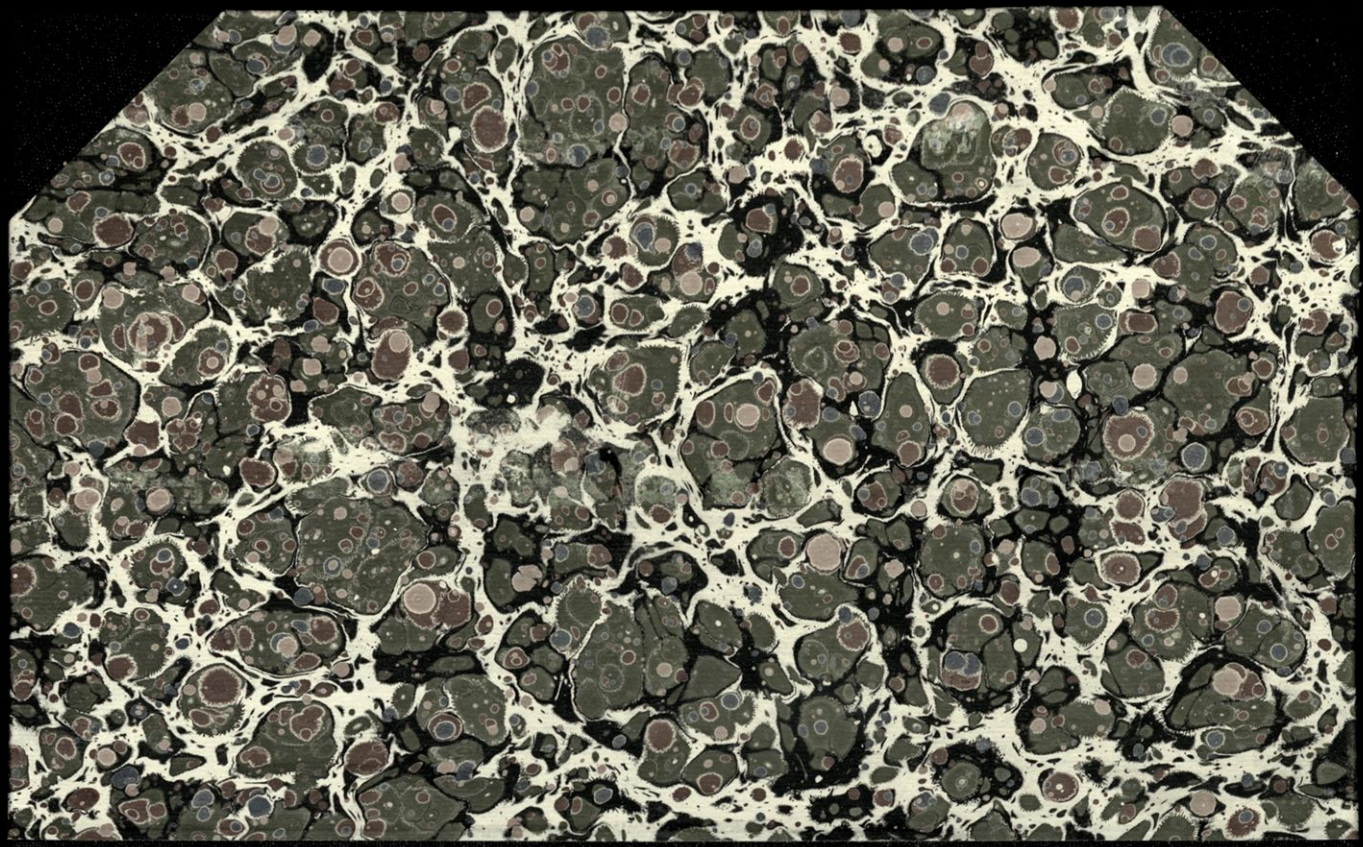

37747, VII, B, b.

37747, VII Pb

Priloga „Slovencu“ dne 14. maja 1904, štev. 109.

VOJSKA!

Japonski admiral Togo,
napadalec Port Arturja.

KATOLIŠKA TISKARNA, LJUBLJANA.

Vsebina 1. snopiča:

Vojska se je začela 1
Kdo se vojskuje? 4
Port Artur 6
Japonska zvijača 7
Prvi streli na morju 7
Po prvem boju 10
Japonski načrt 12
Rusija se pritožuje 12
Japonci se izgovarjajo 13
Morski boj pri Čemulpu 14
Iz japonskega romana 16

SLIKE:

Zgradbe za Azijsko Rusijo na pariški razstavi 1
Kronanje ruskega carja Nikolaja II. v Moskvi l. 1894. 2
Ruske carske insignije 3
Ruska carska rodbina 4
Port Artur 5
Port Artur. — Pristanišče in trdnjava 8
Rusko bojno brodovje pred Port Arturjem ob začetku vojske . . 9
Ruska oklopnica „Retvizan“ 10
Mucu Hito, japonski cesar 11
Haruko, japonska cesarica 11
Japonski admiral Togo, napadalec Port Arturja 12
Japonci se izkrcavajo na Koreji 13
Japonski pomorski minister admiral Jamamoto 14
Male japonske torpedovke napadajo ruske oklopnice 16

Aleksandra, ruska carinja.

Naznanilo.

Veliki boj v Vzhodni Aziji med belim in rumenim plemenom se je začel. Že desetletja so ga napovedovali, in razvoj vzhodnih dežela je silil k vojski. Gotovo je, da bo boj dolgotrajen in krvav. Ze dosedanji dogodki so razburili ves svet in tudi v slovenskem narodu vsi sloji z napeto pozornostjo zasledujejo vojne dogodke.

Odkar so azijske tolpe pred stoletji preplavljale naše dežele, morile in požigale po evropskih pokrajinah, še ni bilo tako velikega in pomenljivega boja med belim in rumenim človekom.

Čitatelji dnevnikov, ki s strastjo segajo vsak dan po svojem časopisu, pa dobe v njem toliko nezanesljivih

Vojska na Daljnem Vzhodu.

Uredil
Dr. Evgen Lampe.

K. K. LYCEAL BIBLIOTHEK zu LAIBACH

V Ljubljani, 1906.
Založba „Dom in Sveta".
Tisk „Katoliške Tiskarne" v Ljubljani.

030045956

KAZALO.

	Stran
Vojska se je začela	1
Port Artur	6
Prvi streli na morju	10
Japonski načrt	12
Morski boj pri Čemulpu	14
Koreja	23, 69
Ruske rodbine zapuščajo Port Artur	28
Vojne ladje	30
Torpedo	34
Napadi na Port Artur	36
Vladivostok	38
Branderji	42, 167
Ruske in japonske vojne sile	43, 57, 104
„Mandžur“	47
Sibirska železnica	50
Bajkalsko jezero	53
Japonsko ogleduštvo	60
Kuropatkin in Makarov	63
Konec februarja pred Port Arturjem	68
Podmorske mine	76, 182
Proklamacija Aleksejeva in Steslja	79
Bombardiranje Port Arturja	82
Penjan	84
Konec Steregučega	86
Streli čez goro	87
Kontrabant	92
Nevtralne države	95
Bojišče na suhem	98
Ljaojan	99, 106
Glavno taborišče	101
Zastraženje železnice	103
Japonski državni zbor	110
Korejski boji	114, 130
Mandžurija	119, 197
Bramba pristanišča	131
Poguba „Strašnega“	133
Junaški boj „Bajana“	135
Smrt Makarova in poguba Petropavlovska	136
Japonci gospodarji morja	146
Z bregov reke Jalu	147
Bitka pri Tjurenčenu	154
Vladivostoško brodovje	163
Kinšju-Maru	164
Kamimura	165
Peklenski stroji	167
Harakiri	170
Picevo	173
Port Artur odrezan	174
Fenvančen	176
Kuropatkinov generalni štab	178
Japonske nesreče na morju	180
Ljudstvo in vojska	183
Steselj	186
Bitka pri Kinčovu	189
Dalnij izgubljen	194, 213
Port Artur blokiran	195
Stakelberg	198
Bitka pri Vafankovu	203
Povelja časnikarjem	205
Podmorske ladje	206
Boji pred trdnjavo Port Artur	211
Junij v Mandžuriji	214
Portarturske utrdbe	218
Vitheft izkuša prodreti	221

	Stran
Črnomorske ladje	227
Japonski fanatizem	230
Boji okoli Port Arturja	234, 258, 259
Boj za prelaze	240
Dašičao	250
Kellerjeva smrt	253
Smrt admirala Vithefta	262
Bitka v Korejski ožini	264
V vjetništvu pri Japoncih	267
Bitka pri Ljaojanu	270
Baltiško brodovje	291, 338
Port Artur pade	316
V Mandžuriji	322
Bitka pri Mukdenu	326
Kuropatkin odpoklican	330
Bitka pri Cušimi	338
Po bitki pri Mukdenu	354
Vojaštvo se upira	357
Zadnji vojni dogodki	364
Mir	365
Ruska revolucija	376

Vojska na Daljnem Vzhodu.

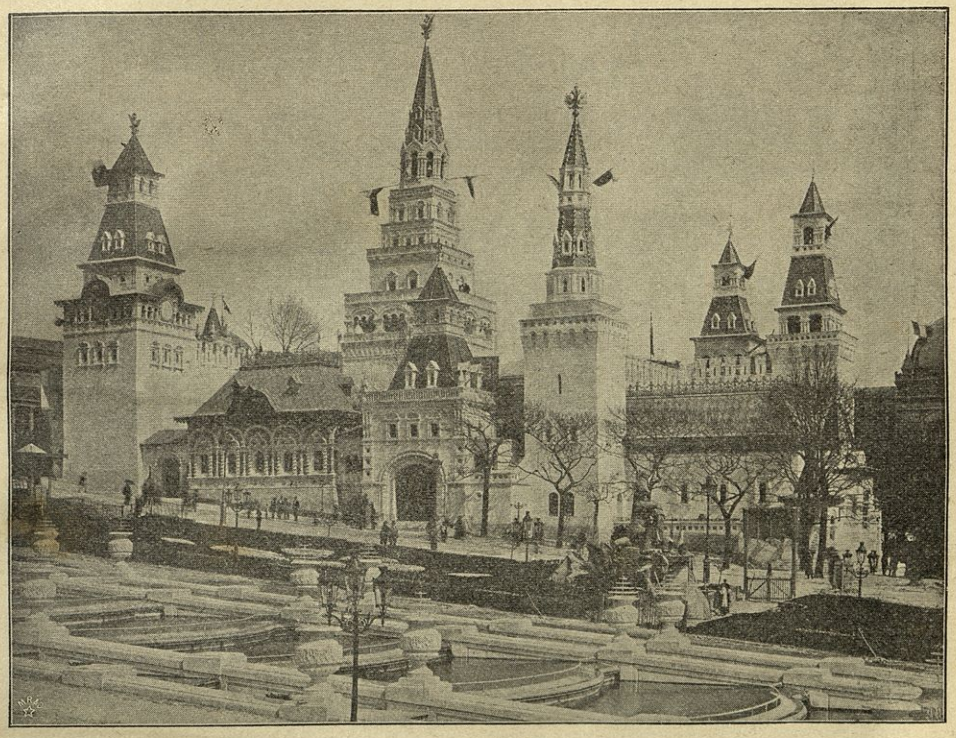

Zgradbe za Azijsko Rusijo na pariški razstavi.

Vojska se je začela!

Kakor vzdrami klic: „Gori!“ mirne ljudi iz spanja, tako je tudi nas nenadoma vznemirila vest, da je nastala v Vzhodni Aziji krvava vojska, katera utegne biti ena najbolj dolgotrajnih in krvavih vojsk, kar jih je še videl svet. A ne le to: Ta vojska je svetovnega pomena, ker se borita dva velika dela človeškega rodu: Belo in rumeno pleme. — V prvi vrsti se borita Rus in Japonec vsak za svojo nadvlado v Vzhodni Aziji. A dandanes taka vojska ne zanima samo onih krajev, v katerih se bijeta sovražni armadi na življenje in smrt — dandanes, ko je ves svet prepredžen z železnicami in brzojavnimi žicami, ko plovejo trgovske ladje okoli cele zemlje, ko je od ene vojske odvisen gospodarski položaj na mednarodnem trgu in ko vse države zavistno prežijo druga na drugo, da bi v ugodnem trenutku zase kaj pograbile — dandanes taka vojska vzbuja in vznemirja duhove tudi v zadnji hribovski vasi.

Ko so počili prvi streli iz topov v Aziji, se je pretresla tudi vsa Evropa. Saj mi vemo, da pomeni sedanja vojska veliko preizkušnjo, ali se bo Evropa obdržala še na vrhuncu politične in gospodarske moči, kakor je bila prva na svetu skozi zadnjih poltretjitisoč let. Na zapadu se je dvignila Amerika in ponosno povzpela svojo glavo. Zdaj pa je nastal požar na drugem koncu sveta, na Daljnem Vzhodu; zdaj se vzdiguje Azija

in rumeno pleme hoče zavladati v azijskih pokrajinah ter pregnati belega človeka iz tamošnjih trdnjav, mest in morskih pristanišč.

Res: dva velika dela človeškega rodu si stojita nasproti in izkušata drug drugega uničiti z vsemi strašnimi pripomočki, ki jih daje v roko sedanjim armadam neukrotljiva

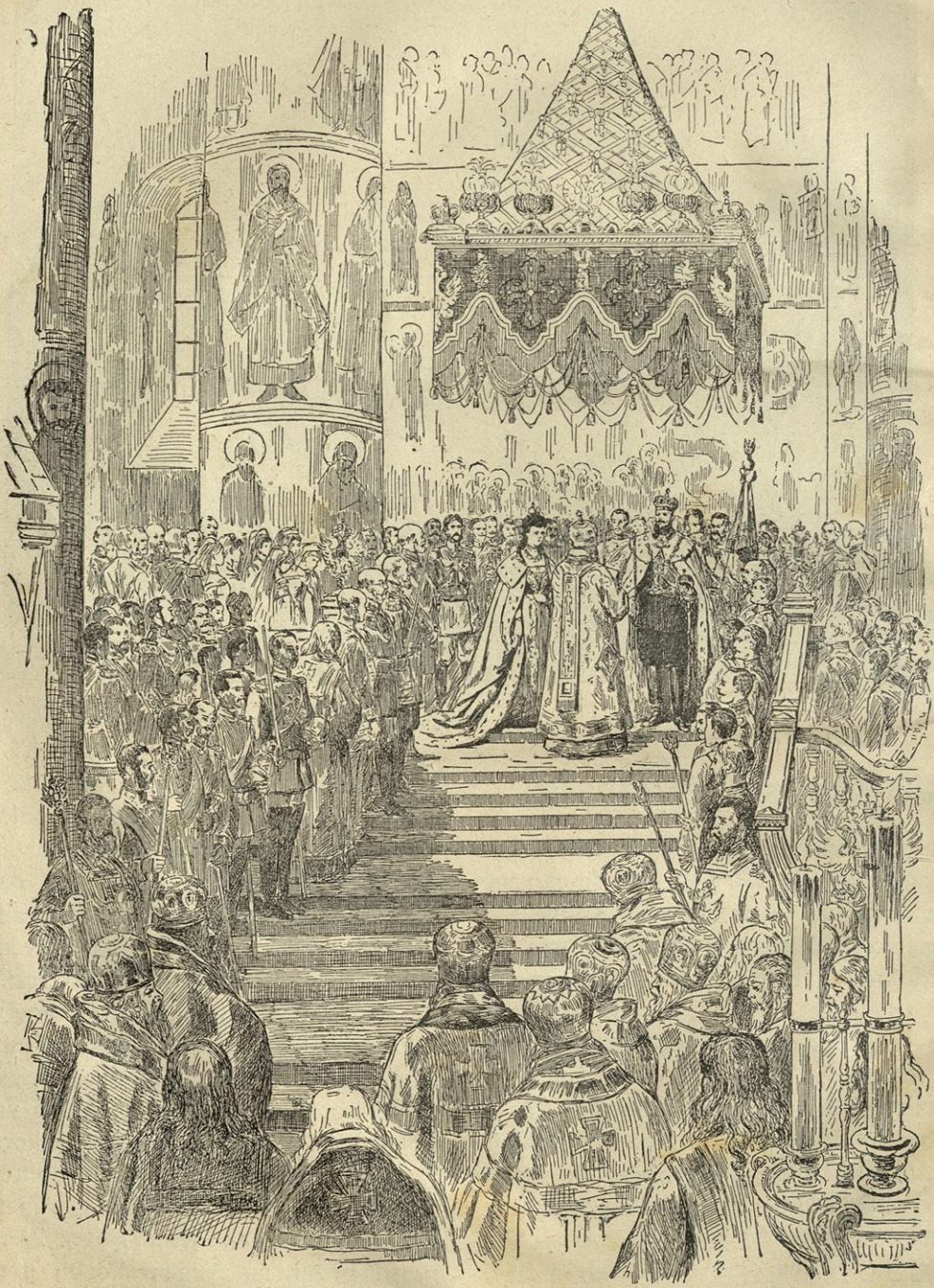

Kronanje ruskega carja Nikolaja II. v Moskvi l. 1894.

iznajdljivost v vedno novih groznih uničevalnih sredstvih. Tem hujši je ta boj, ker se vrši na suhem in na morju, tako da se pokaže tukaj vse, kar je bojaželjno človeštvo groznega iznašlo v zadnjih letih, da premaga in mnogo močnejšemu bivolu, da ga z zvijačo in z ostrimi zobmi in kremplji pripravi ob njegovo moč — tako si je tudi Japonec izbral trenutek, ko je mislil, da je Rus najslabji in najmanj pripravljen, in mu je hotel

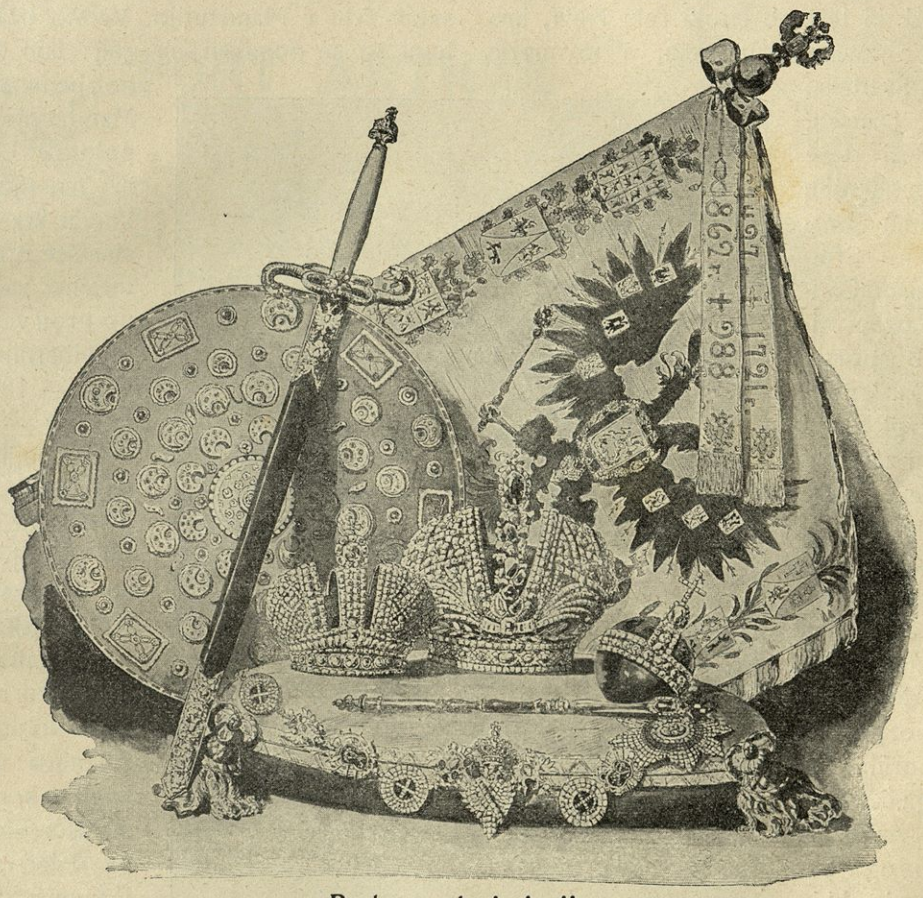

Ruske carske insignije.

nasprotnika ali pa da odvrne od sebe njegove smrtonosne napade.

In za nas Slovence je ta boj še posebno zanimiv. Ali se nista Avstrija in Rusija med seboj pomenili, da naredita vendar enkrat red na Balkanu in prisilita hinavskega turškega sultana, da ne bo več pustil moriti in zatirati kristjanov? Ravno ko sta ti dve državi hoteli nastopiti na Balkanu, pa je naskočil Rusa majhni, rumeni Japonec v Aziji. Kakor se ris zakadi na tilnik velikanu na mah raztrgati žile, da bi hitro izkrvavel. — A prišlo je drugače, in zdaj imamo tu vojsko, v kateri sta obe strani prisiljeni, da napneta vse svoje moči.

To veliko borbo, katero zasleduje z napeto pozornostjo ves svet, hočemo mi popisati po najbolj zanesljivih virih in hkrati bomo z besedo in podobo pokazali našim cenjenim bravcem tudi neznane azijske dežele, čudna ljudstva, ki tam bivajo, ter njihove navade in razmere.

Kdo se vojskuje?

Velika ruska država se je raztegala vedno bolj proti Vzhodu. Na evropski strani ima malo morja, in še to ji ni prosto, ker je obdano od drugih držav. Glavno mesto Petrograd, ki leži ob široki reki Nevi, ima sicer lepo zvezo z morjem, a to morje obdajajo Švedska, Nemčija, Danska, in Angleži ležé pred njim s svojim velikanskim brodovjem. — Crno morje ima pri Carigradu le ozko odprtino, Bosporski zaliv in Dardanele, a tam čepi turški sultan, in zavistne evropske države ne pusté, da bi ruske vojne ladje prosto hodile vun in noter. Kje se naj torej raztegne Rusija, da dobi svobodno pot po svetovnih morjih? Ona se raztega čez celo severno Azijo. A kaj ji pomaga Severno morje, ki je velik del leta popolnoma zamrznjeno, kjer so žalastni kraji, otrpli od neprestanega ledu, tako mrzli, da še volka preveč zebe, kaj šele človeka, ki bi si rad priredil prijetnejše stanovanje!

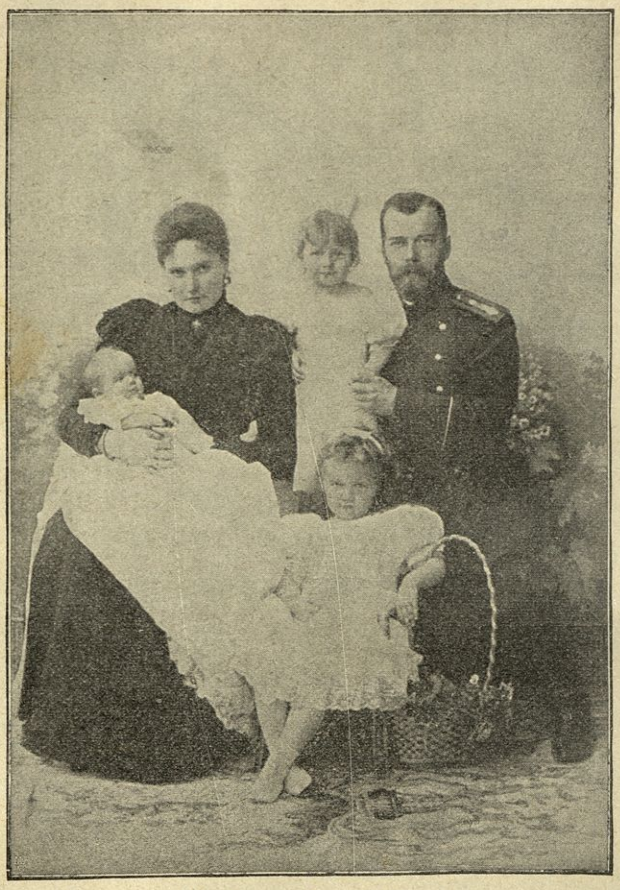

Ruska carska rodbina.

Zato pa je gnalo Rusijo tudi v Aziji proti Vzhodu, kjer razteza Veliki ocean svoje neizmerno valovje, proti jugu, kjer tople sape ne pusté, da bi zamrznilo morje, ki naj nosi rusko brodovje.

Na poti je bila Rusiji velika dežela: Mandžurija, doslej še pod kitajsko oblastjo. A kaj je danes Kitajska država! Sicer ima najštevilnejše prebivalstvo, a v zadnji vojski so jo Japonci neusmiljeno premagali. Rusi so ta položaj izkoristili in pomaknili svoje čete v Mandžurijo. Vedno bolj proti jugu so se pomikali, in glej: tam na najbolj južnem koncu Mandžurije je ozek polotok Liaotun, in na njegovem koncu krasno pristanišče, od narave utrjeno, zavarovano proti vetrovom in viharnim valovom — Port Artur!

V zadnji vojski so Japonci vzeli Port Artur, a ko je bil sklenjen mir, so ga vzeli Rusi od Kitajske v najem za petindvajset let Tako so prišli Rusi do dolgo zaželenega cilja — imeli so krasno pristanišče, katero sega daleč noter v Rumeno morje. Rusi so sedaj Port Artur utrjevali, da ponosno pravijo, da je to najmočnejša trdnjava na svetu. „Port Artur je nepremagljiv!“ nam zagotavljajo ruski listi in državniki. Imel bo pač dovolj prilike, da pokaže, če je ta hvala zaslužena... Blizu Port Arturja pa so sezidali Rusi veliko trgovsko mesto Dalnij, kateremu so zgradili umetno luko z velikanskimi stroški. Tako so se Rusi udomačili na svetu, ki so ga za denar najeli od Kitajcev — seveda z na-

menom, da ga nikdar več ne dajo nazaj! In saj so drugi delali ravno tako. Na kitajsko zemljo so se vsedli Nemci, ki so kar nahajati, pa so ga vzeli. Kitajec je stiskal pesti in klel tujce, a njihovih topov se je bal in pustil, da so jermene rezali iz njegove kože

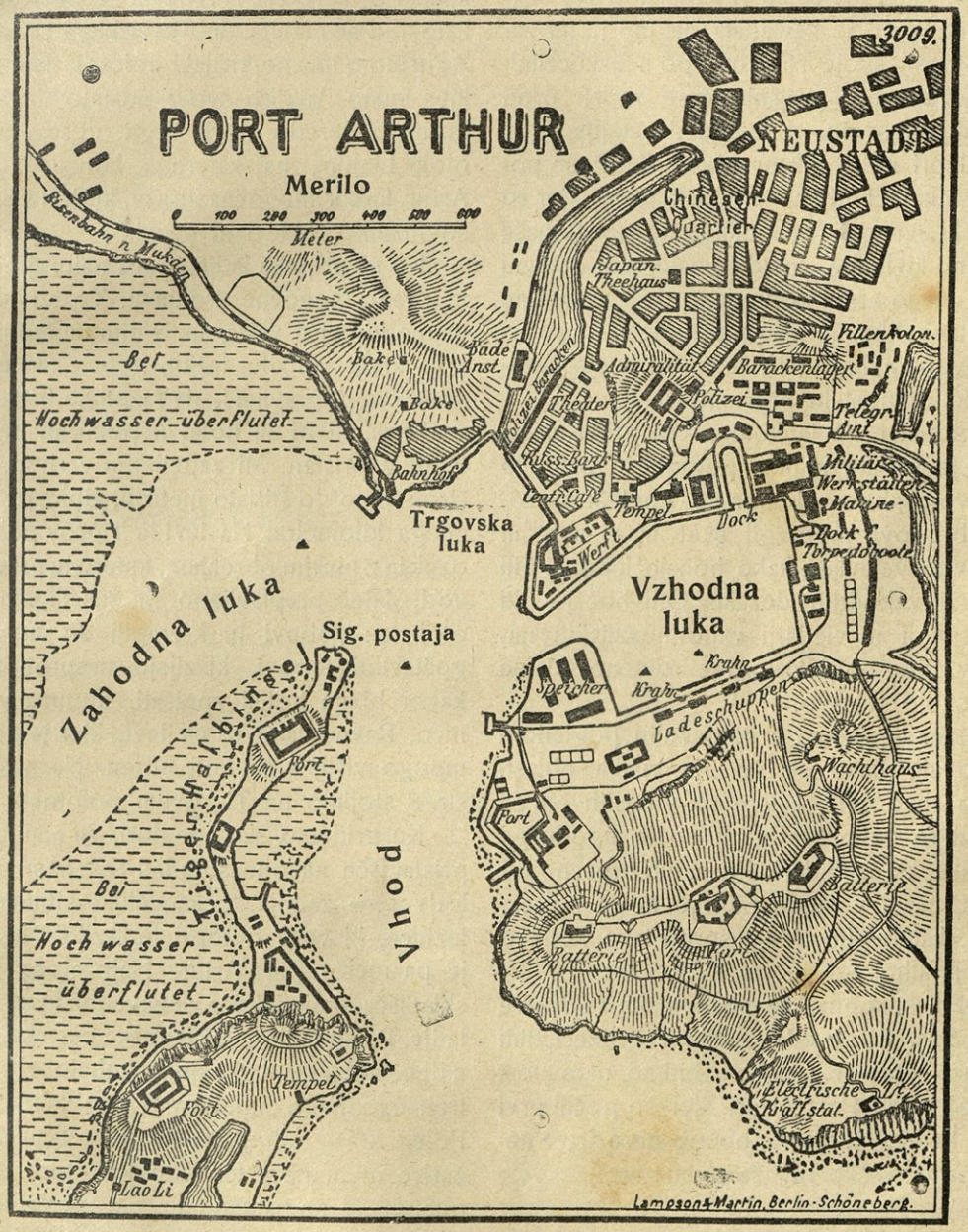

enkrat spoznali, da jim je silno potreben zaliv Kiaočov in da ga morajo torej brez odloga zasesti. Angleži so pa rekli, da brez pristanišča Vajhajvaj ne morejo izin mu vsiljevali svoje tovarniške izdelke.

Zdaj se je pa vzdignil Japonec na skrajnem Vzhodu. Japonska je starodavna država, ki obstoji iz samih otokov. Okoli

500 večjih in manjših otokov je raztresenih med Japonskim morjem in Velikim oceanom. Na teh otokih so Japonci ustanovili svojo državo, katera je daleč prekosila druge azijske države in je zavladala na morju ter začela stegati svoje roke tudi po azijski celini. Japonci so bili prejšnje čase zaprti proti zunanjemu svetu, a zadnja desetletja se je zgodil pri njih velik preobrat. Začeli so pošiljati mlade ljudi na evropske šole, kjer so proučili evropske znanosti in opazovali naše državno življenje. In zdaj imajo svoj državni zbor, imajo armado, urejeno po evropskem zgledu, veliko, močno mornarico — vse po najnovejšem kroju. In še nekaj imajo: velikansko drznost in prevzetnost!

Japonci so z lahkoto premagali Kitajce, in to je vžgalo njihov pogum in dvignilo njihovo ošabnost. Kakor so Angleži s svojimi brodovi prepregli svet in si naredili svetovno velevlast, tako hočejo Japonci biti Angleži vzhodnih dežela. Oni hočejo biti gospodarji in vladarji vzhodnoazijskih narodov, in zato kličejo vse rumeno pleme pod svojo zastavo.

Ni čuda, da so s sovražnim pogledom opazovali, kako se razširja ruska oblast. Saj to so dežele, katere so v mislih oni že vse za se osvojili. Čakali so le ugodnega trenutka, da napadejo Ruse, jih preženo od morja nazaj v mrzlo Sibirijo in se polaste dežel, katere jim leže nasproti tako vabljivo onkraj njihovega morja.

Ozrli se bomo še pozneje na te države in dežele, ki so zdaj zavite v grozeči dim gromečih topov. Zdaj pa hitimo naravnost tja doli pred Port Artur, kjer so počili prvi streli in kjer je morje požrlo prve žrtve nenasitne človeške bojaželjnosti!

Port Artur.

Preglejmo najprej to velevažno bojišče! Naša slika na str. 5 nam kaže načrt mesta, trdnjave in pristanišča, iz katerega hitro spoznamo položaj. Ako se pripeljemo po morju, imamo najprej na levi Pečilski zaliv, katerega valovi udarjajo na gosto obljudene bregove kitastega naroda. Na desni je pa Korejski zatok, ki se raztega do Korejskega cesarstva. Za hrbtom imamo kitajski polotok Šantunški, kjer imajo Angleži svojo postajo Vajhajvaj. In ravno v sredo morja sega od severa polotok Liatun, na katerega koncu je Port Artur, kakor mogočna straža, ki drži v strahu sovražnike na levi in desni.

Ko se pripelje ladja, sreča najprej na levi in desni mogočne trdnjave. To so utrdbe najmodernejše vrste, in iz njih mole tuintam črna žrela velikih, težkih topov, kateri so vsak čas pripravljeni, da razbijejo in potope vsakoga, ki bi se hotel nepoklican pritihotapiti v pristan. Mi zapeljemo v vhod, ki je širok tristo do štiristo metrov, dolg pa okoli enega kilometra. Na levi je Tigrov polotok, ozek in z nizkim obrežjem, katero je pri visoki vodi daleč preplavljeno. Je res Tigrov polotok to: zobovi in krempljі so mu mnogoštevilni topovi, ki zijajo nasproti tujcu, kakor bi ga hoteli vprašati, ali ima vstopnico. Ravno tako je na levi, kjer je pa svet mnogo višji, a še bolj utrjen. Na naši sliki str. 8 stojimo na Tigrovem polotoku.

Ko pridemo skozi te duri, se nam odpre pristanišče na obe strani. Pred nami je kolodvor — zadnja točka velike sibirske železnice, ki veže Evropo in Azijo. Na desni je pa mesto Port Artur. Najprej so velika skladišča, ladjedelnice za navadne in za vojne ladje. Tu jih vidimo, velikanske parnike, obite z debelimi jeklenimi oklopi, puhajoče iz dveh, treh ogromnih dimnikov črne oblake v zrak. Poleg teh težkih oklopnic pa so urnejše križarice in manjše torpedovke, hitre, kakor postrvi, ki so namenjene, da sovražnika zavratno in hitro napadejo z razdiravnimi torpedi.

Mi gremo na suho. Najprej pridemo v Staro mesto. To je neredna, razmetana in zavozlana mreža slabih, semtertje na pol

razdrtih poslopij in zidov prav po kitajskem okusu. Pod nogami imamo prav mastno blato, ki je napojeno z slabo dišečimi tvarinami, katere Kitajec meče kar na cesto. Duh opija, odpadkov in drugih neprijetnih stvari nas bôde v nos. Pri vsakem koraku zadeneš ob kak kamen, ki leži malomarno na poti.

A kmalu se začenja Novo mesto. Tu je pa vse drugače. Lepe hiše iz opeke so postavljene v širokih ulicah, med njimi pa kraljuje admiralska palača, krasna in velika zgradba. Gostiln in kavarn je vse polno. Vojaki, trgovci, uradniki hodijo v nje. V bolj umazanih brlogih si pa kitajski delavci slade življenje. A vse se dela v njih po angleškem vzorcu: Prideš, izpiješ stoje in greš dalje.

Japonska zvijača.

Dne 6. februarja je nenadoma Japonska naznanila Rusiji, da pretrga vse diplomatične zveze. Tej izjavi je pridejala japonska vlada, da si pridržuje zanaprej pravico, storiti vse, kar se ji zdi potrebno, da utrdi in obrani svoje stališče in varuje svoje pravice.

Ta izjava je seveda iznenadila ne le Rusije, ampak tudi vse druge države. Kajti malo prej je še Japonska v Petrogradu silila, da se naj hitreje vrše diplomatska pogajanja, in preden je še Rusija na to odgovorila, je že Japonska pogajanja pretrgala. Hkrati je pa ukazala svojemu zastopniku na ruskem dvoru, da naj takoj zapusti Rusijo.

Jasno je torej, da je Japonska zvijačno prehitela Rusijo. Kajti tej izjavi je bilo pridejano zasebno pismo japonskega poslanika do ruskega zunanjega ministra grofa Lamsdorffa, v katerem trdi ta, da bo pretrganje diplomatičnih zvez najbrže jako kratko. To je gotovo dvoumnost, katera se ni slučajno primerila, ampak je bila proračunjena na to, da Rusijo preslepi.

Ob istem času je bila Japonska kupila v Italiji dve bojni ladiji „Nišin“ in „Kasuga“, ki sta bili narejeni v Argentiniji. In ravno takrat, ko sta ti ladji odpotovali v Azijo, je Japonska pretrgala diplomatske zveze!

Prvi streli na morju.

Še tisti dan je pa Japonska že začela tudi vojsko ter je napadla Ruse čisto nepripravljene.

Res je bil razposlal cesarski namestnik admiral Aleksejev dva dni prej ladje, ki so imele namen, preiskati morje, ali ni kod kak sovražnik. A te niso videle nikjer japonskega brodovja in tudi japonskih prevoznih ladij, ki so imele že na krovu mnogo japonskih vojakov, da jih izkrcajo na suho, niso opazile nikjer. Kje so bili torej Japonci? Ne moremo si razlagati tega drugače, kakor da so bili skriti v Vajhajvaju pod angleškim varstvom. Tu sem ruske ladje niso šle gledat, ker bi bile prišle v oblast tuje države. Sicer so Angleži pozneje tajili, da to ni res, vendar si drugače skoro ni mogoče misliti, da so Japonci tako iznenadili Ruse.

Ruske vojne ladje so ležale zvečer dne 8. februarja mirno in brez skrbi pred pristaniščem portarturskim. Malo prej je bil prišel japonski kapitan Kago preoblečen v Port Artur in je natančno pregledal, kje so ladje in kako je po mestu in trdnjavi. Ta je vedel seveda poveljniku japonskega brodovja, admiralu Togo, natančno poročati. Gotovo je dal Aleksejev ruskim ladjam običajna povelja, a ravno tako gotovo je, da se ta povelja niso izpolnila. Sicer so imele oklopnice jeklene mreže, ki naj prestrižejo sovražne torpede, topovi so bili nabasani in električni svetilniki, ki mečejo svetlobo daleč na morje, so bili pripravljeni za takojšnjo uporabo — a drugo ni bilo v redu. Iz vseh ladij je svetila jasna luč, veliki svetilnik je razsvetljeval pristanišče in vhod v luko ter mesto s svojimi razsvetljenimi ulicami in okni je ležalo tu mirno in brezskrbno, kakor

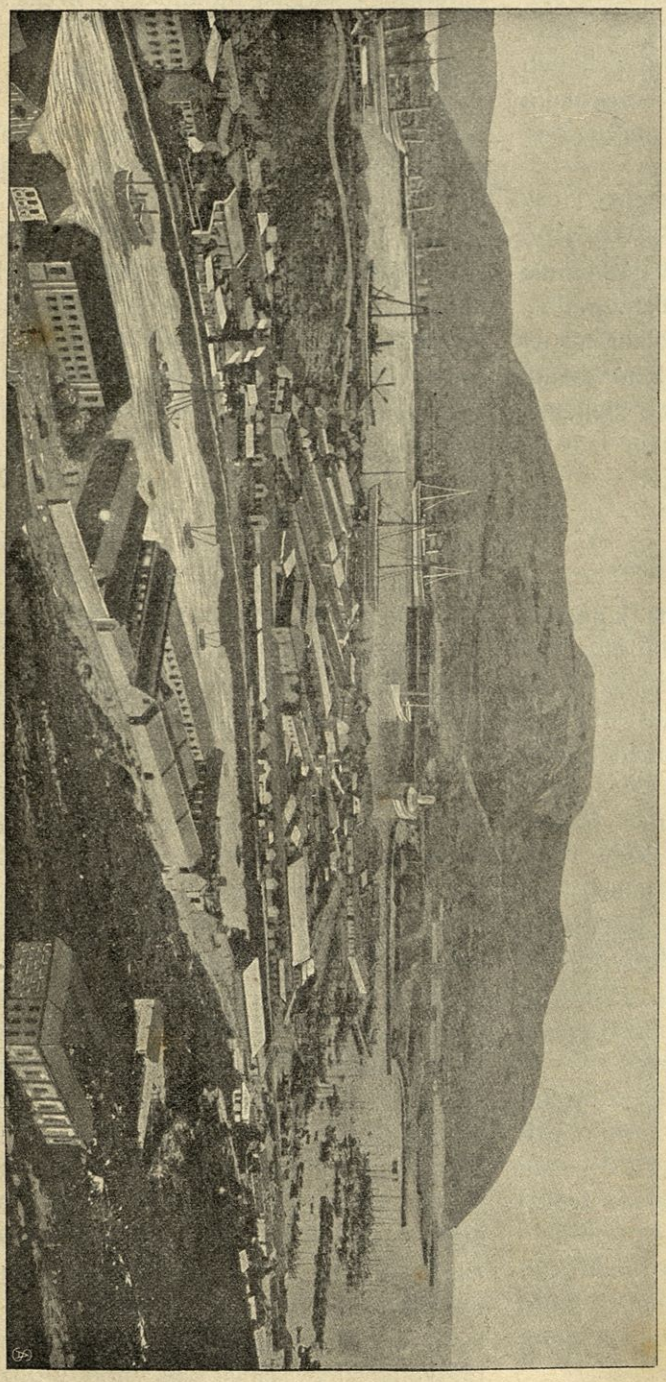

Port Artur. — Pristanišče in trdnjava.

ne bi bilo nikjer nobene nevarnosti.

Saj ni nihče vojske napovedal, nihče sovražnika opazil, in iz Petrograda še ni bilo nobene vesti, da je ravnokar japonski poslanik kupil vozni list, da jo popiha kar najhitreje čez mejo!

Ta čas se je pa japonsko brodovje v večernem mraku približevalo Port Arturju ter se ustavilo kakih petintrideset kilometrov pred obrežjem. Vse ladje so bile pripravljene za boj, moštvo je stalo na svojem mestu. Nobene luči nikjer! Skrbno so pazili, da tudi iz notranjosti ladij ni noben žarek prišel skozi špranjo, ki bi bil izdal japonske vrste.

Ladja poveljnika da znamenje, in vse ladje se zbero okoli nje. Poveljniki posameznih ladij stopijo okoli admirala Toga, in ta jim kratko pove, kar je izvedel. Rusi so brez skrbi, še to noč jim je mogoče prizadeti veliko škodo. Če srečajo majhne križarice ali torpedovke, naj se jim izognejo in le v skrajni sili začno boj. Ko pa pridejo do velikih križaric ali oklopnic, naj jih takoj napadejo in naj ne varčujejo s torpedi: kar le morejo, jim naj škodujejo! V parnih kotlih se naj hrani najvišja napetost. Do splošnega napada se naj kuri le z najboljšim premogom in ogenj dobro neti, da ne bo mnogo dima in da se nikjer ne

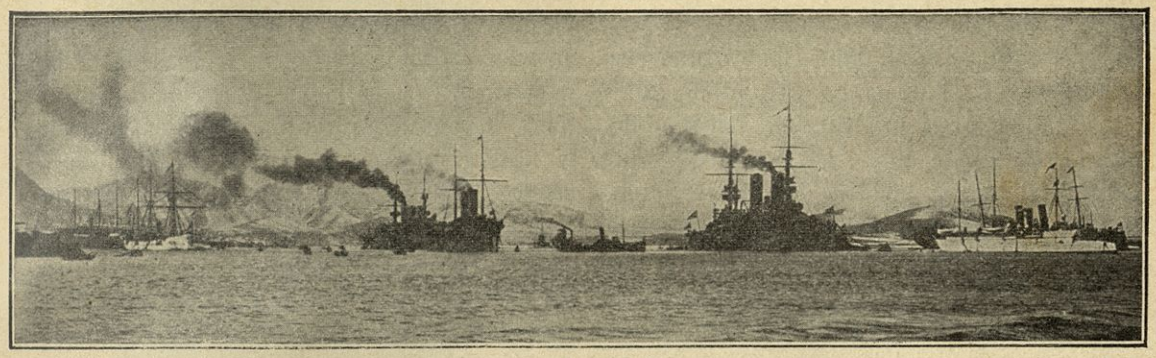

Rusko bojno brodovje pred Port Arturjem ob začetku vojske.

posveti niti iz dimnikov niti iz drugih prostorov. Torpedom naj se nadenejo priprave za rezanje mrež!

Kmalu je vsak poveljnik na svoji ladji in ima v rokah zemljevid, kjer so zaznamovane ruske ladje. Najprej plovejo vse ladje skupaj. Nekaj kilometrov pred Port Arturjem se ustavijo, gredo narazen, poveljniška ladja ostane v sredi. Zdaj ima vsaka ladja prosto roko: naj preži na nasprotnika in ga zavratno napade!

Tiho so plule japonske torpedovke proti Port Arturju. Ker vijaki preveč šume v vodi, ako se vrte z vso silo, so imele torpedovke le zmerno hitrost. A preden dosežejo pristanišče, zapazijo Japonci mogočno črno ladjo, ki se vozi počasi semtertje. To je ruska križarica „Palada". Rusi torej vendar niso popolnoma brez skrbi; jasno je, da je ta križarica na straži. Japonski poveljnik sklene, da jo napade, če so tudi prej sklenili, da prihranijo torpede le za velike oklopnice. Ker se križarica vozi semtertja, gotovo nima varnostne mreže; mogoče je torej, da jo pogube. Dva izpahovavca torped sta takoj pripravljena. A zdaj je tudi ruska križarica zapazila, da se nekaj sumljivo giblje na morju. Iz daljave dveh kilometrov se „Palada" vedno bolj bliža. Zdaj se začne tudi japonska torpedovka bližati z vso hitrostjo. Že sta obe ladji le še 600 metrov narazen. Dva torpeda sta namerjena na sredo „Palade". Povelje se čuje, dvakrat zapored nekaj glasno zasika in udari v vodo: oba torpeda sta izpuščena in plavata tri metre pod vodno površino proti svojemu cilju. Isti hip se oglase signali na „Paladi". Dva reflektorja se zasvetita in mečeta daleč po morju bleščeče trake, iskajoč semtertja sovražnika. Dvajset sekund potem, ko sta izletela torpeda, se „Palada" silovito strese, votlo zabobni, voda visoko pljuskne, in takoj se vzdigne iz srednjega kurišča množina dima: en torpedo je zadel v kurišče in en kotel se je razletel. Skozi veliko luknjo se vlije voda in kurišče je napolnjeno.

Hitro vedo Rusi, pri čem da so. Z največjo naglico, ne da bi se ustrašili vode in dima, zatvorijo vse ventile, začno z sesalkami izmetavati vodo in podpro trdne stene še z bruni, da bi mogle vzdržati velikanski vodni pritisk, da voda ne pride v druge dele ladje. Ladja se pa nagne težko na stran, a se ne potaplja. Med tem pa že ruski topovi grome na sovražnika, ki hitro odbeži, ko je izvršil prvi zavratni napad.

Poveljnik „Palade" sklene, da se vrne s poškodovano ladjo v pristanišče. Bila je sreča, da en torpedo ni zadel, ampak je letel pred nosom „Palade" naprej, drugi je pa ladjo zadel preveč od strani, tako, da je udaril le del razstreljiva — drugače bi se

bila gotovo potopila ali pa ne bi bila več dosegla pristanišča.

Ta čas so pa druge japonske torpedovke že poizkušale svojo srečo ob ladjah, ki so ležale mirno pred pristaniščem. Ni jim bilo težko najti svojih ciljev, kajti tu so bili čisto nepripravljeni in luči na ladjah niso bile zastrte. Mnogo častnikov je bilo na suhem, kjer so si kratili čas. Japonske ladje so pa poizkušale še eno zvijačo, da preslepe Ruse. Japonci so izvedeli za ruske signale — znamenja, ki si jih dajejo ruske ladje. Ko so se bližali pristanišču in so videli, da ne bodo ostali več skriti, so pa začeli dajati znamenja, ki so jih rabile ruske ladje, kadar so hotele pluti v pristan. Rusi so videli bele

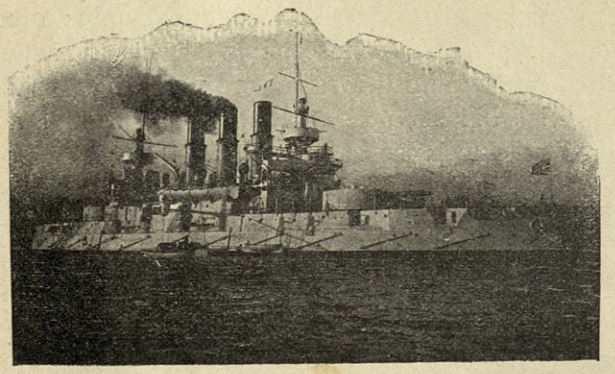

Ruska oklopnica „Retvizan".

in rdeče lučice in mislili, da so to njihove ladje. Signalna postaja pa jim je vedno odgovarjala z znamenjem: Ne razumemo. Šele ko so Japonci prišli prav blizo, so spoznali Rusi, da se jim je približal sovražnik. Tedaj so se razumeli, a prepozno. Ko se je slišal pok s „Palade", se je polastilo moštva na ruskih ladjah pred pristaniščem veliko razburjenje. Vse je hitelo na svoje mesto. A tudi tu je začelo pokati. Veliki oklopnici „Retvizan" in „Cesarjevič" sta imeli kmalu dva strela v mogočnih telesih. „Retvizan" je bil ranjen čisto spredaj, „Cesarjevič" pa zadaj pri vijaku.

Nobeden pa ni dobil strela v sredino, kakor „Palada". Najbrže so te velike oklopnice, ki so mirno ležale, imele razprostrte varnostne mreže, a le ob sredah, ne pa spredaj in zadaj, kjer jih je bolj težavno nastavljati. Vsaka ladja tudi gleda najbolj nato, da se zavaruje ob sredi, kjer so stroji in kotli. Gotovo so Japonci zadeli tudi v sredo, kajti ladje so bile mirne in bilo je pač lahko, namerjati torpedne cevi. Sicer so imeli japonski torpedi spredaj priprave, da režejo mreže, a te priprave najbrže niso dobro delovale, drugače bi bila „Retvizan" in „Cesarjevič" izgubljena.

Sreča za Ruse, da so imeli ogenj zakurjen pri strojih! „Retvizan" in „Cesarjevič" sta se začela takoj premikati, da se rešita v notranji pristan. Presekali so verige, na katerih sta bili zasidrana. Na pomoč so jima prišle križarice, ki so jima vrgle vrvi ter ju vlekle za sabo.

Japonci so se vrnili proti jugu, na videz brez poškodb. A pozneje se je izvedelo, da je njihova križarica „Ivate" zelo trpela od ruskih strelov, in tudi oklopnici „Fudži", na kateri je poveljeval admiral Togo, in „Mikasa", obe še čisto novi, sta odnesli iz praske marsikako poškodbo.

To je bil začetek vojske — značilen za nadaljnje dogodke. Drugo jutro so potegnili Rusi iz vode več japonskih torpedov, kateri so jih poučili, da so Japonci preskrbljeni z najnovejšimi iznajdbami.

Po prvem boju.

Ta japonski uspeh je takoj vtisnil svoj pečat vsemu položaju. Druge države so začele takoj vse drugače misliti o Japoncih, Rusi pa so takoj, ko so se zavedli nevarnega položaja, začeli zbirati svoje moči in se pripravljati na velik boj.

Največji vtisk je naredil japonski napad na Korejo. Med Mandžurijo, Japonsko in Kitajsko se raztega daleč v morje podolgati korejski polotok, po obliki in velikosti ne-

Mucu Hito, japonski cesar.

koliko podoben Italiji. Korejci so tudi mongolskega plemena, kakor Japonci, a so tihi ljudje, ki se boje vojske in bi najrajši živeli v miru. Ker so si Japonci že dolgo izkušali priboriti vpliv na Koreji in so tudi na korejskem dvoru že s svojimi zvijačami provzročili marsikako neprijetnost, je Korejec Japonca vedno gledal od strani. Japonski poslanik je leta 1894. naredil celo nekako revolucijo v cesarski palači korejski v Söulu, pri kateri so hoteli Japonci umoriti korejskega cesarja, a ga niso dobili in so ubili le cesarico. Zato so se Korejci nagibali že skoro bolj na rusko, nego na japonsko stran.

A ko so videli Korejci japonsko odločnost, so postali plašni in se začeli bati. Japonski vpliv je mahoma zrasel, Rusi pa se jim niso zdeli več nepremagljivi. To je bilo usodepolno za nadaljni razvoj korejskih odnošajev.

Ostro so pa začeli v vojaških krogih soditi tudi o ruski mornarici. Rusi so svoje varnostne priprave izvršili vse le na pol. Da so računali z možnostjo sovražnega napada, se vidi iz tega, ker so mreže imeli pri ladjah. A vendar jih niso zavarovali popolnoma. Na straži je bila zunaj edina križarica „Palada“, a morala bi stražiti cela vrsta križaric, ki bi s svojimi električnimi svetilniki nadzorovale morje.

Previden poveljnik bi bil takoj v mraku že poslal vun več križaric, katere bi bile zakrile svoje luči in križale s precejšnjo hitrostjo semtertje. Tako bi bile varne pred torpedi, ki jih ne bi bili mogli prijeti. Vhod v pristanišče bi bili morali zastražiti z manjšimi ladjami ali tudi položiti za varnost nekoliko min, ki bi jih po dnevu zopet dvignili.

Tako so pa Japonci poškodovali Rusom ravno obe največji in najbolje oboroženi ladji, ki so jih imeli v pristanišču. Ker je rusko brodovje v Vzhodni Aziji tedaj štelo sedem velikih oklopnic, se je s tem njihova vojna moč na morju poslabšala za dobro četrtino. Ker so pa imeli Japonci tedaj tam šest velikih oklopnic, zgrajenih po najnovejših sestavih, so dobili premoč za toliko časa, dokler Rusi ne popravijo svojih poškodeb ali ne dobe pomoči od zunaj.

A odkod pomoč? Evropska Rusija je daleč, in preden priplovejo ruske ladje skozi Nemško morje, Atlantski ocean, Sredozem-

Haruko, Japonska cesarica.

sko morje okoli cele južne Azije na bojišče, je lahko že uničeno vse rusko brodovje, ako se spusti v neprevidne boje! Pač leži še eno rusko brodovje v Vladivostoku. A Japonci so bili prebrisani in so si izbrali za napad čas, ko so vedeli, da je Vladivostok še zamrznjen, in da ruske ladje ne morejo od tam. Tudi Rusi sami si niso prikrivali svoje napake, in car je kmalu odpoklical admirala Starka, ki je dotlej poveljeval port-arturskemu brodovju. Za naslednika mu je bil imenovan admiral Makarov.

Japonski načrt.

Naglica, s katero so Japonci napadli Ruse, je bila tolika, da se ni takoj spoznal ves njihov bojni načrt. Nadaljni dogodki so nam odkrili, da so si že izpočetka Japonci sestavili natančen vojni načrt, katerega so dosledno izvajali ves čas.

Njihov namen je, vzeti celo Korejo in ves polotok Liaotung s Port Arturjem. Zato pa morajo spraviti svoje vojaštvo čez morje v te dežele. Ako bi bilo rusko brodovje prosto, bi jim lahko postreljalo in potopilo parnike, ki bi prevažali vojaštvo. Zato se mora rusko brodovje zadržati v pristaniščih, da vun ne more. Torej je treba, da japonske vojne ladje drže v strahu rusko mornarico v Port Arturju in v Vladivostoku, druge vojne ladje ruske, ki se nahajajo po raznih krajih, pa pogube. Tako bi bilo morje prosto za japonske prevozne parnike.

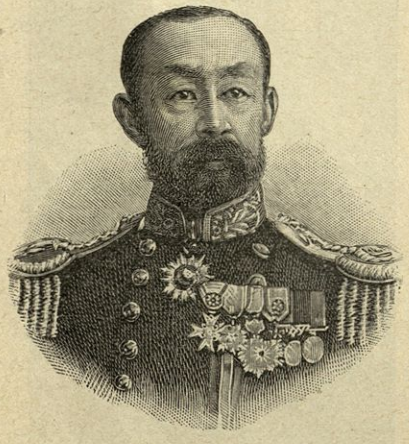

Japonski admiral Togo,
napadalec Port Arturja.

Zato se niso spuščali Japonci v velike odločilne bitke, ampak so le po malem bombardirali pristanišča. Med tem so pa čez dvestotisoč vojakov prevažali na Korejo.

Rusija se pritožuje.

Takoj po začetku vojske je dvignila Rusija pritožbo zoper Japonsko pri drugih državah. Bilo je res čudno: Leta in leta je ravno ruski car najbolj zagovarjal splošni svetovni mir. Res so ustanovili v Haagu na Nizozemskem mirovno razsodišče, ki naj bi razsojevalo vse prepire med državami, da ne bi bilo treba več nobene vojske. In ravnokar je tam sklepala svoja posvetovanja mirovna konferenca, ki je razsojala prepir raznih držav glede Venezuele v Ameriki. Da počasté glavnega ljubitelja miru, so izvolili za predsednika te konference bivšega ruskega ministra Muravjeva. Ko pa je Muravjev naznanjal uspeh mirovne konference v Ameriki, je pa moral hkrati potožiti, da je ravno njegova država zapletena v vojsko, ki utegne po svoji krutosti in neusmiljenosti prekositi vse vojske zadnjega stoletja.

Rusija se je torej pritožila. In sicer pravi ruski zunanji minister grof Lambsdorff v tej pritožbi:

1. Japonci so izkrcali svojo armado v Koreji, dasi je bil korejski cesar razglasil, da ostane nevtralen.

2. Japonci so, ne da bi bili Rusiji napovedali vojno ali podali kak ultimatum, dne 8. februarja zavratno napadli rusko brodovje tri dni prej, nego bi smeli.

3. Ne meneč se za mednarodno pravo, ki določa, da je trgovskim ladjam pustiti primeren rok za odhod, so Japonci napadli različne ruske trgovske ladje.

4. Korejskemu cesarju so Japonci naznanili, da so samolastno prevzeli vso upravo njegove države in zahtevajo, da se cesar pokorava njihovim ukazom, sicer zavzemo njegovo palačo in se polaste njegove osebe.

5. Ruskemu zastopniku v Söulu so Japonci naznanili, da mora nemudoma zapustiti Korejo.

mednarodno pravo. In sicer odgovarjajo na vseh pet točk ruske pritožbe takole:

1. Res je, da so Japonci izkrcavali vojake na Koreji, še preden je bila vojska napovedana. A že prej je bilo vojno stanje med Rusi in Japonci. Da so šli japonski vojaki na Korejo, se je zgodilo le zato, da varujejo Korejsko pred sovražniki Saj so

(Po izvirni japonski sliki.)

Japonci se izkrcavajo na Koreji.

Japonci se izgovarjajo.

Zdaj so se pa začeli Japonci izgovarjati. Poslali so na razne države jako dolgo pisanje, v katerem naštevajo vzroke, iz katerih so bili baje prisiljeni, da se vojskujejo. Najbolj se branijo proti očitanju, da so prekršili tudi Rusi zasedli kitajsko Mandžurijo!

2. Japonci niso na morskem kablju ovirali ruskih brzojavk in razdirali korejskih brzojavnih zvez. Če so potem napadli ruske trgovske ladje, je bilo že za časa vojske.

3. Če so vzeli nekaj ruskih trgovskih ladij, tega ni kriva japonska vlada, ker je

postavila neko razsodišče, ki ima razsojati glede plenjenja prevoznih ladij.

4. Ni res, da so Japonci Korejo spravili pod svojo oblast in zagrozili korejskemu cesarju, da mu zasedejo palačo v Söulu, če se ne uda.

5. Japonci niso nikakor zahtevali, da naj ruski poslanik na korejskem dvoru zapusti Söul.

To so na kratko glavne točke japonskega zagovora. Jasno je, da ti japonski izgovori ne veljajo. Če so Rusi zasedli Mandžurijo, iz tega ne sledi, da morajo Japonci imeti

Japonski pomorski minister admiral **Jamamoto.**

Korejo. Mandžurija je kitajska, ne pa japonska. Že izpočetka smo pa naglašali, da so Japonci v Petrogradu zvijačno slepili rusko vlado, češ, da nečejo vojske, ampak da hočejo ohraniti mir. In vendar zdaj trdijo, da je vse, kar so tačas delali, že bilo v vojnem času!

Ta japonski zagovor seveda ni nikogar prepričal, in vse države so ostale tega mnenja, da je Japonska prelomila mednarodno pravo, ker je napadla nasprotnika, preden je ta vedel, da mu namerava napovedati vojsko.

Sicer pa v tem vprašanju diplomatje drug drugemu ne morejo mnogo očitati, ker stara viteška navada, da se mora vsaka stran bojevati le s poštenimi sredstvi, žalibog že dolgo časa ne velja več. Novodobni vojskovodji pravijo, da v vojski velja edino le načelo: Zagrabi nasprotnika, če le moreš, nepripravljenega! V starih časih sta se oborožena viteza poklicala na junaški boj in sta se bojevala po vseh pravilih umetnega borjenja. Dandanes pa preži sovražnik v zasedi in gleda, kje bo nasprotnika zadel s svojo puško. Zlasti vojska na morju je osnovana vsa na načelu, da se mora nasprotnik ne nadoma zavratno napasti in pognati v zrak s skrivnimi razstrelili.

Zato pa so vsi izgovori in vse pritožbe danes le prazne besede. Na svetu ga ni sodnika med vojskujočimi se državami. Prav dajo onemu, ki je bolj prekanjen in ki zmaga. Tako je žalibog . . .

Morski boj pri Čemulpu.

A sezimo nazaj! V noči od 8. do 9. februarja so napadli Japonci Port Artur. A že 9. februarja zjutraj so napadli Ruse tudi že v Čemulpskem zalivu.

Čemulpo je ugodno pristanišče, ravno sredi korejskega zapadnega obrežja. Odtod je le kratka pot v glavno mesto korejsko Söul. Kdor ima pristanišče v rokah, ta ima tudi že korejsko prestolnico, ker leži Söul na suhem in je navezan na promet s Čemulpom.

To je seveda mikalo Japonce! Tu bi oni radi izkrcali svoje vojaštvo!

A ravno tu sta bili zasidrani dve ruski ladji, ki sta bôdli Japonce v oči: Bili sta križarica „Varjag“ in topničarica „Korejec“. Tudi ti dve ladji sta mirno ležali na morju, ne vedé, kaj se pripravlja proti njima. Bilo je pa v pristanišču še več drugih tujih ladij.

Kar priplove z morja sem japonsko brodovje, obstoječe iz šestih oklopnih križaric in osmih torpedovk, ter se ustavi pred pristaniščem. Poveljnik japonski admiral Uriu pozove „Varjaga“ in „Korejca“, da naj prideta vun iz pristanišča — na boj. Ako ne prideta sama — jima zagrozi, udere celo brodovje v pristanišče in ju napade.

Takoj so se zbrali poveljniki drugih ladij in se posvetovali. Poveljniki francoske križarice „Paskal“, angleške „Talbot“ in italijanske „Elba“ so najodločnejše ugovarjali proti temu. Dva proti štirinajstim naj gresta Rusa iz varnega pristana vun v gotovo pogubo! Samo poveljnik ameriške križarice „Wicksburg“ se je zdržal ugovora in molčal.

A poveljnika „Varjaga“ in „Korejca“ sta se odločila, da se odzoveta klicu in gresta na boj. Ta junaški sklep je globoko ganil vse navzoče, in mnogi so jokali, ko so videli, da gredo Rusi tako odločno v smrtno nevarnost. Ko sta „Varjag“ in „Korejec“ plula iz pristanišča mimo drugih ladij, je stalo vse tuje moštvo na krovu ter je izkazovalo Rusom vojaške časti. Rusi pa so klicali gromovito „hura!“ ter peli svojo „cesarsko pesem“: „Bože carja hrani!“ Tako so prišli iz pristanišča.

Komaj so pa zapustili vhod, že so zagrmeli nanje japonski topovi. Celo uro se je neprenehoma razlegalo strahovito streljanje. Japonske kroglje so od vseh strani udrihale ob ruski ladji, ki sta streljali z vsemi silami nazaj. Bil je junaški, a brezupen boj. Trikrat so japonske bombe zanetile požar na „Varjagu“, a vsakikrat so ga Rusi pogasili med streljanjem. Ranjence so sproti odnašali s krova, da so jih spodaj obvezovali. Koder je padel eden, je stopil takoj drugi na njegovo mesto. Vsako škodo na ladji so sproti mašili.

A obe ladji sta silno trpeli. Proti eni popoldne sta se obe vrnili proti pristanišču. „Varjag“ je bil težko poškodovan. Krov je bil razbit, a tudi pod vodno črto je imel prebite luknje. Na njem je bilo mrtvih 33 mož in poročnik grof Nirod, ranjeni pa trije častniki in 70 mož.

A tudi Japonci so imeli silne izgube. Ena torpedovka se je na mestu potopila, dve križarici sta jima bili tako poškodovani, da sta se komaj vlekli. Križarica „Asama“ je dobila ruski strel na poveljniški most in je utihnila, proti večeru se je pa potopila japonska križarica „Takačino“. Preden so jo zagrnili valovi, so Japonci prenesli z nje 80 mrtvih in ranjenih na neki prevozni parnik.

Rusko junaštvo so vsi občudovali. A ob 4. uri popoldne se je japonsko brodovje zopet zagnalo z vso silo proti ruskima ladjama. Zdaj sta pa bili že toliko poškodovani, da se nista več mogli braniti! Kaj storiti? Da bi prišli sovražniku v pest? Nikdar! Pred očmi Japoncev so Rusi „Korejca“ in „Varjaga“ sami potopili, prej so pa še zažgali parnik „Sungari“.

Iz daljave so opazovale druge ladje ta neenaki boj. Ko sta se pogrezala „Korejec“ in „Varjag“, so hitele iz pristanišča, da rešijo potapljajoče se mornarje. Francozi in Italijani so jemali Ruse na krov, tudi Angleži so pomagali, le Amerikanec je stal ob strani in gledal. Kakor ribe so polovili Ruse iz vode in spravili na francosko ladjo „Paskal“ in italijansko „Elbo“. Japonci se niso smeli upirati tem ladjam, ki so ravnale po mednarodnem pravu.

A admiral Uriu je zahteval, da mu morajo izročiti vse Ruse kot bojne vjetnike. Vendar tega niso hoteli storiti, in slednjič so se pogodili, da ostanejo ti ruski mornarji sicer prosti, a se morajo vrniti v domovino in se ne smejo več bojevati proti Japonski.

Vsega skupaj je padlo v tej bitki 456 ruskih vojakov in 16 častnikov. Sedemnajst častnikov in 250 mornarjev so rešili. Prepeljali so jih v kitajsko mesto Šangaj, odkoder so se odpeljali v Odeso. Tu so bili najprisrčnejše sprejeti in odlikovani.

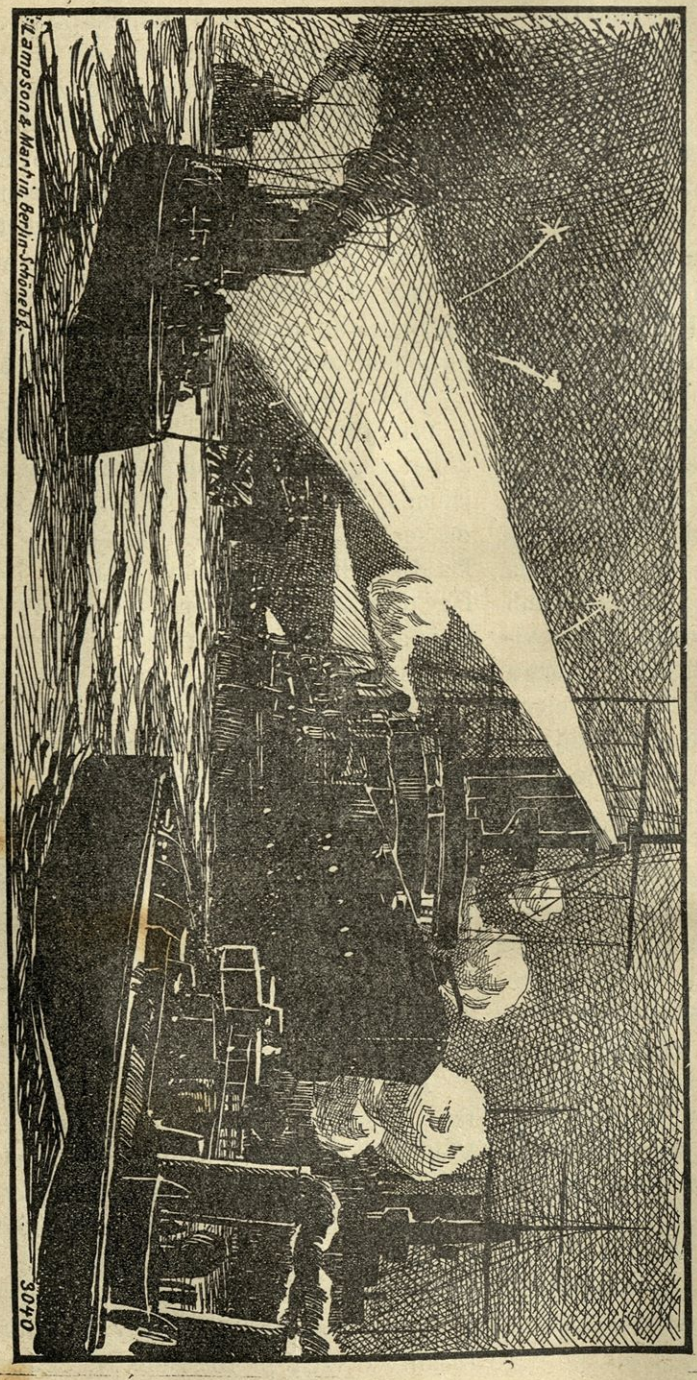

Male japonske torpedovke napadajo ruske oklopnice.

Nato so šli v Petrograd, kjer je sprejel car v „Zimskem dvorcu“ čemulpske junake in jih bogato obdaril. Občinski svet petrograjski jih je počastil v slavnostni seji in jim izročil darove carske prestolnice.

Tako so Japonci iz Čemulpa izgnali Ruse. Zdaj jim je bilo to važno pristanišče odprto, in lahko so začeli prevažati svojo armado v srce Koreje.

Ko je stopil japonski poveljnik na čemulpska tla, je zato samozavestno dejal: „Odslej je Koreja pod japonsko nadoblastjo!“

Prihodnji dnevi so pokazali, da je bilo res tako.

Iz japonskega romana.

Seveda je japonski narod grozno razburjen vsled te vojske, v kateri se gre za njegov obstanek. Saj morajo na boj skoro vsi moški, ki morejo puško nositi. Zato pa japonsko časnikarstvo živi skoro samo od vojske. Pa tudi povesti so začeli pisati, v katerih kar mrgoli bomb in kanonov. Takoj, ko se je vojska začela, je pričelo izhajati že čez štirideset japonskih romanov, ki se bavijo z rusko-japonsko vojsko. Vsi so pisani fantastično, kar povedo že naslovi: „V meglah čemulpskih“, „Umrimo za domovino!“, „Stari poročnik“, „Dom admirala Jamanako“ itd.

Ruska deklica.

Tu podajemo začetek romana „V meglah čemulpskih“, da iz njega razvidijo čitatelji, kak duh veje v japonskih krogih . . .

Od decembra leta 1903. že je stala „Čijoda“ pred Čemulpom. Njeno sidro je bilo spuščeno med rusko križarico „Varjagom“ in topničarico „Korejcem“. Na večer dne 2. februarja je sedel poročnik Katori Micujiro na čolnič in je plul na breg. Ko je prišel v mesto, je hitel v japonski oddelek in se ustavil pred hišo nekega trgovca, iz katere je prišla mlada žena.

„Macuso (sestra)!“

„Necane (brat)!“ sta zaklicala oba hkrati in veselo.

Sestra povabi brata, naj vstopi v hišo, a on je odkimal.

„Ne morem“, je rekel. „Treba se nama je ločiti.“

„A kam greš? Pridi hitro! Skuham ti „gomo kuzuči“, katerega tako rad ješ!“

Častnik odgovori:

„Ne razumeš, mila sestra. Ne odpotujem sicer odtod, a vendar se moram posloviti od tebe.“

In priklonivši se k njenemu ušesu, zašepeta:

„Vojska . . . Rusko brodovje je zapustilo Port Artur, in če nas napade v Čemulpu, smo izgubljeni. Moštvo že pozna svojo usodo. Ko nam bode najhujše, tedaj poženemo ladjo v zrak in umremo! To je med nami dognano, dasi nihče še tega ni izrekel.“

Sestri je bilo težko pri srcu. Bil je njen edini brat, in ona mu je bila mati in oče, ki sta jima umrla. Vzgojila ga je, plačevala za njegovo izobrazbo in naredila iz njega moža. Zdaj odhaja.

„Tvojo jed bom snedel, sestra, a prej ne, nego pri mrtvaški pojedini,“ vzklikne smejoč se, da bi sestro razveselil. „In zdaj glavo pokonci! Moram oditi. Bodi zdrava, in pozdravi mi soprogo!“

Odhiti in se ne ozre več nazaj. Sestra se smeje in gleda za njim. Stari družinski služabnik, Korejec, pa sedi na pragu in gorko plaka . . . On ne more Japoncev razumeti.

„Zakaj se ne jokaš“, reše sestri, „ko ide tvoj edini brat smrti nasproti? Saj je vendar brat. Jaz se ne morem zdržati solz, ona se pa smeje!“

Vsak dan je hodila sestra na hišno streho in gledala k pristanišču, kjer je bila bratova ladja . . . In nekega dne je zmanjkalo ladje . . . Odplula je. Sestra je bila žalostna in edinole stari sluga jo je mogel potolažiti.

Nekega dne pribeži sluga s strehe.

„Vrnil se je, vrnil se je!“

„Kdo?“

Sestra teče na streho in vidi „Čijodo“ v pristanišču in z njo nekaj japonskih vojnih ladij.

„Pred poldnem morate zapustiti pristan,“ je zapovedal admiral Uriu ruskim kapitanom, „ali pa potopim ‚Korejca‘ in ‚Varjaga‘“.

Črni dim iz njegovega dimnika se je že dvigal k nebu.

Sestra in stari Korejec sta videla, kako ruske ladje zapuščajo pristanišče, in japonske plovejo za njimi.

„Korejec“ je ustrelil, naše ladje so mu odgovorile. Odplule so na širno morje in jih ni bilo več videti.

Slednjič so streli topov utihnili. „Varjag“ se potaplja, „Korejec“ izkuša ubežati.

Sluga skaka po strehi od veselja. „Slava, slava „Čijodi“! kliče na vse grlo. V tem pa poči in „Korejec“ zleti v zrak, „Varjag“ pa gori. . . .

Oh, kaka predstava! — —

Drugega dne kuha sestra „gomo kuzuči“, katerega njen brat rad je. Brat pride, je živ in zdrav.

„Ko sem videl z ladje, da nas ti opazuješ, sem gledal mirno smrti v lice . . .“

In oba, sestra in on, začneta jokati . . .

„Čudni ljudje,“ mrmra stari Korejec, „kadar bi se morali radovati, se pa jokajo...“

Obupni boj „Varjaga“ in „Korejca“.

A poslušajmo, kako poročajo ruski mornarji, ki so se vrnili domov in popisujejo strahoto tega smrtnega boja!

„Korejec“ je bil brezoklopna topničarica, bolj počasna ladja. Že prejšnji dan je bil „Korejec“ na morju in je tam srečal veliko japonsko brodovje. Napadle so ga japonske torpedovke, a on je ustrelil in se vrnil v pristanišče. Ta strel so hoteli Japonci izkoristiti in so takoj pravili, da so Rusi prvi začeli boj. A to je prazen izgovor, kajti slaba topničarica, nezmožna se izpostavljati sovražnim napadom, vendar ne bo napadala celega vojnega brodovja. Japonci so imeli veliko oklopno križarico „Azama“, ki ima do 10 000 ton, 21 vozlov hitrosti s štirimi velikimi topovi 20·3 *cm* kalibra in s štirinajstimi topovi manjšega kalibra. Potem so bile manjše križarice „Naniva“, „Takašibo“, „Čijoda“, avizo „Mijako“, ena topničarica in šest torpedovk. „Korejec“, ki je imel le 1300 ton, gotovo ni začel bitke, ampak je ustrelil le v silobranu.

V pristanišču je legel čez noč poleg „Varjaga“, ki je bil ena najhitrejših križaric, kar jih pozna svetovno brodovje, a je bil tudi brez oklopa. „Varjag“ je bil zgrajen v Ameriki, je imel 6600 ton in hitrost 23 vozlov. Imel je dvanajst velikih 15 centimetrskih topov in več manjših.

Ob straneh ni imel oklopa, ampak le na krovu in pa stolp poveljnikov je bil zavarovan.

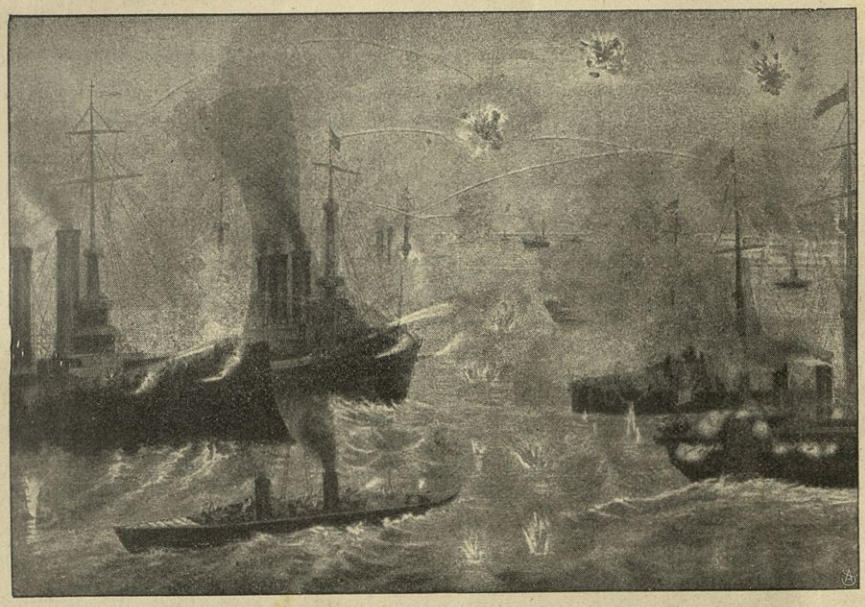

(Japonska slika.)

Japonci streljajo na „Varjaga“ in „Korejca“.

Ob pol osmi uri zjutraj so dobili poveljniki tujih ladij od admirala Uriu sporočilo, da se je začela vojska med Rusijo in Japonsko in da sta dobili ruski ladji že poziv, da naj prideta vun iz pristanišča še pred poldnevom. Če ne prideta, se Japonci ne bodo ozirali na nikogar in ju napadli tudi sredi pristanišča. V tem slučaju naj pa tuje ladje zapuste pristan vsaj do 4. ure popoldne, ako se hočejo ubraniti škode.

Ko je dobil to poročilo, je poveljnik francoske križarice „Paskal“ povabil na svoj

krov poveljnike vseh drugih ladij; prišel je tudi poveljnik „Varjagov“, kapitan prvega razreda Rudnjev.

Šele, ko je bil Rudnjev na krovu „Paskala“, je dobil v zapečateni kuverti poziv japonskega admirala. Vsi tuji poveljniki, razen ameriškega, so sklenili soglasno, da pošljejo japonskemu admiralu ugovor, ker ruši nepristranost korejskega pristanišča, a hkrati so naznanili Rudnjevu, da če ne gre do 12. ure vun, morajo oni zaradi lastne varnosti zapustiti pristanišče.

Nato se je odločil kapitan Rudnjev, da sprejme boj izvun pristanišča, dasi je imel malo upanja, da prodere sovražne vrste in se reši na prosto morje.

Ravno poldne je bilo, ko je admiralska ladja „Azama“ oddala prvi strel na „Varjaga“; takoj sta obe ruski ladji začeli odgovarjati. Streljanje topov se je dobro slišalo še v Söulu.

Japonske ladje so se postavile druga za drugo v poševni vrsti in so vozile v isti naglici kakor Rusi in v isti smeri, da so njih krogljе tembolj gotovo zadevale. Japonci so namerili topove zlasti na „Varjaga“. Bali so se, da jim vsled velike hitrosti ne uide. A „Varjag“ ni hotel zapustiti počasnejšega „Korejca“ in je vozil ž njim skupaj.

Vse, kar je bilo gorljivega na krovu, so Rusi spravili globoko doli v spodnje prostore pod vodno črto.

Ko so prišli vun, se je vsula na nje nevihta, kakršne gotovo niso pričakovali. Najprej prifrči nekaj japonskih granat čez „Varjaga.“ Japonci so takoj popravili napako in prav namerili topove. Zdaj so se pa razletavale granate ob strani ladje in ena je zadela na sprednji krov in ubila ali ranila vse mornarje, ki so bili tam. Druga granata je udarila blizu vodne črte, prebila zunanjo steno in prodrla do shrambe, kjer je bilo nekaj streliva. To se vname, in visok plamen bruhne do višine jamborjeve. Tretja granata udari v poveljniški most, ga razbije in vžge. Poveljnik Rudnjev se je hotel izogibati sovražnim strelom s tem, da je vozil semtertja in kazal Japoncem zdaj to, zdaj drugo stran. A s tem je škodoval tudi lastnim topovom, ki niso mogli tako gotovo zadevati. A Japonci so tudi to gibanje hitro izrabili in se v polkrogu raztegnili okoli „Varjaga“. Zdaj je bil pa v sredi uničujočega ognja.

Častnik „Varjagov“ pripoveduje, da je bil pravi pekel na ladji. Topovi na ladji in bližnji streli sovražnikov so grmeli, da se ni bilo mogoče več pogovarjati. Moštvo na „Varjagu“ je stalo vse otrplo pri topovih in streljalo mehanično naprej. Popolnoma brez brambe so bili izpostavljeni toči sovražnih granat, katere so trgale Ruse kar na kosce in jim zadajale strašne rane. Posebno poudarjajo Rusi, da so bile razletavajoče se granate žareče vroče: Vsaka rana je bila v trenutku tudi izžgana. Ko so pozneje zdravniki preiskavali trupla, so to potrdili.

Poleg navadnih granat, ki se razpočijo, so pa imeli Japonci še raznosilne granate. Te so napolnjene z liditom, ali tudi z roboritom in ekrazitom. Te snovi se mnogo hujše razletavajo, kakor smodnik. Ko granata poči, se razleti njen plašč vsled grozne sile v koščke, ki so skoro tako drobni, kakor prah. Ti koščki tudi ne narede največje škode Ampak puh plinov, ki se hipno raztegnejo, je tak, da v gotovem krogu naokoli vse uniči. Človeka tako raznese, da ga sploh ni več najti.

Ena taka granata je udarila na „Varjag“. Častnika in več mornarjev je kar pihnila proč: niti sledu ni bilo o njih več na ladji. Pozneje so našli roko častnika grofa Niroda.

A te raznosilne granate so tako strašne le v ozkem krogu. Na večjo razdaljo ne narede toliko škode, ker se razlete v premajhne drobce. Neki mornar na „Varjagu“ je dobil od teh drobcev 120 ran, pa vendar ni umrl.

Bil je torej res pravi pekel, kakor pravi ruski častnik. Ruski mornar je priznano pogumen in gotovo ni nervozen, a mornarji „Varjaga“ so vendar glasno jokali, ker so videli, da je ves napor zastonj proti tako groznemu orožju. A streljali so dalje in dalje brez prenehanja.

Drugi častnik je dejal: „Bil je grozen prizor na krovu ‚Varjaga.‘ Povsod je bila kri, kri, kri, odžgani udje so ležali okoli, ubita trupla in raztrgano meso.“

„Varjag“ in „Korejec“ sta se opoldne vrnila, kakor smo že povedali. „Varjagu“ je granata razbila kotel in na zadnjem delu je gorel. Niso mogli plamena ugasiti in so pustili, da je voda tekla vanj. Vsled tega se je zadnji del vglobil v vodo in ladja je postala neokretna.

Ko sta bili obe ladji v pristanišču, je sporočil japonski poveljnik, da morata zopet vun za vsako ceno. Če ne, ji bo napadel tudi v sredi nevtralnih tujih ladij. Odgovora na to ni dobil. „Korejec“ je spustil čolne, moštvo je stopilo v nje in je veslalo k „Varjagu“. Zdaj zagromi silen pok, „Korejec“ se razleti na tri kose in pogrezne. Poveljnik sam ga je razstrelil.

Zdaj so pa Japonci hiteli, da se polaste „Varjaga“. Upali so, da ga dobe v pest. Saj bi ga lahko popravili in potem sami še rabili v vojski. — A prišli so prepozno. Ko so Rusi spoznali japonski namen, se vzdigne tudi iz „Varjaga“ visok plamen, moštvo je hitelo na čolne, glasen pok — in tudi „Varjag“ je izginil v valovih. Le majhen del je še gledal iz valov....

Pozneje so se trudili Japonci, da dvignejo „Varjaga“, a brez uspeha.

Koreja je prevarila Ruse.

Korejska država je bila odprta Japoncem. A ne šele od tega dné. Že prej so Japonci dobili v svojo oblast slabotnega korejskega cesarja Ji Hönga, kateri je toliko časa omahoval semtertja, da je slednjič padel

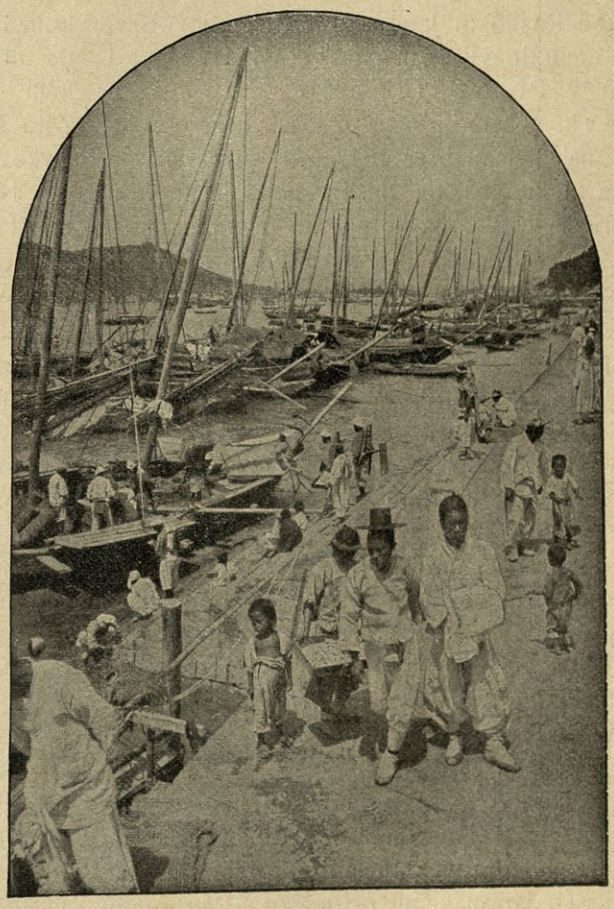

Čemulpsko pristanišče v Koreji.

v naročje japonskemu nasilniku. Rusija je imela vendar svojega zastopnika na korejskem dvoru! Kako, da ni ta sporočil ruski vladi, kaj se godi?

Ko je ruski poslanik S. S. Pavlov prišel iz Söula v Šangaj, je podal obširno poročilo, ki nam pripoveduje, kako so Korejci in Japonci prevarili Ruse. Prestregli so mu

poročila in ga tako odrezali od ruske vlade. Pavlov poroča:

„31. januarija sem dobil zadnjo rusko vladno brzojavko čez Port Artur, ki končuje s sklepom, da naj izrazim korejskemu cesarju zadovoljnost carske vlade vsled izjave, s katero obljubuje Koreja svojo nevtralnost v slučaju, ako bi med Rusijo in Japonsko prišlo do vojske. Po tem dnevu sem poslal v Petrograd in v Port Artur celo vrsto brzojavk, v katerih sem poročal, kako se japonska vlada brez prestanka pripravlja in da ni dvoma, da misli v najkrajšem času pričeti vojsko na korejskem ozemlju.

Dne 31. jan. in 1. febr. sem brzojavil, da so se izkrcali v Mazampu veliki japonski parniki, ki so bili poslani od japonske vojne uprave in so vozili velike množice ječmena in brzojavnih priprav. Brzojavil sem hkrati, da so na bregu med Redo Aleksejeva in Silvijskim zalivom prirejali velika skladišča za premog in vojne potrebščine.

Dne 5. febr. sem brzojavil, da sem dobil popolnoma zanesljiva poročila, da je japonski konzularni agent, ki se je nahajal od lanske spomladi v Čönču, z vsemi podložnimi orožniki in policisti, kakor tudi z vsemi mnogoštevilnimi Japonci, ki so prebivali tam z družinami, zapustil Čönču in so se vsi preselili k Pjönjanu.

Dne 6 febr. sem brzojavil, kako se povsod po Söulu govori, da so diplomatične zveze med Rusijo in Japonsko že pretrgane in da je japonskemu poslaniku v Petrogradu že zapovedano, da mora brez odloga zapustiti rusko ozemlje.

Dne 7. febr. sem pa poslal dve brzojavki s poročilom, da se je japonsko vojaštvo izkrcalo v Mazampu, da so se Japonci polastili tamošnje brzojavne postaje, da so poškodovali — najbrže Japonci - vse brzojavne zveze, razen zveze s Čemulpom in Mokpom; poročal sem dalje, da je japonsko brodovje, ki je stalo blizu Mokpa, dobilo povelje, da naj plove k ustju reke Jalu, in da je v Čemulpu naznanjeno izkrcanje mnogoštevilnih japonskih čet za 10. februar.

Vse te brzojavke sem izročil na brzojavni postaji v Söulu, in ona mi je dala zanje običajna potrdila. A jaz nisem dobil od 1. febr. dalje nobene brzojavke niti iz Petrograda niti iz Port Arturja niti od podkonzula v Fuzanu, kateremu sem bil naročil, da mi mora neprenehoma poročati o vsakem japonskem gibanju v južni Koreji. Zato sem takoj začel sumiti, da nam brzojavke zadržujejo.“

Nato pripoveduje Pavlov, da se je domenil z Rudnjevom, poveljnikom „Varjaga“, in odposlal topničarico „Korejca“, da ta odda njegove brzojavke na ruskih brzojavnih postajah. „Korejec“ je pa srečal pred Čemulpom že japonsko brodovje, katero ga je napadlo. Japonske torpedovke so spustile nanj tri torpede. Eden mu je šel mimo ravno pred nosom, drugi mu je pa bil namerjen naravnost v sredo, a nekaj metrov pred ladjo se je potopil. „Korejec“ je pa prišel nazaj v čemulpski pristan, ki je bil nevtralen, torej varen zanj. O vsem tem je izvedel še isti dan ruski poslanik v Söulu, a preden je mogel kaj ukreniti, so se dogodile stvari, ki so onemogočile vsako diplomatično delovanje.

Še tisto noč so izkrcali z japonskih prevoznih ladij okolo 8000 vojakov, in polovico jih je že 9. februarja zjutraj prišlo v Söul in se nastanilo v raznih delih mesta, večinoma blizu korejskih vojašnic. Korejsko vojaštvo, kakor vse korejske oblasti, ni pokazalo niti najmanjšega odpora proti temu. Med korejskim prebivalstvom je sicer zavladal strah. Mnogo višjih uradnikov in premožnejših meščanov je začelo zapuščati mesto s svojimi družinami. Japonsko prebivalstvo v Söulu je pa kakor oživelo. Po mestu se je govorilo, da še ta večer japonska tolpa napade rusko carsko poslaništvo in bivališča ruskih podanikov. Rusko

prebivalstvo se je obrnilo do svojega poslanika, naj mu da pribežališča. Ta jim je dal prostora deloma v poslaniškem poslopju, deloma v hiši ruskih misijonarjev.

Medtem pa so Japonci napadli „Varjaga“ in „Korejca“. Dovršila se je bitka, v kateri sta se pogubili obe ruski ladji. To je Japoncem v mestu dalo velik pogum. Cele tolpe so pojoč hodile po Söulu, rusko prebivalstvo se je pa moralo poskriti. Slednjič se je odločil ruski poslanik, da z vsemi Rusi zapusti Söul. Korejska vlada in japonski poveljnik so sklenili, da jih z vojaškim spremstvom spravijo na francosko ladjo „Paskal“ in angleško „Talbot“ ter odpošljejo v Šangaj.

Koreja pod japonsko oblastjo.

Japonci v Čemulpu so bili pijani veselja. Kričeče tolpe so hodile zvečer po mestu, med njimi mnogo vojakov. Pred ruskimi hišami so demonstrirali in grozili ter izkušali tudi s silo vlomiti v hišo, v kateri je stanoval ruski podkonzul. Ta je spravil v varnost ruski arhiv, da ga ne dobe v roke sovražniki.

A tudi v glavnem mestu Söulu se je hitro raznesla vest o morskem boju. Japonci so zagnali krik o veliki zmagi. Sreča je bila, da je hiša ruskega poslaništva precej oddaljena od japonskega oddelka. Celo noč so bile japonske ulice razsvetljene in do poslaništva se je slišalo bojevito kričanje razburjene množice.

Še tisti večer se je oglasil japonski poslanik Hajasi pri korejskem cesarju k nujni avdienci. Ta ga je takoj sprejel z več japonskimi vojaškimi načelniki.

Tu je japonski poslanik naznanil korejskemu cesarju, da je japonsko vojaštvo prišlo na Korejo, da bi jo obvarovalo pred Rusi; Japonska je začela vojsko z Rusijo in sklenila, da jo prežene iz cele Mandžurije; dokler traja vojska, bo Japonska imela svojo lastno vojno upravo v vseh od nje zasedenih krajih; korejski cesar se mora v vseh svojih naredbah ravnati po ukazih japonske vlade in njenega pooblaščenca; sicer bi pa, v prvem slučaju, ko bi korejski cesar prelomil pokorščino, japonski vojaki zasedli cesarsko palačo in mu odrezali vsako zvezo z njegovo vlado.

To je bilo jasno povedano! Korejski cesar je bil v japonskih rokah. Seveda je bil slabotni vladar ves mehak in pripravljen storiti vse, kar so mu narekovali nasilni rumeni „prijatelji“. Svet je pozneje izvedel za to nasilje v prikriti novici, da se je med Korejo in Japonsko sklenila „zveza“.

Rusi pregnani iz Söula.

Rusom vsled tega ni bilo več prestati v Söulu. Ruski poslanik Pavlov popisuje naslednje dogodke takole:

„Zjutraj dne 10. februarja so me obiskali nekateri zastopniki drugih držav in mi povedali, da zahtevajo Japonci, naj se Rusi takoj odpravijo iz glavnega mesta korejskega; Hajasi namiguje, da če ne pojdejo izlepa, bodo morali iti izgrda. Ameriški zastopnik mi je obljubil, da sta nam na razpolago dve ameriški ladji, ako bi Japonci vztrajali pri svoji zahtevi. Jaz sem jim odgovoril, da me po zadnjih dogodkih to postopanje japonske vlade več ne iznenaja; saj so v Čemulpu Japonci prekršili temeljna načela mednarodnega prava in zdaj so se pregrešili zopet proti jasno izraženi nevtralnosti Koreje; če zdaj zahtevajo, da morajo zapustiti deželo vsi zastopniki ruske vlade, je to le čisto dosledno. A rusko poslaništvo ne more zapustiti svojega mesta, ako japonska vlada ne javi svoje zahteve v pravilni uradni obliki, in ako carska vlada tega poslaniku ne ukaže. Ameriško ponudbo sem pa odklonil, češ da nam je na razpolago

francoska križarica „Paskal“, kjer sta že poveljnika „Korejca“ in „Varjaga“ ter večina naših ranjencev.“

Šlo se je zdaj za to, kako bi Rusi častno zapustili Söul. V njih imenu se je pogajal z Japonci francoski poslanik, kateri je predložil zahtevo, da morajo Japonci pustiti ruskega poslanika, da brzojavi carju o zadnjih dogodkih, in mu izročiti tudi odgovor carske vlade. Japonec je pa odgovoril, da ne pusti nobene zveze med ruskim poslaništvom in njegovo vlado. Rusi morajo brez odloga proč, in Japonci jim garantirajo, da pridejo brez nevarnosti na morje. Vsled tega je sklenil Pavlov, da zapusti Korejo kar najhitreje, da si ne bi japonsko vojaštvo iz njegovega obotavljanja izvajalo pravice, da osebno oškoduje v Söulu bivajoče Ruse, njih rodbine in premoženje. Pavlov nadaljuje:

„1. februar in sledeča mu noč sta bila za nas jako nemirna. Saj smo morali v naglici urediti poslaniške opravke, zlasti pa še osebne zadeve ruskih rodbin v Söulu. Zvečer je bilo okoli poslaniškega poslopja nastavljenih vse polno japonskih vojakov, ki so strogo opazovali vsakoga, ki je šel vun ali noter. Preden smo zapustili mesto, sem izročil zastopnikom vseh držav, razen Japonske, listine, tičoče se našega odpotovanja, in javil, da se naj v vseh zadevah odslej obračajo do francoskega poslaništva.

Točno ob 8. uri zjutraj dné 12. februarja smo vsi hkrati zapustili poslaništvo. Jaz sem šel prvi, za menoj je stopal naš morski desant in kozaška straža v polnem orožju; sledili so drugi člani poslaništva in vsa ruska naselbina. Po vsej ulici od naših vrat do kolodvora so bili postavljeni v nepretrgani vrsti japonski orožniki in stražniki, ki so nam izkazovali vojaško čast. Vse japonsko prebivalstvo je bilo pa popolnoma odstranjeno iz tega dela söulskega mesta. Ko smo prišli do kolodvora, nam je izkazala tam stoječa japonska stotnija vojaško čast; naša posadka je ravnotako odgovorila. Na peronu so nas čakali vsi člani diplomatskega zastopstva.

Ob 8. uri 20 minut smo se odpeljali. V enem vagonu se je peljal z menoj do Čemulpa japonski generalmajor Iditi z dvema častnikoma. V Čemulpu na kolodvoru se je ponovila ista ceremonija, kakor v Söulu. Vse je šlo v redu. V Čemulpu se nam je pridružil tamošnji podkonzul Poljanovskij z vso rusko naselbino. Vojaški čolni so nas prepeljali na krov „Paskala“ in „Talbota“.

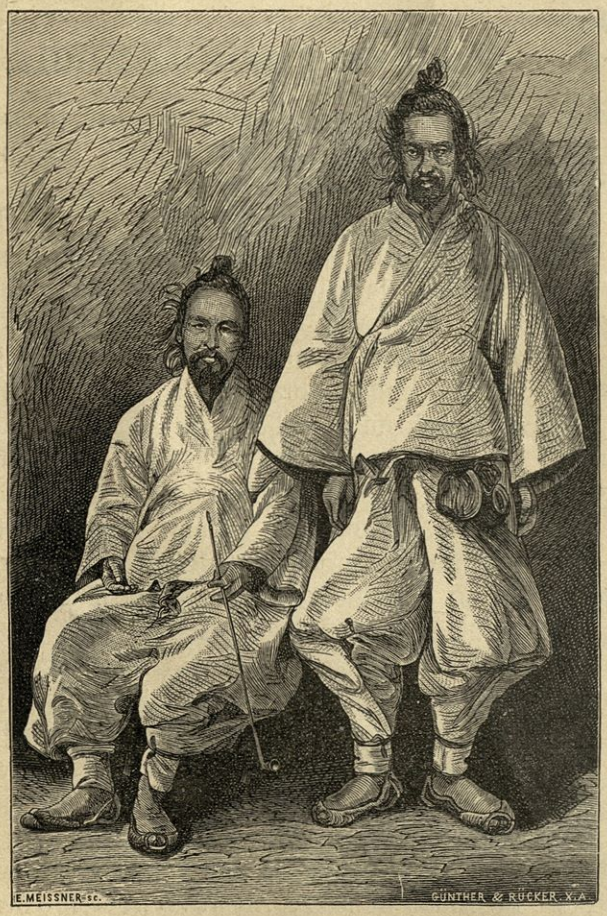

Korejski kmetje.

Japonsko topništvo v boju. (Po japonskem izvirniku.)

Na francoski križarici „Paskal“ je bilo že 239 častnikov in nižjih vojakov z „Varjaga“ in „Korejca“. Ko smo prišli še mi, nas je bilo 370 ljudi, med nami 20 ženskih in otrok. Dasi smo bili na tesnem, so nas vendar Francozi tako prijazno sprejeli, da so nam ure na „Paskalu“ ostale v prijetnem spominu.

Hujše seveda je bilo ranjencem. Manjkalo jim je zdravnikov; rane so se jim prisadile in pri nekaterih se je pojavila gangrena. Rane so postale črne, kri se je zastrupila. Prvi dan, ko sem prišel na ladjo, jih je že devet umrlo. Poveljnika je začelo skrbeti, da se ne bi nalezljiva gangrena razširila še na druge ranjence, in hotel je gangrenozne bolnike spraviti na kako drugo ladjo. Poveljniki francoske, angleške in italijanske ladje so rekli, da ne morejo sprejeti gangrenoznih ranjencev, ker imajo sami ranjence na krovu, ki bi prišli tudi v nevarnost, da se epidemija razširi nanje. Samo dve ameriški ladji, ki nista imeli ranjencev, sta bili pripravni za to. A ameriški poveljnik je rekel, da nima pravice sprejeti ranjencev na svoje ladje. Morali smo torej 24 najbolj nevarno ranjenih bolnikov spraviti na obrežje v angleško bolnišnico.“ — Tako Pavlov.

Slednjič so odpluli in se izkrcali v Šangaju na Kitajskem, odkoder so vojaki „Varjaga“ in „Korejca“, kakor smo že omenili, odpotovali v domovino, poslanik Pavlov pa je ostal v Šangaju.

Tako so se Japonci polastili korejskega glavnega mesta. Bil je predrzen, silovit čin, ki bije v obraz vsem mednarodnim običajem izobraženih držav.

Japonci poizkušajo morsko bitko.

Seveda je oni nočni napad na Port Artur zdramil Ruse, da so spoznali resnost svojega položaja. Hitro so začeli vse pripravljati, da bi bili kos nadaljnim napadom, katerih je bilo pričakovati. Niso se motili: Isti čas, ko je admiral Uriu klical Ruse iz

Čemulpa, so bili Japonci tudi že zopet pred Port Arturjem.

Komaj se je zasvitalo jutro, se je pokazalo pred pristaniščem v velikem polkrogu brodovje japonskih križaric. Gotovo so bile za njimi težke oklopnice, in križarice so imele le nalogo, da nadzirajo pristanišče in sporoče z znamenji oklopnicam, ali kaže priti blizu in začeti bitko. Ruske ladje, ki so ostale ponoči nepoškodovane, so se začele takoj gibati in šle iz pristanišča sovražniku nasproti. Ker je tudi rusko topništvo s trdnjave začelo streljati, so se japonske križarice umaknile in se pridružile svojim velikim oklopnicam. Zdaj so se pa tudi te že približavale in kmalu začele iz velike daljave streljati na Ruse.

Ruski poveljnik se ni hotel spustiti v boj s premočnim sovražnim brodovjem, in celo rusko brodovje je šlo toliko nazaj, da je bilo zavarovano pod velikanskimi ruskimi topovi na utrdbah, ki so grozeče bljuvali ogenj na morje s precejšnje višine.

Z obeh strani so streljali okoli pol ure z veliko silo. A ker je bila daljava vsaj 5000 metrov, je bilo seveda le težko zadeti. Topovi s trdnjav so streljali nad ruskimi ladjami vun na sovražnika. Japonske ladje so se raztegnile v dolgo vrsto in so neprenehoma plule po malem semtertja, da ne bi imeli Rusi stalnega cilja. V morskih bitkah sploh ladje ne smejo stati, ampak se morajo vedno premikati, ker bi jih tudi sicer veter in morski tok zanesel z njih mesta ali obrnil. Vsaka ladja mora gledati, da ni na potu topovom svoje prijateljice in se mora tako obračati, da morejo vedno streljati topovi, ki so nameščeni na raznih krajih.

Japonske ladje so dobro manevrirale. Križarice in lažje ladje so šle za vojno vrsto oklopnic, ker ne bi bile mogle zdržati sovražnega ognja. Nekaj predrznih ruskih poveljnikov je sklenilo, da napadejo tudi te od zadaj. „Novik“, silno hitra, a ob vodni črti ne z oklopom zavarovana križarica, se je pognal ob strani okoli sovražne bojne vrste in je hrabro napadel Japonce. Prizadejal je sovražniku nekaj škode, a tudi sam je mnogo trpel od japonskih granat. Tudi „Askold“ in „Diana“, obe ruski brezoklopni križarici, sta bili pokvarjeni od sovražnih topov. Od ruskih oklopnic je pa najbolj trpela „Poltava“.

Gotovo je pa tudi, da so se Japonci zbali silne ruske artilerije. Kajti držali so se v daljavi skoro 5 kilometrov ves čas. Na toliko daljavo so mogli pač zadeti to ali ono ladjo, tudi močno poškodovati kako manjšo križarico, a nikakor ne velikih oklopnic, katerih topovi so zavarovani s težkimi oklopnimi strehami in ki imajo ob vodni črti mogočen oklop. Morali bi bili priti do njih vsaj na 2000 metrov, da bi bili kaj opravili, a ko bi bili to poizkusili, bi nanje od zgoraj udrihale težke granate s trdnjave.

Zato je ukazal admiral Togo, da se naj umakne japonsko brodovje. Japoncem so bile poškodovane: vojna ladja „Fudži“, veliki oklopni križarici „Ivate“ in „Jakumo“, in tudi kaka manjša ladja je gotovo dobila kak spomin. Japonci so se odkadili na morje, in en dan jih ni bilo več videti. Rusi pa so poslali na morje nekaj brzih torpedovk, da stražijo na morju in sporoče takoj vsako nevarnost.

„Retvizana“ so pa pustili, da je ležal zunaj pred pristanom, kakor trdnjava na morju.

Rusom v Port Arturju so to noč in jutro japonske kroglje pobile 11 mož, 58 pa ranile. Pet mornarjev se je potopilo. Pri obstranskih baterijah je bil eden ubit, trije pa ranjeni. Poškodbe na trdnjavi so bile čisto neznatne. Japonci so svoje izgube zamolčali.

Iz spanja zbujeni.

Gotovo je zanimivo opazovati vojaka, kak vtisk naredi nanj prvi glas o vojski, ki ga iz varnega miru postavi nakrat pred

smrtno nevarnost. Ruski častnik Spiridonov popisuje prvo bombardiranje Port Arturja, kakor ga je opazoval s suhega:

„8. februar je bil jako topel in jasen dan, in nič nam ni kazalo, da je tako blizu grozna vojska s krvavimi žrtvami. Tako tiha in laskava je bila noč, ki je legla na bregove in vode kvantunške. Vse je molčalo. Vse je bilo objeto v mirno in brezskrbno spanje.

Kar pa — bilo je okoli poldvanajste ure — poči strel iz topa, zdaj še drugi, tretji in kmalu cela kanonada. Nisem mogel misliti drugega, nego da streljajo za vajo. Vendar sem skočil iz postelje in letel k oknu, iz katerega se vidi na morje.

Ko sem pogledal proti bateriji, ki ni daleč od mojega stanovanja, so se mi zabliščali v oči celi snopi projektorskih žarkov, ki so prihajali z naših ladij in utrdeb. Te luči so sekale temo v raznih smereh, se zdaj razširjale v pramenih kakor severni svit, potem pa zopet vse namerile na eno točko. Bilo je nekaj čarobnega in fantastičnega v tem prizoru. Nehote sem se zamaknil v ta divni pogled, a gromenje topov je kmalu obrnilo mojo pozornost na druge stvari.

Na morju je tu in tam blisknilo nekaj ognjev, in čez nekaj trenutkov sem čul toliko strelov. Potem je vse utihnilo, a čez nekaj minut se je ponovila kanonada. No, mislil sem si, to je vojaška vaja na morju, in sem šel zopet spat. Bil sem tako miren, da sem vkljub streljanju pokojno zaspal. A kmalu me zbudi sluga, ki stopi v sobo in glasno reče:

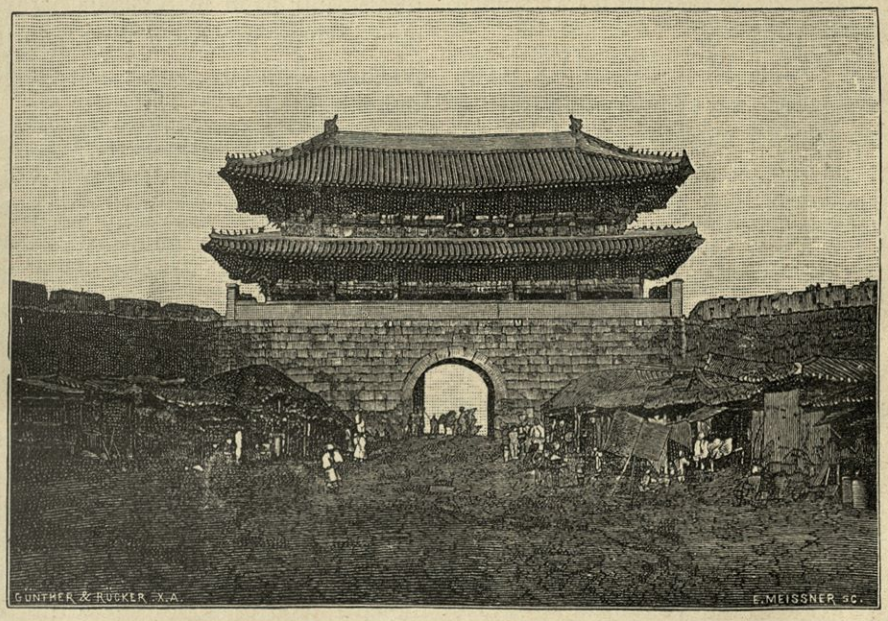

Mestna vrata v Söulu.

„Vaše blagorodje! Alarm! Ves polk se zbira pred vojašnicami!“ Kot bi trenil, sem poskočil, se hitro oblekel in tekel iz hiše. Zunaj je že stala črna truma ljudi, iz katere se je slišalo šumno govorjenje.

Ko pridem k polku, vidim nekaj častnikov in jih nestrpno vprašam: „Kaj pa je? Čemu alarm?“

A tudi ti mi niso vedeli nič gotovega povedati. Ko je stal ves polk zunaj, je bila druga ura popolnoči, in na morju je bilo vse tiho. Ob tretji uri se je polk dvignil.

Jutranja zarja se je že razlivala nad morjem; nebesni svod na vzhodu se vedno bolj svita, in slednjič se prikaže solnce iz oceana, pozlati vrhove gora in posveti v črna žrela groznim topovom obrežnih baterij. Morske tice se vzradujejo te vesele svetlobe, se spuste v urnem letu na morje in dotaknejo vodne površine, potem pa zlete v sinje višine. Tudi iz kitajske vasice, ki leži ob morju, je šlo nekaj kitastih ribičev vun na svojih majhnih „šampunjkah“. Zdelo se je, da nič ne moti miroljubnega dela teh revežev; saj morje je tako mirno in solnce tako svetlo in prijazno.

Topniški častnik, ki je prijezdil k meni, mi je šele povedal, kaj se je zgodilo to noč, in kako so Japonci napadli naše brodovje.

V tem pa mi zakliče straža z utrdbe: „Vaše blagorodje, tam daleč, daleč se je pokazalo pet parnikov!“ In stražnik pri tem z roko pokaže na jugovzhod.

Ko stopim na vrh, tudi jaz opazim v daljavi pet parnikov, a bili so tako daleč, da sem jih komaj razločil. To se mi ni zdelo nič posebnega, ker sem mislil, da so naše ladje. A čez deset do petnajst minut zakliče straža, da vidi že osem ladij, in ko sem jaz začel gledati, sem uzrl kmalu tu deveto, deseto — in kmalu vsega skup petnajst večjih ladij. Vse so bile v pravilni koloni in so plule naravnost k Port Arturju. Vsi vojaki so skočili na utrdbo in na kupe kamenja, radovedni, kaj bo. Nihče od nas ni vedel, ali je to naše ali japonsko brodovje.

A te negotovosti je bilo kmalu konec. Na prvi oklopnici se je razvila zastava, nato se je zasvetil plamen, in kmalu je počilo. Nato so pa vse ladje naenkrat začele streljati.

Komaj je bil pa počil prvi sovražni strel, je zagrmel odgovor tudi že z naše eskadre in z naših baterij. Bila je gromeča kanonada na obeh straneh.

Ta ropot in šum, to votlo pokanje topov, mi je bilo tako nenadno, da sem dolgo stal kakor odrevenel, in ko sem se zavedel, da japonsko brodovje bombardira Port Artur, sem se ozrl nazaj, da bi videl, kak vtisk je ta napad naredil na naše vojaštvo.

Gruče vojakov so bile stopile na vzvišena mesta in s strmečimi očmi zrle na napadalce. Na prostodušnih licih teh ljudi se je bralo veliko začudenje in neko čuvstvo, ki ga ni mogoče popisati. Njih radovednost je bila tolika, da ni nihče pomislil na nevarnost, v kateri se nahaja. Vsi so stali visoko na nezavarovanih mestih in gledali doli na japonsko bojno vrsto, ki je paradirala pod nami in pošiljala naravnost proti nam jeklene pozdrave Port Arturju v obliki jeklenih krogelj, devet do enajst palcev debelih.

Ukazal sem svoji kompaniji, da se skrije za traverze, in sem opazoval boj. Sovražnikov ogenj je v prvi vrsti namenjen na naše brodovje pred pristaniščem in na srednje obrežne baterije. V našo stran sta prileteli dve kroglji: Ena je udarila pred nami v breg in dvignila cel stolp prsti in prahu, druga nam je pa žvižgaje zletela nad glavami in udarila onkraj utrdbe.

Bombardiranje je trajalo petinštirideset minut. Na to je pa sovražnik začel utihati in njegovo brodovje se je začelo počasi odmikati. Sovražne ladje so postajale vedno manjše; zdelo se je, kakor da jih meglena daljava zakriva s poluprozorno zaveso, in kmalu so izginile z obzorja.“

(„Novoje Vremja“ št. 10069.)

Ruske rodbine zapuščajo Port Artur.

Vojaško poveljništvo je dalo povelje, da zapusté ženske in otroci mesto. Hči ruskega častnika popisuje to ločitev sledeče:

„Naš dom se nahaja pri morju v bližini Aleksandrove trdnjave. Z oken vidimo prav dobro na pristanišče. Včeraj, v torek, smo šli zgodaj spat, da bi se pripravili na odhod zjutraj rano, ko smo se sredi noči prebudili

vsled groznega treska. Zdelo se je, da se ves dom in celo mesto podira. Skočili smo s postelj k oknu, kjer se nam je odprl grozen in čaroben pogled.

Noč, zelo temna, sempatja razsvetljena z bliski, grozen tresk se je razlegal od vseh strani. Najrajši bi se bili skrili v ozadju naših spalnic, tak strah smo imeli, a se vendar nismo mogli odtrgati od oken. Na cesti je bil šum, ki se ne more popisati, kajti nekoliko strelov je padlo do predmestja v bližini našega doma, in ubogi tamošnji prebivalci so začeli v velikem strahu iznašati na hrbtih male otroke in potne torbe, obsegajoče njih najdražje imetje.

Vsak čas so hitele vojaške patrulje mimo. Jaz in sestra sva bili zelo v skrbeh, ker najin oče je imel danes zvečer službo. Vedeli sva, da bi bilo nespametno opustiti dom in ga iti iskat v takem položaju. Hodili sva po sobi, padli večkrat ena drugi v naročje, potem pričeli jokati, a vselej naji je radovednost zopet peljala k oknu. Radi bi bili videli, kaj se godi v pristanišču, toda žalibog, bilo je čisto nemogoče.

Sempatja se je streljanje iz topov pričenjalo iznova; bili so to vid jemajoči bliski v tmini, potem pa je nastal dolg, neskončen molk, pretrgan le z žvižgi ali gromenjem daljnih signalov, ki so jih dajali v trdnjavi. Ah, kakšna noč je to bila!

Ob svitu je končno vse prestalo. Videli sva, ali vsaj zdelo se nama je, da vidiva — kajti oče trdi, da je to nemogoče — pluti japonske ladje na širno morje.

Sestra in jaz sva se takoj oblekli in šli na ogel ceste, odkoder je lahko videti celo pristanišče. Kak žalosten pogled naju je pričakoval! Kakšne so bile naše ponosne ladje! „Retvizan“ je ležal postrani, „Palada“ istotako, „Sevastopol“ pa je bil težko poškodovan. To je bil poraz, povzročen od japonskih torpedovk.

Morete si misliti, da je bilo po tej grozni noči celo mesto narobe. Škode niso bile velike, nekoliko malih požarov in dve ali tri podrte hiše. Toda moralni učinek je bil grozen! Vse je hotelo zbežati. Pred pisarnama generalnega štaba je bilo več tisoč oseb. Vse je hotelo imeti spremne liste.

Japonske prednje straže v snegu. (Po japonskem izvirniku.)

Podčastniki vsled opravil niso vedeli ne kod ne kam; najbolj se je mudilo Kitajcem. Teh revežev se je polastil tak strah, da so v par urah naložili vse svoje premoženje na vozove in hoteli kar nemudoma iz mesta. Mislili so, da Japonci že kar jutri vderejo v mesto in vse skupaj požgo in pomore.

Na srečo ta nered ni dolgo trajal. Na mesto je prišlo vojaštvo in izpuščalo ljudi po vrsti. Šli sva iz tega šuma hitro domov, misleč, da najdeva tu že očeta, ki je pa prišel šele črez uro ves utrujen. Čeravno so Japonci odšli in je škodo na ladjah mogoče popraviti, pričakuje admiral, da bodo sovražniki mesto oblegali in hoče kar največ pospešiti odpotovanje vseh nerojakov. Zato je odločil oče, da naj medve odpotujeva še danes do Harbina. Zastonj sva ga nagovarjali, da nisva pripravljeni; ni hotel dalje čakati: morali sva naložiti v vrečo obleke, kolikor je je pač šlo in drugo jutro sva odpotovali s prvim vlakom.“ — Kmalu so odhajali vlaki, polni ruskih rodbin.

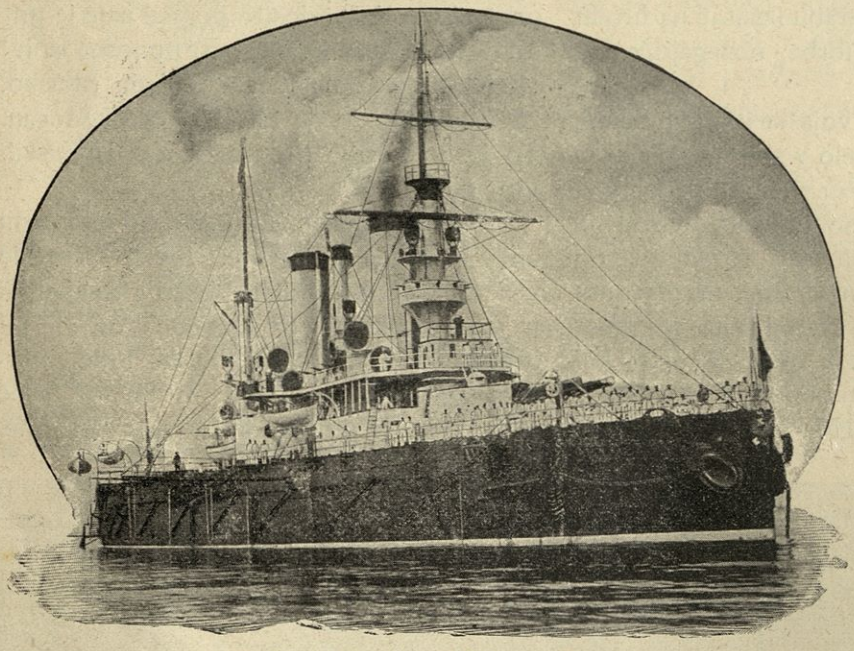

Ruska oklopnica „Petropavlovsk“.

Vojne ladje.

Da bodo naši čitatelji bolje umeli nadaljne popise morskih bitk, hočemo tu kratko popisati vojne ladje in torpede.

Da ne bi težki, ogromni topovi razbili ladij, so jih začeli obdajati z železnimi oklepi. Ker pa ni bilo lahko mogoče celo ladjo zavarovati z železom, izkušali so ladjestavci le najbolj občutne dele ladje zavarovati z železnimi pločami in so vsled tega nekoliko nad vodo in pod vodo napravljali okrog ladje oklop; na sredo ladje so pa z oklopom zavarovali samo oni prostor, v katerem so stali topovi. Tako izdelane ladje so zvali kazematnice. Druge ladje so izdelali kot monitorje z železnim stolpom, v katerem so bili topovi, ali pa so napravili na ladji oklopni nastavek, na katerega so postavljali po enega ali dva topova, ki sta bila tako narejena, da sta se vrtela in streljala na vse strani. Te vrste ladje se imenujejo večinoma stolpne ladje in so nekaka moderna oblika sedanjih oklopnic.

Toda tudi železni oklop ni trajno ladje zavaroval pred krogljami. Takoj ko so se pojavile oklopnice, izkušali so topničarji tudi svoje topove zboljšati, da bi mogli ž njimi predreti tudi oklop. Zlasti se je to doseglo z orjaškimi risanimi topovi, kateri so streljali jeklene granate.

Seveda so ladjestavci jeli rabiti močnejše oklope, toda deloma je ladja vsled vedno

večje teže postajala preokorna, in radi tega so jeli izboljševati oklop. Ker kovano železo topovih jeklenih krogelj ni moglo več vzdrževati, so poizkušali z jeklenimi pločami. Teh pločevic sicer ni bilo možno s krogljami prestreliti, pač pa se je trdo jeklo vsled udarca kroglje razbilo in v posameznih kosih od stene odpadlo. Ker torej navadno trdo jeklo samoobsebi za pločevice ni bilo rabno, so jeli izdelovati sestavljene pločevice, ki so bile izdelane iz več plasti jekla in železa. Te pločevice so bile sicer boljše kot one iz navadnega kovanega železa, pa tudi te so kmalu nadkrilile novejše iznajdbe. Američan Harvey je izkušal navadno pločevico iz kovanega železa na vsem površju do polovice globoko v ognju in z ogljem izpremeniti v jeklo na ta način, da bi bila ena stran pločevice železna, druga pa trdno jeklena. Take pločevice so sicer mnogo dražje, toda morejo biti skoro polovico lažje kot navadne železne pločevice.

Zopet v drugih državah so z velikim uspehom izdelovali takozvano niklovo jeklo, ki se izdela na ta način, da se železu primeša 5—15% nikla in iz tega izdela jeklo, katero ima to lastnost, da je pri vsej trdoti vendar toliko prožno, da se vsled strela ne razbije v kosce. V sedanjem času je večina novejših modernih oklopnic zavarovana s temi novimi pločami.

Ko so se pojavile prve oklopnice, tedaj so jim postavili nasproti tudi nove velikanske topove; in kolikor močnejši je bil oklop, tolikanj težji so bili tudi topovi. Že prvi francoski risani topovi oklopnice „Gloire“ so pri poizkušnjah prodirali 90 *mm* debel oklop. L. 1862. je Armstrong izdelal prvi težki top, ki je imel 23 *cm* v premeru in je streljal 117 *kg* težke podolgovate projektile. Ž njim je bilo že tedaj možno 15—18 *cm* močan železni oklop prodreti. Odslej je velikost topov in debelost železnih pločevic vedno rastla. Tako so oklop pri nekaterih ladjah napravili debel do 55 *cm* in na ladje same so postavili do 110 ton (à 1000 *kg*) težke topove, ki so streljali nad 900 *kg* težke kroglje.

Toda izkušnja je pokazala, da kakor pri oklopih, prav tako tudi pri topovih se nahajajo gotove meje. Pretežki topovi so neukretni in jih je tudi težko tako varno izdelati, da bi po večkratnem strelu ne bila nevarnost, da se top razpoči. Vsled tega so jeli postavljati na ladje sicer nekoliko lažje, pa zato daljše topove, ki vsled tega izstrelijo manjši projektil, ki pa top zapusti z veliko večjo hitrico. Najnovejše ladje navadno nimajo večjih topov kot 30·5 *cm* v premeru (kaliber), ki tehtajo 45—50 ton in streljajo 300—400 *kg* težke kroglje. Ž njimi je moči prestreliti do 90 *cm* debelo železno pločevico. Razen teh navedenih težkih topov, katerih ima navadno oklopnica 2 - 4, se nahaja na vsaki oklopnici večje število drugih srednje velikih in manjših topov. Zlasti pa izkušajo kakovost topov izboljšati na ta način, da se morejo naglo nabijati.

Z najtežjimi novimi topovi je možno že po enkrat na minuto ustreliti. Srednji topovi, ki pa mečejo vendar še do 50 *kg* težke projektile, oddajo 4—7 strelov na minuto,

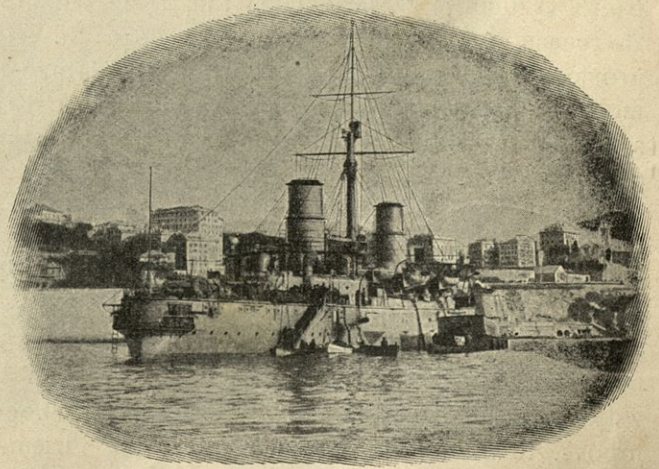

Japonska vojna ladja „Nišin“.

Vzhodno-sibirski strelski polk defilira pred generalom Subotičem.

in mali topiči (37 *mm* do 47 *mm* kal.), katere rabijo zlasti za obrambo torpednic, streljajo 15 - 30krat na minuto. S takimi topovi oborožena oklopnica vsiplje v eni minuti, ako so vsi topovi v „delu", 3—4 tisoč kilogramov jeklene toče na sovražnika, ki ji pa seveda izkuša ta pozdrav vrniti. Za zgled vzemimo oklopnico „Petropavlovsk". (Gl. sliko str. 30.)

Oklopnica „Petropavlovsk" je bila zgrajena l. 1894. Dolga je bila 113 *m*, široka 21 *m* in je brodila 7·9 *m* globoko v vodi. Njena vsebina je znašala 11.354 ton, to je zavzemala je prav toliko kubičnih metrov prostora v vodi. Mogočni parni stroj je imel moči za 12.213 konj in je gnal dva vijaka, s katerima je ladja plula 16·5 morskih milj (30·6 kilom) v eni uri.

Njen oklop je zavaroval samo dve tretjini njene dolžine in je bil ob vodnem pasu močan 406 *mm*. Stolpi so imeli 250 *mm* močan oklop, pri drugih topovih je imel oklop 125 *mm* in na ladjinem krovu 76 *mm* moči. Na vsakem koncu ladje je bil stolp, v katerem sta bila nastavljena po dva orjaška topova, 10 *m* dolga in s premerom 30·5 *cm* in sta streljala 360 *kg* težke kroglje. V štirih manjših stolpičih je bilo nastavljenih osmero topov s kalibrom 15 *cm*, ki so streljali 50 *kg* težke kroglje. Med temi štirimi stolpiči so bili nastavljeni še štirje enaki topovi. Razen teh težkih topov je imela ladja še 40 brzostrelnih malih lahkih topičev za obrambo torpednih ladjic. Premoga je ladja naložila 1000 ton, s katerim je mogla pluti 4500 morskih milj daleč. Posadke je bilo na ladji 642 mož.

Slika nam kaže v sprednjem delu ladje stolp z dvema orjaškima topoma. Vrh krova in celo jambor je ves nastavljen z malimi brzostrelnimi topiči.

Križarice imajo nalogo, čuvati oddaljene kolonije, pristanišča, trgovske ladje in podjetja. Razen tega morajo imeti pa tudi tako opravo in orožje, da, če treba, posežejo v resen boj. Napačno bi bilo misliti, da so križarice v primeri z oklopnicami le bolj majhne ladje. Posamezne križarice so dolge do 150 metrov in imajo stroje do 30.000 konjskih sil in čez. Seveda je veliko križaric mnogo manjših. Novejše križarice imajo brez izjeme tudi sredi ladje železni krov (Panzerdeck - Kreuzer). Nekatere imajo ob pasu

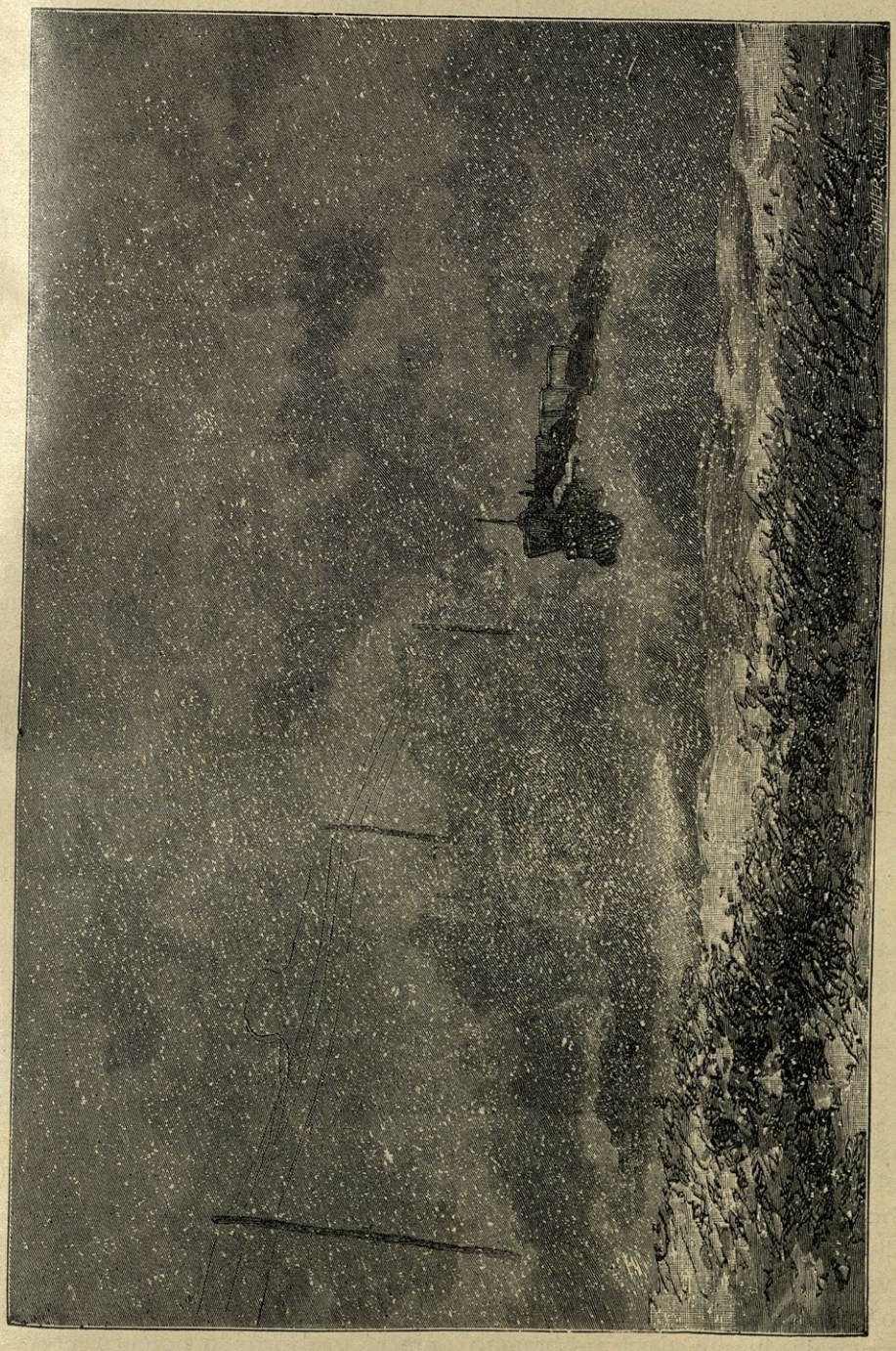

Sibirska železnica v sneženi vihri.

in pri topovih tudi oklop, četudi ne tako jakega, kot prave oklopnice.

Železni krov naj varuje spodnje dele ladje sovražnih krogelj. Ker ga nobena kroglja ne more navpično zadeti, temuč le zelo od strani, radi tega tudi vsaka kroglja od njega odleti. Ves prostor pod krovom je v celi dolžini predeljen v dva, oziroma tri dele. Razun tega ima ladja tudi poprek čez vso svojo širjavo navpične stene, ki na ta način ves notranji prostor ločijo v dve, oziroma tri vrste prostorov, ki se z vrati dajo prav tesno zapreti. Množina med sabo popolnoma ločenih stanic naj varuje ladjo potopa. Ako bi torej pod vodo sovražni torpedo ladjo poškodoval, vendar ladja še ostane na površju, ker se le ena ali dve stanici napolnita z vodo, v druge prostore pa voda ne more zaiti. Ta naprava je zabranila, da se ruske ladje niso potopile, ko jih je poškodoval japonski torpedo.

Križarice niso oborožene s tako težkimi topovi, kot oklopnice. Vendar so tudi na nekaterih križaricah topovi do 24 *cm* kal. Take le deloma z oklepom zavarovane ladje imenujejo oklopne križarice (Panzerkreuzer). Svoje ime (mimogrede rečeno, jako nepraktično) ima križarica odtod, da pred zalivom vozijo, „križajo“ semtertje ter opazujejo sovražnika. Ker imajo križarice mnogo manj železja naloženega, kot oklopnice, jim je možno dati močneje stroje in večjo množino premoga, in to jim da tudi hitrejšo vožnjo. Novejše ladje vozijo 20 do 23 milj na uro.

Manjše vojne ladje imenujemo topničarice. One imajo isti namen, kot križarice, in so nastavljene večinoma po mnogoštevilnih malih pristaniščih, čuvajo obrežje itd., za resni boj se rabijo pa le v redkih slučajih. Dolžina jim je različna, od 30 do 70 metrov, in vsebina znaša 300 do 1600 ton in so oborožene s 3 do 10 topovi. Vendar so pa v posameznih slučajih, zlasti za obrambo obrežja, stavili tudi enake male, deloma z oklopom zavarovane topničarice z enim samim, pa zato zelo težkim topom. (J. Sušnik.)

Torpedo..

V toplih krajih živi morska riba, ki ima to lastnost, da more zavdajati električne udarce. S tem orožjem se riba brani svojih sovražnikov, ž njim omami tudi svoj plen. Že pred več kot sto leti so izkušali pri pomorskih bitkah sovražniku na ta način škodovati, da so potopili pod sovražno ladjo posodo s smodnikom in ga zažgali. Izumitelj parne ladje, slavni Fulton, je to zavratno orožje naslovil z imenom „torpedo“ in leta 1801. v francoskem pristanišču Brest za poizkušnjo razbil staro ladjo.

L. 1860. je avstrijski kapitan Lupis iznašel nov torpedo, katerega je pozneje leta 1866. inžener Whitehead (Uajthed) izpremenil in izdatno izboljšal. Ker je to orodje že nad 30 let vpeljano v vse mornarice in ravno v sedanji rusko-japonski vojski igra tako odločilno vlogo, hočemo to ženijalno napravo nekoliko natančneje opisati.

Torpedo, katerega sliko in sestavo vidijo čitatelji na str. 40, ima obliko velikanske smodke, je približno pet metrov dolg in meri v premeru 40 *cm*. V sprednjem delu je vloženo strelivo, navadno 40 *kg* strelilnega bombaža. Iz torpeda moli kratka štiriogljata jeklena ost, s katero zadene torpedo ob steno ladje in tako vžge strelivo. Precej za strelivom se nahaja jako umetno sestavljen regulator, ki naj torpedo ohrani v pravilni legi in smeri. Na sredi torpeda je večji predel, v katerem je zrak s sesalko stisnjen na 80 do 100 atmosfer, to se pravi: v tem prostoru je 100 krat tako velika množina zraka, kakor zunaj v enako velikem prostoru, in ta zrak tišči na vsak kvadratni centimeter (1 cm^2) s silo 100 *kg*. Za tem prostorom se nahaja pnevmatični stroj, ki je podoben malemu parnemu stroju s tremi cilindri in žene dva vijaka. Ker bi pa zračni tlak izpočetka premočno gnal torpedo, potem pa preveč opešal, je pred strojem še mali reservoar, ki je z ventili in zaklopi tako urejen, da zračni tlak iz njega prehaja v stroj le s silo 40 atmosfer.

Zadaj ima torpedo krmilo, t. j. pokončno ploščo, katera naj torpedo vzdrži v ravni smeri, da ne krene preveč na desno ali levo. Vijaka se sučeta vsak na svojo stran; to je potrebno, da ženeta torpedo dalje. Ko bi bil le en sam vijak, bi se pri neznatnem odporu kmalu začel ves torpedo v vodi sukati okrog svoje osi, mesto da bi plaval dalje. Seveda morata imeti vijaka tudi narobe zakrivljene lopatice, da oba v isti smeri delujeta. Oba vijaka ženeta s zračnim tlakom 40 atmosfer torpedo v vodi s hitrico 8—9 *m* na sekundo kakih 800 *m* daleč. Ako se sila vsega zračnega tlaka naenkrat napelje v stroj, se torpedo premika s brzino 14 *m* na sekundo, vendar pa hitreje opeša in doseže le daljavo 300 do 400 *m*.

Vsa ta naprava pa ne bi zadostovala za praktično uporabo, ko ne bi bil torpedo tudi tako urejen, da plava vodoravno in v isti poprej odločeni globini pod površjem. Njegova specifična teža mora znašati prav toliko, kakor teža morske vode. Tedaj plava on tudi v vodi in sicer tako, da je ves potopljen v vodi. Za uporabo je pa treba torpedo spraviti 2—3 *m* pod površje vode in ga v tej globini tudi obdržati. V ta namen ima služiti naslednja priprava.

V torpedu je valjast, zgoraj vodi odprt prostor, spodaj pa zaprt z bàtom, ki se v tem prostoru lahko nekoliko semtertja premika. Bàt je spodaj odprt na zelo prožno spiraljkasto pero. Ako torpedo plava globoko v vodi, je pritisk vode na bàt večji, in pero se skrči; ako se torpedo dvigne blizo površja, tedaj se vodni tlak na bàt zmanjša in pero ga dvigne kviško. To pero je pa tako vstavljeno, da ga je moči z ročnim vijakom pritrditi ali pa odjenjati, njegov odpor napram vodnemu tlaku povekšati ali pa zmanjšati. Bàt je pa v zvezi z vodoravno ležečim krmilom, ki leži liki plavuta na obeh straneh vijakov, na zadnjem koncu torpeda. Ako plava torpedo pregloboko, tedaj vodni tlak pritiska na bàt, skrči pero in vzvod dvigne vodoravno krmilo kviško, in torpedo polagoma splava proti površju. Ako pa pride torpedo previsoko, se vodni tlak zmanjša, pero dvigne nekoliko bàt v cevi, vzvod povesi krmilo, in torpedo se povrne zopet navzdol.

Toda tudi ta naprava še ne zadostuje, da torpedo v vodi vodoravno plava. Zato je v istem prostoru obešeno sicer kratko, pa precej težko nihalo (Pendel), katero mora vsled svoje teže samoobsebi vedno vertikalno viseti. To nihalo je v zvezi z istim vzvodom, s katerim bàt in pero horizontalno krmilo premikata. Ako se torpedo nagne s sprednjim delom navzdol, tedaj se nagne tudi nihalo naprej in vzvod dvigne nekoliko vodoravno krmilo, in zadnji konec torpeda se zniža. Ako se torpedo v sprednjem delu dvigne kvišku, tedaj se nihalo nekoliko nasloni nazaj, krmilo se povesi, in vodni odpor zadnji konec zopet dvigne do vodoravne lege.

Kako pa torpedo spraviti v vodo?

Velike ladje imajo nalašč v ta namen prirejene cevi, katere torpedo ob vodnem površju ali pod vodo spustijo proti sovražniku. Toda kmalu so začeli staviti nalašč v ta namen majhne, pa jako brze ladjice, katere iz plehate cevi s pomočjo zračnega pritiska (redkokdaj s smodnikom) vržejo torpedo v morje v smeri proti sovražni ladji. Prvotne torpedne ladjice so bile le po 20 *m* dogle in 2·5—3 *m* široke, vsebina jim je znašala 20—30 ton, parni stroj pa je imel 200—300 konjskih sil, kar je ladjici dalo brzine do 20 milj na uro. Ker pa tako majhne ladjice niso bile sposobne za kako samostojno delovanje in se vsled neznatne zaloge premoga niso mogle od obrežja ali od glavnega brodovja oddaljiti, so pričeli v zadnjih desetih letih delati precej večje torpednice. Vendar so pridržali tudi še male

ladjice za obrambo obrežja, zlasti pa imajo velike oklopnice po eno ali dve taki ladjici na krovu in jih v slučaju potrebe spustijo v morje. Večje, sedaj moderne ladje torpednice so 40–45 *m* dolge, 4—5 *m* široke in imajo vsebine do 150 ton. Neprimerno močni parni stroj 2000—3000 konjskih sil jim daje brzine 24—30 milj na uro. Na krovu imajo te ladjice 2—4 plehate cevi, iz katerih mečejo torpedo v morje proti sovražni ladji. Seveda tako streljanje ni ravno poceni, kajti

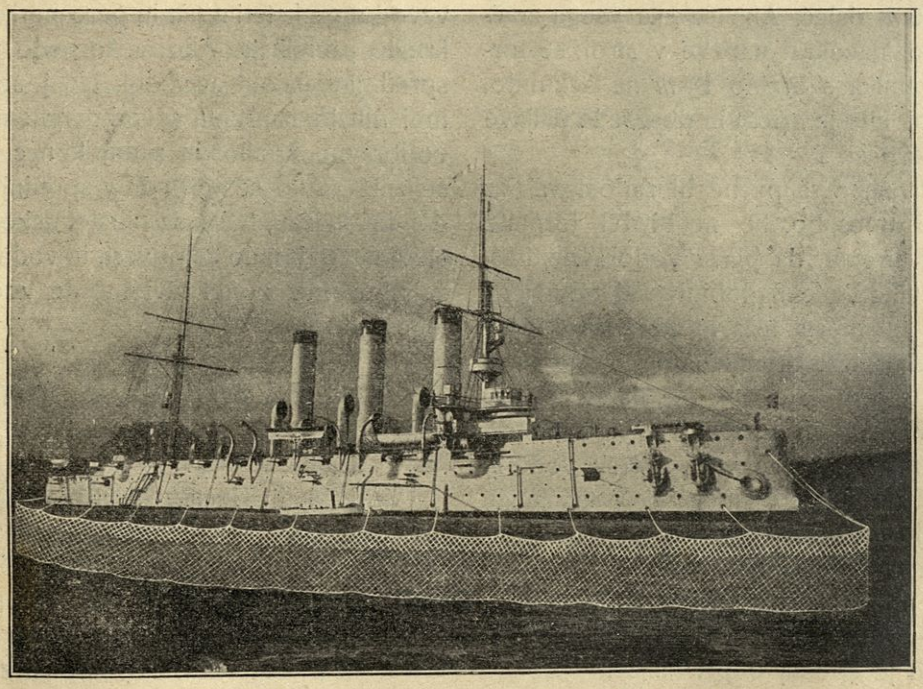

Bojna ladja, zavarovana z mrežo proti torpedom.

en sam torpedo stane okoli 7000 K in je s strelom vred tudi sam uničen. Na malih ladjicah je le 7—10 mož posadke, večje torpednice pa imajo posadke 25 mož in so oborožene navadno z 2 lahkima topičema.

Te ladjice so postale težkim oklopnicam jako nevaren sovražnik. Ker so mnogo hitrejše kot oklopnice, tedaj jih morejo nagloma in v večjem številu napadati, v slučaju nevarnosti se umaknejo, in težke ladje jih ne morejo loviti. Ako se približa oklopnici na 300 *m*, vrže nanjo torpedo, ki jo na to daljavo gotovo zadene in nevarno poškoduje, ako je celo ne uniči. Oklopnica se brani le s svojo silno topnico. Iz svojih mnogoštevilnih brzostrelk siplje železno točo na malo ladjico, da jo v malo trenutkih popolnoma razbije, ako se pravočasno ne umakne in ne odbeži. In ker je mali zavratni sovražnik zlasti v temni noči zelo nevaren, morajo velike ladje vso noč z močno električno lučjo razsvetljavati vso okolico ladje in sovražnika poprej s topovi pozdraviti, preden se jim približa na 3—400 *m*.

V pomoč in obrambo težkih in zelo dragih oklopnic (velika oklopnica stane 20 do 25 milijonov kron) so jele mornarice izdelovati še drugo vrsto ladij, namreč rušilce torpednih ladij. Te ladje niso posebno velike, 60–70 *m* dolge in imajo 350–500 ton vsebine. Njihovo glavno orožje je pa njihov mogočni stroj in silna hitrica. Na te razmerno majhne ladje postavljajo

stroje, kakršne so pred malo leti imele le velike oklopnice s 5000—8000 konjskih sil. Ta neprimerno močni stroj žene ladjo 30 do 33 milj na uro, in še celo ta hitrica se je v posameznih slučajih prekoračila. Kot orožje jim služi 5—6 lahkih brzostrelnih topov. Te ladje morajo kot nekaka častna straža obdajati oklopnice, zasledovati male torpedne ladjice in jih s svojimi brzostrel kami rušiti. Razen topičev imajo tudi še 2 do 3 cevi za spuščanje torped. Kakor je iz slike razvidno, zavzema skoro vso notranjščino ladje parni stroj in prostor za premog, ki je založen tudi na obeh straneh stroja ob vsej dolžini ladje in ima mesto oklopa zabraniti, da kaka krogla tako lahko stroja ne poškoduje. (J. Sušnik.)

Napadi na Port Artur.

Zdaj pa pustimo to premišljevanje in sledimo vojnim dogodkom! Japonci so sklenili pred vsem, da mora pasti Port Artur, in so to izkušali z vsemi mogočimi sredstvi in na vse načine, ki si jih je izmislila njihova lokavost. Tu podajemo najprej pregled napadov v prvih dveh mesecih:

Noč od 8.—9. febr. Napad s torpedi.

9. febr. ob 11. u. 40 min. do 12. u. 35 min. podnevu. Morski boj in prvo bombardiranje Port Arturja.

Ponoči 24. febr. od 2. ure 45 min. do 5. ure zjutraj. Prvi napad z branderji.

25. febr. od 1. ure do $3^1/_2$ po noči. Napad s torpedi in streljanje torpedovk.

25. febr. od 11. do 12. podnevu. Drugo bombardiranje.

25. febr. od 10. do polenajstih zvečer. Odbit napad torpedovk.

26. febr. okolo 4. ure zjutraj in 5. marca okoli 5. ure zjutraj zopet napad torpedovk.

11. marca od polnoči do 6 zjutraj. Ponovljeni napad torpedovk.

11. marca ob 6. zjutraj. Silna kanonada na morju. „Steregučij“ se potopi.

11. marca od 7. ure 15 min. zjutraj do 1. ure 30 min. popoldne. Tretje bombardiranje Port Arturja.

21. marca ob 12. uri 40 min. po noči. Odbit napad torpedovk.

Istega dne ob 6. uri zjutraj. Isto.

Istega dne od poldevetih do 11 dopoldne. Četrto bombardiranje Port Arturja.

27. marca od 3. ure ponoči do 8. ure zjutraj. Drugi napad z branderji.

Istega dne od poldesetih zvečer do polnoči. Odbit napad torpedovk. Enaki napadi, vedno odbiti, so se ponavljali:

28. marca o polnoči,

5. aprila od 5. ure 15 min. do 6. ure 40 min. popoldne,

7. aprila od 10. ure 25 min. do četrt na eno ponoči,

12. aprila od 11. ure do polnoči.

13. aprila od 5.—7. ure zjutraj. Silna kanonada na morju. Poguba „Strašnega“.

Kakor se razvidi iz tega pregleda, so napadali Japonci najrajši v temi in zavratno. Naleteli so pa na hud odpor, kajti Rusi so se branili z vsemi silami.

Da bi sovražniku zabranili dohod, so začeli Rusi takoj polagati podvodne mine v morje. To so silno nevarne priprave, ki razstrele ladjo, kadar zadene ob nje. Pozneje se bomo še natančneje bavili z minami. A takoj se je pokazalo, da so mine sicer jako strašno, a tudi jako nezanesljivo orožje. Kajti takoj prve dni, že 11. februarija, se je potopila že ruska prevozna ladja „Jenisej“, ki je mine polagala. Bilo je viharno vreme, ladja je zavozila na mino, ki jo je sama položila, in silna eksplozija jo je raztrgala. Jenisej je obsegal 3000 ton in je imel 12 topov. Utonil je poveljnik Stefanov, mašinist, dva podčastnika in 92 mornarjev. 200 mož se je rešilo.

Ko se je ladja že potapljala, je poveljnik ukazal moštvu, naj se reši. Posadka je prosila poveljnika, naj tudi on zapusti ladjo, tega pa ni hotel storiti; grozil je tudi, da

bo vsakega ustrelil, kdor ne zapusti ladje. Poveljnik je ostal na ladji ter z njo vred utonil. Njegove zadnje besede so bile: „Zdravstvujte, otroci, rešite se in ne brigajte se zame!“ Dasi so pomorščaki izkušali rešiti poveljnika, vendar se jim to ni posrečilo, ker so ga prehitro zagrnili valovi. Nesrečni mož se je bal kazni zaradi neprevidnosti...

A to je bila le predigra k velikim nesrečam, ki so jih provzročile mine pozneje.

Vladivostok.

Japonci so obrnili svojo pozornost še na drugo važno postojanko rusko: na Vladivostok. Tu je bila pred petdesetimi leti samo uboga mandžurska vasica, v kateri je bivalo nekaj ribičev. Rusi so l. 1860. sem postavili majhno posadko, in leta 1880. so Vladivostok že povzdignili v mesto, ki se je hitro razvijalo, in l. 1888. je postal Vladivostok to, za kar je bil namenjen že po svojem imenu — glavno mesto obmorske ruske provincije.

Ko so dozidali sibirsko železnico, se je Vladivostok seveda še bolj povzdignil kot skrajna točka usurijske proge in mandžurske železnice. Bil je dolgo časa najvažnejše vojno pristanišče rusko v Vzhodnem morju. Tudi trgovina se je naglo razvijala, in trgovske ladje, ki so vsako leto priplule sem, so štele do 200.000 ton. Mesto je zidano precej navadno, in hiše so bolj preprosto zidane iz opeke. Glavna ulica se raztega ob pristanišču. Pristanišče je silno prostorno in ima dva vhoda, ki sta dobro zavarovana z obrežnimi baterijami in torpedovkami.

Ko se je vojska začela, je bilo morje okoli Vladivostoka še zamrznjeno, kajti po navadi led tu izgine šele okoli 6. aprila. Letos pa, ko ni bila tako huda zima, se je led stalil med 20. in 25. marcem.

Dné 9. februarija je Vladivostok vznemiril vojni glas. Ob 9. uri dopoldne so v „Zlatem rogu“ — to je del pristanišča — počili trije streli, in poveljniška ladja „Rosija“ je razvila zastavo. To znamenje je pomenilo: Križarice se naj pripravijo na odhod in naj bodo v dveh urah na morju. Častniki so se zbrali in navdušeno govorili o bodoči vojski z Japonci. Po pristanišču so odmevali klici „Urá!“ Vse je bilo jako bojevito. Zadnje štiri dni so bile japonske rodbine že zapustile Vladivostok.

Štiri križarice „Rosija“, „Gromoboj“, „Rjurik“ in „Bogatir“ so plule vun. Prebivalstvo je vedelo, kaj pomenijo trije streli, in je z navdušenimi klici spremljalo rusko brodovje. Lomilci ledu so rezali led, ki je bil še toliko trden, da je vse polno ljudi bilo na ledeni površini, ki so gledali, kako gredó križarice vun. Med gledavci so bile žene in otroci ruskih častnikov. Potekla je marsikaka solza ob slovesu. Vsi so želeli mornarjem skorajšnje zmage in vesele vrnitve.

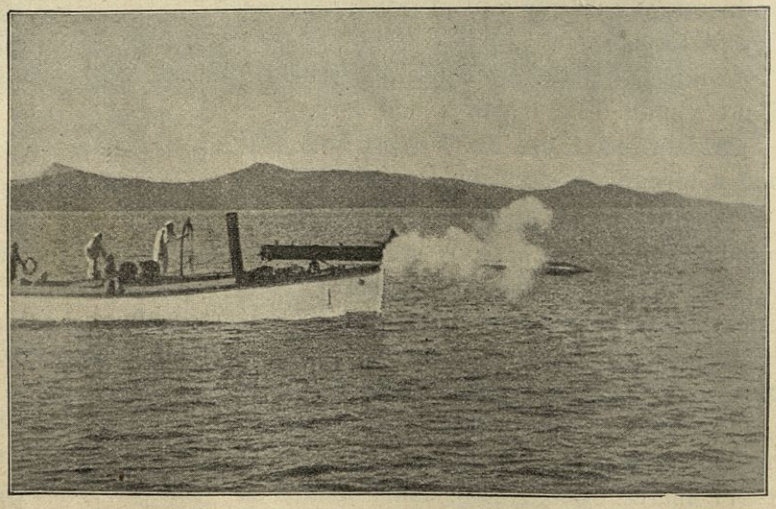

Čoln ruske ladje izpusti torpedo.

Ruske križarice so iskale japonskih ladij, da jih pobijejo. A vojnih ladij ni bilo, in Rusi so srečali samo trgovske ladje japonske. Vsako so preiskali in potopili. Zjutraj dné 13. febr. sta se prikazali dve veliki japonki. Bili sta prevozni ladji, polni potnikov. Rusi so ju ustavili s streli, ukazali potnikom, da morajo stopiti na čolne in so jih proglasili za jetnike. Japonci so bili vsi preplašeni in so na glas upili, ker so mislili, da jih bodo Rusi pobili. A ko so videli, da ne bo nič hudega, so se umirili. Rusi so v večji paro-

za silno ostre določbe, ki s smrtjo kaznujejo vsak odpor, se je slišalo med njimi pritajeno godrnjanje in zabavljanje čez rusko vlado, posebno pa čez poveljnika general-majorja Voronca.

Takoj so poklicali reserviste v orožje. Da ne bi bilo pijančevanja, so prepovedali prodajati upijanljive pijače, in vse krčme so zaprli Seveda so na tihem prodajali žganje, a oblast je strogo kaznovala vsakega, ki je prelomil ukaz. Vsled tega se je vršilo zbiranje vojaštva brez običajnih izgredov. Tudi

Vladivostok.

brod na to štirikrat ustrelili. Petnajst minut se je držal nad vodo, nato je pokazal svoj nos in naglo izginil na dno. V drugi parobrod so dali tri strele in ga pustili, da stoji na morju v znamenje, da naj Japonci ostanejo doma in puste Ruse primiru.

Že 8. febr. zjutraj je bilo v Vladivostoku proglašeno vojno stanje s prekim sodom. Okoli napisov, ki so to naznanjali, se je drenalo vse polno gledavcev, posebno Kitajcev, Japoncev in Korejcev. Mnogi še niso vedeli, kaj je to preki sod, in ko so izvedeli

pustni teden in kitajsko novo leto, ki je slučajno padlo vanj, sta minila izjemoma brez pijančevanja.

Prve vojne vesti so prebivalstvo jako razburile. Ljudje so začeli prodajati svoje imetje pod ceno in bežali trumoma iz mesta. Poveljnik je ukazal, da ne sme nihče nesti več seboj iz mesta, nego toliko, kolikor more držati v rokah. Vkljub temu je bila vsak dan ob 11. uri dopoldne, ko je odhajal edini osebni vlak, tolika gnječa na kolodvoru, da so nekoč nekega dijaka zmečkali.

Ob začetku marca je 500 do 700 ljudi na dan odpotovalo. Japonci so ušli že prej, kakor smo zgoraj omenili. Od 5000 japonskega prebivalstva je do prvega napada že polovica odpotovala. Pred vojsko že je bilo vse polno japonskih prevoznih parnikov v Vladivostoku, ki so odvažali svoje rojake. Japonski trgovci niso imeli niti časa likvidirati svojih trgovin, tako se jim je mudilo.

Japonci so svoje blago kar na ulicah razstavljali in prodajali pod ceno. Pri tem se je dobro opazil njihov namen: Prodajali so skoro le Kitajcem in Korejcem, tudi za nižje cene, kakor so jih ponujali Rusi. Japonski tajni agentje so vse svoje rojake tako nahujskali proti Rusom. Vse je hitelo z mrzlično naglico, prodajalo in kupovalo. Bil je pisan in zanimiv pogled na to raznobarvano množico, nad katero je ležal kakor môra strah pred vojsko in pričakovanje nenadnih dogodkov. Tudi japonske dekle in pestunje so se s solzami poslavljale od ruskih rodbin in hitele proč.

Kmalu je nastopila draginja, vsled katere je trpelo posebno revnejše prebivalstvo. Govorilo se je po mestu, da niso vsi sovražniki zapustili mesta, ampak da so skriti in nameravajo izvrševati zločinstva. Ta sum se je potrdil z dejanji, in kmalu se je slišalo, da so Japonci tu in tam prerezovali brzojavne in telefonske žice. Tatvine so postajale vedno predrznejše vkljub ostrim kaznim. Izvršili so se skrivnostni uboji, policija pa, ki je imela dela čez glavo, ni mogla vsemu kaj.

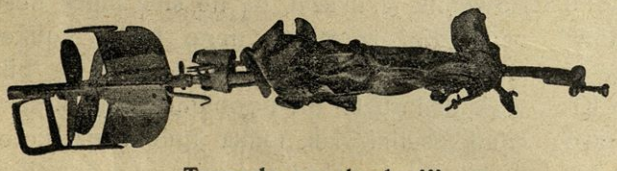

Torpedo po eksploziji.

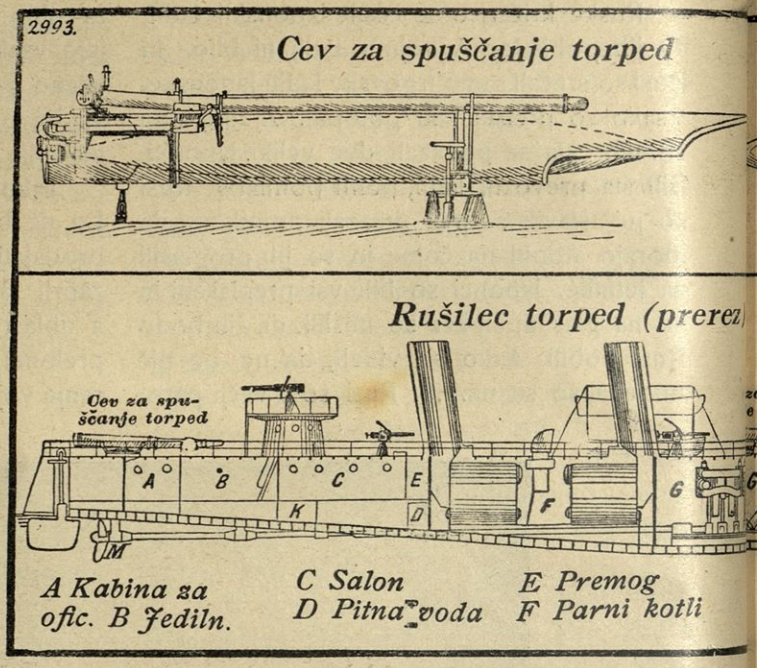

Najstrožjo cenzuro so uvedli za liste. Časopisi so začeli izhajati v polovico manjši obliki, nekateri so morali prenehati. Prodajale so se edino le posamezne številke po mestu. Srednje šole so preložili v Nikolsk in Harabovsk, kamor so se preselili dijaki. Z „Vzhodnega učilišča“ je pa mnogo dijakov in profesorjev prestopilo kar v vojsko in so šli v Korejo, Mandžurijo in Port Artur.

Japonci so po obrazu jako podobni Kitajcem. Tudi lasje so črni pri obeh, in Japoncu je treba le, da si obesi kito in obleče kitajsko obleko, pa predstavlja popolnega Kitajca. To so porabili Japonci v Vladivostoku, kjer je jako mnogo Kitajcev. Tudi za Korejce so se izkušali preoblačiti. A Korejec Japonca od nekdaj ne more trpeti, in če so kakega Japonca zasačili med seboj, so ga takoj naznanili policiji, ki je postavljala take skrivne ogleduhe pred vojno sodišče. Ruske žene in deklice pa so se v velikem številu oglasile za strežnice ranjenim. Tako se je Vladivostok skozi ves mesec februar pripravljal na vojsko.

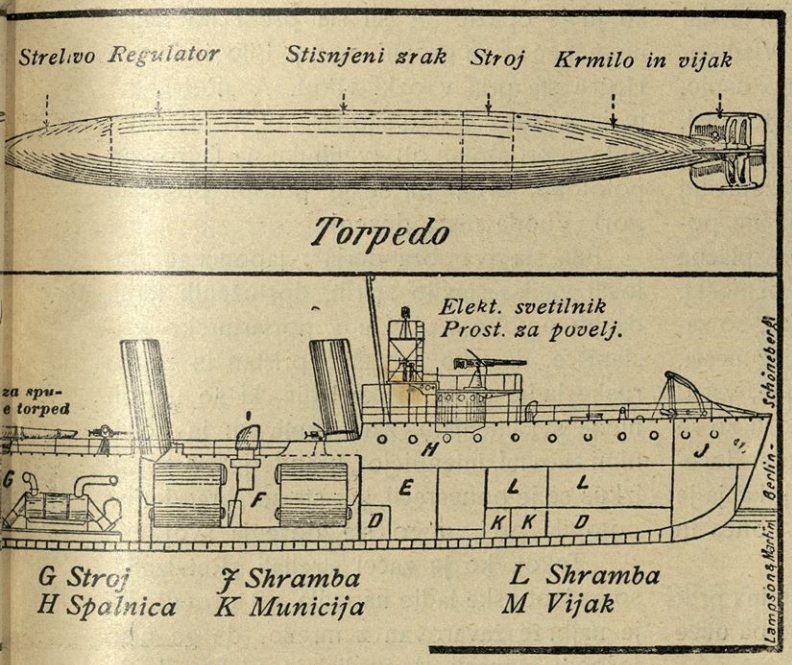

Brezuspešno bombardiranje Vladivostoka.

Tako je prišel dan 6. marca. Bila je solnčna, precej topla nedelja. Po ulicah, ki so bile prej pokrite z visokim snegom, se je izprehajalo mnogo veselega ljudstva v prazničnih oblekah. Tačas so pa na trdnjavi že vedeli, da se zbira vihar nad mestom. Ob 10. dopoldne so s telefonske postaje nad vhodom v Usurijski zaliv dobili obvestilo, da se je na jugu prikazalo neprijateljsko brodovje. Ob poldveh so se pa že v začudenje ničesa ne slutečemu prebivalstvu slišali votli streli z morske strani sem. Čulo se je, kakor oddaljeno gromenje, za ta letni čas nenavaden glas v Vladivostoku. Mnogo prebivalcev se je oborožilo z daljnogledi in so hiteli na višine, katere kot neprestopna stena obdajajo mesto, da vidijo, kaj je.

„Makaki gredo“, so dejali, in kmalu so zagledali pet velikih japonskih ladij, katere so se pri otoku Askoldu postavile v bojno vrsto. Videlo se jim je, kako so se borile z ledom, katerega je bilo še polno morje okoli Vladivostoka. Kmalu se je videlo sedem ladij, med njimi križarici prve vrste „Izuma“ in „Jakumo“. Začeli so streljati.

Japonci so slabo merili. Gosto so streljali, a malo zadeli. Ko so ruske baterije to zapazile, niso hotele streljati, da sovražniku ne izdadó svojega mesta. Japonci so streljali 40 minut. Med tem se je prebivalstvo dalje šetalo po ulicah, in na višinah so se Rusi smejali, ko so videli, da jim japonski streli lete visoko nad glavami ali pa brez koristi padajo v morje. Mnogo japonskih granat se ni razletelo. Ranjenih je bilo pet mornarjev, ki so kmalu ozdraveli. Ubita je bila pa neka žena, Marta Kondakova, mati več otrok. Krogla je prebila hišni ogel zgoraj, je šla povprek skozi celo hišo, prebila nasprotno steno in se zarila v tla, ne da bi se razletela. Kondakova je bila takoj mrtva. Otroci in soseda, ki je bila pri njej, so zaupili od groze in strahu, a ni se jim zgodilo nič.

To je bilo vse, kar so Japonci dosegli s svojim bombardiranjem, dasi jih je stalo to streljanje kakih pol milijona kron. Rusi so se nato zabavali s tem, da so nabirali kose japonskih granat za spomin. Posebno dečki, ki so raznašali časopise, so imeli mnogo veselja ž njimi in so jih potem prodajali, kličoč: „Kupite japonskih koščkov!“

Po bombardiranju so Japonci na otoku Putjatina (kakih 30 morskih milj od Vladivostoka) pustili oddelek, kateri je oropal kakih 14 ruskih rodbin, ki so prebivale tam. Že prej so Japonce v Vladivostoku sovražili. Posebno so bili na glasu kot ponarejavci denarja. Skoro na vsakem parobrodu, ki je prišel zadnji čas z Japonskega, so zasačili kakega Japonca, ki je imel pri sebi ponarejen ruski denar. Japonci so brezobzirno tudi v

trgovini izkoriščali vsakega, ki se jim je dal goljufati. Umevno je, da je odslej v Vladivostoku vse prebivalstvo bilo ogorčeno nanje, ne le Rusi, ampak tudi Kitajci in Korejci.

Poveljstvo v Vladivostoku je pa zdaj ukazalo, da morajo ruske rodbine zapustiti mesto. Bati se je bilo, da sovražnik ne ponovi napada. Zato so izdajali brezplačne vozne listke za ženske in otroke. Tudi moški, ki so bili telesno preslabi za vojsko, so zapuščali mesto. Tudi ubožci so morali iz mesta, ker se je bilo bati prevelike draginje, vsled katere bi nastala lakota. Na kolodvoru so se ponavljali pretresljivi prizori, ko so se ločevali znanci in sorodniki. Solzá in jokanja je bilo na kolodvoru vsak dan brez konca in kraja.

Do 10. marca je ostala le še osmina prebivalstva v Vladivostoku. Zato so se pa ulice in kosarne napolnile z vojaštvom.

„Branderji."

V Port Arturju je bilo nekaj časa mirno — seveda le od zunaj, kajti v pristanišču je bilo vse živo, da popravijo poškodovane ladje, in trdnjave so se pripravljale na hude boje. Omenili smo že, da so Japonci zaenkrat hoteli zadržati le vojne ladje, da ne bi mogle preprečiti prevažanje japonskega vojaštva. In zato so si izmislili predrzno zvijačo.

Bilo je opolnoči od 23. do 24. februarja. Takrat so se v popolni temi približevali Japonci Port Arturju. „Retvizan" je ležal ob vhodu v pristanišče, kakor velik, hud pes straži pred gospodarjevimi vrati v strah tatovom in roparjem. Ganiti se pa ni mogel, ker je bil zavozil na plitva, peščena tla. Japonci so tiho pluli. A to niso bile velike, ponosne vojne ladje. Naprej so švigale urne torpedovke, za njimi so se pa počasi pomikali težki prevozni parniki. Ti parniki so pluli naravnost proti vhodu v pristanišče. „Retvizan" se ni dal dražiti in je začel streljati na dve ladji, ki sta se najbolj približali, takoj, ko ju je opazil. A šli sta predrzno dalje, ne meneč se za grozni ogenj. Bilo je jasno: Hoteli sta priti v ozki vhod. A „Retvizan" ju je obsul s toliko silo strelov, da je eden obležal pri skalah ob svetilniku na Tigrovem polotoku, drugi pa se je potopil pri Zlati gori. Vhoda nista dosegla.

Bila sta dva „branderja". Japonci so določili veliko število starih, dosluženih ladij, da jih potope v vhodu v portarturisko pristanišče, da tako zamašijo pristan in zapro ruske ladje noter. Take ladje, ki so napolnjene s kamenjem, z razstrelivom in gorilnimi snovmi, imenujejo „branderje". A ta poizkus se je ponesrečil, ker sta se „branderja" potopila prej, nego sta dosegla svoj cilj.

Takoj, ko je začel streljati „Retvizan", so ga japonske ladje napadle z 8 torpedi. Bil je najbrže zavarovan z mrežo, da ga niso torpedi raznesli. A streljal je s tako silo in tako dobro zadeval, da ni bilo prestati Japoncem. Videlo se je, da hočejo Japonci izvabiti tudi „Retvizana", da bi se bil premaknil v pristaniški vhod, in tu bi ga bili razstrelili. Veliki „Retvizan" bi bil pa že precejšen zamašek, boljši, kakor pa polomljeni japonski „branderji". A ta je s svojega ležišča, vedno nepremakljiv, bljuval grom in strelo na prihajajoče sovražnike. Tudi obrežne baterije so otvorile ogenj, ki je trajal do jutra.

Ko se je začel svitati dan, so videli, da so iz morja gledali ostanki štirih potopljenih japonskih ladij, od katerih je ena še gorela, torpedovke so jo pa odpihale na morje k velikemu japonskemu brodovju.

Kaj je bilo z moštvom „branderjev"? Res obupno junaški so morali biti mornarji, ki so šli v to grozno nevarnost na ladjah, ki so bile namenjene pogubi. A Japoncu ni mnogo za življenje. On gre v smrt z nekim zaničevanjem, kakor da bi bilo vse nič vredno, kar izgubi in česar ima pričakovati. Nekaj moštva na „branderjih" so pobili streli, nekaj je utonilo, ko so se ladje potapljale,

druge so pa torpedovke potegnile iz morja in iz rešilnih čolnov.

Pristanišče je bilo torej še vedno prosto. A „Retvizan“ ga je bolj žalosten gledal, kajti bil je od japonskih strelov razbit in polomljen, da se je sam sebi smilil. A čast mu —: junaško se je držal v tem boju!

A Japonci so zapustili za seboj še en neprijeten spomin —: nekaj min, ki so plavale semtertje, ker jih niso utegnili pritrditi na morskem dnu. Rusi so imeli torej prijetni opravek, da so krpali „Retvizana“ in lovili mine po morju. A Japonci jim niso dali miru pri tem.

Prihodnji dve noči so zopet privlekli celo vrsto starih morskih škatelj, polnih kamenja, da jih potope v vhodu. Potopili so jih — a ne na pravem kraju, ker so jih Rusi prej razbili, in Port Artur je ostal prost.

Japonske vojne sile.

S kakimi silami sta se udarila nasprotnika? Preglejmo najprej japonske vojne moči ob začetku vojske!

Japonska ima v aktivni armadi 8000 častnikov in 200.000 vojakov, ki so razdeljeni v 52 pehotnih polkov po 3 bataljone, 55 eskadronov konjenikov, 19 polkov poljnega topništva, 20 bataljonov trdnjavskega topništva, 13 inženirskih bataljonov, 13 voznih eskadronov in en železniški bataljon. Japonska puška je Midžijevega sestava z magazinom, topovi pa Arisakovi s 75 milimetri po modelu iz leta 1898.

Japonska reserva šteje 35.000 mož in deželna bramba 200.000. Skupaj imajo torej 430.000 vojakov, 1200 topov in 90.000 konj.

Japonsko brodovje je štelo ob začetku vojske šest oklopnic, ki imajo 84.800 ton, 24 topov po 305 *mm*, 76 topov po 152 *mm* in 4264 mornarjev. Osem oklopnih križaric ima hitrost od 20 do 21 vozlov in obsega 58.386 ton, 24 velikih topov, 80 manjših

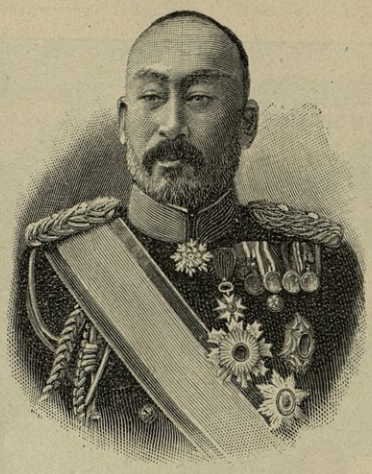

Terauši,
japonski vojni minister.

topov in 4300 mož na krovu. Štirinajst zavarovanih križaric raznih zistemov ima brzino 16 do 22 vozlov in 51.693 ton s 13 velikimi, 125 manjšimi topovi in 5000 možmi. Torpedovk in rušivcev torpedovk imajo približno toliko kakor Rusi.

Ruske vojne sile.

O Rusih je težko povedati, koliko imajo vojaštva na bojišču; saj vsega svojega vojaštva Rusija ne more poslati v Vzhodno Azijo, tam pa se število od dne do dne množi. Ob začetku vojske je bil v Vzhodni Aziji: Prvi sibirski voj z 71 bataljoni, 65 eskadroni in 138 topovi; drugi sibirski voj z 59 bataljoni, 53 eskadroni in 148 topovi. To je skup okoli 160.000 mož. K temu številu je pa od začetka vojske sibirska železnica dan na dan privažala nove čete, tako da je število ruskega vojaštva v štirih mescih v Vzhodni Aziji prekoračilo že število 300.000 mož.

Sicer se pa šteje vsa ruska vojna moč v miru na 1,000.000, od katerih je 48.000 mornarjev, topov 3400 in vojnih ladij 390. V vojski pa postavi Rusija 3,700.000 mož s 5.820 topovi.

Ruski car Nikolaj II. se pripelje na Dunaj l. 1903.

Rusko vojno brodovje.

Ker se pogosto imenujejo posebno imena ruskih vojnih ladij, hočemo tu podati kratek popis ruskega vojnega brodovja.

V Vzhodni Aziji ob začetku vojske.

Vojne ladje.

1. **Petropavlovsk,** 1894 } 11.130 ton, dva
2. **Poltava,** 1894 } stroja, hitrost 16·4
3. **Sevastopolj,** 1895 } vozlov, premoga sprejmó po 1000 ton, 4 topovi po 305 *mm* in 12 po 150 *mm*, šest torpednih cevi, oklop zastarel, pas nepopoln.

4. **Peresvjêt,** 1898 } 12.900 ton, 3 stroji,
5. **Pobjêda,** 1900 } hitrost 18 vozlov, premoga 1200 ton, 4 topovi po 254 *mm*, 11 po 150 *mm*, 20 po 75 *mm*, 5 torpednih cevi, oklop nov, pas nepopoln.

6. **Retvizan,** 1900. 12.900 ton, dva stroja, hitrost 18·8 vozlov, premoga 2000 ton, 4 topovi 305 *mm*, 12 po 150 *mm*, 20 po 75 *mm*, šest torpednih cevi, nov oklop, pas nepopoln.

7. **Cesarjevič,** 1901. 13.300 ton, dva stroja, hitrost 19 vozlov, premoga 1350 ton, 4 topovi po 305 *mm*, 12 po 150 *mm*, 20 po 75 *mm*, šest torpednih cevi, nov oklop, pas popoln.

Velike križarice.

1. **Varjag,** 1899. 6600 ton, dva stroja, hitrost 23 vozlov, premoga 1300 ton, 12 topov po 150 *mm*, 12 po 75 *mm*, brez navpičnega oklopa.
2. **Diana,** 1897 } 6700 ton, trije stroji,
3. **Palada,** 1899 } hitrost 20 vozlov, premoga 1400 ton, 8 topov po 150 *mm*, 22 po 75 *mm*, brez navpičnega oklopa.
4. **Askold,** 1900. 6100 ton, 3 stroji, hitrost 24 vozlov, premoga 1100 ton, 12 topov po 150 *mm*, 12 po 75 *mm*, brez navpičnega oklopa.
5. **Bogatir,** 1901. 6780 ton, 2 stroja, hitrost 24 vozlov, premoga 1000 ton, 12 topov po 150 *mm*, 12 po 75 *mm*, brez navpičnega oklopa.
6. **Rjurik,** 1892. 11.000 ton, 2 stroja, hitrost 18·8 vozlov, premoga 2300 ton, 4 topovi po 203 *mm*, 15 po 150 *mm*, 6 po 120 *mm*, navpični oklop.
7. **Rosija,** 1896. 12.800 ton, 3 stroji, hitrost 19·5 vozlov, 2300 ton, 4 topovi po 203 *mm*, 15 po 150 *mm*, 12 po 75 *mm*, navpični oklop.
8. **Gromoboj,** 1899. 12.560 ton, trije stroji, hitrost 20 vozlov, premoga 1700 ton, 4 topovi po 203 *mm*, 15 po 150 *mm*, 20 po 75 *mm*, navpični oklop.
9. **Bajan,** 1900. 7930 ton, 3 stroji, hitrost 21 vozlov, premoga 1100 ton, 2 topa po 203 *mm*, 8 po 150 *mm*, 20 po 75 *mm*, navpični oklop.

Mali križarici.

1. **Novik,** 1900. 3000 ton, 2 stroja, hitrost 25 vozlov, premoga 500 ton, 6 topov po 120 *mm*, brez navpičnega oklopa.
2. **Bojarin,** 1901. 3250 ton, 2 stroja, hitrost 22 vozlov, premoga 600 ton, 6 topov po 120 *mm*, brez navpičnega oklopa.

Torpedovke. — Torpedni topničarici.

1. **Vsadnik,** 410 ton, hitrost 20 vozlov, 9 topov po 40 *mm*, 2 torpedni cevi.
2. **Hajdamak,** 435 ton, hitrost 20 vozlov, 9 topov po 40 *mm*, 2 torpedni cevi.

Velike torpedovke.

Dve torpedni cevi in lahki topovi.

1. Poročnik Burjakov	250 ton, 30 vozlov.	
2. Kondor		
3. Rêšiteljnij	220 ton, 27 vozlov.	
4. Rajaščij		
5. Razstoropnij		
6. Silnij		
7. Serditij		
8. Smêlij		
9. Storoševoj	220 ton 27 vozlov.	
10. Stereguščij		
11. Skorij		
12. Strašnij		
13. Stronij		
14. Statnij		
15. Bojevoj	350 ton, 27 vozlov.	
16. Bditeljnij		
17. Bezpoštadnyj		
18. Bezstrašnyj		
19. Bezšumnyj		
20. Bojkij		
21. Burnyj		
22. Vnimateljnyj	310 ton, 26 vozlov.	
23. Vlastnyj		
24. Vrozovoj		
25. Vnušitalnyj		
26. Vynoslovyj		

Male torpedovke.

Št. 201—206	75—140 ton, 17—20 vozlov.
Št. 208—211	120 ton 25 vozlov

Pristaniške torpedovke.

Št. 91—98, malo obsega, 12 vozlov.

Posebne ladje. (Brez oklopa.)

Topničarice.

1. **Džigit,** 1873. 1300 ton, hitrost 10 vozlov, premoga ?, dva topa po 150 *mm*, 4 po 100 *mm*.
2. **Razbojnik,** 1878. 1300 ton, hitrost 12 vozlov, premoga 200 ton, 2 topa po 150 *mm*, 4 po 100 *mm*.
3. **Sabjaka,** 1878. 1200 ton, hitrost 14 vozlov, premoga 310 ton, 4 topovi po 100 *mm*, 12 po 40 *mm*.
4. **Korejec,** 1886. 1300 ton, hitrost 13 vozlov, premoga 200 ton, 2 topa po 200 *mm*, 1 po 150 *mm*.
5. **Mandžur,** 1886. 1400 ton, hitrost 13 vozlov, premoga 200 ton, 2 topa po 200 *mm*, 1 po 150 *mm*.
6. **Sivuč,** 1884. 1100 ton, hitrost 10 vozlov, premoga 250 ton, 1 top po 230 *mm*, 6 po 150 *mm*.
7. **Bobr,** 1885. 1200 ton, hitrost 11 vozlov, premoga 250 ton, 1 top po 230 *mm*, 6 po 150 *mm*.
8. **Žiljak,** 1897. 1300 ton, hitrost 11·5 vozlov, premoga ?, 1 top po 120 *mm*, 5 po 80 *mm*.

Obrežne brambne ladje.

1. **Gremjaščij,** 1892. 1700 ton, hitrost 15 vozlov, premoga 125 ton, 1 top po 230 *mm*. 1 po 150 *mm*, 4 po 80 *mm*.
2. **Otvažnyj,** 1892. 1900 ton, hitrost 15 vozlov, premoga 125 ton, 1 top po 230 *mm*, 1 po 150 *mm*, 4 po 80 *mm*.

Tovorne in pomožne ladje.

Parniki za polaganje min.

Jenisej, 1899. — **Amur,** 1898. — **Aleut. Kamčadal.**

Prevoznika.

Tungas. — Jakut.

Ledolomca.

Jermak. — Nadežda.

Baltiško brodovje.

(V kolikor je gotovo ali se v kratkem izvrši.)

Vojne ladje.

1. **Imperator Aleksander II.**
2. **Borodino**
3. **Arjol**
4. **Knjaz Suvarov**
5. **Slava**

Vsak ima: 13.700 ton, 2 stroja, hitrost 18 vozlov, premoga 1500 ton, 4 topovi po 305 *mm*, 12 po 150 *mm*, 20 po 75 *mm*, 6 torpednih cevi, oklop najnovejši, pas popoln.

Velike križarice.

1. **Oleg.** 6800 ton, 2 stroja, hitrost 24 vozlov, premoga 1000 ton, 12 topov po 150 *mm*, 12 po 75 *mm*, oklop in zavarovani topovi, brez pasu.

Male križarice.

1. **Šemčug** } 3100 ton, 3 stroji, hitrost 24
2. **Izumrud** } vozlov, premoga 600 ton, 6 topov po 120 *mm*, samo oklopni krov.

Pet velikih torpedovk.

Topničarica **Šivinec,** 1300 ton, 13 vozlov.

Starejše ladje. — Vojne ladje.

1. **Oslabja,** 1898. 12.700 ton, 3 stroji, hitrost 18 vozlov, premoga 1200 ton, 4 topovi po 254 *mm*, 11 po 150 *mm*, 20 po 75 *mm*, pet torpednih cevi, oklop, pas nepopoln.

General Steselj,
ruski poveljnik v Port Arturju.

2. **Sisoj Veliki,** 1894. 1200 ton, 2 stroja, hitrost 15·7 vozlov, premoga 1000 ton, 4 topovi po 305 *mm*, 6 po 150 *mm*, 6 torpednih cevi, oklop zastarel, nepopoln pas.
3. **Navarin,** 1891. 9600 ton, 2 stroja, hitrost 15·7 vozlov, premoga 1200 ton, 4 topovi po 305 *mm*, 8 po 150 *mm*, 6 torpednih cevi, oklop zastarel, nepopoln pas.
4. **Imperator Nikolaj I.,** 1889 } 9700
5. **Imperator Aleksander II.,** 1887 } ton, 2 stroja, hitrost 15 vozlov, premoga 1000 ton, 2 topa po 305 *mm*, 4 po 230 *mm*, 8 po 150 *mm*, 6 torpednih cevi, oklop zastarel, popoln pas; ti ladji imata v boju malo vrednosti.

Obrežne oklopnice.

1. **General admiral Apraksin,** 1896. 4000 ton, 2 stroja, hitrost 15 vozlov, premoga 250 ton, 3 topovi po 254 *mm*, 4 po 120 *mm*, 4 torpedne cevi, oklop, popoln pas.
2. **Admiral Senjavin,** 1894 } 4200 ton, dva
3. **Admiral Ušakov,** 1893 } stroja, hitrost 16 vozlov, premoga 250 ton, 4 topovi po 254 *mm*, 4 po 120 *mm*, 4 torpedne cevi, oklop, popoln pas. Te tri ladje niso za boj na prostem morju.

Velike križarice.

1. **Aurora,** 1890. 6750 ton, 3 stroji, hitrost 20 vozlov, premoga 1400 ton, 8 topov po 150 *mm*, 22 po 75 *mm*, samo oklopni krov brez navpičnega oklopa.
2. **Dmitrij Donskoj,** 1883. 6200 ton, dva stroja, hitrost 16·5 vozlov, premoga 900 ton, 6 topov po 150 *mm*, 10 po 120 *mm*, zastarel oklop.
3. **Vladimir Monomah.** 6000 ton, 2 stroja, hitrost 15 vozlov, premoga 1100 ton, 7 topov po 150 *mm*, 12 po 120 *mm*, oklop zastarel.
4. **Admiral Nahimov,** 1885. 8600 ton, dva stroja, hitrost 15 vozlov, premoga 1200 ton, 8 topov po 200 *mm*, 6 po 150 *mm*, oklop zastarel.
5. **Pamjat Azova,** 1888. 6700 ton, 2 stroja, hitrost 16 vozlov, premoga 1100 ton, 2 topova po 200 *mm*, 13 po 150 *mm*, oklop zastarel.

6. **Admiral Kornilov.** 5800 ton, 2 stroja, hitrost 13 vozlov, premoga 1000 ton, 4 topovi po 150 *mm*, oklop zastarel.

Male križarice.

1. **Almaz,** 1903. 3300 ton, 3 stroji, hitrost 19 vozlov, premoga 550 ton, 4 topovi po 80 *mm*, 4 po 50 *mm*, oklopni krov brez navpičnega oklopa.
2. **Svetlana,** 1896. 3900 ton, 2 stroja, hitrost 20 vozlov, 6 topov po 150 *mm*, 10 po 47 *mm*, oklopni krov brez navpičnega oklopa.

Popolnoma zastarele so: **Azija,** 1874, 12 vozlov, **Krejser,** 1875, 11 vozlov, **Afrika,** 1877, 11 vozlov, **Rynda,** 1885, 13 vozlov.

Kolikor je znano, je v Baltiškem morju 42 vel. torpedovk z imeni, od malih ladij pa štev. 100—152, potem 212, 221, 222 in 223. K tem pride še 78 starejših ladij, ki so sposobne za brambo obrežja, en torpedni avizo in tri torpedne topničarice.

Topničarice.

Enajst topničaric je zastarelih in za moderne bitke nesposobnih.

Obrežne brambne ladje.

Se rabijo za vajo in niso za boj.

Pervenec, 1863, 3300 ton; **Netron Menja,** 1864, 3300 ton; **Kral,** 1864, 4000 ton; **Smerč,** 1864, 1500 ton; **Čarodejka,** 1867, 2100 ton. Enake so ladje **Admiral Lazarjev, Admiral Grejg, Admiral Spiridov, Admiral Čičagov** iz l. 1868; imajo vsaka po 3500 ton; **Knjaz Požarskij,** 1867, 5100 ton; **Minin,** 1869, 600 ton; **General Admiral,** 1873, 4700 ton; **Hercog Edinburgskij,** 1875, 5000 ton; **Peter Velikij,** 1872. Topničarici **Otvažnyj,** 1892, in **Hrabryj,** 1895, obe po 1500 ton, s težkimi topovi, sta dobri, a le za obrambo obrežja sposobni.

Črnomorsko brodovje

šteje skupaj osem velikih vojnih ladij, od katerih so štiri malo vredne, dve šele izdelujejo. Od velikih križaric sta dve moderni z jako veliko hitrostjo, a brez oklopa, dve se izdelujeta. Malih slabših križaric je sedem. To brodovje ne pojde na bojišče, ker ne sme skozi Dardanele.

„Mandžur, pridi vun!“

Še ena ladja je bila Japoncem na poti: V pristanišču kitajskega mesta Šanghaja je bila ruska ladja „Mandžur“. Japonci so hoteli z njo narediti ravno tako, kakor z „Varjagom“ in „Korejcem“. Japonsko brodovje priplove 20. febr. pred Šanghaj in pošlje v pristanišče povelje, da mora „Mandžur“ vun — na boj!

Samo ob sebi je bilo umevno, da Rusi ne bodo poslali svoje ladje v gotovo pogubo, in „Mandžur“ je ostal mirno v pristanišču. A Japonci so poslali tudi kitajski oblasti povelje, da mora „Mandžurja“ prisiliti, da zapusti pristanišče. Kitajska vlada je omahovala, kajti bala se je Rusov. A Japonci so rekli: Kitajska je nevtralna in ne sme pomagati nobeni strani, torej ne sme trpeti v svojem pristanišču ruske vojne ladje, ki bi lahko odtod šla v boj proti Japoncem.

Kitajci so se res udali japonskemu pritisku — saj imajo še od zadnje vojske velik strah pred njimi — in kitajski taotaj je zapovedal poveljniku „Mandžurja“, da mora do 5. ure popoldne zapustiti pristanišče. Ta se je ustavil, in tudi francoski zastopnik ga je podpiral. Saj če bi bila Kitajska pognala „Mandžurja“ pred japonske topove, bi bila pomagala Japoncem, kar bi bilo gotovo tudi zoper nevtralnost.

Slednjič se je s posredovanjem diplomatičnih zastopnikov dosegel sledeči sklep: „Mandžur“ ostane nepoškodovan v pristanišču, a vse njegovo moštvo mora obljubiti, da se ne udeležuje vojske proti Japoncem in se vrne v domovino.

Tako se je zgodilo, in Japonci so dosegli svojo namero: „Mandžur“ jim je bil neškodljiv. Razen v Port Arturju in Vladivostoku ni bilo nobene ruske ladje, ki bi jim bila nevarna, in morje jim je bilo popolnoma prosto.

Kitajci so že pri tem pokazali, da so pripravljeni, Japoncem pomagati proti Rusom.

A tako umevanje nevtralnosti je imelo za Rusijo še druge neprijetne posledice. Ako so jim zaprta kitajska pristanišča, jim je tudi skoro onemogočeno pluti v kitajskih vodah. Kajti vojne ladje rabijo neprenehoma premoga, in sicer velikanske množice. Vsakih osem do dvanajst dni mora tak velikan naložiti premoga. Kajti po sto ton premoga požge na dan, a naložiti ga more le po tisoč do dvetisoč ton. Zato morajo imeti vojne ladje v gotovih krajih vedno pripravljen premog. Japonci so pa preskrbeli, da so bili Rusi tudi v tem oziru navezani le na Port Artur in na Vladivostok.

Med temi uvodnimi boji, katere smo popisali doslej, se je pa že pomikala na glavno bojišče velika sila, ki ima odločiti vojsko. Japonci so vse prevozne parnike, ki so bili na razpolago, porabili za prevažanje vojaštva. — Prisilili so tudi razne parniške družbe, da so morale dati svoje ladje na razpolago vojni upravi. Iz tovarn je moralo delavstvo, kmet s polja, obrtnik iz delavnice — na boj. Zastali sta obrt in trgovina na Japonskem, da se zadosti vojnemu Molohu.

Rusija pa je porabila za prevoz vojaštva sibirsko železnico. Tisoči in tisoči so se začeli prevažati po tej progi po noči in po dnevu Oglejmo si to pot!

Na severu v hudem mrazu.

V Ljubljani 1904. 4. snopič.

Japonski general Kuroki.

Izhaja dvakrat na mesec. Cena 20 vin.

Vsebina 4. snopiča:

Sibirska železnica 50
Prevažanje vojakov 52
Bajkalsko jezero 53
Poročanje z bojišča 55
Japonsko vojno brodovje 57
Japonsko ogleduštvo 60
Japonci in ruske trgovske ladje 62
Kuropatkin in Makarov 63

SLIKE:

Ruska armada v sneženi vihri na sibirski železnici 49
Sibirska železnica leta 1898 52
Ob Bajkalskem jezeru 54
Ruski vojskovodje 56
Prevozni parnik za železniške vlake na Bajkalskem jezeru . . . 57
Carski namestnik Aleksejev in njegovo spremstvo 59
Ruska vojna pekarna 60
Ruska pehota z bicikli 61
General Kuropatkin 62
Kuropatkin gre na vojsko 62
Notranjščina Uspenske cerkve v Moskvi 64

„Vojska na Daljnem Vzhodu“ izhaja dvakrat na mesec. Naročnina za en letnik (24 snopičev) stane 4 K 80 v. Pol letnika (12 snopičev) stane 2 K 40 v. Posamezni snopiči se dobivajo po 20 v v vseh knjigotržnicah in prodajalnicah pisalnih potrebščin. Kdor naroči deset izvodov, dobi enega zastonj. Naročnina se naj pošilja na *Upravništvo „Dom in Sveta“ v Ljubljani.*

Ali ste že naročnik

„SLOVENCA“?

Ako še ne, naročite si ga lahko z **vsakim dnem.** **Naročnina** znaša za celo leto le 26 K ali mesečno 2·20 K. Naročnina naj se pošilja **upravništvu „Slovenca“ v Ljubljani.**

„Slovenec“ je najbolj razširjeni slovenski dnevnik ter prinaša sedaj mej drugim **zelo točna, najnovejša obširna poročila o rusko-japonski vojski.**

Naročite si pa lahko tudi **samo sobotno izdajo,** ki stane za celo leto 7 K, za pol leta 3·50 K. S tem si lahko oskrbite za vsako nedeljo obilico najraznovrstnejšega berila.

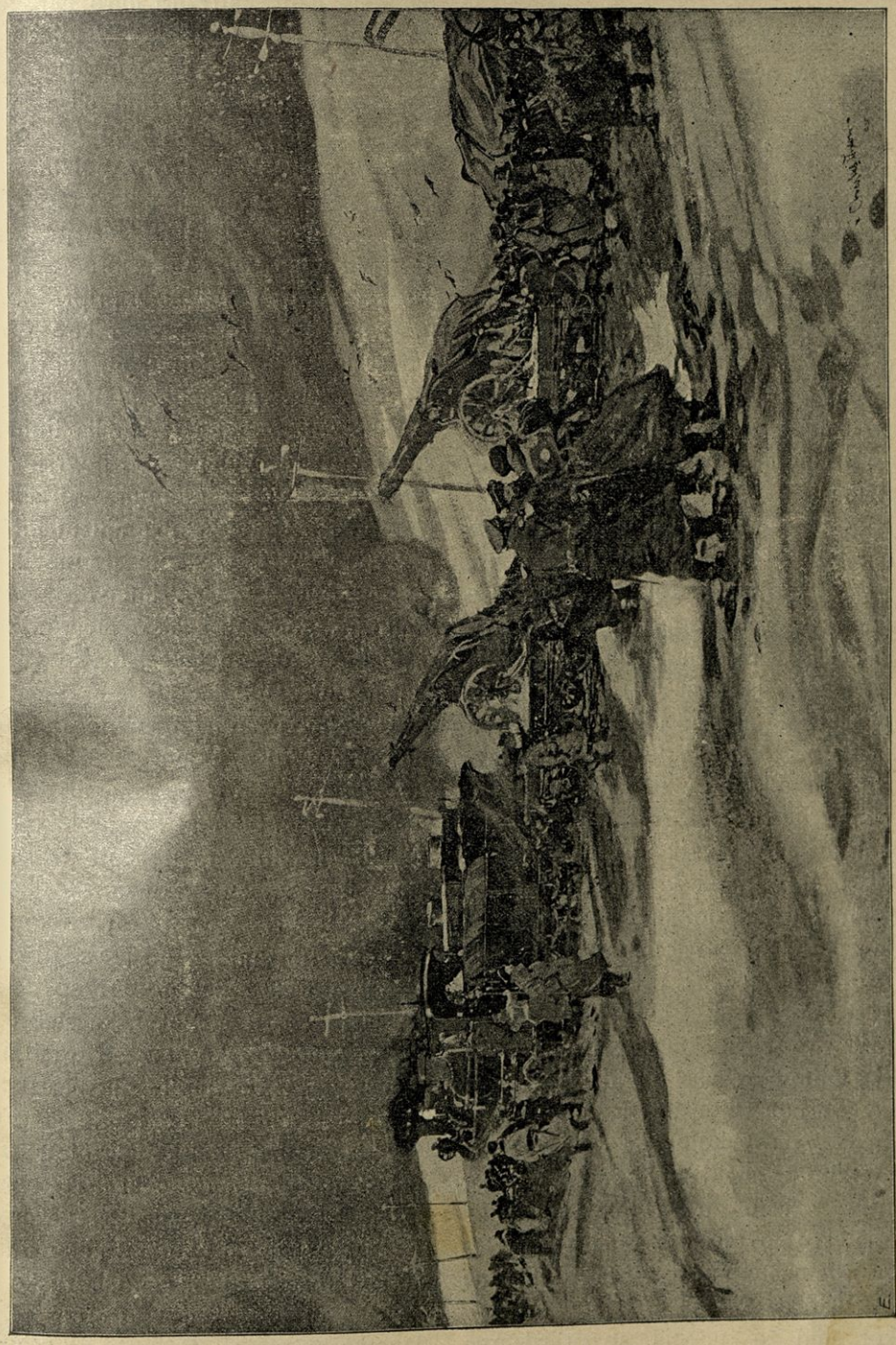

Ruska armada v sneženi vihri na sibirski železnici.

Sibirska železnica.

Rusi so spoznali, da Sibirija radi prirodnega bogastva ne zasluži žalostne usode velikanske ječe, in zato so pričeli l. 1891. graditi sibirsko železnico. Nihče ne more tajiti, da to delo ni v pravem pomenu besede pravo kulturno delo in gledé na obsežnost eno izmed največjih podjetij devetnajstega veka. Velike načrte je imela ruska vlada, ko je gradila to železnico. Zvezala je dva sveta, ki sta si bila doslej popolnoma tuja. Hotela je pred vsem ustvariti prometno zvezo na svojem lastnem ozemlju. A ravno ta železnica je rusko oblast tako utrdila v Vzhodni Aziji, da je zbudila zavist in bojazen rumenega plemena.

Dolžina te svetovne železnice, ki veže Evropo z Azijo, Tiho morje s Petrogradom, meri 7557·561 *km*. Gledé dolžine presega vse dosedanje železnične proge, tudi slovito pacifiško železnico v Severni Ameriki, ki spaja Tiho morje z Antlanškim. V Čeljabinsku se pričenja sibirska proga. (Glej zemljevidni črtež na str. 52.) Od tod pelje skoro naravnost proti vzhodu, bolj v južnem kraju Sibirije po pokrajinah, ki so razmerno najbolj obljudene in imajo v vsakem oziru največjo prihodnost. Mogočno reko Irtiš prekorači z velikanskim mostom, dolgim 640 *m*, ter premostivši reko Ob z mostom, dolgim 763 *m*, dospe v Tomsk. Tu se pričenja bolj hribovit svet. Črez Jenisej je zgrajen 854 *m* dolg most. Črez Nižji Udinsk pelja železnica v Irkutsk. Odtodi se vije ob južnem bregu Bajkalskega jezera po pustih, samotnih krajih, krene proti severovzhodu, da se zavije naposled v vzhodni smeri že v porečje Amurja, ki se izliva v Tiho morje. Po dolini Žilke in Amurja teče do mesteca Kabarovke. Odtodi se obrne naenkrat proti jugu, dokler ne dospe v Vladivostok.

Kakor smo že omenili, so pričeli graditi železnico leta 1891. Pričeli pa so delo na obeh koncih. Dasi so bile težave nepreračunljive in v istini ogromne, je vendar delo nepričakovano hitro napredovalo. Za progo, ki se steka v Vladivostok, so dovažali potrebno železo in druge potrebščine po morju. Za srednji del se je materijal dovažal tudi po morju in po velikih sibirskih rekah, ki imajo poletne mesece odprto ustje. Treba je bilo graditi hiše za delavce, zakaj železnica teče po krajih, ki so slabo obljudeni. Pod sekiro so padali celi gozdi, da so si zgraditelji pripravili potrebnega lesovja. Velikanske reke in obširne močarine so delale tehnikom nepričakovane zapreke. Tudi podnebje je oviralo grajenje. V irkutskem ozemlju je zemlja tudi po letu v globini enega metra pod površjem vedno zamrznjena, in temperatura se sila naglo izpreminja. V mesecih juniju in juliju kaže toplomer 28° C. gorkote podnevu, dočim ponoči pada na 5° C. Vrh tega so v nekaterih krajih, posebno ob kitajski meji, razbojniške druhali napadale delavce, da so vojaki morali stražiti gradnjo.

Pa vkljub temu je ogromno podjetje hitro napredovalo. Ko so leta 1893. začeli graditi srednjesibirsko progo, so upali, da delo dovršé v sedmih letih. Pa že leta 1894. so uvideli, da bodo to dosegli že leta 1898. Tudi silovite reke so razmerno hitro premagali. Po letu so pripravljali gradivo za mostove, po zimi pa, ko je vse pokril debel led, so pričeli z delom. Da so delavci, ki so stavili v struge velikanske stebre, mogli prebiti silni sibirski mraz, so zgradili lesene koče nad stebri, kjer je bilo vseskozi gorkote do 16° R. Največ truda je prizadjala takozvana transbajkalska železnica. Tu je delo počasi napredovalo; velikanski, vsakoletni nalivi so sproti uničevali delo. A dovršili so jo razen proge, ki bi morala iti okoli jezera. Že leta 1895. se je ustanovila rusko-kitajska akcijska družba, ki je pričela graditi mandžursko železnico. Pričenja se ta proga pri Nerčinsku, prestopi mejo in teče po kitajski zemlji črez Zizihar v Nikolskoje, 80 *km* od

Vladivostoka. Dolga je 2048 *km* in je za 548 *km* krajša od prvotno nameravane črte. Ker teče že bolj po južnem ozemlju, je podnebje ugodnejše. To železnico so zvezali s pristaniščema Talienvanom in Port Arturjem. S tem je dobila sibirska železnica prost dohod do morja in do pristanišč, ki ne zamrznejo po zimi.

Širina proge meri 1·524 *m*, nasip je povsod širok 5·015 *m*. Mostovi črez manjše reke so izvečine leseni, pri večjih mostovih črez večje reke pa je spodnji del kamenit in zgornji iz železa. — Gledé na dolžino se nekateri mostovi kosajo z največjimi na svetu. Postaje so oddaljene po 50 *km* druga od druge. Čuvajnice in druga poslopja so deloma lesena, deloma zidana, zgrajena po načinu hiš dotičnega kraja.

Vlaki, ki vozijo po sibirski železnici, so z ozirom na sibirske razmere izredno prikladno sestavljeni. Brzovlak, ki vozi med Petrogradom in Tomskom, ima bogato opravljene vozove. Potniki imajo spalnice, salon, jedilnico. Knjižnica ima vsa dela o Sibiriji v najrazličnejših jezikih. Povsodi po hodiščih so razstavljene slike in zemljevidi o Sibiriji. Luč je električna. Ker morajo potniki po cele dni izvečine presedeti, so pripravljena različna telovadna orodja, da telovadijo. Po drugih vlakih je en voz tudi prirejen v kapelico, v kateri duhovnik opravlja službo božjo. Značilno za sibirske razmere je tudi to, da so po nekaterih krajih železniško osobje morali oborožiti in vlakom dodejati stražo, ker so večkrat roparji hoteli oropati vlak, prav tako, kakor se dogaja še vedno v Ameriki.

Največjega pomena je železnica pač v prvi vrsti za Sibirijo. Ta velikanska dežela je bila prej jako slabo zvezana z Evropo. Po mesece so potovali prognanci po slabih potih, dokler niso prišli v namenjeni jim kraj. Neki vojaški oddelek je prej potreboval eno leto, da je dospel do Vladivostoka, in ves svet se je čudil žilavosti in vztrajnosti ruskega vojaka. Železnica pa je premagala te silne daljine.

Sibirija je bogata dežela, prava zakladnica. Lep del dežele je kaj pripraven za poljedelstvo. Že sedaj pridelujejo v celi Sibiriji do petdeset milijonov stotov raznega žita. Najbolj rodovitni so oni kraji, kjer teče železnična proga. Neizmerno obširni so tudi gozdi, po katerih do sedaj še ni pela sekira. V tako zvanem srednjem pasu, kjer ne uspeva več žito, se razteza od Urala do Kamčatke zdržema gozd, pač izmed največjih na svetu. Železnica je pritegnila tudi ta svet prometu. Svetovno znano je bogastvo na rudninah. Že sedaj se na premnogih krajih pridobiva zlato, srebro, baker, svinec, železo, živo srebro, žveplo, premog, grafit, cink. Soli so pridelali leta 1893. 1,133.738 stotov. Povsodi je na izber najboljšega stavbinskega kamenja in dragocenih kamenov. V Sibiriji se namreč nahaja v premnogih krajih topas, beril, akvamarin, granit, lapis lazuli, porfir, jaspis, granit, ahat, kalcedon in druge rudnine. Kako bogata je Sibirija v tem oziru, se razvidi tudi iz tega, ker še vedno zadevajo na dosedaj neznane rudnike. Ko so začeli meriti železnico, so sestavili l. 1893. poseben odsek, ki naj bi preiskoval deželo v tem oziru. Našli so na mnogih krajih na novo premoga, zlata, železa, svinca, grafita in srebra.

Ruska vlada sama pa tudi na vso moč pospešuje naseljevanje. Priredila je zato posebne komisije, ki zalagajo izseljence z živili, jim posojujejo orodje in živino in odmerjajo zemljo. Seveda je za naseljence najbolj ugodna dežela ob železnični progi. Na mnogih krajih že sedaj stanujejo v velikih množinah. Za milijone in milijone ljudi je še prostora. Izračunali so namreč, da je pripravne zemlje za obselitev v Sibiriji na obeh straneh železnice več ko poldrugi milijon km^2, torej več, kakor merijo v površju Nemška, Avstrija, Holandija in Belgija skupaj. (*A. L.*)

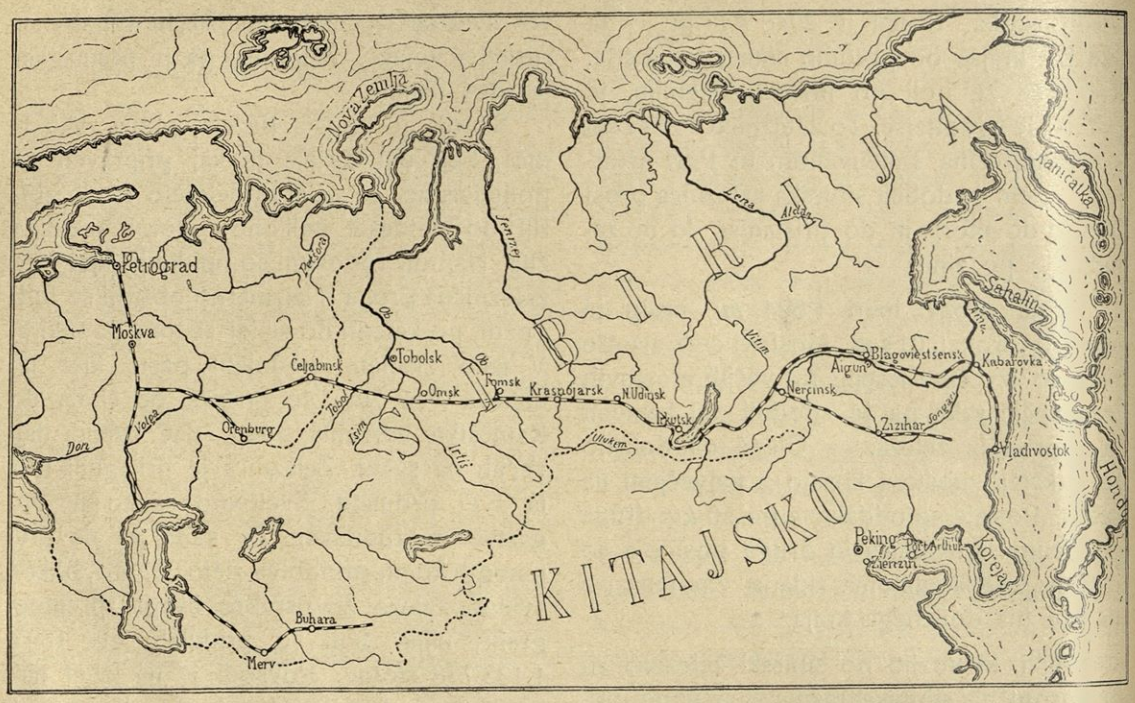

Sibirska železnica leta 1898.

Prevažanje vojakov.

Rusi so imeli ob reki Jalu samo prednje straže. Tudi v Mandžuriji vojska ni bila nikakor na boj pripravljena. Carski namestnik Aleksejev, o katerem so se pozneje zvedele stvari, ki kažejo, da ni bil pravi mož na svojem nevarnem mestu, si ni bil svest velike nevarnosti, v kateri je bila ruska posest v Vzhodni Aziji. Prva naloga Rusije je bila, da spravi čim največ vojaštva na bojišče.

To pa ni nikakor lahka naloga. — Na dobrih 7000 *km* dolgi progi prevažati velikansko vojsko iz domovine, je orjaško delo, kajti bilo je treba spraviti na bojišče tudi vse vojne potrebščine: Topove, konje, strelivo, priprave za ranjence, živež itd. so morali Rusi noč in dan prevažati. In ko je prišlo vojaštvo po skoro tritedenski vožnji na bojišče, je bilo od potovanja tako utrujeno, da si je moralo šele odpočivati, preden je bilo sposobno za vojno delo. Koliko sitnosti, koliko zaprek se primeri pri taki vožnji! Najmanjša nesreča lahko zadrži vse prevažanje. Bila je zima, kruta, neusmiljena sibirska zima s svojim groznim mrazom. Ob straneh proge pa je sovražno prebivalstvo, med katerim je polno od Japoncev nahujskanih Kitajcev ali bojevitih Hunhuzov, ki prežé, kje bi mogli škodovati prevažajoči se armadi. Tu izpodmaknejo tir železnice — in zgodi se največja nesreča, ako čuvaji ne zapazijo škode. Tam polože pod železniške mostove dinamit, da jih razruši. En neopazovan trenutek, in ves prevoz pade v prepad!

Skozi to nevarno deželo torej sopihajo ruski vlaki, nabasano polni vojaštva in vojnih priprav. Priznati se mora Rusom, da so znali železniški transport vojaštva vzorno urediti. Da ni vojaštvo zmrznilo, so stene vozov dobro oblekli z lesom in slamo, notri pa uredili kurjavo. Od zunaj so bili vozovi videti kot tovorni vagoni, noter pa prirejeni kar se je dalo udobno. Po 32 postelj drugo nad drugo in v gostih vrstah so priredili

vsakem vozu. Podnevi se postelje spravijo, in vojaštvo posede po klopeh okoli ognjišč, na katerih si kuha in se greje. Vsak vlak ima svojo bolnišnico, zdravnika in strežnike za bolnike.

Ruski vojaki so šli z veseljem na boj. Niso vedeli, da bo vojska tako kruta in dolgotrajna. Ruski časopisi so Japonce že kar naprej premagali, in zdelo se je, da bo ruska premoč naenkrat strla majhnega Japonca. Zato so si vkljub vsem težavam ruski vojaki ohranili dobro voljo. V vozovih so pele harmonike, in mladi junaki so si pevali svoje ruske pesmi. Ukrajinske dume so se razlegale po Sibiriji. Pri gotovih postajah so dobivali vojaki gorkih jedi, da so si privezali dušo. Ljudstvo na postajah jih je prijazno pozdravljalo.

Tako so drdrali vlaki neprestano, po devet na dan drug za drugim. A kaj je bila ta železnica? Kakor drobna nitka, ki je nategnjena skozi širno ravan. Mesece za meseci so šli vlaki, a še ni bilo dovolj vojaštva na bojišču, da bi se mogli postaviti k odločilni bitki. Glavna zapreka je bila pri Bajkalskem jezeru.

Bajkalsko jezero.

To jezero je eno največjih na svetu. Njegova površina znaša 34.000 kvadratnih kilometrov. Torej je to jezero približno tako veliko, kakor Kranjska in Štajerska dežela skupaj. Do konca maja meseca je pokrito z ledom. Lahko si je torej misliti, kako težavno je spravljati v tej dobi vojaštvo od obrežja do obrežja. Izogniti se mu pa ni mogoče, ker je daleč podolgem raztegnjeno in leži sibirski železnici ravno na poti.

Rusi so sklenili, da bodo pošiljali vojaštvo čez ledeno jezero. Začeli so polagati železniški tir čez jezero. A od začetka ni šlo posreči. Lokomotive so se vdirale v led in niso mogle naprej. Delo je bilo silno težavno. Grozni mraz je pritiskal. Vojakom, ki so gradili železnico, so odmirali udje od mraza: Nosovi in ušesa so jim odmrzovala. A odrgnili so jih, da so se ogreli, in delali dalje. Na sredi jezera so postavili bolnišnico, in ob progi v manjših razdaljah grelnice, kamor so se zatekali premrzli vojaki. Ker se niso upali voziti po ledu s težkimi železniškimi stroji, so na saneh prevažali vojaštvo ter pred železniške vozove na tiru uprezali konje.

Prva lokomotiva, ki je zavozila na led, se je vdrla in izginila pod vodo. Na sani so sedli po štirje in štirje vojaki, in tako so se v nepretrganih vrstah vozili čez s snegom pokrito sneženo ravan 44 vrst daleč do brega. Snežene vihre so pač zadrževale ta težavni prevoz, a najbolj nevarne so bile razpoke v ledeni skorji. Če so sani prišle do razpoke, so dale s strelom znamenje sledečim, da se naj ustavijo. Take razpoke so bile po seženj široke. Cele sani bi izginile v njih, ako bi zavozile v prepad. Tedaj so vojaki izstopili in hitro naredili lesen most čez razpoko ter hiteli dalje. Da ne bi potniki zašli, so postavili visoke droge z lučmi. A v gosti megli tudi luči niso pomagale, kadar je vihar zametel pot. Zato so obesili v razdaljah zvonove, ki so s svojim glasom kazali pot čez ledeno puščavo. Onkraj jezera pri postaji Ledokolni je pa čakal že vlak, ki je sprejemal vojake, da pohiti ž njimi v Mandžurijo.

Železniški minister Hilkov, ki je prišel osebno nadzorovat gradnjo bajkalske železnice, je bil povsod navzoč, in njegovim skrbnim naredbam je uspelo, da se je delo srečno vršilo. Včasih je sam prijel za lopato, da je vzpodbujal delavce.

N. Kravčenko popisuje vožnjo čez Bajkal tako-le:

„S postaje Irkutsk smo se opoldan odpravili naprej in prišli črez tri ure na breg Bajkala, odkoder se je trgala v širokem pasu mnogovodna reka Angara, ki tukaj ne zamrzne. Truma ljudstva je stala naokolo.

Izprehajali so se popotniki, kozaki in orožniki so stopali semtertja, na hodniku pa je ležalo vse polno nakopičenih kovčegov in sličnih popotnih stvari. Iz našega vlaka je izstopil podadmiral Makarov, katerega je vzprejel minister prometnih zvez, knez Hilkov, potem general Rennenkampf in slednjič mi vsi ostali. Častniški kožuhi, plašči in površniki so se mešali z vatiranimi ogrinjali sester „Rdečega križa“ in z uniformami nekaterih uradnikov, ki so se odpravljali na vojsko. Ob koncu postaje je stalo do sto, morda pa še več različnih kibitk in sani, zapreženih s trojko, s parom in tudi z enim konjem tiste male, kosmate pasme v predpotopni opravi.

Hitro so položili našo ročno prtljago pod voznikov sedež, položili nam sena v podnožje, posadili nas ter nam zakrili noge s kožuhi, ki so na razpolago vsakemu potniku, potem je voznik zasedel svoje mesto, in zdrčali smo po gladkem, sneženem polju.

V dolgem traku so se vlekle pred nami neštete sani, enakomerno in otožno so zveneli zvončki, včasih je zakričal voznik in potegnil konje za uzdo.

Na desni so se dvigale gore v ostrih obrisih, videla se je kaka vasica, od katere se je vlekel železniški tir, položen čez Bajkal, a na levi dolga vrsta brzojavnih drogov s svetilkami, ki vežejo oba brega. Srečavale so nas karavane z žitom, s popotnimi zalogami, slednjič sani s popotniki, ki so bili skoro docela skriti v raševini, kožuhih in odejah. Bilo je 25 stopinj mraza. Hladno zimsko solnce je laskavo oblivalo vse s svojo rumeno lučjo ter metalo dolge, modrikaste sence po snegu.

Tuintam so ležala ob cesti trupla mrtvih konj, nad katerimi so krožili predrzni kro-

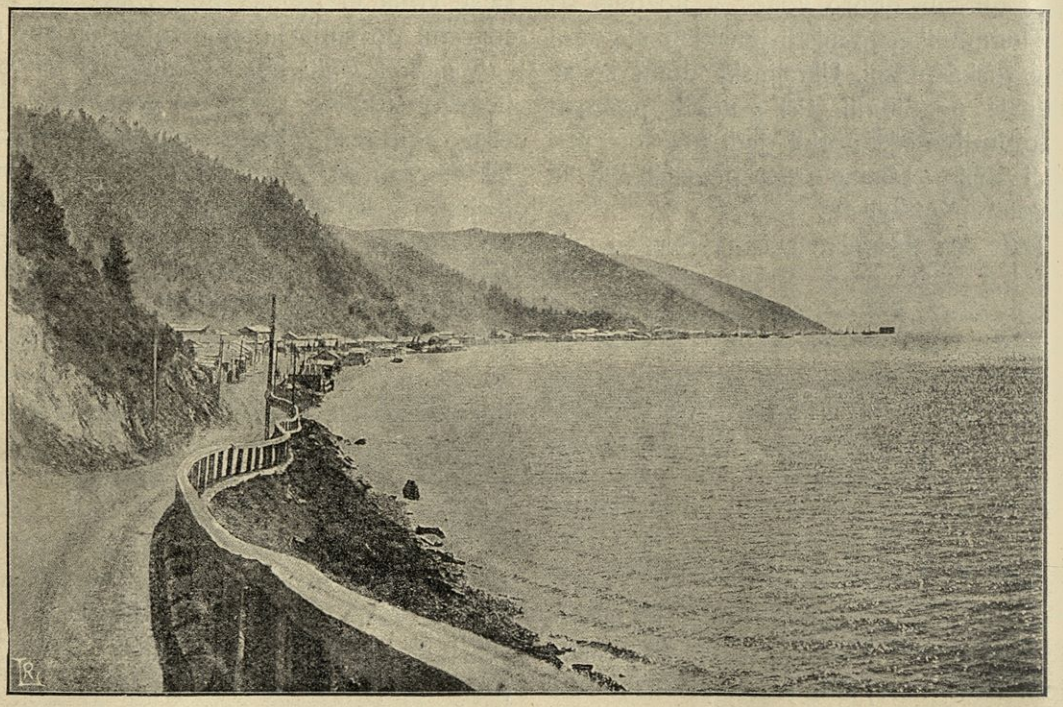

Ob Bajkalskem jezeru.

karji, odnašaje najboljše koščke še drznejšim gladnim psom, ki so se v trumah preganjali od trupla do trupla.

Do polovice poti, do postaje Seredina, postavljene na ledu, je pot gladka in konji dirjajo z lahkoto. Na sredi je občen počitek. Pripeljavši se do tjakaj, smo se prerinili med sanmi in dospeli v prostorno poslopje z nizkim stropom in brez strehe. Tu so že sedeli za mizo admiral Makarov, general Rennenkampf in vsi ostali, ki so se bili lahko odpeljali poprej nego mi. Podali so nam čaja in prigrizka. Tesno je bilo in malo prostora, toda tu ljudje niso tako občutljivi, in ko so se pripeljale bolniške sestre, smo se še bolj stisnili ter dali novodošlim prostora.

Črez pol ure smo šli naprej. Zopet so zazveneli zvončki, sneg je zaškripal pod sanmi in zdrčali smo po široki sneženi plani, na kateri se je že igrala mesečina s sneženimi kristalčki. Dolga vrsta svetilk, postavljenih na vsake pol vrste razdalje, nam je kazala pot k sivim silhuetam tostranskih gor, ki so se že prikazovale. Mraz je škripal. Naš voznik je nataknil nekak čuden kožuh, ki je bil menda sešit iz pasjih kož, in začel vedno češče opletati z bičem po konjskih hrbtih.

V daljavi so se zasvetile luči na železniški postaji, in skoro, prepeljavši se črez mostič, ki se je vzpenjal črez razpoke v ledu, smo dospeli na breg ter se ustavili pri bufetu, kjer nas je že čakal vroči čaj in vse drugo, kar je treba.

Na postaji Ganhoj je konec bajkalskega prevoza in sedanji začetek Zabajkalske proge; prej je bila tu postaja Myrovaja. Množina vlakov in tovornih vagonov je stala tu in šumelo je kipeče življenje. Dela se noč in dan.

Da, povsod so se vzbudili, in delo hiti naprej!“

Maja meseca se je začel led tajati in ni bilo več mogoče potovati po njem. Tedaj so pa šli v jezero mogočni ledolomci, silno močni parniki, ki so ledeno skorjo rušili, da so mogle ladje pluti za njimi. Da ni bilo treba tovorov razkladati in zopet nakladati, pa rabijo parnike, na katere zavozi ves vlak, se prepelje na drugo stran in tam zopet stopi na železniški tir.

Poročanje z bojišča.

V časopisju je nastala vsled te vojske velika zmešnjava. Ves svet je hotel dan za dnem natanko izvedeti za vse podrobnosti na bojišču. Zato so pa evropski listi poslali celo armado vojnih poročevavcev na bojišče, ki nam dan na dan brzojavljajo vse, kar so mogli poizvedeti.

A poročanje z bojišča ni tako enostavna stvar, kakor si misli prijazni bravec, ki bere svoj časopis doma v naslonjaču ali v kavarni pri čaju ter v najlepšem miru kadi svojo smodko.

Pred vsem imamo uradna poročila obeh vojskujočih se držav, ki se pa precej razlikujejo. To je naravno, da nihče rad ne pove, če je bil tepen. Nekatere vesti vsaka država rajša razglasi kakor zamolči; a mnogo več je takih, ki jih vojni poveljnik rajši zamolči; zlasti ne bo noben vojskovodja naprej povedal, kaj misli storiti, ter izdajal svojega načrta.

Japonci so v tem oziru pač skrajno molčeči. Po Japonskem se smejo razširjati edino le uradna poročila. Drugih poročil ni težko zadržati, ker morajo vsa čez podmorski brzojav. Japonski brzojavni uradnik pa sme oddati brzojavke samo v njemu znanih jezikih: japonsko, angleško in francosko. Brzojavke s tajno abecedo se sploh ne oddajejo, in ves brzojav je pod vojaškim nadzorstvom.

Tudi Rusi so brzojavno zvezo čisto zaprli zasebnim poročilom; kar gre skozi brzojav, pregleda vojaška oblast. Tudi dopisniki časopisov so pod najostrejšim nadzorstvom. Vsak dopisnik mora imeti posebno dovoljenje ter dobi od poveljnika mesto, kjer sme poizvedovati. Neki angleški poročevavec

Ruski vojskovodje.

je o bitki ob reki Jalu poslal dolgo brzojavko domov. A ruska oblast jo je tako okrajšala, da je prišel na Angleško samo popis reke. Londonski „Times“ so z velikanskimi stroški napravili svoje lastne postaje za brzojavljanje brez žic po Vzhodnem morju. A to so si Japonci in Rusi resno prepovedali, in ta velikanski list, katerega želja je od nekdaj, da dobi vsako novico vedno prvi, je moral najeti nekaj parnikov, ki plovejo neprenehoma semtertje in love novice. Vjamejo včasih raco, včasih soma, kakor jih kdo pouči ali nalaže.

Zato so prva poročila vedno tako nejasna in mnogokrat pretirana. Mi zajemamo iz uradnih poročil obeh strani, katera izpopolnjujemo z zasebnimi popisi. Ruska poročila so se pokazala doslej bolj zanesljiva od vseh drugih, dasi je v njih mnogo zamolčanega. Carski namestnik Aleksejev, kakor tudi glavni poveljniki, morajo carju vsak dan po večkrat brzojavljati. Ker se gotovo nihče

ne drzne kaj neresničnega carju sporočiti — saj pride pozneje vedno resnica na dan — so ta poročila gotovo popolnoma zanesljiva. Ta poročila odda vojno ministrstvo potem uradnemu listu, ki jih priobči doslovno. Kar je tu natisnjeno, je zanesljivo.

Posebno so začeli Rusi paziti na japonske in kitajske ogleduhe. Brez odloga vsakega zapró ter ga izženejo. Več časnikarskih poročevavcev je že prve mesece padlo na bojnem polju. Kitajci so ubili Angleža Etzela,

Japonsko vojno brodovje.

Vojne ladje.

1. **Mikasa,** 1900. 2 stroja, hitrost 18·5 vozlov, premoga 1400 ton, 4 topovi po 305 *mm*, 14 po 150 *mm*,
2. **Asahi,** 1899. 15.500 ton, 2 stroja, hitrost 18 vozlov, 20 po 76 *mm*, 5 torpednih
3. **Hacuse,** 1899. 15.250 ton, 2 stroja, hitrost 19 vozlov,
4. **Šikišima,** 1898. 15.100 ton, 2 stroja, hitrost 18·6 vozlov,

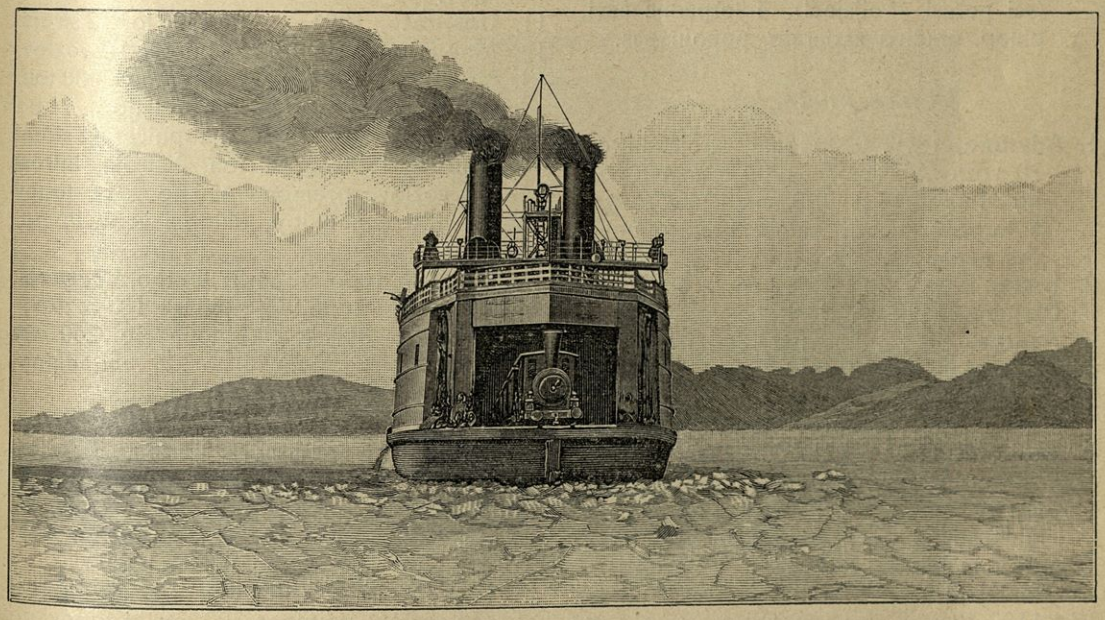

Prevozni parnik za železniške vlake na Bajkalskem jezeru.

katerega rodbini so morali plačati 25.000 dolarjev odškodnine.

Največ zmešnjav so pa naredile takoj izpočetka borzne spletke. Francozi imajo mnogo miliard svojega premoženja v ruskih podjetjih. Zato jim je vse ležeče na tem, da ohranijo ruski kredit. Angleži in Amerikanci pa imajo Rusom nasprotne interese, in zato jako radi pišejo o japonskih zmagah. Tako je ves svet zapleten v to vojsko: kapitalistične družbe po sebičnih interesih, razne države po trgovskih in političnih zvezah.

cevi. Oklop jako popoln, pas ves. Poleg tega 3 topničarice in več torpedovk.

5., 6. **Fudži** in **Jašima,** 1896. 12·600, oziroma 12.500 ton, 2 stroja, hitrost 18 vozlov, premoga 1100 ton, topov 4 po 305 *mm* (počasi streljajoči), 10 po 150 *mm*, 5 torpedovih cevi, oklop ni prav nov, nepopoln pas.

7. **Čin Jen,** 1882. Vzet Kitajcem. 7350 ton, 2 stroja, hitrost 14 vozlov, premoga 1000 ton; 4 topovi po 305 *mm* (počasi streljajoči), 4 po 150 *mm*, 3 torpedne cevi, oklop, gradivo zastarelo, nepopoln pas.

Obrežne oklopnice.

1. **Haj Jen,** 1887. Kitajcem vzet. 2200 ton, 2 stroja, hitrost 10 vozlov, premoga 230 ton, 1 top po 260 *mm* (počasi streljajoč), 4 po 120 *mm*, 4 torpedne cevi, oklop zastarel, popoln pas.
2. **Fuzo,** 1877, popravljen 1898. 3800 ton, 2 stroja, hitrost 12 vozlov, premoga 350 ton, 4 topovi po 240 *mm* (počasi strelj.), 4 po 150 *mm*, 4 po 120 *mm*, 3 torpedne cevi, oklop, gradivo zastarelo, popoln pas.
3. **Saj Jen,** 1883. Kitajcem vzet 2500 ton, 2 stroja, hitrost 14 vozlov, premoga 240 ton, 2 topa po 210 *mm*, 1 po 150 *mm* (vsi počasi streljajoči), 4 torpedne cevi, oklop, gradivo zastarelo, popoln pas.

Velike križarice.

1. **Adzuma,** 1899. 9500 ton, 2 stroja, hitrost 20 vozlov, premoga 1200 ton, 4 topovi po 203 *mm*, 12 po 150 *mm*, 12 po 76 *mm*, 5 torpednih cevi, oklop, gradivo novo, pas nepopoln.
2. **Ivate,** 1900.
3. **Idzumo,** 1899.
4. **Azama,** 1898.
5. **Tokiva,** 1898.

   2–5: 9900 ton, 2 stroja, hitrost 21 vozlov, premoga 1200 ton, 4 topovi po 203 *mm*, 14 po 150 *mm*, 12 po 76 *mm*, 5 torpednih cevi, oklop, gradivo novo, popoln pas.
6. **Jakumo,** 1899. 9800 ton, 2 stroja, hitrost 21 vozlov, premoga 1200 ton; 4 topovi po 203 *mm*, 12 po 150 *mm*, 12 po 76 *mm*, 5 torpednih cevi, oklop, gradivo novo, popoln pas.

Izdelujejo še pet velikih križaric, od teh tri s 1100 tonami, dve s 5000 tonami; te ladje se morda še udeležé vojske.

Male križarice.

1. **Čušima,** 1903.
2. **Njitaka,** 1903.

   1–2: 3400 ton, 2 stroja, hitrost 20 vozlov, premoga 600 ton, 6 topov po 150 *mm*, 10 po 76 *mm*, oklop in oklopni krov.
3. **Čihaja**, 1900 1260 ton, 2 stroja, hitrost 20 vozlov, premoga 250 ton, 2 topova po 120 *mm*, 4 po 76 *mm*, oklop in oklopni krov.
4. **Kasagi,** 1898.
5. **Čitoze,** 1898.

   4–5: 5000 ton, 2 stroja, hitrost 23 vozlov, premoga 1000 ton, 2 topa po 203 *mm*, 10 po 120 *mm*, 12 po 76 *mm*, oklop in oklopni krov.
6. **Takasago,** 1897. 4200 ton, 2 stroja, hitrost 23 vozlov, premoga 1000 ton, 2 topa po 203 *mm*, 10 po 120 *mm*, 12 po 76 *mm*, oklop in oklopni krov.
7. **Akaši,** 1897.
8. **Suma,** 1895.

   7–8: 2800 ton, 2 stroja, hitrost 20 vozlov, premoga 200 ton, 2 topa po 152 *mm*, 6 po 120 *mm*, oklop in oklopni krov.
9. **Jošino,** 1892. 4250 ton, 2 stroja, hitrost 23 vozlov, 4 topovi po 152 *mm*, 8 po 120 *mm*, oklop, oklopni krov in poveljniški stolp.
10. **Akicušima,** 1892. 3200 ton, 2 stroja, hitrost 19 vozlov, premoga 500 ton, 4 topovi po 152 *mm*, 6 po 120 *mm*, oklopni krov.
11. **Hašidate,** 1891.
12. **Macušima,** 1900.
13. **Icukšima,** 1900.

    11–13: 4300 ton, 2 stroja, hitrost 16 vozlov, premoga 680 ton, 1 top po 320 *mm* (počasi streljajoč), 11 po 120 *mm*, oklop in težki topničarski stolp.
14. **Čijoda,** 1890. 2500 ton, 2 stroja, hitrost 19 vozlov, premoga 420 ton, 10 topov po 120 *mm*, oklop, oklopni krov in popoln pas.
15. **Naniva,** 1885.
16. **Takašijo,** 1885.

    15–16: 3700 ton, 2 stroja, hitrost 18 vozlov, premoga 800 ton, 2 topa po 260 *mm* (počasi streljajoča), 6 po 150 *mm*, oklop, oklopni krov in poveljniški stolp.
17. **Mijako,** 1897. 1800 ton, 2 stroja, hitrost 20 vozlov, premoga 350 ton, 3 topovi po 120 *mm*, oklopa ni.
18. **Jajejama,** 1889. 1600 ton, 2 stroja, hitrost 20 vozlov, premoga 350 ton, 3 topovi po 120 *mm*, brez oklopa.
19. **Takao,** 1888 1800 ton, 2 stroja, hitrost 15 vozlov, premoga 300 ton, 4 topovi po 150 *mm*, 1 po 120 *mm*, 1 po 76 *mm*, oklopa ni.
20. **Muzaši,** 1886.
21. **Jamato,** 1885.
22. **Kazuragi,** 1885.

    20–22: 1500 ton, 1 stroj, hitrost 12 vozlov, premoga 100 ton, 1 top po 170 *mm*, 5 po 120 *mm*, 1 po 76 *mm*, brez oklopa.

K tem pridejo še štiri manj vredne, zastarele majhne križarice **Idzumi, Tenriu, Cukuši, Kajmon.**

Topničarice.

Lahko oborožene, plitve ladje za službo ob obrežju, ki morejo pluti tudi v ustje rek.

1. **Udži,** 1903. 620 ton, 13 vozlov, 4 topovi po 76 *mm*.

2. **Tacuta,** 1894. 870 ton, 21 vozlov, 2 topa po 120 *mm*, 4 po 47 *mm*.
3. **Ošima,** 1890. 640 ton, 13 vozlov, 4 topovi po 120 *mm* in 4 po 47 *mm*.

Zastarele topničarice s 620 tonami in 9 vozli hitrosti so **Akagi, Atago, Čokaj** in **Maja.** Popolnoma zastarele so Kitajcem vzete topničarice **Čin Pen, Čin Do, Čin Ču, Čin Sej, Čin Nau** in **Čin Hoku.**

Rušivci torpedovk.

1. **Širakumo Asašio,** 1902. 385 ton, hitrost 31 vozlov.

Torpedovke.

Hašitaka, Otori, Sagi, Uzura ravnokar izdelane ali še v delu v japonskih ladjedelnicah. 150 ton.

Kari Aotoka, Hibari, Hato, Kidži, Cubame 120 ton.

Širataka, 1898. 125 ton, 29 vozlov, 3 topovi po 47 *mm*, 3 torpedne cevi.

Kasasagi, Hajabusa, Čidori, Manasuru, 1898. 150 ton, kakor prejšnje.

Kotaka, 190 ton, hitrost 19 vozlov, kakor prejšnje.

Fukurudžu, 1886. 128 ton, hitrost 23 vozlov, kot prejšnje, vzeta Kitajcem.

Carski namestnik Aleksejev in njegovo spremstvo.

2. **Kasumi Akazuki,** 1902. 385 ton.
3. **Haruzame Murazame Hajatore Asagiri,** na Japonskem ravnokar zgrajen. 385 ton.
4. **Oboro Sadzanami Inadzuma,** 1899.
5. **Kazuši Akebono,** 1898.

306 ton, hitrost 31 vozlov, premoga 100 ton, 1 top po 76 *mm*, 5 po 57 *mm*, 2 torpedni cevi.

6. **Usugumo,** 1900.
7. **Širanuhi,** 1899.
8. **Sugiri,** 1899.

275 ton, hitrost 30 vozlov, premoga 90 ton, 1 top po 76 *mm*, 5 po 57 *mm*, 2 torpedni cevi.

9. **Kagero,** 1899.
10. **Šinonome,** 1898.
11. **Murakumo,** 1898.

36 torpedovk 2. razreda iz let 1892—94. 80—90 ton, hitrost 21 vozlov, 1 top po 47 *mm*, 3 torpedne cevi.

27 torpedovk 3. razreda iz let 1882—98. 40—65 ton, hitrost 18—25 vozlov.

8 torpedovk za vaje iz l. 1898. 80 ton, hitrost 26 vozlov, 1 top po 47 *mm*, tri torpedne cevi.

Posebne ladje.

Ena torpedna prevozna ladja **Tojohaši,** 4200 ton. — Parnik za mine **Kojomaru.**

(Pri teh kakor pri ruskih ladjah nismo šteli manjših topov.)

Japonsko ogleduštvo.

Kar je najbolj iznenadilo Evropce v tej vojski, je bilo to, da so Japonci bili najnatančnejše poučeni o razmerah na bojišču in tudi o notranjih skrivnostih ruske uprave in armade. To so dosegli po svojih ogleduhih.

Že po napovedi vojske med Rusijo in Japonsko se je pokazalo, da je ta organizirala cel zistem ogleduštva, izredno bistroumno zamišljen in dovršen do umetnosti. sjoguni jih niso vzdržavali le pri knezih, ampak celó pri namestnikih, katere so bili sami zbrali in nastavili. Da je bil kdo dober in zvit ogleduh, je bila velika vrlina in se je upoštevalo tudi kot posebna zasluga. Tako je postal n. pr. Macmaja iz navadnega delavca guverner, ker je bil o pravem času donesel o neki važni stvari zanesljivih in natančnih poročil. Pa tudi samostojni in bogati knezi niso zaostajali za sjoguni; vzdržavali so si sami celo vojsko ogleduhov; kedar pa se jim je posrečilo, vjeti kakšnega

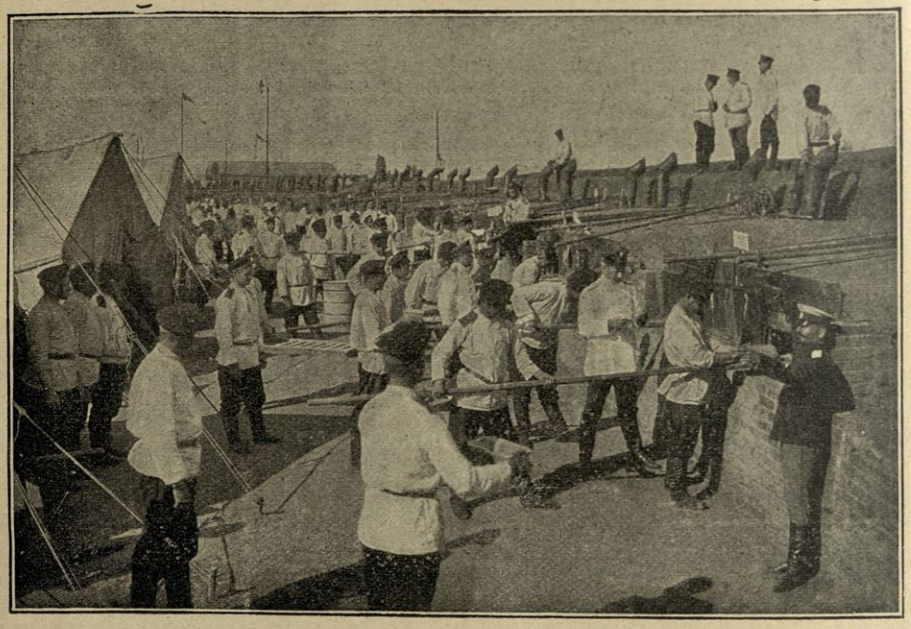

Ruska vojna pekarna.

Ker družijo s čisto aziatskim licemerstvom in prebrisano lokavostjo neko gotovo površno kulturnost, so japonski ogleduhi po soglasni sodbi vseh, ki jih poznajo, uprav vzorni.

Hipoma seveda to ni moglo nastati. Ogleduštvo je značilna poteza tega naroda, katera se dá zasledovati v vsem državnem življenju na Japonskem.

Ko so gospodarili še sjoguni, je bila vsa Japonska polna ogleduhov, med katerimi je bilo mnogo uradnih, večinoma skrivnih; vladnega ogleduha, so mu brez obotavljanja vzeli glavo, ne da bi jih kdo vsled tega zasledoval ali kaznoval, ker se je vsakdo bal, seznaniti javnost s takšno koristno skrivno napravo.

Kako globoko se je vkoreninilo ogleduštvo na Japonskem, kaže sledeče zanimivo dejstvo.

L. 1858. je bil pri dogovoru z lordom Elžinom med japonskimi pooblaščenci nekdo, ki je imel na posetnicah pod svojim imenom zapisano: „Cesarski ogleduh.“ Gotovo se

mu je zdelo že nepotrebno, da bi skrival svojo važno službo v vladni upravi.

Sistem vednega tajnega nadzorstva pa se nikakor ni zadovoljeval le z uradnimi ogleduhi; razprostiral se je mnogo dalje, mnogo globlje in objemal vse prebivalstvo. Siebold pripoveduje v svojem potopisu:

„Hiše v japonskih mestih so razdeljene po petero in petero in prebivalci, ki prebivajo skupaj v eni petorici, so odgovorni drug za druzega; vsak je dolžan, naznaniti kahsiru (redarskemu uradniku) vsak presto pek ali nenavaden dogodek, ki se pripeti pri kateremkoli izmed štirih njegovih sosedov; kahsir odda poročilo nadzorniku mestnega dela, ta pa mestnemu svetu; skoro bi rekli, da gleda ena polovica telesa na drugo: cel narod vidi za seboj tisoče bdečih oči. Kdor pozabi oddati tudi le najneznatnejše poročilo, tega kaznujejo telesno, z ječo, ali vsaj s hišnim zaporom."

Takšne so bile razmere za časa sjogunov.

Sedaj, ko se Nj. Veličanstvo Mikado nad ničemur ne vznemirja, ko mu nihče ne grozi, bi moralo — tako se nam vsaj dozdeva — nehati tudi ogledušfvo, ki je nastalo ob nevarnosti, v kateri se je nahajala državna oblast.

Toda „stara navada je železna srajca", in Japonska je ravno pri poslednjih dogodkih sijajno dokazala svoje ogleduške sposobnosti; pokazala je tudi v kričeči luči svojo nakano, da hoče porabiti vsa sredstva, ki bi ji mogla koristiti.

Prehitro pridobljena zunanja evropska kultura, ki so jo vzeli le v najem kot nekaj docela nebistvenega, je stopila v ozadje, in začela je govoriti pristnoaziatska nrav, lokava in hinavska.

V Port Arturju in po celi Mandžuriji je bilo polno japonskih ogleduhov. Da še več. Tudi evropsko Rusijo so prepotovali, in v najožji bližini ruskega carja, v Petrogradu, so vse izvohali. Posebno Kronštat, glavno rusko vojno pristanišče, so dobro opazovali in natančno poizvedeli, v kakšnem stanu je rusko baltiško brodovje. Japonski ogleduh ne pozna nobenega razločka med tem, kar je dovoljeno ali ne: V deželi, katero hoče spoznati v vseh njenih tajnostih, se loti kakršnekoli obrti, poštene ali nepoštene, da le več izvé.

„Rusko Slovo" je priobčilo sledečo dogodbico. Poveljnik posadke v Daljnem pripoveduje:

Kot kočijaž je vstopil pri meni neki Japonec. Bil je silno pohleven in ponižen. Pred njim niso imeli Rusi nobenih skrivnosti, kajti bil je najzvestejši kočijaž, ki si ga morete misliti. Včasih sem ga tudi z bičem udaril, pa je vse potrpežljivo prenesel. Kaj hočete, bič je pri kozakih v navadi, in jaz sem vzrasel ob Donu! On se je le smehljal in bil izredno zadovoljen.

Dva meseca pred začetkom vojske pa se oglasi kočijaž in pravi, da zapusti službo. Sorodniki v domovini ga vabijo, da naj pride domov. Ponoči je odšel nagloma in niti denarja ni zahteval, ki sem mu ga bil še dolžan. Ta nesebičnost me je že iznenadila.

Kmalu nato odidem v Tiencin na odmor. A kaj tu vidim? Vstopim

Ruska pehota z bicikli.

General Kuropatkin.

v restavracijo prvega hotela v Tiencinu „Astor House“, in tam vidim — svojega kočijaža. Bil je jako elegantno oblečen in je obedoval v družbi ameriških dam ter ravno odpiral steklenico šampanjca. Čudil sem se in si otiral oči, ker sam sebi nisem verjel. A nisem se motil: Bil je res moj kočijaž. Pogledal me je ter se mi nasmehljal. Kakor staremu znancu mi je ponudil kupico vina.

Nisem vedel, kaj bi storil. A on vstane ter mi reče: „Da ne bo nesporazumljenja med nama, dovolite, da se vam predstavim: Častnik japonskega generalnega štaba!“

Pozneje sem izvedel še več: Celo med ljudmi, ki smo jih najeli, da so prali vojakom perilo, so bili japonski častniki ogleduhi!

Nisem se mogel zdržati, in sem ga vprašal: „Kaj pa mislite o meni, ker sem včasih nekoliko brezobzirno postopal z vami? Vi me razumete?“

A on se je zopet smehljal: „To ni nič! Kaj ne bi jaz pretrpel za svojo domovino! Hvaležen sem za vsak udarec, ki sem ga dobil od vas!“

Japonci in ruske trgovske ladje.

Dva tedna po prvem napadu na Port Artur se ni upalo japonsko brodovje nič posebnega narediti okoli te trdnjave, ki jim je pokazala takoj prvič, da udarcev ne sprejemlje samo, ampak jih tudi vrača. Več japonskih ladij je odneslo take poškodbe, da jim je za nekaj dni pošla sapa. Ni prav znano, kje je bilo te dni japonsko vojno brodovje. Japonci so nameravali najbrže pri Inkovu in Tatunkovu izkrcavati vojake, ki bi s suhega napadli Port Artur. A ta načrt se jim ni mogel posrečiti, ker je bilo obrežje še zamrznjeno. Ko se je pa led otajal, je bil ugodni čas že zamujen, Rusi so bili že bolje pripravljeni, in vsak dan je bilo več ruskih vojakov na mestu, ki bi bili Japonce tukaj krvavo sprejeli. Morali so si iskati daljše poti.

Tačas so se pa vrgli Japonci na trgovske ladje ruske, ki so plule po Vzhodnem morju. Nobena teh ladij še ni ničesa vedela o vojski;

Kuropatkin gre na vojsko.

zato jih je bilo lahko naskočiti in vzeti, saj braniti se trgovska ladja nikakor ne more. Kakih trinajst prevoznih in osebnih parnikov so Japonci vzeli takoj prve dni. To je bil gotovo hud udarec za rusko trgovino, zlasti pa za parobrodne družbe, ki so posredovale ruski promet na Vzhodu. Ladje, ki so bile ob japonskem obrežju, so kar pridržali, druge pa prisilili, da so se udale, in Japonci so jih odpeljali domov z vsem, kar je bilo na njih.

Le malo ruskih ladij je ušlo. Med njimi je bil parobrod „Šilka", ki je ušel iz japonskega jetništva po drznosti svojega kapitana. „Šilka" je šla iz Vladivostoka dne 3. febr. ter je plula v Nagasaki. Na njej je bilo mnogo kitajskih in japonskih potnikov. Na poti je srečala nekaj japonskih torpedovk, ki so jo jako predrzno osvetljevale ponoči s svojimi svetilniki. Kapitan je dal jako hitro voziti in se je približal svetilniku pri Nagasakiju. Tu je opazil več luči, o katerih je mislil, da prihajajo od ribiških ladij, a kmalu se je prepričal, da so to luči torpedovk, ki ga brzo zasledujejo. Ker je spoznal, da jim ne more uiti, je počasneje vozil svojo pot. A prišel je neustavljen v Nagasaki, kjer se je ladja podvrgla karanteni. Prišli so zdravniki, ki so po običaju preiskali potnike, če nimajo kake nalezljive bolezni. Kar pride na parobrod vojaška straža in častnik naznani kapitanu, da mora aretirati parobrod. Kapitan je zahteval, da mu dá to povelje pismeno. Japonec je pa kar zapečatil vse listine na ladji in postavil straže po parniku. Ukazal je kapitanu, da mora zapeljati ladjo v notranjo luko. Tačas je bil dokončan zdravniški ogled; Japonci so se radovali, Kitajci so bili preplašeni, Rusi so pa jezno gledali japonske straže na svoji ladji. Ko je prišla „Šilka" v notranji pristan, sta bili tam že uplenjeni ladji „Mandžurija" in „Sleipner". Japonec je ukazal kapitanu, da mora iti na japonsko ladjo „Kocaragi". Ta ni hotel iti in tudi ni dobil pojasnila. Japonski častnik se je pa spravil nad poštne pošiljatve in začel pregledavati pisma.

„Zakaj ste zasedli ladjo? Ali je vojska proglašena?" je izpraševal ruski kapitan.

„Ali je, ali ni, to je tajnost", se je glasil odgovor.

Vsako vprašanje je bilo zastonj. Potniki so zapuščali ladjo, in Japonec je ukazal tudi moštvu „Šilke", da mora odslej slušati njegova povelja. Ti so pa odgovorili, da ubogajo samo svojega kapitana.

Japonski vojaki so pa posedli v damskem salonu parnika in začeli kaditi. To je bilo kapitanu preveč. Stopil je prednje in na ves glas zavpil nad njimi, da nimajo pravice biti tu in da morajo takoj iz salona. Odločnost kapitanova je tako vplivala na japonsko vojaštvo, da so drug za drugim res šli vun. Kapitan je nato vpričo vsega moštva japonskemu častniku izjavil, da če je tudi aretiran, je vendar še gospodar ladje. Japonci so nato posedli na krovu. Kapitan je šel drugi dan k ruskemu konzulu, a tudi ta ni ničesa vedel o vojski. Japonci niso dostavili nobenih poročil iz Rusije. Brzojav za Evropce sploh ni več deloval.

Kapitan je pa sklenil, da prihodnjo noč uide. V naglici so bili naložili premoga in v nočni temi se je parobrod odmaknil. Ko so bili zunaj, so opazili luči sovražnih vojnih torpedovk. Na „Šilki" so ugasnili vse luči in ladja je zaplula v temen pas. Šla je z vso hitrostjo proti jugo-zapadu. Še enkrat je srečala v dalji luči japonskega brodovja. Slednjič je pa srečala rusko torpedovko pred Port Arturjem, ki jo je varno spremila v rusko pristanišče.

Kuropatkin in Makarov.

Ruski car se je takoj odločil, da poskrbi za novo poveljstvo svojim četam na bojišču. Dne 20. februarja je naznanil car državnemu senatu:

Za poveljnika Svoji mandžurski armadi v boju proti Japoncem imenujemo Svojega generalnega adjutanta pehotnega generala Kuropatkina ter ga odvezujemo od dolžnosti vojnega ministra ter mu podeljujemo pravice glavnega poveljnika v vojnem času."

Carski namestnik Aleksejev je pa dobil sledeče pismo carjevo:

„Glede na važnost sedanje vojske, ki naj končno zagotovi Rusiji odločilni vpliv na obrežju Tihega oceana in ker uvidevamo, da bo treba vam kot Mojemu namestniku, prenesti svojo stolico na kraj, ki leži bolj v sredini ozemlja, na primer v Harbin ali drugam po vaši izberi, smo spoznali za koristno, da vam imenujemo v pomoč generalnega adjutanta Kuropatkina kot poveljnika vojske na suhem s pravicami armadnega komandanta, in podadmirala Makarova kot poveljnika morskih sil s pravicami brodovnega komandanta. Prepričan sem, da imenovanje teh samostojnih in odgovornih glavnih poveljnikov zagotovi vam kot Mojemu namestniku izpolnovanje vaše težke zgodovinske naloge. *Nikolaj.*

Tako je dobila ruska sila na kopnem in na morju svoja poveljnika. Car je izbral res odlična vojnika izmed najboljših, kar jih je imela kdaj Rusija.

Aleksej Nikolajevič Kuropatkin je bil rojen l. 1848. Ko je končal vojne šole, je vstopil l. 1866. v turkestanski strelski polk. V mnogih bitkah se je odlikoval.

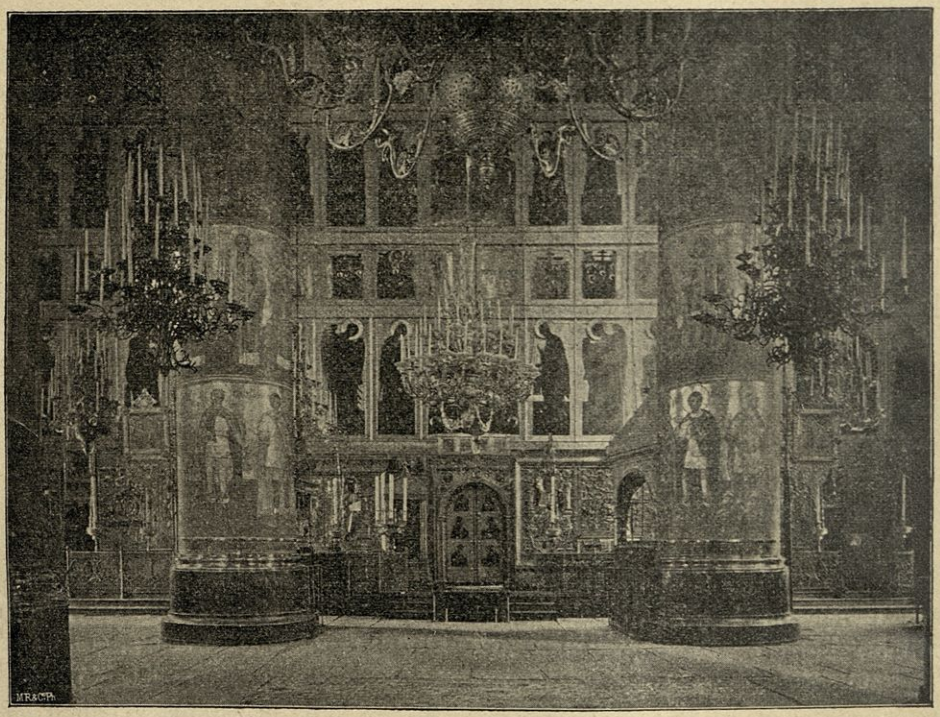

Notranjščina Uspenske cerkve v Moskvi.

Od početka svoje službe je bil skoro v vseh ruskih vojskah v Srednji Aziji. Potem se je pa udeležil rusko-turške vojske na Balkanu kot načelnik štaba generala Skobeleva. S tem se je bojeval v bitkah pri Lovči, pri Plevni in Šajnovu. Pri Plevni je bil ranjen v glavo ter se je potem nekaj tednov zdravil v Bukareštu. Šel je takoj zopet na vojsko nazaj. Ob prehodu čez Balkan pred bitko pri Šajnovu se je prebil s peščico vojakov z gor v dolino.

Najboljši slovenski poučni in zabavni list s podobami.

„Dom in Svet“.

Med slovenskimi listi, ki so namenjeni zabavi in pouku, je gotovo najboljši in najpriljubljenejši „**Dom in Svet**“. Ta list izhaja enkrat na mesec v najmanj štirih polah ter prinaša **povesti** naših najboljših pisateljev. Poleg daljših **zgodovinskih in socialnih romanov** prinaša krajše **zabavne črtice. Poučni sestavki** popisujejo zanimive tvarine iz sodobnega življenja. Življenjepisi zaslužnih mož, tehnični, slovstvenozgodovinski, modroslovni spisi se vrsté v vsakem letniku. „**Dom in Svet**“ prinaša vsak mesec natančen pregled čez **slovensko književnost**, tako, da zvedo njegovi bravci o vseh književnih novostih po dobrih, stvarnih ocenah. Tudi iz **drugih slovstev** redno poroča o važnejših izdanjih. Koncem lista je **velezanimiv pregled čez slovanskih svet** z višjega, kulturnega stališča.

„**Dom in Svet**“ **je bogato ilustriran list.** Vsaka številka prinaša poleg **krasnih slik, večinoma domačih umetnikov,** tudi **podobe domačih in tujih krajev,** kakor tudi podobe **najodličnejših mož** in **važnih dogodkov.**

„**Dom in Svet**“ izhaja že **sedemnajsto leto.** Ves ta čas je ostal **zvest svojemu programu** in je od leta do leta **napredoval v vsakem oziru. Njegove povesti rado bere staro in mlado, in med spise se sprejemajo sploh le najboljši proizvodi.**

Urednika „Dom in Sveta“ sta: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje in **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. List je lastnina „**Marijanišča**“ v Ljubljani.

V nobeni boljši slovenski hiši ne sme manjkati „Dom in Sveta“! Posebno v rodbinah, kjer je bolj odrasla in izobražena mladina, ki rada bere poučne in zabavne spise in gleda lepe podobe, bodi *„Dom in Svet“ stalen domači prijatelj.*

Cena listu je primeroma tako nizka, kakor cena nobenega drugega ilustriranega lista, ki stoji na takem umetniškem stališču, kakor naš „Dom in Svet“. **Naročnina za celo leto** znašala le **9 K,** za dijake **6 K 80 h,** za Ameriko **2·5 dolarja.** Naročnino sprejema

Upravništvo „DOM in SVETA“ v „Marijanišču“ v Ljubljani.

Katoliška Bukvarna
v Ljubljani

priporoča:

Zemljevide:

1. ***Bojišče rusko-japonske vojske.*** Velikost razprostrtega zemljevida 39×30 *cm.* Cena K —·20, s pošto K —·23.
2. ***Scobel,*** Politische Karte v. ***Japan, Korea*** u. der ***Mandschurei.*** Velikost razprostrtega zemlj. 58×83 *cm.* Cena K 1·20, s pošto K 1·30.
3. ***Langhans,*** Neue Kriegskarte von ***Ost-Asien.*** Mit Begleit-Worten: Ost-Asien vom politisch-militärischen Standpunkte. Z mnogimi statističnimi podatki. (Velikost 63×73 *cm.* Cena K 1·20, s pošto K 1·30.
4. ***Karte*** der südlichen ***Mandschurei*** und ***Nord-Korea*** im Maße 1:1,500.000. Auf Grundlage des offiziellen Russischen Kartenmateriales ausgeführt im *k. u. k. Militär-Geogr. Institute zu Wien.* Velikost 57×80 *cm.* Cena K 2·—, s pošto 2·04.

Albume:

5. Die ***Russische Armee*** in ihrer gegenwärtigen Uniformierung dargestellt in 270 Abbildungen von Officieren und Soldaten aller Truppengattungen. Nebst ausführlichen Erläuterungen über Organisation, Eintheilung und Stärke der Russischen Armee. Cena K 3·—, s pošto K 3·10.
6. Die ***Japanische Armee*** etc., ravno tako vpodobljeno japonsko vojaštvo z raznimi podatki (gl. št. 5). Cena K 3·—, s pošto 3·10.

Knjige — Atlante:

7. ***Drygalski.*** Die ***Organisation der Russischen Armee*** in ihrer Eigenart und unter Vergleich mit den Streitkräften Frankreichs, Oesterreich-Ungarns, Italiens und Deutschlands. Cena K 9·60, s pošto K 9·90.
8. ***Rasche, Land und Volk der Japaner.*** Cena K 1·44, s pošto K 154.
9. ***Siebold, Nippon.*** Archiv zur Beschreibung von ***Japan,*** und dessen Neben- und Schutzländern: Jezo mit den südlichen Kurilen, Korea und den Liukiu-Inseln. Mit Unterstützung des Kaiserl. japan. Hofes herausgegeben. Cena K 19·20.
10. ***Andrees*** *Neuer allgemeiner und Oesterreichisch-ungarischer* ***Handatlas*** in 126 Haupt- und 131 Nebenkarten auf 189 Kartenseiten nebst vollständigem alphabetischem Namenverzeichniss. Herausgegeben von A. Scobel. Cena 45·—.

Katoliška Tiskarna Ljubljana. 559|04.

Rusko-japonsko bojišče.

Takrat ga je pa turška kroglja težko ranila v levo ramo.

V ahaltetinski ekspediciji je bil Kuropatkin načelnik turkestanskega armadnega zbora, katerega je po težavni poti skozi puščavo privedel na pomoč generalu Skobelevu 600 *km* daleč. Ko so Rusi oblegali Geok-Tepe, je poveljeval desnemu krilu. Pri glavnem napadu je Kuropatkin prodrl skozi sovražne prekope do trdnjave in s tem dosegel popolno zmago nad Turkmani. Nato ga je poslal car v Zakaspijske kraje, katere je upravljal 8 let in tamošnje prebivalstvo precej pomiril. Ustanavljal je šole, urejal pravosodje in trmoglavo azijsko prebivalstvo privajal k delu. Tudi pisal je precej in izdal štiri knjige, ki popisujejo vojne, katerih se je udeležil. Bil je povsod na glasu kot izredno hraber vojak, a tudi previden in izkušen vojskovodja.

Skozi šest let — od l. 1898. do letos — je bil vojni minister ruski ter si je mnogo prizadeval, da je zboljšal rusko armado. Zdaj pa je na carjevo besedo zamenjal ministrsko pisarno z nevarnim bojnim poljem.

Tudi S. O. Makarov ima za seboj častno zgodovino. Star ravno toliko, kakor Kuropatkin, je bil v službi od leta 1864. V morski službi je iznašel marsikaj, kar se je dobro obneslo. Tudi on je bil pri obleganju turkmanske trdnjave Geok-Tepe leta 1881. Naslednje leto je kot poveljnik parnika „Tamanj" proučeval Bospor pri Carigradu in bil potem dve leti načelnik praktičnega štaba na Baltiškem morju. Od l. 1885. do 1889. je na korveti „Vitez" potoval okoli sveta in pri tem znanstveno proučeval morske razmere, o katerih je izdal učeno delo, odlikovano z nagrado petrograjske znanstvene akademije.

Štiri leta je kot podadmiral urejal kronštatsko vojno pristanišče in ga utrjeval s silnim topništvom. Ko je l. 1894. vzbesnela vojska med Kitajci in Japonci, je šel na bojišče z oddelkom brodovja, kjer je proučeval celo vojsko. L. 1899. je bil zopet v Kronštatu. Tu je iznašel ledolomce in sam zgradil tako ladjo „Jermak", ki se je izvrstno obnesla ob nevskem obrežju, ki je tolikokrat zamrznjeno. Na tej ladji se je vozil po Ledenem morju.

Ko je bil Makarov imenovan za poveljnika ruskemu brodovju na Daljnem Vzhodu, so bili vsi prepričani, da se ne vrne brez slave in zaslug. Ko je dobil carjevo imenovanje, je šel v Kronštat, kjer se je izpovedal in prejel sveto obhajilo. Ko se je vrnil iz cerkve, ga je čakala srednješolska mladina, vojaštvo in truma ruskega prebivalstva. Vsi so se prisrčno poslovili od njega. Duhovstvo mu je dalo na pot lepo podobo Zveličarjevo. Makarov se je ginjen zahvaljeval: „Bog vam plačaj, bratje, da ste me spremili! Tam nam pojde do živega, tam bo treba mnogo ljudi." Žena in otroci so ga spremili v Petrograd, kjer ga je čakala zopet množica ljudi, vojaštvo in uradništvo, ki se je poslovilo od njega.

Kdo izmed teh je pač mislil, da se poslavlja za vedno in da bo junaški admiral tako kmalu našel smrt v hladnih valovih!

Kuropatkin je pa ostal še nekaj tednov v Rusiji, kjer je prirejal vse za prevažanje vojaštva. Vsi so mu čestitali, da mu je določena tako slavna naloga in so izrekali zaupanje, da bo slavni Kuropatkin na mah končal celo vojsko. A modri mož je rekel: „Moti se, kdor misli, da pojde tako hitro. Potrpljenja bo treba še mnogo. Prvi mesec bodo dejali, da nič ne delam, drugi mesec bodo rekli, da nisem zmožen, pozneje bodo rekli, da sem izdajavec. Mnogo bomo izgubili, preden bo ruska moč na bojišču tolika, da bo mogla ukrotiti sovražnika." Imel je prav, kakor so pokazali naslednji dogodki.

V Petrogradu je bil Kuropatkin pri sveti maši, katere so se udeležili vsi častniki posadke. Tedaj je stopil k njemu v cerkvi prejšnji vojni minister, sivolasi Vanovskij, ga je blagoslovil in mu želel božje pomoči

k težavnemu delu. Kuropatkin je šel nato v Moskvo, kjer je sprejel svete zakramente in se dal blagosloviti.

Spremljan od najgorečnejših ruskih želja je odpotoval s sibirsko železnico.

Admiral Makarov.

Po prvem poizkusu z „branderji“.

Zapustili smo Port Artur zjutraj 24. februarja ob ponesrečenem napadu branderjev. Tu so Ruse rešili njihovi morski svetilniki — projektorji, katere imajo posamezne ladje in ki so nastavljeni nad pristaniščem in iz katerih se poljubno namerja svetloba naokoli. „Retvizan“ sam je imel dva projektorja. Svetloba iz takega svetilnika je silno močna; na kogar je namerjena, ga tako blešči, da ne more gledati. Tudi temna stekla ne pomagajo nič. Kot slepec plove razsvetljena ladja in ne razloči ne smeri ne daljave. Zato je bilo mogoče postreljati branderje, a tudi japonske torpedovke niso imele sreče. Izpustile so mnogo torpedov, a nobeden ni zadel. Zato so se obrnile in bežale na morje. Ruske križarice so jih zasledovale. Danilo se je, in tedaj so zagledale pred seboj veliko vojno brodovje japonsko, s katerim se niso mogle meriti. Zato so šle nazaj.

Vsak izmed japonskih potopljenju namenjenih parnikov je imel zadaj pripete čolne, v katere se naj bi rešilo moštvo, kadar se potopi parnik. Torpedovke naj bi bile sprejele mornarje iz čolnov. Ker so pa morale hitro bežati pred ruskimi streli, so japonski mornarji bili prepuščeni samim sebi. Nekaj čolnov se je potopilo ob parnikih, nekaj jih je priplulo na breg in moštvo so Rusi vjeli, v drugih so Rusi postreljali vse ljudi. En čoln je pa zaneslo vun na morje — bil je v njem častnik z 28 mornarji — in po dolgi vožnji je prišel do Miaotauskih otokov. Tam so se polastili kitajske džunke in se rešili v Čifu. Neki drugi čoln s sedmimi mornarji so popoldne zasledili na širokem morju in vzeli moštvo na krov.

Japonske torpedovke so mislile, da je pristanišče portartursko zamašeno, in so to takoj sporočile admiralu Togu, ki je s svojim brodovjem križal v precejšnji dalji pred pristaniščem. Takoj je vse japonsko brodovje odplulo proti Port Arturju. Ob 11. uri dopoldne je začelo iz velike daljave streljati na ruske križarice „Bajan“, „Askold“ in „Novik“, ki so šle preganjat sovražne torpedovke. Te tri križarice, ki nimajo oklopov, so se morale seveda umakniti japonski premoči in so plule skozi vhod v notranji pristan.

To je Japonce kaj neprijetno iznenadilo, ker so imeli zdaj najjasnejši dokaz, da pristanišča niso zaprli vkljub petim izgubljenim parnikom. Togo pa ni hotel kar brez vsega oditi, ampak je ukazal lahkim, nezavarovanim križaricam, naj gredo nazaj, z oklopnicami se je pa v široki vrsti bližal Port Arturju ter je začel streljati na trdnjavo in v pristanišče. A največ strelov je letelo prekratko, in ni bilo posebne škode. Slednjič se je Togo naveličal streljati in se je obrnil. A ta manever ni bil posebno srečen. Kajti ko so se japonske ladje obračale, so dobile iz ruske trdnjave nekaj krepkih strelov v stran. Oklopnica „Jašimo“, ter oklopni križarici „Asama“ in „Tokiva“ so morale iti vsled tega v Sasebo, da so jih popravili. Admiral Togo je pa poročal, da ni imel izgub.

Japonci so prežali dalje, da ob ugodnem trenutku ponove napad.

Konec februarja pred Port Arturjem.

V Golobjem zalivu so Rusi vsako noč postavili na stražo nekaj torpedovk, ki naj bi takoj sporočile, ako bi Japonci hoteli tam izkrcati kaj vojakov. Japonci so to slutili in admiral Togo je poslal v noči 25. februarja nekaj lahkih križaric poizvedovat. Te so res našle v Golobjem zalivu dve ruski torpedovki. Ker je ravno to noč Togo napadel tudi Port Artur, niso jima mogli poslati Rusi pomoči. Sicer je vedno šla v varstvo torpedovkam tje kaka križarica, ponavadi hitri „Novik“. Ko sta videli ruski torpedovki, da sta zajeti, sta napeli vse moči, da uideta. Ena je z vso silo svojega stroja švignila skozi japonsko vrsto, drugo so pa obsuli japonski streli ter jo tako poškodovali, da je morala pristati k bregu, kjer se je moštvo rešilo na suho. V Port Arturju so slišali streljanje. Mislili so, da se izkrcuje japonsko vojaštvo in poslali več ladij tje. A ko so te dospele v Golobji zaliv, so samo še v daljavi videle dim odhitevajočih japonk. Naslednjo noč je japonsko brodovje stalo zunaj na morju.

O dosedanjih bojih na morju pravi grof Reventlow: Pokazalo se je, da Rusom ni manjkalo poguma, pač pa je bilo moštvo torpedovk premalo izvežbano. Ruske torpedovke so sicer šle večkrat na morje iskat sovražnika. A kdor hoče po noči kaj najti na morju, kjer ni ceste, mora biti jako spreten, zlasti če je nasprotnik tako dobro zavarovan, kakor so bili Japonci, ki so svoje vojne ladje obdali vedno s „pajčolanom“ — kakor pravijo strokovnjaki — torpedovk.

Tudi admiral Togo, pravi isti pisatelj, se ni pokazal brezobzirnega, drznega napadavca, kakor so pričakovali po prvem napadu. Veliki uspehi se dajo doseči le z velikimi žrtvami in s potrebno odločnostjo. Admiral Togo se je odločil za politiko majhnih sredstev. Dvakratno bombardiranje mu ni ničesa pridobilo, Rusom pa tudi ni posebno škodovalo. Tako streljanje ima pomen le tedaj, če je uvod k velikemu in odločnemu napadu, ki mora takoj slediti, ko je nasprotnik zmešan in oslabljen. A Togo je pustil Rusom potem štirinajst dni počitka, in Japonci so zastonj postreljali toliko municije in rabili po nepotrebnem topove, ki itak prezgodaj odpovedó službo.

Izkrcavanje japonske vojske.

Takoj ob začetku vojske so Japonci že precej vojaštva izkrcali na Korejo. Pristanišča v Čemulpu, Fuzanu in Mazampu so jim bila takoj na razpolago. Te čete so imele predvsem ta namen, da obvarujejo prometne zveze in jih zboljšajo za japonsko rabo. Od korejskega prebivalstva se sicer ni bilo bati ničesa, kajti to ljudstvo je vse mirno gledalo, kar se je godilo v njegovi deželi. A Japonci so računali s tem, da pošljejo Rusi svoje kozaške oddelke ali svoje preoblečene, najete odposlance, ki bi trgali brzojavne zveze in škodovali japonskemu prevozu.

Tako prevažanje po morju ima svoje težave, tembolj, če morajo ladje voziti tudi topove in razne potrebščine v velikih množinah. Korejska pristanišča so večinoma jako plitva, tako da veliki parniki, ki segajo po več metrov globoko pod vodo, ne morejo priti do brega. Toliko plitva pa voda vendar ni, da bi mogli vojaki bresti na suho. Zato je treba vse prekladati na majhne čolne, kar je silno zamudno. Tudi ni varno, moštva goniti v vodo, ker se potem lahko pojavijo bolezni in premočeni vojaki težko marširajo.

Japonci so naredili mnogo plitvih, širokih čolnov, a toliko, da bi sprejeli vase vse, kar vozi naenkrat tak ogromen parnik, niso imeli. Ti čolni se premikajo počasi in morejo sprejeti primeroma le malo ljudi. Zlasti težke

topove je nevarno nalagati na take slabotne lupine. Topove so morali jemati narazen in na suhem zopet sestavljati. Večinoma so si pomagali s tem, da so na pontonih naredili dolg most od parnika do brega.

Najbolj ugodno je bilo za Japonce, da pot ni bila dolga. Zato so konje in vojake lahko naložili bolj tesno. Ni bilo treba na ladji kuhati, ampak vojaštvo je za pot dobilo le mrzlih jedi, ki jih je nosil vsak posameznik s seboj. Ni bilo treba spalnic, ampak dremali so vsi na kupu ali se pa ušatorili na krovu.

Posebno pri konjih je bila ugodna ta kratka vožnja. Pri dolgi vožnji morajo za konje prirejati dolgotrajnih priprav, da so zavarovani proti gibanju ladje, vsled katerega si konji često zlomijo kosti ali drugače zbole.

Do konca februarja je prišlo tako na Korejo že do 20.000 japonskih vojakov. Poleg teh je bilo pa treba prevažati še vse polno drugih ljudi, zlasti nosačev za živež, strelivo itd. Teh rabijo Japonci jako mnogo, ker njihovi konji niso nič posebnega; in ker so računali na slabe korejske ceste, po katerih se vozi navadno le z enokolnicami ali dvokolnicami, so morali imeti še posebno mnogo težakov. Pravijo, da so na vzhodni strani pri Genzanu izkrcali do 12.000 mož.

Kakor smo že omenili, so v Čemulpu izkrcane čete šle v glavno mesto Söul in odtod v Pjönjan. To je edina večja cesta, ki jo ima Koreja. 24. februarja so Japonci Pjönjan že zasedli.

Zdaj je pa čas, da se nekoliko ozremo po tej toliko imenovani Korejski deželi.

Uspenska cerkev v Moskvi.

Koreja in Korejci.

Koreja, „dežela vztočne tišine“, pač ne nosi po krivici tega svojega imena, ker je v razmerju s Kitajem in Japonsko dosedaj še jako malo raziskana, tako malo, da si mi Evropci, ki je ne poznamo bliže, ne moremo ustvariti pravega pojma o njenih razmerah, če hočemo to doseči le s pomočjo zemljepisnega slovstva.

Pomanjkljivost tega, kar ve znanost poročati o Koreji in njenih prebivavcih, je postala zlasti občutna ob izbruhu rusko-japonske vojske, ker vsi časnikarji zaman povpraševajejo po popolnem zemljevidu te čudne dežele. Vsi zemljevidi, ki jih imamo doslej, naj si že bodo delo ruskih, francoskih, japonskih ali drugih učenjakov, niso niti popolnoma natančni v risbi, niti edini v pisavi zemljepisnih imen, kar je povzročilo že lepo število zmot in nesporazumljenj v časopisju.

Sicer pa je tudi težko opisavati korejska imena v evropskih jezikih, in nad to samo nalogo si je belilo glave že mnogo zemljepiscev, v prvi vrsti ruskih in japonskih, — ki so imeli zato pač svoje očividne uzroke. Korejski jezik je soroden kitajskemu in ja-

Ruska baterija na trdnjavi pri Port Arturju.

ponskemu, a se vendar bistveno loči od obeh. Njegova posebnost je zlasti nosljanje in nedostajanje soglasnika „ž“.

„Pjengjang“ („e“ in „a“ sta nosnika) je n. pr. pravo korejsko ime mesta, ki ga večkrat nahajamo v vojnih poročilih; kitajsko se pravi „Pinjan“. Mesto „Andžu“ pa pišejo Kitajci „An-čžou“, a Korejci „Ančju“, ker „ž“ ne poznajo.

Marsikoga utegne še zanimati, da se končujejo vsa imena japonskih rek na „kang“ = reka, a imena potokov na „mburi“ = voda. Proslula reka Jalu se imenuje n. pr. v tem blagoglasnem narečju „Amnok-kang“, ali po naše „reka zelene race“.

Če pa še pomislimo, da zemljepisci navadno niso strogi jezikoznanci in svojevoljno pišejo ta imena, se ne bodemo čudili nezanesljivosti korejskih zemljevidov!

Dežela sama na sebi se ne odlikuje s prirodno krasoto; deloma je gorata, deloma dolina. Ravani so naplavljene s peskom in sipom, ki ga odlagajo reke ob povodnjih; med temi nasipi pa je izoral Korejec svoje njive, na katerih seje turščico (koruzo) in proso. Reke so široke, blatne in kalne, toda navadno plitve; kot brodniki, čolnarji in mornarji Korejci niso kdovekako podjetni.

Kar je goratega sveta, je poraščen poleti z nizko travo, med katero se vlečejo nizdolu sive granitne čeri. Čudno pa se bo zdelo marsikomu, da na dalnjem vzhodu, v Koreji, uspeva tudi vinska trta; večina peščenih gričev je zasajenih ž njo, in kakor nam zatrjujejo popotniki, njena kapljica ni slaba.

Človeške naselbine so pač jako zanikarne; male, lesene koče so delci, iz katerih se sestavljajo kakor vasi, tako tudi mesta — brez posebne razlike. Najbolj neprijetna pa je tujcu nesnaga, ki mu sili v oči in v — nos povsod, kamorkoli se obrne na ulici v Koreji. No, končno je to nerazdružljivo z licem malone vseh blaženih „jutrovih dežel“.

Trgovina je med Korejci priljubljena in dokaj v cvetu, čeravno ne kažejo nikakega zmisla za večja podjetja; toda prometna

sredstva so nadvse enostavna in slaba; večina blaga se prevaža na sirovostesanih, neokovanih dvokolnicah in to po tistem klejastem, predpotopnem, brezdanjem blatu korejskih cest, zlasti, kadar se deževno podnebje pokaže v vsi svoji neprijetnosti! Nasprotno pa priznavajo popotniki, da so pri vsi svoji nepripravnosti in nezložnosti korejski vozovi edino sposobni za vožnjo po tistih cestah, ker bi bilo naših evropskih škoda, ko bi se tako hitro pokvarili.

Korejci so — ako opazujemo njihov značaj, — miren, molčeč, da, lahko rečemo, dolgočasen narod. Marsikaj čudnega je v njihovih šegah in v njihovem vedenju. Šumne veselice, kakor n. pr. v Kitaju in na Japonskem, v Koreji niso navadne.

Koreja je „dežela nedolžnosti", ako sodimo prebivavce po njihovi široki, ohlapni beli obleki. Dovolj smešna je ta obleka za tujca; smešen tudi široki slamnik, neizogibni vrhunec korejske narodne noše. Vendar pa najdemo Korejca, zlasti javne organe, često v kakšni pisani tuji uniformi — seveda že prav oguljeni in raztrgani. Ruski novinar S. Syromjatnikov n. pr. opisuje kaj dovtipno, kako je srečal nekoč korejskega redarja v rdeči angleški vojaški suknji s svetlimi medenimi gumbi, na katerih je bila iztisnjena podoba kraljice Viktorije iz njenih mladostnih let.

Zanimive se tudi šolske razmere v Koreji. Šol ravno ne primanjkuje, zakaj mesto Pjönjan n. pr., ki šteje blizo 7000 duš, ima tri. Toda žal, da si tu ne smemo misliti šol vsaj po vzorcu kakih enorazrednic, kjer bi se učenec v resnici nekoliko usposobil za samostojno mišljenje ter dobil podlago za višjo izobrazbo. Kaj še! Pouk obsega tam v prvi vrsti proučevanje tistih čudnih čačk, ki pomenijo vsaka zase besedo in katere bi tvorile v vsem svojem ogromnem številu celi zaklad kitajske pisave (te se poslužujejo tudi Korejci); vseh se seveda ne naučé, ampak le majhen del, kolikor je ravno treba za vsakdanje življenje. Saj potrebujejo še učenjaki, ki se bavijo z učenjem kitajščine (in korejščina v tem oziru ni boljša) ravno zaradi pisave leta in leta, preden lahko umevajo knjige, pisane v tem jeziku.

Morda to ni najmanjši vzrok, da je sploh vsa kitajska in korejska veda tako mrtva, pusta in brez vsake zmožnosti, prodirati in napredovati. Zakaj ta uspeh je mogoč le tam, kjer znanost zbuja najširše zanimanje, kjer so ji odprta vsa pota na vse strani. A tega pri Korejcih ni. Zakaj poleg pisanja se smatra tam za važno le še gladko znanje Konfucijevega katekizma naizust, katerega se uči korejska deca, da ji daje pozneje merilo za nravstveno življenje in delovanje.

Zavoljo zanimivosti naj sledi tukaj par odlomkov iz te knjige:

„Med nebom, zemljo in množico stvari, govori Kim, je človek najodličnejše bitje, in odličen je zato, ker ima pet zapovedi. Zakaj Menezi je dejal: Ljubezen mora biti med očetom in sinom. Biti mora medsebojno spoštovanje med kraljem in dvornikom. Med ženo in možem razlika. Med starejšim in mlajšim staréšinstvo. Med prijateljem in prijateljem zvestoba. In človek, ki ne zna teh načel, je malo različen od zveri in ptic."

Večinoma se ti nauki vjemajo z našo moralo; le „razliko med možem in ženo" umevajo Korejci pač drugače, nego mi. V naslednjem potem katekizem razlaga te zapovedi vsako posebej ter pravi med drugimi, zares plemenitimi besedami sledeče o ljubezni do roditeljev:

„Sinovska pokornost je pomlad za stotero blagih dejanj. Služba, katero dolguje dober sin svojemu očetu, je takšna-le:

Ob prvem petelinovem petju vstani, umij se in počeši, pa pojdi k staršem. Tiho dihaje, jih vprašaj z mehkim glasom, niso-li lačni ali če bi morda ne hoteli piti. Pozimi jim zakuri sobo, poleti jo ohladi. Potem se vrni domov, toda ne hodi daleč, zakaj kdo se bode izprehajal daleč od doma, ko je

dolžen služiti staršem? Dober sin ne sme pohajkovati ali pridobivati si lastnega imetja.

Če te starši ljubijo, raduj se in ne zabi njihove ljubezni! Če jim ni do tebe, boj se in ne razgrajaj! Kadar zakrivijo pregrešek, opominjaj jih rahlo! Ako si jih opomnil trikrat zaman, se smeš jokati, a moraš jim biti pokoren. Če bi se razjezili in bi te tepli do krvi, ne smeš razsajati nad njimi. Če so bolni, zahajaj često k njim; ako ti umró, žaluj, nosi žalobno obleko in žrtvuj njihovim dušam. Zakaj ako si slab sin, ne boš ljubil svojega očeta; ako ljubiš druge ljudi, tedaj ne spoštuješ svojega očeta; ako si postrežljiv proti drugim, bodo štirje udi tvojega telesa leni proti očetu.

Ako ne rediš staršev, ampak se vdajaš igri in vinu, ako ne ljubiš staršev, ampak iščeš premoženja in sebično ljubiš ženo in otroke, ako ne hraniš staršev, ampak greš za tem, kar ugaja tvojim očem in ušesom, tedaj ubijaš svoje starše. Kako grdo je to!

Ako hočeš videti človeka in zaznati, je-li spodoben in pošten, ali ne, glej, če je dober ali slab sin! . . . . Kako je mogoče iti po poti kreposti mimo sinovske ljubezni? . . ."

Takih in enakih naukov, poleg podatkov iz domače zgodovine, prepojenih z bajkami in neverjetnostmi, se morajo učiti mladi Korejci. Pretirani so sicer ti nauki, a globoko spoštovanje in hvaležnost do roditeljev, ki se zrcalita v njih, nam kažeta dobro nrav teh sinov „vztočne tišine".

To malo bojevito ljudstvo se ni ustavljalo nikomur. Čemu tudi? Korejci imajo finančnega ministra, res ga imajo, a ta nima denarja. Čemu bi se torej spravljali v stroške, ko je zelo verjetno, da jim noben človek na svetu nič ne posodi! In ko bi jim kdo kaj posodil, jim pa Japonci vse vzamejo! Korejci imajo tudi vojakov, res jih imajo, a ti nimajo ne topov ne poguma ne izvežbanosti. V Söulu stoji cesarska palača, namreč palača po korejskih vzorcih. In tam stoje na straži korejski vojaki, pogumno in nevpogljivo, dokler jim nihče nič hudega noče. Koreja hoče biti država, zato si ne sme odreči stroškov za vojake, ki delajo preglavico finančnemu ministru. Kajti ti vojaki imajo prave pravcate bajonete, imajo rdeče suknje in celo rumene čake! Nekateri imajo celo škornje! Tudi marširati znajo, a njihov trobač trobi pesmi, ki jih noben drug ne zna, in njihov bobnar si sproti izmišljuje najbolj čudni takt. In kadar tako marširajo po Söulu, lete otroci skup in marširajo ž njimi ter imajo veliko veselje nad korejsko armado. Vesel jih je tudi njihov vladar, Njegovo Veličanstvo cesar „Vzhodne tišine".

Korejci.

Koreja ima namreč tudi cesarja, a ta cesar nima nobene oblasti. Pomudimo se nekoliko pri njem!

Na korejskem dvoru.

Korejski cesar Ji Hön je bil zelo neprijetno iznenaden, ko je nastala sedanja vojska. Japoncev ne mara, ker ti so mu delali že dovolj preglavice. Japonski pooblaščenec na korejskem dvoru se je obnašal, kakor bi bilo vse njegovo. Že pred desetimi leti, ko je začel rasti Japoncem greben, so mu napravili pravo revolucijo v palači. Ponoči so ga hoteli umoriti in so preiskali vso palačo. Ji Hön je ušel s prestolonaslednikom vred, in Japonci so dobili v pest samo cesarico Min, katero so umorili.

In zdaj so se mu vsedli ti ljudje v glavno mesto. Ni se branil. Rekel je: „Kaj naj storim? Če potegnem z Rusi, me bodo Japonci odstavili, če pa končno Rusi zmagajo in vidijo, da sem bil z Japonci preveč prijazen, me bodo ti pregnali. Najboljše je, da mirno gledam, kaj bo iz tega!“ On bi gotovo Japoncem privoščil, da bi bili tepeni, a reči tega ne sme. Japonci njegove ljudi silijo, da jim služijo za nosače, Ji Hön pa na tihem čaka boljših časov. Najrajši bi videl, da bi zlodej vzel Ruse in Japonce. Pa tudi tega ne sme nikomur povedati. To so sitnosti, katerih korejski cesar ne ljubi. Tudi njegovo glavno mesto ni vajeno pretresljivih dogodkov.

Söul, glavno korejsko mesto, je edina prestolica, v kateri ni niti hotela, niti čajarne, kjer bi se mogli nastaniti popotniki. Edini Evropci, ki se smejo tam nastaniti, so diplomatje in misijonarji. Mesto obkrožujejo gorski vrhovi, kakor žrelo ugaslega ognjenika. Mestne s slamo krite hiše so vse enako visoke, in niti enega svetišča ali palače ne zapazimo med njimi. Tudi ni videti nobenih cest, vrtov in dreves. Neka trgovska pot veže vzhodna in zahodna vrata in deli mesto v dva enaka dela. Le eno poslopje se malo razločuje od drugih, in to je svetišču podobna velika avdienčna dvorana. Kje je še kako mesto z 250.000 prebivalci, ki bi imelo 50.000 s slamo kritih, ilovnatih koč? Mesto, katerega najvažnejše ceste so vodni pretoki, v katere se izlivajo kanali! Mesto brez vsakega obrta, brez dimnikov, brez steklenih oken in stopnic! Kje na svetu še kako prestolno mesto brez gledišč, brez kavaren in čajaren, brez nasadov in vrtov!

Ji Hön je 34. vladar dinastije Ji. Vlada že od l. 1864. in je bil šele petnajst let star, ko je zasedel prestol. Ko je bil osemnajst let star, se je oženil s princezinjo Min. Iz

Korejski cesar Yi Hön.

tega zakona živi sedanji prestolonaslednik. Cesar je v primeri z drugimi Korejci precej majhne rasti. Obraz mu je prijazen. Govori jasno in veselo ter z nekako nervozno energijo.

Korejski cesar ne zna nobenega evropskega jezika, ali bral je mnogo knjig, ki so jih prestavili za šole v njegovi deželi iz raznih evropskih jezikov.

Kitajsko dobro govori in piše; predvsem pa je vešč v zgodovini svoje dežele. Najrajši bi sam opravljal vse vladne stvari, samo ne ve, kako. Dela ponoči in ponoči se tudi posvetuje s svojimi ministri Vsekako ima

mnogo napak, ali največje dobro je to pri njem, da sam ne nasprotuje evropski omiki, dočim vse drugo na Koreji dela zoper evropske navade.

Toda cesar ni mož na svojem mestu. Teoretično ima vse pravice kakega samodržca, praktično pa je samo igrača raznih dvornih dam — in to je tudi njegova poguba. Če se cesar oprosti nežnih ženskih spon, pade v roke izredno zmožnega finančnega ministra Ji Jonk-ika. Noben prejšnji minister namreč ni znal tako spretno ravnati, da bi bile cesarjeve denarnice vedno zadostovale

Korejska dvorna plesalka.

dvornemu življenju na Koreji. Korejski cesar se pa ničesar bolj ne boji nego prazne denarnice — in Ji Jonk-ik ostane finančni minister, dasi ga vsi vsevprek sovražijo.

Za Ji Jonk-ik-om ima glavno besedo na dvoru že precej postarna žena Om, ena izmed mnogih cesarjevih žen. Om nikakor ni več v oni dobi, da bi mogla z naravno lepoto mamiti svojega cesarja, toda grozno prebrisana in zvita je, kakor lisica. Cesar ji je vdan in Om ga obvladuje popolnoma. Om je prava podoba korejske dvorne izprijenosti.

Om nikakor ni bila vedno dvorna lepotica in zvezda cesarjevega harema. V zgodnji mladosti jo je imel neki Kitajec. Ko pa se je je ta naveličal, je prišla k nekemu ministru. In ta minister jo je pripravil v službo — pri umrli cesarici, s katero se je že seznanila v hiši svojega očeta, ki je bil dvorni uradnik. Ali Om se ni obnašala posebno dostojno. Ker pa je znala lepo peti in plesati, kakor tudi zna kitajski in korejski jezik, se je cesarici jako priljubila. Priljubila se je pa tudi cesarju in to še bolj, kakor je bilo cesarici po volji. In Om je morala zapustiti cesarjevo palačo. Po smrti svojega tretjega otroka se je zatekla k nekemu drugemu uradniku, katerega je znala ravnotako prepričati o svoji nedolžnosti, kakor svoja dva prejšnja častilca.

Zdelo se je, da je slava gospe Om popolnoma zatemnela. Pa prišlo je leto 1895; cesarica je bila umorjena — gospa Om pa je zopet prišla na cesarski dvor, kjer je kmalu postala prva žena cesarjeva. Njena glavna želja je sedaj, da njen sin postane prestolonaslednik. In ker ima Om pri cesarju toliko moč, se ji skoro gotovo izpolni vroča želja.

Korejski cesar Ji Hön je torej pravi revež. Zdaj je star 54 let, brez vsake volje in še bolj bojazljiv kot prej. To je že pred nemiri večkrat pokazal, ko je pobegnil s svojega dvora. Navadno se je v takih kritičnih časih zatekel na rusko poslaništvo, kjer je ostajal tako dolgo, da so bili nemiri udušeni. Na cesarskem dvoru korejskem je razširjena še vedno prazna vera; ob važnih hipih pokličejo stare žene, ki so na glasu, da znajo prorokovati. Kar oznanijo usta starih žen, to je merodajno; po tem se ravna cesar pri svojih važnih vladarskih opravilih. In zdaj mu tudi vse vedeževalke ne morejo pomagati! Japonci so odkazali Ji Hönu miren kotiček, kjer premišljuje minljivost človeške oblasti. Niti resnice z bojišča ne izvè, ker Japonci mu povedó le to, kar je njim prav.

Vojna groza.

Marca meseca so se zopet začeli japonski napadi na Port Artur z morske strani. Žena nekega ruskega pomorščaka, ki se je vrnila iz Port Arturja, pripoveduje sledeče:

Tiho, temno je bilo. V mestu je vse čutilo, da leži v zraku neka napetost; na ulicah je bilo pusto; častniki naše eskadre so dobili ob 4. uri popoldne povelje, da naj bodo na svojih mestih. Pod vtiskom neprijetnih, nemirnih razgovorov so vsi sedeli doma, na ulico že itak ni vleklo nikogar.

Ponoči, ko so se razlegli prvi streli, izpočetka posamezni, plahi, a čimdalje bolj rezki in rezkejši, sem zbežala z nekaterimi sostanujočimi damami na morski breg, odkoder se je nudil našim očem sicer nejasen, a grozen razgled. Zdajpazdaj se je zasvetilo na oklopnicah, ki so nam bile bliže, nato so zagrmele salve velikih topov, ponavljane od drugih ladij, in vse hitreje in hitreje, dokler niso začeli streljati tudi na utrdbah. Tedaj šele smo vedele, da se je zgodilo nekaj usodepolnega, neizogibnega.

Nehote smo se stiskale druga k drugi. Nehote so nam silile gorke solze v oči, nehote se je vznesla goreča, iskrena molitev k prestolu Vsevišnjega. „Gospod! Reši! Usmili se!“ je šepetalo vse okrog mene. Vsi so prihajali vznemirjeni na prosto; čuvstvo samoobrambe nas je popolnoma zapustilo; nismo bežali z odprtega morskega obrežja, kamor je mogla vsak hip pasti sovražna granata. Z mrzlično pozornostjo smo sledili temu, kar se je vršilo tam, ne daleč od nas, na naših srčnodragih ladjah, kjer so se borili naši možje. Boj je nehal, vse je potihnilo, nekje v daljavi pa so se razlegali rezki streli. Grozno, neizrekljivo mučno je bilo vsem pri srcu.

Sledeče jutro ob zori smo šli zopet na breg, gledat našo eskadro in tiste njene junaške oklopnice, ki so bile postale nesposobne za boj. Ne vem zakaj, nam ni bilo do tega, da bi odšle, in šele tedaj, ko smo zapazile na morskem obzorju bližajoče se japonske ladje, dvanajst po številu, ki smo jih lahko izvrstno videle, nam je kri burno in vroče zaplala po žilah. S trepetajočo radovednostjo smo zasledovale razvijanje sovražnika, in ko se je začelo streljanje, ko je čez nekaj minut morje, kakor bi bilo razjarjeno, zakipelo od množice granat, ki so se razpokavale v njem, padaje v ne preveliki razdalji od nas, s peklenskim treskom, tedaj šele smo se oprostile otrplosti. Bežati! Skriti se! — ta misel nam je šinila po razpaljenem mozgu, toda kam? Razdalja do hiš je bila sicer majhna, toda ni nas vleklo tja. Bežale smo proti sredini Starega mesta, kjer so cingljale šipe v oknih in se razletavale z žvenketom; prebivavci so bežali v nepopisnem strahu; ženske z otroci so padale; nekoliko korakov od nas je ležal Kitajec, ubit od granate, z odtrgano nogo, in mnogo kulijev (kitajskih delavcev) je bežalo z lici, okrvavljenimi od granatnih drobcev. Poizkušale smo zavarovati se v neki hiši, a ne dolgo, ker so se stene gugale, kakor ob potresu; na ulicah je bil krik in stok; celi stebri peska so se dvigali v zrak, koder so se razletavale granate. Čez približno eno uro je vse potihnilo in vsi so hiteli gledat učinek boja. Pomirile smo se nekoliko, in šele, ko smo zagledale ranjence, katere so prinesli z neke križarice, nas je objela neka neizrekljiva bol. Strašne so bile te ure in ni jih mogoče popisati s peresom! Ločile smo se od svojih soprogov, ne da bi se poslovile od njih; v nemar smo pustile skoro vse svoje imetje. Izvožčki so bili izginili, Kitajci so zbežali, in med bojem smo kupovale listke na postaji. Toda vse neudobnosti, ki smo jih prebile na žalostnem povratku iz Port Arturja, se ne dado nikakor primerjati s poslednjimi trenutki, ki smo jih prebile v trdnjavi. V tujini, mnogo tisoč vrst od domovine, smo zapuščale draga bitja ... Zaglobila sem se v premišljevanje. A vlak

je šumel, kakor bi nas hotel opozoriti na žalostno usodo, na naš prisilni odhod. „Njegova sveta volja naj se zgodi!“ — Iz tega vzdiha zajemamo sedaj duševno moč in tolažbo.

Podmorske mine.

Zdaj sta pa začela oba nasprotnika rabiti v veliki meri novo vojno orodje, ki se je izkazalo v tej pomorski vojski kot najpogubnejše in najstrašnejše. Polagati so začeli podmorske mine. Preden sledimo vojnim dogodkom, se moramo pomuditi nekoliko pri teh groznih razstrelilih.

Na krajih, kjer pričakujejo, da bo napadlo sovražno brodovje, položijo v morje posode, napolnjene s strelivom, katero se vžge in uniči ladjo. To zavratno orodje je nevarnejše kot topovi in torpedi, ker ladja nima nikakršnega pripomočka, da bi se ognila te nevarnosti. Rusi in Japonci so tako izgubili nekatere največje in najboljše ladje.

Mina je posoda iz pločevine, valjaste, okrogle ali stožčaste oblike in je deloma napolnjena s strelivom. Nekoliko posode je prazne zato, da se mina ne pogrezne v dno, temuč plava ob površju vode. Na kraju, kjer se mine polagajo, morajo globočino vode natančno poznati. Navadno min ne polagajo v vodi globji kot 10—30 *m*. Posoda je pritrjena na železno verižico, ki ima na nasprotnem koncu železno utež. Ako posodo z utežjo in verižico vržejo v morje, tedajo bleži utež na dnu morja, posoda pa plava tako visoko v morju, kakor dopušča veriga. Navadno se dolžina verižice vzame tolika, da mina ne pride do površja, temuč plava 2—4 *m* pod površjem. V tej legi sovražni ladji ni mogoče opaziti skrite nevarnosti.

V sliki na strani 77. vidimo na verižicah pritrjene posode, ki plavajo pod površjem vode.

Kot strelivo se rabi sedaj največ strelna bombaževina, le v posameznih slučajih druge strelbe (dinamit, lidit, melinit). Strelna bom-

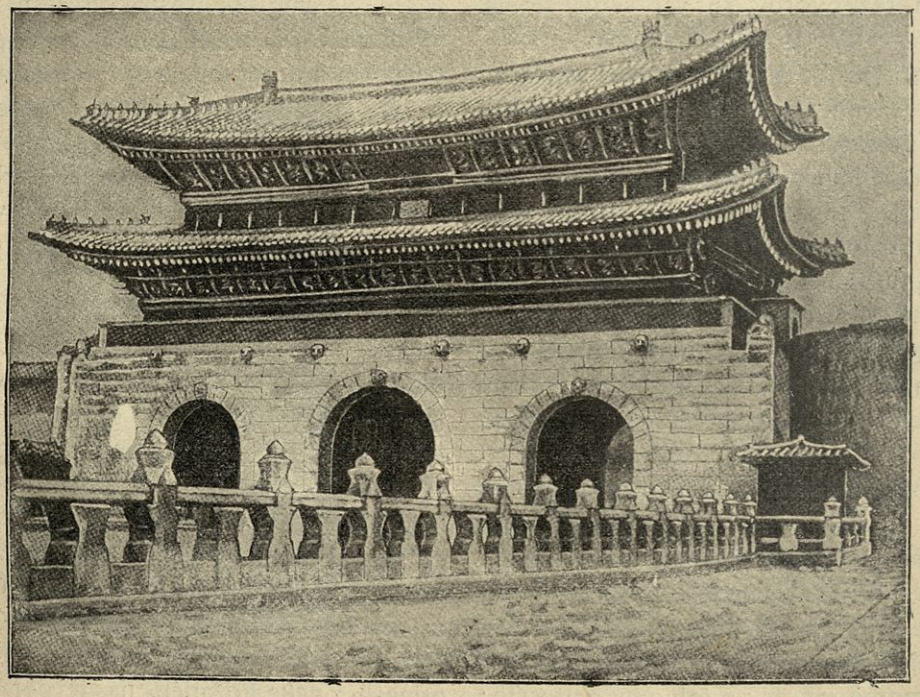

Vhod v cesarsko palačo v Söulu.

baževina se do 20% vsebine napoji z vodo, in potem je ravnanje ž njo čisto brez nevarnosti; vžgana pa deluje dvakrat silneje kot smodnik.

Kako pa užigajo podmorske mine? Nekatere mine so napravljene tako, da se užgejo, ako ladja trči ob nje. Tako mino vidimo v sliki pri *E*. Posoda ima ob površju 5—6 rožičkov iz tanke, svinčene pločevine, v katerih se nahajajo steklene posodice s solitarjevo kislino. Pod to steklenico je postavljen galvanični element iz cinka in oglja. Ako trči ob rožiček kaka trda stvar, se stare steklena posodica, žveplena kislina se razlije na cink in ogelj in povzroči električni tok, ki tanko žico od platine razbeli in tako užge strelivo v posodi. Mesto galvaničnega elementa so z dobrim uspehom rabili tudi klorov kalij (chlorsaures Kali) in sladkor. Nad to zmes razlita žveplena kislina provzroči tudi ogenj.

Te mine sicer točno delujejo, kakor se je v vojski videlo, ko sta se potopili dve velike oklopnici, a imajo to hibo, da so prav tako nevarne sovražnim, kakor tudi lastnim ladjam. Vhod v pristanišče je s temi minami vsem ladjam brez razločka zaprt. Zato so izkušali tudi mine užigati po električnih žicah s kopnega. Sliki *A* in *C* nam kažeta take mine. V posodo je s kopnega izpeljana žica, ki dovaja v slučaju potrebe električni tok. Na primernem in dobro zavarovanem prostoru se združijo vse žice, odkoder je tudi prost razgled tje. Opazovavec ima pred sabo mizo z natančnim obrisom bojnega pozorišča in v morju ležečih min. V oknu ima veliko optično lečo, katera s pomočjo prizme ali ogledala projicira sliko na mizo. Ako se sovražne ladje gibljejo po morju, tedaj gleda opazovavec vse te ladje na svoji mizi, kjer ima mine zaznamovane s točkami in številkami. Ako se sovražna ladja približa kaki

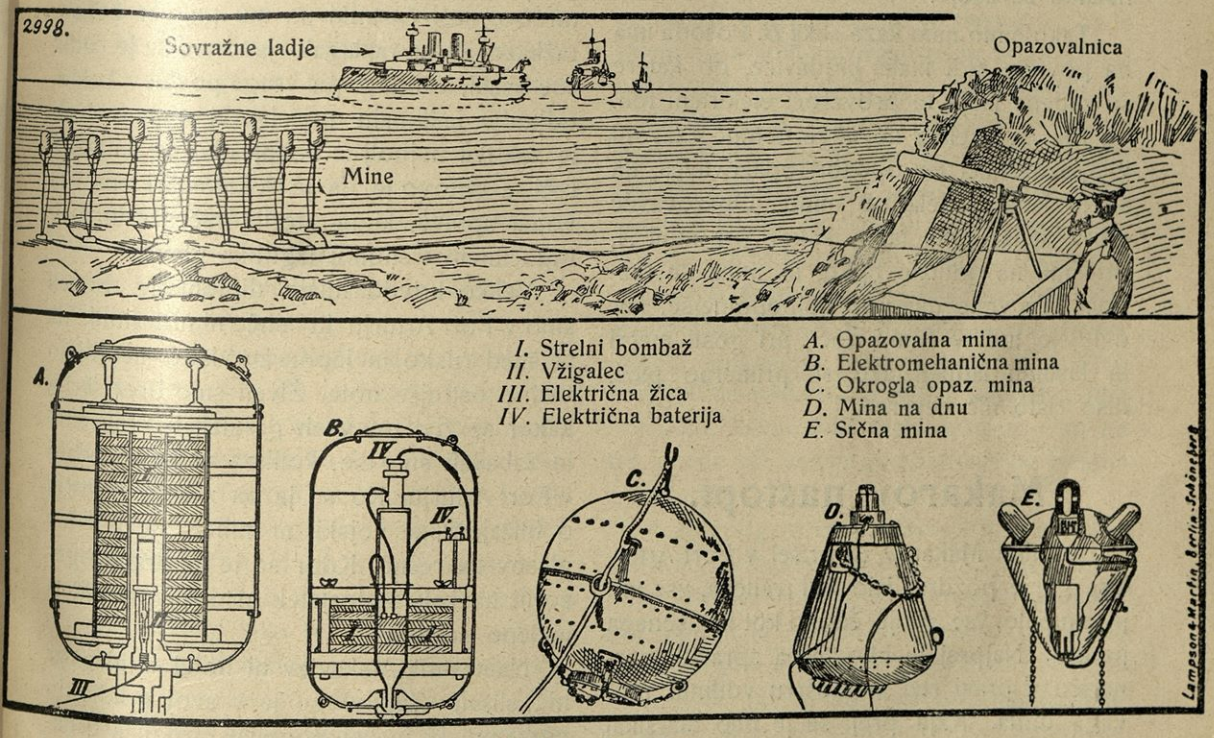

Podmorske mine.

zaznamovani točki, tedaj opazovavec pritisne na dotično tipko, električni tok se sklene in v istem trenutku se užge podmorska mina.

Mesto optične kamore rabijo tudi v to prirejen daljnogled, kateremu se smer natančno določi s pomočjo razdeljenih krogov. Tako opazovališče nam kaže slika.

Ta aparat jako dobro služi pri lepem, jasnem vremenu, deloma tudi še ponoči, neraben pa je v gosti megli. Zato so priredili tretje vrste užigalo, katero prvo in drugo nekako združuje.

Tako mino nam kaže slika *B*. Posoda ima na površju tudi male bradavice, ob katere se zadene ladja in provzroči električni tok. Ta tok pa streliva ne užge, temuč zazvoni v opazovalnici ter opozori opazovavca, da se je ladja zadela ob mino. Opazovavec mora sedaj prav tako, kakor pri mini *A*, pritisniti na dotično tipko, in mina se razpoči. Te vrste mine so najpopolnejše, ker delujejo tudi v temni noči, pri gosti megli in lastnim ladjam, ako se primerno pazi, niso čisto nič nevarne.

Makarov nastopi.

Admiral Makarov je prišel v Port Artur. Vse ga je pozdravljalo kot rešitelja, vse mu je zaupalo, vse ga je častilo kot izkušenega junaka. Najprej je bilo treba spraviti mornarico v pravi red in moštvu vdihniti pravega duha. Kajti prej se je bilo marsikaj zanemarilo. Iz pisma nekega portarturskega kapitana, ki je zbudilo veliko zgledovanja v Petrogradu, posnemamo sledeče ne posebno vesele vrste:

„Bilo bi neumno, če bi tajili, da se tudi v Rusiji dobe poleg poštenjakov tudi sleparji, in sicer v vseh slojih in stanovih. Da je v vojski mnogo goljufij, posebno pri vojni upravi, to je znano. Ni mi mogoče dalje molčati. Hotel sem to napisati za javnost, ali kaj izda na tem svetu glas ubogega kapitana II. razreda? Močnejši ga bodo prepili.“ Nato popisuje brezskrbno zanikarnost, katera je povzročila katastrofo dné 8. februvarja. Pisec pravi:

„Odzunaj so bile ladje vedno lepe in svetle, a za stroje in za notranjost se ni nihče zmenil. Neredko se je zgodilo, da so na naše vojne ladje prišli Japonci kot krošnjarji, in ti so si lahko vse ogledali. Da, kratko pred kritičnim dnem je prišel sam japonski konzul iz Čifu v spremstvu ruskih častnikov in si je natančno ogledal pristan, brodovje in vse utrdbe; naši častniki so mu pa vse bahato razkazovali in razlagali. Japonec se je čudil, vse hvalil, a tudi popis vsega poslal v Tokio, odkoder je kmalu prišel prvi napad. Kdo je zakrivil najbolj te nedostatke, se dá težko reči, a gotovo je, da je sokriva pri tem cela vojna uprava, ki ni storila ničesar in je v odločilnem trenutku izgubila glavo.

Veliko krivdo imajo diplomatje. Sedeli smo v Port Arturju in nihče ni niti slutil, da se med rusko in japonsko vlado menjujejo vedno ostrejše note. Živeli smo brez skrbi, kakor se živi po vseh garnizijah. Pili smo in zabavali smo se, kolikor se je pač dalo v Port Arturju. Ko se je pa začelo govoriti o bližajoči se vojski, ni nihče smatral teh glasov za resne. Kdor se je pa drznil opozoriti na kak nedostatek ali kaj vprašati, ta je lepo naletel!

Namestnik Aleksejev ni hotel o ničemer nič slišati. Zapiral se je v svoj gradič, in vsakemu, ki je kaj pograjal, grozil s Sahalinom (tam je kolonija za kaznjence). „Vedite, da Sahalin ni daleč odtod“, je rekel vsakemu. „Jaz sem carski namestnik, in bom tu delal, kakor se meni zljubi.“

Vse se ga je balo. Noben admiral se n. pr. ni upal vprašati: „Kje je premog?“ Na papirju so bile v Port Arturju ogromne množine premoga, v resnici ga je pa manjkalo. Mi nismo mogli z ladjami nikamor pluti, ker nismo imeli premoga. Zato smo ležali v pristanišču brez dela.

Uradni ruski tisk se ni niti z besedo zmenil za to, da je na večer prvega japonskega napada bil ples pri admiralu Starku na čast godu njegove soproge."

Makarov je moral narediti najprej konec takim razmeram. Začela se je živahna delavnost. Ladjedelnice so kar najhitrejše popravljale pokvarjene ladje, vse je moralo na delo. Brodovje se je moralo neprenehoma vaditi. Vsak je moral biti na svojem mestu, in to je tudi vsak rad storil, kajti admiral Makarov je dajal sam najboljši zgled.

Makarov je bil pristaš nove mornariške šole. Ni bil prijatelj velikih vojnih ladij, katere so sicer grozne v boju, a so neokretne in nesposobne za hitre napade. Ljubil je majhne, lahke ladje, ki urno napadajo in drzno naskočijo ter se ravno tako zopet lahko hitro umaknejo. Če pa jih sovražnik uniči, škoda ni tako velika, kakor če se pogrezne ves tak utrjen Babilon, kakršen je novodobna oklopnica.

Ker ruske torpedovke dotlej niso bile še ničesar izvršile, jih je neprenehoma pošiljal naokoli, da poizvedujejo, in če mogoče, prizadenejo nasprotniku kako škodo. Imel je namen, s Togom se pomeriti v veliki bitki. Ker je bil pa oni močnejši, je Makarov izkušal privabiti ga s torpedovkami v toliko bližino, da bi ga dosegle baterije s trdnjave. Če bi tako težki topovi s suhega podpirali rusko brodovje, bi bilo mogoče, prizadejati sovražniku težak udarec.

Začelo se je novo življenje v Port Arturju. Vse je bilo veselo svojega novega poveljnika, vse je pričakovalo, da izpelje slavni Makarov nekaj velikega, izrednega.

Proklamacija namestnika Aleksejeva.

Ta čas je namestnik Aleksejev izdal važno proklamacijo do prebivalstva Mandžurije. V njej pravi:

1. Ko so se med Rusijo in Japonsko vršila še mirna pogajanja, so Japonci, goječ sovražne naklepe, skrivoma in nepričakovano napadli rusko brodovje. V tem bolestnem položaju moramo z vsemi silami braniti kitajsko posest zoper napadavce in zabraniti Japoncem, da ne prodró skozi to deželo in ne napadejo ruske meje.

2. V tem slučaju so ruski in kitajski interesi združeni, in zato bi Kitajska, po načelu medsebojne brambe, morala pomagati, da odbijemo sovražni napad povsod, kjer se pojavi. A Kitajska mi je naznanila, da je sklenila ohraniti nevtralnost in igrati vlogo nepristranskega gledavca s prekrižanimi rokami. Jaz torej zapovedujem vsem oblastem v Mandžuriji, da ne smejo staviti nobenih zaprek naši vojski in preskrbovanju naših vojakov bodisi na poti ali v posadkah, marveč da jim še pomagajo, kolikor možno.

3. Vsi prebivavci Mandžurije — uradniki, poljedelci, delavci in trgovci — naj, kakor doslej, opravljajo svoje delo. Ko pridejo ruske čete med vas, pokažite zaupanje tem vojakom, kakor tudi ruska armada vam ne bo storila nič žalega, ampak vas bo branila z vso silo.

4. Kot odgovorne za varnost mandžurskih železnic, brzojavov in telefonskih zvez smatram vse prebivavce, ki stanujejo okoli postaj. Načelniki oblasti po posameznih krajih se naj dogovore o naredbah, ki so potrebne za varnost. Jaz se jim bom zato izkazal hvaležnega. Ako bi kdo poizkušal omenjene naprave poškodovati, ne bodo le krivci najostrejše kaznovani, ampak kot odgovorne bom smatral tudi oblasti in prebivavce dotičnega kraja, ki so dopustili take poizkuse.

5. Hunhuzi, tolovaji z rdečimi bradami, so velika nadloga Mandžurije. Ruska armada jih hoče iztrebiti. Ne bojte se maščevalnosti teh tolovajev, ampak naznanite, kje se zbirajo njihove druhali, da jih vojaštvo poišče in stori neškodljive. Vsakdo pa, ki bi skrivaj dal zatočišča roparjem ali ki bi tajil njihova

skrivališča, bo kaznovan, kakor bi bil sam eden izmed njih.

6. Upam, da bodo mandžurski prebivavci imeli zaupanje do ruske armade. Ako bi uradniki ali prebivavci pokazali nasprotstvo do ruske armade, bo ruska vlada brez usmiljenja odstranila te osebe. Ruska vlada bo znala vsestransko varovati svoje interese.

Ta proklamacija se je razglasila po vsej Mandžuriji. Na kitajsko prebivavstvo je naredila globok vtisk. Kako je bila potrebna, so pokazali poznejši poizkusi hunhuških tolovajev.

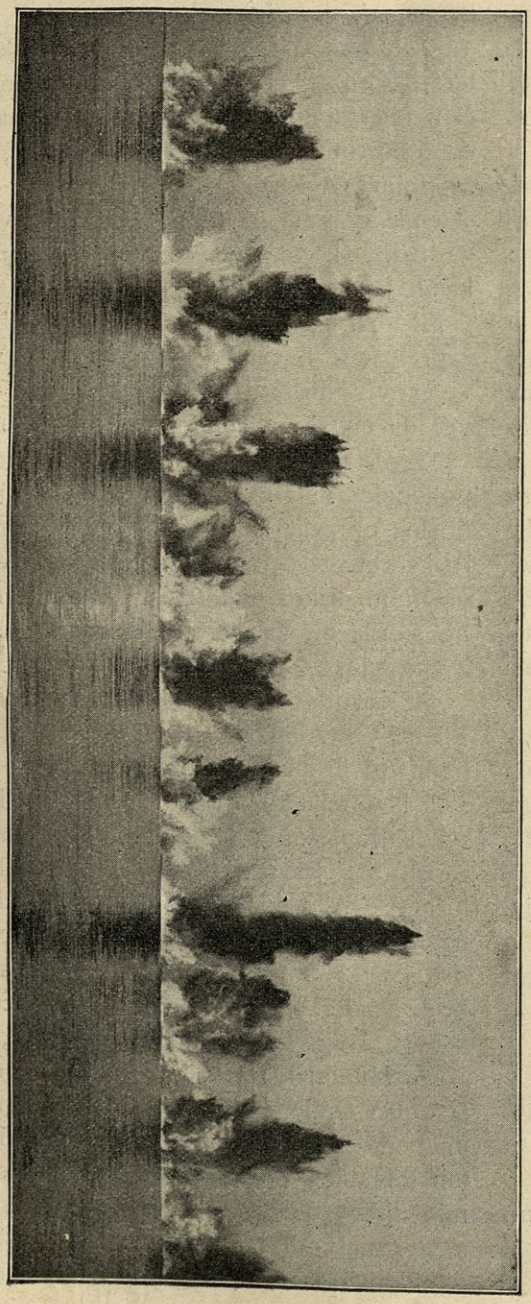

Mine, položene v morje, se razlete.

Mandžurija je namreč v čudnem položaju in tamošnji Kitajci danes pravzaprav ne vedo, čigavi so in koga naj slušajo. Kitajsko prebivavstvo stoji še vedno pod kitajsko vlado, in tamošnji mandarini so podložni pekinškemu dvoru. Mandžuri so torej pred postavo Kitajci.

A Kitajci nimajo zdaj tod nobene oblasti, kajti kitajska vojska straži slavni kitajski zid, v Mandžuriji pa mrgoli ruskega vojaštva. Aleksejev je torej na vsa usta povedal Mandžurom, da morajo sedaj ubogati Ruse, ki branijo — kitajsko posest. Jasno je, da se na take „podložnike“ Rusija ne more zanašati, ker so pokorni le, dokler čutijo silo nad seboj.

In Hunhuzi? To so prav posebni ljudje. Oni so tolovaji; Aleksejev jim ni rekel nič čez čast, ko jih je tako naslovil. A večinoma so tolovaji le na pol, to se pravi, skozi pol leta. Po zimi Hunhuz nima veselja v Mandžuriji, kajti pravi Hunhuz ne seje in ne žanje in si ne zida ognjišča. Ko zapade sneg, ga začne zebsti, on se zavije v svoj kožuh in gre v mesto ponižno prosit službe. V Vladivostoku je pozimi mnogo Hunhuzov. Ali kidajo sneg ali vstopijo v službe — da le pridejo do kruha in na gorko! Srečni gospodarji, ki imajo take sluge! Ko pa pride gorki čas, takrat se oglasi v Hunhuzu njegova želja po svobodi in po prosti prirodi. V tolpah se vržejo v Mandžurijo, tam ropajo in kradejo, napadajo karavane, ubijajo — kratko, delajo, kar se jim zljubi.

Kozaki v prejšnjem stoletju. *A. Orlovskij.*

Japonci so hitro spoznali, da bi jim ti ljubeznivi prebivavci mandžurski utegnili dobro služiti proti Rusom. Poslali so že davno mednje japonskih oglеduhov, ki so jih dobro poučili v tem, kako se razdirajo železniški tiri in kako se trgajo brzojavne žice. Hunhuzi so se izkazali jako dobre učence, ker imajo talent za tako delovanje. Dobili so pušk, dinamita — vse, kar je treba. In slednjič so se jim postavili na čelo še japonski in kitajski častniki.

Rusi so imeli torej že izpočetka vojske opraviti z jako neljubimi sosedi v negostoljubni deželi mandžurski. Nihče se ni čudil, da je Aleksejev kratko obljubil Hunhuzom, da jih bo kot tolovaje pobesil. Tudi njim samim se gotovo to ni zdelo nič čudno ali pretirano. A bolj neprijetno so bili iznenadeni kitajski uradniki in mandarini, katerim je Aleksejev obljubil isto usodo, ako ne pomagajo držati v šahu hunhuških klativitezov.

Zmaga ali smrt!

Vojaški poveljnik portarturske trdnjave general Steselj je izdal moštvu krepak razglas, v katerem kratko in jedrnato popisuje položaj, v katerem ni drugega pričakovati braniteljem trdnjave, kakor zmago ali smrt. Hrabri poveljnik pravi:

„Treba je, da se borimo do zadnjega. Jaz, poveljnik, ne bom nikdar ukazal, da se umaknimo. To naj vedó tudi oni, katerim je morda pogum upadel. Vsi naj vedo, da stojimo pred neizprosnim bojem na življenje in smrt. Kdor misli, da se bo rešil brez boja, naj se ne moti! Od treh strani nas obdaja morje, od četrte sovražnik. Torej nam ne preostaje nič druzega, kakor boj!“

To so bile krepke besede, ki so vplivale mogočno na vojaštvo. Z veselim upanjem so gledali Rusi v bodočnost, ker so bile utrdbe dobro preskrbljene z živežem in vojnimi potrebščinami. Niso se bali ne gladu ne mraza.

Pač pa so bili neprestano pripravljeni na vse, zlasti na nočne napade japonskega brodovja. Videli so, da se Japoncem ne zdi škoda ničesa, ne ljudi, ne ladij, ne najdražjih priprav, in da so pripravljeni delati z vsemi sredstvi. Videli so, da stoji v boju proti njim sovražnik, kateri se bori z neutešljivim sovraštvom in hoče vse žrtvovati, da le zmaga.

Kakor udarci so si meseca marca sledili napadi japonskega brodovja.

Bombardiranje Port Arturja.

Jurij Jelec nam popisuje tak napad sledeče:

Ko sem se s svojim polkovnim tovarišem poročnikom Mamontovim že pripravljal, da grem spat, pretresel je ozračje strel iz topa, od katerega so žalostno zažvenketala vsa okna. Takoj je počilo še drugič, tretjič.

Vsi smo pograbili orožje in tekli iz hiše in bilo je pravo čudo, da nas v popolni temi niso pogazili konji kozakov, kajti v Port Arturju zdaj ponoči ne gori nobena luč, ampak vse je zavito v črno temo. Tudi okna ne smejo biti razsvetljena. Pogledali smo na morje in tam smo razločevali črne črte naših oklopnic, katere so se v noči zdele, kakor čudne pošasti. Iz baterij na Zlati gori se je zasvetil zdaj pa zdaj dimnat plamen, ki je pretrgal srebrotkane niti svetlobnih žarkov, katere so metali naši električni projektorji na morje, iskajoč tam japonskih ladij. Kar je en projektor s svojo lučjo zadel ob veliko japonsko ladjo, in kot bi trenil, so vsi drugi projektorji na to točko vrgli svojo bliščečo luč. V daljavi med Zlato in Tigrovo goro so se pokazale majhne črne pege: to so bile japonske torpedovke. Baterije so streljale vedno hitreje, granate so padale v morje ali se razletavale, strašno treskajoč. Kakor bi čarovnik kazal svoja čuda,

so se v nočni temi tuintam hipoma razsule cele kaskade plamenov in isker. Ni nam bilo mogoče oči obrniti od te krasne, titanske, bliskajoče se umetne razsvetljave.

A to ni trajalo dolgo. Japonske torpedovke so druga za drugo izginile, topovi so utihnili, in zopet je zavladala smrtna tišina. Samo projektorji so vedno mehko božali valovje s svojimi svetlobelimi svetlobnimi trakovi, kateri so se drobili v majhne lučice na vršičkih vzpenjajočih se valov.

Šli smo v restavracijo Saratov, kjer smo našli družbo častnikov, ki so pili mirno svoje pivo ali vino. Vsi so govorili o tem, kaj neki zopet nameravajo Japonci: Ali samo rekognoscirajo, ali hočejo zopet bombardirati trdnjavo. Večina je bila uverjena, da nameravajo bombardirati, in nestrpno smo čakali, kaj pride.

Čez eno uro zopet poči strel, in od gora se čuje dolgi odmev, kakor bi tudi gore, obkrožujoče Port Artur, hotele zmerjati Japonce, zakaj jih bude iz sna. Kot bi trenil, so zagrmeli vsi topovi. Pol ure so vzdrževale japonske torpedovke ogenj, in na to zopet izginile.

Zdaj bo mir, smo si mislili. V temi smo tavali domov, izpodtikajoč se nad kamenjem in srečajoč številne vojaške straže. Legli smo v postelje in kmalu sem trdno zaspal.

Kar me zbudi tak grozen ropot, da sem mislil, cela hiša se je podrla. Planil sem pokonci, a hiša je bila še cela, le v bližini se je morala razpočiti dvanajstcolnata japonska kroglja. Kakšna je taka kroglja, si lahko mislite, če je dolga poldrugi aršin (to je čez en meter) in debela pol aršina ($35^1/_2$ *cm*) ter nabita z melinitom, kateri raztrga obdajajoče ga jeklo na sto in sto koscev, ki se razlete na vse strani po 380 sežnjev daleč. (En ruski seženj je 2 *m* in 133 *cm*.)

Pogledal sem na uro: Bilo je že 9 in 20 minut zjutraj in solnce je svetlo sijalo in prodiralo skozi nezavešena okna. Moj tovariš se je oblekel pred menoj in takoj skočil na ulico. Hitel sem za njim v pristanišče. Tu so begali na vse strani vojaki, Kitajci, gospe, sipaji v rdečih turbanih, ki so ostali še v Port Arturju izza zadnje kitajske vojske, uradniki in sluge.

V zraku je pa tuintam zagromelo od zapaljenih strelov in iz morja so se dvigali stebri črnega dima, iz katerega so žvižgajoč letele kroglje, kakor bi si godle na poti. Padale so v vodo in visoko je pluskalo valovje pod njimi.

Naši mornarji so vlekli sidra iz morja, in naše ladje so se druga za drugo odpravljale sovražniku nasproti. „Retvizan“ in „Cesarjevič“ sta ostala na svojih mestih, a nista praznovala. Obrnila sta visoko v zrak svoje težke topove in sta čez goro Ljaotešan, za katero so stale japonske oklopnice, streljale svoje strašne kroglje, ki so zavite z oblaki rumenega dima letele iz topov. Skozi grmenje topov pa je zvenela glasna pesem: „Bože, carja hrani!“ Tudi naš „Petropavlovsk“ se je zgibal in plul v bojno črto. Ker nisem našel tovariša, sem hitel na Zlato goro, odkoder se je videlo morsko bojišče, kakor bi ležalo na dlani.

Jutro je bilo toplo in nebo golubinje jasno, solnce pa je grelo, kakor v Petrogradu junija meseca. Prijazni poveljnik 13. baterije, R. F. Zajc, me je pustil na vrh, in tu se je pred mojimi očmi razgrnila krasna panorama.

Pred mano se je razgrinjala neskončna morska ravan, ki se je v daljavi dotikala s sinjim nebom. Na horicontu pa je stalo v matematično natančnih razdaljah deset japonskih križaric.

„Kako daleč so?“ sem vprašal.

„Kakih dvanajst do petnajst vrst“, odgovori poveljnik Zajc. „Odkar smo jim dne 9. februarja poškodovali trinajst ladij z našimi streli, se več ne upajo bližje k našim baterijam. Zato izkušajo izvabiti naše brodovje vun. Naše ladje jih pa hočejo priva-

biti bližje, da bi jih objeli naši topovi. Makakom pa to nikakor neče biti všeč."

Rusi namreč imenujejo Japonce — makako.

Pod goro so prihajale vun druga za drugo naše oklopnice. Vse je pa prehitel „Novik", kateri je prišel že v pregovor zaradi svoje izredne drznosti. Japonci so začeli močno streljati, a k sreči so padale njihove kroglje v morje, preden so dosegle naše ladje.

„Morda pride danes do odločilne bitke", rekel je poveljnik Zajc. „A preden se postavijo v bojno črto, imamo še dovolj časa, da popijemo steklenico čaja."

Šli smo doli v majhno, ozko čumnato, kjer je sedelo pri čaju nekaj častnikov. Izpili smo čaj, in streli iz topov so nam delali godbo. Šli smo na vrh. Ta hip pa prileti blizo mimo nas japonska krogla. Kakor s težkim udarcem je presekala zrak. Vsi smo čutili hudi zračni pritisk, in čez nekaj sekund smo slišali, kako se je razletela spodaj v zalivu ob ladjedelnici. Pozneje se je pokazalo, da ni nikogar ubila.

Medtem se je naše brodovje uvrstilo in šlo nad sovražnika. Japonske ladje so se pa začele počasi umikati. Naši za njimi . . . Kar pa se prikaže od strani iz Golobjega zaliva druga za drugo šest japonskih oklopnic, ki hočejo naše prijeti od strani. Ena pa se je komaj premikala. Iz „Retvizana" izstreljena krogla je udarila naravnost na krov, in takoj je izbruhnil na njej požar. To je preplašilo druge, in takoj so se obrnile nazaj proti Golobjemu zalivu. Naše ladje so se pa takoj tudi obrnile proti njim. A Japonci so šli takoj v stranski smeri proti svojim križaricam, da se ž njimi združijo. Streljanje je prenehalo. Kmalu so se japonske oklopnice združile s križaricami in so odplule vun na morje, izgubljajoč se druga za drugo na horicontu.

Naše izgube ta dan so bile: Ranjena dva častnika, 7 mož ubitih in 10 ranjenih. Na ladjah in v mestu ni bil ta dan nihče ranjen, dasi so Japonci na nas izpustili čez sto strelov.

Ta dan sem končal na „Noviku". Po obedu so prinesli pisma in časnike. Poveljujoči kapitan Jesen je prečital pismo, in lice mu je radostno zasijalo.

„Gospodje", je zaklical častnikom, „neka dama iz Kijeva — jaz je ne poznam, tu je njena vizitka: Marija Vitaljevna Bystrzicka — želi vam vse najbolje in pošilja „Noviku" svete podobice, konfekte, cigarete in kijevskih konserv."

Glasen „hura" je pozdravil ta dar in blago darovalko . . .

Penjan.

Rusi izpočetka gotovo niso vedeli, kako se bo vojna razvila. Zato so se držali najenostavnejšega vojnega načrta: Udari se s sovražnikom tam, kjer je. In ker je bil Japonec v Koreji, so mislili, da bo tod vojno pozorišče.

Japonci so prodirali od Söula severno v Penjan. Pri tem jim je služila Mandarinska cesta, katera je edina prava cesta korejska. Od Fuzana vodi na Söul, čez Penjan in Andžu do Vidžu ob izlivu reke Jalu. Tu se začenja Mandžurija, in Mandarinska cesta vodi v svojem podaljšanju v Ljaojan in potem severno v Mukden. Druga cesta pa se obrne proti jugu do ustja reke Ljaoho k Njučvanu in Inkovu. A tudi to je cesta, da se Bog usmili. Korejci še niso prišli do tega, da bi imeli take cestne odbore, kakor jih imamo mi. Cesta se popravlja sama s tem, da se po njej vozi. Japonci so v naglici storili, kar so mogli, da jo zboljšajo, a kdo more tako naglo popraviti stoletne grehe?

Okoli 150.000 mož so Japonci v enem mesecu potisnili proti severu po tej poti. Izbrali so si za vojno zaslombo Penjan, katerega je general Kigoši v naglici utrdil.

Sicer pa so stara mesta na vzhodu nekoliko utrjena že od nekdaj

Zeleni griči se dvigujejo iz planjave, in na enem od njih je Penjan. Skozi velika vrata Ta-tog-mun se pride v mesto. Ta vhod — ime pomeni Tatogova vrata — je mogočen in velik. A kar je za njim, je manj veličastno: Hiše so krite s slamo in ulice so polne blata ali prahu, kakor hoče solnce. Prodajalne na ulicah so odprte in ker hoče vsak prodajalec biti na kar najbolj vidnem mestu, sega s svojo robo na ulico in ovira promet. Vmes pa kuliji vozijo svoje dvokolke.

Ko je Kuropatkin prišel na bojišče, je takoj izprevidel položaj: Japonci silijo v Mandžurijo in hočejo njegovo vojsko streti, preden je še dobil iz domovine dovolj pomoči. Njegov načrt je bil torej sledeči: Sovražnika zadržavati pri prodiranju, kjerkoli le mogoče in mu prizadejati kar največ izgub, ne se pa spuščati v odločilno bitko. Kadar bi japonska sila hotela z vso močjo udariti na Ruse, se naj pa umaknejo in drugod zopet nastavijo Japoncem zadržkov na pot. Tako naj bi Japonce vedno vabili za seboj daleč v Mandžurijo. Čim dalje se Japonci oddaljujejo od Koreje, tem slabejši so in večja je nevarnost zanje, ker jim je potem mogoče odrezati dovoz in zvezo z domovino. Ob ugodnem trenutku bi se potem Kuropatkin pomeril ž njimi sredi Mandžurije.

Že večkrat so Rusi na ta način premagali sovražnike. Najbolj je znana Napoleo-

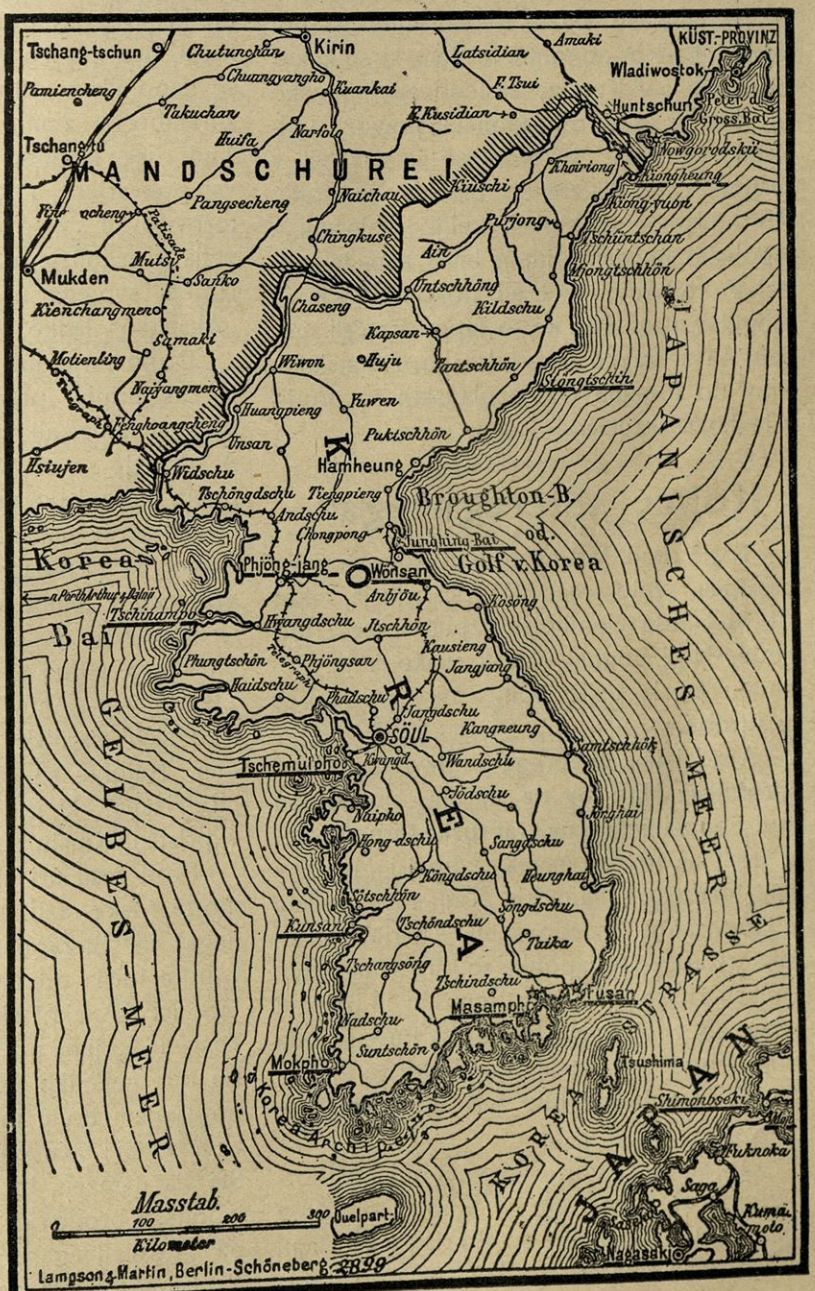

nova vojska. Rusi so ga pustili, da je šel za njimi v srce rusko, v Moskvo. Tu so mu pa zapalili mesto nad glavo in grozovita ruska zima je gnala njegove zmrzujoče vojake nazaj, zasledovane od hitrih kozakov.

Tako je gledal tudi zdaj Kuropatkin japonsko prodiranje skozi Korejo.

Izvrstno so služili Rusom tudi to pot kozaki, brzi in pogumni jezdeci, ki so kakor blisk šinili v Korejo, zasledovali japonsko prodiranje in jemali japonski prevoz. Oddelek generala Miščenka se je razdelil v majhne čete, katere so prežale ob potih. Ko so po cesti stokali kuliji, obloženi z japonsko municijo, jih je brzo napadel oddelek kozakov, vzel ali pokončal, kar je mogel v naglici, in ko so Japonci začeli streljati, so se ravno tako hitro zopet umaknili. Prav do mestnih vrat penjanskih so prodirale kozaške čete.

Konec „Steregučega“.

Togo pred Port Arturjem vedno na novo poizkuša svojo srečo. Ponoči prihaja, kakor tat, ki izkuša vlomiti, in izpušča svoje torpede, da bi pognal v zrak rusko ladjo. Podnevu pa iz dalje bombardira pristanišče in utrdbe.

A zdaj ima hrabrega in izvrstnega nasprotnika: Makarov ne miruje, ampak mu tudi ponoči pošilja na vrat ruske torpedovke. V noči na 10. dan marca je poslal Makarov šest torpedovk na morje. Tam so se srečale z japonskimi torpedovkami, katerim so sledile križarice. Te japonke so bile namenjene, napasti ruske ladje v pristanišču in položiti mine ob vhodu, kar bi bilo za Ruse seveda silno pogubno. Ruski projektorji so jih obsvetili, in videti je bilo šest japonskih torpedovk.

Ob štirih zjutraj se je vnel boj med torpedovkami, v katerem je oboje topništvo mnogo streljalo. Ladje so si prišle tako blizu, da so ruski mornarji z roko metali razstrelila na japonske torpedovke. A te bombe niso naredile posebne škode, ker se večinoma niso razletavale; vnemalci pri patronih niso delovali. A od topov so bile kmalu skoro vse ladje bolj ali manj poškodovane. „Akacuki“ je dobila granato v kurišče, ena parna cev je bila razstreljena in en kurjač se je opekel. Drugo japonsko torpedovko je zadel ruski strel ob vodni črti, dva oddelka sta se napolnila z vodo; tretji pa so Rusi razbili shrambo za zemljevide in strojni brzojav. Tudi ruske ladje so bile od granatnih koscev vse pokvarjene, a nobena nevarno. Japonske torpedovke so se umaknile in šle iskat zavetja v najbližje pristanišče. Rusi pa niso izrabili svojega uspeha, sicer bi bili vsaj „Akacuko“ lahko potopili.

Drugi torpedni oddelek japonski je pa ta čas priplul pred pristanišče in je tam polagal mine, ali vsaj poizkušal to storiti. A pozneje se ni zvedelo nič, da bi bile na onem mestu kake mine. Najbrže niso mogle izvesti svoje nakane, kajti torpedovke niso pripravne za polaganje min, in pri viharnem vremenu v temni noči je tako nevarno delo še težavneje. Japonci takrat še niso imeli minskega parnika, kakršna sta bila ruska „Jenisej“ in „Amur“; šele pozneje so nekaj trgovskih parnikov priredili za polaganje min. Najbrže so se torpedovke tudi bale „Retvizana“, ki je ležal še vedno ob vhodu v pristan. Kmalu so se vrnile.

Proti šesti uri zjutraj pa so srečale na morju ruska razdiravca torpedovk „Rešiteljnega“ in „Steregučega“. Ta dva sta se bila v boju ločila od drugih ruskih torpedovk. Japonci so takoj sklenili, da ju napadejo. Zastavili so jima pot v pristanišče. Oba Rusa sta bila nekoliko pokvarjena že v ravnokar popisanem boju, in zato nista imela veselja za nov boj; izkušala sta uiti s polnim parom. Šla sta narazen, in tako se je razdelilo tudi japonsko brodovje; dve japonki sta se vrgli na „Rešiteljnega“, „Sazanami“ pa je preganjal „Steregučega“. Ta je imel en velik

top in tri manjše, „Sazanami“ pa tudi en velik top in pet manjših, a večjih od ruskih. „Sazanami“ je nameril vse strele na veliki top „Steregučega“. Kmalu so japonske granate pobile vse moštvo pri topu in ga tako pokvarile, da ni bil za rabo. Zdaj je začel obstreljavati „Steregučega“ v njegovih najvažnejših delih. Ena granata ga je zadela ob vodni črti, udarila v stroj, in ladja se več ni mogla gibati. Zdaj so imeli Japonci lahko delo. Postreljali so vse moštvo še pri manjših topovih, in nato se je japonec približal „Steregučemu“ ter se pritisnil popolnoma k njemu. Dve tretjini Rusov sta bili že mrtvi, ostali so se borili do zadnjega. Japonci so s sabljami in revolverji skočili na rusko ladjo in vdrli v njene notranje prostore. Le v kajute niso mogli, ker tu se je ostanek moštva zaklenil. Japonci so vjeli samo 4 Ruse, med njimi dva težko ranjena, in dva, ki so ju potegnili iz vode. Nekaj mož so še v hudem boju pobili in postreljali z revolverji, med njimi drugega častnika. Zdaj se je ladja začela potapljati. Japonci so zbežali z nje, in „Stereguči“ je izginil pod vodo. Ž njim je utonil ostanek moštva, zaprt v kajutah, kjer je bil tudi poveljnik.

Proti šesti uri je šlo še eno rusko torpedno brodovje na morje, in Makarov sam je hitel „Steregučemu“ na pomoč. A tedaj se je pokazalo na obzorju veliko oklopno brodovje japonsko, proti kateremu ni bilo mogoče opraviti ničesa.

Streli čez goro.

Ko je zasijalo jutro, so se japonske križarice razdelile na dva dela. Dve sta šli v Golobji zaliv, da preiščeta, ali ni kod kaka ruska torpedovka. Admiral Togo je pa z oklopnicami odplul proti Ljaotešanskemu nosu ter se skril za gorovjem, da ga ni bilo mogoče videti iz Port Arturja. Oklopnice so spustile sidra in so se trdno ustavile: Admiral Togo je nameraval nov način bombardiranja: Streljanje iz nevidnega kraja čez goro.

Naša slika nam kaže, kako se vrši tako „indirektno“ bombardiranje. Pri „direktnem“ streljanju se vidi obstreljavani predmet naravnost. Top se pa nastavi nekoliko višje, in sicer tako, da kroglja prileti po najkrajši izbočeni črti k cilju. Pri „indirektnem“ streljanju se pa cilj ne vidi, ker stoje gore med topom in med obleganim mestom. Treba je torej streljati v velikem loku, visoko čez gore, tako, da na drugi strani kroglja od zgoraj prileti na svoj cilj. Kako pa to narediti, če cilja ne vidiš? Saj tukaj najmanjša napaka pokazi ves uspeh. In slednjič napake niti popraviti ni mogoče, ker streljavec ne vidi, ali je zadel ali ne. Tudi če ima najnatančnejši zemljevid v roki, je vendar nemogoče, le po njem izračunati, kako mora biti top namerjen.

Japonci so si znali pomagati. Manjše križarice so postavili vun na morje pred Port Artur, odkoder se je videlo v mesto, a so bile tako daleč proč, da jih niso dosegli topovi z utrdb. Oklopnice s težkimi topovi so se pa postavile bližje trdnjavi, a skrite za gorovjem. Križarice so le opazovale japonske strele. Ako so videle, da je oklopnica ustrelila previsoko in je kroglja odletela čez mesto, so križarice sporočile po brezžičnem brzojavu ali z drugimi znamenji, kakšna je bila napaka. Tam so top potem umerili drugače. Ko je bil enkrat top dobro vstavljen, so streljali ž njim kar naprej.

Ob 9. uri se je začel ta čudni boj. Japonci so tako streljali 3 ure na razdaljo 12 *km*. Seveda je mnogo strelov šlo v izgubo, a vendar so razrušile granate mnogo hiš, in en strel je zadel celo „Retvizana“ pred pristaniščem. Celo v utrdbah je ubilo več vojakov.

Rusi so bili izpočetka iznenadeni in seveda niso mogli odgovarjati skritemu sovražniku. Zato so pa namerili topove na križarice, ki so jih opazovale. Vkljub razdalji

so trdili, da so eno križarico precej poškodovali. Proti eni uri popoldne se je pa admiral Togo naveličal in je odkuril s svojim brodovjem.

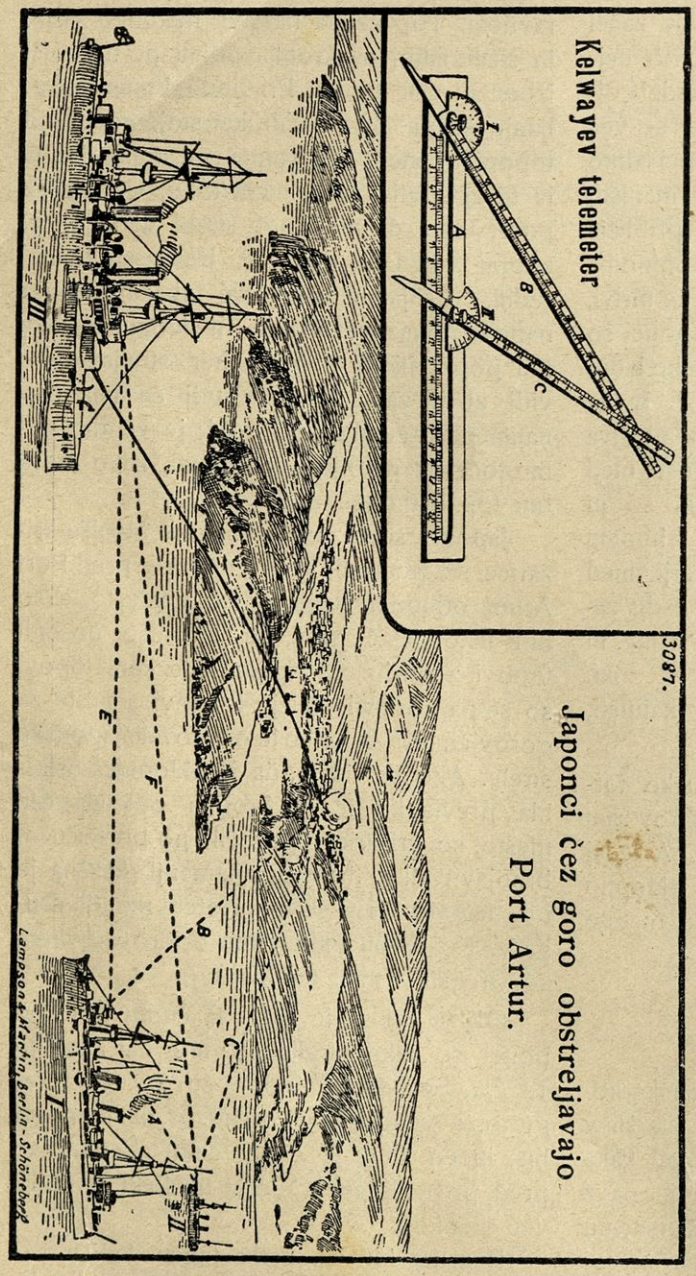

Najbrže se mu je zdelo škoda dragocenega streliva in topov, kajti uspeh ni bil v nobenem razmerju s stroški takega bombardiranja. Toliko postreljati, da se par ljudi ubije, se pač ne izplača. A Togo tudi ni niti nameraval, da bi s tem bombardiranjem trdnjavi škodoval ali jo celo vzel. Njegov namen je bil le ta, da rusko brodovje ohrani v pristanišču. Kajti on je vedno takrat bombardiral Port Artur, kadar so bile na potu velike japonske prevozne ladje. Ko bi bil Togo izpustil Ruse vun, bi bile ruske križarice potopile lahko vso japonsko armado zunaj na prostem morju. Bilo je torej nekoliko otročje, ako so Rusi po vsakem bombardiranju poročali, da so „napad na Port Artur zmagonosno odbili in Japoncem račun prekrižali". V istini je Togo popolnoma dosegel svoj namen. — To bi bilo moralo izvrševati vladivostoško brodovje, ker je bilo prostejše. Rusi bi bili morali na morju nekaj storiti, da japonski prevoz ustavijo, a vladivostoško brodovje je imelo prevelik respekt pred japonskim admiralom Kamimurom, kateri je sicer prežal na Vladivostok, a daleč ni bil kos Togu.

Na priloženi sliki sta pri I. in II. opazujoči križarici. Črte *A*, *B*, *C*, *E*, *F* nam kažejo smer opazovanja in brzojavljanja. Pri III. je japonska oklopnica, ki strelja v Port Artur. Med oklopnico in mestom je Ljaotešansko gorovje. Nasproti Ljaotešanu je Zlata gora. Zgoraj v oglu slike je telemeter. To je priprava, s katero se merijo daljave. En strel je udaril v hišo odvetnika Sidovskega. Tu je odtrgal glavo hčerki stotnika Franka. Gdčna. Valeričeva je bila ranjena v desne prsi in je umrla v bolnišnici. Blizu nje je kroglja ubila dva Kitajca. In za to so štiri ure bombardirali!

Makarov na straži.

Admiral Makarov je brzojavno zahteval, da mu iz Rusije pošljejo izvežbanih ladjedelcev in kovinarjev, ki jih je rabil, da so mu popravljali vojne ladje. Tudi je pristanišče v naglici priredil, da je bilo bolj pripravno za popravljalna dela. Saj ni bilo v Port Arturju prave ladjedelnice, ki bi mogla sprejeti velike vojne ladje, in zato so poprave tako počasi napredovale.

prenehoma v službi in so se zato tudi brez prestanka vadili. Rusi so bili pa prej le mirno ležali v Port Arturju. Zato je pa Makarov zlasti torpedovke neprenehoma pošiljal semtertje, da se moštvo uri in postane naglejše in spretnejše v manevriranju. Makarov je bil povsod osebno navzoč, in ruski častniki so občudovaje izjavljali, da ne vedo, odkod jemlje Makarov toliko moči. Dne 11. marca, takoj po bombardiranju, je šel s celim brodovjem na rekognosciranje. Nje-

Morska pokrajina v Japoniji.

Tudi vhod v pristanišče je boljše zastražil. Postavil je ob obeh straneh velike projektorje, ki so s svojo močno svetlobo mogli pokazati Rusom tudi v najtemnejši noči vsakega sovražnika na veliko daljavo. Postavil je ob obrežju še posebne baterije. Ponoči je organiziral popolno stražo, in vedno je morala ena velika križarica, več topničaric ali torpedovk patruljirati od mraka do jutranjega svita.

Makarov je videl, da so Japonci bili sposobnejši za morski boj, ker so bili negov namen je bil v prvi vrsti, da z velikim manevrom poizkusi mornarico in vrne častnikom in moštvu upadli pogum. Nekaj japonskih križaric je videlo rusko brodovje, a so zbežale. Naslednje dni je Makarov ponavljal te izprehode. 13. marca je zopet zasledil nekaj sovražnih ladij. Padlo je nekaj strelov, a brez posebnega uspeha.

Japonske vojne ladje so se odmaknile za nekaj dni v Sasebo, kjer so nalagale premoga in se tudi najbrže popravljale. Tudi je Togo takoj, ko je videl, da hodi Makarov

iz pristanišča, določil nekaj križaric, da spremljajo prevozne ladje na poti iz Saseba v Čemulpo ali Činampo. Tudi Kamimura, ki je zastonj izkušal zajeti vladivostoško brodovje, je prišel v Sasebo po premog in živež.

Ponoči 20. marca pa je oboje združeno brodovje odplulo iz Saseba zopet pred Port Artur pod poveljstvom Togovim.

Togo je zopet poslal naprej torpedovke. Kmalu po polnoči 22. marca sta prišla dva rušilca torpedovk pred pristanišče, da tam najdeta morda kako vojno ladjo in jo napadeta s torpedi. A tu so bili oprezni, in preden so Japonci mogli narediti kaj škode, so jih že zapazile stražeče ruske topničarice, ki so takoj začele streljati. Obe japonki sta hitro zbežali. Čez eno uro jih pa pride že več, a tudi te so morale bežati pred ruskimi topovi.

Med tem se je zdanilo, in Rusi so zagledali zunaj šest oklopnic in dvanajst križaric. A iz strahu pred obrežnimi baterijami ruskimi se Togo ni upal napasti. Razdelil je zopet svoje brodovje za streljanje čez Ljaotešanski nos. Križarice so stale zunaj, oklopnice so se pa pripravile za indirektno bombardiranje. A to pot ni šlo več tako gladko. Kajti Rusi so se bili tudi že pripravili za indirektno streljanje. Imeli so svoje opazovalne postaje na gorah, katere so obrežnim baterijam tudi naznanjale, kje so japonske oklopnice.

Vnel se je boj, v katerem sta oba sovražnika imela priložnost, pokazati na veliko daljavo svojo strelsko umetnost. Zlasti japonski ladji „Fudži“ in „Jašima“ sta močno streljali. Okoli 100 japonskih granat je priletelo v Port Artur, ki so ubile nekaj ljudi, a niso naredile mnogo druge škode. Rusi so pa vkljub silni težavi take kanonade vendar streljali jako srečno. Nekaj njihovih granat je zadelo sovražne ladje, in te so morale izpreminjati svoje stališče ter so vsled tega tudi ustavile kanonado.

Ko je pa Makarov videl, da je japonsko brodovje razdeljeno, je sklenil izrabiti ugodni položaj in napasti križarice, ki so stale daleč zunaj pred pristaniščem. Šel je s celim brodovjem vun in se je postavil pod obrambo obrežnih baterij v bojno črto. Ko je Togo zapazil to nevarnost, je vse brodovje postavil tudi on v bojno vrsto, a tako daleč, da je bil varen pred ruskimi streli. Tako sta si stala sovražnika nasproti. Togo se ni upal bližje, ker je vedel, kako so streli obrežnih baterij smrtonosni in pogubni. Izkušal je izvabiti Makarova, da bi prišel on bližje ter poizkusil bitko zunaj brez pomoči obrežnih topov. A ta ni bil tako nepreviden, ker je videl premoč združenega nasprotnega brodovja. Zdaj sta poslala vsak nekaj križaric naprej, ki so začele topniški boj na veliko daljavo, in ena japonka je bila hudo poškodovana ter se je obrnila v beg. Okoli poldneva je Togo izprevidel, da nič ne more, in je odplul. Tudi rusko brodovje se je vrnilo domov.

Makarov se je pa upal vedno več. Dné 26. marca je zopet rekognosciral s celim brodovjem in je obiskal tudi že sosedne Miautauske in Elliotske otoke. Ruska mornarica pa je postajala vedno bolj samozavestna in moštvo izurjeno.

Novi zamaški.

To je bilo seveda zoper vse Togove račune. Sklenil je torej — naj stane, karkoli — da zamaši pristanišče ter zapre i ı zabije Makarova v Port Artur, da ne bi mogel več vun. Takoj prihodnjo noč že so pripluli štirje parniki, pripravljeni za potopljenje. Nabasani so bili s kamenjem in težki, da so se komaj gibali. A zadnja izkušnja je Japonce toliko izmodrila, da tudi teh parnikov, ki so jih gnali v smrt, niso pustili brez orožja: Postavili so nanje stare revolverske topove, da bi se mogli vsaj nekoliko braniti proti torpedovkam, ki bi jih hotele prezgodaj

potopiti. A ti topovi niso bili prav za nič, kakor se je kmalu pokazalo.

Po polnoči so pripluli štirje branderji, spremljani od torpedovk. Precej daleč za njimi pa so sledile japonske križarice. A to pot so naleteli še bolj, kot prvič. Dve topničarici ruski, „Bobr“ in „Otvažnij“, sta bili na straži in sta takoj začeli streljati. En hip za tem so se obrnili projektorji nanje, jih razsvetlili, in obrežne baterije so začele streljati v nje. Parniki so se bližali počasi drug za drugim v eni črti. Ko je bil prvi razsvetljen, se mu urno približa ruska torpedovka „Silnij“ in izpusti torpedo vanj. Dobro je merila: Sprednji del ladje se razleti in parnik se hitro potopi. Sledeča mu branderja sta morali kreniti v stran, da ne zadeneta ob prvega, ki se je ravno potapljal. Šla sta na desno ter zavozila pod Zlato goro na obrežje; ruske baterije so oba tako razbile, da nista mogla več voziti. Zadnji brander se je ognil na levo, a tudi tega so razbili, in obtičal je zapadno od vhoda v plitvi vodi blizu kraja, kjer se je bil že pri prejšnjem poizkusu potopil japonski brander. Tudi to pot je imel vsak parnik za seboj čoln, v katerega so se hoteli mornarji rešiti. A potopilo se je skoro vse moštvo, in Rusi so poročali, da so se rešili le mornarji enega samega parnika.

Ta poizkus se je torej zopet ponesrečil, ker noben brander ni dosegel vhoda v pristan. Zdaj so pa japonske torpedovke napadle „Silnega“, ki je to povzročil. Streljale so nanj od vseh strani. „Silnij“ se je izvrstno branil, a je moral opešati. Japonski streli so mu pobili in ranili skoro vse moštvo; častnik je bil ubit, poveljnik težko ranjen. A ostanek se je boril, dokler mu niso sovražne granate razbile stroja in vesel; popolnoma razbita in preluknjana ladja je slednjič zavozila v plitvino, kjer je obležala poleg potopljenih branderjev pri Zlati gori.

Na pomoč so prihitele še druge ruske torpedovke. Boj je trajal do 4. ure zjutraj. Japonske torpedovke so bile prisiljene, da so se ob svitu umaknile. Admiral Togo je poročal, da je bil mrtev le en častnik in 3 mornarji, ranjeni pa 3 častniki in 6 mož. Sicer pa to ni zanesljivo, ker Japonci niso nikdar natančno povedali števila izgub. Na „Silnem“ je bilo sedem mrličev in 13 ranjenih.

Japonske torpedovke se gotovo niso vrnile k glavnemu brodovju še tega dne, ker Togo ni vedel, da se je ponesrečil poizkus z branderji. Ob 5. uri drugo jutro so se prikazale zopet torpedovke. Ali so hotele poizvedovati, ali kaj, je težko povedati. Opravile niso nič, ker so jih takoj začeli Rusi

Jamagata,
načelnik japonskega generalnega štaba.

obstreljavati. Ko se je zdanilo, pa se je zopet pokazalo celo Togovo brodovje. Najbrže je mislil, da je pristanišče zaprto in da je celo rusko brodovje na kupu v port-arturski luki. To bi bilo veselje zanj, da bi bil streljal čez Ljaotešan noter in razbil počasi vse ruske ladje!

A kmalu je videl, da se je varal. Kajti zopet je Makarov priplul s celim brodovjem iz pristanišča in se postavil pred Port Arturjem v bojno vrsto. „Bajan“, „Novik“ in „Askold“ so šli naprej in začeli streljati na Japonce, podpirani od obrežnih baterij. A razdalja je bila prevelika.

Admiral Togo tudi sedaj ni sprejel ponujane mu bitke in je odplul proti Rumenemu morju. Tudi rusko brodovje se je potem umaknilo v pristan. Makarov je dal nato preiskati potopljene branderje. Šel je osebno tje in jemal z njih razstrelila in peklenske stroje, katere so porabili potem za obrambo obrežja. Tudi stare topove so izvozili na suho.

Tudi „Silnega“ so vzdignili s peska ter ga zavlekli v pristanišče, da ga popravijo. Makarov je zelo odlikoval njegovega poveljnika in vse moštvo, ki se je res izborno držalo v tem boju. Tudi plavajočo mino so našli ob vhodu v pristan, katero so seveda skrbno spravili kot spomin na prijazni japonski obisk.

Kontrabant.

V pomorski vojski je eno najvažnejših vprašanj: Kaj se sme prevažati po morju, na katerem divja boj. Saj vsak nasprotnik hoče drugemu odrezati vse, kar bi mu moglo služiti v vojski. A nekatere stvari, ki imajo le trgovski značaj, pa morajo biti vendar proste, zlasti še, ker je morje splošna last in po njem plovejo ladje raznih držav in narodov. Ladje vojskujočih se držav seveda ne najdejo nobenega usmiljenja, a kaj smejo prevažati ladje drugih držav, ki niso zapletene v vojsko? To vprašanje je silno važno, ker če kaka vojskujoča se stranka proti mednarodnemu pravu poškoduje ali oropa nevtralno ladjo, si nakoplje s tem novega sovražnika, in tudi v tej vojski je dalo vprašanje vojnega kontrabanta povod k resnim in nevarnim prepirom, kakor bomo še videli.

Japonska vlada je takoj po začetku vojske proglasila, da bo na nevtralnih ladjah smatrala za kontrabant sledeče stvari:

Vse orožje in vojne priprave, kakor tudi strelivo in razstrelilne snovi bodo Japonci vzeli brez ozira, kakor tudi vse ali obdelane ali pa sirove snovi, iz katerih se dá izdelovati municija ali razstrelilo. Dalje je kontrabant cement, ki se rabi za trdnjave, vojaške obleke in vse, kar se dá porabiti za oblačilo in oboroženje čet na suhem ali za mornarico. Med kontrabant spadajo stroji in vsi pripomočki za gradnjo in oboroženje ladij, v prvi vrsti oklopne plošče, sploh vse stvari, ki bi se dale kakorkoli v vojski porabiti, če gredó skozi rusko posest, ne da bi bile Rusom namenjene, ali pa če bi sploh mogle kdaj priti v roke ruski armadi ali mornarici.

Pa tudi druge stvari, ki niso naravnost namenjene za vojne svrhe, pa vendar morejo služiti sovražniku, proglašajo Japonci za kontrabant, n. pr.: Vse vrste živeža za ljudi in za konje, pijačo, premog, ki je posebno potreben ladjam, in les. Vse tvarine, ki se dajo porabiti za zgradbo železnic, brzojavov in telefonov, električni stroji in stroji sploh, bodisi da so namenjeni rabi na morju ali na suhem, so kontrabant. Tudi pri teh tvarinah ni treba, da bi bile naravnost namenjene sovražniku. Zadostuje, da sploh morejo priti Rusom v roke, pa jih smatrajo Japonci za kontrabant.

Tudi Rusija je izdala svojo izjavo, ki je slična japonski, le da našteva posamezne stvari še natančneje. Rusija smatra za kontrabant tudi ladje sploh, ki plovejo v japonska pristanišča, tudi če imajo razvito nevtralno zastavo, ako se vidi iz njih oblike ali sestave, da so zgrajene za vojne namene, ali če so na poti, da jih sovražnik kupi. Rusija smatra za kontrabant vsako kurivo in vsa pisma in poročila.

Rusija se je morala ozirati še posebno na Anglijo in Ameriko, ker je bilo jasno, da bodo zlasti angleške ladje za denar pomagale Japoncem pri prevažanju. Zato je sprejela tako določbo v svojo izjavo. Prepovedano je nevtralnim državam prevažati sovražne čete, oddajati brzojavna poročila in pisma in sovražniku preskrbovati vojnih ali prevoznih ladij; nevtralne ladje, ki bi imele tak kontrabant, se ustavijo in zaplenijo.

Američani so ugovarjali tej določbi; posebno temu so se upirali, da ne bi smeli oddajati brzojavnih poročil, ker bi slednjič tudi brzojavljati ne smeli Japonci po tujih kabeljih. Rusija je vzdrževala to določbo, a je bila preslaba na morju, da bi jo bila tudi v resnici izvajala.

Če pa pomislimo, da Japonska dobiva iz Angleške vedno velike množice premoga, iz Amerike pa meso, je bilo pričakovati, da pride do prepira s tema državama, kakor hitro bo rusko brodovje toliko prosto, da kakor da ne bi moglo drugače biti. Globok vzrok za tako zaničevanje življenja je v poganskih verskih nazorih Japoncev, o katerih bomo še obširnejše govorili. A v tej vojski jih žene še posebno sovraštvo do Rusije in silna častihlepnost.

Ves narod je skozi deset let hrepenel po vojski z Rusi. Šolski otroci se že neprenehoma eksercirajo in igrajo „Ruse in Japonce“. Mikado sam se je bal posledic strašne vojske, a ljudska volja ga je pritirala do tega, da se je odločil in začel ta strašni

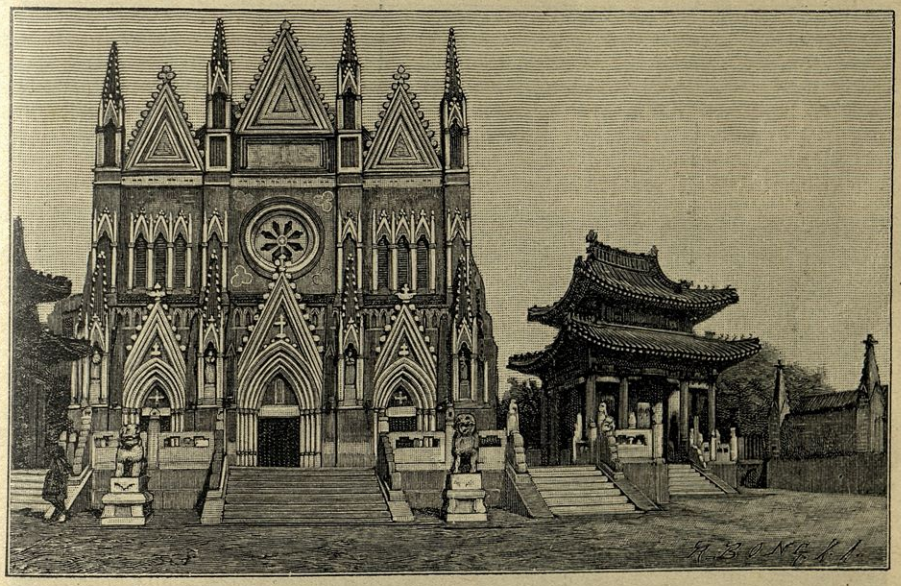

Katoliška stolnica v Tjencinu.

bo moglo iskati kontrabantnega plena na odprtem morju.

Japonska je pa lahko takoj izvajala svoje določbe, in to je tudi storila, kakor smo videli pri trgovskih parnikih ruskih, zaplenjenih ob začetku vojske.

Japonska bojaželjnost.

Čudno se zdi Evropcu, da japonski poveljniki tako hladnokrvno pošiljajo tisoče svojih vojakov v gotovo smrt, ti pa gredó, boj. Na Japonskem je posebna stranka, katere delovanje meri le na to, da vname sovraštvo in bojaželjnost proti Rusom. Oblubovala je ljudstvu, da iztrgajo Rusom ne samo Port Artur, ampak še mnogo, mnogo zemlje, da se bo potem po razvoju trgovine bogastvo zlilo na cesarstvo vzhajajočega solnca in da bodo Japonci gospodarji morja in vzhodnoazijskih narodov.

Japonec ne govori mnogo, ampak je zaprt, resen, zunanje popolnoma miren, a vendar silno strasten in odločen. Upijan-

ljivih pijač vživa jako malo in napitnic, kakršne so ponekod pri nas tako v navadi, ne pozna. To se mu zdi smešno. Tudi ko se je začela vojska in je ljudstvo neprenehoma v skrbeh za svoje sinove in očete, ki se boré na življenje in smrt, ni nikjer hrupnih demonstracij. Le ulice so vedno polne občinstva, ki čaka novic z bojišča. Kadar prihajajo poročila o zmagah, se vse tare ljudstva po ulicah, a vsi so mirni. Svoje veselje kažejo s tem, da izobešajo barvane lučce po hišah in po ulicah. Proti vsakemu tujcu so silno nezaupni, vendar ne storé tujcem nič žalega.

Ulica v Pekinu.

Prepričani so, da bodo gotovo zmagali. To prepričanje vcepljajo že otrokom, in če bi se jim to upanje izjalovilo, bi bil ves narod seveda silno pobit in razočaran. Ker so se sedanji vojskovodje v vojski s Kitajci dobro obnesli, si Japonec ne more misliti, da bi bili še kdaj premagani.

Tudi žrtvujejo za vojsko silno mnogo. Dvakrat je država najela notranje narodno posojilo. Japonci so obakrat podpisali po tri- do štirikrat več, nego je država zahtevala. In poleg tega še darujejo v državno blagajno velike vsote za vojne namene.

Japonski cesar je dal vsemu narodu sijajen zgled požrtvovalnosti. Vso svojo srebrnino je izročil banki za poroštvo in pri narodnem posojilu podpisal visoke vsote. Zdaj imajo Japonci in Japonke za sramotno, če se kdo ponaša z zlatim lepotičjem, ker vse to mora biti namenjeno za vojsko. — Značilna je sledeča pripoved o admiralu Kamimuru. Ko je pošiljal mornarje pred Port Artur na branderjih, da zamašé vhod v pristanišče, jim je takole govoril:

„Otroci moji, pošiljam vas na najbolj nevarno mesto, kjer boste izpostavljeni najhujšemu sovražnemu ognju. Svoje lastne vojake vas mečem v žrelo sovražnim topovom! Verjemite mi, če bi imel svojih otrok, bi vas zdaj ti zavidali in jaz se ne bi obotavljal, da jih pošljem z vami v smrt. Pojdite, pojdite, otroci moji, in pokažite sovražniku hrabrost sinov vzhajajočega

solnca! Ako izgubite desno roko, delajte z levico; če vam tudi to odbijejo, delajte z nogami! Pomnite, da vas je le 70 mož in da zato pade na vsakega tem več odgovornosti in dela! Še ni prepozno, in vsak lahko odstopi, kdor se boji te težke naloge. Ni sramota, če kdo odstopi, sramota je pa, če se kdo loti drznega dela, pa dvomi, ali ga bo mogel izvesti."

Pri teh besedah so mornarji prekinili admirala z glasnimi klici „Banzaj! Banzaj!" To je njihov bojni klic.

Admiral Kamimura je pa nadaljeval:

„Zdaj vam ukazujem: Umrite, umrite vsi brez izjeme! A naj ne bo vaša smrt veselje sovražniku, naj nobeden ne umre brez koristi, naj umre šele tedaj, ko je dopolnil svoje delo! Ne praznujem slovesa z vami ob čaši vina, kajti vi morate biti trezni in hladnokrvni. Pijmo skupaj čašo čiste vode, vi junaki iz dežele cvetočih črešenj! Pijte in pojdite na ladje, svoje grobove!"

Nevtralne države.

Seveda je vsaka velika vojska, zlasti vojska na morju, tak dogodek, ki ga ne morejo brez skrbi gledati druge države. In rusko-japonska vojska, katere bojišče je na važnem morju, po katerem steguje svoje roke ves trgovski svet, še posebno zanima druge države. Javno so se vse države proglasile za nevtralne ali nepristranske. Svetovni mir je dandanes tak, kakor hišica iz kvart: Majhen vetrič ga lahko poruši, in vse pade na kup. Ravnotežje je tako umetno, da takoj nastane občni polom, ako se samo eno kolesce razdere. Vse države so oborožene od glave do nog, in vsaka šteje, koliko topov, pušk in sabelj ima njena soseda. Ako se ena država ne upa planiti na drugo, tedaj se pravi, da je „mir med njima zagotovljen".

Vse države so takoj izjavile, da bodo nepristranske in se ne bodo vmešavale v vojsko. Združene države ameriške so izrekle tudi željo, da naj se vsaj bojišče omeji na Rumeno in na Japonsko morje. Tej želji so se pridružile tudi razne druge države. Ko so pa Američani zahtevali, da se naj to zagotovi po mednarodni pogodbi, so ugovarjali Angleži, češ da sedaj še ni mogoče spoznati, kake posledice bi imela taka pogodba. Anglež hoče imeti pač prosto roko, da vedno lahko kaj izmakne, kadar pride ugoden trenutek. Tudi Avstrija je odklonila ta predlog, češ da so avstrijski interesi v Vzhodnem morju tako neznatni, da se ne more naša država spuščati v tako dalekosežne določbe.

To vprašanje je za Ruse in Japonce res jako važno. Kajti Rusi morajo poslati v Azijo svoje baltiško brodovje. Japonci bodo vse poizkusili, da to brodovje ne pride v Vzhodno morje, ampak da ga poprej pokončajo. Zato jim je do tega, da se ne omeji bojišče, ampak da se smejo vojskovati, koderkoli jim je mogoče. Gotovo je, da bodo baltiškemu brodovju na poti nastavili mine in izkušali oklopnice v morskih ožinah napasti s torpedi. A gotovo je to velika nevarnost tudi za nevtralne trgovske ladje. Ko bo baltiško brodovje plulo na Vzhod, tedaj bo to vprašanje gotovo prišlo zopet na površje.

Najbolj se za vojsko zanima Anglešk a. Že dalj časa se v Aziji grdo gledajo Angleži in Rusi, ker ruski vpliv se širi od severa, angleški pa od juga. V sredi se že obeh vpliv križa, in Angleži so gotovo na tihem nahujskali Japonsko k vojski zato, da dobé prosto roko v srednji Aziji. Tam leži med najvišjimi gorami na zemlji dežela Tibet, doslej zaprta vsem Evropcem. Angleži so že dolgo zdihovali po tej deželi. A ruski medved je vedno zarenčal, kadar so Angleži stegnili svoje dolge prste po Tibetu. Ko je pa Rusija morala svojo armado odposlati

Japonka.

v vojsko proti Japoncem, je takoj Angleška poslala v Tibet vojaško ekspedicijo, katera je pod poveljstvom Younghusbandovim prodrla čez Himalajo in šla naravnost proti glavnemu mestu Lhasi. Ta dogodek je zopet pokazal, da se Anglež ravna vedno po starem običaju: On pusti, da se drugi vojskujejo za njega. Japonec je šel v boj proti Rusu, zato da je Anglež mogel vdreti v Tibet!

Ni je bolj zvite in lokave politike, kakor je ona, s katero si pridobiva Angličan deželo za deželo. V Londonu natančno opazujejo vsako gibanje po celem svetu. Angleška moč je njihovo brodovje, katero vzdržujejo vedno na toliki višini, da je kos brodovju vsake druge države. Ako katerakoli država pomnoži svoje ladjevje, izdelujejo tudi angleške ladjedelnice toliko angleških vojnih ladij, da je Anglija še močnejša. Na kopnem so pa Angleži slabi, in zato izrabljajo druge, da se vojskujejo mesto njih. Ali bo Japonska kdaj vživala sad svojih sedanjih žrtev, je veliko vprašanje, a to je gotovo, da si je Anglija svoj sad že zagotovila!

Med Japonsko in Angleško obstoji še od prej pogodba, sklenjena gotovo z ozirom na Rusijo. Ta pogodba velja do l. 1906. Najvažnejša določba je ta, da se je Anglija zavezala, da priskoči z vso svojo silo Japonski na pomoč, ako bo ta v boju z več nego eno samo državo, ali ako se v boj Japonske z eno državo začne še kaka druga vmešavati.

Anglija je res takoj ob začetku vojske pripravila, kar je potrebno za mobilizacijo. Admiralstvo je ukazalo vsem častnikom, ki so bili na dopustu, da morajo biti vsak čas pripravljeni, da jih pokličejo v službo. Angleško brodovje iz Rokava so poslali v Gibraltar, ki je poleg Sueza najvažnejša točka ob poti v Vzhodno Azijo, in kjer bi morale pluti francoske ladje z Atlantskega obrežja, če bi hotele priti Rusom na pomoč. Nevarnost je tudi zaradi Kitajske. Ako se Kitajska pridruži Japoncem, potem je Francoska po dogovoru dolžna priti Rusom na pomoč. Ako bi pa Rusi prisilili Kitajsko, da pomaga njim proti Japoncem, je zopet Anglija dolžna, da poseže vmes. Da so torej Angleži svoje brodovje z angleškega južnega obrežja poslali v Gibraltar, je bila molčeča, a jasna grožnja proti Franciji in Rusiji. Poleg tega imajo pa Angleži še eno brodovje v Sredniem morju; združitev obeh brodovij bi pokazala, da ima Anglija tudi tod odločilno moč na morju.

Francozi niso bili te vojske nič posebno veseli. Sklenili so sicer zvezo z Rusijo, a takrat se jim še sanjalo ni, da bo vojska v Vzhodni Aziji. Francozi so se zanašali na pomoč Rusije v slučaju, ako bi napadli Nemčijo, da ji odvzamejo Alzacijo in Loreno, izgubljeni pred tridesetimi leti v vojski s Prusi. Ne le, da so se začeli francoski kapitalisti bati za svojih 10 miljard frankov, ki so jih vtaknili v ruska podjetja,

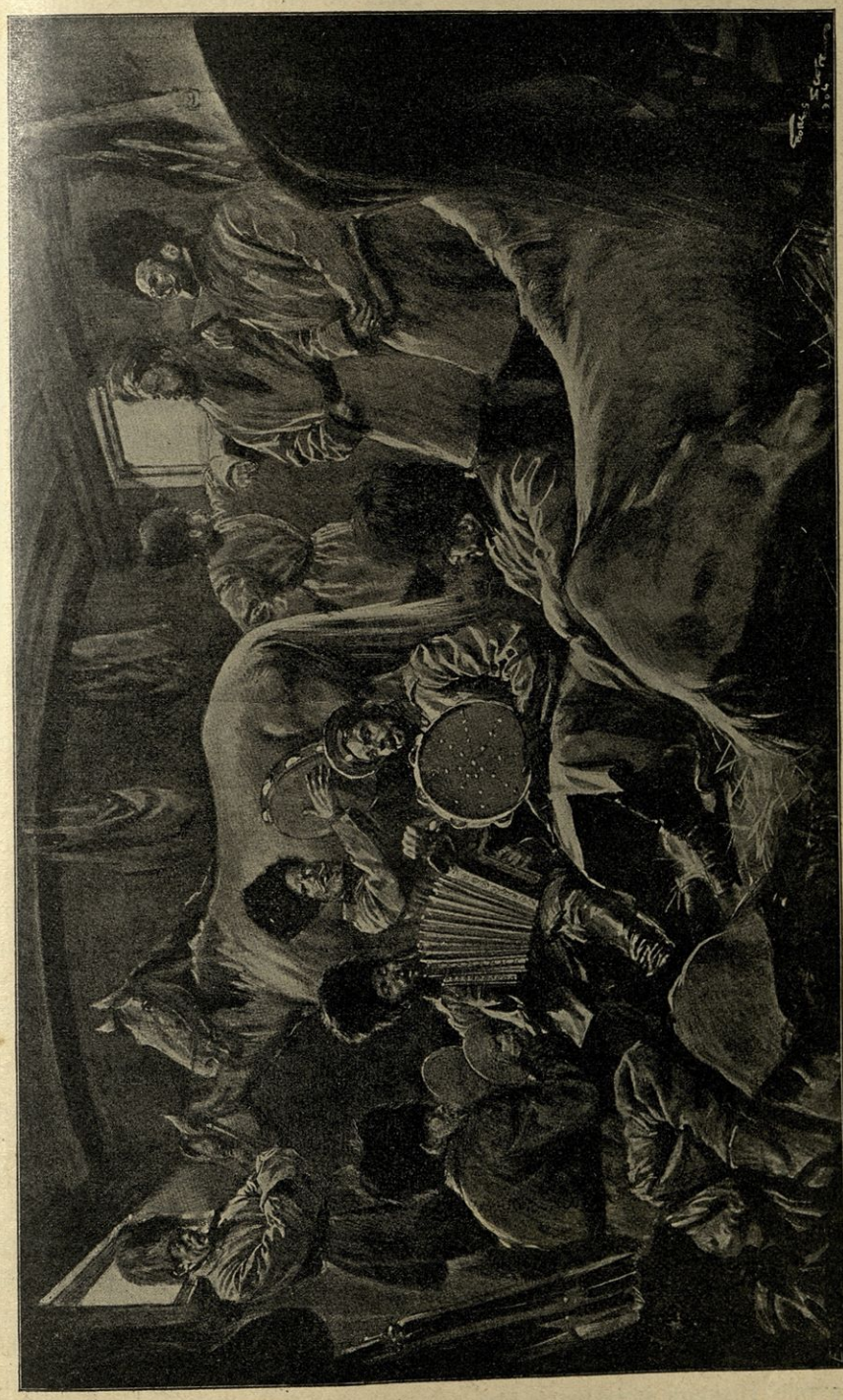

Kozaki se vozijo na sibirski železnici.

ampak bali so se še veliko bolj Angleške, katera bi nastopila po pogodbi z Japonsko takoj proti njim, ako bi se pokazali Rusom preveč prijazne. Angleška pa Francoze na morju brez dvoma poseka.

Francozi so se pokazali jako nezanesljive zaveznike, ker so takoj izjavili, da jih nobena stvar ne bo nagnila, da se vmešajo v vojsko, tudi če še katera vlast napade Ruse. To si bodo Rusi gotovo zapomnili za bodočnost, kadar jim bodo Francozi zopet izjavljali svojo ljubezen! To so Francozi storili seveda v sporazumu z Angleži, s katerimi so ravnokar sklenili nove trgovske pogodbe in dogovor glede Maroka. Francozi so pač poslali v Azijo nekaj križaric in torpedovk, a ne da bi Rusom pomagali, ampak da bi branili svojo lastno posest v Vzhodni Indiji.

Bojišče na suhem.

Ko je Kuropatkin odšel na bojišče, je javno mnenje ne le v Rusiji, ampak po vsej Evropi pričakovalo od njega, da bo s hitrimi udarci končal vojsko. Skoro zahtevali so od njega, da mora v Koreji narediti konec japonskemu prodiranju, in zamerili so mu, da je šel na delo s hladnokrvno, računajočo previdnostjo, v kateri so videli nekateri le počasnost in neodločnost. A pomislimo le položaj, v katerem je bil Kuropatkin, pa moramo priznati, da je ravnal čisto prav. Ko bi bil Kuropatkin nepremišljeno prodiral, bi bila v trenutku, ko to pišemo, njegova armada že uničena in vojska končana v škodo Rusiji. To so Japonci tudi pričakovali, in ravno vztrajna potrpežljivost Kuropatkinova je prečrtala njihove nakane. Kuropatkin je tako dalekosežno osnoval svoj vojni načrt, da bi tudi za slučaj, ko bi Port Artur padel in bi bil premagan, bila že pripravljena nova armada, ki udari za njim.

Koliko je bilo ruskega vojaštva v Mandžuriji ob začetku vojske, ni znano. Da pa ta vojska ni bila najboljša, si lahko mislimo. Sicer so sibirska ljudstva hrabra, v boju in vremenskih nezgodah utrjena, a vendar ni imela mandžurska armada one urejene discipline in izurjenosti, ki je potrebna v boju s sovražnikom, ki je najbolje izvežban in dresiran skozi deset let v pričakovanju velike vojne. Tudi najboljših častnikov niso imeli Rusi v Mandžuriji. Saj je jasno, da je v mirnem času vsak častnik smatral službo v divji, tuji, negostoljubni deželi za kazen, in tudi vojaška uprava je delala najbrže po tem načelu. Če je Makarov našel gnile razmere v Port Arturju, je gotovo, da je Kuropatkin prišel še na slabje. Sicer je pa Kuropatkin v zadnji dobi že kot vojni minister spoznal nevarnost in mnogo storil, da vsaj pripravi veliko mobilizacijo za slučaj vojske na Daljnem Vzhodu.

Sicer bi bil imel Kuropatkin iz sibirskih vojnih okrožij okoli 210.000 mož takoj izpočetka, ako bi bilo že vse mobilizirano, združeno in vsestransko preskrbljeno. S tako silo bi bil pač mogel takoj udariti, dokler Japonci še niso imeli vse armade na azijski celini. A žal da ni bilo tako. Le en del je bil aktiven, in kar je bilo armade, je bila razpostavljena daleč narazen na velikem prostoru. Samo drugi sibirski armadni zbor je bil v Mandžuriji, drugo je bilo daleč proč. Moral je torej najprej združiti vzhodnoazijsko vojaštvo kar najhitreje mogoče, in sicer na najugodnejši kraj.

Niti na misel mu ni prišlo, da bi bil šel čez reko Jalu. S tem bi bil padel v japonsko past, iz katere ne bi mogel več vun. Tudi na Ljaotunški polotok k Port Arturju ni hotel, kajti tu bi ga bili Japonci odrezali. Na vsak način se je moral držati železnice, ker od nje mu je bilo pričakovati vsega. Izgubljena železnica bi bila zanj izgubljena vojska. Ko bi bil Kuropatkin poslušal one, ki so zahtevali, da naj gre Port Artur oprostit — in celo v vojnem ministrstvu so bili taki vojskovodje — kaj bi se bilo zgodilo? Ja-

ponci bi bili prišli čez Jalu in bi mu bili železnico odrezali. Kuropatkin bi bil ločen od doma, ne bi dobil več vojaštva ne vojnih potrebščin, japonska premoč bi ga bila potisnila prav na konec polotoka in bi ga bila s Port Arturjem vred uničila.

Zato je Kuropatkin odločil, da naj bo dvojno bojišče: Eno pred Port Arturjem, kateri se naj brani iz lastne moči, dokler more, drugo glavno bojišče pa v Mandžuriji, in sicer na kraju, ki si ga sam izbere. Tako je prisilil japonsko armado, da se je razdelila na dva dela. Sam pa je moral skrbeti, da ima nepretrgano železniško zvezo z Rusijo. V obrambo Vladivostoku je bil general Linjevič s približno 40.000 možmi.

Že v naprej se je moral odpovedati vabljivi misli, da bi preprečeval japonsko izkrcavanje. Morje je široko in lahko se vozi na njem po neštevilnih potih. Japonci so imeli za izkrcavanje vojakov na razpolago Korejo, kamor Kuropatkinova moč ni segala, odkar so jo izgubili tudi diplomatje. To naj bi bilo delalo brodovje — ko bi bilo moglo!

Tako si je Kuropatkin najprej izbral bojišče. Za središče vseh operacij pa si je določil Ljaojan. Videli bomo, zakaj!

Ljaojan.

Ljaojan, eno najstarejših mest v Mandžuriji, stoji že 2000 let, kakor pravijo Kitajci. Nekdaj je bil stolica že davno razdejanega cesarstva Lao, od katerega mu je ostalo le ime in nekaj spomenikov. Sedaj je Ljaojan živahno, lepo mesto, ki trguje z žitom, sočivjem in živino. Vsled svoje udobne lege na križišču glavnih cest, železnice in reke Tajcihe posreduje Ljaojan v resnici skoro vso trgovino med severno in južno Mandžurijo, Mongolijo in Korejo.

Dovršitev ruske železnice je še bolj okrepila trgovski pomen Ljaojana. Ako bi postal Harbin v bližnji bodočnosti administrativno središče ruske Mandžurije, bi bil gotovo Ljaojan trgovsko središče te dežele.

Po letu znaša prebivalstvo Ljaojana do 80.000 duš. Po zimi se to število zmanjša. Trgovci so večinoma Kitajci iz Šantunške pokrajine, a tudi Mandžuri, ki so se popolnoma pokitajili in ki se že davno ne spominjajo več svojega materinega jezika. Mesto je razpoloženo v pravilnem kvadratu proti severu, jugu, vzhodu in zapadu. Vsaka stran kvadrata meri blizo dve vrsti. Vzhodna vrata se imenujejo Korejska, ker so v starih časih prihajali skozi ta vrata korejski poslanci, prinašaje kitajskemu bogdihanu davek in darove iz Koreje. Mesto je obdano s štirimi starimi, veličastnimi, zobatimi zidovi; vsaka vrata venča dvonadstropen stolp, ki se pa že podira od starosti. Ogel zidov pa, ki se obračata proti železniški postaji, ima jako čudno, brezzobo lice. Vsi zobovi so porušeni na obe strani od tega ogla do najbližjih vrat. To se je zgodilo že l. 1901. za časa bokserske vstaje, na povelje načelnika južno-mandžurskih čet, generala D. I. Subotiča. Ko so se začeli nemiri v Mandžuriji, so iz tega ogla kitajski vojaki in bokserji hudo streljali na vlak in železniško osobje. Pod poveljstvom polkovnika (sedaj generala) Miščenka so se Rusi krepko branili za železniškimi zgradbami, odgovarjali sovražnikovemu ognju in se ponoči rešili z begom, pokopavši nekoliko ubitih mož. Ravno tedaj, v teh težkih dnevih, sta se okolu Ljaojana skrivala in borila nesrečna oddelka inženirja Vrhovskega in poročnika Valevskega, po divjih prepadih, odrezana od ostalih ruskih čet. Poročnik Valevskij je, kakor se je pozneje dognalo, pal od roke kitajskega vojaka, inženir Vrhovskij pa je umrl grozne mučne smrti, ko je pal v roke bokserjem in kitajskim uradnikom. Umorili so ga na zahtevanje druhali in na povelje kitajskih oblastnij v Mukdenu.

Usoda nesrečnega Vrhovskega nas sili nehote, da se ozremo na dosedanje razmere.

Ulica v Ljaojanu, glavnem taboru generala Kuropatkina.

Leta 1900., ko so se začeli nemiri, so Rusi premalo verovali vznemirjajočim poročilom svojih železniških stražnikov in nadzornikov, zadovoljujé se z zatrjevanji in obljubami kitajskih mestnih načelnikov in vrhovnih namestnikov v Mandžuriji, ki so skrivoma držali z bokserji in uspavali obenem ruske inženirje z najmiroljubnejšimi izjavami.

Nekaj podobnega se je godilo v Mandžuriji tudi sedaj, ko se je pričela vojska med Rusijo in Japonsko. Kitajske čete pečiliške pokrajine so se začele oboroževati in osredotočevati ob zapadnem bregu reke Liaohe ob mandžurski meji.

Po poročilih, ki so prihajala neprenehoma od Kitajcev samih, so se nahajale med kitajskimi četami cele stotnije japonskih vojakov v kitajskih uniformah, s podvezanimi kitami. Japonski vohuni so zasledovali neprenehoma vse, kar se je godilo v evropskih, zlasti v ruskih naselbinah. Kitajska oblastva v Mandžuriji, vrhovni poveljnik kitajske armade Juanšikaj, star sovražnik Rusije in zvest prijatelj Japonske, in general Maokun, ki ne more odpustiti Rusom, da so mu leta 1898. vzeli Taljenvan, so neprenehoma pripovedovali vsemu svetu pravljice o svoji strogi nevtralnosti.

Poveljnik general Linjevič je takoj po svojem prihodu v Ljaojan pričel strogo nadzorovati počenjanje kitajskih čet ob ruski zapadnomandžurski meji. Rusija je že prej zahtevala od kitajske vlade odstranitev kitajskih čet od reke Ljaohe v notranjost dežele in zagrozila, da sicer nevtralnosti kitajske ne bode smatrala za resno. Nato je Kitajska začasno res ustregla ruskim zahtevam; toda bodočnost bode pokazala, se-li vrnejo kitajske čete, ali ne.

Ko je bil general Linjevič v Inkovu in je ogledoval ruske pozicije, se mu je priglasil med drugimi zastopnik Juanšikaja, Norvežec Mundte, polkovnik v kitajski službi in pribočnik kitajskega vrhovnega poveljnika. Leta 1900. je bil inštruktor kitajskih čet v Tjencinu, potem je postal tolmač kitajskega jezika pri generalu Linjeviču, hodil na oglede z ruskimi kozaki in si priboril ob naskoku na Pekin ruski vojaški križec. Čeravno se je pred štirimi leti boril proti Kitajcem, ga to prav nič ni oviralo, da je postal sedaj najbližji svetovavec in zaupnik kitajskega vrhovnega poveljnika.

Ob vzprejemu Mundteja ga je vprašal general Linjevič, zakaj da so se začele kitajske čete zbirati in oboroževati tako blizo

pri ozemlju, kjer je zavzela ruska armada svoja stališča.

Mundte je odgovoril, da ne more vedeti za vse nakane in misli svojega vrhovnega poveljnika, a da smatra za glavni namen zbiranja kitajskih čet ob zapadnomandžurski meji željo, da hočejo varovati nevtralnost in varstvo nevtralnega ozemlja severne Kitajske proti kakšnim zlorabljanjem bodisi od ruske, bodisi od kake druge strani. A sedaj so se na zahtevo Rusije kitajske čete že začele umikati nazaj v Pečilijsko pokrajino. Drugi namen zbiranja kitajskih čet pa da je gotovo bramba kitajske državne Sinmintinske železnice.

General Linjevič je naročil Mundteju, naj pove Juanšikaju, da on od svoje strani svetuje kitajskemu vrhovnemu poveljniku, naj ukaže generalu Ma, naj se nikar ne približa Sinmintinski železnici in naj nikar ne poostruje položaja v zapadni Mandžuriji.

General Ma pač ni imel vzroka, zbirati tako ogromne sile za samo obrambo Sinmintinske železnice, ker niso imele ruske čete niti najmanjšega namena, prodirati proti Sinmintinski železnici v nevtralno kitajsko ozemlje. Vsled tega nista imela niti Juanšikaj niti Ma nikakršnih izgovorov za to, da sta zbirala čete ob zapadnomandžurski meji ter dajeta s tem povoda vsakovrstnemu nesporazumljenju.

General Linjevič je nasvetoval, naj se kitajske čete oddaljijo 300 — 400 vrst od Sinmintinske proge, in zagrozil, da bode v slučaju, da se zahteva Rusije ne izpolni, na ukaz carjevega namestnika odločil poseben oddelek, ki naj z oboroženo silo zapodi kitajske čete v notranjo deželo. Pri tem je general Linjevič dodal, da se generalu Ma lahko zgodi ista neprijetnost, katera se mu je zgodila že pred štirimi leti pod Bejcanom in Jancunom. Leta 1900. so bili namreč oddelki generala Ma v tem kraju razbiti od mednarodnih čet, katerim je načeloval general Linjevič.

Glavno taborišče.

Zakaj si je Kuropatkin izbral ravno Ljaojan za glavno taborišče? Moral si je izbrati kraj ob železnici, to je gotovo. Ako pogledate na zemljevid (str. 65.), vidite tam štiri kraje, med katerimi je imel izbirati: Mukden, Ljaojan, Hajčen in Kajpin. Vodilo ga je pri tem načelo: Glavno taborišče mora biti kar moči južno — zato ni izbral Mukdena — ne sme biti pa tako daleč, da bi bilo mogoče sovražniku ga obiti in mu na severu odrezati železnico. Na Kajpin ni bilo misliti, kajti Japonci, izkrcani pri Njučvanu ali prišedši čez Jalu, bi ga imeli takoj na jugu pod seboj. Tudi Hajčen ni bil varen. Pozneje,

General Linjevič.

ko je Kuroki prišel čez Fenvančen po cesti čez Motjenski prelaz, se je videlo, da bi bil gotovo Kuropatkina obšel in mu odrezal zvezo s severom, ako bi bil ruski poveljnik toliko nepreviden, da bi bil šel tako daleč na jug.

Ostal je torej Ljaojan, odkoder je imel Kuropatkin železniško zvezo s Port Arturjem, Vladivostokom in z evropsko Rusijo. Ker stoji Ljaojan za gorato deželo, je bil še zlasti pripraven za glavno taborišče, ker je bil od Koreje sem prihajajoči sovražnik prisiljen plezati čez visoke gore po silno slabih potih, ako se mu je hotel približati. Ugodno je bilo tudi to, da so morali Japonci iti daleč iskat rusko glavno moč.

Japonci morejo šele tedaj reči, da so zmagali, ako so pobili glavno rusko armado v Mandžuriji, kajti ko bi tudi vzeli Port Artur in vso Korejo, bi jim pozneje ruska armada mogla vse zopet vzeti. Kuropatkin bi bil Japoncem v roko delal, če bi bil šel dalje na jug. S tem pa, da jih je prisilil, da so mu morale njihove velike armade tako daleč iti nasproti, jih je postavil pred izredne težkoče, katere so jim vzele mesece in mesece. Ta čas je pa mogel porabiti, da se okrepi in uredi svojo vojsko.

Zato je pa nastavil na pot Japoncem vojne oddelke, ki so imeli nalogo, japonsko armado pri prodiranju zadrževati. Njih namen ni bil zmagati, ampak le zadrževati. Čas — to je bilo vse, česar si je Kuropatkin želel. Japonci niso brez boja dobili nobene važnejše postojanke. Vse so morali vzeti z naskoki in z izgubami. Ko so Rusi videli, da kake postojanke več ne morejo držati, so utrdbe sami pokončali, topove, ki jih niso mogli vzeti seboj, naredili nerabne in in se umaknili nazaj, da branijo zopet naslednjo postojanko. Ta čas je pa Kuropatkin zbiral vedno nove čete, ki mu jih je železnica dovažala dan na dan.

Hiše v Söulu.

To je bil vojni načrt, ki ga je Kuropatkin vztrajno in potrpežljivo izvajal do konca avgusta. Zato je pa moral biti ravno v Ljaojanu. Za hrbtom je imel Mukden, da se v potrebi umakne tje, ako bi ga japonska premoč prehitro zalotila v Ljaojanu.

Važen je bil Ljaojan pa še zlasti zaradi treh velikih cest, ki se strinjajo ob njem. Važna je cesta iz Njučvana in Inkova, dalje na Fenvančen in severno na Mukden. Te ceste so pa zopet v zvezi s stranskimi poti v gorske prelaze na jugovzhodu. Tako je mogel poslati vedno sovražniku nasproti večje oddelke, da zadržujejo njegovo prodiranje. Ko bi bil stal Kuropatkin ves čas pri Mukdenu, tega ne bi bil mogel, in Japonci bi bili mnogo hitreje prodirali in ga prehiteli, preden bi imel še zbrane dovolj vojaščine.

V majhni hišici, iz katere so bile napeljane na vse strani brzojavne žice, je imel general Kuropatkin svoj glavni stan. Delal je neprenehoma. Vsak železniški vlak, ki je dovažal novih čet iz Rusije ali ranjence z bojišč, je osebno sprejel. A stanoval je tudi v posebnem železniškem vozu, v katerem se je vozil, da je nadziral vojaštvo na raznih krajih. Skrbel je za vse osebno. Zlasti ranjence je obiskoval vsak dan v bolnišnicah. Sam je pripenjal na prsi odlikovanja hrabrim vojakom, jih nagovarjal in bodril, tako da si je pridobil neomejeno zaupanje svojih podložnikov. Tudi častniki tujih držav, ki so v ruskem taboru opazovali vojsko, so priznavali, da je Kuropatkin izredno bistroumen vojskovodja.

Zastraženje železnice.

Kuropatkin je velik del svoje armade moral porabiti za varstvo železnice. Zato se tudi nikoli ni vedelo, koliko ima vojakov, ker je veliko število bilo neprestano razdeljeno ob progi. In treba je bilo mnogo stražnikov! Govorili smo že o ljubeznivih Hunhuzih, teh rokovnjačih mandžurske dežele. Straže so morale biti tako pogoste, da je vsaka bila v vedni zvezi z naslednjo. A še to ni zadostovalo. Treba je bilo očediti progo teh tolovajev z vso silo, in zato so porabili tudi potujoče vojaštvo. Na poti je vedno en oddelek izstopil iz vlaka in je marširal peš ob progi do naslednje postaje, kjer je izstopil zopet drug oddelek. Tako so bile vedno tudi potujoče straže na mestu, pripravljene vsak čas udariti se s tolovaji.

To je imelo pa tudi za moštvo veliko ugodnost, da so si potujoči vojaki iztegnili in razgreli med hojo svoje otrple ude. V sibirskem mrazu se voziti dneve in tedne, ni šala, in vojaki so čutili kot veliko olajšavo, da so mogli malo hoditi. Sicer je pa železniški minister Hilkov preskrbel za vojake vse, kar je bilo v njegovi moči. Hilkov se je iz navadnega delavca povzel do ministra in je tudi ob tej priložnosti popolnoma opravičil zaupanje, ki so ga stavili vanj. Soglasno so vsi veščaki priznali, da je sibirska železnica vzorno poslovala ves čas. V tolikih mesecih pri tolikem prometu se ni niti enkrat primerilo, da bi bil promet moten ali celo ustavljen. Če pomislimo, da zadostuje najmanjša poškodba na tiru, da ustavi ves promet, moramo se le čuditi izvrstni upravi železnice in paznim stražam, da so ohranile vse v tako vzornem redu.

Kajti Hunhuzi so bili neprenehoma pri delu, zlasti ponoči. Med njimi so bili japonski štabni častniki, ki so imeli natančne zemljevide in najhujša razstrelila. Vedeli so natančno za ugodna mesta, kjer bi se dala provzročiti kaka nesreča. Zlasti pri mostovih so dobili večkrat preblečene sumljive ljudi, pri katerih so pri preiskavi našli vse priprave za atentat Ti Hunhuzi so se preoblekli enkrat v buddhovske duhovnike, drugič so hodili okoli kot božjepotniki, še drugič so bili preblečeni za kramarje, ki so navidez brez vsake zle misli prenašali svojo krošnjo. Lahko si je misliti, kako težavno je bilo za Ruse, ko niso vsled tega mogli nikomur več zaupati, ker niso vedeli, kje in v kaki ovčji koži hodijo okoli njih tako nevarni sovražniki.

Pravijo, da pomeni ime Hunhuzi ljudi, ki imajo krinko na obrazu. To namreč ni poseben narod, ampak pravzaprav stan organiziranih roparjev. V njem se zbirajo tolovaji vseh narodov mandžurskih, dasi je največ obubožanih Kitajcev, ki si iščejo na ta način brezdelnega dohodka. Da jih ne bi spoznali pri napadih in vlomih, so si devali na obraze krinke in dolge rdeče brade. Videli smo že, da jih je Aleksejev v svoji proklamaciji naravnost nazval „tolovaje z rdečimi bradami“. Seveda so bili ti ljudje pripravljeni, da za denar izvrše vsako hudodelstvo, in so se rade volje dali podkupiti od Japoncev.

Jako verjetno je torej, da je moral Kuropatkin več kot 50.000 mož porabiti samo za varstvo železnice. Najboljši stražniki so bili kozaki, ki so na svojih hitrih konjičih vlovili marsikaterega „rdečebradca“ in mu pokvarili njegovo hunhuško delovanje. Glave hunhuških roparjev so potem v svarilo razobešali ob železniški progi.

Z enim vlakom pač povprek ni moglo potovati več kot 500 mož. Poročila govore, da so šli na dan najmanj po 4 vlaki, pozneje po 6 in še pozneje tudi po deset. A pomisliti je treba, da je moralo to vojaštvo voziti s seboj tudi konje, topove in vso vojno pripravo. Pa ne le to: Rusi so morali prevažati tudi vozove, gradivo za železnice in za taborišča itd. Kajti v tuji deželi niso dobili ničesa zastonj, vzeti pa Kitajcem tudi niso smeli ničesa. Morali so torej vse kupiti ali pa s seboj pripeljati. Več kot 2000 do

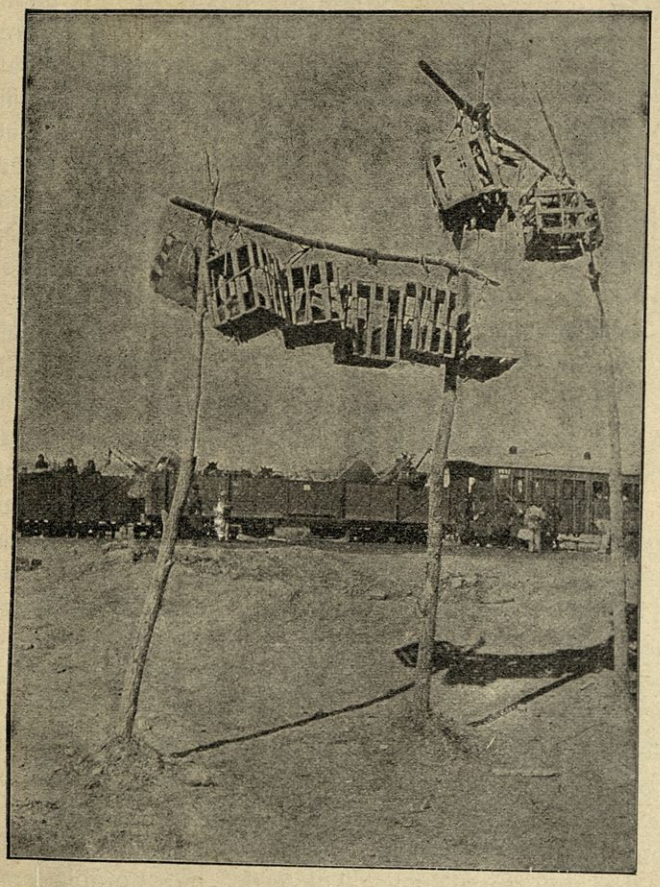

Glave hunhuških roparjev, v kletkah za svarilo izobešene v Mandžuriji.

3000 mož sploh noben dan ni moglo odpotovati. Vožnja je pa trajala do Harbina vsaj 60 do 70 dni, ker je morala tolika množica večkrat obstati na potovanju. Od Harbina je pa bilo treba potovati na Mukden in v Ljaojan, kar je rabilo zopet nekaj časa. Zato je pa bilo nemogoče sproti poročati po resnici, koliko vojakov ima Kuropatkin, sam pa tudi ni bil toliko nepreviden, da bi bil to razglasil in po časopisih dal na vednost Japoncem. Saj so Japonci tudi tajili svojo moč in svoje načrte ali pa celo nalašč razširjali napačne vesti, da bi prevarili Ruse.

Gotovo je le to, da so časniki visoko precenjevali število vojakov, ki jih je imel Kuropatkin na razpolago, dasi se je iz njegove taktike videlo, da mesece in mesece še ni imel dovolj močne armade, da bi se bil uspešno ustavil Japoncem.

Kuropatkin je baje rekel, da mora imeti v Mandžuriji en milijon vojakov. A zdi se, da se Rusi sami boje postaviti tako armado v Mandžurijo, ker bi bilo nemogoče jo vzdrževati. Treba bi bilo toliko provianta vsak dan, da bi železnica niti ne mogla sproti preskrbovati dovoza. Na dovoz po morju pa niti misliti ni bilo, ker je imelo japonsko brodovje toliko premoč.

Vojaštvo in orožje.

Iz dosedanjega razmotrivanja je jasno, zakaj se Rusi niso mogli uspešno postaviti v bran prodirajočim Japoncem, vkljub temu, da more Rusija postaviti v boj dobre 3 milijone vojaštva, Japonska pa le 350.000 mož redne armade.

A oglejmo si armadi še natančneje!

Ruska armada ima novo puško za več patronov kalibra 7·6 *mm*, ki jo imenujejo „trilinijska puška“ model 91. Tudi konjica ima podobno lahko puško novejšega modela. Kozaki imajo posebne puške, in več kozaških polkov je oboroženih tudi s sulicami. Topništvo so pa Rusi ravno presnavljali. Gotovo so Japonci vojsko začeli namenoma takrat, ko so videli, da Rusija nove topove šele poizkuša, a jih še ni uvedla v vojsko. Tudi če spravijo med vojsko še topove nove oblike na bojišče, bo trajalo nekaj časa, preden se jih vojaštvo privadi. Sedanji ruski topovi pa po sodbi strokovnjakov niso več najboljši.

Japonci so pa vso pozornost obrnili ravno na razvoj topništva. Njihove granate so napolnjene s strelivom, ki ima po iznajditelju ime šimoze. Mogoče, da so poročila o učinku šimoze pretirana, a to je gotovo, da je prizadejala Rusom velikanske izgube. Japonske granate so jako dobro izdelane in so se vedno razletavale.

Glede peštva se je pokazalo, da so bili Japonci Rusom daleč naprej, ker so vso vojsko pripravili samo z oziroma na to vojsko. V obleki in v oboroženju so vse uredili po potrebah mandžurskega bojišča in po izkušnjah, ki so si jih pridobili v zadnji vojski. Pehota japonska ima puško, ki se imenuje po izumitelju — Mejidžijeva puška ter ima kaliber 6·5 *mm* in sprejme v magacin 5 patron. Japonski strelci so silno izurjeni. Merijo izvrstno in prirojena hladnokrvnost japonskega vojaka se kaže tudi v gotovosti njegovih strelov. Iz početka vojske so pisali o japonskem pešcu, da je slaboten in da hitro opeša. A pokazalo se je, da so Japonci sicer res majhni in na videz slabotni ljudje, a silno žilavi in vztrajni. Gotovo vpliva na njih neumornost tudi zmerno življenje, ker ne pijejo alkoholnih pijač. Pri dolgotrajnih marših so po najslabših potih vztrajali v hitrem koraku in nadomestili s tem, kar zaostaja njihova konjenica za rusko.

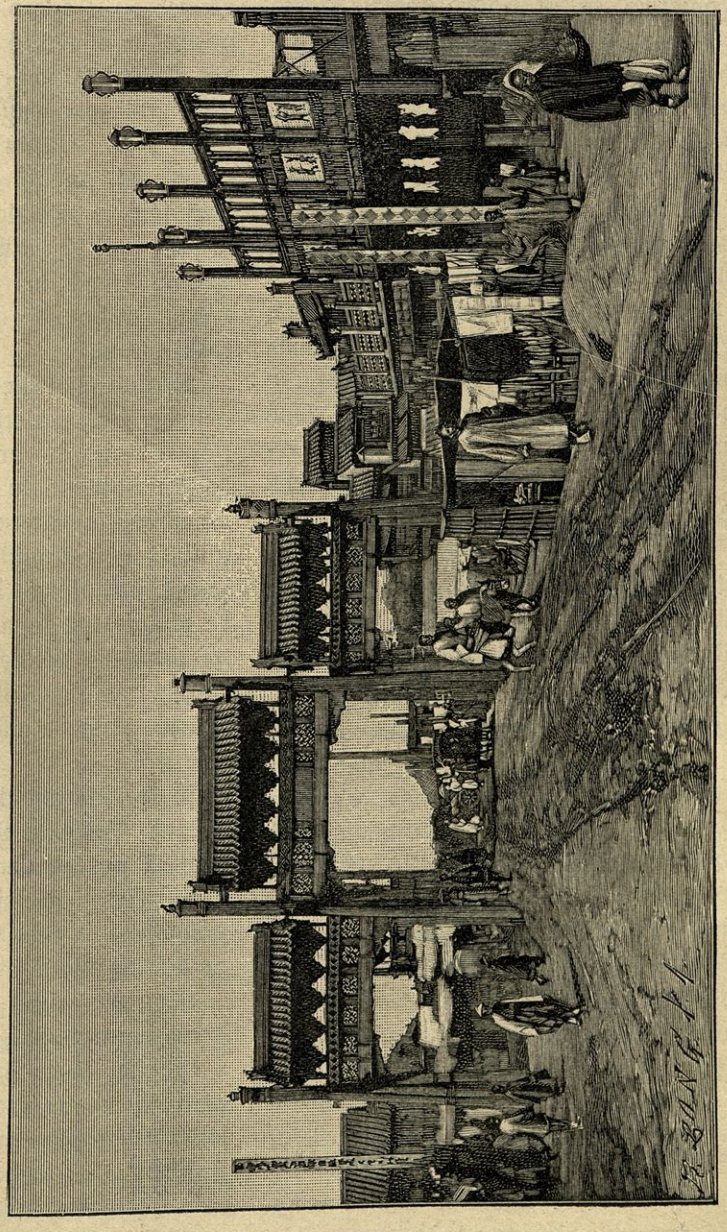

Vrata in ulica v Pekinu.

Kajti kot jezdeci so pa doslej vendar še ruski kozaki na prvem mestu. Kakor zrasli so s svojimi čilimi konjiči, ki so močni,

hitri in silno vztrajni. Posamezni kozaški oddelki so se jako odlikovali, a v velikih bojih je odločevalo seveda japonsko topništvo.

Jezdeci pa Japonci niso. V njihovi deželi konjereja še ni dobro razvita. Zato nima tudi vojaštvo dobrih konj. Pri mnogoštevilnih vojskah, ki so jih bili med seboj japonski velikaši, tudi niso rabili konjenice, ampak le pehoto.

Pri Japoncih je vpeljana 3 letna aktivna vojna služba, potem pridejo 4 leta reserve; v deželni brambi je Japonec 5 let — torej ima skupaj 12 let vojaške dolžnosti. Dalje imajo nadomestno reservo, katera trpi 7 let, in slednjič črno vojsko. Ko je izbruhnila vojska, so iz reserve in nadomestne reserve pomnožili armado do vojnega števila. Dné 4. marca je poklical japonski cesar vso reservo in deželno brambo v orožje. Velik del je pa ostal še v svojih vojnih okrožjih.

S tem je spravila Japonska na noge dobrih 340.000 mož in 780 poljnih topov. Seveda je pa še veliko število za boj sposobnih mož doma, kajti japonsko prebivalstvo šteje že blizu 50 milijonov duš.

Ker se je Japonska pripravljala samo na vojsko v Mandžuriji in se ji od nikoder ni bati nobenega sovražnega napada, je že prej postavila vso aktivno armado v bližino pristanišč na zapadni strani. Tako je lahko brez vsake zamude vedno poslala toliko vojaštva po najbližji poti na bojišče, kolikor ga je mogla brez težave vzdrževati in preskrbovati v Mandžuriji.

To je bila velika prednost pred Rusijo, in ta je tudi odločila vojno usodo.

Kitajske oblasti v Ljaojanu.

A segli smo že skoro predaleč v naslednje dogodke. Vrnimo se v Ljaojan, kjer so Kitajci kot „nevtralni“ gledavci s svojimi po strani urezanimi očmi radovedno opazovali vedno se množečo rusko oblast.

Kitajski mandarini so dobili iz Pekina od kitajske vlade migljaj, da naj bodo z Rusi prijazni. Sicer ta prijaznost ni bila prav nič odkrita, in kitajski mandarini v Ljaojanu bi bili prav radi Ruse poslali nazaj v Sibirijo, vendar so s svojo znano kitajsko prebrisanostjo in hinavsko priliznjenostjo izpolnili, kar sta želela slabi cesar v Pekinu in njegova oblastna mati.

In sicer so naredili to, kar diplomatje sploh radi počno pri takih prilikah, ko si zatrjujejo svojo globoko vdanost in odkrito prijaznost: Priredili so velik obed na čast Rusom, med katere je prišel tudi princ Ayme Burbonski, da se udeleži vojske na ruski strani.

Svojim čitateljicam, ki žele najbrže izvedeti kaj bolj prijetnega, nego so le krvavi popisi bojev in orožja, gotovo ustrežemo, če jim podamo tu zgled kitajske kuharske umetnosti, s katero si je izkušal ljaojanski guverner nakloniti ruska srca. Ruski dopisnik Jurij Jelec, ki je bil tako srečen, da se je udeležil tega imenitnega obeda, nam ga popisuje takole:

Ne ravno najboljše volje sem gledal skozi zaprto okno na enolično okolico ljaojansko. Vse gore so bile zastrte s prašno meglo, ki jo je že tretji dan prinašal veter sem od oceana. V steklo so neprenehoma udarjala drobna peščena zrnca, ki jih je tajfun metal vanje. Pesek je silil skozi vse špranje in pokrival vse predmete v stanovanju ter ni prizanašal niti čajnim steklenicam.

Kar sem slišal donenje bobenčkov, in k mojemu stanu sta prijezdila dva Kitajca, z velikima, belima kapama in v rdečih suknjah, ki sta na vse strani plapolali v vetru. Ko sta vstopila pri meni, sta se globoko priklanjala in mahala z rokami, in eden je iz svoje lepe suknje privlekel temnordeč zavitek in mi ga je podal.

V njem je bila velika rdeča kitajska vizitka z močnimi, kitajskimi črkami. Iz ruskega napisa sem izprevidel, da mi pošilja vizitko

sam kitajski guverner ljaojanski. Čital sem: „Ljaojanski tifonhuan Čži-Čžou-Sjan-Cun-in najvdanejše prosi, da bi blagovolili priti k njemu na obed danes dne 22. maja ob 4. uri popoldne."

Slovesno nas je bil povabil mandarin že prej, ko je obiskal s svojim spremstvom vsakega povabljenca posebej. To je bilo torej le še potrdilo in opomin, da naj gotovo pridemo.

Obed je bil namenjen v čast princu Burbonskemu, povabljeni so pa bili ruski dostojanstveniki in znanci tifonhuana.

Ob določeni uri smo se vsi pripeljali v kočijah, v dvokolkah ali pa prijahali k stanu tifonhuanovemu, na ulicah daleč na okolo je bilo pa vse polno ljudstva, katerega je bil poln tudi prostrani dvorec kitajskega guvernerja.

Pri vratih je stala častna straža v pestrih, živopisanih opravah z godbo na desni strani; trobentači so bili v sivkastomodrih suknjah z rdečimi všivki in v evropskih klobukih s širokimi belimi krajci. Ko smo prišli, so zadoneli trije silni udarci na gong, vojaki so prezentirali in godba je zaigrala pozdrav, v katerem sem po daljšem poslušanju zasledil francosko glasbo.

Gubernator in general-lajtnant princ Sen-Čžu-Juj, daljni sorodnik cesarske hiše, je prišel gostom nasproti in nas je peljal v sprejemnico, kjer je bila pokrita miza, a na njej ničesar razen otirač.

„Dolga reč bo to", sem mislil sam pri sebi, ko so nas posedali z vsemi ceremonijami okoli mize in postavljali pred vsakega steklenico čaja in raznega peciva.

A motil sem se. Čaj so hitro pobrali, in množica slug v rdečih suknjah je pokrila kmalu ves mizni prt s širokimi krožniki, na katerih je bilo polno majhnih sladčic. Kar smo pokusili, vse je bilo jako okusno, silno sladko. Takoj se mi je zazdelo: Kitajci začenjajo obed pri koncu. Vina so bila evropska. Kmalu so odnesli sladčice.

Vsake jedi so naložili na krožnik v majhnih komaj vidnih množicah, a vse je bilo čudovito okusno. Za vsako jedjo, katero smo pogoltnili z enim požirkom, so takoj pobrali krožnike in prinašali novih.

Ko sem naštel, da smo že snedli skupaj s sladčicami trideset jedi, sem vprašal meni nasproti sedečega princa Sen-Čžu-Juja, koliko jedi imajo navadno pri takem obedu.

Ta se je ljubeznivo nasmehnil in mi odgovori po tolmaču:

„Danes imamo stoindvajset jedi."

Mi smo se vsi kar prestrašili.

„Kako, stoindvajset? Tolmač, vi ste napačno razumeli."

„Ne, ne motim se", odgovori ta, „stoindvajset jedi vsega skupaj s sadjem."

V. I. Nemirovič-Dančenko je samo globoko vzdihnil in, nagnivši se k meni, tiho vprašal:

„Koliko časa pa bo trajala ta ceremonija?"

„Gotovo pet ur, saj sedimo že čez eno uro, pa smo snedli šele trideset jedi. Devetdeset nas še čaka."

Nemirovič-Dančenko pa je pri teh besedah naredil tako grozno otožen obraz, kakor bi bil k smrti obsojen.

„Kako je to", se je izgovarjal poveljnik glavnega tabora, „jaz se ne morem premagati, da bi kaj jedel. To je gotovo predsodek, a jaz se ne morem premagati."

„Jaz pa nasprotno", odgovori princ, „jaz obožujem kitajsko kuhinjo in izkažem vsaki jedi dolžno čast."

Nato se je princ lotil mene in me vprašal, zakaj jem z vilicami, ter me učil jesti s kitajskimi paličkami in mi dokazoval, da je s paličicami vsaka jed veliko boljša. Poizkušal sem, a nisem nikakor mogel jesti s tem kitajskim orodjem ter sem se zopet vrnil k vilicam.

Pri obedu je pa nečesa manjkalo: Ni bilo kruha; namestu njega so nam podajali same sladčice.

Nemirovič-Dančenko se je iz obupa začel pogovarjati s princem o Španiji, in z obeh strani se je vsipalo vse polno španskih imen.

Ko so nalili šampanjca, je vstal tifonhuan in napil zdravju princa in vseh gostov. Navzoči Kitajci so trkali in rekli pri tem: „Hao, hao!“ [1]) ter se globoko priklanjali. Pod oknom je pa godba namestu tuša zopet zaigrala pozdrav.

„Ali zna vaša godba igrati še kaj drugega?“ sem vprašal guvernerja.

„Ne, samo to skladbo znajo, a zdaj se začne godba na lok, ki vam bo morda bolj

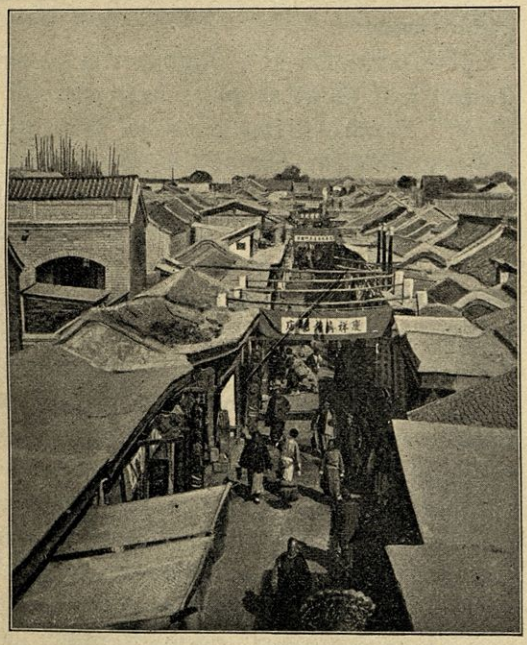

Kitajska ulica.

ugajala“, je ljubeznivo odgovoril naš kučegazda.

Princ Burbonski je napil na zdravje tifonhuanu, potem pa princu Sen-Čžu-Juju. Vsi Rusi (bilo nas je petnajst) smo zaklicali: „Urá!“ ob spremstvu istega „pozdrava“ in ob gromenju turškega bobna, od katerega se je tresel papir v krasnih, z lesenimi paličicami prekrižanih oknih sobane.

[1]) Dobro, bravo.

Pokušali smo brez konca vsa mogoča jedila, in ko smo dobili nekaj pocukranega, sem se že oddahnil, češ zdaj bo konec.

Ko vprašam tolmača, mi ta odgovori: „Pol obeda še ni minilo.“

Iz sosednje sobe se je oglašalo zopet udrihanje po bobnih in gongih in cvililo je nekaj goslim podobnih glasbil v bogve kakih be-molih. To je bila kitajska narodna glasba, od katere so mi oči temnele in se mi je glava mešala. Obed pa se je vlekel dalje.

Čez eno uro vprašam tolmača, če bo kmalu konec.

„Kmalu, kmalu!“ je odgovoril.

In res, kmalu vstaneta oba mandarina. Samo onadva izmed Kitajcev sta sedela. Vse njiju spremstvo je stalo okoli in pomagalo slugam streči.

Pogledal sem na uro: Sedeli smo že dve uri in pol.

„Oh, to je nekaj nebeškega!“ sem slišal vzklikniti nekoga.

„Vaša Visokost in mnogočislani gostje!“ je glasno zaklical tolmač. „Njegova ekscelenca gospod tifonhuan in princ Sen-Čžu-Juj prosita, da jima skažite čast in se postavite v skupino, da se ohrani spomin na prijetne ure, katere smo preživeli skupaj tako prijetno. Potrudite se na dvor: fotograf že čaka!“

Vsi smo slušali poziv.

Oba mandarina sta se postavila ob strani princa Burbonskega, gostje okoli njih, spremstvo za gosti, spredaj na stopnice so sedli godci, a ob straneh je stala častna straža s puškami ob ramah.

Vsi kitajski uradniki so si popravljali obleko in klobuke, se skrbno postavljali, in videti je bilo, koliko jim je do tega, da bi na fotografiji rumeno pleme bilo lepše od belega.

Elegantni fotograf v svilenem plašču se je svečano kretal okoli aparata kakor velik umetnik, prestavljal, popravljal skupino, nas

dolgo opazoval, potem pa snel, in kakor vedno, so si vsi olajšani oddahnili.

Guverner je nekaj ukazal tolmaču, in ta je glasno zaklical gostom:

„Vaša Visokost in mnogočislana gospoda! Tifonhuan vas prosi, da se vrnete v dvorano in nadaljujete obed!“

Mi smo se skoro zgrudili, ko smo slišali to nepričakovano novico, a ni bilo drugače: Z žalostnim obrazom smo šli nazaj in sedli na svoja mesta. Zopet so s hitrostjo brzovlaka šli krožniki mimo nas in na njih razna jedila.

Jaz sem tiho mignil in vprašal poslušnega tolmača, koliko še pride.

„Jaz sem dobro štel; vsega skupaj bo le še trideset jedil, pa bo končano“, je dejal in mi pokladal na krožnik nekaj belega, garnirano z neko rumeno stvarjo.

„Kaj pa je to?“ ga vprašam.

„Lastavičja gnezda.“

Prisilil sem se, da pokusim to stvar, a začudil sem se: bila je čudovito okusna delikatesa.

„Oprostite“, obrnem se k Sen-Čžu-Juju, „ali imate pri vas kdaj obed, pri katerem je več kakor stoinvajset jedil?“

„Ne, večjega ni. To je največji obed, in več ni mogoče podati gostom“, mi odvrne, sladko se smehljajoč.

Zopet je vstal tifonhuan in dolgo govoril. Vsak stavek je tolmač spremljal s tem, da je neprestano kimal z glavo.

„Tifonhuan govori“, je prevajal, „da mu je jako prijetno, da je v mestu vse tako pokojno in da se rusko vojaštvo tako izborno razumeva s prebivalstvom in da so v vseh vaseh zadovoljni z vojaki. Povsod je najlepši red, in to je jako prijetno. Tifonhuan prosi, da bi pili na srečo ruskega in kitajskega cesarstva, ki sta vedno bila dobra soseda.

„Urá“ in „hao“ sta se zlila v en glas, zadušena od ropotanja bobnov in tromb.

Zopet smo sedli, in krožniki so hiteli po mizi. Od Rusov že nihče ni več segal po jedeh. Princ Burbonski, ki se je držal najbolj junaško, je nehal pri sto in prvi jedi.

Samo lotosov sad sem še pokusil kot redkost.

A kaj smo pa vse jedli? me vprašujete. Ko bi jaz to vedel! Z jedilnega listka naštevam tu nekaj imen:

Lastovičja gnezda.

Drevesne gobe.

Mladike bambusove (podobne našim špargelnom, a okusneje).

Morski črvi trepangi.

Lotosovo seme s sladko omako.

Ribja jajca.

Kitajsko zelje.

Glavice morskih krabov z omako iz morskih rastlin.

Nazadnje so prišle juhe: Mesna, ribja in zelenjadna. Z juhami so nehali.

Ko smo slednjič vsi izmučeni od sedenja vstali izza mize, je bila ura devet. Obedovali smo ravno šest ur.

Pogostitelja sta se ob slovesu izgovarjala, da smo mogli tako malo govoriti — kdo bi mogel govoriti pri stoindvajsetih jedilih? — in krivdo za to sta zvračala na tolmače, ki niso bili kos svoji nalogi. A to je bila le fraza, kajti mandarini malo govore in pretehtavajo vsako besedo.

Spremljani s peklenskim hrupom kitajskih bobnov smo sedli v kočije in se odpeljali. Ta obed je pa imel veliko politično važnost in je mnogo vplival na rusko-kitajsko razmerje, ker se je vedelo, da nas je tifonhuan pogostil na povelje iz Pekina.

Vendar je med kitajskim prebivalstvom tlelo nezaupanje do Rusov. Sicer so lahko videli Kitajci, da je pod rusko upravo Mandžurija napredovala bolj, kakor prej v stoletjih, vendar niso izgubili zavesti rumenega plemena. Vsak ruski neuspeh so sprejeli s slabo prikrito škodeželjnostjo.

Japonski državni zbor.

Japonski cesar se je moral obrniti do ljudskih zastopnikov, da dobi od njih sredstva za vojsko. Med tem, ko je Rusija še vedno absolutistično vladana in ima car v rokah vso oblast, se je Japonska tudi v tem oziru prilagodila modernemu razvoju in ima državni zbor po zgledu drugih evropskih držav.

Dné 20. marca je sklical mikado državni zbor k izrednemu zasedanju. Otvoritev je bila izredno slovesna in je pokazala, da se vsi zavedajo važnosti sedanjega trenutka.

Mikado, spremljan od prestolonaslednika Jošihito Harunomija, se je pripeljal v zbornico v paradnem vozu, katerega sta obdajala dva oddelka cesarske telesne straže v bogatih uniformah, polnih pestrih našivov. Zbranega je bilo mnogo ljudstva, ki je gledalo sprevod mirno in tiho z vso resno hladnokrvnostjo, katero kažejo Japonci vedno v važnih trenutkih.

Cesar je sprejel najprej poklonitev 328 članov gosposke zbornice, v kateri je staro japonsko plemstvo, in 300 japonskih ljudskih poslancev. Nato je prebral prestolni govor, katerega mu je podal prvi minister, grof Kacura. Ta govor se glasi:

„Otvarjamo svoj cesarski državni zbor, in obračajoč se do vsakega in do vseh članov gosposke in poslaniške zbornice, naznanjamo z velikim zadovoljstvom, da postaja naše razmerje do raznih držav vedno prisrčnejše in prijaznejše. Polna odkritosrčne želje, vzdržati na Vzhodu trajen mir, je Naša vlada stopila v pogajanja z Rusijo. A obžalujemo, da je Rusija bila neodkritosrčna v svojih mirovnih izjavah, vsled česar smo morali začeti vojsko. Ko smo se pa odločili za orožje, ne moremo odnehati, dokler ne dosežemo predmeta te vojske. Naše vojne sile v očigled izrednim naporom in težavam vojske kažejo dejansko svojo vdanost in svoj nevpogljivi pogum. Upamo, da bodo vsi Naši podložniki sodelovali v

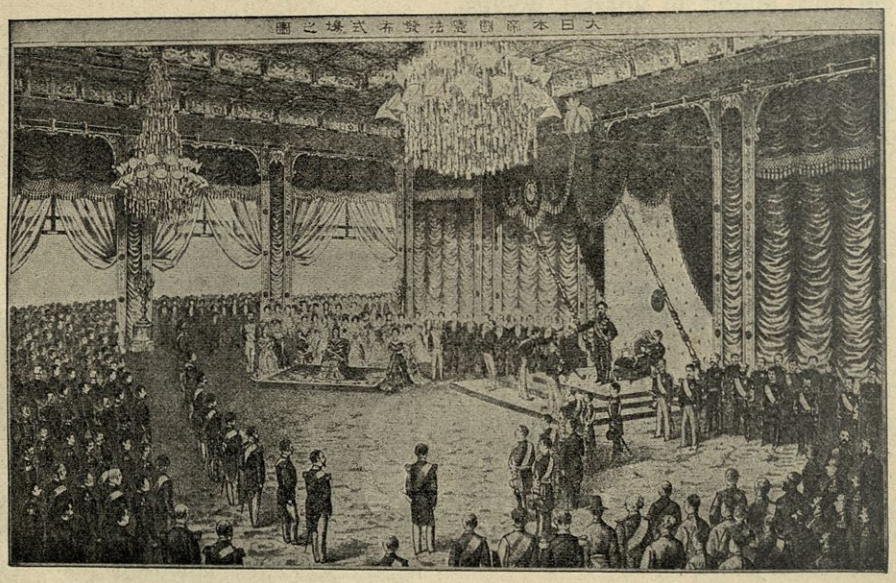

Mikado otvarja japonski državni zbor.

popolni edinosti, da povzdignemo slavo svojega cesarstva. Zanašamo se, da boste tudi Vi, po naši želji, izpolnjevali svojo dolžnost in boste drage volje pritrdili potrebščinam in zakonskim predlogam, ki jih zahteva sedanji položaj, in o katerih smo naročili svojemu državnemu ministru, da Vam jih predloži."

Ves čas, ko je čital mikado ta govor, so stali člani obeh zbornic priklonjeni, kakor predpisuje državnozborski red. Nato stopi predsednik zbornice k prestolu in sprejme iz mikadovih rok slovesno listino. Tudi cesar se z glavo prikloni zbornici in zapusti zborovavce s slovesnim korakom ter se vrne v svojo palačo.

Zdaj je pa zbornica izvolila odsek, ki je sestavil odgovor na prestolni govor. Šlo je vse kakor dogovorjeno. Zbornica je odgovorila vladarju:

„Mi, vdani služabniki Vašega Veličanstva, člani poslaniške zbornice, izražamo dostojno svojo hvaležnost za prihod, s katerim je blagovolilo Vaše Veličanstvo milostno otvoriti državni zbor, in za besede, s katerimi nas je milostno nagovorilo Vaše Veličanstvo. Cesarstvo se je vedno trudilo, da vzdrži mir na skrajnem Vzhodu. A Rusija, ki neče odkritosrčno varovati mirú, je prekršila svojo pogodbo s Kitajsko in izjave, ki jih je opetovano dala velevlastim. Mi smo torej popolnoma zadovoljni s tem, da je Vaše Veličanstvo napovedalo vojsko. Naša vojska neprestano zmaguje. Te uspehe pripisujemo edino le vplivu Vašega Veličanstva Vztrajno se bomo trudili z največjo skrbjo izvrševati svojo postavodajalno delavnost z ozirom na to, da bo država mogla izpolnjevati vzvišeno navodilo V šega Veličanstva, ter da opravičimo odlično zaupanje, katerega ima do nas prebivalstvo."

To je pač poslušen državni zbor, ki tako lepo uboga svojega cesarja! Marsikateri evropski vladar lahko zavida japonskega mikada za ljudske zastopnike, ki se kažejo tako vdane in mirne! Državni zbor je res pritrdil vladnim zahtevam, ki niso bile ravno skromne. Dovolil je visoke davke za vojsko, vpeljali so monopol za sol in tobak, najemali posojil doma in izven države.

Sicer pa na Japonskem tudi ne gre vse gladko. Mislimo si državo, ki se je tako hitro — skoro bi rekli: čez noč — razvila iz azijske države v „civilizirano" cesarstvo! Tu ni bil mogoč oni dolgotrajni zgodovinski razvoj, ki je ustvaril evropske države. Reformirali so kar na nagloma in uvajali vse, kar so videli v Evropi. Dežela sama je razdeljena v dva dela: Eni so goreči pristaši evropske omike, ki so študirali na naših vseučiliščih in se navzeli ne le evropske noše, ampak tudi evropskega mišljenja; velika večina ljudstva pa je še staropoganska ali buddhovska.

Političnih strank imajo na Japonskem dovolj: Markiz Ito je načelnik konservativcev, Jamagata vodi imperialiste, grof Okuma je voditelj naprednjakov, in te stranke se bore med seboj tako, kakor se bore sploh politične stranke. A vojska jih je združila: Sovraštvo do tujcev in želja, povzdigniti japonsko moč, sta potisnili v ozadje vse strankarske interese. Javno mnenje je bilo za vojsko, in če je tudi proračun vojnih potrebščin na Japonskem poskočil v štirinajstih letih od 208 milijonov na 650 milijonov frankov, se ni ustrašila vlada še večjih bremen, ker je vedela, da ne najde odpora. Slednjič pa mnogo odločuje tudi to, da upajo vojne potrebščine pokriti iz domače dežele. Leta in leta so se pripravljali, in zdaj upajo razni podjetniki, da spravijo v denar velike zaloge, ki so jih pripravili za vojsko.

Japonci so se zagledali v evropske tovarne, v stalne armade naših držav, v urade in parlamente. In ko so po zunanjih vzorcih sami tudi vse to naredili doma, jih je prijela želja, da svetu pokažejo, kaj znajo. Tudi oni hočejo igrati v koncertu velevlasti. In

ta vojska jim je pot, po kateri upajo, da pridejo v krog mogočnih gospodarjev tega sveta. Brez konca in kraja so izdelovali topove in vojne ladje, iznajdevali smodnik in puške. Pokazali so pri tem veliko nadarjenost. Države pa ne postanejo velike in mogočne le po tehničnem napredku in po vojnih uspehih. Tudi Japonska bo morala to izkusiti.

Donski kozaki.

Pri prednjih četah.

Rusi so šli Japoncem daleč nasproti. Življenje v takem prednjem oddelku ob reki Jalu nam popisuje vojni dopisnik Kravčenko tako-le:

Srednje rasti, energičen, nestrpen, je korakal načelnik prednjih straž general Kondratovič nervozno iz kota v kot; včasih je postal in napisal par vrstic ali šel k telefonu, poklical tega ali onega in dajal svoje jasne in kratke ukaze.

„Pripravite ta in ta polk za odhod! Ljudje naj bodo pripravljeni! Častnikov ne puščati nikamor! Okrepite poizvedovalne čete ob bregu! Preglejte orožje“ itd.

Kakor bi stal na poveljniškem mostu ogromne ladje, je razpošiljal ta odločni mož s pomočjo telegrafa in telefona ukaze po sto vrst in dalje naokrog in v svoji mali pesti je držal vse sile prednjih straž, pripravljen, da jih vrže vsako minuto tja, kjer se pokaže sovražnik.

Truden, ves razbit od dolge, neudobne poti, sem tiho ležal na postelji v sosednji sobi ter natanko prisluškoval, kaj da se godi v generalovem kabinetu.

„Morebiti se začne takoj“, — sem mislil, — „morebiti zagledam črez eno uro, črez dve, sovražne čete, zagledam tisoče naših vojakov, kako jim hité urno nasproti in zadržujejo sovražnika s svojo navdušeno odločnostjo ter ga mečejo zopet nazaj v morje, k groznim morskim čudotvorom, njihovim oklopnjačam, ki jih ščitijo in zakrivajo.“ Srce mi je bilo nekako posebno nemirno, in zaman sem se trudil, da bi zaspal. Ena

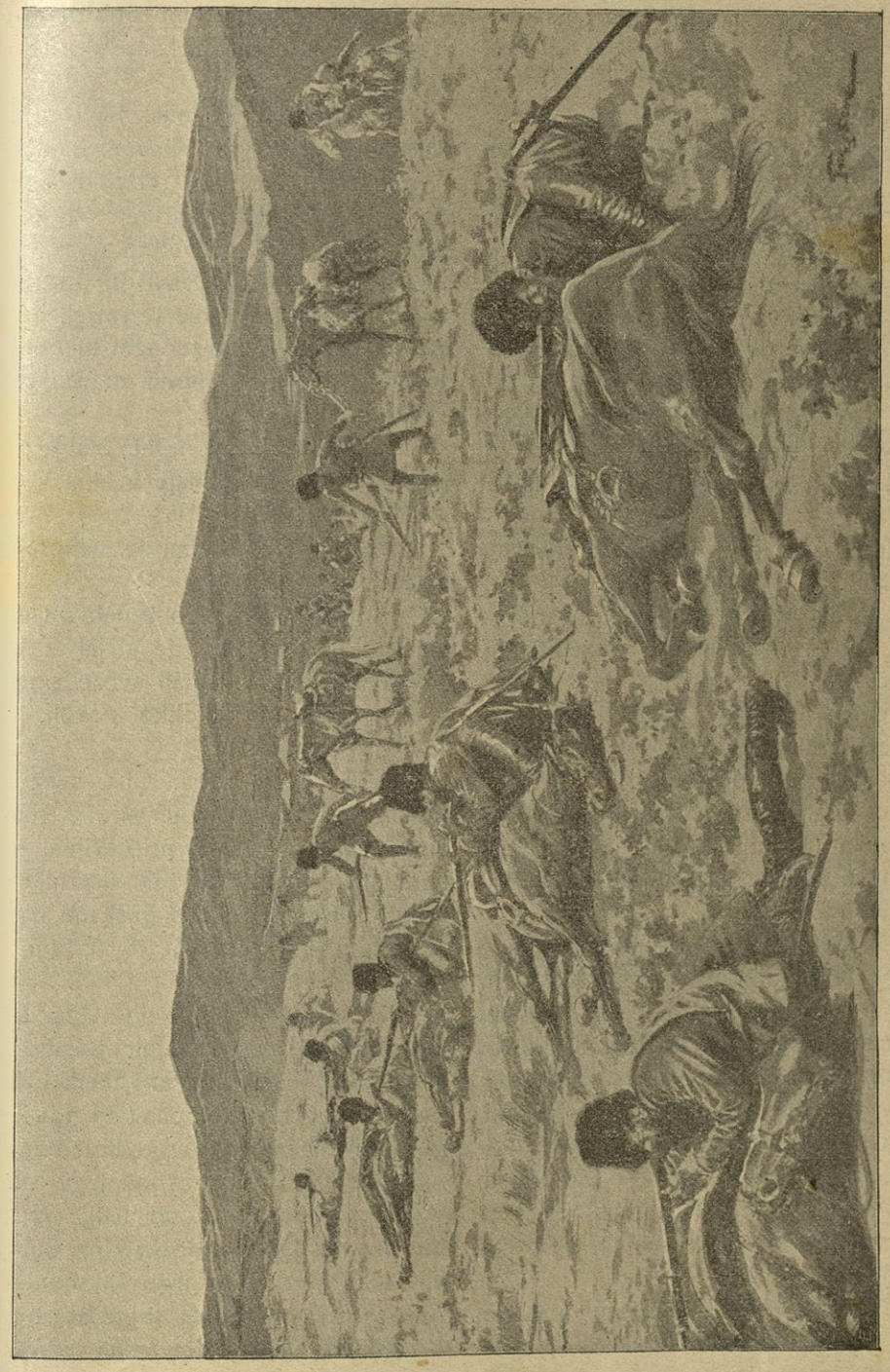

Kazaki v boju.

slika se je risala krvaveje od druge v moji domišljiji in nosila mojo misel iz te prostorne sobe, iz tega varnega kota, kjer je bilo tako toplo, čisto in svetlo, kjer so tako mirno gorele sveče . . .

Zadremal sem. Težke trepalnice so se jele zapirati in polagoma me je objemal pokoj.

„Trrr . . . tr . r . r . . .“ je zopet zabrnel zvonec telefona ob stiku električnega toka. Zbudil sem se in z utripajočim srcem sem sedel na posteljo.

„Slišim! Kdo govori?“ se je oglasil nervozni glas generala.

„Kaj? Bombardirajo? Kdaj so začeli? Kaj? Govorite glasneje! Kdaj?“

Skočil sem pokoncu in se začel hitro oblačiti.

„Začenja se, začenja“, so nehote šepetale moje ustnice.

Vrata so se odprla in moj general je stopil v sobo z oživljenim obrazom in svetlih oči.

„Ob dvanajsti uri in dvajset minut so pričeli bombardirati Port Artur“, je dejal s svečanim glasom in odšel.

Slišal sem, kako sta se mu drug za drugim prijavila načelnik postaje in načelnik štaba. Potem jima je nekaj naročil ter nekaj vprašal, in odšla sta.

„Pavel, zbudi štab! Pripravi kovčeg! Poglej, če je lokomotiva pripravljena! In da dobimo hitro kave!“ je velel svojemu čemernemu, brkastemu, zaspanemu služabniku, ki se je nenadoma prikazal med vrati.

„Zakaj pa vstajate?“ se je obrnil k meni, videč, da sem že ves oblečen stopil v dvorano. „Lezite še! Ne bojte se, ne boste zaspali! Povem Vam, kedar pojdem“, je dejal in se hitro ogrnil v suknjo ter odšel na postajo.

A jaz nisem niti mislil na spanje. Zaspani Pavel, ki se menda nikoli ni slačil, je prinesel kave, črnega kruha in sirovega masla ter postavil pred mene, jaz pa sem sedel nepremično v naslonjaču ter si slikal v duhu bodočnost, trudeč se, da bi uganil to, kar se morda že godi tam doli na bregu v gromu topov, med pokanjem pušk in mitraljéz.

Minila je ura, še ena. Izpil sem kavo, pokadil smodko, vse nekam mehanično, vzel v roko staro številko „Harbinskega Vjestnika“ in ga prečital parkrat od konca do kraja, a generala še vedno ni in ni. Dalje mi ni bilo mogoče čakati in odpravil sem se ga iskat. Plašila me je misel, da morda pozabi na mojo navzočnost in odide brez mene tja, kjer so Japonci morda že pričeli z izkrcavanjem.

Naposled sem ga našel; stal je pri brzojavnem stroju in gledaje nekam v stran, je pritiskal na tipalo.

„No, kaj je?“ — mi je nehoté ušlo z jezika.

„Ničesar novega do sedaj. Spati seveda nikakor ne smemo“, je dejal z laskavim nasmehom ter si zapalil svežo smodko.

Ko je dal še nekoliko povelj, je odšel z menoj na prosto.

Jasnila se je zarja. Čist, svež zrak je pihljal od premrznjene široke reke sem, enakomerno je puhal pripravljeni parovoz, in tuintam so hodili redki stražniki v svojih velikih črnih plaščih, s puškami na rami.

„Izprehajajva se“, je dejal, in jela sva se šetati.

Vse naokrog je bilo tiho. Plamteča zarja se je razlivala nad postajnim poslopjem, nad skladišči, vojašnicami, kitajskimi hišicami in nad neskončno dolgo vrsto tovornih vagonov, ki so se kot verige brez konca vrstili na tiru. Daleč, daleč spodaj na reki so se videli jambori nekaterih ladij; iz dimnika ene izmed njih se je kadilo. Bili so tam angleški in ameriški trgovski parniki in med njimi naša pomorska topničarica „Sivuč“, s kratkimi, kakor odrezanimi jadrniki.

„Tako življenje se je začelo s prvim dnem po napovedi vojske“, je rekel Kondra-

tovič, „ko smo morali naenkrat napeti vse sile, da bi se srečali primerno s sovražnikom, kjerkoli bi se pokazal. Res, da nas je bilo tedaj malo, toda bili smo tako navdušeni, da bi bili navzlic svoji mali moči odbili še mnogo silnejšega nasprotnika. Delali smo brez odmora, ne da bi vedeli, kdaj mine dan, kdaj se začne noč, in da priznam vsem svojim pomočnikom, kar jim gre: storili so to, kar bi se zdelo ob navadnemu času nemogoče. Navzočnost inozemcev, ogromno gibanje džunk, ki se po desettisočih prepeljavajo po reki, kakor hitro se staja led na Liaohe, vse to nam je vezalo roke in treba je bilo lotiti se vojnega dela s tisto čuječnostjo, s katero se morajo vršiti vsa vojna podjetja, ko je draga vsaka ura, vsaka minuta. Sicer je sedaj vse to prešlo in mi mirujemo. Kadar zagromé naši topovi, kadar vstanejo vse te neštete vrste naših vojakov, ki spijo sedaj tako mirno in pokojno, tedaj bodo Japonci spoznali, s kom da imajo opraviti, in to jim bode za dolgo časa pregnalo vsako veselje, dražiti nas!“

Hodila sva še nekoliko okrog in potem sva se vrnila.

Vse se je vzbujalo. Na postaji so hodili stražniki, začeli so pometati, vodili so iz konjušnic tiste nizkorasle kitajske konje, katerih so se tako naglo privadili naši vojaki, začeli jih sedlati in priučevati vojaškemu redu. Premenjene mejne straže so hodile mirno.

Korejski boji.

Naš zemljevid na str. 116. nam pojasnjuje, kako je bilo razpostavljeno rusko vojaštvo, ko je nastopil Kuropatkin. Ta pogled nam kaže, kako slab je bil Kuropatkin vkljub precejšnjemu številu vojaštva. On ni imel armade, ampak same posadke in straže. Nikjer ni smel vojaštva popolnoma vzeti proč, da ga osredotoči, in za železnico je bilo treba cele armade samo za stražo. Vendar je poslal Kuropatkin v Korejo kazake, da so se tu poizkusili v prvih bojih z Japonci.

V Koreji je bilo prvo bojno pozorišče, če tudi le kratko dobo, ker sta obe vojskujoči se stranki ravno v Koreji imeli svoje interese. Rusi so namreč v Koreji dosegli že precejšen vpliv. Preden se je začela vojska, so Rusi že namignili, da bi Japoncem samo tedaj prepustili razširjanje njih moči v Koreji, ako ti Rusom prepuste pristanišče Mazampo na južnem koncu Koreje. Port Artur in Mazampo — to bi bili za rusko oblast dve neprecenljivo važni postojanki. V Mazampu se je že naselilo nekaj Rusov, ki so tam naredili velika lesna skladišča in trgovali z lesom na Koreji. Ko bi bila odločitev samo v rokah Korejcev, bi bili ti skoro gotovo rajši izbrali rusko oblast, kakor pa japonsko, ker Japonci so s vsojo nasilnostjo, z zarotami in umori zapustili na Korejskem že dovolj slabih spominov, medtem ko so se Rusi pošteno trudili, da vse kraje, katere zasedejo, tudi v gospodarskem oziru povzdignejo. To so Japonci vedeli, in zato so udarili najprej na Korejo, da si jo popolnoma osvoje in Ruse preženo za vedno iz nje. Ko bi pozneje tudi v Mandžuriji bojna sreča odločila proti njim — je že Koreja sama vredna truda, da si jo zagotove.

Vkrcavanje ene divizije na Japonskem je trajalo tri dni, izkrcavanje v korejskih pristaniščih po en teden. Tako so v primeroma najkrajšem času mogli skozi Korejo priti do svojega namena, preden je bilo mogoče v severno ležečih pristaniščih, v Inkovu, Takušanu in ob izlivu reke Jalu postaviti na suho ostale japonske armade. Tam še niso bili varni, ker so se vedno bali Makarova, da ne udari iz Port Arturja na prevozne parnike, ki bi bili prevažali vojaštvo okoli polotoka Ljaotuna.

Ko so Japonci spravili v dobro stanje železnico od južnega pristanišča Fuzana do Söula, so začeli graditi železnico od Söula do Penjana in imeli namen, jo podaljšati do

Vidžua ob reki Jalu. A Japonci so bili toliko prebrisani, da niso hoteli Rusom pokazati, od katere smeri bodo udarili, in zato so izkrcavali manjše oddelke tudi pri Genzanu in

Kazaki so služili zlasti kot poizvedovalne čete. Japonci so po svojih ogleduhih natančno vedeli za rusko vojaštvo. Ruse so pa morali obveščati kazaki, ki so jahali po

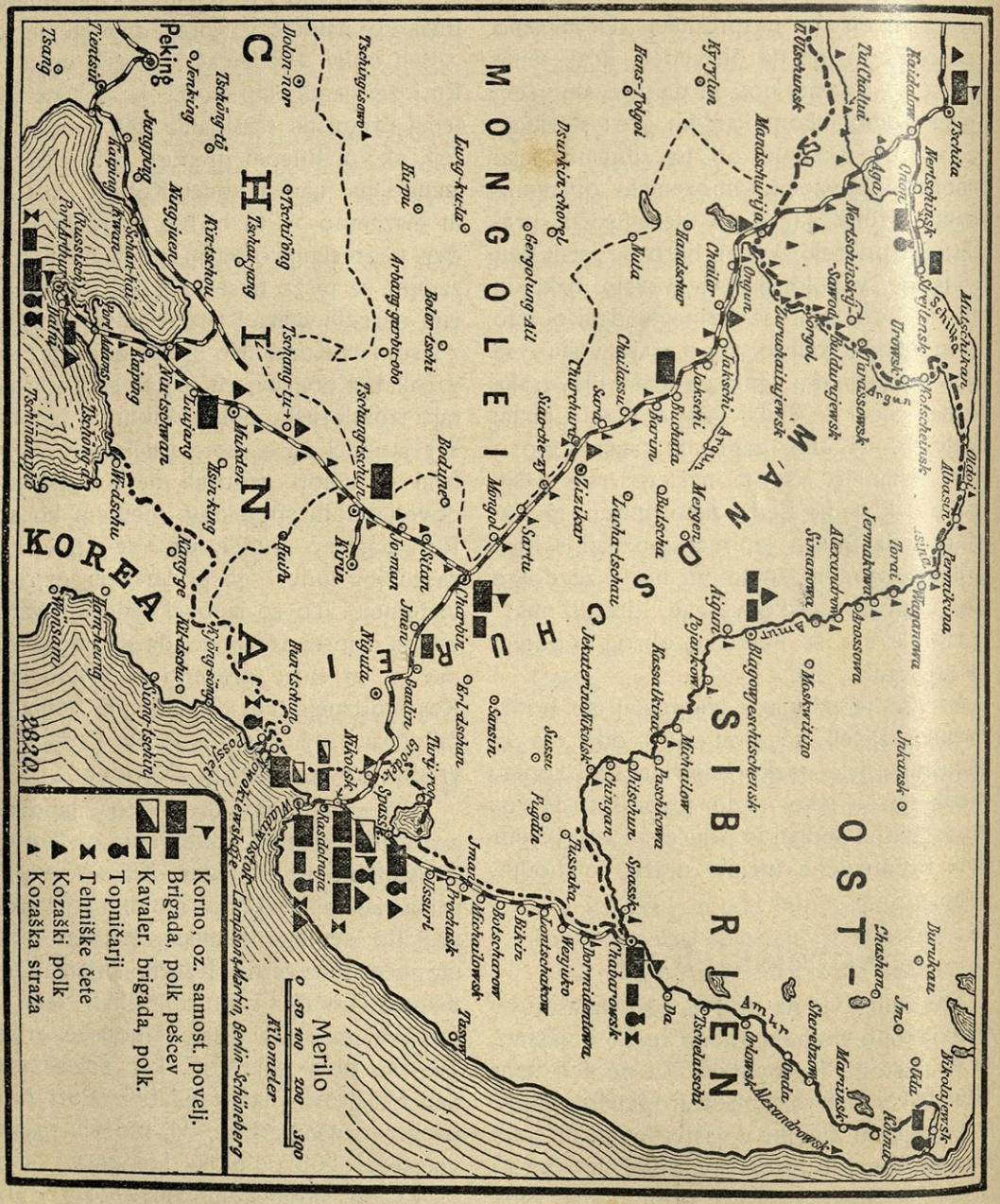

Ruske vojne sile ob prihodu Kuropatkinovem.

celo v Posjetskem zalivu. Tako kazaki niso vedeli, kje bi se postavili v boj, da zadržujejo japonsko silo.

deželi in iskali vesti o številu in prodiranju japonskih čet. V Koreji sta poveljevala generala Miščenko in Kaštalinskij.

Od začetka marca je prodiral Kuroki počasi proti severu. Do 19. marca so že Japonci zasedli Jönajön. Čez reke so takrat še prihajali lahko brez mostov, ker jih je led še držal. Kazaki so pa ob straneh spremljali Japonce in se tembolj umikali, čimdalje je prodrl Kuroki. Pri vsaki ugodni priložnosti so kazaki vdrli v japonske vrste in jim oteževali prodiranje. To je bila pozimi jako težavna služba. Kazaki so mogli imeti s seboj na konjih le malo živeža, niso imeli zalog, so bili brez stalnega taborišča. Samo silno utrjeni in predrzni vojaki so mogli vzdržati tako službo. Gotovo so jih pri tem podpirali Korejci in jim dajali živeža, ker sicer ne bi bili mogli toliko časa vztrajati v svojem nevarnem položaju.

Bilo je dné 17. marca, ko so Japonci prišli do reke Pakčön. Tu so kazaki hoteli poizvedeti za njih moč in smer. Bilo je 200 kazakov, ki so prodrli v japonske vrste in se zapletli v boj z japonsko konjenico. Trije japonski švadroni so se pred njimi umaknili, a ko so prišle za njimi velike množice pehote, so se morali kazaki umakniti. Pri reki Činčangen so čez pet dni kazaki zopet ustavili Japonce. Potem je bilo pa prodiranje težje: Nastalo je južno vreme, sneg se je talil in reke so silno naraščale.

Najhujši boj je bil pri Čönču 28. marca. Pet kazaških stotnij je poizvedovalo o japonski vojski. Proti kazakom je stalo pet stotnij pehote s štirimi švadroni konjice. Po večurnem boju so se kazaki umaknili, ko so prizadeli Japoncem precejšnje izgube. V časopisju se je pisalo takrat o ruskem porazu, a o tem ne moremo govoriti, ker kazaki niso imeli namena premagati sovražnika, ampak ga le vznemirjati in mu škodovati. Po njih je Kuropatkin vedno vedel, kje stoje sovražne čete, na to pa ni bilo niti misliti, da bi par stotnij jezdecev zadržalo celo prodirajočo armado. Seveda bi bili kazaki radi zapeljali Japonce, da bi bili šli za njimi in tako zapustili svojo glavno pot, a Japonci so imeli tako natančno določen vojni načrt, da se za nagajive kazake niso mnogo zmenili in šli nevzdržema dalje proti reki Jalu.

Tako je Kuroki do konca marca že pomaknil svoje prve čete do levega brega Jaluovega. Odslej naprej se Japonci za Korejo niso več mnogo zmenili. V znamenje, da je njihova, so v Söulu pustili vojaškega poveljnika čez japonske čete v Koreji z manjšo posadko in so začeli kazati svoj pravi namen: vdreti v Mandžurijo in se tam udariti s Kuropatkinom.

Ruske poizvedovalne čete so tako prišle tudi do meje in so prekoračile reko Jalu. Posamezni kazaški oddelki so pač ostali še v Koreji, a ob začetku aprila je že reka Jalu ločila Ruse in Japonce. Rusi so stali na desnem, Japonci na levem bregu.

Bilo je zdaj vprašanje, kaj naj počno Rusi ob reki Jalu: Ali naj se ustavijo z vso silo in naj Japoncem branijo prehod za vsako ceno, ali se naj tudi tu zadovoljijo s tem, da sovražno moč le zadržujejo? To je bilo važno vprašanje, odločilno za celo vojsko.

Videli smo zgoraj, da si je Kuropatkin izbral Ljaojan za taborišče, v katerem je zbiral vse svoje moči, da se tam ustavi Japoncem. Ko bi bilo mogoče zadržati Japonce ob Jalu, to bi bilo seveda najbolje. A Kuropatkin je vedel, da to ni mogoče. Tudi mu ne bi bilo mnogo koristilo, kajti ko bi bil zadržal Kurokija tam, bi mu bili Japonci prišli od druge strani v hrbet; saj je videl, da rusko brodovje ne more zabraniti izkrcavanja Japoncev v Inkavu, v Takušanu in v drugih pristaniščih.

A v Petrogradu so sodili drugače Ruska vlada je težko nosila pred svetom sramoto, da se Rusi vedno le umikajo pred Japonci. Morda je tudi namestnik Aleksejev imel kaj svojo roko vmes — to nam zdaj še ni znano. Gotovo pa je, da je Kuropatkin dobil iz Petrograda povelje, da mora držati rusko postojanko ob Jalu.

To povelje je Kuropatkina kaj neprijetno zadelo. On je vedel že prej, da bodo vojskovodje v Petrogradu, ki še nikdar Japoncev videli niso, hoteli vse bolje vedeti kakor pa on sam. Zato si je bil izgovoril pri carju, preden je šel na vojsko, da mu bodo pustili prosto roko. A vendar je imel poleg sebe v Mandžuriji Aleksejeva, ki se je kot carski namestnik smatral za prvo osebo, in v Petrogradu vse polno kritikov, kateri so imeli dovolj časa, da premišljujejo, kaj bi znali oni bolje narediti, ako bi bili na njegovem mestu. Saj pa tudi še niso poznali japonske vojne sile. Ruski listi so ob začetku vojske pisali, da bo ruski medved parkrat s tacami udaril, pa bo kar zmlel in

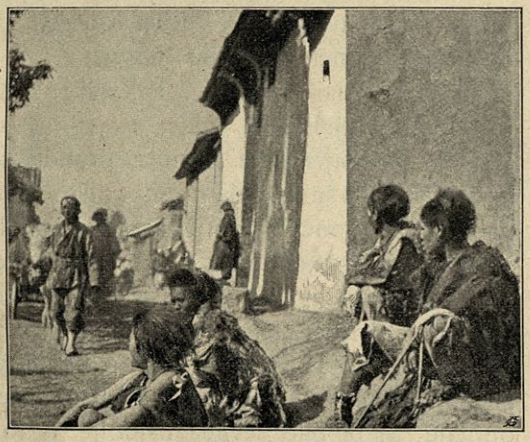

Kitajski berači na ulici.

pometal v morje te male rumene Japončke. Razširjali so slike, na katerih je bil izid vojske naslikan kaj enostavno: Veliki ruski mužik drži malega Japonca na kolenih in ga pretepa s knuto kakor slabotnega šolarčka. Zato si pa v Rusiji niso mogli misliti, da ne bi ruski vojaki mogli zabraniti Japoncem prehoda čez Jalu.

Kuropatkin je videl, da ima dovolj opraviti s tem, da naredi red v ruski armadi, da zbere in izvežba čete, da jih z vsem preskrbi za dolgo vojsko. Ko bi bil Kuropatkin nervozen človek, bi bil odložil poveljništvo in pustil druzega, da se postavi na bregove reke Jalu in s tem zaigra celo vojsko. A Kuropatkin je vztrajal in storil, kar je bilo v tem slučaju mogoče storiti. Ko so se oddelki generalov Miščenka in Kaštalinskega rešili na desni breg reke Jalu, jim je dal v pomoč šesto vzhodnosibirsko strelsko brigado in je pod poveljstvom generala Zasuliča postavil te čete ob reko, da branijo prehod, dokler morejo.

Tačas je pa v Söulu japonski markiz Ito poučeval Korejce, kako morajo reformirati svojo državo. Vso svojo zgovornost je porabil za to, da bi Korejcem dokazal, česa jim je treba. Korejci so kar strmeli, ko jim je markiz Ito pravil, da morajo ustvariti državni zbor, da morajo njihovi ministri biti ljudstvu odgovorni, da se naj vpelje splošna šolska dolžnost, da se naj dežela prepreže z železnicami in brzojavi, da naj uvedó svobodo tiska itd. — kratko: vse, kar so Japonci posneli po evropskih državah. Prorokoval jim je veliko moč in splošno blagostanje, ako hitro izvedó vse te moderne zahteve. Vladarju je še posebno polagal na srce, da naj ustvari veliko in močno korejsko armado. Korejskemu cesarju je pa od teh naukov kar šumelo po glavi. Zdelo se mu je preveč naenkrat in ni vedel, kje bi začel. Zato je pa pustil Japonce, da so delali, kar so hoteli. Ponosne korejske vojake so porabili za kulije ali potaknili po japonskih oddelkih za kažipote; le nekaj so jih pustili, naj dokazujejo, da še obstoji korejska država pod cesarjem Ji-Hönom. Sicer pa korejski vojaki niso bili kar tako pokorni Japoncem. Že ob početku vojske je v Penjanu od 1000 korejskih junakov jih 500 vrglo puške proč in so zbežali. Ko so prišli Japonci, jih je zbežalo še 400. Kdo naj bi potem še ostalim zameril, da niso hoteli prelivati svoje krvi po nedolžnem? S temi so imeli Japonci lahko delo. Tudi živeža jim je zmanjkalo, ker so Japonci vse pobrali in porabili zase. Cesarsko palačo so pa Japonci zastražili in

posebno ostro pazili zlasti na inozemske diplomate, ki so prestopali prag korejskega veličanstva.

Potem se je vrnil markiz Ito v Tokio, kjer so ga slovesno sprejeli in je v poldrugo uro dolgi avdienciji mikadu razložil, kako dobro stoje stvari za Japonce v Koreji.

Korejski uradniki v severni Koreji so bili pa manj zadovoljni z japonskimi reformami. Pribežali so v Söul, a tu je od vlade zahteval japonski zastopnik, da naj gredó nazaj na svoja mesta. Posebno so jim naložili skrb, da naj odslej bolje gospodarijo. Japonci so takoj reformirali gospodarstvo na posestvih cesarjevih, ter so si obetali iz njih do pet milijonov jenov dohodkov. To naj bi bil začetek za preustrojitev korejskih financ.

A začetek je bil ta, da je nastala med korejskim prebivalstvom lakota. Dežela ni bila pripravljena na toliko vojsko, in hitro je zmanjkalo živeža. Korejski oblastnik v Pjenjanu je zato prosil vojaške pomoči in tožil pri vladi, da ne more vzdržati več reda: gladni ljudje ropajo in kradejo, kar morejo dobiti.

V gorati Mandžuriji.

Za zgled, kako težavno je bilo prodiranje Rusov proti reki Jalu, uvrščujemo tu iz častniškega peresa popis, kako je prodiral eden izmed oddelkov 6. vzhodno-sibirske brigade od Ljaojana do Fenhvančena. Naš častnik piše:

Dež in moker sneg sta naletavala — obenem. Hladni veter je mrazil do kosti. Cesta, ki je v tem letnem času že sploh grozna, je tvorila le eno samo, brezkončno blato, v katero so se vdirali topovi in vozovi, da, celo lahke dvokolnice do polovice koles. Vkljub temu pa je hodil oddelek čilo in brzo. Kedar se je vgreznil top ali voz, so ga prijeli vojaki z združenimi močmi in ga smejé in med šalami potegnili iz blata.

Prijazno so častniki bodrili vojake, in vse premikanje se je vršilo brez velikih odmorov, v vzornem redu, kakor na vežbališču. Proti poldnevu se je nebo zjasnilo in dež je ponehal, toda cesta je ostala takšna, kakršna je bila poprej.

Mandžurska tla imajo to posebno svojstvo, da se v spomladi in po dežju izpreminjajo v mehko blato, tako mehko, da je treba pustiti konje ali voz le nekoliko časa na istem mestu, pa se jim začne vgrezati in jih požira bolj in bolj.

A če je bilo že naporno, hoditi po docela ravnem svetu, potem si je tem težje predstavljati, s kakšnim nečloveškim trudom smo se komaj in komaj povzpeli na strmi prelaz, za katerim je sledila takoj cela vrsta drugih, drug težavneji nego drugi, katere je moral naš oddelek prekoračiti v naslednjih dneh. Cesta črez prelaz je šla po ozki, vijugasti strugi posušenega gorskega potoka. Sile zapreženih konj in topničarjev so bile preslabe; zato je morala pehota na pomoč.

Po vsem pobočju prelaza sta bili v skupinah po nekoliko mož razpoloženi dve kompaniji 22. polka.

Prvi top s škripajočimi kolesi se vzpenja više med obupnim naporom hropečih konj — in obstoji. A deset rok zgrabi v tem hipu za vrvi, privezane h kolesom in vleče top do takšnega mesta, kjer konji zopet lahko vozijo sami, brez pomoči.

A takšnih razmerno ugodnih mest je malo. Nekoliko korakov — in pobočje je zopet strmo, da se zdi nemogoče priti naprej. A tukaj jim hitijo zopet vojaki druge skupine na pomoč. Zopet se napnó vrvi, razlegajo se glasni in veseli klici in nevzdržno se pomika težko orožje proti vrhuncu. Dospel sem na višino, in pisana slika se razteza pred mojimi očmi. Vrsta dokaj visokih gorá, tuintam poraščenih s še golimi gozdi, oklepa široko dolino, zalito s solnčnimi žarki. Od pobočja gore, na kateri stojim, se v ozkem pasu vije cesta navzgor, se vlečejo z grmečim

ropotom in žvenkom topovi, vozovi s strelivom, založne dvokolnice in vlečejo se črne vrste pehote z bliščečimi bodali.

Množica glasov prihaja kvišku in budi veličastni molk deviške prirode.

Šele pod noč se je posrečilo spraviti črez prelaz vse topove in zaloge.

Negledé na strašno utrujenost, so bili vojaki povprečno dobre volje in veseli.

Jaz stopim iz dolgega časa v tempelj, ki se dviga vrh gore nad cesto ter riše svojo čudno streho na večerno nebo. Toda ta spada med revnejše; malikov je v njem malo in še ti so slabo narejeni.

Prvo noč je bilo treba prebiti v jako neprijetnih okoliščinah. Vozovi, ki niso mogli priti do noči črez težavni prelaz, so ostali daleč zadaj. Ne le vojaki, tudi častniki niso imeli ničesar, da bi si utešili glad. O postelji ali kakšni podobni razkošnosti ni bilo niti govora. Trudni, izmučeni in lačni smo polegli spat po tleh hladne koče.

Ob prvem svitu smo se odpravili naprej. Vreme je bilo sicer krasno, toda pot se zato ni izboljšala; boriti smo se morali z istim globokim blatom, z istimi lužami, podobnimi jezerom, in z istimi krutimi, skoro neprehodnimi strminami.

Čimdalje naprej se je pomikal naš oddelek, tem raznoličnejši je postajal svet. Tu so se videle krasne doline, obrobljene od gora, katerih vrhunci so kazali čudne oblike. Tuintam so se videle na strmih višinah visoke strehe kitajskih svetišč. Ob poti smo videli posamezne koče in manjša sela. Kitajci gledajo mimoidoče vojaštvo s topo radovednostjo in ničemurno izdajajo svoja čuvstva. Ako gledaš na njihove apatične obraze, je težko povedati, kaj da mislijo o nas. Se li veselé našega prodiranja, ali ne, sočuvstvujejo li z nami ali nam želijo vsega mogočnega zla — kdo more to uganiti? Zakaj gotovo in očividno je le eno: iskreno in goreče si prizadevajo, potegniti iz nas kolikor mogoče mnogo drobiža. Pri tem hvalevrednem trudu ne poznajo nobenih mej. Za deset jajc za-

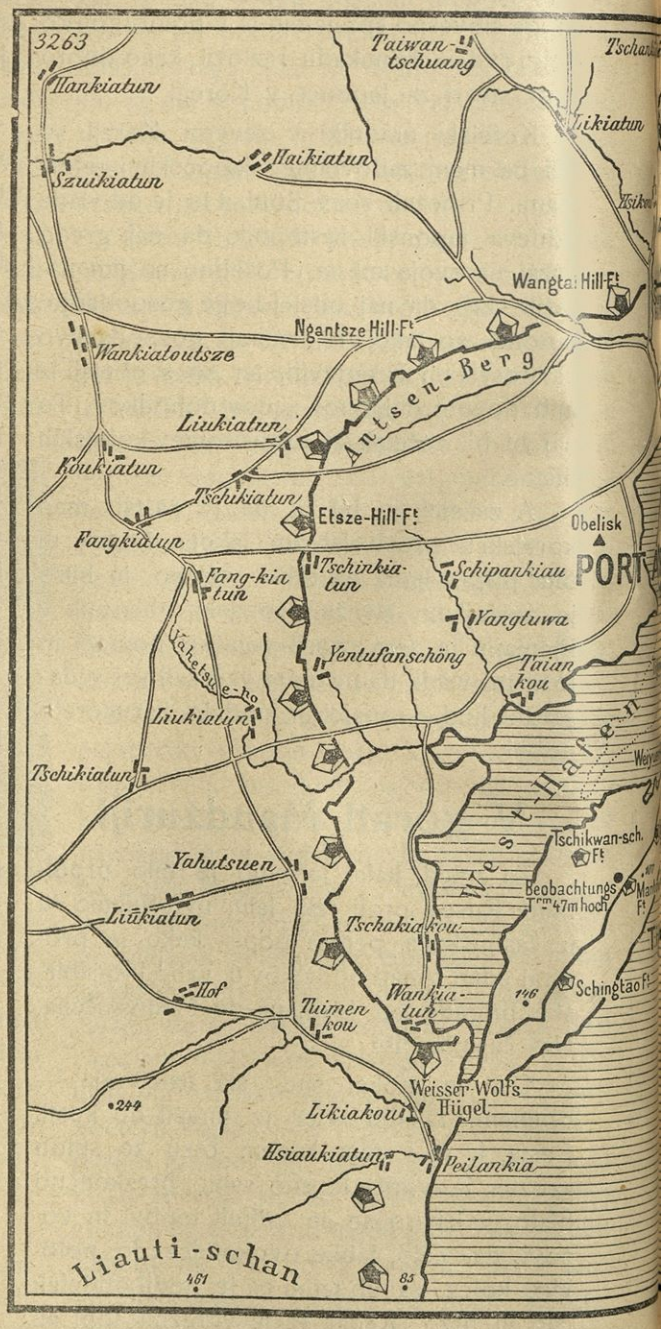

htevajo 40—50 kopejk, dasiravno stanejo ponavadi le pet; za kokoš hočejo rubelj

in tako dalje. Za suho kljuse je zahteval neki Kitajec od častnika, kateremu se je bil konj poškodoval, 400 rubljev; pred vojsko

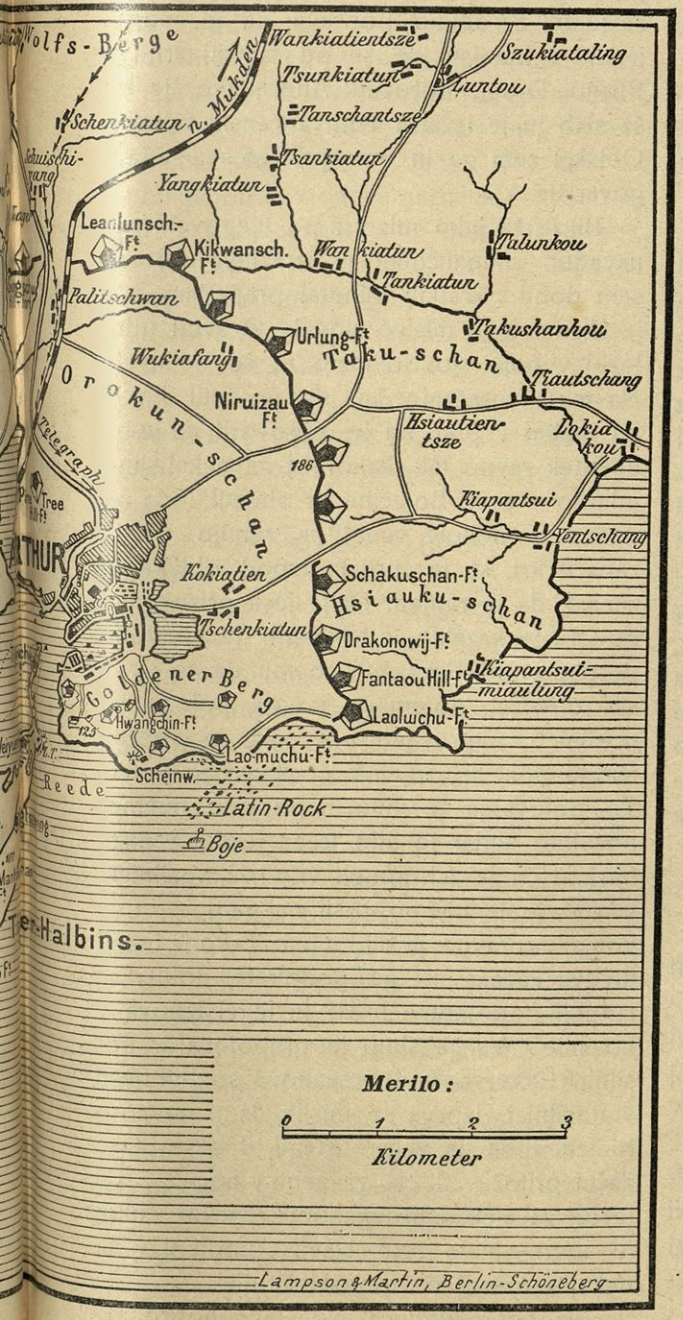

so bile takšne živali drago plačane že z dvajsetimi rublji.

Po zunanjosti delajo Kitajci skrajno neprijeten vtisk, posebno mladeniči in starčki; prvi zato, ker so tako podobni ženskam, drugi pa zavoljo svojega čudnega, za naše oči naravnost ostudnega brezobrazja. Z dolgimi, gostimi lasmi, z lici brez vsakega izraza, v široki obleki ženskega kroja, so me mladi Kitajci vsikdar spominjali ruskih kmetic. Zatekla lica, tolsti tilniki in poševna, ženska pleča, — vse to skupaj jim daje nekaj posebno odurnega v zunanjosti. Starci so večinoma taki kot pravi pravcati pavijani. Strašno umazani, z gnojnimi, oteklimi očmi, hrapave, usnjate kože, odeti v cape, se odlikujejo s posebno nesnažnostjo. Često se pripeti, da tak častitljiv starček razpahne svojo obleko — perila revni Kitajci sploh ne poznajo — ter prične kar očitno lov na neprijetne prebivavce svojega kožuha, in kadar katerega vlovi, ga pregrizne s svojimi rumenimi, včasih rudeče-pobarvanimi zobmi. Grozno!

Po poti, katero si je izbral naš oddelek, so na vsakih 25—35 vrst prirejene postaje, ki služijo v počitek četam in tudi posameznim popotnikom, ki hočejo k Jalu, ali se vračajo odondod.

To so navadne kitajske koče. Nekatere izmed njih so jako udobno opremljene. Ostale pa so dokaj slabše. Tu se kaže jasno, da bolj ni mogoče, kako je potrebna častniku gospodarska sposobnost: V eni koči je vse čisto, snažno in zračno, duri se zapirajo, okna so omita in ne puščajo prepiha; drugod je pa vse zanemarjeno, prostori se ne zapirajo ter diše po plesnobi in nesnagi.

Vse postaje, izvzemši eno, kjer je postavljena ruska peč, se grejejo, kakor sploh kitajske koče, s kani. Kan — to je jako malo bistroumna kitajska iznajdba, ki spominja na rusko „ležanko.“ Zidajo ga ob celi steni (včasih tudi ob dveh) v obliki kamenite klopi, pokrite s slamnato

preprogo. Znotraj so pečne cevi, katere vodijo gorkoto naokrog. Nedostatek je pač ta, da se kan — ako kurjač ne ve natanko prave mere — slednjič tako razgreje, da se pretvori v žarečo ploščo, na kateri pač nikdo ne bi občutil le blagodejnih učinkov gorkote.

Vsled blata in strmin je prišel naš oddelek le s težavo dalje, in 5. aprila smo dospeli šele v Lan-sjan-zvan.

6. aprila smo srečali telo ubitega štabnega kapitana Štepanova. Bil je krasen, topel solnčni dan. Pohitevši pred baterijo, ki se je trudila po strmini, sem jezdil sam po cesti. Kraj je bil jako lep. Pot je vedla črez dolino, obkroženo s holmi. Le redko so bile nasejane koče in sela. Kar zagledam pred seboj kitajski voz, zapřežen, kakor po navadi, z nečem, kar ni bilo niti krava, niti mula, niti konj, niti osel. Na vozu je sedel kazak, pred njim pa je korakal strelec. Kitajec, voznik z dolgim bičem, je šel poleg konja ter ga priganjal s čudnimi vzkliki. Dospevši z vozom vzpored, sem videl, da leži v njem velik cinkov zaboj, na katerem je ležalo kazaško sedlo, cula z raznovrstno vsebino in še druge stvari. Ker sem se začudil nad čudno obliko zaboja, sem se obrnil h kazaku, ki je sedel na njem:

„Kaj vozite, rojak?“

„Štabnega kapitana Štepanova, Vaše preblagorodje“, je odgovoril kazak z vojaškim pozdravom.

Nehote sem obstal. Obstal je tudi voz. Molčé sem gledal nekaj sekund na zaboj in videl v duhu truplo padlega častnika, v uniformi, z nepremičnim, otrplim obrazom... Bridek čut mi je napolnil dušo. Nekaj izredno tragiškega je bilo v tej pogrebni pripravi, kjer je kitajski voz nadomeščal katafalk in izprevod dva vojaka, sredi žalostne mandžurske pustinje.

Mir tvojemu prahu, hrabri vojak, ki si izdihnil dušo na bojnem polju!

Kasneje, prišedši v Fenhvančen, sem se seznanil z dvema drugima častnikoma, ki sta bila ranjena v istem boju, v katerem je pal Štepanov. Eden izmed njiju, Baziljevič, se je bil že toliko popravil, da je mogel jezditi v Ljaojan, da se od tamkaj vrne v Rusijo. Drugi, poročnik Andrijenko, je bil še slab in je ležal v fenhvančenski bolnici. Obiskal sem ga, in precej dolgo sva se razgovarjala.

Bil je še jako mlad in po njegovem nenavadno simpatičnem in izrazitem obrazu sem dobil v kratkih minutah prepričanje, da je skromen in misleč človek. O svoji udeležbi v boju govori malo in se ne hvali. Na moje vprašanje, kaj da je čutil, ko je bil ranjen v prsi, mi je odgovoril, da je bil občutek ravno tak, kakor bi ga nekaj silno udarilo v prsi. Bolečine ni občutil, toda od udarca je nehote sedel na zemljo. Tu je zapazil kri, ki je curljala izpod obleke in zaznal, da je ranjen. Dalje je s priznanjem govoril o kazakih, od katerih je bil dobil prvo pomoč. Pomagali so mu, da se je za silo obvezal, potem pa so ga položili na nosilnico, napravljeno iz palic in plaščev ter ga odnesli, prijemši nosilnico za konec. To potovanje je bilo nepopisno mučno, posebno kedar je bilo treba jezditi v diru. Parkrat ga je tak sunek vrgel iz nosilnice, tako da je slednjič poprosil, naj ga posade na konja, dasiravno je bil ranjen. Tako je jezdil in dva kazaka sta ga podpirala, dokler ni izgubil popolnoma moči in legel iznova v nosilnico. Vsega skup je prepotoval v nosilnici 120 vrst. Tudi Stepanova so bili nesli v nosilnici; izprva so mislili, da ni nevarno ranjen, toda na večer tistega dne se je že začel pritoževati, da ga zebe v noge... To je bil začetek smrtnega boja. Kmalu zatem je umrl. Nato sem stavil Andrijenku še nekaj vprašanj o japonski konjici.

„Japonska konjica jezdi jako dobre avstralske konje; sicer niso velike rasti, a so poslušni in vztrajni. Večkrat smo jim ubili

kacega konja, in na ta način nam je prišlo v roke nekaj japonskih sedel. Sedla so izvrstna, podobna ruskim, iz rumenega angleškega usnja. Vsa prtljaga japonskega konjika se odlikuje po svoji praktični, natančni uredbi in po svoji vzorni snažnosti. Japonska kavalerija je dobila gotovo nalog, naj se ne spušča v boj z našimi, pač pa naj neprestano zasleduje naše gibanje. Ves čas so sledili japonski oddelki našim kakor za petami; a trebalo nam je le pokazati namen, da preidemo v ofenzivo, ko so hipoma izginili izpred naših oči."

Zamudivši se par minut nad minljivimi ostanki Štepanova, sem šel z otožnim čuvstvom v srcu naprej. A naši vojaki so ohranili svojo dobro voljo ne glede na težkoče in na to, da so se morali pešci vprezati pred topove.

Včasih pokramljaš s prostakom in ga vprašaš:

„No, bratec, ali si truden?"

„Nikakor ne, Vaše preblagorodje", odgovori ter siloma napravi vesel in čil obraz.

In včasih, ko si šel že mimo njega, te dohiti še naglo vprašanje:

„A kaj, Vaše preblagorodje, jeli še daleč do prenočišča?"

Veliko težav so delali pešcem tudi pogosti prehodi čez reke, pri čemur je segala nekaterim voda do pasu. Artilerija je bila v tem oziru na boljšem, ker je pri prehodih moštvo sedalo na topove.

V noči s 3. na 4. april smo prenočili v selu Tu-in-pu. To selo je znamenito zato, ker so v njegovi okolici leta. 1895. Kitajci prvič in poslednjikrat popolnoma porazili Japonce in s tem pokazali, da so pod vodstvom dobrega poveljnika — načeloval jim je general Ma — zmožni, junaško se boriti in zmagati, najsi bodo tudi v manjšini.

Druga posebnost v Tu-in-pu so lepi templji. Trije so in postavljeni na nizkem griču za selom. Nikjer prej še nisem videl toliko in tako lepo izvršenih malikov, kakor tukaj. V enem templju so bile štiri podobe v orjaški velikosti. Negledé na karikaturnost izraza, bi rekel, da so zelo spretno delo. Izraz lic je bil celo pretirano značilen; obleka in okraski pa so bili izvršeni s finim okusom. V drugem templju je stalo do deset bogov, tudi v nadnaravni velikosti. Posebno dva sem si dobro zapomnil, ki sta se odlikovala s posebno močnim izrazom.

V tretji malikovalnici, ki je namenjena izključno le za ženske, so tudi vsi maliki ženskega spola. Zanimanje zasluži le neka starka vsled izraza svojega nagubanega obraza, ki je jako okusno izdelan. Pozabil sem povedati, da se nahajajo razven malikov v svetiščih tudi „svete" slike, naslikane po stenah. Na eni izmed njih je nekaj podobnega naši poslednji sodbi, na drugih so vpodobljeni — bojni prizori. Nekaki kitajski vitezi na apokrifnih konjih skačejo, mahajo s sabljami in kopji, ter hrabro udrihajo drug po drugem.

General Rennenkampf,
poveljnik zabajkalskih kazakov.

Veliki petek je bil tudi za nas žalosten dan. Zjutraj smo imeli ploho. Cesta, tudi brez tega blatna, se je izpremenila v nekaj, česar opisati ni mogoče. Kot primer naj navedem le to, da je neki konj, ki se je vdrl v blato, sicer srečno prišel zopet na

trdna tla, toda — brez kopita. Treba ga je bilo dati Kitajcem.

Od dežja so se gorski viri izpremenili v potoke in hitro povečali globočino rečic. Pod večer so postale neprehodne.

Zato se je baterija s pehoto vred ustavila. Častniki so se podali v bližnje koče, moštvo pa je postavilo šotore ... Težko si je predstaviti, kako je naš oddelek prebil to noč. Premočeni do kosti, lačni, so se stiskali vojaki drug k drugemu, da bi se ogreli.

Tudi častnikom se ni godilo bolje. Niso se mogli ne sleči ne posušiti. Zaloge so bile še zadaj; celo čaja je primanjkovalo ... Drugi dan se je nebo sicer zjasnilo, toda voda je bila povprečno tako visoka, da na prehod ni bilo mogoče niti misliti. Plavov ali čolnov pa ni bilo mogoče dobiti ali napraviti. Morali smo čakati, da voda pade. Na večer pa je dospela zaloga in ž njo tudi proviant. Vojakom so skuhali tople jedi, častniki pa so razvijali svoje zavoje. Prikazalo se je vino, žganje, jedila, ž njimi pa tudi življenje. Bil je predvečer Velike nedelje. V somraku so vojaki zažgali po pobočju hriba mnogo grmad, kar se je videlo jako krasno. Nato so zapeli: „Hristos voskrese!“ in to petje velike krščanske himne iz sto grl pod milim nebom, vzpričo kitajskih malikovalnic, nam je vzbujalo v duši nepopisno blagodejno čuvstvo ...

Tako je pozdravil naš oddelek svetlo Vstajenje Gospodovo. Imeli smo tudi priliko, občudovati človekoljubnost načelnika polkovnika Mejstra. Ne samo, da se ni trudil, olajšati si s čimurkoli prenočevanje v koči; prepuščal je boljše mesto drugim, in delil je s poslednjim, kar mu je prišlo v roké. Tako je razdelil do prihoda karavane vse smodčice, ki jih je imel pri sebi, ter odstopil svoje vino in jedila, ki so se nahajala v torbah na njegovem sedlu, drugim, tako da je ostal sam bolj lačen, kakor mnogi iz njegovega oddelka. Ko so podrejeni mu častniki počivali, je v največjem dežju šel na breg reke ter vodil tam z veliko bistroumnostjo zgradbo plava, na katerem so hoteli prepluti vsaj del pehote.

Ob reki Jalu.

Sicer pa je bil ta plav nepotreben, ker je (9. malega travna) voda že toliko padla, da je mogla artilerija s prevozom vred na ono stran. Pehoto pa smo spravili tjakaj na artilerijskih konjih.

Vojaki tudi sedaj niso nehali, šaliti se vkljub vsem težavam in naporom.

„No, glejte bratci, da nismo zastonj vlačili topov tri dni po strminah; zdaj vlačijo pa oni nas.“ Tako so se smejali.

Prvi dan praznika smo preživeli na postaji in šele drugi dan smo dospeli v Fenhvančen, ko se je že mračilo.

Tako se je končal enajstdnevni pohod prvega oddelka šeste vzhodnosibirske strelske divizije iz Ljaojana v Fenhvančen. Ako uvažujemo težave, s katerimi se je moral boriti, lahko ta marš smelo uvrstimo med slavne zgodovinske pohode naše armade. Oddelek

ga je prestal sijajno: Niti težko bolnih ni bilo med vojaštvom, le konji so bili trudni, pa tudi izmed teh je pal le eden pri založnih vozovih — to je bil tisti, ki si je kopito sezul.

Zasluge za to je treba pripisovati veselemu in čilemu ter neumornemu duhu ruskega vojaka, ki se ne straši niti najgrozovitejših naporov, pa tudi umnosti in energiji načelnika polkovnika Mejstra, ki je dajal ves čas zgled svojim ljudem ter delil ž njimi pomanjkanje in napore.

Mandžurija.

Glavno bojišče je postala Mandžurija. Kaka je ta zemlja? Iz popisa gardnega kapitana Krasnova podajemo tu nekaj zanimivejših podatkov.

V severni Mandžuriji postaja vreme od avgusta bolj enakomerno z zmerno toploto, v septembru se začenjajo nočni mrazi in hladni vetrovi začno močno pihati. Ledeni zrak Severnega morja prepiha potnika tako, da ga ne obrani noben plašč pred znano hingansko burjo. Treba se je že odeti z debelim kožuhom. Drobni kamenčki, pesek in prah se dvigajo v celih oblakih in udarjajo potnika v lice, da ga skeli obraz od boli in mraza. Med Hinganom in Zabajkalskim je že v oktobru včasih mraza po 10 do 15° *R;* v novembru, decembru in januarju pa je tako mrzlo, da pade toplomer na — 30° do — 40° *R* pod ničlo.

Zima je po navadi brez snega. Če zapade sneg, je tako suh in ubožen, da dela pokrajino še bolj žalostno in obupno. Hingan je visoka, temna stena, ki zadržuje burjo; za njim je nekoliko toplejše. Oktobra in celo še novembra so za Hinganom še topli, kakor poletni dnevi, in samo nočni mrazovi kažejo, da nastopa zima. Začetkom decembra pa je tudi tukaj mraza 30° *R*, ki postaja vsled hudih vetrov še neznosnejši. A zima ne traja dolgo. Že februarja sije solnce jako gorko, in marca meseca se začenja pomlad. Reke začno takrat usihati in plovba postane nemogoča. Hipoma pa pridejo rekam na pomoč velike nevihte, spremljane od hudih nalivov. Travniki se izpremene v močvirja, reke stopajo čez bregove, grmeč udarjajo ob mostove, trgajo vse, kar jim je napoti, in izpodlivajo železnične tire.

Za Džan-gvanj-caj-linskim hrbtom, pri Kirinu in dalje na jug proti Mukdenu traja poletje dalj časa. Šele zadnje dni septembra začne zmrzovati in hitro popadajo zadnji listi z drevja. Mraz se bori s solncem. Zjutraj pade včasih toplota na — 30° *R*, a čez dan, če ni vetra, se zemlja na solncu zopet odtali. Zima je mirna in ne traja dolgo. Ko začne dan rasti, dobiva solnce moč, in februarja meseca se začne že sneg topiti pomalem. V polovici marca ozeleni polje in gozd, in „manga“ (kmet) hiti orat in sejat. Sredi poletja se vreme pokazi: Pridejo valovi, hudourniki udarijo z gora in se vržejo v doline, tla se razmočijo, ceste se izpremene v blatne reke in ves promet je pretrgan. Avgusta meseca se začne nebo zopet prijazno smejati, kakor bi se bilo že dovolj naigralo z bliski in gromi. Takrat je v Mandžuriji najlepše. Zrak je čist in nebo jasno. Podnebje v Mandžuriji je splošno zdravo, napolnjeno s svežim gorskim in gozdnim zrakom.

Mandžurske gore ne segajo v višino večnega snega in so pokrite s snegom samo pozimi. Povsod, razen na skalnatih vrhovih in kamnitih predgorjih, rasto veliki, bujni gozdi, kateri so semtertje trpeli po velikih požarih. Najvišje so gore Velikega Hingana in Džan-gvanj-can-lina. Hrbti so neobičajno skrivljeni in se spuščajo daleč na razne strani ter se izgubljajo na obzorju. Vrhovi so ostri, strani strme in posamezne gore nepristopne. Posebno Džan-gvanjske gore so jako divje. Silna vulkanska moč je razgnala zemeljsko skorjo in dvignila hribe z raztrganimi gubami. Iz brezden se je razlila vulkanska lava

in so prileteli veliki, črni, okrogli kameni; tako so nastale divje in neprijazne bazaltne doline.

Tudi mandžurske reke so veličastne, široke in mirne. Podobne so ponekod sibirskim. Glavna reka Sungari je plovna tisoč vrst daleč ter spaja Kirin in Harbin z Amurom. Plovna je tudi Noni, ob kateri stoji Cicikar, kakor tudi reka Mudadzjan. Z vrhov in hrbtov hinganskih in drugih pogorij teče tudi mnogo manjših rek in potokov, ki imajo izborno pitno vodo, svežo in čisto kakor kristal. V severni Mandžuriji, v nižjem zapadnem delu, leži nekaj velikih jezer, v južnem delu pa gorski hrbti in pomanjkanje ravnin ne dajo prostora, da bi se nabralo več vodovja. Splošno ima Mandžurija mnogo ugodnejše podnebje in boljše prirodne pogoje, kakor pa sosedna Sibirija. Sicer je tudi tu mnogo sibirskega, neprijetnega, a vse je okrašeno z jasnim solncem in modrim obnebjem ter se že zaradi tega zdi veselejše.

Bog vetrov pred Buddhovim templjem v Nikku.

V Hinganskih gorah, v dolini reke Horigol, že zdaj na prav roparski način izmivajo zlato, katerega bodo najbrže našli tudi v Malem Hinganu, Ljaolinu in drugod. Poleg tega je v Hinganu srebronosna svinčena ruda, živo srebro, granit, porfir, premog in druge rudnine.

Za peščenimi stepami Hajlarskimi, med katerimi je edino lep samo stari, sveti jelov gaj, ki se pa zdaj že vedno bolj krči, se začenjajo bogati gozdovi hingunski in od gostega grmovja zelena dolina reke Emin. Hingan je s svojimi gostozaraslimi gozdi podoben Uralu. Doslej je na njem največ hrasta, brezovja in jele. Na Džanguanu in Ljaolinu so se široki hrasti pomešali z velikanskimi cedrami, jelkami, smrekami in mecesni; rastejo pa vmes tudi kostanji, divje breskve in jablane, in divja trta je ovila njih debla in veje s svojimi mladikami. Tu vlada jako bujno rastlinstvo.

Kjer so pa gore stopile široko narazen in dale prostora večjim ravninam, tam je zarasla trava, semtertje tako visoka, da se jezdec na konju ne vidi iz nje. To so stene, podobne onim, ki jih Henrik Sienkiewicz popisuje v svojih romanih. V travi rastó bele, žolte in rdeče lilije, tulipani, vijolice. Trava s svojimi belimi cvetlicami se ti zdi, kakor majhen gozd.

Seveda je takemu rastlinstvu primerno tudi živalstvo. V gostih lesih hinganskih krulijo divji mrjasci, se potepajo volkovi in išče črni, usurgski medved svoje hrane. V gorati južni Mandžuriji se pokaže semtertje v bolj osamelih krajih tudi tiger. Jeznoriti jazbec se klati po bičju in prikaže se tudi kak neokreten jamajski medved; bolj redko švigne čez stezo črna lisica. Dobi se pa tudi sobol, vidra in običajna rdeča lisica. Plemeniti jelen z vejnatim rogovjem, srnjak z ličnimi rožički, divja koza ali čuran — to je navaden plen mandžurskih lovcev. Orli, sokoli, jastrebi, vrane in srake prebivajo med visokim skalovjem, spodaj pa ne manjka jerebic, fazanov, prepelic in divje perutnine. Gozdi in stene v južni Mandžuriji so pravi raj za lovce.

Severna Mandžurija je tako mračna in molčeča, kakor Sibirija. Na polju ne žvrgoli škrjanček svoje vesele pesmice, ob potoku ni čuti sladkega slavčevega petja, niti čižek se ne oglaša iz gozdne temine. Na poljih in v gozdih južne Mandžurije je bolj veselo. Senice, vrane, ščinkovci, čižki, črne, rdeče in zelene žolne oživljajo gozdno tišino. Majhni vrabci z ostrim čivkanjem poletajo na polju.

Neprijetnega mrčesa je v Mandžuriji manj kakor v Sibiriji. Majhne, črne mušice in komarji pa poleti mučijo prebivalstvo.

Domačini ne hodijo mnogo na lov. Pač pa se dobe tudi tu posamezni drzni lovci, ki ljubijo nevarnost, zasledujejo medvede in sobole, hite za divjimi kozami in iščejo fazanov. Pravijo, da v Mandžuriji še zdaj cvetè lov s sokoli, ki je bil v srednjem veku v Evropi tako priljubljen.

Mandžurski prebivavci.

V administrativnem oziru dele Mandžurijo v tri dežele. Prva je Hejlunczjanska pokrajina z glavnim mestom Cicikarom, ki obsega mongolske stepe ob puščavi Gobi, dolino reke Noni in levi breg reke Sungari z Malim Hinganom. Druga je Kirinska pokrajina z glavnim mestom Kirinom, ki sega od desnega brega Sungarijevega čez Džan-guanj-cajlinske in Ljaolinske gore do Usurijskih krajev in korejske meje. Tretja je Šen-czinska pokrajina z glavnim mestom Mukdenom, ki meji ob Kitajsko in se ob morju pri Šan-haj-hvanu dotika starodavnega kitajskega zidu, obsega polotok Kvantun ter meji ob vzhodu na Korejo. Največja je hej-lun-czjanska, a najbolj obljudena Šenczinska pokrajina.

Na čelu vsake provincije stoji generalni gubernator ali dzjan-dzjun, ki je mandarin druge vrste z rožo in pavovim peresom. On ima pravico, da vzdržuje vojsko pod lastnim imenom in je gospodar življenja in smrti svojih podložnikov. Dzjan-dzjun ima svoje sodnike, ječe, pisarne in mnogo višjih in nižjih uradnikov. Sam nastavlja fudutune — mestne župane, mandarine z medlo-barvno rožo in črnim peresom, taotaje ali sodnike, in v severo-vzhodnih krajih uherede — poglavarje nomadnih, nestalno bivajočih rodov. Od dzjan-dzjuna je v Mandžuriji vse odvisno: blagostanje ali revščina dežele.

Takoj za uradniki pridejo bogati kitajski trgovci. Trgovina je na Kitajskem v veliki časti in sami dzjan-dzjuni ali celo taki velikaši, kakor je bil podkralj Li-hun-čan, so bili lastniki velikih trgovskih tvrdk. Uradniki in trgovci ter poveljniki velikih vojaških oddelkov, ki so pa tudi pravzaprav uradniki - to je kitajsko plemstvo. Ti vzdržujejo stare kitajske tradicije; podpirali so bokserske vstaše iz sovraštva do „gnilega zapada“. Oni igrajo vlogo velikih rodoljubov.

Imajo tudi svojo prav posebno vljudnost. Kitajski trgovec vam stopi na nogo in se niti ne opraviči ter vas sprejme v umazani suknji, a če ga obiščete na domu, ne vstopi pred vami v sobo, vam takoj vrne obisk, a prej pošlje služabnika s posetnico.

Danes vam dá častno besedo, a jutri jo prelomi in reče, da se je premislil. Kitajski seljak ali trgovec je na eno stran divjak, na drugo stran pa silno dvorljiv in vljuden. Vendar je velik razloček: divjak je pošten, Kitajec pa goljuf; divjak je preprost, Kitajec pa zvit; divjak je zaupen, Kitajec pa opazuje vse s sumom in nezaupanjem.

Ne more se reči, da tudi Kitajci ne bi bili izobraženi. Imajo svoje izvrstne matematike in zvezdoznance, njih zgodovina je starejša od evropske, skoro vsi ljudje znajo pisati in brati, imajo časopise, gledišča, hišne igravce, rodbinske praznike, obsežno čaščenje prednikov, imajo obiske in pogosto dopisovanje, — a vse to je kakor pokrito s prahom. Na njihovih kanih (pečeh) je toplo, postelje so mehke, izrezljane mize in škrinje so udobne, njih svetilke svetijo dobro, vživajo različna in dobra jedila, — a vendar so vse drugačni, kakor Evropci. Zde se nam, kakor premalo, ali pa preveč dozoreli. Oficielna kitajska, kitajska mandarinov, je uganka. Tudi taki ljudje, ki so celo svoje življenje prebili na Kitajskem, ne morejo rešiti te uganke, ki je tem bolj čudna, čim starejša je.

Spodaj pa, po vaseh, v glinastih mrzlih fanzah (kočah) s papirnatimi okni in okajenimi kamni poseda kmečka Mandžurija — poljedelska, obrtna in delavska Kitajska. Ti „manzi“, ali, kakor jih imenujejo Rusi, „hodje“, so gostoljubni, prijazni ljudje, jedo najrazličnejšo in najslabšo hrano in si v potu svojega obraza pridelujejo svoj kruh. To so silno ubogi, zapuščeni ljudje.

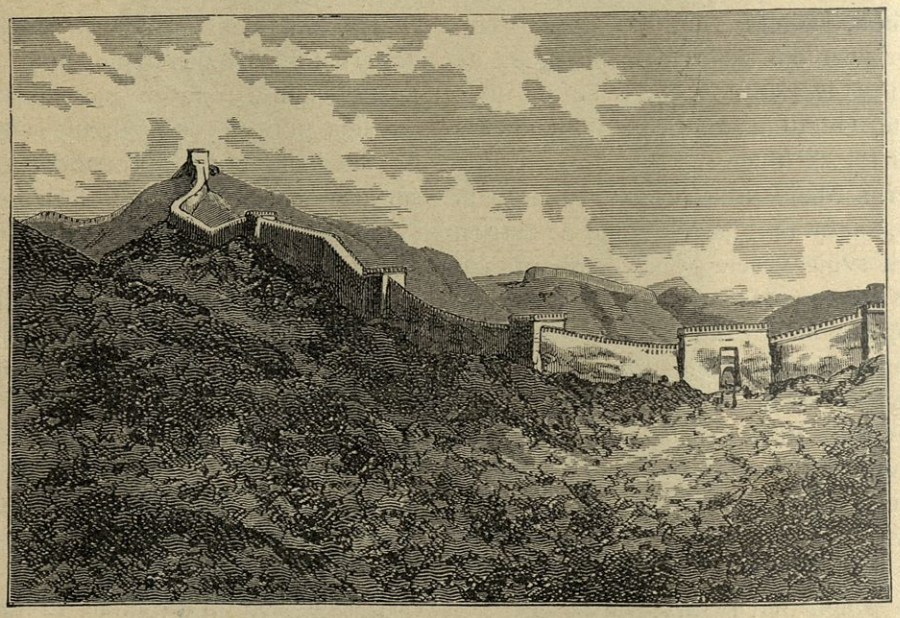

Kitajski zid.

Po narodnosti se dele v Mongole, Mandžure in Kitajce. Mongoli žive v hej-lunczjanski provinciji in v vzhodnem delu kirinske pokrajine. Večinoma so odkritosrčni in pošteni ljudje, na katerih besedo se človek lahko zanese. Zabajkalski kazaki izročajo pozimi Mongolom svoje črede, in Mongoli so toliko pošteni, da ne povračajo samo živine, ampak tudi mlade, ki so tačas prišli na svet. Skrbno goje svojo krasno mongolsko govedo, velblode in konje. Mongolski konj se odlikuje po vztrajnosti in

Japonski obed.

Mongol je znan kot izboren jezdec. To ljudstvo živi od mleka svojih čred. Poljedelstva ne poznajo; sicer pa peščena zemlja vzhodnega dela hej-lu-czjanske pokrajine ni ugodna za poljedelstvo.

Dalje proti jugu se začenja polje mandžurskih kmetov. Ti sejejo večinoma „čumizo“, ki je podobna naši pšenici, ravno tako zraste in ima podoben klas z drobnejšim zrnjem. Vodnih in vetrnih mlinov v Mandžuriji ne poznajo. Mlinske kamne jim obračajo konji.

V kirinski in šen-czinski pokrajini se poljedelstvo precej razvija. Poleg čumize sejejo tu „gaoljan“ — kuruzo ali turšico, katera požene po štiri lakte dolga stebla in ima klas kakor palico. Zdaj so začeli tudi gojiti vrtove za zelenjavo. Zelje, redkev, velika kakor repa, krompir, čebulja, česen in mnogo druge zelenjave, ki je mi ne jemo, sade mandžurski manzi. Pod Kirinom raste že dobro grozdje, dobe se velike buče in vodne melone, jablana, hruške, breskve, češplje in marelice. Od Mukdena proti jugu so grozdi debelejši, breskve slajše, hruške mečje in vsega sadja obilnejše.

Od Andžu do Vidžu.

Sezimo še nekoliko nazaj v kazaške boje na Koreji, kjer so se prvič pomerile ruske in japonske čete na suhem!

Kazakom je poveljeval general Miščenko, v ruski armadi jako priljubljena oseba. Ta primeroma še mladi general je sin kavkaških gora, kazak z dušo in telesom. Vedno dober družabnik, pogumen v boju, a tudi zvit in prekanjen, previden do skrajnosti, a tudi divji, kadar se razjezi, je pravi vzor ruskega kazaka. Proti vojakom je dober kot oče z otroki, a če jih kaznuje, oster do krutosti.

Ruske pokrajine v Aziji so vzgojile mnogo takih častnikov, katerim je vojska stalna potreba. Kajti v obširnem carstvu ruskem so dežele, v katerih vojska pravzaprav nikdar ne preneha. Tu so vojaki v neprestanih bojih, vedno pripravljeni na napad, vedno v sovraštvu do narodov, ki so vzrasli v svobodi in se nečejo vdati strogemu državnemu redu. Ti vojaki niso ustvarjeni za salonski parket in so nesrečni v mirnih garnizijah; njihovo veselje je, če sede v sedlu na bistrih konjih s svetlo sabljo v roki.

General Miščenko se je odlikoval že v rusko-turški vojski, ko je kot čisto mlad častnik poveljeval ruski bateriji, s posebno odločnostjo. Ko so gradili mandžursko železnico, je bil Miščenko imenovan za poveljnika oddelku, katerega naloga je bila, železniški tir in delavce braniti pred roparskimi Hunhuzi.

O njem se pripovedujejo razne kazaške dogodbice. V bokserski vstaji n. pr. se je vrgel z eno stotnijo kazakov na sovražni oddelek 2000 mož in ga je po hudem boju zagnal v beg. Kitajci so se ga tako bali, da so ga imeli celo za neranljivega.

Ko je bil zdaj imenovan za kazaškega poveljnika v Koreji, se je takoj lotil svojega posla z vso vnemo. Ko so se Japonci pokazali v Penjanu, jih je neprenehoma vznemirjal, in ni prešel dan brez manjših bojev med prednjimi četami. In tudi ponoči, ko so Japonci, trudni od pohoda, iskali počitka, so jih dramili iz spanja kazaški napadi. Korejci se niso mogli načuditi kazakom, o katerih so pripovedovali: „To so ljudje, ki jedo in spijo v sedlih in so zrasli s konji.“ Taki so ti „stepni volkovi“, kakor jih nazivajo Rusi. Bilo je tudi treba takih ljudi, da so vzdržali neprestane napore na slabih cestah in v skalnatih prelazih, kjer so skakali kazaški konji kakor divje koze.

Pri Andžu je videl Miščenko 17. marca, da je pripravljen že les za dva japonska mostova, a ker je bil preslab, se je moral umakniti do Pakčena. Japonci so šli dalje in prekoračili reko Čin-čan-gan in prišli do Čöndžua, kjer je njihovo desno krilo prestopalo reko Pakčen. Tu se je vršila prva

večja bitka v tej vojski, kakor smo že prej omenili. Pomudimo se nekoliko pri njej!

Čöndžu je s precej dobrimi zidovi utrjeno mesto na stari cesti, ki vodi od Penjana čez Andžu k reki Jalu. Po tej poti so že pred desetimi leti Japonci šli na vojsko proti Kitajski. Ne preveliki hribi zakrivajo mesto na jugu in na severu. Nekaterekrati so se udarili Japonci in Rusi kakor za poizkušnjo. Vselej, če so bile tudi v premoči, so se japonske prednje straže odmaknile in se zatekle v brambo kakega večjega oddelka, kamor jim Rusi niso mogli slediti.

Kuropatkin je ukazal Miščenku, da mora na vsak način zadržavati Japonce, in zato se je odločil, da jih prisili pri Čöndžu v večji boj. Prej že se je bil tri dni trudil, da njihove prednje straže izzove k bitki. Ko je izvedel, da stoje štiri sovražni eskadroni komaj 5 vrst za mestom Čöndžu, se je približal dne 28. marca s svojimi šestimi stotnijami. Sovražnik je začel streljati nanje izza zidovja. Dve stotniji kazakov sta sedli s konj, zasedli višine, oddaljene od mesta kakih 600 korakov, in začele streljati. V mestu je bila posadka, obstoječa iz stotnije pešcev in eskadrona konjice. Miščenko poroča o tem boju:

„Naše stotnije so križema streljale na sovražnika. Vkljub takemu nevarnemu ognju in naši ugodni postojanki so se Japonci hrabro držali in nehali streljati šele po pol ure trajajočem krutem boju. Na to so se poskrili po hišah in z dveh streh razobesili zastave „Rdečega križa“. Takoj pa prihite od Kasana trije sovražni eskadroni. Dvema se je posrečilo priti v mesto, tretjega so pa naši streli spravili v nered in se je umaknil. Videli smo, kako so konji in jezdeci padali. Še celo uro so naši brez prestanka streljali na Japonce v mestu. Naš ogenj je bil tako dobro merjen, da se niso upali Japonci stopiti iz hiš, da bi se združili in skupno udarili na našo postojanko. Ko je trajal boj že poldrugo uro, so se pokazali na cesti od Kasana sem štiri eskadroni v hitrem diru. Ukazal sem, naj moštvo zajaha konje, in na to smo, kriti po eni stotniji, prosto jezdili skozi prelaz v najlepšem redu in se uvrstili v kolono za pohod; ranjence smo vzeli v prvi oddelek. Japonski eskadroni, ki so bili v neredu, niso mogli dosti hitro zasesti višin, katere smo bili mi opustili, a pehota je bila še daleč zadaj. Zadnja stotnija, ki je branila naše umikanje, je mirno prišla do Kuksana, kjer je dobila dve uri počitka. Sodim, da so Japonci imeli velike izgube. Mi smo žalibog imeli med častniki 3 težko in 2 lahko ranjena. Kazaki so bili mrtvi 3, ranjenih 12, od teh pet težko.“

Sicer so opisovali listi to bitko kot ruski poraz, vendar general Miščenko po pravici hvali svoje kazake, ki so se toliko časa držali proti šesteri premoči in šele, ko so dosegli svoj namen, se v popolnem redu umaknili.

Japonci so se pa vedno bolj krepili, ker so prihajale nove čete čez Čemulpo in Činampo. Čez trinajst dni so prišli k Vidžu ob reki Jalu. Ker je razdalja med Vidžu in Čöndžu 130 *km*, so na dan prekoračili po 10 *km*, kar je pač malo. Gotovo so se bali, da ima Miščenko zadaj še večje čete.

Kazaki so se vlekli proti severu ob levem bregu reke Jalu. Zapustili so Vidžu, katerega so pa poprej zažgali. Japonci so zasedli goreče mesto ter popravili škode za silo. Tako so stali zdaj ob Jalu, v polovici aprila močni že 45.000 mož, in so se pripravljali, da prekoračijo reko.

Bramba pristanišča.

Zapustili smo Port Artur dne 27. marca, ko so Japonci drugič poizkušali zamašiti pristanišče. Bil je to peti morski boj pred Port Arturjem, pri katerem se je odlikoval posebno „Silnyj“. Kakor se je dognalo, je zadel sovražni strel njegov parni kotel, ki se je razletel, vsled česar je postala torpedovka nezmožna za boj.

A tudi hrabrost Japoncev, ki so se postavili tako hladnokrvno v največjo nevarnost, zasluži priznanje. Mladi kapitan Hirose je zapazil, da je njegov tovariš ostal na potopljenem parniku. Da bi ga rešil, se je večkrat vrnil nazaj v bitko, dokler ga ni slednjič zadela ruska granata, ki ga je strgala na kose. Od njegovega trupla so našli edino le glavo. To so poslali v Tokio, kjer so jo z največjimi častmi pokopali.

Rusi so pripovedovali, da so Japonci na potapljajočih se ladjah plezali po jamborjih in streljali, dokler jih ni pokrilo va-

Veliki knez Ciril Vladimirovič.

lovje, na Ruse, ki so se bližali v čolnih, da jih rešijo. Morali so jih pustiti, da so s parniki vred utonili. Dva parnika so pa pozneje Rusi dvignili in popravili.

Kratki pokoj, ki je sledil odbitemu napadu, sta porabila admiral Makarov in general Smirnov, tedanji poveljnik posadke, da pripravita brodovje in obrežje za nadaljnje boje. Tudi Makarov je izkušal zamašiti pristanišče, a nekoliko drugače, nego Japonci. Potopil je nekaj starih ladij v vhodu, položil tudi nekaj min, ob katere naj bi se zadele japonske ladje, ako bi še silile v pristanišče. Rusi so seveda natančno vedeli za te nevarne kraje, da so se jih znali izogibati.

Admiral Makarov je sam natančno ogledal vse ladje in dal popraviti vsako napako. Noč in dan ni miroval. Rekli so o njem, da kmalu ne bo nobenega skrivljenenega žebla več na ladjah, za katerega ne bi vedel Makarov.

Njegov prednik admiral Stark si ni bil znal prav nič pomagati. A Makarov je vdihnil vsemu moštvu novega duha. Bil je mož, ki je razumel tudi tehnično stran ladjedelstva. Ko so prišle iz Evrope cele čete mašinistov, elektrotehnikov, monterjev in drugih strojnih delavcev, je bil Makarov vedno pri njih in je vsakemu vedel odkazati delo in tudi pokazati, kako naj dela. „Retvizana“ so bili pustili ležati ob vhodu in ga niso znali rabiti drugače kot za obrežno baterijo. A Makarov ga je spravil v pristanišče in dal temeljito popravljati. Rusko torpedno brodovje je šele Makarov spravil v tak stan, da je bilo rabno za boj. Nehale so zabave in pojedine, s katerimi so prej častniki ubijali dolgi čas. On je sam dajal najlepši zgled, ker je bil po cele dneve in noči neprestano na ladjah. Rekli so o njem, da je „vsepričujoč“, ker je bil vedno vsem za petami, če izpolnjujejo svojo dolžnost.

V tem času sta prišla v Port Artur velika kneza Ciril Vladimirovič in Boris Vladimirovič. Prvi je bil prideljen štabu admirala Makarova in se je udeležil zadnjih dveh pomorskih bojev, drugi pa Kuropatkinu, da poizkusi vojsko na kopnem.

Zanimiv gost v Port Arturju je bil znani slikar Vereščagin. Znan je bil že davno po svojih bojnih slikah. Udeležil se je kot častnik raznih vojsk v Aziji in na Turškem in je pri tem slikal bojne podobe. Najrajši je slikal take prizore, ki kažejo grozo in nečlovečnost vojske. V Turkestanu se je odlikoval v vojski in odbil sovražni napad na Samarkand. Njegove bojne slike so bile raz-

stavljene po celi Evropi in so zbudile povsod največjo pozornost. O teh slikah piše sam: „Kar sem videl v vojski, sem hotel vse naslikati, kar le mogoče natančno. V vojski je le 10 odstotkov zmage; 90 odstotkov je strašnih porazov, mraza, glada, grozovitosti, obupa in smrti v najžalostnejših oblikah. Ako gledaš vojsko od blizu v njenem vrvenju, se ti zdi grozna. Kdor je sam videl njene strahote, njeno razdiranje in prizore trpljenja, temu ne pride nikdar na misel, da bi poveličeval zmago; kri, smrt, vzdihi ranjenih in hropenje umirajočih ti mora navdati srce z globokim sočutjem. Tisoči se zaganjajo v bitko in v minuti padajo na stotine mrtvi in ranjeni.“ In vendar ga je vleklo vedno na vojsko! Tudi zdaj je prosil, da sme zopet z rusko vojsko na bojišče. Kuropatkin mu je svetoval, naj še počaka, ker prava vojska se bo začela šele pozneje. A on ni imel miru. Dobil je od vlade brezplačno vožnjo po azijskih železnicah in šel v Port Artur. Hotel je slikati tudi tu prizore iz rusko-japonske vojske. Admiral Makarov ga je vzel celo na svojo poveljniško ladjo „Petropavlovsk“, da poveličuje s svojim umetniškim kistom njena junaška dela. Pač ni vedel niti Makarov niti Vereščagin, da jima je usojeno vse drugače.

Prišli so velikonočni prazniki, katere so praznovali po starih ruskih običajih. Ni pa smelo praznovati vojaštvo. Bati se je bilo, da ravno praznike porabijo lokavi Japonci za nove napade. Tudi Kitajci, ki so na obe strani opravljali ogleduške službe, so napovedovali nove boje. Mesto je bilo zavito v popolno temo. Celo cerkvena okna so bila zagrnjena med prazniškim opravilom, da se ne izdajo Japoncem.

V teh dneh se je res zgodilo, da je prišlo nekaj japonskih ladij; a imele so tuje zastave, da bi Ruse preslepile. Ena ladja z nemško zastavo je prišla prav blizu k pristanišču, da bi tam polagala mine ali poizvedovala, a je hitro zopet odkurila.

Poguba „Strašnega“.

Od sedmih zvečer 12. marca je odplulo iz pristanišča torpedno brodovje, obstoječe iz osmih ladij pod poveljstvom kapitanov Bubnova in Jelišejeva. Njih naloga je bila, da poizvedó, kje tiči japonsko brodovje, da ga ni več videti. Bilo je lepo, mirno vreme. Ladje so se postavile v dve vrsti po štiri in so odplule proti otoku Sanšantao, kajti bilo je najverjetneje, da so Japonci ostali tam. Rusi so hoteli napasti s torpedi japonske vojne ladje.

Ob 10. uri ponoči se pa vreme izpremeni. Gosta tema je legla nad morje, nebo se je pooblačilo, in začelo je tako deževati, da so ladje komaj vedele druga za drugo. Ni bilo mogoče zagledati sovražnika, tudi če bi bil prav blizu. Torpedovke so morale pluti počasi, da se ne zadenejo ob skale in izgube iz vida svojih tovarišev.

Opolnoči je pa „Strašnyj“ zavozil med otoke in se je oddaljil od drugih torpedovk. Ker si kapitan Jurašovskij ni znal drugače pomagati, je krenil nazaj proti Port Arturju. Čez dve uri zapazi na morju luči, in ker je mislil, da je to rusko torpedno brodovje, je vozil za njimi. Ko se je začelo svitati, je dal znamenje s parno piščalko. Ta hip pa počijo streli z nasprotnih ladij iz megle, in kapitan se nenadoma zave, da stoji nasproti dvema japonskima križaricama in šestim torpedovkam, ki obračajo svoje topove proti njemu — samemu!

Proti taki sili je bil seveda nemogoč vsak boj. Da bi bil „Strašnyj“ ušel, pa tudi ni bilo mogoče, ker so bile japonske torpedovke hitrejše od njega. „Strašnyj“ je z vsem parom letel nazaj proti Port Arturju, pri tem pa streljal iz vseh topov na nasprotnika. Kakor ose so se vsule japonke za njim. Kroglje so padale nanj z vseh strani; ena udari na krov in raztrga kapitana Jurašovskega na drobne kosce. Kot toča so padale sovražne granate. Utihnil je top za topom,

ker so sovražne krogljе ubile moštvo. A stroj je delal dalje in ostali topovi so streljali z največjo naglico. Poročnik Maljejev prevzame poveljstvo in daje moštvu pogum. Ob obeh straneh mu padajo ubiti mornarji, a on daje povelja brez strahu, kot bi se nor-

križarica z dvema torpedovkama mu pride na pomoč, a štiri ostale preganjajo dalje „Strašnega“, ki je ravno zopet namerjal drug torpedo v japonsko križarico.

A zdaj prileti japonska krogljа ravno v cev za spušanje torpedov, in namerjeni tor-

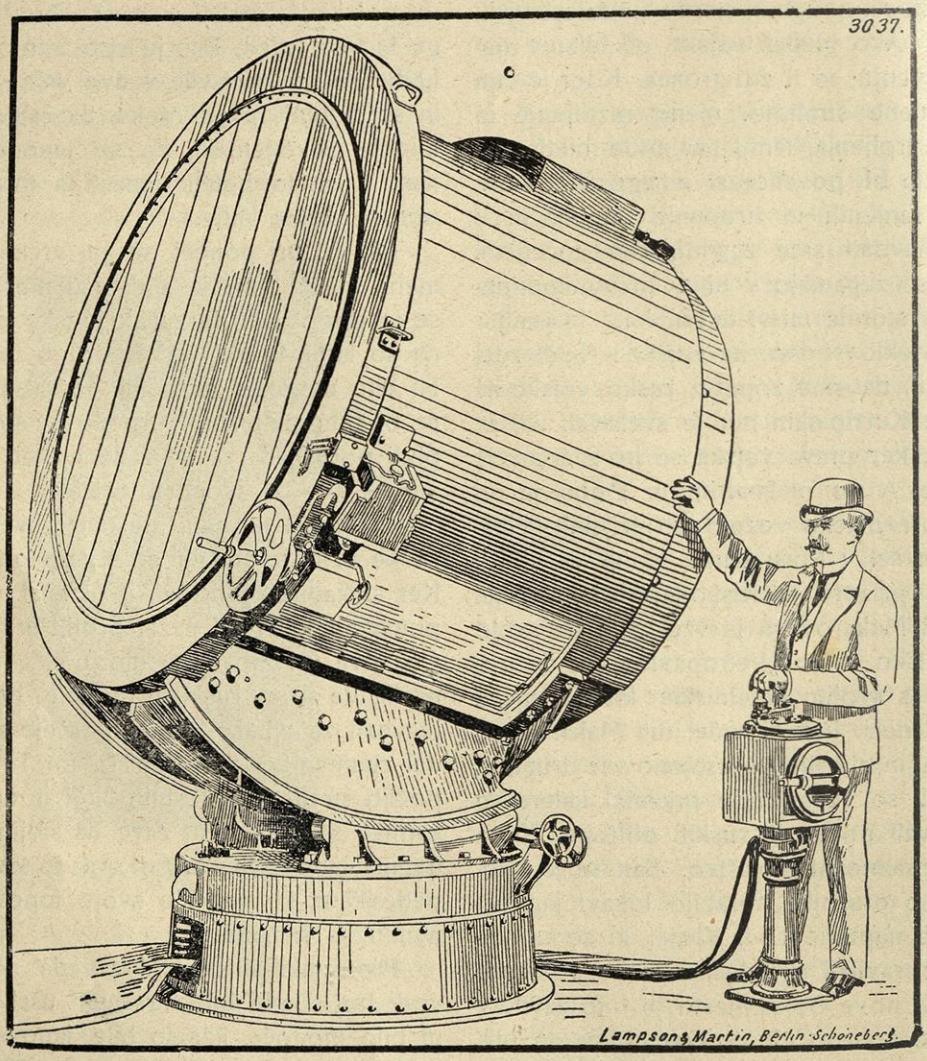

Velikanski projektor za morsko razsvetljavo.

ček val iz sovražnika. Ko se mu približajo sovražniki, hladnokrvno sam izpusti pri krmilu torpedo v japonsko križarico. Radosten „ura!“ zagrmi na „Strašnem“, ko se torpedo razleti pod japonsko križarico, katera se takoj ustavi in nagne na stran. Druga

pedo se razleti. Učinek eksplozije je bil strašen. Inženirski mehanik Dmitrijev je bil skoro čisto raztrgan, moštvo naokoli razmetano, in stroj se je ustavil. Zdaj so prihiteli Japonci bliže in streljali v „Strašnega“ z daljave samo 60 metrov.

Poveljstvo prevzame kadet Akinfijev, že težko ranjen. A komaj začne poveljevati, pade, zadet od nove kroglje. Poročnik Maljejev, tudi že hudo ranjen, poljubi Akinfijeva in kliče mornarjem: „Poginjamo, a ne vdajmo se!“ Z zadnjimi močmi gre Maljejev še k topu in strelja v Japonce.

Štiri japonske torpedovke se postavijo v polkrogu in streljajo v „Strašnega“ od vseh strani. Ena kroglja zbije Maljejevu kapo, druga ga vrže na krov. „Strašnyj“, z luknjo v strani, se nagne in se začne hitro potapljati. Japonske ladje se obrnejo, da odplovejo in ga prepuste njegovi usodi. Tedaj zapove umirajoči Maljejev: „Bratje, reši se, kdor se more!“ A kmalu se je videlo, zakaj Japonci beže: Od Port Arturja sem se bliža s polnim parom „Bajan“. Pa prepozno prihaja. „Strašnyj“ izgine pod valovi in ž njim vsa posadka. Od 48 mož je „Bajan“ rešil le 5, kateri so skočili v morje s potapljajoče se ladje. Štirje častniki so vtonili.

Junaški boj „Bajana“.

„Bajan“ je šel iskat ruskih torpedovk. Od osmih torpedovk, o katerih smo bili omenili, da so šle poizvedovat, so se namreč tri še isto noč vrnile, ko so videle, da zaradi slabega vremena nič ne opravijo. Dve sta prišli ob zori nazaj, a treh so pogrešali. „Bajan“ je srečal na poti še dve, in zdaj je šel iskat „Strašnega“. Ko je slišal hudo streljanje, je vedel, da je „Strašnyj“ v boju. Prišel je prepozno, da ga reši. A takoj je bil tudi sam že zapleten v boj, kajti naravnost nanj je priplulo šest japonskih križaric, ki so ga začele obstreljavati. Rusi so streljali pogumno na Japonce in tačas lovili iz morja vtopljence s „Strašnega“. Proti šesteri premoči se je držal „Bajan“. Slednjič pa, ves pokrit s kosci razletelih japonskih granat, se je vračal proti pristanišču. Na srečo ni imel nobene nevarne poškodbe. Že mu je hitelo nasproti pet ruskih torpedovk, na čelu jim križarica „Diana“, da mu pomagajo v boju.

Ko je admiral Makarov zvedel, da se bije zunaj na morju boj, je ukazal, da so šle vun tudi druge križarice, in ž njimi oklopnici „Petropavlovsk“ in „Poltava“. Postavili so se v vrsto z „Bajanom“ na čelu in s torpedovkami ob straneh in plule naravnost tje, kjer se je bil potopil „Strašnyj“, in kjer je bilo ravnokar videti nekaj japonskih ladij.

Japonci so začeli streljati, a Rusom niso mogli prizadeti nobene škode. Japonske ladje se umaknejo, in Rusi so šli nazaj v pristanišče. Pri vhodu v pristan so srečali že velike ladje „Pobêdo“, „Sevastopol“, „Peresvêt“ in druge, ki so bile pripravljene na boj.

Ali pride do bitke ali ne? Nihče ni vedel, dasi so vsi hrepeneli, da preženó enkrat za vselej japonskega napadavca. A tudi admiral Togo je imel svoje zvijače. Z glavnim brodovjem je stal daleč proč, popolnoma zakrit v jutranji megli.

Zopet se približa skozi meglo nekaj japonskih križaric. Ko jih zagledajo Rusi, sklenejo, da jih napadejo. S polnim parom se spuste za njimi in se drznejo daleč v morje, dalje, nego segajo ruske obrežne baterije. Zdaj pa obveste japonske križarice po brezžičnem brzojavu admirala Togo, da so izvabile Ruse vun na morje, kjer so brez pomoči obrežnih topov. Ko je Togo dobil to znamenje, priplove previdno skozi meglo z vsem velikim brodovjem. Ko sta bili obe brodovji oddaljeni le še pet angleških milj — ena angleška milja je 1609 *m* — pa je zavel oster sever in razgnal megle. Rusi so zagledali pred seboj ogromno japonsko brodovje, ki je plulo proti njim z vso silo.

Ni kazalo drugega, nego da se je rusko brodovje obrnilo in šlo toliko nazaj, da je stalo pod varstvom obrežnih baterij, katere bi ga morale podpirati v boju proti močnejšemu sovražniku. Med tem se je bilo solnce že visoko dvignilo. Bil je 13. marec — za Ruse usodepoln dan.

Smrt Makarova.

Z obrežja so Rusi pozorno opazovali, kaj se godi na morju. Vojni poročevalec ruski Kravčenko, ki je na lastne oči s kopnega gledal te priprave k veliki bitki, nam jih popisuje sledeče:

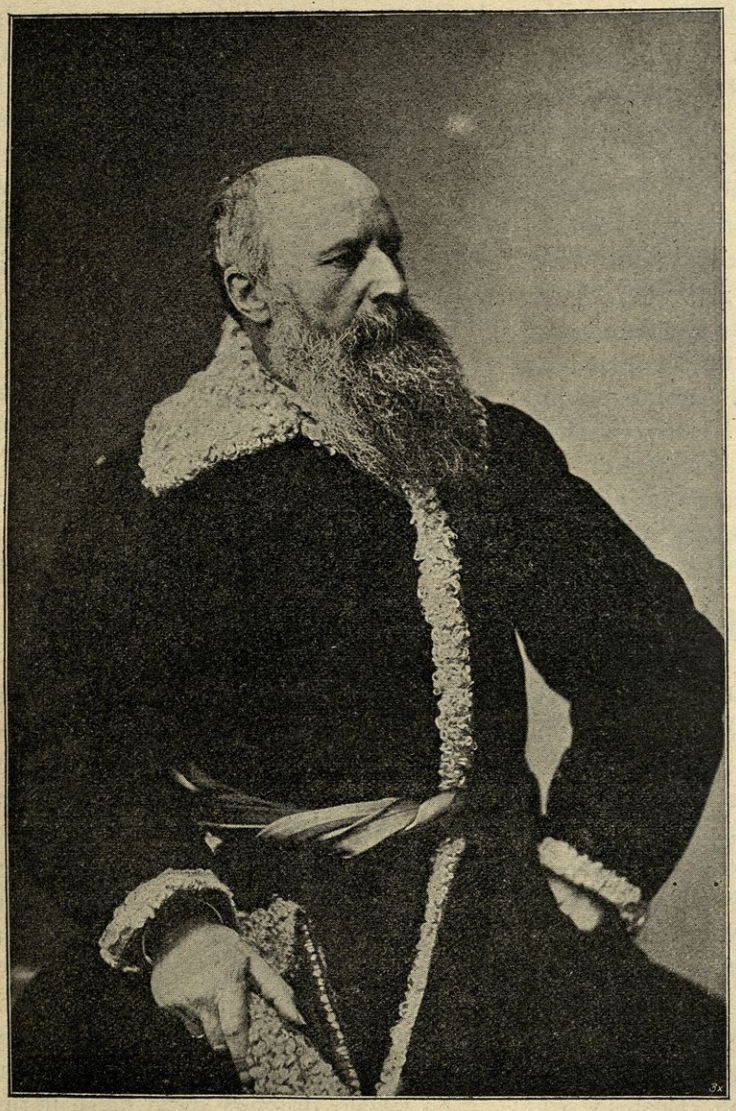

V. V. Vereščagin.

Bilo je ponoči dne 13. aprila. V majhnem stanu pri bateriji kapitana R. Zajca na Zlati gori se nas je zbralo pet mož, da opazujemo pričakovani napad japonskih branderjev. Bila je tu le ena miza, na kateri je gorela luč, stalo nekaj mrzlih jedi in steklenice s čajem. Vsi smo bili precej izmučeni, in razgovor je potekal le prisiljeno. Za majhnimi, slabo prislonjenimi durmi je žvižgal mrzel veter, ki je včasih s silo zapiskal skozi špranje.

„Pojdimo gledat na morje, da v luči projektorjev vidimo, kako je zunaj," je predlagal nekdo. A drugi so bili proti temu predlogu.

„Mraz je, gospodje", je rekel poveljnik baterije, „in veter je tak, da skoro noge izpodnaša. Jaz sem bil ravno zgoraj na utrdbi, in kmalu bi me bil veter vrgel z lestvice. Ne kaže iti vun. Veter kar rjove. Čemu bi hodili vun? V takem viharju ne pride noben brander, verjemite mi! Pijte čaja, gospodje!"

In poveljnik nam je prilival iz samovarja.

„Da", pristavi inženir. „Zdaj je še dobri ladji težko voziti, kaj šele branderjem, o katerih trdijo, da imajo po troje skup zvezane!"

Ostali smo. Bila je že četrta noč brez spanja, in to smo čutili vsi. Oči so nam kar skup lezle. Položil sem si potno odejo pod glavo in sem zadremal.

Iz turkestanske zbirke.

Vojne trofeje.

V. V. Vereščagin.

Kar se z ropotom odpro vrata. Vstopil je v sobo vojak, pozdravil vojaško in skoro zavpil:

„Vaše blagorodje, izvolite dovoliti: Z morja se slišijo streli!“

„Kje?“ ga mirno vpraša poveljnik. Videlo se mu je, da je že navajen takih poročil.

„Tega ne vem“, odvrne vojak. „Najbrže prihaja glas od Ljaotešana sem.“

Hitro smo se odeli in šli vun. Veter je godel in piskal, vse nebo je bilo zastrto z oblaki. Bilo je temno, mrzlo in vlažno. Tu in tam so se videle nepremakljive silhuete ruskih straž. Šli smo skozi vrste betoniranih kazemat in iz njih štrlečih ogromnih molčečih topov. Zlezli smo na utrdbo in se ustavili pri daljnomeru, kateri določuje, kako daleč proč so sovražne ladje, kadar se prikažejo na morju.

Tu je že stalo nekaj vojakov, zavitih v dolge plašče.

„Ali že dolgo streljajo? Ali se kaj vidi!“

„Nič se ne vidi.“

„Kolikokrat so ustrelili?“

„Sedemkrat, vaše blagorodje.“

Začeli smo pazno gledati v daljavo in naše oči so sledile svetlobnim trakom, ki so hiteli po morski površini iz naših projektorjev. Z vso napetostjo smo iskali dragih tovarišev, kateri so šli to noč na morje na osmih torpedovkah.

Kje so? Kaj je z njimi? Oni plovejo brez luči, stražijo morje v popolni temi in le šepetaje si pravijo poveljnikove ukaze. Srce nam je bilo nemirno in oči so nam skoro stopale izpod obrvi, tako napeto smo gledali. Težko nam je bilo zaradi njih in smilili so se nam, ko smo se spomnili, kako so urno vsi hiteli v pristan in na krov, ko jih je signalni strel admirala Makarova poklical na ladje. Kar izkušali so se, kdo bo prej na svojem mestu, in zdaj so tam pripravljeni, da se žrtvujejo za domovino!

A kakor smo gledali, kakor smo poslušali — zapazili nismo ničesar. Niti enega človeškega glasu nikjer!

Daleč daleč pod našimi nogami je šumelo morje, razbijajoč svoje težke valove ob skalni breg, in skozi nočno temo so se

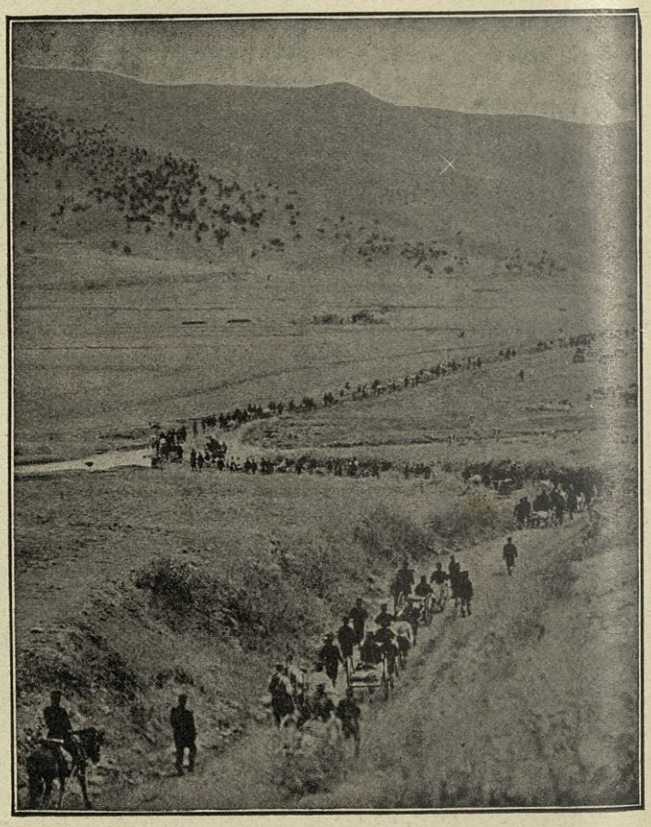

Kurokijeva armada na poti.

gali v neznane daljave široki, zvedavi žarki projektorjev.

Domišljija nam je slikala podobe, drugo strašnejšo od druge. Videli smo potapljajoče se torpedovke, bledeča lica ranjencev, obupno mahanje potapljajočih se tovarišev . . .

Nič . . .

Veter nas je slednjič pregnal, in kmalu smo zopet vsi dremali spodaj, ta na postelji, drugi na klopi, tretji ob mizi.

Koliko časa je tako prešlo, ne vem. — Neki šum me prebudi, in ko odprem oči, nekdo prihaja. Dve besedi čujem: „torpedovke“ in „boj“. Kot bi me vrglo pokonci, vstanem in hitim za drugimi na utrdbo.

Svita se. Veter je nekoliko pojenjal. V sivi, mlečni megli, kakih osem do deset kilometrov daleč se je raztegalo šest torpedovk. Ena od njih se je bližala in se silno kadila ter s polnim parom hitela k naši stražni ladji, k slavnemu „Bajanu“, ki je stal ob vhodu v pristan, a druga, tudi vsa v dimu, je hitela naprej na morje.

S šestdeset sežnjev visoke Zlate gore smo jih vse dobro videli. Zdaj na tej, zdaj na drugi ladji se je pokazal bledorumen plamen, dvignil se dim, in nekaj hipov za tem smo slišali vsakikrat votel strel. Kroglje so žvižgale, tuintam padale v vodo in dvigale cele stolpe vode.

„Gotovo je tu Japonec zadet“, čujem poleg sebe.

„Da, da, vidite, kako se kadi iz njega! Strel je zadel v stroj. Ta ne uide! Daleč se je upal, zdaj pa ima!“

„A glejte, udati se noče! Kako silno strelja nazaj! Bog bodi milostljiv tem fantom! Škoda jih! Da bi jih rajši vjeli!“

A torpedovki ni prišlo na misel, da bi odnehala. Ko so jo štiri sovražne torpedovke obkrožile in obsipale s krogljami, je vedno bolj streljala in marsikaka kroglja z nje je udarila ravno pred sovražnika, ki se je držal v bojazljivi daljavi.

„Še ušel bo!“ nevoljno pravijo gledavci.

„Pa čigava je ta torpedovka? Neumljivo, da se tako drži?“

„Čigava? Japonska je!“

„Gospoda“, reče kapitan Gurko, „to je naša torpedovka!“

„Ni mogoče! Zakaj gre vun in se ne zavaruje v pristanu? Kje so druge? Saj jih je šlo osem vun!“

„Ne vem, kje so, a to je gotovo: Ta torpedovka je naš ‚Strašnyj‘.“

Tačas so ga pa že obkrožile sovražnice v pravilnem polkrogu in obsule s streli. — „Strašnyj“ je streljal kot besen in šel naprej. Dalj časa je šlo tako dalje.

„On peša! Zadet je!“ razburjen vzklikne nekdo.

„Glejte, glejte! pogreza se v vodo, on tone!“

„Ne, hvala Bogu! Ne, glejte, on še strelja!“

„A on tone, potaplja se!“ ves v solzah zakliče drug vojak.

Ne! „Strašnyj“ še ne tone! Ves razbit je še vedno strašen sovražnikom. — Vedno manj strelja, a še se ne upajo sovražniki k njemu.

V pristanu je bilo že vse živo. Na jamborjih so se dvigali signali, vodo so začeli orati in jo penili pristaniški parobrodi, ki so pomagali velikim oklopnicam, da so šle iz pristanišča, in „Bajan“ je dvignil sidro ter se začel premikati.

Sovražne torpedovke so izpremenile bojno črto. Vzporedile so se v eno črto ob strani in vse naenkrat ustrelile Najbrže so spustile tudi torpede.

„Strašnyj“ je še enkrat ustrelil, zavil se v klopčič dima in izginil. Le nad vodo je še ležal črn dim in kazal mesto, kjer je hladna smrt objela hrabro njegovo moštvo. Ta dim je govoril, da tam, kjer ne moremo zmagati, znamo junaško umirati.

Bilo je ob petih zjutraj.

— — — — — — — — — — — —

„‚Bajan‘ gre na morje!“ vzklikne eden izmed gledavcev.

Res, med gostimi vrstami čolnov in parobrodov je začel počasi pluti na morje naš krasni „Bajan“.

„Strašnega“ že ni bilo več videti, in tudi mesta, kjer je izginil, ni bilo več najti. Vendar je „Bajan“ plul tje in vedno bolj pospešujoč svojo pot, zavil proti jugovzhodu. Daleč za tem mestom, tam, kjer so bili prej izginili, so se pokazali zopet dimki sovražnih torpedovk, in kmalu smo zagledali šest ladij. Kakih 22 kilometrov od brega so se vzporedile v vrsto in ustavile. „Bajan“ je pogumno šel proti njim in oddal nekaj strelov. Vodeni stolpi, ki so se dvignili pred prvo sovražno ladjo, so pokazali, da ni zadel. „Bajan“ je šel k njim vedno bližje. Hipoma se je zabliskalo zdaj na tej, zdaj na oni sovražni ladji in kmalu je zagrmelo z vseh ladij hkrati. Okrog „Bajana“ je kar šumela voda od krogelj, in videlo se je, da je marsikateri strel tudi zadel svoj cilj. A on gre vedno pogumno naprej in ne ostaja odgovora dolžan sovražnim ladjam.

Že na redo izišle naše križarice „Novik“, „Askold“, Diana“ in za njimi oklopnica „Petropavlovsk“ se pripravljajo na odhod. Iz basenov počasi prihaja „Peresvêt“, za njim „Poltava“, „Pobêda“, „Sevastopolj“.

Na vzhodu ob horicontu se prikaže pet temnih dimnikov, in kmalu opazimo pet naših torpedovk, ki se vračajo z vsem parom. Dve japonski križarici se oddelita od drugih in hitita, da jim pot prestrežeta.

„Glejte, odrezali jih bosta!“ Nevoljno in s strahom gledajo vsi na „Bajana“. A ta naša slavna ladja je tudi takoj spoznala sovražno nakano in šla naravnost proti neprijateljicama. Nekaj krepkih strelov, voda, pljuskajoča ob nosu japonk, in gromenje velikih topov je govorilo, da se „Bajan“ srdi in ne pusti sovražnika k našim torpedovkam. Obrnil se je na levo in s cele strani streljal naenkrat v sovražnike. Japonske križarice so se ustavile in zopet nanj namerile ves svoj ogenj.

Ta čas so se pa v bojni vrsti pomikali vun „Petropavlovsk“, „Peresvêt“, „Poltava“, „Pobêda“ in jako zaostali „Sevastopolj“. Križarice so stale ob levi strani in so se vse naenkrat dvignile na morje.

Torpedovke so preplule nevarno mesto in bile že pod okriljem obrežnih baterij. „Bajanu“ pa je dal admiral Makarov povelje, da se naj zedini z drugim brodovjem. Majhna japonska križarica je skočila v stran in se skrila za Ljaotešanskim rtom. A vse njihovo brodovje se je začelo umikati proti jugo-vzhodu.

Pristanišče se je izpraznilo. Vse, kar je bilo sposobnega za boj, vse je šlo za admiralom. Samo zaostale torpedovke so se še trudile, da dohite svoje tovarišice.

Prepelična gora, ki stoji ravno proti vhodu na redo, obrežje, Elektriška skala – vse se je napolnilo z množico gledavcev.

Na Zlato goro je prišel veliki knez Boris Vladimirovič, a na Električno baterijo so šli načelnik kvantunške posadke general Steselj, poveljnik trdnjave general Smirnov, načelnik trdnjavskega topništva general Bêlyj in drugi. Vsi so prišli gledat morski boj in gotovo ni bilo nikogar v celem mestu, ki bi bil tedaj kaj drugega mislil.

Bil je resen trenutek. Začenja se boj s hudim sovražnikom. To so vsi čutili. Saj je bil admiral Makarov ves čas, odkar je prišel v Port Artur, vedno manevriral z največjimi ladjami, vsako noč razpošiljal torpedovke, in vsi so govorili: Ne preide teden, pa bo Makarov nekaj velikega naredil.

„Kmalu, kmalu“, so govorili morščaki, „bomo lahko začeli odkriti boj s sovražnikom. Če je tudi onih več, nič ne dé.“ In na obrazu se jim je poznalo, da imajo trdno nado in si žele bitke.

Nekaj ljudi se je začelo vračati.

„Kam pa greste?“

„Domov! Kdo bo čakal? Saj nič ne vidimo. Japonci so ušli in se poskrili.“

„Ne, ne! Bodite uverjeni, to je le njihov manever. Gotovo je blizu oklopna eskadra, ki napade naše.“

Točno so se potrdile te besede. Zopet se je pokazalo naše brodovje, daleč za njim pa sovražni dimi. Mnogo jih je bilo —: trinajst, štirinajst in osem samih oklopnic. Ne da bi se posebno približalo, se je sovražno brodovje postavilo v dve vrsti. Naše ladje, pred njimi „Petropavlovsk“ z zastavo admirala Makarova, so se počasi bližale redi, da se postavijo na svoje navadne postojanke.

„Torpedovke v pristan!“ je signaliziral Makarov, in hitro so švigale urne ladje nazaj. Vsi smo gledali le sovražnika in čakali strelov, a ničesar nismo slišali. Zdelo se je, da vsi nečesa čakajo. Tako je prešla ena minuta, dve.

Kar se čuje votel, mehak strel. Takoj za njim še eden . . .

Kaj je to? Salva? Okolo nosa „Petropavlovska“ se dvigne stolp belega dima, a za njim v sredi ladje oranževo-rjav oblak. Vsi smo kar otrpnili.

„Začenja se!“ vzklikne eden.

A ne, ne! Gotovo se je zgodilo nekaj groznega. Skozi daljnogled sem videl, da padajo težki predmeti. Na sprednjem jamborju se je zlomil drog zastave.

Za Boga! Tone! Nos se pogreza in ladja pade na desno stran. Rjav dim se še gosteje vali, plameni začno plapolati. Krmilo se dvigne in levi vijak se suče v zraku. Gost dim vse zakrije, in zadaj ob krmilu vidim črne pike, ki letajo semterje. Ko se je ladja nagnila na 40—45°, sem videl, kako so te pike postajale gostejše in potem s krova padale navzdol. Bili so naši mornarji, ki so padali v morje. Ogenj je objel krmilo, vijak se je še nekolikokrat v zraku zavrtel, in vse se je skrilo pod vodo.

Vse brodovje je stalo mirno, kakor mrtvo. Ne enega glasu, ni enega gibljeja! Nihče ni veroval svojim očem. V poldrugi minuti je zmanjkalo naše najboljše ladje, in ni se pogubila v boju, ne pod sovražnimi streli, ne zavita v dim svojih topov, ampak skrivnostno, nenadoma, in nihče ni vedel, zakaj.

Kako se je potopil „Petropavlovsk?“

Bilo je res, kar so s strahom opazovali gledavci s suhega. Počasi vozeč so se bile postavile ruske ladje v bojno vrsto na vzhodni strani pristanišča pred Zlato goro. Hipoma so se slišale pod poveljniško ladjo „Petropavlovsk“ hitro si sledeče silovite eksplozije, prednji del se je začel takoj potapljati, zadnji del se je dvignil, in hitro je izginilo vse pod vodo.

Vojna zgodovina ne pozna dogodka, ki bi bil tako pretresljiv, kakor ta nenadna, grozna nesreča, ko je brez boja, v nekaj hipih utonil hrabri poveljnik, nada vse mornarice in ponos cele Rusije, in 600 mož ž njim!

Bilo je jasno: „Petropavlovsk“ je zadel ob mino, ki se je razletela pod njim. Nekaj trenutkov pozneje zagromi tudi pod „Pobêdo“, katera dobi veliko luknjo pod vodno črto. „Pobêda“ se težko nagne po strani, a kotlji s krmilom so nepoškodovani. Brez druge pomoči se „Pobêda“ obrne in se počasi vrača v pristanišče.

Ni čudno, da so bile ruske ladje vse zbegane. Brez poveljnika so stale sovražniku nasproti in se niso upale nekaj hipov niti premakniti se, ker se je vsaka bala, da ne poči tudi pod njo kaka mina, to najzlobnejše orodje, kar si jih je izmislil človeški um. Izpustili so čolne, ki so šli iskat plavajočih mornarjev. Rešili so le težkoranjenega kapitana Jakovljeva, dva častnika, tri pomorske kadete in 60 do 70 mornarjev.

Kako se je mogla tolika ladja tako hitro potopiti? Mnogo so premišljevali o tem, a šele po vojski, ko bodo potapljači preiskali ladjo, bo mogoče pojasniti ta dogodek. Mislili so, da se je „Petropavlovsku“ približal japonski podvodni čoln in spustil vanj torpede. A tedaj Japonci niso imeli pred Port Arturjem podvodnih čolnov. Tudi tor-

pedo ga ni mogel zadeti, ker je bil predaleč od japonskih ladij. Misliti moremo torej le na mino.

Japonci so poročali tako, kakor da bi bil „Petropavlovsk“ zadel ob japonsko mino. Seveda so se hoteli pobahati, da so oni vse to naredili po natančnem načrtu. A vendar nihče ne ve, ali je bila ta mina ruska ali japonska.

Res so bili Japonci polagali mine okoli Port Arturja, a še več so jih položili Rusi sami. Mogoče, da katera mina ni bila zaznamovana na zemljevidu, ali se je pa katera odtrgala in plavala tam, kamor je po nesreči zaplul „Petropavlovsk“. Bil je slučaj, grozen, nenaden slučaj, kateri je še Japonce tako iznenadil, da niso vedeli, kaj naj počno.

Kajti admiral Togo bi bil zdaj moral udariti z vso silo na zbegano in neredno rusko brodovje. Če bi se bil s svojo premočjo zagnal naravnost med ruske ladje, bi se bil res izpostavil ognju obrežnih topov, a kadar bi bili prišli obe brodovji v čisto bližnji boj, bi bili obrežni topovi pač težko streljali, ker bi bili v nevarnosti, da ne zadenejo tudi lastnih ladij. A admiral Togo se je gotovo sam bal podmorskih min, in zato se je držal v toliki daljavi, ter se ni upal priti na nevarno mesto. To je bil najneugodnejši trenutek za rusko brodovje, in Togo ga je zamudil.

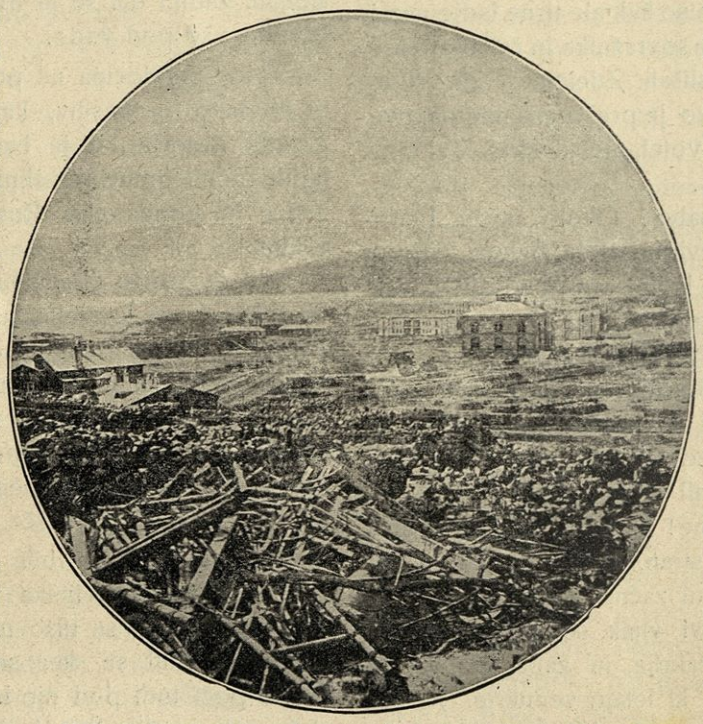

Učinek japonskega bombardiranja v Port Arturju.

Eksplozija posamezne mine pa vendar ne more imeti tako strašnega učinka, kakor smo ga videli na ladji nesrečnega admirala Makarova. Grof Reventlow nam izkuša razlagati pogubo „Petropavlovska“ takole: Ladja se je zadela na mino ravno z onim delom, nad katerim so bila skladišča za municijo vseh sprednjih topov, kakor tudi za torpede in razstrelilne granate. Bilo je tam na kupu naloženih vsaj 400 granat najtežjega kalibra in še mnogo manjših krogelj. Seveda je bila tam tudi zaloga smodnika z vnemalci granat, dalje 500 do 600 kilogramov strelnega bombaža in ostre torpedne glavice. Ta velikanska množica najhujših razstrelil se je hkrati ali hitro zapored razletela, ko je počila spodaj podmorska mina. Vsled tega so gotovo počili tudi sprednji kotli. Tako ni čudno, da je bilo ladji v pravem pomenu besede izbito dno. Z veliko silo so pridrle v ladjo cele reke morske vode, vsled česar se je morala oklopnica tako hitro potopiti.

Japonci so poročali, da so njihove križarice nalašč ruske ladje privabile iz pristanišča, da bi se brodovje admirala Makarova umaknilo zopet nazaj proti pristanišču ter se tam raztegnilo v bojno vrsto, pri čemur bi moralo zadeti ob tam nastavljene mine. To zdaj Japonci lahko govore, ampak naprej niso mogli vedeti, kaj se bo zgodilo.

Zadnji trenutki „Petropavlovska“.

Seveda je mnogo mornarjev na prednjem delu ladje prej našlo smrt vsled zadušenja ali od ognja, preden so jih zagrnili valovi. Med rešenimi je bil veliki knez Ciril Vladimirovič. Poslušajmo, kako on popisuje zadnje trenutke na nesrečni ladji.

„Kot stražeči častnik“, pripoveduje veliki knez, „sem stal na enem koncu poveljniškega mostu, admiral Makarov pa na drugi strani. Hipoma se mi je zazdelo, kot da se morje, nebo in ves svet poruši. Od spodaj se dvigne velik, gost oblak z bleščečim plamenom, potem se sliši strahovit pok in oster, dušeč dim nas zakrije. Opečen, oslepljen, oglušen, se nekaj hipov nisem zavedel. Ko se pa zavem, že vidim, da se „Petropavlovsk“ hitro, na vrat na nos, potaplja. Že je bil krov poln vode in so valovi plahnili z njega mrtva trupla. Vse je bilo razbito, in ko sem hotel po stopnicah priti z mostu doli, mi je udaril nasproti tak vroč dim, da nisem mogel dalje. Megleno mi je vstala misel, da je bolje, če hitim na zadnji del ladje, da me ne potegne v globino. Tipajoč sem prišel z mostu in sem tekel skozi ogenj in dim, čez kupe raztrganih človeških udov in trupel. Zadnja podoba, ki mi je ostala v spominu, je bila krvaveča postava admirala Makarova, ki se je oprijemal držaja. Z vsemi silami se mi je posrečilo, da sem prišel nad topniški stolp, s katerega je že tekla voda. Kot blisk mi šine v glavo misel, da moram kar moči daleč proč plavati od potapljajoče se ladje, da me vrtinec ne prime in potegne v globočino. Skočil sem v morje, se potopil tako globoko, da mi je vodni pritisk skoro senca utrl, ter prišel zopet na površje. Tam sem zagrabil plavajoč predmet in pomagal še nekemu plavaču, da se ga je oprijel. Ogledal sem se po ladji, a nisem videl ničesa kot le prazno morsko gladino. Nobenega znamenja, nobene sledi strašne nesreče ni bilo videti, razen nekaj plavajočih ljudi in polomljenega orodja. Koliko časa je prešlo v tem, ne vem. Pozneje so mi povedali, da je od eksplozije do potopa ladje prešlo samo ena minuta in štirideset sekund.“

Veliki knez Ciril je vsled strahu in napora dobil živčno bolezen in je moral zapustiti bojišče ter se vrniti domov.

Signalnik Bokov pripoveduje: „Vračali smo se proti pristanišču. Jaz sem stal v krmilišču na mostu ladje in sem listal v signalni knjigi. Zadnje povelje Makarova se je glasilo: Torpedovke se naj vrnejo v pristan! „Petropavlovsk“ je plul prav počasi, kar se oklopnica grozno pretrese. Slišal sem strašen pok, na to še enega, kot se mi je zdelo, ravno pod mostom. Hitel sem k vratom krmilišča, a nisem mogel mimo krmarja; zato sem skočil skozi okno. Ladja se je nagnila na stran, in bal sem se, da se vsak hip ne prevrže. Na mostu vidim častnika, valjajočega se v blatu. Bil je naš admiral Makarov. Ležal je z obrazom navzdol. Skočim k njemu, ga primem za rame in ga hočem vzdigniti. Zdaj se mi pa zazdi, kot da vsa ladja nekam pada. Razvaline lete na vse strani, v gostih oblakih se dviga dim in plameni švigajo po mostu. Mene zgrabijo valovi in me vržejo z mostu. Plavajoč sem se nečesa oklenil. Spominjam se le, da sem videl potapljajoče se jambore, drugega nič.“

Drug častnik pripoveduje: „Dobro smo slišali dve eksploziji, preden se je ladja nagnila. Prvi pok je bil od mine, drugi pa od zaloge streliva. Admiral Makarov je bil s poveljnikom ladje Jakovljevom na mostu, veliki knez Ciril je bil stražeči častnik. Takoj po nesreči so druge ladje poslale rešilne čolne. Tudi „Pobêda“ je bila hudo poškovana z veliko luknjo pod vodo; trije oddelki so bili polni vode, vendar je prišla ladja v notranji pristan.“

Poveljnik „Petropavlovska“ kapitan Jakovljev pa, ki si je bil zlomil štiri rebra in mu je počila čepinja, je pripovedoval, ko se je zavedel:

„Nekaj minut pred eksplozijo sem hitel pogledat h krmilarju, če mu je bilo povelje pravilno naznanjeno. Ta hip sem videl polkovnika Agafejeva, ki je zapisoval podrobnosti boja. Poleg njega je pa Vereščagin hitro nekaj risal.

Hipoma zagromi pok. Krov oklopnice je pokrila gosta, težka tema. Skozi temo so pa švigali jeziki plamenov, ki so prodirali iz vseh strani in se dvigali kvišku. Pok je bil podoben oglušujočemu gromu, spremljan od žvižganja. Čutil sem, da me je nekaj udarilo v glavo, in sem izgubil zavest.

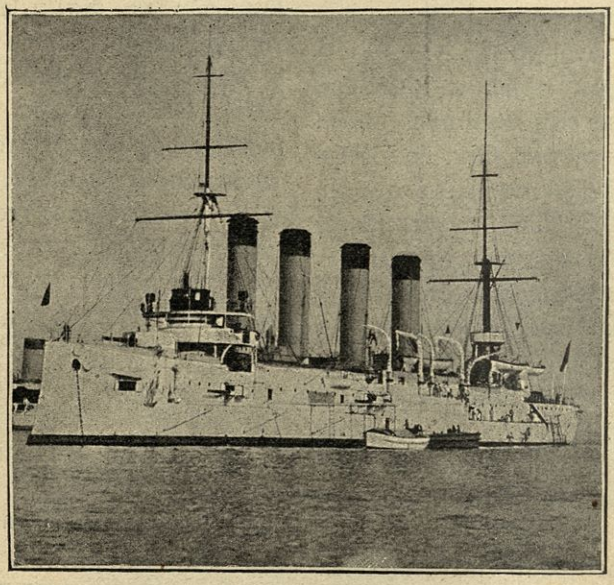

Ruska križarica „Bajan“.

Zavedel sem se v mrzli vodi. Hitro sem spoznal svoj položaj in sem začel plavati. A plašč se mi je namočil in škornji so se mi zdeli tako težki, da nisem mogel naprej. Težko sem sopel in skakal navzgor na površino, mahaje z rokami, a vedno iznova sem se potapljal. Ko se poženem zopet kvišku, zapazim čolnič in v njem dva mornarja, ki sta klicala:

„Glejte poveljnika! Rešite poveljnika!“

Slednjič sem se poprijel nekega roba in zopet izgubil zavest.“ —

Rešili so ga in prenesli na „Mongolijo“. Tu ga dolgo niso mogli spraviti do zavesti. Komaj so mu z drgnjenjem gorkoto vzdignili do 34°. Ko se je zavedel, je šepetal: „Dajte mir! Pustite me umreti!“ Polagoma je okreval.

Z Makarovom pa je našel smrt tudi Vereščagin. Kako je umrl, se ne ve. Pravijo, da so ga nedavno prej videli na ladji. Imel je svinčnik v roki in je risal. Pozneje so našli odtrgano roko. Znamenje na rami je kazalo, da je bila roka admirala Makarova.

Zapustil je Makarov ženo in kčerko. Ženin njegove hčerke je bil častnik na „Petropavlovsku“ in se je potopil z očetom svoje neveste.

Seveda je poročilo o nesrečni smrti admirala Makarova v evropski Rusiji naredilo najžalostnejši vtisk. Da bi bil našel smrt vsaj v junaškem boju! Admiral Makarov je vpeljal pri ruskem vojnem brodovju to novost, da so ladje razdeljene v predele, kateri so med sabo tako ločeni, da tudi če se eden napolni z vodo, ostala ladja še vedno lahko ostane nad vodo. A „Petropavlovsk“ je bil še narejen po starem, in ravno na njem je moral Makarov biti tega usodnega dne!

* * *

Prva vest o tej nesreči je prišla vPetrograd po velikem knezu Borisu, bratu Cirilovem, ki je pisal svojemu očetu, velikemu knezu Vladimirju. Ves preplašen teče ta k carju in mu pove grozno novico. Car je bil dalj časa ves potrt, a slednjič se mu je zopet vrnil pogum.

Japonci naskakujejo ruske utrdbe ob reki Jalu.

Za naslednika Makarovu je car imenoval admirala Skrydlova. Tudi ta je bil že dobro znan kot izvrsten admiral. Bil je v 60. letu. Odlikoval se je v rusko-turški vojski. Takrat je poveljeval topničarici in je napadel z njo turško oklopnico. Pri tem predrznem napadu je bil nevarno ranjen in je dobil križ sv. Jurija. Leta 1898. je bil poveljnik ruskega brodovja v Sredozemskem morju. L. 1900. so ga pa poslali v Vzhodno Azijo kot poveljnika ruskega tihomorskega brodovja. Čez dve leti se je vrnil, da postane poveljnik črnomorskega brodovja. Skrydlov je na glasu kot izkušen in previden mornar in pogumen vojak. Tudi sicer je izobražen mož, ki si je povsod pridobil velik ugled, kamor ga je poslal carjev ukaz. To se je pokazalo zlasti ob njegovem imenovanju za naslednika hrabremu Makarovu.

Japonci gospodarji morja.

Žalostni konec admirala Makarova je imel najprej to posledico, da so si Japonci oddahnili. Iznebili so se najbolj nevarnega nasprotnika. Po celem Japonskem je zavladalo veliko veselje. Angleški listi so sicer pisali, da so celo Japonci prirejali v čast Makarovu javna žalovanja, ker jih je pretresla njegova tragična smrt. Poročali so o procesiji z belimi svetilkami za duše palih Rusov, pri kateri so nosili zastave z napisom: „Mi žalujemo po hrabrem ruskem admiralu Makarovu“, in godbe so baje igrale žalostinke za njim. Gotovo je pa, da je bilo veselje na Japonskem mnogo večje, nego žalost, ako je je sploh kaj bilo, kajti Japonci se niso kazali viteških tudi v tej vojski ne.

Drugi učinek je bil pa ta, da so postali Japonci zdaj gospodarji na morju. Togo je svojo nalogo izpolnil. „Retvizan“ in „Cesarjevič“ še nista bila sposobna za boj, in brodovje sedmih oklopnih vojnih ladij se je skrčilo na tri, ki so bile rabne za odkrit boj; bile so „Sevastopolj“, „Peresvêt“ in „Poltava“. Izmed velikih križaric je bila „Palada“ še vedno v popravi, tako da so ostale od njih še „Askold“, „Diana“ in „Bajan“ z malo križarico „Novikom“ in dobrim tucatom večjih torpedovk.

V noči 14. aprila se je pred pristaniščem pokazalo večje število japonskih torpedovk, ki so iskale min ter jih z dolgimi drogi suvale, da so se razletavale. Gotovo je hotel Togo na tistih krajih pluti z velikim brodovjem; zato je dal odstraniti mine, ki jih je bil najbrže sam prej položil. Iz tega bi se dalo sklepati, da je hotel z brodovjem napasti pristanišče.

Drugo jutro je priplulo zopet japonsko brodovje, a velike ladje so se držale v taki razdalji, da jih ni bilo moči zadeti. „Nišin“ in „Kasuga“ sta zavozili za ljaotešansko gorovje in sta štiri ure indirektno streljali na mesto, ne da bi naredili kaj posebne škode. Tudi Rusi so streljali indirektno. Ali so Japonce prisilili ruski topovi, ali se jim je zdelo škoda nadaljnjega streljanja – japonski križarici sta se umaknili.

V Port Arturju je namestnik Aleksejev sprejel poveljstvo, dokler ne pride Skrydlov. Njegov namestnik je bil kontra-admiral Uhtomskij. Pod Aleksejevom se ni rusko brodovje več pokazalo vun. Aleksejev je dal le mine polagati; bile so tako gosto nasajene pred pristaniščem, da so se jih že bali vsi, prijatelji in sovražniki. Gotovo je Aleksejev pričakoval, da bo zdaj Togo neke noči pridrl naravnost v pristan.

Dne 22. aprila je neka ruska ladja pri polaganju min zadela sama ob mino in se potopila. En častnik in 20 mornarjev je utonilo. Strah pred minami je postal tolik, da se je morski boj pred Port Arturjem za nekaj časa kar ustavil.

Tačas so pa pluli prevozni parniki med Korejo in Japonsko, obloženi z vojaštvom in vojnimi sredstvi. Kuroki je bil dovolj močan, da udari in odreže Kuropatkinu pot do osvoboditve Port Arturja.

Z bregov reke Jalu.

Kako je bilo v ruskem taboru ob reki Jalu? Ruski častnik je poslal v „Novoje Vremja“ pred bojem sledeči dopis:

Razdalja med Šahedze ob reki Jalu in Ljaojanom se ceni na stoinosemdeset vrst. Pot tukaj ni lahka, ker vodi cesta čez več težavnih in strmih prelazov; kamenita tla pa otežujejo premikanje, tako da se zlasti konji težko poganjajo naprej. Na njej je izvožen globok tir od kitajskih voličkov, pri katerih je razdalja koles manjša nego pri ruskih dvokolnicah; to je velika zapreka za naše vozove. Posebno težka sta dva prelaza: Fenšuilinski in Modulinski. No, pa čez prvega so napravili ruski sapérji vijugasto cesto, dočim se to na drugem ni zgodilo. Na obeh straneh Jalu je prebivalstvo, kitajsko in korejsko, jako gosto; redijo se velike čede goved, konj in mul. Žita je v ogromni obilici, več kot dovolj za celo armado. Tudi za konje so našli ruski vojaki, ki so dobili povelje, da stražijo reko Jalu, novo vrsto krme, travo, ki jo imenujejo Kitajci „cej-a“; konji jo jedo z največjo slastjo. Jalu, velika reka z množico rokavov, otokov in peščenih naplavin, dobiva mnogo pritokov z gorá. Zaradi rokavov jo je lahko prekoračiti na mostovih, prebresti vse reke pa ni mogoče. Pri mestih Saupudzihe in Sakžu, najbolj živahnih središčih trgovine ob Jalu, se dobi v izobilju prevoznih sredstev, kakor čolnov, bark in barkas. Reka teče naglo in voda je slične barve kot skaljena kava; zlasti nepitna je blizo Šahedze; zato je tam tudi vsako leto kolera.

Kitajsko prebivalstvo na ruski strani reke je izpočetka pričakovalo Japoncev kot nebeške mane; toda ko je spoznalo rusko vojno moč, se je obrnilo zopet k Rusom. Korejci so itak Rusom že mnogo bolj naklonjeni, a Japonci jih silijo, da jim morajo dajati poročila o sovražnikovem premikanju, podnevi z zastavami, ponoči pa z ognji na gorskih višinah itd. Japonci kruto ravnajo z vsemi, o katerih zvedo, da so v zvezi z Rusi. Tako n. pr. so vjeli prevoznika — Korejca, ko se je ločil od arturskega kazaškega polka in ga najprej pobili s puškinimi kopiti, potem pa so ga tako razsekali s sabljami, da ni ostalo celega mesta na njem; truplo pa so vrgli na cesto ter strogo prepovedali ga pobrati in zakopati. Korejca, pri katerem dobé ruske denarje, takoj ubijejo. Vsled te krvoločnosti je zbežala večina prebivalstva v gorovje, kjer mrjejo gladú.

Po boju pri Čöndžu so dobili ruski prednji oddelki od poveljnika ukaz, naj se vrnejo za Jalu, ker se je že pokazalo, da hoče sovražnik preiti v ofenzivo v smeri proti Šahedze.

Ruska konjica je srečno izvršila zopetni prehod čez reko in neprestano nadleguje Japonce, ki so se kmalu pokazali v večjem številu na tem bregu. Najprej je prišlo konjeništvo, a zatem pehota, ki je začela razstavljati prednje straže. S sabo pa so privlekli tudi korejske čete, ki so se zavarovale z obkopi ter pričele streljati na Ruse.

Dne 22. aprila so Japonci pričeli graditi mostove pri mestu Čeumoran proti Tjurenčenu, ker so zavzele ruske čete pod poveljstvom generala Trusova pozicijo. Obenem so delali mostove trideset li (li = 5 vrst) više Vidžu in pri Čandenu.

V Sendženu, trideset li vztočneje od Vidžu, so Rusi zapazili veliko množico čet, z vojnimi zalogami in trénom. Tam je bil tudi glavni stan mikadovega bratranca, ki je zapovedoval avantgardi japonske vojske. V Ambihu je prišlo 8000 Japoncev. Tudi v Lombagavu so zapazili velik japonski tabor in slednjič po šest japonskih parobrodov nasproti Hotinde in Dagušana. Vsa ta dejstva so kazala, da si hoče sovražnik izsiliti prehod pri Tjurenčenu z istočasnim napadom na rusko fronto in levo krilo.

Zares se je pričel ponoči od 25. na 26. aprila njihov prehod proti tjurenčenskim

ruskim pozicijam. Med vasmi Mandžunko in Sjančežen se je pojavila njihova pehota v številu desetih tisočev, petnajst vrst nižje od Sjaopucihe pa štirje praporji konjice. Na nekem otoku v Jalu se je nahajala so se umaknili na ruski breg. Načelnik komande, poročnik Semenov, je bil ubit, in v vrstah je manjkalo končno 18 nižjih vojakov, ubitih ali ranjenih. Padli so tudi vsi konji komande. Takšna vztrajnost ruskih čet je

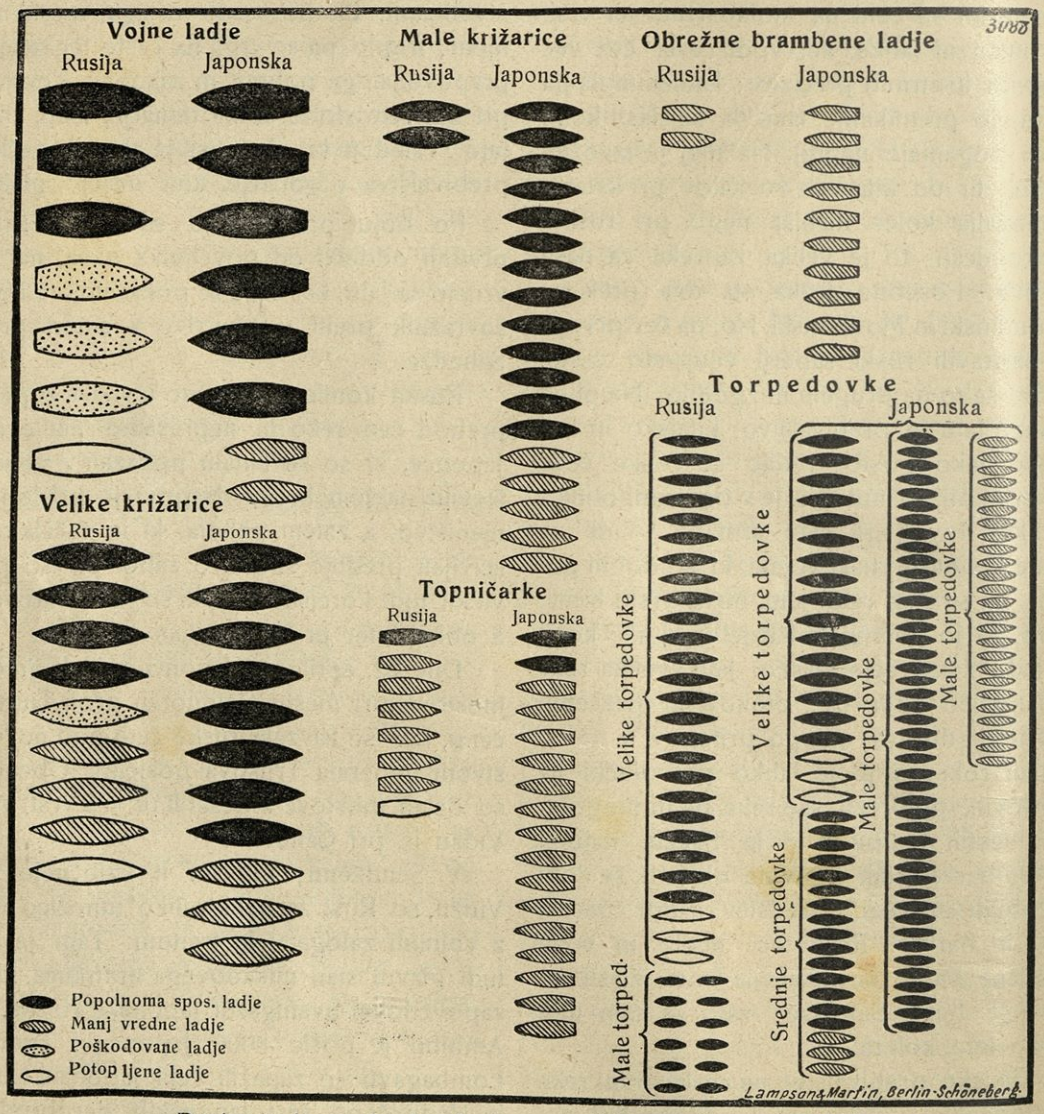

Rusko in japonsko brodovje na bojišču sredi aprila 1904.

lovska komanda 22. vzhodno-sibirskega strelskega polka pod načelstvom poročnika Semenova. Japonci so začeli z velikimi silami prehod na otok. Strelci so jih dolgo in pogumno odbijali in šele po težkih izgubah pokazala Japoncem, da bode težje priti čez Jalu, nego se jim je dozdevalo od začetka. Zato so ustavili svoj prehod in po vsej verjetnosti začeli nabirati zanj večjih moči; zakaj 27. in 28. april sta minila mirno . . .

A zdaj še nekaj o japonskih ogleduhih! Sledeči nagonu svoje rumene pasme, so se Japonci tudi tu posebno skrbno lotili ogleduštva. Pokrili so vso Sibirijo in ravnotako Mandžurijo z mrežo ogleduhov in oseb, katerim je bilo naročeno kvariti železnice in druge ruske priprave. Ruski časnikar J. Jelec n. pr. pripoveduje, da je vozil vlak, v katerem je sedel, čez Volgo pri postaji Batraha nekaj minut pozneje, ko so bili prijeli dva Japonca (eden je bil preoblečen v meniha, drugi pa v kmeta) v tistem trenutku, ko sta polagala peklenski stroj pod most. Prijeti ju je bilo tem težje, ker se Japonec prav lahko stori podobnega temu ali drugemu domačemu sibirskemu plemenu, zlasti Oročenom In Managrom, ki so zelo slični Japoncem. Organizacija ogleduštva za sedanjo vojsko z Rusijo se je pričela v letu 1898., takoj po zavzetju Port Arturja. Nedavno so vjeli Japonca čisto kitajske zunanjosti, ne s privezano, ampak z naravno kito; ko so ga izpraševali, je povedal, da si jo je pustil rasti že dalje nego šest let. V Irkutsku so prijeli ogleduha, ki je hotel poslati na Japonsko tobak in cevke iz papirja za izdelovanje svalčic; ker pa je bilo takoj po izbruhu vojske z Japonsko ukazano, pregledavati odpošiljavce in odpošiljatve, ki so tjakaj naslovljene, se je pokazalo, da so bili v nižjih plasteh v cevkah skriti na kvadrate razrezani natančni načrti bodočega vojnega pozorišča. Vjeli so tudi mnogo Kitajcev, ki so hoteli razdirati železnico in brzojavne zveze ali ki so dajali Japoncem znamenja s portarturskih višin. Eno izmed signalizacijskih sredstev so bile svetilke, privezane na prsi in skrite pod obleko. Po dogovoru so zvečer v temi na vrhu hribov odkrivali in zakrivali svetilke ter dajali tako Japoncem natančna poročila. Med ogleduhi so bili tudi Korejci. V Harbinu sta bila obsojena pred vojnim sodiščem japonski polkovnik in major. Prišla sta v Mandžurijo črez Kitaj in Mongolijo, preoblečena v kupce, s slugami in celo karavano. Potovala sta ob progi ter prenočevala ponoči na polju. Pisala sta se Ščezo-Jukoka in Gejska-oki. Zasledovati ju je začel oddelek železniške straže, ki izpočetka ni našel ničesar sumljivega. Ko pa je karavana nekoč zopet prenočevala, 20 vrst jugozapadno od postaje Turčiha, so Rusi zapazili v bližini njenih kibitk odsev neke čudne luči, podobne elektriki. Nato so se odločili, zajeti karavano, Dobili so pri njej piroksilin, bikfordovo nit in druge potrebščine in priprave za razdiranje železnice ter natančne zemljevide in zapiske. Dovedena v Harbin sta priznala, da sta v japonski vojaški službi, in izpovedala pred sodiščem, da je bilo odposlanih mnogo častnikov z nalogo, naj poizkušajo razdirati rusko železnico. Vojaško sodišče ju je obsodilo k smrti na vešalih, nakar sta vložila prošnjo, da jima puste življenje. Vrhovni ruski poveljnik pa je vzdržal obsodbo v polnem obsegu, le toliko jo je izpremenil z ozirom na njiju častniški stan, da nista bila obešena, ampak ustreljena v Harbinu dne 21. aprila, ob 6 uri zvečer. —

Japonske prve čete so bile že 30. marca zasedle mesto Vidžu ob izlivu reke Jalu in dva dni pozneje Sönčön in Jonampo.

Pri Vidžu so bili Japonci že leta 1894. prekoračili reko Jalu in so od tam gnali pred seboj kitajske vojake. Topot je general Kuroki posnemal le zgled, ki so ga dali njegovi predniki pred desetimi leti.

Na desnem bregu je stal general Zasulič. Imel je kakih 11 praporov pehote, 18 stotnij kazakov, 5 poljnih in eno jezdno baterijo in 1 stotnijo pionirjev. Skupaj je znašala torej njegova moč 11.000 pešcev, 2700 jezdecev, 46 topov in 8 strojnih pušk. Ta mala armada je bila iz različnih oddelkov v naglici sestavljena. Moštvo ni poznalo poveljnikov, in ti niso še nikoli skupaj delovali. Ruske postojanke niso bile slabe. Stali so med ustjem reke Ajho, ki se izliva v Jalu nasproti Vidžu, in med Antunom. Nekaj Rusov je

moralo pa biti še precej časa na levem bregu reke Jalu. Poročalo se je, da so Japonci pri Vidžu zajeli ruski poizvedovalni oddelek z zrakoplovom. Če je to res, so morali Rusi biti zelo nerodni.

Skozi ves april so imeli manjši oddelki med seboj krajše praske, v katerih je dobro služilo Japoncem brodovje topničaric v reki Jalu, katero je podpiralo s svojimi streli vojaštvo na bregu. (Glej črtež str. 158.)

V reki Jalu je več otokov, katerih so se Japonci hoteli polastiti. Dne 8. aprila so pa ruske patrulje močan japonski oddelek na otoku Somalinu popolnoma uničile. Štiri-

Podadmiral knez Uhtomskij.

najst dni pozneje se je lotila ruska patrulja japonskih pontonskih čet ravno tam, a te so jo pregnale in večinoma pokončale.

Rusom je bilo seveda do tega, da bi spoznali, na katerem kraju hočejo Japonci priti čez reko. General Zasulič ni imel naloge braniti bregove, ampak zadrževati prehod. Zato je izkušal poizvedeti, kje bodo Japonci začeli staviti mostove.

Kuroki je pa izkušal prevariti nasprotnika, kar se mu je tudi posrečilo. Nastavil je svoje prednje čete tako, da so jih Rusi videli v silno dolgi vrsti ob reki. Zato so se morali Rusi tudi daleč raztegniti na nasprotnem bregu, a ker jih je bilo malo, so bile njihove postojanke slabe in niso imeli časa ter tudi niso vedeli, kje se naj utrjujejo in pripravijo na naskok. Rusi so bili raztegnjeni od morja pa gori do reke Ajho, v vrsti, ki je bila dolga več kot 20 *km*. Glavna ruska sila je bila na višinah pri Tjurenčenu, na vrhovih, kateri obvladujejo ustje reke Ajho. Rusi so se tu dobro utrdili in tudi kraj je bil jako ugoden. Otoke v reki so imeli Rusi v svojih rokah še do 23. aprila; ta dan se je vsa njihova sila že pomaknila na desni breg.

Japonska vrsta na levem bregu je znašala 35 *km* in je štela 40.000 do 45.000 mož. Kuroki si je izbral za glavni stan Vidžu, katerega so bili Rusi zapalili, a so ga Japonci rešili popolnega vpepeljenja. Južno od Vidžu je stala druga divizija, v široki dolini za Vidžum pa gardna divizija. Prvo je vodil general Niši, drugo pa Hasegava. Severno pri Suku je stal general Isoje z dvanajsto divizijo. Glavno topniško silo je postavil Kuroki severno od Vidžua na izbornem kraju, odkoder je mogla braniti stavbo mostu in prehod vojakov čez reko, a tudi podpirati naskok na sovražnika. Južno od Vidžua je stalo še 20 težkih topov.

Dne 30. aprila je bila ta priprava dokončana. Japonci so se morali bojevati pri tem z velikanskimi težavami zaradi neugodnih tal. Ker so jim konji odpovedali službo, so morali vojaki vleči topove in nositi vse priprave za zgradbo mostu.

Pri tem se je pokazalo, da je bila japonska armada res izvrstno izvežbana. Pionirji so znali do zadnjega zakriti Rusom, kje bodo prekoračili reko. Tudi zato niso vozili priprav z vozovi, da ne izdado svojega namena. V popolni tihoti, brez vsakega zmerjanja in preklinjanja, je vedel vsak, kaj mora prijeti in kam mora nesti. Vse je šlo kakor dobra naučena vaja. Zato je pa tudi dušno razpoloženje moštva bilo izvrstno za krvavo in težavno borbo, ki ga je čakala.

Rusi in Japonci so v nočni temi razpošiljali ogledne straže z enega brega na drugega. Za to so rabili ribiške čolne. Večkrat so se srečale te straže in prišlo je do bojev. Jetnikov ni bilo, kajti nobena stran ni dajala pardona. Zgodilo se je večkrat, da so Japonci prenočevali prav blizu ruskih čet, Rusi pa pri japonskem taboru. Na obeh straneh so delali z največjo drznostjo, saj je pa bilo tudi vse od tega odvisno, da drug o drugem natančno vse poizvedó.

Dne 24. aprila je japonsko topniško brodovje začelo bombardirati otoke, da prežene Ruse z njih. A imelo je še drug namen: Ruse premotiti, da bi sem vrgli svoje glavne sile, ker bi mislili, da bodo tukaj Japonci premostili. Tačas se je pa na severu dvanajsta divizija pripravljala k zgradbi mostu.

To brodovje je bilo sestavljeno iz plitvih ladij, ki so mogle precej daleč gori v reko in so segale do Antuna, kjer so zadrževale 9. in 10. ruski polk. Na njih so bile strojne puške. Tudi general Miščenko s svojimi kazaki je bil na jugu od Antuna.

Najprej so topničarji prisilili Ruse, da so morali zapustiti otok Somalin. Zatem so vzeli Japonci severni otok Kurito in le še na Tigrovi glavi sta se držali dve ruski bateriji.

Rusi najbrž niso hoteli Japoncem izdati svojih baterij, kajti ti bateriji bi bili Japoncem lahko naredili precejšnjo škodo, saj bi bili lahko streljali v Kurokijev glavni stan, v Vidžu. Zdi se, da sta obe stranki skrivali svoje topove, da v odločilnem trenutku udarita z njimi.

Dne 25. aprila so začeli Japonci staviti most na otok Somalin. Ker so ti otoki precej hriboviti in obraščeni, so bili Japonci skriti pred Rusi. Ti so izvedeli za to šele, ko je bilo delo že zelo napredovalo.

A hoteli so za vsako ceno most preprečiti. Ob 4. uri popoldne se pridrvi od Tjurenčena sem ruska baterija. Ko pride na nasprotni breg, v vsej naglici postavijo Rusi svoje topove, in kmalu so se vsipale granate na japonske pionirje. Trikrat vstreli vsak top; dobro so merili, kajti Japonci so morali takoj delo ustaviti. Zgrajeni del mostu je bil razbit, Japonci so se razpršili in skrili. Hitro pošlje Kuroki japonske baterije na pomoč. A preden pridejo, so Rusi bili že na varnem. Le ena japonska granata jih je dohitela, ki je strgala častnika s konja.

Na tem mestu Japonci niso delali mostu, ampak so poizkusili svojo srečo bolj severno.

A Rusi so bili zmoteni; ker so mislili, da bo most na jugu, so s Tigrove glave vzeli obe bateriji. To je bila velika napaka, ker, kakor kaže zemljevid, so Rusi brez potrebe zapustili najugodnejšo postojanko, katera bi bila mogla dolgo časa sproti uničevati vse, kar bi Japonci naredili na reki.

Dne 26. aprila zopet začno streljati topničarice. Rusi se spuste z njimi v vroč topniški boj. Japonci so imeli premoč in so boljše streljali. Posrečilo se jim je, da so se zopet utrdili na otokih.

Kmalu so Japonci spoznali, da je Tigrova glava prosta ruskih baterij, in so sklenili, da tukaj gredo čez reko. Vendar so v naslednjih dneh poizkušali še na dveh krajih severno od izliva reke Ajho zgraditi most. Dne 27. aprila je oddelek gardne divizije prišel celo do Husana in Lišavena, kjer se je obdržal celo noč vkljub hudemu rnskemu streljanju. Tudi severno od otoka Kurito sta prišla čez reko po čolnih dva prapora Japoncev z eno gorsko baterijo. Nasproti jim je šel ruski podpolkovnik Linda, ki jih je po vročem boju prisilil, da so bežali zopet nazaj.

„Težko je bilo, jako težko“, pripoveduje udeleženec tega boja. „Prvič je bilo treba hiteti v najhujšem ognju po strmini navzgor, drugič pa pregnati sovražnika, ki se je bil na vrhu dobro utrdil. A vojaki so lezli na višino hrabro in z velikim navdušenjem. Videti je bilo tako n. pr. kakor bi tekla lava, ne z gore, temveč na goro, vzpenjaje se

vedno više in više. In pri tem je bila ataka takšna, kakor bi napadalo eno telo in ena duša. Kot nosilci pogube so nastopali naši, razsipali se, zbirali, držali drug druzega, s prsi naprej in s takšno hladnokrvnostjo, kakor bi se ne šlo za pravi boj, ampak kvečjemu za nedolžne manevre. Tu se je videlo, da ruski vojak nima le dobre vaje in discipline, ampak tudi hrabro in neustrašeno srce, ki mu ne pusti, pokazati hrbet, najsi tudi za ceno življenja. Prednja črta Japoncev se je umaknila v begu. Razne

Hunhuzi razdirajo železnico.

zvijače in lokave nakane smo opazili pri njih. Včasih se kateri pritaji kakor bi bil mrtev, ali pa se skrije kamorkoli, potem pa strelja nasprotniku v hrbet. Pri streljanju merijo Japonci posebno na častnike in poveljnike."

Odlikovala se je tudi lovska komanda pod poveljstvom odločnega Zvjejicina, ki je plačal s smrtjo svojo drzno rekognoskacijo na levem bregu Jalu. Na čolnih je dospel s svojo komando na ono stran, v ognju močnih japonskih oddelkov. Vkljub rani je vztrajal na svojem mestu ter lastnoročno vodil krmilo, da bi pripeljal komando k svojcem nazaj. In tedaj, ko so bili že blizu brega, je zadela sovražna kroglja mladega junaka na smrt. Pod streli ruske baterije se je komanda vrnila ter prinesla s seboj mrtvega poveljnika ter trupla še nekaterih drugih najpogumnejših tovarišev.

Drugi oddelek 12. divizije je pa ob istem času tudi prišel čez reko, je odbil napad ruskih strelcev in se utrdil v goratem kraju na levem bregu reke Ajho pri Potetindzi.

Dne 28. aprila je imel Kuroki že vse čete razpoložene za prehod, a general Zasulič še ni prav nič vedel, kje bo most. Da, on je mislil, da ga hočejo Japonci s tem le prevariti, ker so zavzeli že utrjene postojanke na severu, in je tem bolj veroval, da bo most na jugu pri topničaricah in pri otoku Somalinu.

Svoje levo krilo je Zasulič zanemaril. Dva dni so Japonci napadali s streli nje govo središče, vsled česar je moral tukaj zbirati svoje slabe moči.

Prehod čez Jalu.

V noči od 29. do 30. aprila so postavili Japonci prvi most pri Suku za 12. divizijo. Ob 3. uri zjutraj je bil most gotov, in cela divizija je prišla čez, ne da bi bili Rusi kaj zapazili. Brez odpora so Japonci šli dalje ob levem bregu reke Ajho severno okoli Lišavena. Rusi so imeli tu le en prapor, ki

se ni mogel ustavljati in se je umaknil k Potetindzi, Japonci so pa šli dalje, ker so hoteli obiti levo rusko krilo in Zasuliča odzadaj napasti v trenutku, ko pojde glavna Kurokijeva sila čez reko.

Ta japonski manever se je posrečil in odločil bitko.

Ruski polki so se resno pripravljali na boj. Noč je bila tiha. Reka je mirno valila svoje vode proti morju. V taboriščih se ni oglasil niti en zvok. Skoro nič ni zbujalo slutnje o viharju, ki je vzdivjal drugi dan.

Zjutraj dne 30. aprila ob prvem svitu, ko je še megla ležala nad reko, začne Kuroki od Vidžu sem silovito kanonado na ruski breg. Vso bojno črto rusko, zlasti pa postojanke topništva je obsipal s točo granat. Padlo je mnogo nad 2000 strelov. „Komaj si je mogoče predstavljati", pripoveduje ruski častnik, „kakšen da je bil ta strašni ogenj in kako težko da je bilo vztrajati na pozicijah, obsipanih s točo drobcev, ki so se razletavali ob razpoku krogelj iz velikih topov, ko se niti vrhovi hribov niso mogli več ustavljati proti sili, ki so jo bruhali japonski topovi. Sovražniki niso štedili s krogljami in s smodnikom. Seveda tudi ruski topovi niso mirovali, a premoč je bila na sovražnikovi strani."

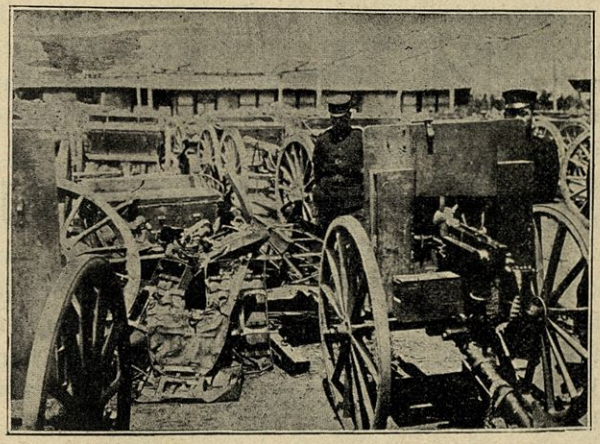

Razstreljeni ruski topovi po bitki ob Jalu.

Kuroki je imel tedaj že 60.000 mož, celo prvo armado, obstoječo iz treh divizij, vsako pojačeno z reservno divizijo. Vsaka divizija je imela 36 poljnih topov in več težkih baterij.

Zasulič ni imel niti pol toliko, in 3000 kazakov je še stražilo ob morju, da bi preprečili izkrcavanje novih japonskih čet. Rusko središče je bilo na višinah pri Tjurenčenu, odkoder vodi med gorami ozek prelaz na veliko cesto, ki pelje iz Antuna v Fenvančen. V središču je bil 12. vzhodnosibirski strelski polk z 12 topovi. Levo krilo pri Potetindzi je tvoril 22. polk z osmimi topovi, desno krilo 9. in 10. polk pri Antunu. Še dalje južno so stali kazaki. Reservo je imel Zasulič daleč zadaj pri Hamadanu ob veliki cesti. Kakor se vidi, je bilo ravno na najvažnejšem kraju primeroma malo ruske sile, največ pa južno, kjer je ni bilo treba. Tudi reserva je bila tako daleč proč, da ni mogla priti o pravem času na pomoč.

Bilo je krasno pomladno jutro. Obrežje je bilo pokrito s cveticami, rosa se je iskrila ob lističih in svetlo solnce se je dvignilo za japonskim hrbtom. Tudi Japoncev se je polastil nervozen nemir, ko jim je gromeča kanonada naznanila, da se začenja zanje krvav in trudapoln dan. General Kuroki je sedel na slami v odprtem šotoru sredi bataljona vojakov tretjega gardnega polka. Bil je videti popolnoma miren, dasi so ga gotovo skrivaj morile težke skrbi. Ali se posreči prehod čez deročo reko? Neprenehoma je dajal povelja, bral ali poslušal poročila in kadil smodko za smodko. Dasi je bil tu na odprti višini v smrtni nevarnosti pred ruskimi topovi, si je vendar izbral ta kraj v središču, da vidi na vse strani. Zanašal se je na to, da so Rusi slabo poučeni, kajti en dobro merjen šrapnel bi bil Ruse oprostil njihovega najnevarnejšega sovražnika.

Japonski vojaki so komaj čakali, da pridejo enkrat proč z brega, na katerem so čepeli cel mesec, častniki so se pa spominjali, kako lahek je bil prehod pred desetimi leti, ko so na nasprotni strani bežali Kitajci kakor ovce.

Šestintrideset japonskih topov, med njimi več težkih havbic, je streljalo ves dan na višine, kjer so slutili ruske topove. Oglasile so se tri ruske baterije, ki so zdržavale ogenj precej časa. A utihnile so druga za drugo — njih moštvo je krvaveč popadalo ob topovih. A le za nekaj trenutkov! Onemeli topovi začno zopet grometi — novo moštvo je zamenilo mrliče. Pa tudi ti niso streljali dolgo. Kmalu so jih pobile japonske kroglje. Pravijo, da so Japonci streljali z neverjetno spretnostjo. Enkrat, dvakrat se zmoti. Tretjič pa nameri top s popolno gotovostjo in zadene svoj cilj. Tretjič in četrtič so popadali topničarji, in vedno novi so stopali na njih mesta.

Japonci so streljali tako, da so vse topove namerjali vedno na en kraj, kjer so vse razbili. Potem so šli naprej, da so tako pomedli vse nasprotne vrhove, kjer je bilo količkaj slutiti ruskih topov. Rusi, ki že štiri dni niso imeli dovolj jedi in spanca, so se vkljub temu držali, dasi se niso mogli meriti z japonskimi topovi.

Med tem je imela gardna divizija dovolj časa, da je dogotovila potrebne mostove — seveda z največjo hitrostjo, vojaštvo se je pa pripravljalo za prehod ponoči.

Kuroki še vedno ni vedel, ali niso morda skrite še druge ruske baterije, katere ga hočejo iznenaditi. Da bi jih izzval, je poslal čez reko pri belem dnevu nekaj bataljonov na takih mestih, kjer so jih morali Rusi videti in napasti. To je bila zvijača, s katero je Kuroki pokazal, da mu nič ni za življenje svojih vojakov, da le doseže svoj namen. Zvijača se je posrečila. Nekaj baterij pri Potetindzi je res začelo takoj streljati in se je s tem izdalo. Takoj je ukazal Kuroki streljati tje. Doslej Japonci niso vedeli za te baterije. Granata za granato je udarjala pred ruske topove, se zarila v zemljo, vnela z rdečim plamenom in se tresketaje razletela. Nad ruskimi baterijami pa so se videli modrosivi oblački eksplodirajočih šrapnelov. Ni minulo četrt ure, pa so bili Rusi pri baterijah postreljeni do zadnjega moža.

Tako se je zgodilo še drugi ruski bateriji, ki je obstreljavala 12. divizijo. Ni moglo biti drugače, kajti ruski topovi so bili zastarani, japonski pa najmodernejši. O ruskih baterijah v središču so pozneje poročali, da niso njih streli segali dovolj daleč. Rusko moštvo se je pa dobro držalo.

Ponoči je gardna divizija začela iti čez mostove, za njo pa je prekoračila reko druga divizija. Glavni boj tega dne se je vršil okoli Tjurenčena ali Kiuliençönga.

Bitka pri Tjurenčenu.

Prišla je nedelja, prvi dan majnika. Na nebu je svetil še mesec, milijoni zvezd so prijazno migljali na temno-modrem nebu, ko so se Japonci natančno po danem povelju uvrščali čez mostove. Vse je šlo v vzornem redu. Povelja so dajali polglasno, tiho so stopale čete, brez šuma so lezli dol k reki, brez ropota so šli čez mostove in si takoj poiskali na drugem bregu pripravnih postojank.

Pehota je prešla po mostovih, ki so jih postavili pionirji, topništvo so spravili čez reko na pontonih, jezdeci so pa ostali še na levem bregu kot reserva. Del pehote je na plitvem mestu med otoki prebredel reko, do prs brodeč po vodi.

Ko je solnce zasijalo, so se ostro črtale na svetlih peščenih tleh dolge vrste japonskih vojakov v modrih uniformah, ki so se vlekle kakor kače iz reke. Častniki so si vsled ukaza pripeli vse redove in odlikovanja, kakor bi šli k paradi, nižji vojaki so

pa hiteli naprej, kakor bi šli k veselemu plesu.

A vendar so s strahom gledali na vrhove, pričakujoč, da jim z njih ruski topovi za-

Bilo je ravno pol sedmih zjutraj, ko je počil prvi japonski strel in pretrgal ta skrivnostni molk. To je bilo znamenje, in z enim udarcem je zagromelo vse japonsko top-

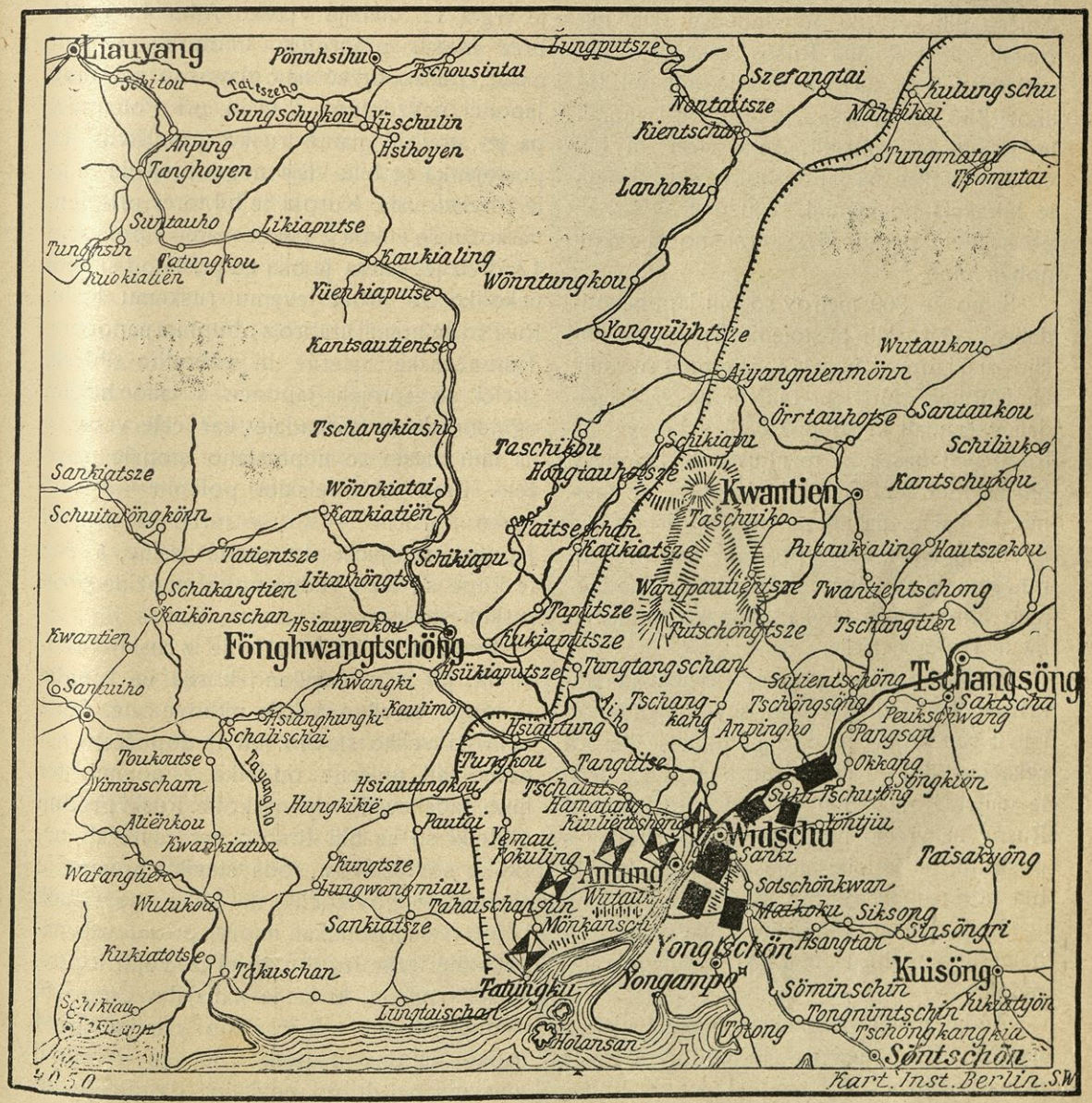

Pred prehodom čez Jalu.

grome smrtonosne pozdrave. Japonsko topništvo se je nastavilo za boj, a vse je bilo še tiho. General Kuroki je gledal pozorno skozi daljnogled, a ni mogel zagledati nobene ruske baterije.

ništvo. Iz dvesto ognjenih žrel so začele leteti smrtonosne strele na vsa mesta, kjer je bilo pričakovati ruskih baterij. A od Rusov nobenega glasu. Na višinah se nič ne gane.

Japonski častniki so se začudeno vpraševali, in generalu Kurokiju je prvič ugasnila smodka — pozabil je nanjo.

Ali so se Rusi brez boja umaknili? Prejšnji dan so bili korejski ogleduhi Kurokiju naznanili, da je 20.000 Rusov zasedlo višine nad reko (v resnici jih ni bilo niti pol toliko). Bilo mu je jasno, da so Rusi morali te višine že zapustiti, kajti sicer bi bili vendar streljali na japonsko vojsko, katera je korakala po ravnini, 1200 metrov široki, po svetlem pesku, kjer se ni mogel zakriti noben mož.

Samo še 800 metrov so bili Japonci oddaljeni od ruskih postojank. Takrat pa počijo ruski topovi in cela toča granat se vsuje na Japonce. Mrtvi in ranjeni so začeli padati v trumah in so pokrivali s krvavečimi trupli beli pesek. A to ni ustavilo Japoncev niti za trenutek. Ostali deró naprej, ne zmeneč se za to, da jim padajo tovariši ob levi in desni. Naprej hite proti prelazu pri Tjurenčenu, ki je ključ cele okolice. S podvojeno hitrostjo pa strelja japonsko topništvo na te ruske baterije.

Stotine padlih Japoncev so kmalu pokrivale Tigrovo glavo in severni otok ob izlivu reke Ajho, mnogo jih pa nese deroča reka navzdol proti morju, a Japonci deró le dalje. Komaj 500 metrov oddaljeni od Rusov se vržejo na tla in začnó streljati s puškami, le častniki stojé pokonci, kot bi bili ponosni na smrtno nevarnost.

Med ruskimi baterijami so japonske granate silno razbijale in ruski ogenj je začel pešati.

Tedaj pa dà japonski poveljnik ukaz k naskoku. Z bajoneti planejo Japonci pokoncu in naskočijo višine. Bilo je devet ura zjutraj, ko je mlad japonski poročnik, ki je tekel naprej pred tovariši, nad višino ruske utrdbe razvil prapor vzhajajočega solnca. Za njim se udere truma Japoncev z glasnim zmagovitim klicem: „Banzaj, banzaj!“ Kar pa tresketaje udarijo mednje japonske granate, in zmagavci s poročnikom vred popadejo, ubiti od svojega lastnega topništva, ki je mislilo, da strelja še vedno na Ruse...

Cela črta je drla naprej. Pri Husanu se je vrgla 12. divizija v reko Ajho in jo je brez mostu prebredla. Globoko v vodi gazeč, puško držeč nad glavo, so prodirali Japonci nevzdržno. Z višin pri Potetindzi pa je streljalo nanje rusko topništvo. Ta postojanka je bila višja nego prejšnja in jo je obvladovala. Kuroki je bil torej prisiljen, naskočiti še enkrat z vsemi silami, s pomočjo 12. divizije, katera je bila že prišla od severa nekoliko za hrbet levemu ruskemu krilu. Rusi so se branili hrabro z obupnim naporom. Tjurenčenske baterije in vzhodno-sibirski strelci so sprejeli Japonce s tako hudim ognjem, da so popadale kar cele vrste, a na njih mesto so neprestano stopale nove čete. Pred 22. strelskim polkom — pravi rusko poročilo — so se mrtvi in ranjeni Japonci nakopičili do prsne višine, a čez te kupe so lezle vedno nove množine proti ruskim strelcem.

Smrt, ki je hitela nad nje iz ruskih brzostrelk, jih je neusmiljeno kosila in kroglje iz topov so silno redčile njihove čete. Toda njihovo veliko število jim je dopuščalo nadomeščati uničene oddelke z novimi, ter ljuto nadaljevati svoje naskoke. Ruski prednji oddelki so se bíli hrabro ter zavračali naskoke sovražnikov; toda številna premoč je slednjič le povzročila, da se je sovražnik jel po malem pomikati naprej, prizadevaje napadanim težke izgube, zlasti iz svojih topov. Ruski bataljon, ki se je nahajal v Čingovu, slednjič ni bil več v stanu vztrajati pred napadi japonskih polkov ter se je moral umakniti na drugo pozicijo, da deluje ob enem z 12. polkom.

Noben trenutek ni prenehal napad, a brez prestanka je streljalo tudi topništvo od nasprotnega brega.

Rusi so hoteli svoje topove umakniti. A konji so bili že večinoma pobiti, in vojaki

sami niso mogli težkih topov vleči dovolj hitro po goratih tleh. Junaške baterije so torej ostale na mestu in vztrajale v obupnem boju, dasi so izgubile že vse častnike in nad polovico moštva.

Japonci, zbirajoči svojo moč bolj in bolj na to stran, so ponavljali atako za atako ter se pomikali naprej. Ruski bataljoni so vkljub ognju topništva in pehote nepremično vztrajali na svojem mestu in tako je divjal do poldneva neenaki boj: bataljoni proti polkom. Toda čimdalje težje so se držali prvi, ki jih je nemalo padlo, mnogo jih je ječalo ranjenih na tleh, in njihove vrste so postajale vedno redkejše. Kompanija s strojnimi puškami se je vrgla k bateriji, da s točo svojih krogelj zadrži sovražnika, toda tudi ona ni mogla več pomagati, da, celo umakniti se je bilo nemogoče. Vojaki so hoteli odnesti topove z rokami, toda vsi poizkusi so se izjalovili nad strmino gorskih pobočij tako, da so slednjič sklenili, napraviti jih neporabne. Štabni kapitan Sapožnikov je lastnoročno pobral zaklope od vseh ter jih razdelil med kanonirje za spomin!

12. divizija je napadla generala Kaštalinskega. Dasi težko ranjen, je obdržal poveljstvo. Videč, da ni mogoče vztrajati, je dal ukaz k umikanju. A bilo je prepozno. Brez velikih izgub ni bilo več mogoče nazaj. Rusi so izgubili 16 topov. Strojne puške, ki so ložje, so pa rešili, ko so se prebili skozi sovražne vrste. Pri tem krvavem odstopu je padlo devet stotnikov.

Rusi so se takoj umaknili k cesti, katera vodi na Fenvančen. II. gardna divizija japonska ni prišla niti do boja, ker je vse delo zanjo opravilo grozno topništvo.

Dvanajsti polk je bil že izgubil polovico vseh častnikov in nižjih činov. Zdaj, ko je bilo že prepozno, je šele

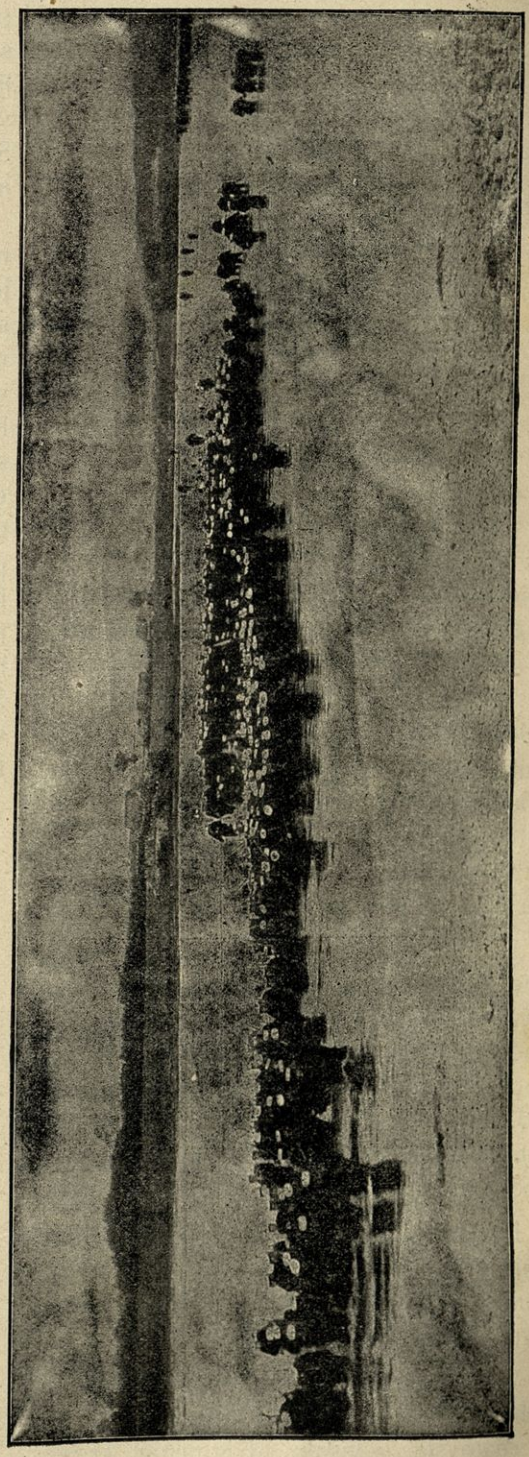

Japonci bredejo skozi reko Ajho.

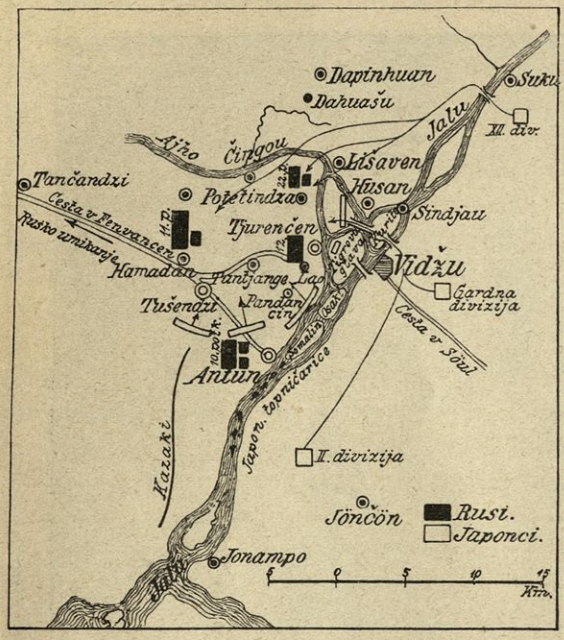

Črtež k bitki pri Tjurenčenu 1. maja 1904.
(Črte s pušicami pomenijo smer prodiranja.)

general Zasulič poklical reservo, da krije umikanje. Bil je to 11. polk, postavljen pri Hamadanu, obstoječ iz dveh praporov. Ta naj bi stopil s svojimi močmi v boj in sovražnika zadrževal toliko časa, da se odpravita 9. in 10. polk na cesti proti Fenvančenu.

Ta dva polka sta bila od ranega jutra v čisto nepotrebnem boju z japonskimi topničaricami. Nista se udeleževala boja pri Tjurenčenu, nista prišla Kaštalinskemu na pomoč. To je bila velika napaka in to je zakrivilo, da so Rusi izgubili toliko topov. Ko je bil Kaštalinskij od vseh strani obkoljen s sovražniki, nista vedela za njegovo stisko.

Enajsti ruski polk je nastopil z občudovanja vrednim junaštvom. Proti sebi je imel II. in XII. japonsko divizijo. Desetera premoč sovražnikova ga ni ustrašila.

V koraku, z glasno godbo in s plapolajočimi zastavami, na čelu vojaški duhovnik Ščerbatovskij z visoko dvignjenim križem v roki — tako so šli proti gostim, smrt bljuvajočim vrstam. Bojni klic „ura“ je skoraj preupil treskanje pušk in grom topov. Že se je zdelo, da bo zopet golo bodalo, najljubše orožje ruske pehote, pregnalo sovražnika, — kar se vsi začudeni ustavijo. Stali so pred nepričakovano japonsko zvijačo.

Kot bi trenil, se Japonci obrnejo in tekó nazaj. Njih prednje strelske vrste, katerim je bil namenjen ruski naskok z bodalom, se umaknejo in razprše. Rusi naravnost naprej. A Japonci so naredili le prostor vrstam, ki so stale zadaj in ob straneh. Prednje japonske vrste so pokleknile, zadnje so streljale stoje. Tako je bil ves polk na enkrat sredi strašnega ognja. Njegov bajonetni napad je bil brezuspešen, ker je napadeni sovražnik bežal, a proti Rusom veliko število pušk uporabil na najmanjšem prostoru. A šestkrat so Rusi napadli z bajonetom, vsakikrat z velikimi izgubami odbiti. Sedmič napadejo, in to pot prederó sovražne vrste. A padel je polkovnik z mnogimi častniki, in duhovnika Ščerbatovskega je zadela

Kuroki.

kroglja v prsi. Odnesli so ga, v bolnišnici je okreval. Tri četrtine vsega polka pa so obležale na bojišču.

Ob 4. uri popoldne je bil boj končan, in Rusi so se umikali na cesti prot Fenvančenu. Držati se ni bilo mogoče.

Ob 5. uri pop. je pa že japonska reserva prekoračila reko Jalu. Kuroki je v znamenje svoje zmage preložil svoj glavni tabor v Tjurenčen — prvič na mandžurska tla.

S tem je končan prvi del vojske, priprava na hujše boje...

Ko so končali Japonci svoje krvavo delo — tako poroča nemški dopisnik iz njihovega tabora — so polagoma utihnili topovi. Najprej v prvih vrstah gardne divizije, potem na desni in na levi so se odkrile glave, in gromeč, kakor prej pokanje granat, je pretresal krvavo bojišče divji, zmagoviti klic: „Banzaj!“

A ne dolgo. Kmalu so utihnili. Da bi Ruse zasledovali, na to ni bilo misliti. Vsa japonska vojska je bila tako utrujena, da ni več mogla z mesta. Vsak je komaj čakal počitka. Kar popadali so po tleh, da si odpočijejo.

Rusi so naznanili, da so izgubili 70 častnikov in 2324 vojakov. Nekatere ruske baterije so bile pobite do zadnjega moža. Japonci so svoje izgube cenili tako nizko, da jim ni verjeti. Za Ruse je bilo posebno občutno to, da so izgubili 25 topov in 8 strojnih pušk. To je njihovo že itak nezadostno topništvo še bolj oslabilo. Japonci so poročali v svet, da so zaplenili 300.000 patron, 2400 pušk, 120 vozov itd. A vojni poročevavci drugih narodov so to tajili, kajti tega plena ni nihče videl, dasi so Japonci poročevavcem radi razkazovali ruske jetnike.

Po bitki.

Ruski dopisnik piše iz Fenvančena: Ranjenci, — bilo jih je okrog 700 — so odhajali zajedno z ostalim vojaštvom. Zdravniki so imeli mnogo dela in skrbi z obvezovanjem ran, z lehčanjem boli, z nujnimi operacijami in s prevozom zlasti težko ranjenih. Po soglasnem mnenju vseh so sanitetni oddelki in vojni zdravniki v tem boju izpolnjevali svoje dolžnosti z vzorno požrtvovalnostjo ter delili ranjencem pomoč sredi najhujšega boja, navzlic smrtni nevarnosti, navzlic ranam, katere so marsikateremu izmed njih zadale sovražne kroglje. Mnogo junakov, katerih kri je tekla v tem boju za domovino, se ima zahvaliti za ohranitev življenja le nagli pomoči zdravnikov in sanitarcev. Dr. Švecov iz 11. polka je bil celo sam vjet od Japoncev na bojišču, ko je ravno obvezoval nekega ranjenca. Vsak hip sem slišal od vojakov zahvalo zdravnikom za njihovo veščo pomoč.

„Hvala, stoterna hvala doktorju“, je govoril vojak, ranjen v nogo, „do smrti bom molil zanj. Ko mi je izvlekel krogljo, pa je bilo hitro boljše, vsaj gledal sem že lahko; trgalo me je še sicer in lomilo, trpljenja res ni manjkalo, a vendar sedaj že lahko gibljem z nogo in upam, da skoro lahko odidem. Bog mu daj zdravje!“ — „Huda nesreča se mi je pripetila“, je pripovedoval drugi, „in ko ne bi bilo doktorja, bi bil popolnoma oslepel. Granatni drobec me je ranil, da nisem mogel odpreti oči, in strašno me je bolelo. A zdaj — hvala Bogu!“ — „Mene pa je oglušilo in strašne bolečine sem imel v glavi. Pa so mi vbrizgnili nekaj in vse je bilo dobro“, je pravil tretji. — In še mnogo takšnih dogodkov o spretnosti, trpljenju in požrtvovalnosti naših zdravnikov sem slišal. Zdravniki so mi pripovedovali, da so bile rane čistejše, to je, ne tako raztrgane in manj nevarne zavoljo japonskih drobnokalibrnih pušk, tako da se neprimerno lažje lečijo tudi tam, kjer so globoke in nevarne.

„Mnogo dela smo imeli in mnogo težav“, mi je rekel neki ranocelnik, „toda radi smo delali vse; pomagati junakom je neko posebno veselje. In tudi to naj Vam še povem, da sem se prepričal o resničnosti pregovora: Tudi smrt je krasna pri človeku.“

Razven vojnih hospitalov je skrbel za ranjence glavni lazaret „Rdečega križa.“ Osobje tega lazareta si je pridobilo pod vodstvom dr. Pussepa dragocenih zaslug v najhujši sili.

Odhod oddelka, s katerim so šli in se prevažali ranjenci, ni prav nič spominjal nerednega umikanja, temveč se je vršil v tako vzornem redu, da se je Japoncem zdelo prenevarno preganjati ga. Nanovo dospevše čete pa so tvorile razven tega tako močno zaslombo, da bi bilo sploh težko misliti na zasledovanje. Še Japonci sami, posebno tisti dve diviziji, ki sta se bili udeležili boja, so se otresali kakor petelini po

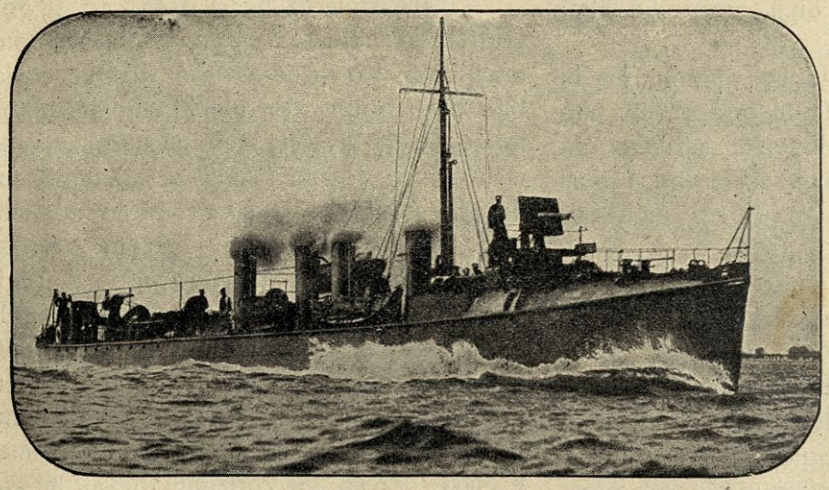

Ruski torpedni rušivec.

boju, v katerem so dobili težke poškodbe in izgubili mnogo perja — kakor so govorili naši vojaki.

Tiho in mirno, ne da bi ga nadlegoval sovražnik, je dospel oddelek do Fenvančena. Težko ranjeni so se vozili na vozovih.

„O naših pozicijah jim je pač ‚špijonska bratovščina‘ zvesto poročala“, mi je dejal nevoljno ranjen topničarski častnik. Iz Vidžu so streljali z dalekostrelnimi, če ne celo z obležnimi topovi, z bregov z gorskimi in poljskimi, — vse to je bilo namerjeno v naše pozicije. Kroglje so razrivale zemljo, razbijale skale in odbijale gričem vrhove; toča drobcev je škropila na čete z višine.

Od drugih topničarskih častnikov, ki so se udeležili boja in ostali zdravi na čudežen način, se mi je posrečilo izvedeti še nekoliko podrobnosti. Že na predvečer se je dalo opaziti, da napenjajo Japonci proti nam vse moči, in ko se je pričela kanonada, so oddali nad 2000 strelov. A tudi mi smo jim pokazali, da iz naših topov ne letijo buče in melone. Napravili so bili most črez rokav reke Jalu in hoteli so že na naš breg, ko so jim naši streli potopili most in spravil kolono v nered, tako da je morala zopet na korejski breg nazaj. Očividno bi bili radi oslabili naše topništvo, toda za enkrat se jim ni posrečilo. Naš pokojni poveljnik je govoril še na predvečer: „Težko nalogo imamo, toda njena ugodna rešitev zavisi le od hladnokrvnosti in hrabrosti. — Treba je biti urnim pri basanju, ne prenaglim v streljanju in ne tratiti krogelj tjavendan. — Pred vsem streljajte s premislekom in pazite kolikor mogoče na to, da bodo konji zavarovani.“ A drugi dan smo prišli v jako težaven položaj; izgubili smo mnogo mož, konji so bili v ognju in ko se je nazadnje velelo rešiti topove, nismo imeli dovolj zaprege. Hoteli smo jih odnesti, pa jih nismo mogli zavoljo strmin; treba jih je bilo torej napraviti neporabne. Da bi Vi znali, s kakšno bolestjo smo to storili! Še sedaj me boli srce, če se spomnim na to, posebno ob misli, da bodo imenovali te bronaste mrtvece prav gotovo – trofeje! In ko so topovi utihnili

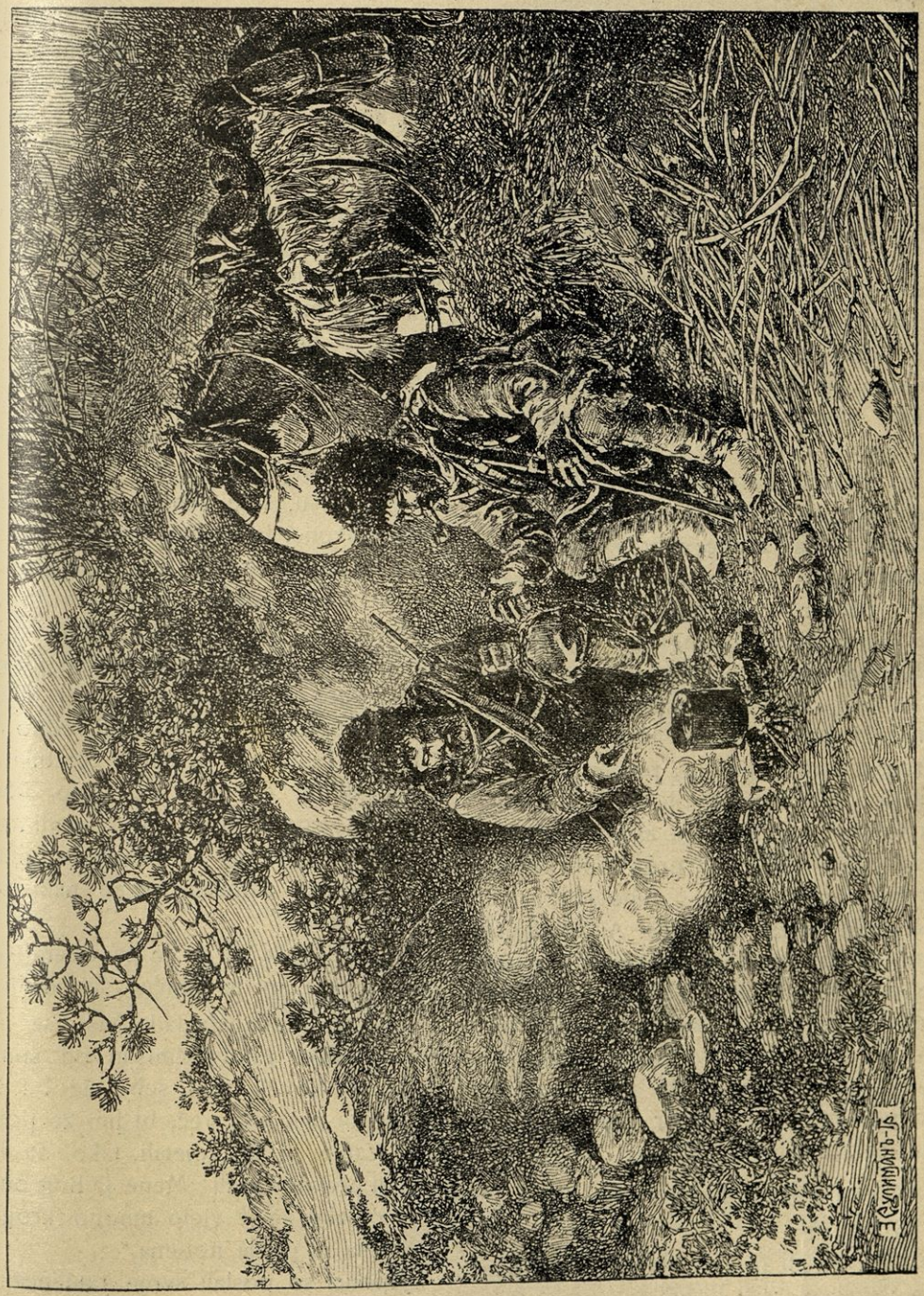

Ruska prednja straža pri oddihu.

tudi poveljnika nismo mogli pregovoriti, da jih zapusti — kakor kapitana, naj se reši s potapljajoče se ladije, - in usodna kroglja ga je zadela ravnotam na smrt. Takšen položaj je bil to, da so se mešala v naših srcih razven strahu vsa čustva: bolest, srd in želja, da bi se smeli iznova vreči v boj."

„Mi smo stali čisto na kraju pri Potetindzi in nasproti temu mestu, kjer je bil brod čez reko Ajho", — mi je pripovedoval ranjenec polka. „Kakor hitro se je zasvetil dan, smo že videli, kako gredo Japonci k brodu, kakor bi lezli oblaki kobilic. Prijazno smo jih vzprejeli že iz daljave, pa tudi naše topništvo. Mnogo jih je padlo, a vkljub temu so prišli čez reko, in ko so bili tukaj, je zašumelo, kakor roj bučel ali čmrljev. In tedaj je postalo vroče. Gosta množica je navalila na nas, z onega brega pa so jim pomagali topovi, — da smo se čutili prav kakor v peklu; pa še tam gotovo ni bolj vroče. Za nami je bil drugi polk, in ko je prišel sovražnik, smo navalili nanj z vso močjo. Tudi strelci so nam prišli na pomoč. A umakniti smo se morali, in tedaj so nam jih kroglje mnogo pobile; potem smo naskočili drugič. Poleg mene je bil eden izmed naših lovcev; na žalost ga zadene kroglja, ravno ko smo tekli zopet proti njim. Komaj je še imel časa zaklicati: „Bijte jih, urá!" — pa ga je zadela že druga. Aj, aj, škoda ga je, junaka; meni so se vlile kar tam solze po licih; toda hitel sem z drugimi naprej. Pobrali so ga sanitarci, mislim pa, da že več ne živi. Tudi jaz sem bil ranjen; malo me je obžgalo, pa le prav malo, in skoro pojdem zopet, kakor pravi doktor, ker je malodane že zaceljeno."

„A Japonci gredo hrabro v boj, kaj ne?" sem vprašal jaz.

„O da, če jih je več; mož proti možu pa ne vztrajajo, rajši bežijo."

„Oh, kako dobro se nas bodo še spominjali!" je dejal s hripavim glasom, težko dihaje, podčastnik polka, kateremu so bile prestreljene prsi.

„Kar na izbiro smo jih lahko streljali", je dejal drug vojak, ki je prvemu pomagal na poti. „Nekako težko se mi je zdelo izprva, ko so lezli kar naravnost v smrt — saj imajo vendar človeške duše. Kričali so nekaj, česar nisem razumel. Morda so mislili, da jih takoj poprosimo pardona in da nas polove žive, ka-li? Pač niso vedeli, da mi nimamo takšne navade."

„Nismo mogli zabraniti", je pripovedoval drug vojak tudi od 11. polka, ki se očividno še ni bil pomiril, da so prišli vse bliže in bliže do nas Naš poročnik je bil skoro ves iz sebe: „Deca, naprej!" je klical, in čeravno nismo skoro prav nič slišali njegovega glasu, smo vendar videli, kako je skočil pokonci in mahal s sabljo. Tedaj pa ga je že tudi pokosilo, Bog mu daj nebesa! Kaj da je bilo potem, ne morem povedati. Zbesneli smo, pa kar sami nadnje, z bajoneti. Obstrmeli so in potisnili smo jih nazaj. Še eno uro ali dve smo si stali tako nasproti, in zopet so nam prihajali vedno bližje in bližje. Tedaj nas je zopet zgrabila jeza, takšna, da bi šel sam nad celo stotnijo. Godba je zaigrala in mi smo se vrgli naprej; čeravno so nas bili že skoro obkolili, so se nas vendar ustrašili, ter so nam pustili oditi na cesto."

In mal vojak, ki pa je že veteran iz kitajske vojske, mi je končno še zatrdil:

„Ko se je skuhala ta-le kaša, se je kar vse zameglilo pred očmi in od šuma in treska bi človek sam sebe ne bil slišal. Eh, ko bi nas bilo več, bi jim že pokazali Jalu! Vanjo bi jih zmetali, tako, da bi se pet dni prekopicavali! Mene je Bog ohranil, — v obleko se je vjelo mnogo krogelj, a do telesa ni prišla nobena."

Japonci so poslali svoje ranjence nazaj čez Jalu, Kuroki pa je prodiral s svojimi četami dalje, da zasede Fenvančen.

I. Borisov.

Vladivostoško brodovje.

Iz dosedanjega razvoja je razvidno, da je Rusom škodovala usodna napaka admirala Starcka, ki je razdelil rusko tihomorsko brodovje čez zimo v dva dela. Vladivostok je bil zamrznjen in ni rabil čez zimo brodovja, Port Artur je pa imel premalo ladij za uspešno brambo. Na to so zidali Japonci ves svoj vojni načrt in sicer s toliko srečo, kakršne se ni nihče nadejal.

Naloga vladivostoškega brodovja bi bila, da vsaj moti in zadržuje japonski prevoz. Neodločni admiral Rejcenštajn pa ni bil za tako nalogo. Ko je šlo prvič na morje vladivostoško brodovje (glej str. 39.) so bili Japonci jako prestrašeni. Če bi bil Rejcenštajn prodrl do Port Arturja in se tam združil z glavnim brodovjem, bi bilo to za Japonce vsaj jako neprijetno. Portartursko brodovje bi se bilo mnogo dalj časa držalo in bi bilo pod Makarovom gotovo poizkusilo morsko bitko, katera bi bila v vsakem slučaju admiralu Togu naredila veliko škodo.

Mogoče bi bilo priti v Port Artur po dveh potih: Ali skozi Korejsko ožino, kjer je bila seveda nevarnost, da Rusom ne zastavijo poti nasprotniki, ali pa po odprtem morju okoli Japonske. Prva pot bi bila trajala samo 60 ur, druga seveda bi bila daljša. To bi bilo sicer predrzno podjetje, a vladivostoške ladje po svoji hitrosti presegajo vse japonske, in zato je bilo mogoče, da bi bila nagla in krepka odločitev uspela.

Japonci so pričakovali, da bo to brodovje vse poizkusilo, da poseže odločilno v boj. Zato so dali admiralu Kamimuru povelje, da naj zasleduje vladivostoško brodovje in mu prekriža njegove načrte. Kamimura se je lotil takoj te naloge, a je imel to nesrečo, da je prišel vedno nekoliko prepozno.

Kamimura je poveljeval oklopnici „Hacuse“, in križaricam „Adzuma“, „Jakumo“, „Ivata“ in „Idzuma.“ S temi je prežal v Korejski ožini, da se udari z Rejcenštajnom. Več drugih ladij je pa admiral Togo poslal okoli Japonske, da so križale po Tihem morju.

A Rejcenštajn ni storil ne enega ne drugega. Po Tihem morju ni hotel pluti, ker se je bal viharjev, skozi Korejsko ožino se mu je zdela pot prenevarna, in zato se je odločil, da bo s svojimi ladjami delal le majhne izlete, križal semtertje ter izkusil pri tem prizadeti Japoncem kak udarec. Pravega načrta za to ni imel, a vendar bi bilo tudi tako križanje Japoncem nevarno, ako bi se bilo ob hitrosti ruskih ladij tudi vztrajno izvrševalo.

Znano nam je že, da je vladivostoško brodovje potopilo najprej ladjo „Nakamura-Maru“, katere moštvo so Rusi rešili. Bilo je 9^0 mraza in vreme viharno; zato je prišlo brodovje kmalu nazaj od tega prvega izleta.

Vsa korist je bila edino le v tem, da se je japonsko brodovje pred Port Arturjem moralo razdeliti. Sledilo je brezuspešno bombardiranje Vladivostoka, po katerem so se Japonci zopet umaknili.

A vedno niso mogli mirno sedeti v Vladivostoku. Kontradmiral Jesen, ki je prevzel poveljstvo, je bil odločnejši od svojega prednika in se je takoj začel gibati. Dne 23. aprila je odplul z oklopnimi križaricami „Rosija“, „Rjurik“, „Gromoboj“, z zavarovano križarico „Bogatir“ in z dvema torpedovkama iz Vladivostoka. „Rjurik“ se je vrnil že drugi dan, bil je nekoliko poškodovan. Druge ladje so pa plule naravnost proti Koreji, in torpedovki sta se prikazali pred Genzanom, da rekognoscirata.

A v Genzanu ni bilo japonskih vojnih ladij, niti večjih trgovskih parnikov. Samo manjša trgovska ladja „Kojo-Maru“ je bila pred pristaniščem. Torpedovki sta jo takoj napadli in potopili, moštvo se je rešilo.

V Genzanu je bila japonska posadka, katera se je jako prestrašila, ko je zagledala ruske ladje. Na obzorju so se pokazale

križarice, ki so se grozeče bližale. Prebivavcev se je polotila groza, trgovci so mislili, da se začne obleganje, in so začeli takoj bežati. Japonska posadka ni vedela, kaj naj počne. Torpedovki sta naznanili, da bo Genzan bombardiran, ako niso popolnoma mirni. Zato niso poizkusili nikake brambe.

Tu se ni dalo nič več narediti, in admiral Jesen je odplul zopet na morje. Tam pa srečajo manjši japonski parnik, ki je prevažal vojake in vojne potrebščine. „Gromoboj“ se mu je približal. Brez odpora so se dali Japonci vjeti, in Rusi so parnik potopili.

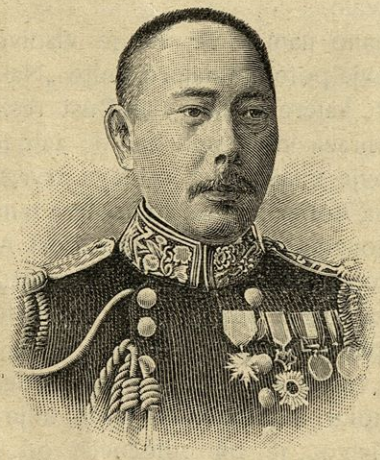

Japonski admiral Kamimura.

„Kinšju-Maru.“

Prihodnjo noč je pa križariško brodovje zapazilo večji japonski parnik „Kinšju-Maru“, ki je plul v Genzan. Na krovu je imel nekaj manjših brzostrelnih topov in je prevažal stotnijo 4. pehotne divizije ter bil naložen s premogom, municijo in živežem. Tudi nekaj drugih potnikov je bilo na parniku. Ali je bil brez spremstva torpedovk ali so se mu pa v megli izgubile — : ko je srečal v gosti megli ruske ladje, je mislil, da so to japonske ladje admirala Kamimura in mu je signaliziral, da prevaža premog. Na to znamenje pošlje kontradmiral Jesen „Rosijo“ k „Kinšju-Maru“, druge ruske ladje so pa stale bolj zadaj.

Rusi so naznanili Japoncem, da naj častniki prestopijo na „Rosijo“, ker bo „Kinšju-Maru“ potopljen. Nekaj čolnov „Rosije“ se približa „Kinšju-Maru“ in Rusi začno preiskavati japonski parnik. Del potnikov in vojakov je poskakal v čolne, da se reši. Mnogo jih je pa odšlo v dolenje prostore, kjer so se zaprli. Na ubegle čolne se je začel lov, kajti čolni „Rosije“ so jih zasledovali in streljali za njimi. Nekaj moštva in častnikov se je vdalo, nekaj potopilo.

Bilo je ob 11. uri ponoči 25. aprila. Megle so zbežale, in mesec je svetlo sijal na mirno morsko površino, ki je bila videti kakor zrcalo. Kakih petdeset metrov pred „Kinšju-Marom“ je stala „Rosija“ in ga je bliščeče obsvetljevala s svojimi projektorji. Admiral Jesen je dal japonski ladji še eno uro časa. Ruski častnik je z „Rosije“ ta odlok v angleškem jeziku zaklical poveljniku „Kinšju-Mara“, ki se je imenoval Jagi. Japoncem je bilo jasno, da je njihova usoda zdaj sklenjena. Nekaj jih je še hitro šlo na čolne, poveljnik Jagi, korvetni kapitan Mezobuši, več mornarjev in kulijev so se pa prepeljali na krov „Rosije“.

Na krovu „Kinšju-Mara“ je bil tudi japonski trgovec, ki se je rešil, in ta nam pripoveduje, da je bilo vsega na ladji 258 oseb.

„Ker sem dober plavač“, pripoveduje Japonec, sem sklenil, da se rajši s plavanjem izkusim rešiti, kakor pa da bi šel v rusko jetništvo. Oblekel sem gorko oblačilo in vzel rešilni pas. Bil sem jako lačen in sem iskal povsod, da najdem kaj jedi, a zastonj. Prižgal sem si smodko, da zamotim glad. Bilo je polnoči, ko sem prišel na krov. Videl sem vojaka, ki je stal na straži pred kajuto, in sem ga vprašal: „Kaj boste zdaj naredili?“ Odgovoril mi je: „Nikdar ne zapustimo te ladje. Mi vojaki smo sklenili, da rajši umremo. Vi kot trgovec storite, kar hočete!“

„Nisem vedel, kaj naj storim. Ali naj skočim v morje, ali naj ostanem pri vojakih in se z ladjo potopim? Prišlo je še devet trgovcev k meni; posvetovali smo se in sklenili, da se hočemo na vsak način rešiti v čolnu. Spustili smo čoln v vodo, a ravno na tisti strani je bila ruska torpedovka, ki bi nam bila gotovo zastavila pot. Zato smo se pa obrnili tako, kakor bi hoteli veslati k „Rosiji“. Ta nas je z vso silo obsvetljevala in mi smo se skrili za „Kinšju-Maru“. Tu smo se posvetovali, ali naj gremo k „Rosiji“, ali naj pa vkljub svetlobi izkušamo uteči. Sklenili smo, da bežimo, dasi smo bili pri tem v smrtni nevarnosti, kajti svetloba je bila tolika, da se nismo mogli skriti. Sedem se nas je vleglo na dno čolna, drugi so pa veslali z vsemi močmi. Vkljub svetlobi projektorja smo se oddaljili od parnika. K sreči je oblak zakril luno. Ko smo bili 200 metrov daleč, smo slišali streljanje topov, ki se je čez nekaj minut začelo iznova. V 20 minutah smo našteli 152 strelov. Potem so ugasnili projektorji „Rosije“ in zavladala je popolna tema.“

Teh deset trgovcev se je rešilo Priveslali so do otoka Sinfo ob vzhodni obali korejski in tam so se sešli še z drugimi beguni. Kaj se je zgodilo z „Kinšju-Marom“?

Drugi beguni so pripovedovali: Vsi vojaki so ostali spodaj v ladji skriti. Neki častnik nam je strogo zapovedal, da se ne smemo braniti in streljati, dokler Rusi ne ustrele. Vojaki so bili zato popolnoma mirni. Stotnika Šijina in Sakuraji, nadporočnik Jokota in Terada, poročnik Higaki in podporočnik Okano so se zabodli s sabljami, podčastnika Kurisu in Horisane sta se ustrelila, podčastnik Vaši, ki je bil prej japonski žrec, je pa izvršil na sebi harakiri.

Ruski mornariški častniki so bili prišli na Kinšju-Maru, da preiščejo kajute. Ko so videli, da so v kajutah skriti japonski vojaki, so se vrnili v svoje čolne in so priklicali torpedovke. Japonski vojaki so zdaj šli na krov. Bilo je jasno, da hočejo Rusi ladjo potopiti. Kmalu so zagrmeli prvi streli na parnik. Nato začno vsi japonski vojaki z največjo naglico streljati na Ruse, da jim narede še zadnji trenutek kar moči mnogo škode. Marsikateri je postreljal vse do zadnje patrone. Ko so častniki videli, da je vse zastonj, so izjavili vojakom, da niso več podložni njih poveljem in lahko store, kar hočejo. Večinoma so šli častniki potem v svoje prostore in se umorili. Čudno je bilo pač, da sta, kot smo že omenili, korvetni kapitan in poveljnik ladje zapustila parnik in šla v rusko vjetništvo, ko so drugi častniki in vojaki ostali na svojih mestih! Že drugi ruski strel — bil je izpuščen torpedo

General Miščenko, kazaški poveljnik.

— je zadel Kinšju-Maru ravno v sredi pod vodo. Ladja je bila prelomljena na dva dela. Streljaje iz pušk so se potopili Japonci z ladjo vred. Do zadnjega so se še čuli klici „Banzaj!“ Potem je bilo vse mirno.

Kamimura zasleduje Jesena.

Kontradmiral Jesen je moral hiteti domov. Imel je tudi jetnike na krovu, katere je moral spraviti na varno. Tudi je moral pričakovati, da ga začne takoj zasledovati močnejše japonsko brodovje. Dne 27. aprila so že njegove križarice prišle v vladivostoško pristanišče.

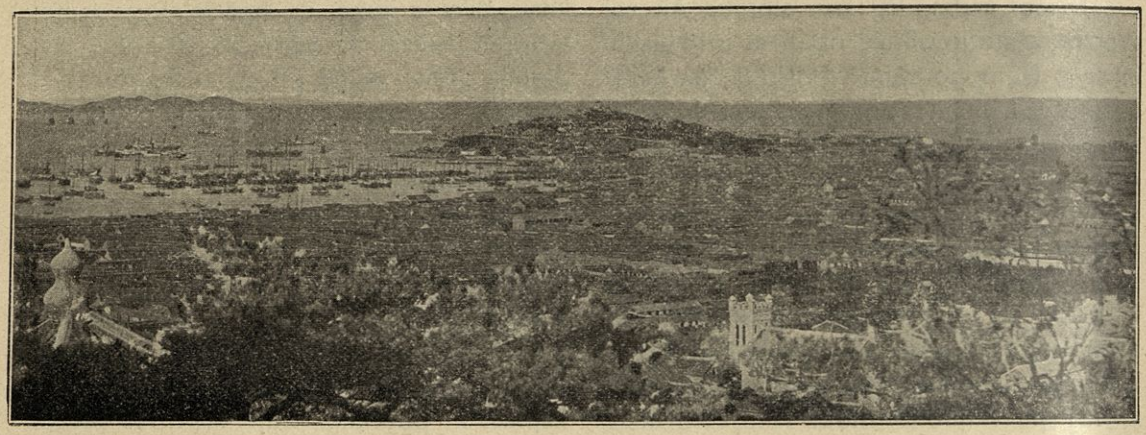

Kitajsko pristanišče Čifu.

Bil je tudi že zadnji čas, kajti Japonci so se že bali za svoje postojanke v vzhodni Koreji. Pričakovali so vedno, da začne prodirati ruska moč v Korejo tudi od vladivostoške strani, da bi prišla Kurokiju za hrbet. Res, ko bi bil general Linjevič imel dovolj moči, da bi bil ta načrt izvršil, ne bi bili mogli Japonci brezskrbno prodirati čez Jalu. A tu so bile le maloštevilne kazaške patrulje, katere so pa vendar z veliko drznostjo in hitrostjo izvrševale svojo nalogo. Dné 16. aprila so kazaki pri Plaksinskem zalivu napadli mesto Sönčin, so izgnali od tam vse Japonce in zapalili konzulat. Slaba Japonska posadka je bila deloma pobita, deloma je zapustila Sönčin.

Ko je torej Togo izvedel, da je Jesen zapustil Vladivostok, se je bal, da ne bi Rusi na suhem in na morju hkrati začeli kake nevarne akcije na Koreji. To se je moralo preprečiti, in treba je bilo izkrcavati v Genzanu velike japonske sile in pregnati vladivostoško brodovje. Kamimura je dobil povelje, zabraniti Jesenu napade. Šel je takoj pred Genzan, a je prišel en dan prezgodaj tje in ni še Rusov dobil tam. Bila je gosta megla, in on je blizu obrežja jadral proti Vladivostoku. Preiskal je tako vse obrežje do Vladivostoka, a med tem so Rusi zunaj na morju prišli pred Genzan in izvršili napad, ki smo ga zgoraj opisali. Ko je prišel Kamimura pred Vladivostok, je našel zopet tako meglo, da ni mogel dognati, ali so ruske križarice v pristanišču ali ne. Šel je zopet po isti poti nazaj, in ko priplove v Genzan, izve, kaj so Rusi tačas naredili. Čakal je na „Kinšju-Maru“, ki je bil v Genzanu napovedan, da pripelje premoga in provianta. „Kinšju-Maru“ pa ni prišel, in Kamimura mu je šel naproti. Seveda ga ni našel, in ko je izvedel, kaj se je zgodilo ž njim, je odkuril takoj proti Vladivostoku. Prišel je pa zopet en dan prepozno, kajti ruske ladje so bile že v pristanišču pod močno obrambo obrežnih baterij. Kamimura je zaplul v Usurski zaliv in je najbrže hotel bombardirati ali privabiti ruske ladje vun na morje. A bila je zopet taka megla, da ni bilo mogoče ničesa videti. Kamimura se je slednjič vrnil nazaj brez vsakega uspeha. Stražil je odslej ob Korejski ožini in varoval Genzan.

Tudi Rusi niso dosegli nič posebnega. A videlo se je, kako je že ta poizkus vznemiril Japonce. Ko bi bilo rusko brodovje od začetka delalo po tem načrtu, koliko drugačen bi bil vojni razvoj! Kakor so Japonci izprevideli, da ima v začetku vojske prvo vlogo brodovje, ki mora oprostiti morje, tako bi bili morali tudi Rusi obrniti na to vso pozornost.

Admiral Kamimura je pa zaradi svojega neuspeha prišel pri Japoncih v veliko nemilost. Njemu so pripisovali krivdo, da se je potopil „Kinšju-Maru“. A on ni mogel za to, da je prišel vedno prepozno . . .

Peklenski stroji in prebijalne patrone.

Omenili smo že pri poizkusih z branderji peklenskih strojev, katere so rabili Japonci, da potapljajo ž njimi ladje. Tudi sicer se je zadnji čas po časopisih mnogo čitalo o teh pripravah. Zlasti makedonski zarotniki na Turškem so rabili take stroje.

Peklenski stroj je razstrelilo, ki je prirejeno tako, da se vname ob gotovem trenutku. Zato je v zvezi z uro, ki je prav podobna budilniku. Ura se navije in nastavi tako, da se pero ob določenem času sproži. Takrat pa eksplodira vsa priprava in raznese predmet, v katerega je položena. Take priprave se dajo dobro porabiti za potopljenje ladij, ker ima moštvo čas, da ladjo zapusti. Ako se peklenski stroj položi na dno ladje, ob določenem trenutku prebije dno, in ladja se mora potopiti

V rusko-japonski vojski so pa rabili tudi prebijalne patrone, ki so peklenskim strojem čisto podobne. To so valjčaste posode iz mehke pločevine, ki so napolnjene s strelnim bombažem. Taka patrona tehta kake tri kilograme in se torej lahko prenaša. Vsaka vojna ladja jih vozi v precejšnji množini s seboj, in tudi na suhem so jih jako mnogokrat rabili. Na valju so razni kaveljci, na katere se priveže z močno vrvico patrona na steno, ki jo naj prebije. Kajti patrona mora biti krepko pritrjena, drugače ne deluje s pravo močjo. Če je med patrono in med steno plast zraka ali vode, se učinek zelo izgubi. Razstrele se te patrone ali električno ali pa z vnemalci. Ako so zvezane po kablju z električnim strojem, se seveda lahko razstrele v vsakem poljubnem trenutku, a ni pripravno nositi električni stroj seboj, in mnogokrat ni mogoče narediti zveze na take daljave. Zato rabijo rajši vnemalne vrvice, ki so pritrjene na vnemalcu in ga zažgo. Ker se ve, kako hitro dogorevajo vrvice, se po njih dolžini določi tudi čas eksplozije. Tako je mogoče, da se jih tudi mnogo razleti ob istem določenem trenutku. Take patrone so rabili tudi Hunhuzi, ko so izkušali razstreljavati ruske železniške mostove.

Zopet branderji.

Kmalu popolnoči 3. maja so z ruskih baterij opazili, da se zopet bližajo japonske torpedovke Port Arturju, za njimi pa se je vlekla večja množica parnikov, ki so bili namenjeni, da zapro pristanišče. Našteli so jih dvanajst; imeli so po 2000 do 3000 ton in so bili oboroženi z brzostrelnimi topovi. Takoj so začele streljati ruske čuvajne ladje in obrežne baterije. Japonski parniki so se postavili v tri skupine in so pluli od raznih strani proti pristaniškemu vhodu. Ni se jim posrečilo, da bi bili vsi hkrati zavozili pred vhod, ampak prišli so zapored, in zato so Rusi lahko vsako skupino posebej obsuli z vsemi streli.

Nemirovič Dančenko popisuje ta boj tako-le: „Dva parnika, ki sta vozila v sredi, sta zadela že daleč pred obrežjem na ruske mine in sta se potopila. Zdaj so pa začele obrežne baterije strašno kanonado; še nikdar niso tako delovale, kakor to noč. Parniki, ki so se bližali s spremstvom torpedovk, so proti takemu ognju šli v gotovo pogubo. Ko se je potapljal prvi parnik, se je njegovo moštvo zbralo na krovu in je s klicem: „Banzaj!“ izginilo v valovih. Na drugem parniku, ki se je začel nagibati, so zlezli mornarji na jamborje in dajali znamenja z lučmi. Mnogo čolnov je hitelo, da jih reši, a vse skupaj je obsula taka toča ruskih krogelj, da se ni bilo mogoče rešiti. Udati

se pa niso hoteli in niso dali nobenega znamenja predaje. Da, ko so jih hoteli Rusi rešiti, so še celo streljali nanje. Ko je japonski rešilni čoln obstal na pesku, so se Japonci sami pomorili, da ne pridejo Rusom v roke. Neki japonski častnik je izvršil harakiri, ko so se približali Rusi. Pogum in nevstrašenost Japoncev se je splošno priznavala. Najdrznejše in najbolj izkušene mornarje so dali Japonci na te parnike, in zato Rusi niso mogli pustiti, da jim uidejo. Tudi ta napad je bil torej odbit. Admiral Togo je bil že tako prepričan, da se mu načrt posreči, da je povabil angleške časnikarske dopisnike k zajutrku v Port Artur." Iz drugih poročil posnemamo: Trije parniki, ki so se najprej približali, so bili kmalu razbiti od ruskih granat in so se potopili zunaj na morju. Prišla je druga skupina štirih parnikov. Dva sta se potopila najbrže, ker sta zadela ob mine, dva sta postala žrtev ruskih topov. In tudi tretja skupina se je žrtvovala brez koristi; en parnik je zavozil na pesek.

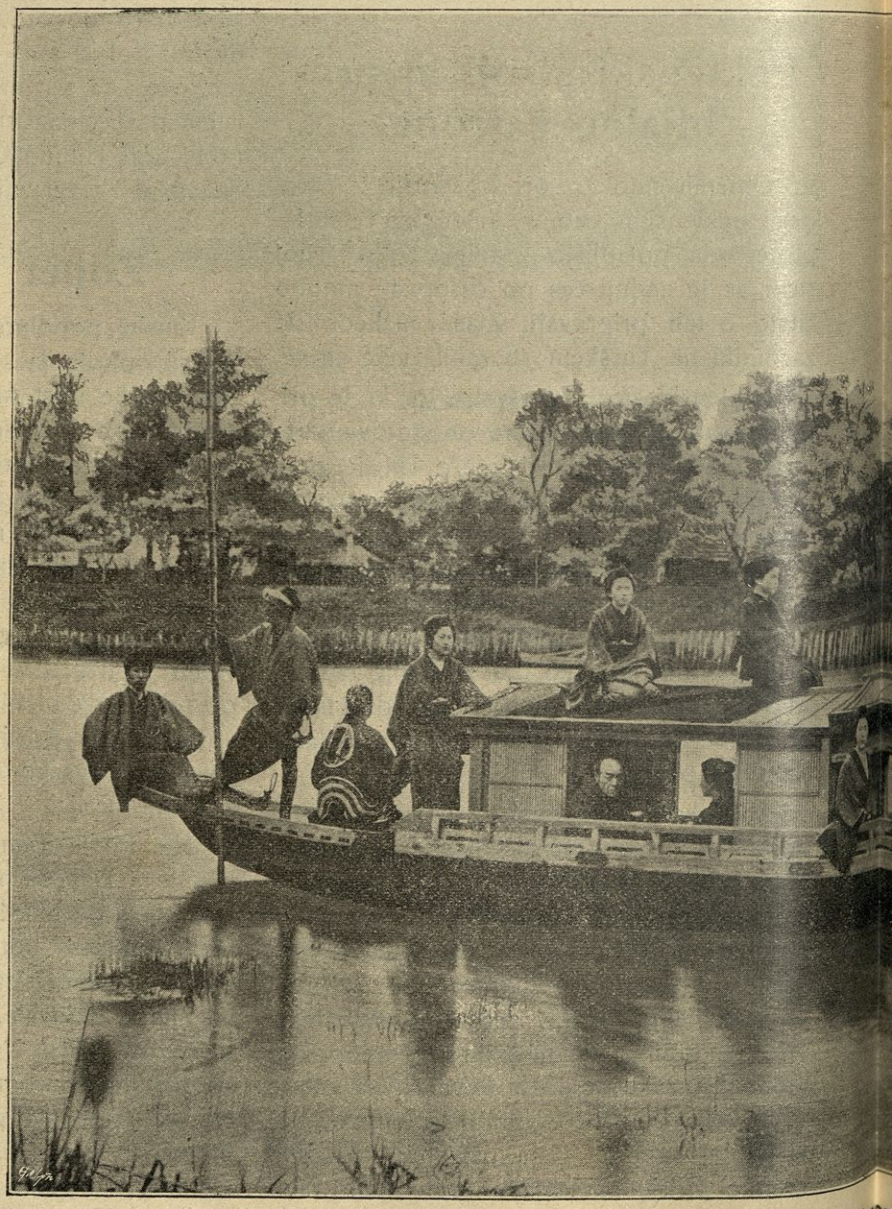

Na Japon

Čez tri ure je trajala huda kanonada. Tudi japonskim torpedovkam se je slabo godilo. Njih naloga je bila, da čakajo zadaj, da branderji izvrše svojo nalogo ter rešijo njih moštvo. Predrzni japonski mornarji bi bili zavozili v pristaniški vhod, tam hitro nastavili peklenske stroje in prebijalne patrone, na to bi bili pa z vso naglico stopili v čolne in se izkušali skozi ogenj ruskih topov rešiti najhitreje ter stopiti na torpedovke, ki bi jih bile odvedle. A ta načrt se je ponesrečil, ker so se parniki prezgodaj potopili. A tudi ruske ladje, ki

so stražile, so dobro izvršile svojo nalogo. Topničarica „Žiljak“ je potopila s pomočjo obrežnih baterij dve japonski torpedovki. Japonci so izgubili mnogo ljudi. Rešilo se je

onskem.

le osem častnikov in 36 mož, 6 častnikov in okoli 120 mož je baje utonilo.

Kakor vedno, je tudi to pot drugo jutro prišel admiral Togo s svojim brodovjem pogledat, kaj so branderji opravili. Seveda so bili potopljeni, razen enega, ki je ležal na pesku, in Togo je hitro sporočil v Tokio, da je vhod res zaprt.

Japonci so bili silno veseli. V Tokiu so še isti večer priredili slovesen obhod z barvanimi svetilkami in z godbo. Pred poslopjem vojnega ministrstva je pa bila slovesna demonstracija.

A ni bilo tako! Rusi so takoj poslali ladje s potapljači, kateri so natančno preiskali vhod v pristanišče in morje pred njim ter so kmalu dognali, da je pristan še vedno prost. En sam parnik je bil nekoliko na poti večjim ladjam, a potapljači so vanj položili mnogo razstrelilnih patron, katere so ga vsega raztrgale, da so ga mogli odstraniti.

Rusi so pa sklenili, da se še na drug način obranijo pred japonsko nakano. Ob vhodu je bilo nekaj skal, katere so bile napoti ruskim strelom z baterij in so tudi precej ožile dovoz. Te skale so razstrelili, tako da so dobili topovi obrežnih baterij več prostora za streljanje. Daleč naokoli so se slišali gromoviti streli. Kitajci v svojih džunkah so ugibali, kaj tako poka v Port Arturju, in celo v Čifu so slišali eksplozije. Japonci so takoj raznesli vest, da Rusi iz obupa raz-

streljavajo svoje lastne ladje, da ne bi prišle njim v roke. A na to tedaj Rusi še davno niso mislili. Njihov namen je bil takrat še, da narede vhod v pristanišče prost in pripraven za večja mornariška podjetja. Saj se je že zgodaj začelo govoriti, da odpošlje Rusija še novo brodovje na bojišče.

Harakiri.

Omenili smo že večkrat za Japonce značilnega običaja, ki jih sili k samoumoru. Japonec je silno samoljuben in ošaben. Hlepenje po slavi in časti je popolnoma prevzelo ta narod. Svoje lastne zasluge in japonsko narodnost povzdiguje Japonec brezmejno. Čast mu je več kakor denar in vse drugo.

K temu pridejo pa še zmedeni verski nazori. Japonci so šintoisti in buddhisti. Šintoizem obožuje prirodne sile, solnce, mesec, ogenj itd. Buddhizem pa uči, da je največja sreča za človeka in za ves svet, ako izgine v nič.

Iz takih verskih nazorov sta izrasla dva japonska običaja, katera sta zlasti prej popolnoma vladala in ju še zdaj prodiranje krščanstva in evropske kulture ni moglo izkoreniniti: To sta harakiri in krvna osveta.

Harakiri se izvrši s tem, da si samomorilec slovesno prepara trebuh. Pravo japonsko ime za ta ostudni običaj je „sepuku“ ali „kapuku“; harakiri je le navaden, „poljuden“ izraz. Najprej je bil harakiri smrtna kazen za plemiče. Turški sultan pošlje paši, kateri je prišel v nemilost, svileno vrvico. Dotični takoj ve, kaj to pomeni: Mora se ž njo zadrgniti. Japonski cesar pa je ukazal samuraju — japonskemu plemiču — da naj sam sebi na „viteški“ način vzame življenje. Japonci so namreč rekli, da nihče ne more izvršiti takega samoumora, ako nima posebne hladnokrvnosti in možatosti. V vodo skočiti, ustreliti se, obesiti se — to ni moško. A harakiri se je zdel Japoncem znamenje velikega poguma. Tudi verski nazori so na to vplivali. Japonska vera namreč pravi, da je sedež duše v trebuhu. Najhitreje se torej duša odreši telesa, če se ji trebuh prepara! To vero so imeli tudi razni drugi poganski narodi, tudi stari Grki. Po japonski veri je samomorilec samega sebe žrtvoval malikom, da jih potolaži in jim zadosti, samega sebe pa odreši.

Sicer se opazuje samoumor pri raznih narodih in v raznih časih, kjer nastopa vedno kot znamenje družabne bolezni, vendar kaže ta pri Japoncih udomačena oblika izredno neobčutnost proti nežnejšim človeškim nazorom o smrti in o človeškem dostojanstvu. Narod, pri katerem se samoumor smatra za nekaj častnega in se celo po postavi zahteva, mora biti še daleč zaostal v poganskih zmotah.

Posebno slovesno so Japonci izvrševali ta samoumor, kadar je bil ukazan kot postavna smrtna kazen. Anglež Mitford popisuje tak harakiri takole (Döring, Japan und die Japaner str. 34.):

Povabljeni smo bili, da sledimo japonskim pričam v hondo ali glavno vežo tempeljna, da smo navzoči pri tej ceremoniji. Bil je pretresljiv prizor. Videl sem veliko vežo, katere visoko streho so nosili temni stebri. S stropa je viselo vse polno velikanskih pozlačenih svetilk in okraskov, kakor je sploh navadno v buddhovskih tempeljnih. Pred oltarjem, kjer so za tri do štiri palce vzvišena tla pokrita z lepimi belimi preprogami, je bila razgrnjena odeja iz škrlatastordečega sukna. Velike, v pravilnih razdaljah postavljene sveče so širile mračno, skrivnostno svetlobo, toliko, da je bilo ravno še mogoče videti vse dogodke. Sedem Japoncev je posedlo na levi strani, sedem tujcev pa na desni. Drugega ni bilo nikogar.

Čez nekaj minut tihega, bolestnega pričakovanja je vstopil Taki Cencaburo, močan mož, star dvaintrideset let in z lepim obrazom.

Oblečen je bil praznično in je nosil tiste konopljene peruti, katere imajo Japonci ob posebno slovesnih dneh. Sledil mu je kajšaku in trije častniki, ki so nosili paradno suknjo z zlatimi našivi. Kdo je kajšaku? To je oni, ki izvrši rabeljsko delo. A pri Japoncih nikakor ni tako zaničevan, kakor rabelj pri nas. Njegova služba je častna; mnogokrat jo prevzame sorodnik ali najboljši prijatelj obsojenca. V našem slučaju je bil kajšaku učenec Cencaburov, katerega so njegovi prijatelji izvolili za to nalogo, ker je bil posebno spreten sabljač.

Taki Cencaburo je korakal počasi proti japonskim pričam, a kajšaku mu je bil ob levici. Cencaburo se globoko prikloni pričam, in nato ga pozdravijo ti ravno tako, a še mnogo bolj spoštljivo. Počasi in z velikim dostojanstvom je stopil nato obsojenec na vzvišeni oder. Dvakrat se je vrgel na tla pred oltarjem in potem sedel na rdečo sukneno preprogo tako, da je oltarju pokazal hrbet. Sedel je na japonski način tako, da so se kolena dotikala tal. Tako sedi Japonec, kadar moli, in Cencaburo je ostal tako do smrti. Kajšaku mu je ležal ob strani. Eden izmed častnikov je stopil iz vrste in prinesel stojalo, kakršno rabijo v tempeljnih za darila. Na stojalu je ležal v papir zavit kratki japonski meč, ki je dolg devet in pol palcev in je ostro brušen kakor britev. Častnik je pokleknil in podal obsojencu meč. Ta ga je spoštljivo sprejel, ga z obema rokama dvignil nad glavo in položil na tla.

Taki Cencaburo se globoko prikloni. Na njegovem obrazu se ni poznala vznemirjenost. A na glasu se je čutila globoka, pritajena bolest, ko je počasi izpregovoril, kakor človek, ki nerad izreče neljubo izpoved:

„Jaz, jaz sam sem ukazal vojakom, naj streljajo na tujce v Kobi, in ko so hoteli zbežati, sem ukazal drugič. Zarádi tega zločina si preparam telo in prosim navzoče, naj mi izkažejo to čast, da so priče mojega dejanja."

Še enkrat se prikloni. Nato si odgrne zgornjo obleko do pasu. Skrbno vtakne rokave pod kolena, da ne bi mogel pasti nazaj; kajti bila bi sramota za Japonca, ako bi umirajoč padel znak; plemenit Japonec mora pasti naprej Mirno, s trdno roko, vzame meč in ga oglejuje. Nekaj časa premišljuje, kot bi se obotavljal. Nato pa si porine meč globoko pod pasom v levo stran, potegne počasi na desno, ga obrne v rani in potegne še navzgor. Med tem strašnim dejanjem ni z obrazom niti trenil. Ko je potegnil meč iz telesa, se nagne naprej. Prvič se mu na obrazu pokaže znamenje bolečine, a ni dal od sebe nobenega glasu. Naprej se nagibajoč stegne vrat. Ta hip priskoči kajšaku, ki je ves čas klečal in ostro opazoval vsak njegov gibljej. Kajšaku zamahne z mečem hitro, kakor blisk, težak, trd udarec se sliši, in nekaj zaropota na tleh: z enim mahljajem mu je odbil glavo.

Smrtna tišina zavlada. Samo neprijetno curljanje krvi se sliši Pred nami leži v mlaki krvi mrtev kup mesa, ki je bil pred kratkim še hraber, vpliven mož. Bilo je strašno.

Kajšaku se prikloni, obriše meč ob kos papirja, ki je bil že prej pripravljen in stopi nazaj na oder. Meč, s katerim se je bil zabodel Cencaburo, pa so neobrisan slovesno odnesli, kot krvavi dokaz izvršenega samoumora.

Zastopnika mikadova sta zapustila svoja prostora in prišla na drugo stran, kjer so sedele tuje priče, ter sta zaklicala: „Vi ste priče, da se je smrtna sodba zvesto izvršila!" Ceremonija je bila končana, in zapustili smo tempelj. — — — — — — — — —

Zadnji čas so odpravili harakiri kot smrtno obsodbo.

Omenimo pri tej priložnosti še drugega japonskega običaja, kateremu izkuša kazenski zakonik zadnji čas narediti konec. To je krvna osveta, podobna, kakor je živela

do najnovejšega časa pri balkanskih Albancih. Sedaj seveda imajo tudi na Japonskem državno pravdništvo, katero preganja morivca, policija ga pa išče. Prej so pa sorodniki umorjenega imeli dolžnost, da so maščevali njegovo smrt s krvjo morivčevo. Maščevavec je moral z lastno roko kaznovati ubijavca. Vsled tega je pa sovraštvo med rodbinami, enkrat začeto, trajalo naprej brez konca skozi leta in leta, kajti en umor je klical po drugem.

Iz navedene knjige navajamo tu jako značilno zgodbo krvne osvete, takozvano zgodbo sedeminštiridesetih roninov. Spo-

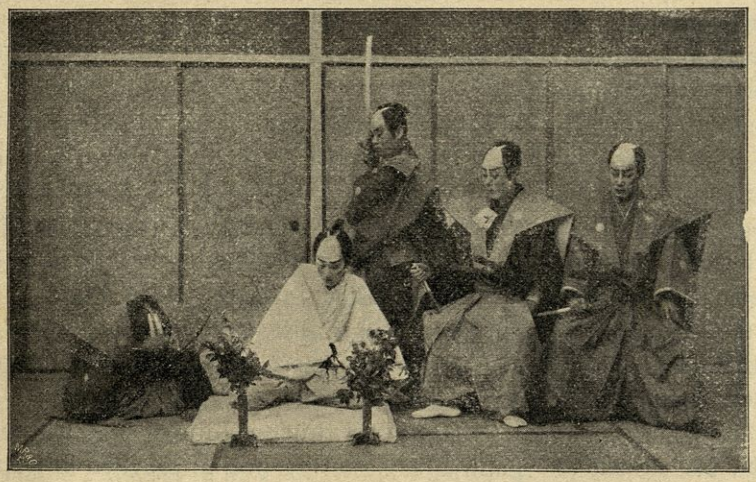

Harakiri.

mladi l. 1701. bi bil moral šogun sprejeti mikadovega odposlanca in je določil med drugimi kneza Azana, da naj izvrši sprejem z vso slovesnostjo. Azano pa ni poznal dobro dvornih ceremonij, in zato so ukazali Kiru, šogunovemu ministru, da ga naj pouči. Ta je bil neprijazen in se ni obnašal proti Azanu dovolj spoštljivo; nekoč mu je celo ukazal, da mu naj sandale — čevlje, ki imajo samo podplate — priveže. To je kneza razžalilo in je udaril s sabljo po Kiru, a ga je le lahko ranil. Kdor je pa v šogunovi palači potegnil meč, je storil zločin, ki se je kaznoval s smrtjo, in Azano je bil obsojen k harakiriju. Njegovo premoženje so zaplenili in njegovi samuraji so postali ronini, to se pravi: ljudje brez gospodarja, zavrženci, izgnanci. Zdaj je pa prisegel Oiši, prvi svetovavec Azanov, da njegovo smrt maščuje s krvjo Kirovo. Med bivšimi Azanovimi samuraji je izbral 46 najdrznejših in najpogumnejših; vsi so bili takoj pripravljeni, da mu pomagajo. Dolgo so čakali ugodne prilike. Nekaj zarotnikov se je preobleklo v rokodelce, krošnjarje in berače ter so vse natančno poizvedeli. Leta 1703. so pa skupaj napadli Kira. Štirje zarotniki so po lestvicah prilezli na dvorišče in so odprli glavna vrata, skozi katera je vdrl Oiši ter je pomoril Kirove stražnike. A Kira niso našli, dasi so preiskali vso hišo. Eden je pa zapazil, da je bila blazina na njegovi postelji še gorka; torej je moral biti še blizu. Našli so ga v sosedni hiši skritega z dvema samurajima. Oba branivca so umorili. Zdaj je Oiši zažvižgal, da so se zbrali njegovi ronini. Pokleknil je spoštljivo pred Kirom, ter mu je slovesno naznanil, da je prišel s tovariši maščevat svojega gospoda Pozval ga je, da naj kot plemič izvrši harakiri, a Kira ni imel dovolj poguma. Zdaj ga je pa Oiši dal zabosti z istim mečem, s katerim si je bil Azano vzel življenje. Glavo umorjenega Kira so zarotniki prinesli v tempelj Sengakuji, kjer je bil pokopan Azano. Med potjo jih je pa ljudstvo pozdravljalo in slavilo njihovo dejanje. V tempeljnu so glavo položili na grob svojega gospoda.

Sodišče je pa vseh 47 roninov obsodilo k harakiriju; dne 4. febr. 1703. so si vsi hkrati vzeli življenje. Pokopali so jih poleg

njihovega gospoda. Še danes obiskujejo „pobožni“ japonski romarji njihov grob. Pokonci postavljeni kamni, ki so pa že od vremena razjedeni, naznanjajo njih imena. Japonci pokladajo na te nagrobne kamne kadilo, katero vedno tli poleg daril, ki jih nastavljajo dušam mrtvih. V stranski lopi tempeljnovi hranijo obleko in orožje roninov kot dragocene relikvije. Na poti do grobov je vodnjak, v katerem so zarotniki oprali krvavo glavo, preden so jo nesli na Azanov grob. Spominska plošča na vodnjaku opominja mimoidoče: „To je vodnjak, v katerem so oprali njegovo glavo. S to sveto vodo naj se nihče ne drzne orositi svoje roke ali noge.“

Ob grobu roninov se še zdaj navdušujejo Japonci za krvno osveto in za harakiri. Pesniki jih opevajo in umetniki jih proslavljajo v slikah.

Japonci v Picevu.

Zdaj je prišel čas, da Japonci izkrcavajo velike množine vojakov na polotoku Ljaodunu in se pripravijo na pravilno obleganje Port Arturja od suhe strani.

Kitajsko mestece Picevo je postalo znano občinstvu, ko so se izkrcavali Japonci v kitajski vojni l. 1895. na tem kraju. Mestecu nasproti ležijo Elliotovi otoki, nekdaj pristanišče morskih roparjev, kadar jih je dohitela morska nevihta.

Zaliv je tukaj jako udoben in velik, a nenavadno plitev, tako da zadostuje le za ladije prav majhne globočine. Rusi so napravili na teh otokih premogovo postajo, kjer je bilo naloženih do 300 ton premoga.

Toda še prej, nego se mogle dospeti vesti o pričeti vojski, so se Japonci polastili otokov ter si napravili tukaj operacijsko bazo za svoje torpedno brodovje. Od časa do časa je plula japonska eskadra krog otokov, toda večinoma je odplula brez dejanskega nastopa.

Ravno na ta način so se prikazali tudi 2. maja. Vsa noč od 2. na 3. dan maja je minila mirno, sovražnik je bil zadovoljen le s tem, da je razsvetljeval obrežje s projektorji. Straže so pričele naznanjati, da spušča japonska eskadra čolne, ki merijo globočino. Ruski dopisnik „Novega Vremena“ je poročal o tem sledeče: Dne 3. maja je japonska eskadra odplula za otok. Ravno to se je ponavljalo naslednjo noč. Sporočili so v Port Artur in v Dalnji, naj se tam po tem ravnajo. 14. vzhodno-sibirski polk pod poveljstvom polkovnika Savickega je dobil povelje, da se pripravi za odhod v Picevo.

Generalmajor Saharov,
načelnik Kuropatkinovega generalnega štaba.

Ponoči 5. maja se je sovražna eskadra, obstoječa iz 5. velikih, 3 malih križaric in še nekaj drugih ladij, vseh skupaj 15—16, približala bregu na 5—6 vrst in naenkrat začela streljati na rusko naselbino. Ogenj je veljal v prvi vrsti hiši postajnega načelnika, v kateri je bila razven načelnikovega stanovanja tudi redarska uprava in poštno brzojavna pisarna. Ogenj je bil dokaj silen. Načelnik ritmojster Leding, ki je imel na razpolago komaj par stražnikov, in načelnik lovske komande 13. polka, ki je imel komaj 80 lovcev na konjih, se nista mogle več

držati ter sta sklenila, da se umakneta. Ta hip pa so začele od straž in od lovcev dohajati vesti, da je nasprotnik pričel izkrcavanje v široki fronti, prikrivaje se z ognjem svoje eskadre, in da se Japonci pomikajo proti Pulandjanski progi, katere se polaščujejo.

Ker se je bilo nemogoče držati in ker je bilo sklenjeno, da se umaknejo, so Rusi najprej z največjo hladnokrvnostjo uničili brzojavno pripravo ter spravili vse listine v varnost. Predstojnik brzojavne pisarne je uničil tri drage aparate sredi najhujšega japonskega streljanja. Eden izmed brzojavnih uslužbencev je dobil povelje, da zleze na drog in odvije prevodno žico, kar je storil z največjo hrabrostjo, dasi so Japonci sipali nanj cel dež puškinih krogelj.

Ker so Japonci vzeli pulandjansko progo, so Rusi sklenili, da odidejo v Vafandjan. Prehod po 35 vrst dolgi, težki, slabi cesti je bil končan v manj nego 12 urah, pri čemur so morali poslati med potom z jezdeci poročilo na pulandjansko postajo, da bi tam lahko uničili vse, predno pride sovražnik, kakor se je zgodilo v Picevu.

Ravno tedaj pa se je na povelje generala Steslja iz Port Arturja v Kinčov odpravil vlak z ženskami, otroci in bolniki iz mestne bolnišnice v Dalnjem

Vzplamtele so signalne luči, postavljene za slučaj nevarnosti, čete so prijele za orožje, vsi ostali moški so se zbrali v oddelke. Kar je bilo parovozov in vagonov, so jih poslali proti jugu, da bi se jih sovražnik pri svojem prodiranju proti Kinčovu ne mogel polastiti.

Vlak, št. 37, na katerem so sledile ženske, otroci in bolniki, je vozil celo pot brez nezgode. Okolo 10. ure zjutraj, ko se je bližal postaji Pulandjan, je zapazil mašinist, da je znamenik (semafor) zakrit, ter takoj ustavil vlak. Popotniki so poskakali iz voz; mnogi so celo zahtevali, da se vrnejo v Port Artur. Tedaj je pridirjal lovec na konju ter povedal, da so Japonci blizo. Res so bili zapazili 1000—1400 korakov od nasipa na levi strani (od Port Arturja) Japonce, korakajoče v desetnijskih kolonah, približno skupaj dve kompaniji. Topništva niso bili zapazili. Japonski oddelek je takoj pričel streljati na vlak, ne oziraje se na to, da je vozil pod zastavo „Rdečega križa“.

Kakor pripoveduje redarski podpolkovnik, ki je bil na vlaku, so se popotniki vrnili v vagone in sklenili, da gredo naprej. Sovražnik je meril posebno na osebne vozove, v katerih so se nahajali bolni prostaki in nižje šarže; pri tem sta bila dva bolnika ranjena. Nekateri vozovi so bili po 60krat prestreljeni. Prišli so srečno preko postaje Pulandjan. Uslužbencev tam niso zapazili. Ko je posadka izprevidela, da je ogromna premoč na nasprotnikovi strani, se je umaknila v Vafandjan, streljaje se s sovragi ob vsakem koraku, ter pretrgala žice in odnesla brzojavne pristroje.

Zanimivo je to, da je še potem, ko je bil Pulandjan že davno v japonskih rokah, ostala vendarle še cela ena prevodnica, po kateri so vzdržali brzojavno zvezo s Port Arturjem še do 7. maja. Japonci so jo pustili nalašč zato, da bi lovili ruske brzojavke.

Dne 7. in 8. maja so došle vesti, da je Pulandjan razrušen in da nadzorujejo Sanšilinsko okolico še štiri njegove kompanije. Vse te dni so vladali strašni vetrovi, ki so dobivali od časa do časa silo resničnega viharja; zato so morali Japonci za nekaj časa prenehati z izkrcavanjem.

Port Artur odrezan.

Izkrcavanje Japoncev pri Picevu je seveda iznenadilo ne le Rusov, ampak tudi evropsko javnost, katera je z napeto pozornostjo zasledovala vojne dogodke. Kuroki je šel čez Jalu v Mandžurijo, in mnogo se je pisalo, da nameravajo Japonci drugo armado izkrcati v Takušanu takoj, ko bo obrežje prosto

ledu. Zato je najbrže tudi general Zasulič ob Jalu pomaknil svoje čete tako daleč na jug. A general Oku je začel izkrcavati japonsko armado južno, bližje Port Arturju, ob severni meji ruskega najetega ozemlja Kvantunškega.

Bilo je jasno, da hoče Oku odrezati Port Artur in se polastiti železnice. V Pulandjanu ob železnici niso zadeli Japonci ob upor, ker so se Rusi že prej umaknili, uvidevši, da so preslabi za brambo. Japonci so pa Pulandjan zopet zapustili, ne da bi bili razdrli železnico. Ker so viharji motili izkrcavanje, se najbrže Japonci niso čutili še dovolj

Genaral Oku.

varne, saj se je bilo bati, da jih portarturska posadka ne prežene ali ne odreže. Železniški tir je bil le malo poškodovan, in vlaki so vozili še vedno nemoteni dalje. Še te zadnje dni so poslali v Port Artur mnogo provianta in orodja za popravljanje vojnih ladij. Tudi v Kinčov, jako važno postajo, o kateri bo še govora, je oberstlajtnant Spiridonov te dni pripeljal še cel vlak važnih vojnih potrebščin. Od 10. do 14. maja so vozili še z največjo naglico v Port Artur vojne priprave, kajti bila je skrajna potreba, da se pripravi trdnjava na dolgotrajno obleganje. Iz trdnjave pa so se vozile rodbine, ki so hotele ubežati pred sovražnikom. Saj je bilo mnogo na tem ležeče, da je samo potrebna posadka z delavskimi silami v trdnjavi. Druge osebe bi bile le na poti in bi prekmalu zmanjšale hrano oblegancem. Tudi carski namestnik Aleksejev je še o pravem času z enim zadnjih vlakov zapustil Port Artur in se komaj rešil v Mukden. Ko bi bil še odlašal, bi ga bili Japonci zaprli v trdnjavo kakor generala Steslja.

Kajti dne 14. maja je bila že železniška proga pretrgana. Japonci so razdrli tir v dolžini 20 *km*. S tem se je začela nova doba za Port Artur. Od tega dne je bil osamljen, odrezan od Rusije, brez pomoči od zunaj. Njegova dolžnost je bila, da se drži, dokler more, da prizadene napadavcem kar moči velike izgube, da prisili Japonce k največjim naporom in razdeli Japonsko armado ter tako razbremeni Kuropatkina. Glavni poveljnik je bil rekel, da rabi časa, mnogo časa, in naloga Port Arturja je bila, da mu z junaško brambo pribori čas, v katerem more razviti svoje sile. Kako je Port Artur izvrševal to nalogo, bomo videli v naslednjih popisih obleganja, kakršnega doslej še ni videl svet. Iz Port Arturja od tega časa primanjkuje zanesljivih poročil. Kar so pisali časniki, so bila le domnevanja, mnogokrat nalašč bodisi od ruske, bodisi od japonske strani namenoma razširjena napačna poročila, da bi sovražnika premotili. Odslej se bo šele izvedelo, kaj se je v resnici godilo v oblegani trdnjavi.

Hkrati se je pa tudi japonsko brodovje razdelilo v manjše oddelke, ki so obdali ves Kvantunški polotok ter pripravljali kraje za izkrcavanje tudi na drugi strani.

Zdaj se pa vrnimo zopet v Mandžurijo, kjer je tačas Kuroki prodiral proti Fenvančenu po prosti poti. Oglejmo si nekoliko ta kraj! Naj sledi tu ruski opis tega mesta iz onih dni.

V Fenvančenu.

Fenvančen, ali „mesto vetrov“, kakor ga nazivajo domačini, je bil do kitajsko-japonske vojske gosto naseljen; štel je nad 40.000 prebivavcev. Toda ker so ga Japonci tedaj močno razdejali, se dosedaj še ni utegnil popolnoma popraviti in zato sedaj tudi ni tako obljuden.

Kitajski uradniki so seveda ruskim naselnikom izpočetka delali težkoče; vendar jim je ljudstvo kmalu pokazalo svojo zaupnost in naklonjenost, dasi ne more zatajiti neprijetne radovednosti, ki je Kitajcu prirojena. Odnošaji med Rusi in Kitajci so bili torej povoljni; vendar pa so med poslednjimi že začeli japonski ogleduhi nevarno širiti izmišljene vesti o zmagah Ja-

Japonsko topništvo ob povodnji.

Vendar pa je, kakor vsa kitajska mesta, obdan kroginkrog z debelimi in visokimi zidovi, ki imajo stolpe in vrata na vse štiri strani sveta. Od vrat izhajajo ulice, sekajoče se med seboj, in iz teh se pride zopet v manjše, za katere je značilna tesnoba in nesnaga. Starodavne stene nosijo očitne znake razrušenja. Vendar pa Fenvančen še ni tako umazan, kot mnogo drugih mest; veselost in živahnost prebivalstva naredita prijeten vtisk na tujca.

ponske, katera hoče obvarovati Mandžurijo, da je ne priklopijo Rusi k svoji državi. Vendar pa ni bilo govora o popolnem soglasju med Japonci in domačini, ker so se ti še živo spominjali, koliko so pretrpeli v zadnji vojski in kako brezobzirno in sirovo so postopali japonski vojaki z ženskami in dekleti. Na drugi strani so vedeli prebivalci dobro ceniti ugodnosti, katere so imeli od Rusov, saj Rusija teh krajev ni izkoriščala, ampak jih je hotela gospodarsko dvigniti.

Aleksandra, ruska carinja.

Ruski car Nikolaj II.

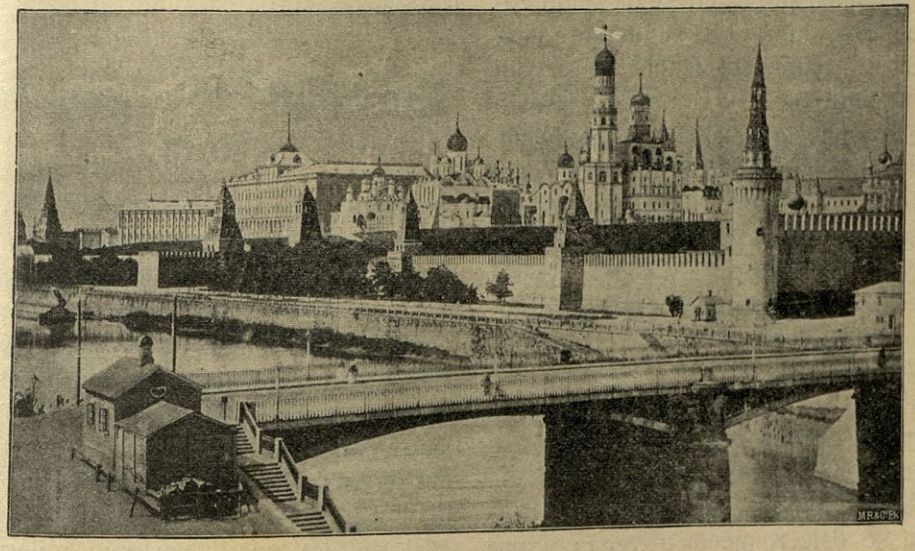

Carski grad Kremlj v Moskvi.

Črez južno Mandžurijo se raztezajo odrastki vzhodnjega Ljaodunskega gorskega hrbta in pogorja in ob podnožju teh hribov leži Fenvančen, razpotje cest iz Koreje v Port Artur, Inkov, Mukden itd. Mesto se nahaja malone v isti razdalji od Vidžu in od postaje sibirske železnice in tvori prav živahno središče, kjer se trguje zlasti s kruhom in z živino. Okolica je dovolj prijetna, posebno na vzhodu, ob poti v Tjurenčen. A s temi višinami je zvezan žalosten spomin za kitajsko hrabrost. V zadnji vojski so hiteli Japonci urno proti Finčenu, ker so se bali, da jim Kitajci pripravijo močan odpor, ako jim puste dovolj časa. In v tem slučaju bi morali Japonci drago plačati svojo predrznost; toda njihov strah se ni uresničil; kakor hitro so jih zagledale kitajske čete, so se spustile v beg in jim ostavile mesto brez vsake obrambe. Še sedaj se hvali neki premožen meščan-trgovec, kako je takrat obogatel, ko je prodajal Japoncem vozove in konje za trikratno ceno. Kaj tacega je velikega pomena tudi v sedanji vojski, zakaj dolar je mogočen gospod, zlasti pa pri tako lakomnih ljudeh.

Cesta od Jalu in Vidžu skozi „mesto vetrov“ je edina, po kateri se da sploh voziti, toda dobra in udobna se ne more imenovati, zlasti ne spomladi, temmanj, ker vodi preko nekaterih rečic, ki rade preplavljajo sosednje ozemlje in delajo tako potovanje jako težavno. Po takšni cesti se moreš voziti le v malih, a krepkozbitih kitajskih vozovih; lahka vozila ne vzdržijo daljše vožnje. Zaradi teh težav se tudi Japonci v sedanji vojski niso preskrbeli toliko s „trénom“ kot z nosači ali „kuliji“, ki so skoro ravnotako oboroženi, kakor vojaki.

Razne vesti o japonskih zmagah in o njihovem prodiranju proti tem krajem so bile vzrok, da so hoteli nekateri meščani-trgovci pobegniti k železnici; toda ruska taborišča so dala Kitajcem novega poguma in tako so ostali na svojem mestu ter čakali, kaj da bode. Druzega vsi ti rumenokožci tudi ne mislijo, kakor vkloniti se sili in uspehu. Ena sama zmaga, in vsi so pripravljeni za vse . . .

Tudi tukaj so bili korejski ubežniki, ki se niso hoteli podvreči Japoncem in so se bali le njihovih groženj in maščevanja. Nesrečniki niso vedeli, kam naj sklonijo glavo.

„To je neodvisnost! Vzeli so nam zemljo, mesta in dvorce ter ukazali, naj gremo v boj, ko se nikomur ne ljubi! Mislili smo, da se nas ne dotaknejo, a sedaj vidimo, da moramo mi prvi trpeti vse udarce in vse gorjé. Rusi bi bili lahko že prej tako ravnali z nami, a niso hoteli.“

Tako se je pritoževal odličen seulski trgovec, ki je bil obtožen sovraštva do Japoncev, a je utegnil še pobegniti. Človeku se zasmilijo ti ljudje: vlečejo jih v raj, ki jim ga obetajo sinovi „Vzhajajočega solnca“, a oni se upirajo, ker vedo, da vsa ta sreča ni namenjena njim, ki so le mrena na očeh Japonske. A ta mrena bo sneta, naj hoče ali ne, ako zmagajo Japonci, in potem — je konec Koreje! Vendar pa se ti beguni odpravljajo večinoma proti Harbinu, kjer imajo trgovske zveze in ker upajo, da so tam zavarovani. —

Kuropatkinov generalni štab.

Brez izjeme vsi, sovražniki in prijatelji, hvalijo veliko previdnost Kuropatkinovo in njegov organizatorični talent. O carskem namestniku Aleksejevu se ne ve mnogo dobrega. Čudno je bilo to, da Aleksejev ravno glavnih, priznanih poveljnikov ni mogel trpeti. Branil se je Kuropatkina, nasprotoval je Makarovu in ni maral Skrydlova. Res je to, da mu je vojska čisto izpremenila stališče: prej je bil pol-car, vrhovni poveljnik in načelnik, zdaj pa so morali nastopiti poleg njega drugi poveljniki; res je, da je tudi njegova administrativna oblast vedno bolj ginila,

čimbolj se je krčila ruska oblast v Mandžuriji. A to vendar ne opravičuje njegovega postopanja, ker v takem položaju se morajo združiti vse sile za skupen namen. Ko je utonil Makarov, je prevzel vrhovno poveljstvo nad portarturskim brodovjem, a ni z njim čisto nič opravil, in k sreči je pred obleganjem ušel iz trdnjave, kakor smo slišali. Stvar se ni mogla drugače končati, kakor da so pozneje poklicali Aleksejeva domov in ga imenovali za člana državnega sveta, kjer je daleč proč od bojišča.

Kuropatkin je pa modro odpravil vsak nered iz vojne uprave, ljudi vežbal v redu in disciplini ter organiziral svoje generale na res izboren način. Ob stran si je postavil Saharova, kateri je tudi pošiljal kot generalni pobočnik večinoma oficielna vojna poročila v Petrograd. Svoj štab je pa Kuropatkin razdelil na tri dele. (Morda ne bo čitateljem tu odveč neka opazka. „Štabne častnike“ nazivljamo častnike, ki poveljujejo večji vojni enoti, praporu ali polku; to so majorji, podpolkovniki in polkovniki v nasprotju s „subalternini častniki“, kot sta poročnik in nadporočnik, in poveljniki stotnij na eni strani, ter generali na drugi strani. „Častniki generalnega štaba“ so pa oni, ki so se izobrazili na višjih vojnih učiliščih in ne poveljujejo posebnim vojnim oddelkom, ampak so prideljeni generalom, brigadirjem, divizionarjem itd.).

Prvemu oddelku mandžurskega generalnega štaba načeluje general Harkevič. Ta je skrbel za razporejenje vojske, za poročila z raznih bojišč, za varnostne naredbe, za krajepisne zadeve in druge potrebe v taktiškem oziru. Načelnik tega oddelka je hkrati načelnik vseh častnikov generalnega štaba, ki so pri posameznih armadnih zborih.

Drugi oddelek z načelnikom generalom Blagoveščenskim pa ima službo v glavnem stanu, in skrbi za osebne zadeve častnikov, za gospodarske potrebe, za preskrbovanje streliva in živil; ta oddelek vodi zapisnike častnikov, ki se predlagajo k povišanju ali odlikovanju, ali tudi h kazni.

Tretji oddelek, kateremu načeluje general Zabjelin, ima skrb za prometna sredstva, za ceste, mostove, brzojave, poštne zveze, prevoz itd.

Od načelnikov teh oddelkov dobiva glavni načelnik generalnega štaba vedno poročila, ki jih predlaga vrhovnemu poveljniku in dobiva od njega zopet ukaze, ki jih morajo izvršiti. Poleg tega je pa še mnogo stvari, katere treba natančno urediti. Naravnost Kuropatkinu podrejenih je še šest odborov. Ti so za zdravstveno in bolniško službo, upravo armadne intendance, ki skrbi za oboroženje in obleko vojakov, topniški inspektorat, nadzorništvo tehničnih in pionirskih oddelkov ter uprava vojnih skladišč in kontrole.

Ne bomo se seveda spuščali v podrobni popis tega velikanskega aparata; saj si lahko vsakdo misli, da je orjaško delo v tuji deželi preskrbovati tako ogromno vojsko. Kuropatkin je duša vsemu. Z nepremagljivim mirom in čudovito lahkoto obvladuje vso organizacijo. Sam dela neprestano in s svojim zgledom navdušuje vse k rednemu izpolnjevanju težkih vojaških dolžnosti.

Seveda so bili pogledi generalnega štaba obrnjeni doli na Port Artur. Ali mu bo mogoče priti na pomoč? Ali se sme Kuropatkin spustiti v toliko nevarnost? Poglejmo, kaj se je tačas godilo tam na morju!

Japonske nesreče na morju.

Nesreča, ki je Rusom toliko škodovala, tudi Japoncem ni hotela čisto prizanesti. Dne 12. maja je zavozila japonska torpedovka št. 46. na rusko mino. Eksplozija jo je raztrgala na dva dela, ki sta takoj izginila pod vodo. Potopil se je en častnik s 6 mornarji; prihitevša torpedovka je rešila iz vode ostalih 7 mož. Čez dva dni se isto

primeri mali križarici „Mijako“. Tudi ta se je tako hitro potopila, da se je moglo rešiti samo osem mož. Tako se je morje maščevalo tudi nad Japonci, ker so mu položili v nedrije zavratne iznajdbe človeške zlobe! A prišlo je še hujše.

Togo je vedno še stražil Port Artur z morja. Ker se je Oku izkrcaval v Picevu, je bilo treba seveda pošiljati ladje ob obrežju, da so skrbele za varnost A tudi pred pristaniščem je moralo biti vedno nekaj ladij. Dné 15. maja je zopet križalo pred pristaniščem brodovje, obstoječe iz treh oklop-

Admiral Vitheft.

nic in treh križaric. Morje je bilo mirno, vreme jako lepo in jasno. Japonke so se počasi izprehajale na obzorju.

Iz Port Arturja so jih seveda ostro opazovali. Streljati nanje ni bilo mogoče, ker so bile predaleč. Kar pa se vzdigne visok steber dima iz prednjega dela velike ladje. Rusi je niso poznali, le to so videli, da je bila ena najizbornejših ladij vsega japonskega brodovja. Takoj se je nagnila na stran in se spredaj začela pogrezati. Gotovo so bili poškodovani tudi kotli. Gosti, sivi oblaki dima so se vzdigovali iz dimnika. Takoj je dajala ladja znamenja, da je v skrajni stiski in je klicala na pomoč. Prihitele so manjše križarice, ki so začele takoj spuščati čolne, da rešijo moštvo. A poveljnik ladje si je premislil. Dasi je bil prednji del globoko v vodi, je vendar začela pluti in se je počasi izgubila v daljavi, spremljana od dveh križaric.

Bilo je jasno, da je zadela ob mino. Kaj se je zgodilo z njo? Japonci niso hoteli ničesa izdati, zvesti svojemu staremu načelu, da svoje izgube zamolčujejo. Čez dolgo časa šele se je izvedelo, da je bila to „Jašima“, izborna oklopnica. Hotela se je rešiti v Sasebo, a preden je še dosegla pristan, se je potopila. Moštvo se je rešilo na spremljajoče jo križarice.

Nesreča pa ne pride rada sama, ampak pripelje še drugo za sabo.

Kakor smo prej omenili, sta tam bili poleg „Jašime“ še dve oklopnici na mestu, dasi precej oddaljeni med seboj. Blizu mesta, kjer se je potopila „Jašima“, je kmalu zavozila „Hacuse“, ponos in dika vsega japonskega brodovja, ogromna oklopnica 15.000 ton. Na Zlati gori je stal ruski admiral Vitheft in je pazno zasledoval vsak njen gibljej.

Tudi iz „Hacuse“ se dvigne hipoma gost oblak, prednji del se nagne, in prej nego v dveh minutah izgine ogromna ladja pod vodo. Bilo je natančno tako kakor pri pogubi „Petropavlovska“. Admiral Vitheft pravi, da je morala eksplozija mine udariti tudi v zalogo streliva, katero je s strašno detonacijo razdejalo ladjo tako, da je voda v rekah pridrla v njo. Najbrže so pri tem tudi kotli počili. Natančno sta se razločila dva poka. Japonsko poročilo Togovo trdi, da je „Hacuse“ zadela ob dve mini, najprej spredaj, potem pa še zadaj. Mogoče je seveda tudi to, a bolj verjetna je prva razlaga. Najbrže se je Togu zdelo neverjetno, da bi ena sama mina mogla uničiti tako veliko in izborno ladjo, katero so Japonci imeli sploh za nepremagljivo.

Zdaj je bil za Ruse ugoden trenutek. Admiral Vitheft takoj ukaže torpedovkam, da napadejo še ostale japonske ladje in če le mogoče potope s torpedi še tretjo oklopnico.

Šestnajst ruskih torpedovk je prifrčalo iz pristanišča in za njimi še ena križarica. Vendar niso nič opravile. Vojni kritiki so tudi ob tej priložnosti grajali Ruse, da njih torpedno moštvo ni bilo dovolj sposobno. Japonci so naglo reševali s „Hacuse", kar je bilo mogoče. Okoli 300 mož so potegnili iz vode, med njimi poveljnika in kontradmirala. Ti so bili tako preplašeni in zmešani, vse se je tako hitro zgodilo, da niso vedeli nič posebnega povedati, kako se je zgodila grozovita katastrofa. V petih minutah so izgubili Japonci tretjino vsega svojega oklopnega brodovja, ne da bi bilo to stalo Ruse le en strel!

Tretji oklopnici niso mogli Rusi do živega in je ušla brez škode. Vsaj to so pa dokazali Togu, da vhod v pristanišče ni bil zaprt. Dokler so mine škodovale samo Rusom, so bili Japonci ž njimi jako zadovoljni. Zdaj so se pa začeli jako pritoževati nad njimi. Togo je poročal, da se je zgodila nesreča deset morskih milj daleč od pristanišča. Po starem običaju pa sega oblast vsake države le tri milje daleč v morje od njenega obrežja. Kar je čez, je nevtralno morje. Japonska vlada je torej ugovarjala proti Rusiji, da je položila mine v odprto nevtralno morje, kje so nevarne trgovskemu brodovju vseh držav. Angleži in Američani so hlastno pograbili ta razlog, da začno časnikarsko vojsko proti Rusiji. A bilo je težko navesti kako zanesljivo dejstvo. Kdo je pa mine položil? Ali sta bili oni mini ruski ali japonski? Kdo ve? Japonci so trdili, da sta bili priklenjeni na morsko dno, torej od Rusov nalašč položeni. Rusi so pa dejali, da sta bili to najbrže dve mini, ki sta se odtrgali od svojega pravega mesta in ju je morski tok tje zanesel, ali sta bili pa dve prosti mini, ki plavata brez gospodarja po valovih, in takih niso spuščali v morje le Rusi, ampak tudi Japonci. Saj so Japonci vedno stikali okoli portarturskega obrežja in polagali mine. Kdo more torej reči, da sta bili ravno ruski? In slednjič je tudi daljava desetih milj, ki jo navaja Togo, pretirana, ker tako daleč Rusi ne bi bili mogli tako natančno opazovati, kaj se je zgodilo.

A nesreča še ni mirovala. Dan 15. maja je moral Japoncem prizadeti še eno veliko izgubo.

Okoli Miautauskih otokov blizu kitajskega obrežja je križal drug oddelek japonskega brodovja. V njem je bila oklopna križarica „K a s u g a", jako moderna, sposobna ladja, in mala križarica „J o š i n o". Prišli sta južno od Port Arturja v Čiliški ožini v tako meglo, da se nista mogli videti. Pravijo, da je bilo ozračje tako megleno, da so morali podnevi rabiti električne projektorje, katerih svetloba se pa že na sto metrov ni več videla, dasi je ob istem času severno pri Port Arturju bilo čisto jasno.

Naenkrat je bil „Jošino" ravno pred nosom „Kasuge". Bilo je prepozno, da bi se bili mogli ladji ustaviti in stroj obrniti, da bi ju gnal nazaj. Jekleni nos „Kasuge" je zadel „Jošina" v stran, se je zarezal daleč vanj celo noter do strojev ter je zadel v dinamske stroje, kateri so dajali ladji električno razsvetljavo. Hipoma so seveda ugasnile vse luči v nesrečni ladji, vsled česar je nastala splošna zmešnjava. Vse so poizkušali, da zamaše veliko luknjo, skozi katero je drla voda v ladjo. A ni bilo mogoče, kajti „Jošino" ni imel oklepa in železni nos „Kasuge" mu je stran popolnoma presekal. Ladja je zajela v nekaj trenutkih toliko vode, da se je nagnila. Ko je poveljnik videl, da je vse zastonj, je ukazal, da spuste čolne na drugi strani in se rešijo. On je namreč mislil, da se bo ladja pogreznila na oni strani, na kateri je zadeta. Na drugi strani

so hitro spustili čolne, in vse je z največjo naglico poskakalo vanje, tako da so bili nabasano polni ljudi. A zopet se pripeti nepričakovana nesreča. „Jošino“, ki se je bil spodaj napolnil z vodo, se naenkrat prevali na drugo stran. Jamborji udarijo čez in po čolnih. Mnogo ljudi so pobili jamborji pri hitrem potapljanju, in prebrnili čolne, katerih moštvo je vrtinec potegnil za seboj v globino za potopljeno križarico. Večji del „Jošinovega“ moštva, ki je mislil, da je že rešen, se je potopil, in „Kasuga“ je samo 19 mož mogla potegniti iz vode. Poveljnik „Jošina“ z vsemi častniki je poginil. Ali so utonili, ali so se nalašč usmrtili, ker so se bali kazni, kdo ve?

Ruski zdravniki in častniki pri počinku.

To je bil najnesrečnejši dan za japonsko brodovje v tem letu. Sicer „Jošino“ ni bil posebno dragocen, a ker se je potopil istega dne, kakor „Hacuse“ in „Jošima“, je bil vtisk na Japonce vendar jako žalosten, podoben ruskemu po izgubi „Petropavlovska“.

Lov na mine.

Zdaj so pa začeli Japonci pravi lov na mine okoli Kvantuna. Kerov zaliv, v katerem se je potopil „Mijako“ vsled mine, je bil za Japonce jako važen, ker je tam voda globoka in morejo torej tudi veliki parniki priti do obrežja. Tu so torej začeli preiskovati in so izvlekli precej ruskih min iz vode.

Čimbolj so Rusi izprevideli, da na morju ne opravijo mnogo, tembolj so delovali z minami, in uspeh jih je naučil, da so na ta način prizadeli Japoncem mnogo več škode nego v odkritem boju.

A ravno nasprotno je pa s tem trenutkom tudi za Japonce nastala glavna naloga, da vse te zasejane mine poberó iz morja. Mine so nevarne še zlasti zaradi tega, ker niso stalne, ampak se odtrgajo od kraja, kjer so priklenjene in plavajo dalje brez cilja. Zgodilo se je, da so morski toki zanesli take plavajoče mine daleč vun na prosto morje, kjer so postale silno nevarne tudi za trgovske ladje. Listi so poročali, da je nekoč zadel ob tako mino kit, ki ga je seveda takoj strgala. Ali je bilo res ali ne — a ravno tako lahko se primeri nesreča tudi ladjam, ki plovejo brez vsakega sovražnega namena po podminiranem morju. Našli so take mine že po sto milj daleč od kraja, kjer so bile položene. Preden je admiral Makarov šel iz pristanišča, je dal vedno pred vojnimi ladjami preiskati pot, če niso položene tam japonske mine. Mnogo so jih polovili, in pri tem dognali, da so Japonci spuščali v morje tudi nepritrjene mine, kadar niso imeli časa, da bi jih priklenili na dno. One, ki jih niso Rusi potegnili iz vode, so plavale proč v Rumeno morje za strah trgovskim ladjam.

Lov na mine spada med najnevarnejše love; videli smo že, da se je več ladij ponesrečilo, ko so mine polagale, a še nevarnejše je, jih loviti, ker je velika nevarnost, da se ne dotaknejo mornarji eksplozivnih mest, ko jih vlečejo iz vode. Res se je zgodilo tudi Japoncem več nesreč pri tem delu. Mnogo so jih uničili na ta način, da so jih sprožili in so se razletele. Potem so jih pa

polovili veliko število in spravili, da jih v slučaju potrebe sami zopet porabijo.

Seveda spoznajo vsi, da bi bilo najbolje bojevanje z minami sploh prepovedati. Angleži so se že oglasili z ozirom na svoje ladje. A Angleži sami bi jih v vojski gotovo tudi rabili.

Ljudstvo in vojska.

Potrebno je, da se ozremo še v notranje razmere obeh vojskujočih se držav, kajti vojska zahteva od vsake države, da napne vse svoje sile in pokaže v dejanju moč, katero ima v vseh svojih udih. Vojska ni le zunanje dejanje, ki se vrši na bojišču ob strelih topov, ampak sega daleč v vse državno življenje, prevzame vse ljudsko mišljenje, vpliva na ves gospodarski in notranji razvoj in pretrese vse državno telo kakor mrzlica. Zato so se tudi največje državnopravne premembe vršile večinoma ob velikih vojskah.

Zanimanje za vojsko na Japonskem in na Ruskem nikakor ni enako in ne izhaja iz istih nagibov.

Japonci prebivajo na otokih in so v neprestanih trgovskih zvezah z azijskim vzhodnim obrežjem. Njihova dežela primeroma ni velika, severni otok Jedo ni rodoviten in je manj sposoben za gospodarski razvoj. Zato je za vsakega Japonca jako vabljiva misel, da bi si pridobili glavna pristanišča na nasprotnem bregu. Saj pristaniščem na japonskih otokih morajo odgovarjati pristanišča na nasprotnem obrežju, da je mogoč živahen promet. Ker je torej smoter vojske vsem tako blizo in ga vsakdo umeva in želi, je tudi navdušenje za vojsko veliko večje.

Na Ruskem ni tako. Velika večina ljudstva ni vedela mnogo o Mandžuriji do najnovejšega časa. Da je za dalekosežne smotre ruske politike potrebna oblast ob bregovih japonskega morja, je pač jasno politikom po poklicu, a veliki večini ruskega prebivalstva je malo do tega, ker Rusi niso trgovski, ampak poljedelski narod. Za vojsko v neznani, neprijazni deželi, kjer prebivajo rumeni, sovražni ljudje, daleč proč na drukem koncu sveta, za boj s tolikimi težavami in žrtvami, za tolike napore je pač težko navdušiti ljudstvo, ako od vsega tega ne uvidi resničnega uspeha v doglednem času. Ruski vojak gre na vojsko, ker car zapoveduje, a rad ne gre; junaško se bije in vse pretrpi, a bi rajši trpel zakaj bolj koristnega.

Ni se čuditi, da je vojska v obeh državah naletela tudi na načelen odpor. In sicer so se socialisti v Rusiji in na Japonskem uprli vojski. Na mednarodnem sestanku socialnih demokratov v Amsterdamu kmalu po začetku vojske sta stopila ruski in japonski socialist vpričo zastopnikov drugih narodnosti pred zbor, sta si podala roko in obsojala vojsko. Socialnodemokraški shod je na to soglasno sklenil resolucijo proti vojski.

Tudi Japonska ima svoje socialiste, na katere se bomo o priliki še natančneje ozrli. Japonci imajo neznansko veselje, da posnemajo vse, kar vidijo v Evropi, in če njihov mikado posnema evropske vladarje, če se njihovi častniki oblačijo, kakor naši oficirji, hočejo pa tudi njihovi socialisti biti v mednarodni zvezi. A prvo leto vojske se razen nekaj malih demonstracij ni pojavil poseben upor proti vojski.

Vzrok temu je pač poleg navedene popularnosti te vojske iz gospodarskih in narodnih vzrokov tudi v ustavnem življenju japonskem. Kajti Japonska ima svoj državni zbor, in ta je vojsko odobraval in dovolil mikadu zanjo potrebnih sredstev. S tem je pa odgovornost za vojsko prešla na vse ljudstvo, katero se čuti z mikadom zvezano po skupnem sklepu.

Drugače je pa v Rusiji. Tu še zdaj vlada absolutistična državna oblika, po kateri je

Car Nikolaj II. blagoslavlja vojake pri odhodu na bojišče.

car edini, ki ima skrb za vso državo, ljudstvo pa nima pristopa do postavodajalstva. Zato je pa car tudi odgovoren za vse, in vsaka nevolja nad notranjimi in zunanjimi težavami pade nanj in na njegovo vlado. V ustavni državi ima državni zbor največ odgovornosti. Stranke v medsebojnih bojih same izgladijo nasprotstva. Res je, da so izkušnje v evropskih parlamentih žalostne in da se mora mnogokrat reči: Čim več glav, tem manj dela. A vladar stoji izven bojev nad strankami, in zato ga ne zadene sovraštvo.

V Rusiji je pa car vse in njegovo uradništvo vsemogočno. Zato pa imajo agitatorji, ki delajo za anarhijo in za razrušitev države, lažji posel, ker hujskajo vse le na carja, češ ta je vsega kriv, ker nam ne dá svobode. Daleč nazaj v prejšnje stoletje sega ta agitacija. Stranka nihilistov si je postavila nalogo, da strmoglavi carstvo in dela na to s trmoglavo krutostjo. Carja Aleksandra III. so umorili z bombo, in mnogo ministrov in guvernerjev zadnja leta je pomrlo vsled nihilističnih atentatov. Ti atentati pa naravni razvoj stvari, kateri tudi v Rusiji stremi proti ustavi, le zadržujejo, ker dajejo vedno dovolj razlogov, da se svoboda ne razširi, ampak le skrči.

Nemiri, ki so pretresli Rusijo ravno zadnje dni, imajo v tem čudnem položaju svoj izvor. Govorili bomo o njih še obširneje. A zdaj opomnimo le to, da velika masa ruskega ljudstva zvesto drži s carjem. Ruski mužik vidi v carju neko višje, posvečeno bitje, katerega povelja so mu sveta. Kar „beli car“ ukaže, to se mora izvršiti brez ugovora. Rus ne vpraša, čemu se vojskuje. On ve le, da se car vojskuje, in da mora zato on na vojsko.

Ko bi se danes takoj dala Rusiji ustava, kakor jo imajo zapadne dežele, bi nastala le plemiška kapitalistiška oligarhija, ker splošne in enake volilne pravice bi vlada gotovo nedala. Saj sta več kot dve tretjini ruskega ljudstva nezmožni branja in pisanja in se za državnopravne zadeve ne zmenita prav nič. Zmagovala bi le kapitalist in birokrat tudi pri volitvah, in to bi bilo za ruskega mužika morda še slabše.

Ruski koledniki.

Rusija je velikanska in sestavljena iz tako različnih elementov, da se ne da vladati zdaj še drugače, kakor po močnem aparatu, ki drži skup tudi tiste dele, ki silijo narazen. So namreč v Rusiji narodi, kakor Tatari in kavkaška plemena, ki bi politično svobodo porabili zato, da oslabe moč ruske države, katero sovražijo, ker hočejo biti neodvisni. Deset milijonov je ljudi, ki nimajo niti stalnega prebivališča, ampak še zdaj s svojimi čedami hodijo od pašnika do pašnika. Takim ljudem je težko dati ustavo.

Vendar pa velika večina, kakor smo že omenili, drži zvesto s carjem. Judovski podaniki ruski so se sicer v velikih množicah odtegnili vojaški službi in so zbežali čez mejo. Vendar velika večina ruskega ljudstva sluša brez ugovora carjev klic in gre na boj proti azijskemu sovražniku s trdnim namenom, da stori vse, kar zahteva od njih domovinska dolžnost

Seveda so sovražniki Rusije vse poizkušali, da zaneté med vojsko tudi revolucijo v srcu carstva. Zlasti Angleži so vse storili, da se omaja zaupanje v rusko moč tudi v drugih državah, zlasti pa na mednarodnem denarnem trgu, kamor se mora seveda zatekati vsaka vojskujoča se država.

Tačas pa so Japonci doma z vsemi sredstvi delali na to, da povzdignejo bojevitost svojega ljudstva in mu ohranijo dobro voljo, da se žrtvuje za mikadove namene. „Slovenčev“ dopisnik iz Kitajske, o. Veselko Kovač, poroča o japonski bahatosti ter pravi:

V svoji nadutosti je pisal „Kokumin“ — skoro najvplivnejši in, reči moramo, med vsemi še najrazsodnejši časnik — nekaj dni po zavratnem napadu na Port Artur: „Ker je Rusija premagana in se je pokazalo, da proti nam nič ne zmore, prizadeva se nas pri drugih državah sumničiti, češ, da smo se pregrešili proti mednarodnemu pravu...“ Z velikim patosom potem pozivlja Japonce: „Proti ruskim sirovim in krutim dejanjem postaviti moramo svoja pravična dejanja, ruskim zvijačam in lažnjivim izjavam slediti morajo naše resnične. Ni treba razkrivati svetu ruskih zaničljivih sredstev, razkrila se bodo sama. Maščevati se nad sovražnikom z resnico in pravico — je najboljše plačilo.“

Meseca majnika je bila v Tokiu velika skupščina, katere so se udeležili Japonci brez razlike na veroizpovedanje v obilnem številu. Na shodu, ki je zboroval v buddhovskih prostorih, so govorili — seve v prilog Japoncem — celo odposlanci raznih protestanških ločin. Tu se je posebno poudarjalo, da se Japonska vojskuje za omiko, pravico in humaniteto. Posebno hvalo in priznavanje je žel na tem shodu župan stolnega mesta, baron Kozaki, ki je dejal: „Japonci imajo samo eno zaprto pristanišče, namreč — Port Artur.“

In vendar se je Rusija pokazala zmožno za velike žrtve. Dasi je res vojska bila nepripravljena in v mnogem oziru premalo izvežbana, se je pokazal vendar ruski prostak sposobnega za največje žrtve. Junaštvo preprostega vojaka pa kaže, da je v ljudstvu velika zdrava sila. In ta ostane, bodi izid kakršenkoli!

Steselj.

Zapustili smo Okuovo armado pri Pulantjenu, kateri je na naših zemljevidih začrtan z imenom Port Adams. Od tam vodi železnica v Port Artur. Ljaotunski polotok pa se pri Kinčovu zelo zožuje, ker sega Taljenvanski zaliv daleč v zemljo, tako da nastane tam le tesen prehod. Še južno se polotok nekoliko razširi in se imenuje Kvantun.

Ker je bila glavna naloga Japoncev, da odrežejo Port Artur, so se morali polastiti Kinčova in zasesti tam zemsko ožino. Zato se je pomikal general Oku proti jugu v dveh oddelkih. Poleg železnice vodi tudi cesta, katero so Rusi držali v dobrem stanu z ozirom na Daljnij in Port Artur, in Japonci

so prodirali ob obeh, da dobe ves promet v roke. Železnica vodi ob zapadni, cesta pa ob vzhodni strani. Rusi so se jako počasi umikali, da so bile vedno njih zadnje vrste v dotiki z japonskimi prednjimi stražami. Vršili so se neprenehoma majhni boji. Rusi so le ustavljali sovražnika, a se takoj umaknili, kadar je postala nasprotna premoč prevelika. Saj so vedeli, da bodo rabili vse svoje sile, kadar bodo odrezani od severa.

V Port Arturju je bil glavni poveljnik general Steselj, o katerem smo že govorili. Bil je mož, v katerega osebno sposobnost so vsi zaupali, kajti Steselj se je bil že odlikoval pri raznih priložnostih in je vselej dajal zgled izredne vojaške odločnosti. Ker je Stesljevo ime nerazdružno od zgodovine Port Arturja, podajemo tu nekaj črtic iz njegovega življenja.

Pred 39. leti sta zapustila dva mlada ruska vojna učenca po srečno prestanem izpitu vojno šolo Pavlovsko. Od tega dne sta bila častnika največje armade sveta in sta se imenovala: A. M. Steselj in A. N. Kuropatkin. Mladeniča sta študirala skupaj, a nista mogla biti nikoli pri istem regimentu. Končno sta bila odrejena službi na kraju, kamor zre danes z največjo pazljivostjo celi svet.

Steselj je potomec stare vojaške rodbine, katere izvor se dá zasledovati do časa Karla XII, švedskega kralja. Po smrti tega monarha se je nastanil v Rusiji eden njegovih generalov, ki je prišel v roke sovražnikov. Njegovo ime je Steselj in njegova sinova, Ivan in Mihael, sta stopila v rusko vojaško službo ter sta se pozneje izkazala kot hrabra častnika carja Pavla. Vzgojena sta bila v grško-katoliški veri, čeprav je ostal nju oče luteranec do svoje smrti. Ivan si je pridobil v vojski proti Napoleonu I. nevenljivo slavo. Pri Borodinu se je vojskoval na čelu regimenta cesarske garde, in car Aleksander ga je imenoval pozneje upraviteljem svoje priljubljene palače Carskega sela. Neka cesta v bližini vasi nosi še sedaj njegovo ime. Mihael Steselj je bil mnogo let kavalerijski častnik in je dospel do časti ulanskega polkovnika pri cesarski gardi. Vrhutega je poveljeval telesni straži caričini, ki mu je velela, da se je nastanil v obližju carske palače.

Njegov sin je Anatol Steselj — branitelj Port Arturja. Rojen je bil l. 1848. in ravno tega leta je zagledal tudi Kuropatkin luč sveta; oba sta torej stara po 56 let. Anatol je štel komaj deset let, ko ga je dal njegov oče v kadetno šolo v Petrovem dvorcu, kjer je ostal samo eno leto. Nato je šel v veliko vojaško šolo Pavlovsko. Tu se je spoznal s Kuropatkinom, s katerim je sklenil tesno prijateljstvo. L. 1866. je vstopil Steselj v pehotni polk rostovski; Kuropatkin je šel v Azijo in je služil pod Skobelevom.

Po precej viharnem življenju v Moskvi se je udeležil Steselj l. 1877. kot poročnik rusko-turške vojske. Bil je hudo ranjen, a je vendar hitro okreval in postal stotnik. V nadaljnji vojski se je udeleževal pogosto raznih bitk, kjer se je vedno proslavil. Ko so sklenili mir, je prejel častni meč in red sv. Stanislava, obenem pa postal major pri svojem polku. Sedaj se je začelo Stesljevo romantično življenje v Aziji. Steselj razumeva sibirske razmere, pozna zahodne in vzhodne dežele te velikanske ruske provincije. — V zadnji bokserski vstaji na Kitajskem se je mnogo imenovalo njegovo ime. Odslej je živel skoro izključno v Port Arturju, kjer je s svojim slavnim tovarišem generalom Pflugom mnogo storil za to, da se je napravila ruska trdnjava skoraj nepremagljiva. Steselj je temeljito vojaško vzgojen, pozna zemljemerstvo, kemijo, fortifikacijo in vojno sanitetstvo. Trdovraten je kakor njegov stric, ki se je postavil neustrašno v bran Napoleonu pri Moskvi, in hraber in drzen, kakor njegov veliki učitelj Skobelev. Od l. 1875. je bil oženjen z Marijo Steselj; iz tega zakona izvira edini sin Aleksander Anatoljevič,

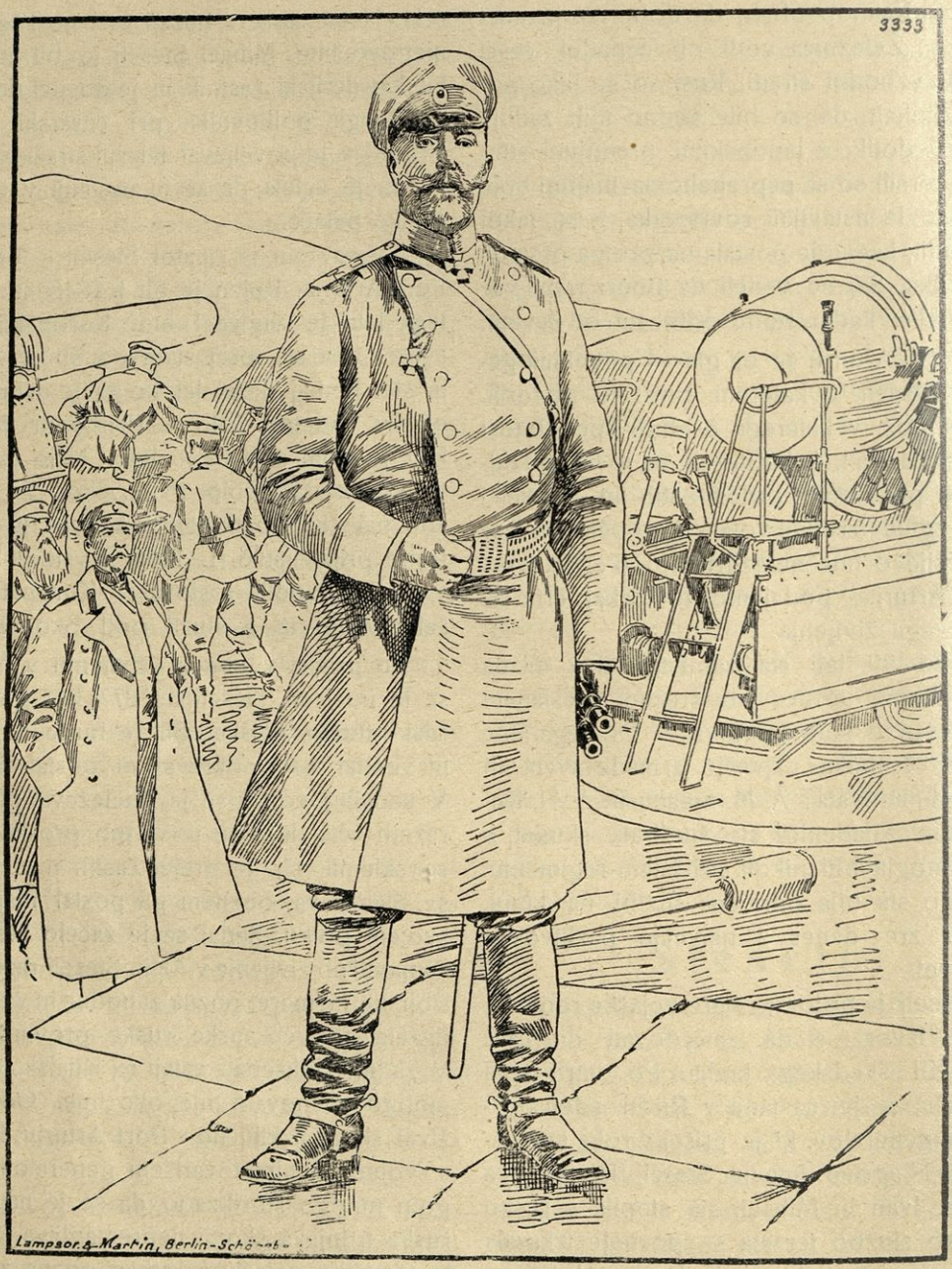

General Steselj.

ki službuje kot častnik pri drugem bataljonu gardnih strelcev v Carskem selu.

V Port Arturju so bile Steslju podložne najprej poljske čete, katerim je poveljeval, še preden je bil njih večji del v Port Arturju. To sta dve strelski diviziji, in sicer 4. pod generalmajorjem Fokom in 7. pod generalmajorjem Kondratenkom. Vsaka je štela dve brigadi, in poleg njiju je imel Steselj še 7. vzhodno-sibirski strelski topniški oddelek in 4. vzhodno-sibirsko strelsko topniško brigado. Trdnjavska posadka je štela 3. bataljone

trdnjavskega topništva, trdnjavsko torpedno stotnijo, trdnjavsko sapersko stotnijo in trdnjavsko brzojavno stotnijo.

To je bila pač velika množica ljudi — več kot 30 000 mož, in za toliko posadko je bilo treba seveda ogromne množine hrane, streliva, obleke, in neštevilnih drugih potrebščin. Tudi na brodovju je bilo kakih 10.000 mož, za katere je bilo treba istotako vsega preskrbeti. Ogromne zaloge provianta so spravili v Port Artur. Vojna intendantura je imela nalogo, trdnjavo preskrbeti z vsem tudi za slučaj dolgega obleganja. Kake so bile zaloge v resnici, bomo še videli. Ker so žene in otroke o pravem času odposlali iz Port Arturja, je bilo upati, da zaloge zadostujejo za dolgo časa.

Bitka pri Kinčovu.

General Steselj je sklenil, da Japonce zadržuje, dokler mogoče, in se potem ž njimi vojskuje za vsako ped zemlje ter jim izkuša pri tem prizadeti kar največje izgube. Na ta način je upal, da se drži toliko časa, dokler mu ne pride na pomoč baltiško brodovje na morju in Kuropatkin od severne strani.

Pred vsem je bilo treba držati ožino pri Kinčovu, ker tu je svet gričevit, sovražnik more napadati le na majhni fronti, in mogoče mu je prizadeti velike izgube. Da Kinčova ne bo mogel držati, je Steselj dobro vedel, kajti tamošnje utrdbe so bile le začasno zgrajene in slabo preskrbljene. Glavno moč je Steselj rabil, da je utrjeval portarturske trdnjave, in to je mogel tem boljše, čimdalje zamudi Japonce pri Kinčovu.

Južno od Kinčova so Naušanski griči, med katerimi prodira železnica, cesta se pa vije po robovih in ima tri klance, ko vodi čez višine. Kinčovski zaliv na zapadni strani je jako plitev. Pri Tafančenu na vzhodni strani pa sega takozvani Handov zaliv daleč noter do železnice. Južno sega v morje polotok Taljenvan. Potem sledi proti jugu še Viktorijin zaliv, in ob njem na daleč vun molečem polotoku je lepo trgovsko mesto Daljnij. Železnica, ki vodi v Port Artur, je pri postaji Sanšilipu po stranski železnici zvezana z Daljnim.

Naušanski griči gledajo od juga ravno na najožji del pred seboj, od katerega sem so morali Japonci izvršiti drzni naskok. Oku je bil jako močan. Imel je 216 topov in tri divizije vojakov, ki so imele seveda svoje reservne brigade.

V sredi ožine je en osamljen grič, kateri pa ne zavzema cele ožine, ampak pušča na obeh straneh ob morju precejšnjo ravnino. Tega griča Rusi že izpočetka niso mogli držati, ker bi jih bili na njem Japonci obkolili in stisnili od vseh strani. Ruska bramba se je mogla torej razviti le na Naušanskih gričih južno od ožine, ki se dvigajo kakor poprečne stene in imajo za seboj ravnino, po kateri se je bilo Rusom mogoče umakniti. Tu so Rusi trdno vzidali 30 težkih trdnjavskih topov, katere je treba seveda postaviti na zidano, jako močno podlago, in 40 lažjih premakljivih topov. Poleg tega so skopali jarke za strelce in naredili nasipe, katere so zavarovali z žičnimi mrežami. Tudi podkope so bili Rusi naredili in jih nabasali s strelivom, zlasti na zapadni strani. Ruske sile so znašale dve pehotni brigadi, eno topniško brigado in del 4. vzhodno-sibirske strelske divizije pod poveljstvom generalmajorja Foka.

Generalmajor Fok, o katerem bomo še slišali, je šipkinski junak. Zdaj je že v tretji vojski. V rusko-turški vojski je poveljeval 14. dragomirovski diviziji 53 pehotnega volynskega polka. Eden prvih je dosegel turški breg ob Donavi in si zaslužil tam red svetega Jurija 4. stopinje. Odlikoval se je v Šipki in bil tudi ranjen v tej vojski. Steselj je torej hrabrega in preizkušanega poveljnika poslal proti Japoncem.

Kakor ob Jalu, so bili tudi tu Japonci jako zgodnji. Ponoči je bilo že vse pripra-

ljeno, in komaj je prva zarja dné 26. maja razsvetljavala Naušanske griče, je že japonsko topništvo začelo streljati, in pod varstvom njegovih strelov je prodirala pehota. V sredi je bila prva divizija, ob levi tretja in ob desnem krilu četrta divizija.

Zanimivo je bilo pa to, da so Rusi in Japonci, vsaki na eni strani, podpirali vojsko tudi od morja sem. V Kinčovskem zalivu je namreč japonski admiral Hozoja postavil precejšnje brodovje. Bila je tam obrežna oklopnica „Hej-jen“ ter topničarice „Cukuši“, „Čokaj“ in „Akagi“. Te ladje so imele močno topništvo: tri 26 *cm*, dva 21 *cm*, dva 15 *cm* in trinajst manjših topov. Najbrže je bilo poleg njih tudi še več torpedovk.

Te ladje so postavili ob stran in nekoliko zadaj, tako, da bi obstreljavale Ruse od strani, medtem, ko armada napada od spredaj. A v Kinčovskem zalivu je morje jako plitvo in ladje se niso mogle dovolj prosto gibati. Nekaj časa so streljale na levo rusko krilo, potem so pa odplule. Da bi bile trpele kako izgubo, se ni izvedelo, in ni tudi prav jasno, zakaj so zapustile svoje mesto.

Rusi so pa pri Taljenvanu postavili topničarico „Bobr“ in torpedna rušivca „Bojkij“ in „Bujnyj.“ Te so podpirale rusko desno krilo in so mogle tudi streljati na levo japonsko krilo. Bil je jako drzen izlet iz Port Arturja, po katerem se jim je posrečilo, da so prišle iz pristanišča, ne da bi jih ustavile japonske torpedovke. Čudno, da ni bilo tu nobenih japonskih ladij, katere bi bile vendar Ruse lahko pregnale in tudi od te strani podpirale japonski napad. Ta dan se je bil začel v Port Arturju z neprijaznim jutrom, in močan južnozapadni veter je vznemirjal morje, da so valovi ves čas pljuskali čez bok „Bobrov“. Včasih je voda udarila celo v odprta žrela topov. Vendar so pluli Rusi še dovolj hitro.

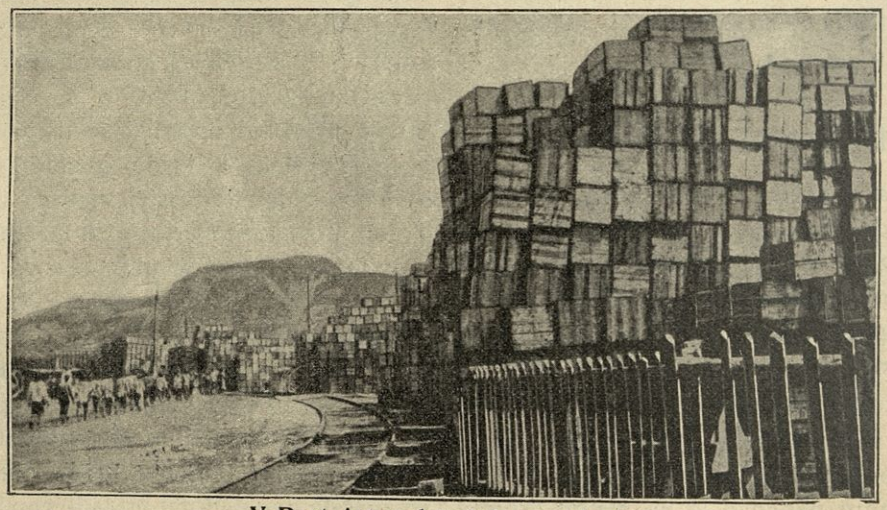

V Port Artur dovažajo proviant.

Ob 11. zjutraj je prišel „Bobr“ k Taljenvanu, kjer je dobil telefonogram od generalmajorja Foka s poveljem, naj zadržuje z morja prodiranje Japoncev ob desnem krilu ruskem, da ga ne obidejo. „Bobr“ je bil tačas že dvignil sidro in šel v zaliv okoli Taljenvanskega polotoka. Takoj, ko je zagledal sovražnika na suhem, je začel streljati po njem. Japonce je napad z morja iznenadil, zlasti še, ker niso bili postavili težkih obrežnih baterij, s katerimi bi mu bili prišli do živega. Takoj po prvih dobromerjenih strelih „Bobrovih“ se je že začela skrivati japonska pehota. Nekateri oddelki so kar bežali za

Sampsonovo goro. V „Novem Kraju“, ki je med obleganjem izhajal v Port Arturju, pravi udeležnik tega boja, da je en strel zadel v sredo topništva, ki so ga prevažali po železniškem nasipu, in je provzročil strašno opustošenje. Videli so z „Bobra“ padajoče ljudi in konje. Tu se je pokazalo, kako more ladja pomagati vojski na suhem. Japonci so streljali seveda nazaj, a njihovi majhni topovi niso dosegli „Bobra“, tako da ni bil na njem ranjen ves dan niti eden mornar.

Japonci so bili tako odvrnjeni od morskega brega; ko so se pa umaknili na suhem, so prišli pod baterije polkovnika Romanovskega, katere so jih zopet sprejele z uničujočimi streli. — Na tej strani Japonci niso prodrli.

Pač pa so z veliko silo obstreljavali sredino kinčovskih pozicij.

Tri ure je trajala silovita kanonada Japoncev. Rusi so ji odgovarjali z enako silo, a vendar se je primaknila japonska pehota ruskim postojankam do 200 *m*. Ruske kroglje so z višine udarjale na Japonce v nižini in jih grozno podirale na celi črti. Vendar se ti niso zmenili za izgube in pustivši na mestu mrtve in ranjene, drli naprej. Na neravnih tleh so se jarki in kotline polnile z mrliči. Z barbarsko brezčutnostjo so pa komandirali japonski poveljniki le vedno naprej, in čez trupla padlih tovarišev so hiteli japonski vojaki vedno naprej pred žrela ruskih topov. Kjerkoli so ruski topovi naredili vrzel v japonskih vrstah, je nov oddelek odzadaj izpolnil nastalo luknjo. Rusi so streljali enakomerno, gotovo in hladnokrvno, tako da se je že tukaj pokazalo Fokovo strelstvo kot popolnoma izvežbano in sposobno za največje uspehe.

Neprenehoma je trajal boj do popoldne. Japonsko središče, ki je drlo naprej, je bilo od ruskih strelov vse razbito in tudi levo krilo je trpelo velikanske izgube. Vkljub žrtvam pa doslej Japonci niso vzeli Rusom niti pedi zemlje. Zdaj so pa ruske reserve na vzhodni strani začele prodirati, da bi Okuovo levo krilo obkolile in zajele. General Oku je zapovedal Japoncem na tej strani, da se umaknejo. Do 6. zvečer je tako trajal boj, in Japonci so že skoro omagovali. Oku je videl tudi, da mu že pohaja strelivo, s katerim so cel dan gospodarili tako razsipno.

Oku pa ni hotel nazaj. Ob 6 uri zvečer je ukazal, da naj naskoči vsa japonska vrsta ruske trdnjave, naj stane karkoli. Kakor vihra so se zagnali Japonci na griče, a zopet jih je odbila ruska hrabrost.

Že je hotel dati japonski poveljnik povelje, da se naj napadavci umaknejo, pa je začelo iz Kinčovskega zaliva streljati japonsko brodovje na ruske utrdbe. Posrečilo se mu je najti v bližini mesto, s katerega so njegovi topovi udarjali naravnost v stališče levega ruskega krila. Bila je izredna sreča, zadnji trenutek, ker če bi bilo prišlo brodovje le malo pozneje, bi bili Japonci že bitko izgubili. Bil je slučaj, kakršnih ni mogoče vedeti naprej, a ki v vojski tolikokrat odločujejo. Zdaj se je pa zagnalo desno japonsko krilo zopet v naskok. A niso šli več naravnost proti Rusom, ker bi bili zašli v mreže trnjevih žic in so se tudi bali, da ne stopijo na ruski podkop, kateri bi jih bil z veliko eksplozijo vrgel razmesarjene v zrak, ampak zaleteli so se v plitvo morje in obšli v vodi nevarno obrežje. Z morja je pa hkrati streljalo japonsko brodovje na višine. Tako je 4. japonska divizija naskočila najslabši ruski del ob strani, kjer se ni mogel držati. Zdaj je pa od spredaj naskočila še 3. divizija, tako da je levo rusko krilo bilo napadeno od dveh strani.

Po naključju so Japonci, ki so napadali od strani, dobili v roke tudi električno zvezo podkopov. Podkopi so bili namreč napravljeni na severni strani, da bi jih poveljnik, ki je pričakoval seveda napada le od spredaj, ob pravem trenutku sprožil in pognal v zrak japonski oddelek, ki bi ravnokar tekel

po podkopanem mestu. 4. divizija, ki je bredla skozi morje, se je pa podkopom ognila in je prišla med podkope in rusko postojanko. Bila je pa le sreča, da so našli električno zvezo in jo pretrgali. S tem so bili podkopi neškodljivi, in 3. divizija je brez skrbi naskočila.

To je odločilo japonsko zmago. Rusi strahovito oslabljeni od morskih baterij, so se umaknili v popolnem redu, Japonci pa so zasedli po težkem boju Naušanske griče. Rusov zasledovali niso, kajti bili so tako utrujeni, da so kar popadali v prejšnjih ruskih postojankah in počivali čez noč.

Kaj pa „Bobr“ in hrabra mu tovariša? Popoldne je odplul v Daljnij. Zakaj neki?

Generalmajor Fok,
poveljnik 4. sibirske strelske brigade v Port Arturju.

Ali je mislil poveljnik, da je za ta dan vojno delo končano? Pozneje so pravili vojaki z baterij, da dokler je stal „Bobr“ na svojem mestu, so se ruske baterije ložje držale. Ko je odšel, so pa Japonci dobili več duška in so zasipavali ruske baterije s svojimi šrapneli toliko časa, da so morale utihniti. V Daljnem je mestni glavar ob 11. uri ponoči poklical k sebi kapitana in mu naznanil, da je Fok zapustli kinčovsko postojanko. „Bobr“ torej ni imel več opravka tam. Popolnoči so se posvetovali njegovi častniki. kaj naj store. Sklenili so soglasno, da se vrnejo v Port Artur, in če zadenejo ob sovražnika, se prebijejo skozi, če bi se jim pa ponesrečilo, zavozijo k bregu in razstrele ladjo.

Bila je svetla, mesečna noč, in malo verjetno je bilo, da pridejo nezapaženi domov. Proti jutru so bili že blizu Port Arturja. V zalivu Tahe so počakali jutra, ob 6. uri je pa „Bobr“ že spustil sidro v portarturskem pristanišču. —

V tej bitki so izgubili Japonci okoli 5000 vojakov s častniki vred, Rusi pa okoli 800. Rusi so naredili vse, kar so mogli, in so Japoncem pustili tudi le to, kar je bilo popolnoma nemogoče vzeti s seboj. Japonci so dobili seveda težke vzidane topove, podkope, projektorje in deset strojnih topov, katere so pa Rusi popolnoma pokvarili, da niso bili za nobeno rabo več. Poljske topove so pa Rusi vse vzeli s seboj.

O ruskem porazu se torej tu ne da govoriti. Generalmajor Fok je imel nalogo, zadržati in oslabiti Japonce, kolikor more. To je tudi storil s svojimi vrlimi četami. Ko so bili Japonci gospodarji na morju, ni bilo niti misliti na to, da bi se Kinčov držal. Prej ali slej je moral pasti

Drugi dan so Japonci šli dalje proti jugu ob železnici in so vzeli brez boja Sanšilipu. Tako se imeli v rokah važno križišče železnice proti Port Arturju in Daljnemu. Seveda je bila v njih rokah tudi bolj severna lokalna železnica od Tafančena do Taljenvana. Ruske ladje v zalivu so ušle in se zatekle nazaj v Port Artur.

Mnogo zanimivih podrobnosti so pozneje pripovedovali na obeh straneh o tem boju. V portarturskem „Novem Kraju“ je pisal ruski udeležnik tega boja:

Dne 26. maja ob 4. uri zjutraj so zagrmele sovražne baterije, ki so se razvile od zaliva Kinčovskega do Kinueškega zatoka in osredotočile iz 150 brzostrelnih poljskih topov prav hud ogenj na baterije kinčovske pozicije in njene nasipe in okope, v katerih se je bil razpostavil skrivajoč se peti vzhodnosibirski strelski polk.

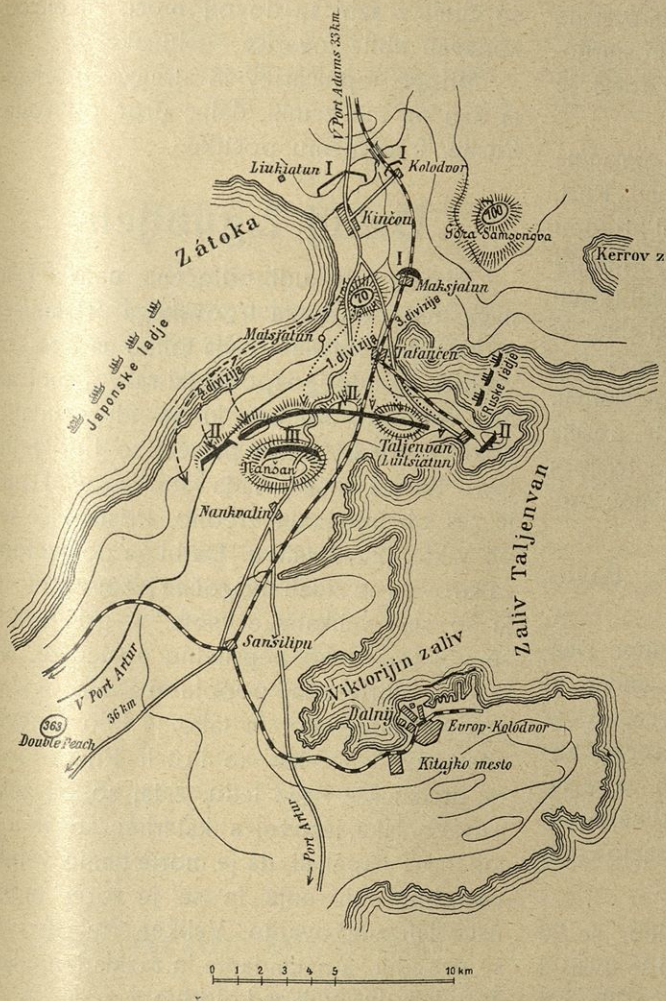

Črtež k bitki pri Kinčovu.

I. Ruske postojanke pred bojem
II " " med bojem.
III. Rusko stališče v zadnjem boju, po katerem so se umaknili na jug.
Črte s pušicami pomenijo smer japonskih napadov.

Na vsi okopni črti in po ravnini je bilo mnogo truda z našimi baterijami; divjal je boj in nastal metež letečih in trgajočih krogelj, prava nevihta, v kateri je padala jeklena in svinčena toča.

Sovražnik je metal na nas artilerijski ogenj, ki ni zgrešil cilja. Kroglje niso skoraj nikdar prezgodaj ali predaleč zadevale, plavajoči topničarski čolni pa so razvili nič manj silno strelbo, vzeli vso pozicijo v navskrižni ogenj in ga izvajali s tako gotovostjo in silo, da so z istočasnimi streli granat in mnogih topov popolnoma razdrli obran okopov in jih raznesli z baterijami vred.

Na vsej črti ni bilo živega mesta, kamor ne bi leteli šrapneli in sipali svojih koscev.

Pri bateriji Visokih je bil navodčik (merivec) Koval strašno ranjen; toda ni se zmenil za bolečine; le nalahko se je zavezal in omahuje stopil iz zavetja k svojemu topu, da zameni ravno v oči ustreljenega navodčika; izbere si prostor na klopi pri topu, pomeri in pade kakor pobit. Ko se zave, zbere zopet svoje moči in nameri top enkrat, drugič, po tretjem strelu pa se obrne k prišedšemu poveljniku štabnemu kapitanu Visokih in kakor v nezavednosti pravi: „Črne velike muhe mi plešejo v očeh; vaše visokorodje, ne morem več . . .“

Pri Volkovski bateriji je šrapnel topničarju Šendjuku prebil noge. Ko so ga prevezali, ni hotel mirovati; nevoljen se je vlekel k topu rekoč: „Streljati hočem!“ Sanitejci so ga odnesli v zavetje. Šendjuk je padel v omedlevico in utihnil. V vročem boju niso zapazili, kako se je čez nekaj časa privlekel k topu in začel kričati: „Ako mi ne dovolite streljati, ubijte me!“ Svež je bil jasni jutranji zrak, a pri gromu eksplozij in strelov, pri vršenju krogelj, kamenja in peska, pri stoku in kriku ranjencev ter pri neutrudnem, dasi brezuspešnem naporu ruskih vojakov pri topovih se nad baterijami ni razpršil črni, udušljivi dim razpočenih granat;

ta dim je bil tako nasičen s strupenimi pari, da so vojaki, boreči se s sovražnikom in smrtjo, bili vsi omamljeni od njega. Povzročal je glavobol in mučno bljuvanje.

Pri Baranovski bateriji se je ogromna množica šrapnelov razletavala nad Rusi. Že drugi navodčik je padel s klopi pri topu —na mestu ga je ubilo. Granate po tri in po štiri zaporedoma se razletujejo sredi ravani in zgoščujejo že itak neznosni težki dim, ki se le počasi vali naprej. Že je drugi top izpodbit. Malo je še ostalo vojakov skupaj. Pehota jim iz svoje varne zasede pošilja strele na pomoč. Granate letajo in letajo s silnim truščem in sikanjem, razbijajoč vse, kamor se zarijejo.

„Vaše blagorodje, streliva ni!“ „Poglej po ranjencih in odidi!“

Tako je bilo v začetku tretje ure. Dasi so naši topovi nehali grometi, vendar ni utihnil ogenj nasprotnikov. Kroglje so se neprestano sipale na baterije. Poročnik Salomonov, ves izmučen že sam, je videl, da je njegovih ljudi padlo že tri četrtine, ostali so pa do smrti utrujeni. Da ne pobijejo vseh, je vdrugič ukazal, da odidejo.

Ko so se že spuščali v nižino, se je pokazalo, da je pri bateriji ostalo še dvajset šrapnelov, ki so jih pozabili, ko so jih prekladali po noči ob plohi. Hitro se vrnejo nazaj, da še te postrele. A samo en top je bil še za rabo. Brž ga pripravijo in začno ogenj. S hladnim ravnodušjem opravljajo vojaki svoj smrtno nevarni posel.

Ogenj Japoncev se pomnožuje do neverjetnosti, ko uvidijo, da je baterija, ko je že umolknila, zopet oživela. Rusi postreljajo ostalih dvajset krogelj, ki so varno ležale v verigah; še enega jim ubije japonska kroglja in jih več rani, nato pa baterija utihne. Ruski vojaki so v največji smrtni nevarnosti ves dan kazali neko neobčutno hladnokrvnost, in slednjič so, pozabivši svoje utrujenosti, vsi skupaj, zdravi in ranjenci, ki so čutili v sebi še dovolj moči, začeli po kopavati ubite tovariše — junake

Mnogo topničarjev in strelcev je leglo ta dan na tuji zemlji, daleč proč od rodne Rusije, k večnemu počitku.

Dalnij izgubljen.

Zdaj je bila tudi odločena usoda Daljnega, tega krasnega trgovskega pristanišča, na katero je stavila Rusija toliko nad za svoj bodoči narodnogospodarski razvoj na Daljnem Vzhodu. Milijoni, ki so jih zazidali v luko, v skladišča in v palače, so bili izgubljeni. Kar je ruska vlada storila za Daljni, je res občudovanja vredno. Pristanišče leži ob Viktorijinem zalivu. Da bi ga popolnoma zavarovali, so zidali mogočne jezove v morje, ki so stali velikanske vsote. A pri tem so se pokazale jako neprijetne posledice. Ker je bilo morje zdaj popolnoma mirno, je pa pozimi zmrzovalo, in tako je bilo v nevarnosti ravno to, kar so hoteli Rusi doseči — pristanišče brez ledu. Zdaj so pa zidali nanovo take jezove, s katerimi so morski tok tako napeljali, da je morje imelo vendar potrebno valovanje in se je torej moglo ustavljati zmrzovanju. Velike črte ob obali so priredili za nakladanje in razkladanje ladij in zidali dva velika kolodvora.

Carjev ukaz je tako iz ničesa ustvaril mesto, katero ima pred seboj veliko bodočnost in od katerega je bilo upati, da Rusiji obrestuje ogromne stroške, katere so imeli ž njim. Sicer je bilo jasno, da se bo Daljni razvijal na škodo Vladivostoku, a kdo je mislil, da ne ostane v ruskih rokah?

Ker Daljni ni nikakor utrjen, ampak zgrajen samo za trgovino, so ga zasedli Japonci brez težav takoj 30. maja.

Zadnje trenutke so porabili Rusi še v to, da pokončajo svoje lastno dragoceno delo. Ladje so potopili v luki, da jo kolikor mogoče zabašejo. Velike množine premoga in stavbenega materiala, zlasti za železnice,

so zažgali. Pristaniško zgradbo, zlasti mogočni molo, ki sega daleč v morje, so izkušali razstreliti, kar se jim pa ni povsem posrečilo, ker niso imeli dovolj časa. Dne 29. maja so pa bili že zapustili Daljni in šli v Port Artur.

Japonci so najprej popravili železnico, iz katere so Rusi v naglici izdrli tir. Železniški vlaki so bili deloma sežgani, a so se dali popraviti. Mnogo železniških potrebščin pa so dobili nepoškodovanih. Potem so začeli iskati min, katerih so mnogo potegnili iz vode. Potopljene ladje v luki so preiskali potapljači in jih razstrelili. Posamezne dele so potem potegnili iz morja, da so naredili zopet prostora. Ker so imeli pri iskanju min Japonci že dovolj žalostnih izkušenj, so postali previdni. Če se jim je zdelo prenevarno, da bi katero mino potegnili na suho, je zlezel potapljač pod njo in spodaj pritrdil prebijalno patrono, katero je po električni žici zvezal z ladjo. Ta je odplula tako daleč, da je bila varna, in je vnela patrono, katera je mino razstrelila. Tako je izgubila Rusija Daljni. Ali ga kdaj dobi zopet nazaj — kdo ve?

Port Artur blokiran.

Japonci so morali po zadnjih izgubah na morju tem bolj hiteti, da čimprej uničijo portartursko brodovje. Kajti dokler niso bile uničene vse ruske ladje, se niso mogli Japonci svobodno razvijati. Za Japonce je zmaga na morju potrebna bolj kakor zmaga na suhem; kajti oni so navezani na brodovje kakor Angleži.

Japonsko brodovje ni moglo uničiti ruskega, ker ni moglo do njega. Treba je bilo torej iskati drugega sredstva, s katerim bi se gotovo dosegel ta namen. In edino tako sredstvo je bilo, da od suhega zasedejo japonske baterije take višine, s katerih bi mogle postreljati ruske ladje v pristanišču. A teh višin niso mogli dobiti, dokler jih je branila še hrabra in z vsem preskrbljena ruska posadka. Zato so morali Port Artur zapreti tudi od morske strani, da trdnjavo popolnoma odrežejo od zunanjega sveta, in da jo vsaj izstradajo, ako je ne bi mogla vzeti z naskokom oblegajoča armada.

Treba je bilo torej Port Artur tudi od morske strani oblegati ali blokirati.

Če primerjamo izgube obeh brodovij, vidimo, da Rusi niso bili v tem trenutku ravno tako slabi. „Petropavlovsk“ se je potopil, „Cesarjevič“, „Retvizan“ in „Pobjeda“ so bile poškodovane, a že zelo popravljene; z drugimi vred so imeli torej Rusi šest bojnih oklopnic, Japonci pa samo štiri po izgubi „Hacuse“ in „Jašime.“ Oklopnih križaric Rusi niso imeli v Port Arturju, in izmed velikih zavarovanih križaric se je bil „Bojarin“ potopil, ko je zadel ob mino. Precej huda izguba je zadela rusko brodovje, ko se je ponesrečila velika zavarovana križarica „Bogatir“, ki je prodrla do Vladivostoka. Ko se je „Bogatir“ vračal, je zadel v gosti megli na ostro skalo, na katero je sedel s tako silo, da ga več tednov niso mogli premakniti. Vzeli so z „Bogatirja“ vse topove in vse težje predmete, da so ga olajšali. Ko je došel admiral Skrydlov v Vladivostok, ga je dal dvigniti s skale; privlekli so ga v Vladivostok in popravljali, a za boj ni bil dolgo več sposoben. Japonci so bili pa tudi izgubili mali križarici „Jošino“ in „Mijako“. Da je na obeh straneh bilo izgubljenih tudi mnogo torpedovk, je jasno, dasi se njih število med vojsko ni izvedelo.

Jako izveden in pogumen poveljnik ruskega brodovja bi bil torej gotovo tudi med blokado mogel marsikaj storiti proti japonski pomorski sili.

Dne 27. maja je admiral Togo oznanil blokado nad celim obrežjem južno od Port Adamsa in Piceva z vsemi pristanišči. Res so Japonci imeli že v oblasti vse obrežje razen Port Arturja, kateri je s svojimi obrežnimi baterijami držal v strahu vse japonsko

brodovje, da se ni nikoli upalo preblizu. Ravno ti izvrstni ruski topovi so pa bili krivi, da Japonci niso mogli blokade popolnoma izvesti in da so Rusi imeli vendar še toliko duška, da so se kake manjše ladje prikradle v pristanišče ali iz njega. Japonske ladje so morale obdajati Port Artur v daleč raztegnjenem loku. Dasi jih je bilo mnogo in so bile v vedni zvezi med seboj, pa vendar ta obroč ni bil tako trden, da ne bi bila ponoči ali v gosti megli prišla skozi kaka druga ladja. Ker so ruske baterije z Zlate gore streljale po 7 do 8 *km* daleč

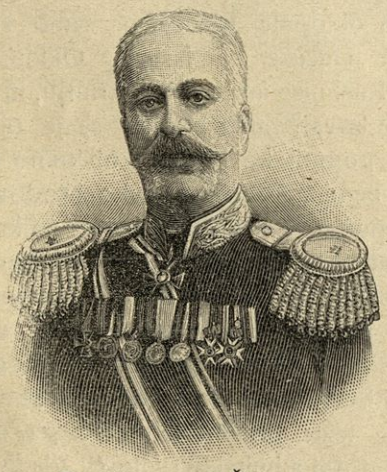

Ruski general Čičagov.

s popolno gotovostjo, je bila ta razdalja od obrežja Japoncem nepristopna.

Sicer so mine bile tudi napoti ladjam, ki so hotele predreti blokado. A majhne ladje, ki niso globoko segale v vodo, se niso mnogo zmenile za nje. Mnogokrat nismo hoteli verjeti, če so dohajala iz blokiranega pristanišča portarturske novice v Čifu. Res je bilo mnogo časniških „rac“ vmes, vendar je pa istinito marsikaka kitajska džunka našla pot skozi blokado, pripeljala za velikansko ceno kaj živeža v trdnjavo in prinesla nazaj nekaj novic za vedeželjne časnikarje

Take ladje so plule ob bregu pod varstvom ruskih baterij proti vzhodu, dokler niso dosegle prostega morja. Če so bile dovolj hitre, so potem že v velikem ovinku ušle in za japonskim hrbtom našle pot nazaj na Kitajsko. Manj varno je bilo na zapadni strani. Kajti baterije na Ljaotešanu niso bile mnogo vredne, in ko so ladje priplule mimo Tigrovega polotoka, so bile že brez varstva.

Še na drug način so poizkušali Rusi vkljub blokadi ohraniti zvezo z nasprotnim kitajskim obrežjem. Ruski konzul v Čifu je na strehi svoje hiše priredil postajo za brezžično brzojavljanje. Portarturci so pa priredili dve postaji: eno na Zlati gori, drugo na Ljaotešanu. Nekaj tednov so na ta način pošiljali Rusi čez morje poročila. Delali so to ponoči, da jih ne bi nihče opazil. A ko so prišle v svet razne novice iz oblegane trdnjave vkljub temu, da je bila na suhem in na morju zaprta od sveta, je japonski konzul v Čifu dal opazovati stanovanje ruskega konzula. Takoj se je pritožil pri kitajski vladi in zahteval, da prepreči to nočno brzojavljanje, češ da je zoper nevtralnost, da imajo Rusi brzojavno postajo na kitajskih tleh v vojne namene. To se je tudi zgodilo, in kmalu je Port Artur izgubil tudi to malenkostno vez z zunanjim svetom.

Seveda je tudi na suhem poizkušal Steselj dobivati vsaj poročil o zunanjih dogodkih in sporočati Kuropatkinu o svojem položaju. — Omenimo tu hrabrega podpolkovnika J. Romejka-Gurka, sina slavnega generala iz turške vojske. Ta se je ponudil po bitki pri Kinčovu, da donese Kuropatkinu Stesljevo poročilo o položaju na Kvantunu. Z nekaj kazaki je prejezdil vso pot skozi japonske postojanke do Ljaojana, kjer so mladega junaka sprejeli z velikim navdušenjem.

Tudi novega premoga ni mogla dobiti oblegana trdnjava. Sicer ni bilo treba vedno kuriti vseh ladij, ker so večinoma ležale mirno, a več jih je pa moralo vendar neprenehoma biti pripravljenih. Bilo je jasno, da mora slednjič pri dolgem obleganju zmanjkati tudi premoga. Živil je bilo v Port Arturju

jako mnogo. A od samih konserv se človek ne more vedno hraniti, ker mora imeti za zdravje tudi sveže rastlinske hrane. Mnogo se je pisalo o velikanskih zalogah streliva. Pa pri neprestanih bojih se slednjič porabijo tudi največje zaloge. A videli bomo še, kako je bilo s temi zalogami.

General Fok se je bil vrnil v utrdbe, ki v velikem kolobarju obkrožujejo Port Artur. Saj zunaj se ni mogel nikjer držati. Japonski poveljnik general Oku se je pa polastil vseh potov in je odrezal Port Artur popolnoma proti severu. — Zdaj se je jela izkrcavati obležna armada v vedno večjih množinah. Dalnij je služil kot izborno pristanišče, ki je poleg tega še po železnici zvezan z notranjo zemljo. Tudi v Kinčovu in drugih zalivih so se izkrcavale japonske čete, da je bil kmalu Ljaotun poln vojaštva, ki se je pripravljalo na obleganje z vsemi vojaškimi sredstvi. Velikanske obležne topove so dovažali in iskali zanje pripravnih mest, da jih postavijo na zidane podlage, odkoder bi metali smrtonosni ogenj na utrdbe.

Pomoči torej ni bilo več pričakovati od nikoder. Saj je Steselj vedel, da bo velika japonska armada zadrževala Kuropatkina in mu preprečila pot k osvoboditvi trdnjave. Zaupati so smeli torej le v lastno moč in hrabrost.

Mandžurske reke.

Mnogo počasneje je šlo v Mandžuriji. Tu je bilo treba sproti skrbeti tudi za skladišča živil, saj gorata Mandžurija ne more hraniti velike armade, in po grozno slabih potih je bilo silno težko prevažanje vojnih potrebščin

V nadaljni vojski so bile posebno važne reke v Mandžuriji. Reke Sungari, Usuri in Amur so že doslej služile parniškemu prometu. Precejšnji parobrodi so posredovali promet s tujci, in ta vodna pota so tem važnejša, kolikor so pota na suhem slabša

Reke služijo tudi zdaj v vojski za prevažanje potrebščin, zlasti pa za transport ranjencev.

Največja je reka Amur, ki je ploven na dolgi črti in je služil Rusom kot prva prometna zveza s Tihim oceanom. Vanj se izliva Usuri, in na tem kraju je Amur že globok deset metrov. Tudi njegovi pritoki—Sungari in Usuri na desni strani ter Noni na levi — so precej daleč pripravni za parnike.

V rusko-japonski vojski pa so se najbolj imenovale manjše reke v južni Mandžuriji. Reka Ljao, ki izvira severovzhodno od Pe-

Ruski general baron Stakelberg.

kina, teče od Tjelina južnozapadno proti Ljaotunskemu zalivu in se pri Njučvanu izliva v morje. Ta reka je na spodnjem delu jako široka, zlasti odkar se vanjo izliva Hunho, ki izvira v Imynšanskem gorovju in teče proti jugozapadu. V velikem loku teče okoli Mukdena, tako da objema na jugu mukdensko planjavo, široko 20 *km*. Ta reka je plovna in večkrat preplavi bližnjo ravan. Čez Hunho je zgrajen en sam most, namreč most vzhodno-kitajske železnice pri Maciapu. Zato pa je ta reka tem bolj važna, ker seka vse ceste, ki vodijo od severa proti jugu.

Podobna ji je reka Tajce, katera tudi teče v Ljao in seka vsa pota, ki vodijo proti severu. Posebno važna je postala v tej vojski njena struga pri Ljaojanu. Tudi čez njo vodi edino le most vzhodno-kitajske železnice. Tudi v suhi dobi je ni moči prekoračiti brez mostu. Teče pa severno od Ljaojana tudi v loku, tako, da je pot od Ljaojana odprta proti jugu, zaprta pa proti severu. To je postalo pozneje usodepolno za Kuropatkinovo armado, kakor bomo še videli v popisu bitke pri Ljaojanu.

Važen pritok njen je Šahe („he" ali „ho" pomeni reko). Ta deli pokrajino med rekama Hun in Tajce nekako na sredi.

Te tri reke pomenijo ravno toliko oddelkov naše vojske. Kajti pri vsaki reki so se Rusi ustavili ob svojem umikanju in porabili to naravno obrambo. Ob teh rekah so se torej bili — podobno kakor smo videli v mali predigri ob Jalu — najsrditejši boji.

Ob deževju pa se izpremeni velik del Mandžurije v močvirje — ne izvzemši niti cest. V blatu gazijo ljudje in živali in brodé po lužah. Mlačni mandžurski dež, ki pada v poletni dobi včasih dolgo neprenehoma v vlažno-toplem ozračju, premoči obleko popolnoma, tako da ga ne zadrži noben plašč. In takrat težko razločiš cesto od reke ali reko od ceste.

Stakelberg mora na jug.

V Evropi so bili seveda v največji skrbi za Port Artur. To je bila častna zadeva cele Rusije, in umljivo je, da so v Peterburgu pred vsem hoteli rešiti to važno trdnjavo. Kuropatkin je izpregledal svoj položaj in je videl, da ne sme storiti nobenega nepremišljenega koraka, kajti moral je varovati pred vsem sebe samega in glavno rusko silo v Mandžuriji. Ni se smel oddaljiti niti najmanj od železnice, ker to je bila edina žila, ki mu je dajala moči in hrane.

Gospodje pri zeleni mizi v Peterburgu so imeli druge skrbi. Oprostiti Port Artur se jim je zdela najvažnejša stvar. Zato so ukazali Kuropatkinu, da mora hiteti osvobodit Port Artur iz zasede.

To je bilo jako nepremišljeno povelje. Vojni svet v Peterburgu je lahko ukazoval, kajti vso odgovornost je nosil poveljnik mandžurske armade. Vojni svet je le od daleč gledal, a ni vedel, kako težavno je slušati povelja, za katerih izvršitev manjka potrebnih moči.

Saj Kuropatkin v Ljaojanu še ni imel koncentrirane armade. V prelaze proti Fenvančenu je poslal sicer močne oddelke, ki so imeli pa le značaj poizvedovalnih čet in prednjih straž ter k večjemu to nalogo, da zavirajo prodiranje sovražnikovo. Kuroki je pa potiskal proti njim v gore vedno večje oddelke in je pomikal tako počasi svojo armado proti Kuropatkinovemu glavnemu stanu. Pri Takušanu se je pa izkrcavala že tretja japonska armada pod generalom Nodzu, katere namen je bil, da od juga proti severu poriva svojo silo proti Kuropatkinu, ki je bil torej s tem že v nevarnosti od dveh strani. Kazaški oddelki, ki so bili tudi tod postavljeni, so sporočevali glavnemu poveljniku vsako gibanje sovražnikovo, tako da Kuropatkin ni mogel dvomiti o naraščajoči nevarnosti.

In zdaj dobi povelje, da mora takoj osvobodit Port Artur! Če bi bil Kuropatkin to storil, bi bil moral udariti naravnost na jug, da premaga drugo japonsko armado generala Oku. A potem bi bil imel ob strani armado generala Nodzu, na severu bi mu bil pa Kuroki odrezal železnico in zvezo z domovino. Konec tega bi bil, da bi bila vsa Kuropatkinova armada na polotoku Ljaotunu vjeta kakor v mišji pasti in bi bili imeli Japonci jako lahko delo, da jo popolnoma uničijo ali pa celo vjamejo. Res je, da so bile posamezne japonske armade takrat še nepopolne, a če bi imele Kuro-

patkina v sredi brez pomoči, bi ga bile brez dvoma prej ali slej popolnoma strle. Japonci bi ga bili rinili vedno bolj proti jugu in slednjič bi se bilo zgodilo z vso mandžursko armado to, kar pozneje s Stesljem: kapitulirati bi bila morala vsled pomanjkanja živeža in streliva.

Če bi bil mogel Kuropatkin razdeliti svojo silo na dva dela, da bi bil eden udaril proti Port Arturju, drugi bi bil pa premagal Kurokija in Nodzua, potem bi bilo mogoče izvesti peterburško povelje; a ker je bila, žal, Kuropatkinova moč premajhna, je stal glavni poveljnik pred jako težavnim vprašanjem.

Dvoje mu je bilo na izbiro: Ali odloži poveljstvo, ali pa sluša carjevo povelje. Odločil se je za drugo, dobro vedoč, da ne bo nič pomagalo. Ker mu je bilo naročeno, da mora vsaj en armadni zbor poslati proti Port Arturju, je poslal res en sam zbor pod generalom Stakelbergom na jug. Bilo je okoli 36.000 mož, katerim je pa Kuropatkin zavaroval hrbet in strani najprevidneje kar je mogel, da se morejo rešiti v slučaju neuspeha. Brez upanja je storil najbolje, kar je bilo mogoče.

Ta čas je pa dobil general Oku že povelje, da gre proti severu. Za obleganje Port Arturja je bil določen general Nogi, Oku pa je moral v Mandžurijo, da hkrati s Kurokijem in Nodzuom prime Kuropatkina.

Zgodilo se je torej, da sta se morala armadna zbora Stakelberga in Okua na poti srečati. Oba sta se držala železnice, in kmalu se je slišalo o raznih manjših bojih oglednih oddelkov na Ljaotunu. Japonci so bili prišli že severno od Kinčova, in slednjič sta udarila nasprotnika skupaj pri postaji Vafankov.

Ko bi bili Japonci vedeli, kaj namerava Stakelberg, bi ga bil Oku gotovo počakal pri Kinčovu v oni ožini, v kateri se je že prej boril s Fokom. In v tem slučaju bi bil Stakelberg izgubljen in uničen. A Oku se gotovo ni nadejal takega predrznega pohoda od ruske strani.

Prišlo je torej do bitke pri Vafankovu. Poglejmo malo v Stakelbergov oddelek!

Pri oglednem oddelku.

Morda ustrežemo čitateljem, če tu iz ruskega dnevnika „Novoje Vremja“ priobčimo dopis, ki nam popisuje življenje pri enem Stakelbergovih prednjih oddelkov, ki so imeli nalogo, da poizvedó za sovražne postojanke.

Hitro se je odpravil dne 31. maja okoli poldne 36. polk na post. Kajčov, da bi okrepil kavalerijski oddelek Samsonova. 30. maja se je ta udaril z Japonci v krvavem boju, poltretji kilometer od Vafankova. Treba je bilo kar največ previdnosti. Raztovoriti smo se mogli le v mraku, gorkih jedil si nismo pripravili. Ukazali so nam, naj pijemo čaj, a ob 6 uri zjutraj je prišlo povelje, da si pripravimo obed s funtom mesa. Za gospode častnike so dobili od nekod celo piščeta, in tudi mi smo čudno veselo obedovali; vsak izmed nas je bil gotovo prepričan, da ne bo jutri ničesar nevarnega, še celo takrat, ko so izkušali nekateri žalostno molčati. Trdili so namreč, da morda obedujemo tako zadnjikrat, toda mi nismo poslušali teh pusteżev. Komaj se je pokazala drugi dan jutranja zarja, se je že umival polkovnik Bačinskij, s katerim sem imel čast skupaj prenočevati. Povabil me je, da jaham z njim, ker hoče ogledati pozicije, in je nato takoj odšel. Okoli šeste ure so nam pripravili konje, in v spremstvu čete lovcev, okoli 25 mož, smo krenili na pot. Po došlih poročilih so stali Japonci 4—5 vrst od nas proti jugu, in tja smo se podali, kakor je bilo rečeno. Dan je bil meglen, sivi oblaki so se podili in dež je škropil. Zrak je bil miren in bilo je prav prijetno jahati; naši daljnogledi pa, čeprav so bili najnovejši izdelki optične tehnike, so nam le slabo

predočevali krajino, kar nas je nekoliko vznemirjalo. Šli smo počasi naprej in čakali, da se dobimo z ogledniki, ki so bili zvečer iz oči. Ko smo prejahali dve vrsti in nobenega izmed naših ne pričakali, nadaljevali smo svoj pot, ki se je dvigal naprej ob naši železniški progi, ki preide tukaj v popolnoma gorat svet. Prešli smo še pol vrste, ko ugledamo slednjič ljudi na poti na približno 1500 korakov: 2 konjenika in enega pešca. Zelo smo se razveselili in nikdo ni dvomil, da bi ne bili to naši, ki so stali pri pregradni železniški žrdi, da, naš poveljnik je še določil štiri od naše čete in jih poslal v galopu naprej. Marljivo smo napenjali pogled s pomočjo daljnogledov, da bi spoznali prišlece, ki so počasi jezdili proti nam. Sodeč po načinu, kako so jahali ti ljudje, smo slednjič sodili, da so naši: bodisi dragonci, bodisi kazaki generala Samsonova, h kateremu je bil na poti tudi naš polk, da izpopolni njegov oddelek. Ko se približamo na 1000 korakov, so bili že pred nami poslani lovci 400 korakov oddaljeni od teh, ki smo jih smatrali za svoje; kar zagrmi iznenada po nas cela salva. Nismo vedeli, odkod streljajo na nas.

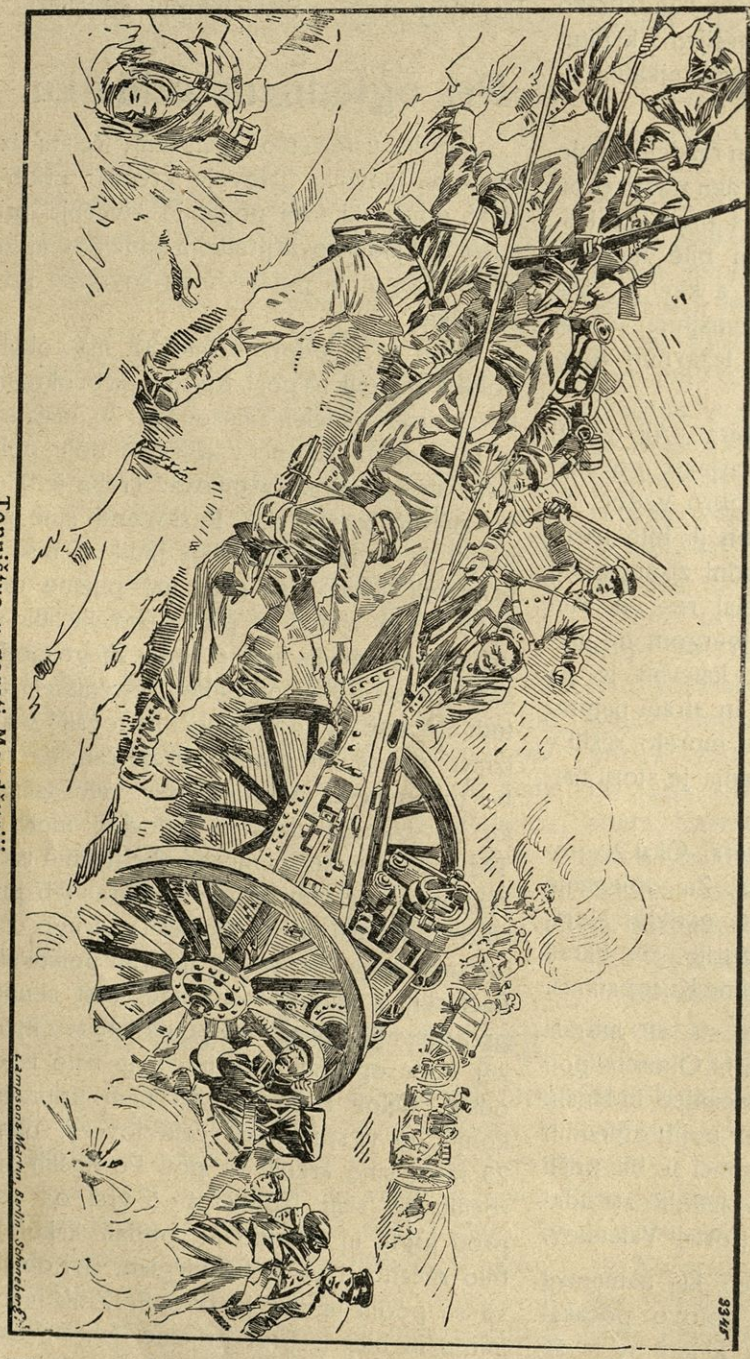

Topništvo v gorati Mandžuriji.

„Glejte naše!“ vzkliknejo skoro obenem poleg nas stoječi lovci.

Četverica, ki je bila poslana naprej, se je hitro odšli, a poleg tega smo poslali na tri strani po dva lovca, ki jih pa ves čas nismo pustili vrnila, a našim je Bačinskij velel, naj poskakajo s konj. Vzeli so puške v roke. Ta čas

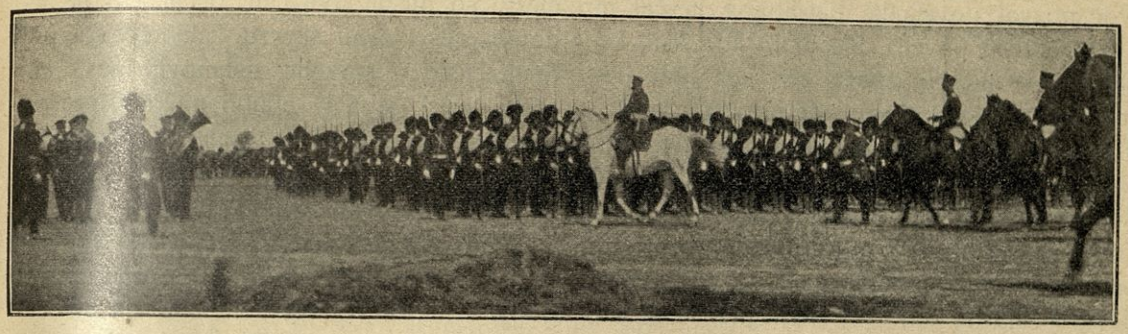

Kuropatkin nadzira vojaštvo v Ljaojanu.

smo mi neprestano gledali skozi daljnogled in razvideli, da se za temi tremi, ki smo jih opazili na poti, v ozki črti vzdigujejo ljudje; njih števila ni bilo mogoče določiti, celo približno ne, toda bila je brez dvoma pehota. Tu pošlje polkovnik hitro enega moža nazaj za četo, mi pa smo stali dalje. Niso še utegnili naši ogledniki dirjati naprej, ko se oglasi druga salva. Oni trije Japonci pa, ki so bili na cesti, so nadaljevali neprestano svoj pot, in razdalja, ki nas je ločila, se je že zmanjšala na 600—700 korakov. Tu je pa že dal naš polkovnik povelje, da streljamo. Počila je salva in en Japonec se je zgrudil.

Sedli smo na konje in se pomaknili nazaj. Naše duševno razpoloženje je bilo tako, da smo bili pripravljeni planiti na vsakogar tudi nepremišljeno, ko zadoni grmeči glas Bačinskega: „Strojsja sprava po tri, šagom marš! (V red na desno po trije, stopom stopaj!)“ Treba se je bilo vdati. Seveda smo se ves čas obračali in videli, kako so nam Japonci neprenehoma sledili korak za korakom. Zopet so streljali na nas. Vendar ni bilo mogoče pospešiti korakov. Polkovnik je jahal v koraku vštric nas. 200 korakov od tod je zopet velel Bačinskij, da pospešimo stopnje. Oddali smo drugo salvo in zopet zvrnili enega Japonca, ki nas je zasledoval na poti.

Zopet smo zasedli konje in hiteli na mesto, kjer je taboril polk. Nismo pol vrste prehodili do postaje Vafankov, okoli katere smo se utaborili, ko smo se zopet ustavili na povelje ob razrušenem železniškem mostu. Nedaleč od nas se je razprostiral majhen gozdiček.

Tja pošlje polkovnik, plazeč se ob nasipu železnice in skrivajoč svoje ljudi, okoli 15 mož. Ali so Japonci opazili naš manever, ali pa se je naš poročnik, ki je bil pri nas in ki mu je polkovnik izročil poveljstvo nad ogleduhi, preveč ojunačil: ne da bi pustil Japoncem bliže, odda salvo, zatem drugo in — Japonci so se skrili, a v tem času je začela k nam prihajati naša četa.

Polkovnik Bačinskij je prišel, kakor tudi jaz, prvič v svojem življenju v ogenj. Sam si nisem vedel dati jasnega odgovora, kako se ta stvar izide, polkovnik pa je ostal do tedaj miren, skoraj indiferenten napram strelom. Delil je povelja, tako da sem začel misliti, da smo iz nevarnosti, dasi je dovajal vetrček, ki je pihal nad nami, znani smodnikov duh. Malo pred nami, kakih 50 do 100 korakov, na poti, kjer smo mi stali, so se hipno vzdigovali oblački prahu.

Tako je dospela k nam naša četa. Ker pa ni bilo od stališča našega polka več nego pol vrste, je bilo slednjemu dano povelje „Pod orožje!“ Pričakovali smo, da nas napadejo Japonci, ki so preganjali naš oddelek in so imeli vrhu tega še pehoto Hitro so vojaki spravili šotor, odpeljali vozove in se pripravili za boj; polkovnik pa

je pozval poveljnike bataljonov in čet in začel deliti povelja, kje mora kdo stati, kaj delati v slučaju napada od juga sem, posebno od leve strani, odkoder nam je, kolikor se je dalo po pokrajini presoditi, grozila največja nevarnost. Od drugih strani nismo pričakovali napada. Toda vzlic temu, da so bila povelja jasna in določna, so vendar povzročale salve, ki so jih oddajali proti nam in ki so jih slišali tudi na mestu, kjer je bil polk, nekak čuden vtisk na ljudi. Napravili in vzdignili so se hitro, vendar se niso popolnoma postavili tja, kamor bi se bili morali; treba je bilo popravljati, kričati itd. Okoli 9. ure zjutraj se je vse pomirilo, vsi so bili na svojih mestih, pehota se je bila poskrila. Ta čas se nam je tudi bližala baterija iz oddelka generala Samsonova, in nastopil je čas pričakovanja. Nebo se ni zjasnilo, dan je obečal biti nejasen do konca; vsled tega je nastala neka čudna resonanca. Seveda so poslali oglednike na vse strani od glavne moči, ki je stala skupaj na svojih pozicijah. Okoli 10. ure je bilo slišati od leve strani rezko streljanje naših pušk; odgovarjali so streli Japoncev, ki so odmevali zamolklo, kakor bi trli ob drevo: zdelo se je, da streljajo iz velike daljine. To streljanje sedaj od leve, sedaj z desne strani od juga sem je trajalo zaporedoma $^3/_4$ ure. Povzročalo je dolgčas pri vseh, tako da so začeli ljudje dremati; ko pa je minil poldan, je nehalo tudi to streljanje. Ta dan je prišla vrsta za jed na gospode častnike. Vojaki so poobedovali, kakor je poveljnik ukazal, ob 6. uri zjutraj, hrano pa, ki so jo pripravili za častnike, so morali skoro sirovo pobrati iz kotlov. Ko se ni slišalo več streljanje in smo bili že vsi precej utrujeni od čakanja, smo se vpraševali, zakaj tu stojimo in do kdaj bo še trajal ta položaj. Nekolikokrat se nam je približeval general Samsonov; poveljništvo je slednjič po posvetovanju okoli tretje ure dalo povelje, izpremeniti pozicijo. Na postaji Vafankov na prejšnjem mestu so pustili dve četi, ostali del pa je potem odšel proti severu, kakih pet vrst po cesti. Dobil je povelje, ustanoviti se v kitajski vasici; tako je minil dan. Proti večeru so pripravili jed, ki je dišala ne manj kot včeraj; toda sedaj ni nobeden več govoril, da večerjamo tako zadnjikrat.

Zjutraj 2. junija, toda ne že tako zgodaj, je jahal polkovnik Bačinskij zopet rekognoscirat s četo lovcev. Mislim, da so bili v tej četi zbrani najboljši ljudje iz polka: do tedaj so bili že vsi poučeni in sposobni sami preudarjati. Besedica je zadostovala, da so razumeli povelja. Nikdo izmed njih ni smel seveda česa poprej početi, kakor da je dobil za to povelje. Komandant pa je sam vodil ljudi. Ko smo se približali rečici, sta prihitela dva moža in sta vodila ves naš oddelek. Ko smo prejahali tri vrste, smo že srečali naše; spoznali smo jih z goto vostjo po belih, zabajkalskih konjih. Tudi dan je bil jasen in naši daljnogledi so kazali izvrstno. Kompanija od oddelka generala Samsonova, ki smo se mu bližali, je obstajala iz pol stotnije kazakov in dragoncev. Dovedli so jih torej do nas včerajšnji streli na levem krilu. Od njih smo izvedeli, da so še včeraj okoli tretje ure poslali k nam v Vafankov s poročili šest kazakov; toda ti niso prinesli nikakih poročil, niti se vrnili k svojemu oddelku. Morali smo si misliti, da so se srečali z japonskimi ogledniki, ki so stikali povsod okrog nas. Kazaki so se izgubili kjerkoli na gori, mogoče se je pa pripetilo še kaj hujšega. Sicer pa smo izvedeli od svojcev še drugo vest. Danes zjutraj zgodaj so se nahajali pred ono pozicijo, kjer smo jih mi dobili; udarili so se s štirimi eskadroni Japoncev in so seveda odnehali. Ko so prešli tri vrste, so si izbrali slednjič pozicijo in uredivši se začeli streljati.

Po prvi salvi se je zgrudil častnik in vojak, ostali pa so se poskrili. Vojak se je, držeč se za streme, privlekel do svojih, častnik, predrt od nekoliko krogelj, pa je

ostal na mestu; tudi njegov konj je bil ubit. Japonci so odšli, čeprav so imeli premoč. Niti trupla svojega častnika niso pobrali, in naši so spoznali po paradni uniformi, ki so mu jo bili vzeli, da je pripadal oglednemu oddelku. Tedaj je dospel k nam vlak s severa; pripeljal nam je odmenjena živila. Mi smo že včeraj obedovali brez kruha; a glavna stvar je bila vest, ki nam je došla s tem vlakom, da je pot proti severu prosta. Mi pa pričakujemo ravno od tod ojačenja; potem pa bomo najbrže sami začeli aktivno delovati.

Zvečer okoli 8. ure 2. junija je prišel poveljnik 36. polka Bačinskij v obednico s poročilom, da je dal načelnik oddelka general Samsonov dovoljenje, prijeti Japonce. Mi smo stali na poziciji že dva dni in čas nam je potekal v dolgočasnih razgovorih. Še največ razvedrila nam je donesel malenkosten dogodek, ko sva prišla ob zori 1. junija pri rekognosciranju jaz in Bačinskij med japonski ogenj. Poročilo o pohodu ni, kakor se zdi, napravilo nobenega vtiska: hodili so kakor prej, stali kakor prej. Vsi so jedli s prejšnjim apetitom, povelje o premeni pozicije se je točno izvršilo. Sicer tu nisem ugibal, kaj je imel vsakdo na srcu. Rekel sem sam pri sebi, kaj da sem tako zamišljen, ali bo treba perilo premeniti ali ne; spomnil sem se pa, da oblečejo v čisto perilo mrliče, in sklenil sem ostati v prejšnjem, moj poveljnik pa se je razpoložil za steno na kitajski postelji in zasmrčal prej, kakor sem utegnil rešiti vprašanje o perilu.

Naša najvažnejša naloga je bila določiti, kolika je moč sovražnika, ki nam je zastavil pot: ogledniki kavalerije so nam pa prinašali tako zmedena poročila, da ni bilo možno pravega zadeti.

Kakor je bilo mirno zvečer, tako smo mirno spali tudi do zore, a ob 6. uri zjutraj e moštvo že pozajutrkovalo. Mi seveda nismo mogli jesti, pili pa smo le čaj.

M. Rostovcev.

Bitka pri Vafankovu.

General Oku je imel tri pehotne divizije z reservno brigado ter konjeniško in topniško brigado. Ko je spoznal, da se mu bliža Stakelberg, je razdelil svoje moči na tri dele: En oddelek je prodiral ob železnici, vzhodni oddelek po dolini reke Tašanho, tretji je pa napredoval v večjem ovinku od zapada in se je ustavil na Načjalinskih višinah.

Dne 13. junija sta udarili prednji črti obeh armad skupaj. Srednja japonska kolona je bila močnejša in je potisnila ruski oddelek nazaj. Dne 14. junija pa se je začela bitka s tem, da je Oku pomaknil svoje središče proti Vafankovu in je od bližnje vasi Vafandjan bombardiral ruske postojanke. Hkrati je napadlo desno krilo japonsko. Od 5. do 7. ure zvečer je trajala japonska kanonada.

Že tu se je pokazalo, da bo odločilo boj topništvo. Kajti japonsko topništvo Okuovo je bilo mnogo močnejše od Stakelbergovega. Tema je prekinila boj. Dotlej so imeli Rusi mrtvih ali ranjenih že 38 častnikov in 600 nižjih činov.

Japonci so zopet noč porabili za važno izpremembo svojih postojank. Opazili so bili ob desnem ruskem krilu neko višino, na katero so spravili nekaj baterij, in so tudi druge postojanke pomaknili dalje.

Stakelberg proti temu ni vedel kaj narediti, ker mu je bila neznana moč in razpoloženje sovražnikovo. Ob dveh ponoči se je že začelo streljanje pušk ob vznožju gričev, kjer so se že srečali Japonci z Rusi, a je polagoma ponehalo in ostalo je tiho do jutra.

Še pred peto uro zjutraj pa je ruska konjica pred levim ruskim krilom našla močan japonski oddelek. Stakelberg je mislil, da je tu glavna japonska moč, in je pogumno napadel. Z levega krila je začel kanonado že ob pol šestih zjutraj.

To je bila pa japonska zvijača. Oku je nalašč postavil večji oddelek ravno tja — bi rekli pred nos levemu krilu ruskemu —, da bi izzval napad na tej strani. Stakelberg ni vedel, da je velika japonska moč šla od druge strani že daleč na okoli, da zagrabi Ruse na desni strani in odzadaj. Stakelberg je hotel tudi priti okoli desnega japonskega krila, da ga zgrabi od strani. Japonci so bili tudi na to pripravljeni, in so svoje desno krilo ob koncu zavili tako nazaj, da je bilo nemogoče o pravem času priti okolo njega. Ko so se pa Rusi trudili to izvršiti, je pa iz japonskega središča začelo topništvo svoje

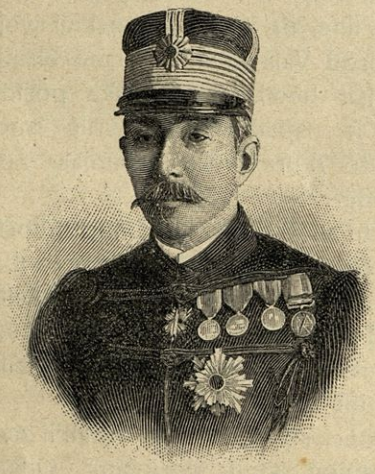

General Nodzu,
poveljnik tretje japonske armade.

uničujoče delo. Kmalu so morali Rusi prenehati z napadom in gledati, da se obranijo.

Za Vafankovom je vas Telisu, in proti njej je prodiralo japonsko levo krilo Rusom za hrbtom, da udari na nje. Japonci imenujejo vsled tega tudi ta boj — bitko pri Telisu.

Rusi so imeli tam blizu dve celi diviziji, kakor poroča Oku v uradni brzojavki. Najbrže je imel pa tam zadaj Stakelberg le svojo reservo. A bodisi kakorkoli — te čete so bile za Stakelberga predaleč zadaj in niso mogle pomagati v boju na njegovem levem krilu.

Pred Vafankovom je grič, obraščen z gozdičem, pri Tafanšinu. Tu je bil ob robu griča postavil Stakelberg konjenico. Med tem, ko je topništvo obsipavalo rusko levo krilo s šrapneli, je pa japonska pehota napadla s puškinimi streli konjenico. Ta se ni mogla držati in je šla nazaj. Ob devetih dopoldne je pa ves ta japonski oddelek prodiral že tudi na okolo, da objame Ruse. Zdaj je Stakelberg poklical reserve, da naj ustavijo to prodiranje. A od juga so med bojem dobivali Japonci vedno nove pomoči, in slednjič ni preostalo Stakelbergu nič drugega, nego da je potegnil svoje moči nazaj do Telisa. Tu so pa Japonci zajeli Ruse. Krvav in vroč boj je trajal tu do 3. ure popoldne. Rusi so si ohranili prost odhod proti severu in prepustili bojišče sovražniku.

General Oku je poročal, da so dobili Japonci pri tem ruske zastave, štirinajst brzostrelnih topov in 300 jetnikov, med njimi polkovnika. Na bojišču pri Telisu je pa obležalo 500 ranjenih in mrtvih Rusov. Da bi bili Rusi izgubili kako zastavo, so pozneje odločno zavračali kot obrekovanje. Stakelberg je še isto noč brzojavil Kuropatkinu: 3. in 4. baterija 1. brigade sta bili od sovražnih strelov popolnoma razbiti. Od šestnajstih topov je bilo trinajst popolnoma nerabnih Vojaštvo se je držalo izborno. Velik del se ni hotel umakniti, dokler jim nisem opetovano tega zapovedal.

Stakelberga so mnogo kritizirali ter mu očitali, da svojih moči, ki po številu niso bile mnogo manjše od sovražnikovih, ni pravilno razpredelil. Pravijo tudi, da so ga kitajski ogleduhi napačno poučili o japonskih postojankah. Ti ogleduhi so se baje Rusom ponudili za visoke vsote. Potem so pa šli k Japoncem in jim natančno izdali vse ruske sile in postojanke ter tako vlekli dobiček od obeh strani, samo da so bili pri tem Rusi goljufani, Japonci so pa vse po resnici izvedeli. To je pač prav mogoče, ker Stakelberg res ni napadel na pravem

Ruske vojašnice v Mukdenu.

kraju. Največja njegova škoda je bila pa ta, da je bilo nasprotno topništvo močnejše od njegovega.

S tem je bila pa tudi Stakelbergova ekspedicija v obrambo Port Arturja ponesrečena. Še isti popoldan so se Rusi obrnili nazaj in šli proti severu ob železnici. Reserve so zadržavale sovražnika, da ni mogel od zapada stisniti ruske armade, in da je ostal sever prost za odhod. Oku je poročal, da so Rusi bežali v velikem neredu; a če bi bilo to res, bi jih bil gotovo preganjal, kar se pa ni zgodilo.

Čez dva dni je Stakelberg brzojavil Kuropatkinu: Sovražnik ne prodira od Vafankova, ampak razvija svoje vrste proti Fudžu. Po dvadnevnem boju in dveh silno težavnih nočnih pohodih po jako mučnih gorskih potih si je danes mogla naša vojska nekoliko odpočiti. Vkljub temu so vojaki vedrega duha. Svojih izgub doslej še nismo mogli določiti.

O izgubah se ni nič natančnega zvedelo. Najbolj občutno je bilo to, da je padlo mnogo ruskih častnikov.

Povelja časnikarjem.

Govorili smo že o važni vlogi, katero igra v sedanji vojski časopisje. To sta izprevideli obe armadi, in čim več časnikarjev je prišlo na bojišče, tem bolj nezaupno so jih gledali poveljniki. Kajti tajnost načrtov je v vojski najvažnejša stvar, in vsak poveljnik je jako pazil, da niso žurnalisti izvedeli resnice, kadar je hotel kaj izvesti.

Ruski poveljnik je izdal zato časnikarjem sledeče naredbe, katere mora poznati tudi občinstvo, da zna ceniti sedanja tako nasprotna si poročila iz obeh taborov. Naredba se glasi:

Dopisniki inozemske narodnosti morajo biti priporočeni od svoje vlade ruskemu ministrstvu za zunanje stvari. Vsak dopisnik se mora pismeno zavezati, da ne bo objavljal tajnih načrtov, da ne bo kritiziral naredb poveljnikovih, da bo popisoval dogodke samo resnično in da ne bo objavil nobene novice, ki ne bi bila pregledana od vojaške oblasti.

Dopisnik, ki bi prekršil te naredbe, ki bi izdajal tajnosti ali nespodobno pisal, dobi ukor in poveljnik ga sme odstraniti z bojišča. Popolnoma je prepovedano vsem dopisnikom brez izjeme, da bi stopili v admiralstvo, v ladjedelnice ali v pristanišča, ki služijo bodisi vojni mornarici ali vkrcavanju v Port Arturju in Vladivostoku. Dopisniki morajo obljubiti, da tudi ne bodo izkušali doseči, da bi se zanje v teh točkah naredila kaka izjema.

Ko pride dopisnik na bojišče, se mora najprej oglasiti v glavnem taborišču in pokazati svoje listine ter legalizirane fotografije. Glavni generalni štab ga dá potem odvesti k generalnemu štabu tistega oddelka, pri

katerem bode izvrševal svoj časnikarski poklic.

Vse drugo je odvisno od generalnega štaba. Dopisniki so odgovorni ne le za vsa svoja dejanja, ampak tudi za vse, kar store njihovi uslužbenci. Prepovedano jim je bivati pri kaki utrdbi brez dovoljenja poveljnikovega. Vsak dopisnik mora kot znak svoje službe nositi na levem rokavu prišit trak. Zabranjeno je oddati kako brzojavko v šifrah (tajni pisavi). Vsako poročilo z bojišča je podvrženo cenzuri glavnega stana in generalnih štabov mandžurske armade, vojaških oblasti Amurske in Harbinske pokrajine, guvernerja na Sahalinu, vojniške oblasti v Inkovu, Port Arturju in Vladivostoku.

Časnikarjem so bile torej stavljene precej ozke meje. Poročila, ki prihajajo naravnost z bojišča, so zato le bolj redka in kratka in zanesljiva šele tedaj, ako govore o že dovršenih operacijah. Razmotrivanja o tem, kaj namerava ta ali ona armada, so brez vsake vrednosti. Kajti ko bi zadela pravo, jih gotovo generalni štab ne bi pustil objaviti. Ni pa izključeno, da sta pustili obe stranki po časopisju nalašč razširjati napačna poročila o svojih namenih, da bi prikrili resnico in nasprotnika speljali na napačne poti.

Vendar pa dobivamo zanesljiva poročila po „Ruskem brzojavnem agentstvu“ in po „Sanktpeterburškem brzojavnem agentstvu“, katerima se pridružujejo točna, dasi kratka poročila generalnega štaba. S temi se morajo primerjati bujna poročila angleških in nemških listov, da se dobi nekaka slika položaja.

Ko so prihajale v evropsko časopisje vesti o slabem preskrbovanju mandžurske armade, je pa Kuropatkin nekoč ukazal, da so odprli skladišča dopisnikom, ki so se mogli na lastne oči prepričati, da so bile take vesti krivične. Pa tudi ostrost je bila na mestu. Dopisnik italijanske „Tribune“, Prado, je razširjal neresnične vesti. Vsled tega so ga kar odpravili iz Mandžurije. V jezi je potem napisal še marsikak članek o „slabi ruski vojaški upravi“.

Tako se je tudi tu pokazalo, da se da ista stvar na več načinov popisavati in da se mora vsaka novica soditi po viru, iz katerega izhaja.

Podmorske ladje.

Ves čas rusko-japonske vojske se govori tudi o podmorskih ladjicah. Izpočetka jih niso imeli niti Rusi niti Japonci, a po opisanih dogodkih na morju so jih začeli izdelavati na obeh straneh. Da naši bravci dobijo vsaj nekoliko jasnih pojmov o tem najnovejšem vojnem orodju, podajemo nekatera pojasnila.

Kot jako pogubno orožje so se izkazale podmorske mine, ki so na obeh straneh uničile nekaj najlepših ladij. Toda mine so sposobne le za obrambo obrežja in pristanišč, sovražne ladje napasti se ž njimi ne more. Torpedne ladjice izpuščajo pogubne torpede na sovražnika, ako se mu morejo dovolj (300—400 *m*) približati. Ker pa sovražnik ladjico navadno veliko poprej zapazi, preden se mu približa na primerno daljavo, jo obsuje iz svojih brzostrelnih topov s tako točo krogelj, da ji navadno ni mogoče svojega namena izvršiti. Seveda bi postala za težke ladje velika nevarnost, ko bi se mogla torpednica nevidno, skrita pod vodo, približati sovražni ladji. In ta namen imajo podmorske ladje. Žnjimi je tudi možno preiskati in odstraniti v morju skrite mine.

Prvi poizkus je napravil Amerikanec Bushnell l. 1797. Ladjica je bila podobna dvema čolnoma, povezanjenima drug na drugega. Premikal je ladjico z vijaki, katere je gonil z roko. Strelivo je imel v sodcu zunaj ladjice in je nameraval sodček z vijakom pritrditi k obodu sovražne ladje. V sodcu je bila ura, katera bi čez nekaj časa sprožila

strelbo. Napad na sovražno ladjo „Eagle“ se mu sicer ni obnesel, vendar je njegovo strelivo precej strahu povzročilo pri sovražniku.

V severo-ameriški vojni (1862 — 1865) se je baje s podmorskim čolnom posrečilo uničiti eno sovražno ladjo („Honsatonio“). Ladjica je imela na sprednjem delu vdelano široko, pa zelo kratko topovo cev, iz katere se je na malo korakov ustrelila velikanska bomba v sovražno ladjo, kjer je eksplodirala.

Največ zaslug za napravo podmorskih ladjic imajo Francozi. Prve ladjice „Gymnote“ in „Goubet“ so bile le 8 *m* dolge in komaj 2 *m* široke. Tako majhna ladjica se pa ni obnesla; zato so poizkušali z večjimi. Inženir Gustav Zedé je izdelal ladjo 45 *m* dolgo in 3·3 *m* široko. Za kretanje v vodi je bila pa nekoliko predolga, zato so obliko skrajšali. Novejše ladjice („Morse“, „Narval“) imajo dolžine večidel po 24 *m* in širjave 2·4 *m*; nekatere so tudi večje, od 36—44 *m* Angleži se izpočetka niso dosti brigali za te „igrače“, kakor so jih nazivali; toda ko so Francozi izdelali več ladij, jih je vendar začelo skrbeti, in zato so kupili od Francozov ladjico „Goubet“ in po tem, seveda izpremenjenem vzorcu, začeli delati tudi sami podmorske ladjice. Tudi Američani so se začeli za te ladjice zanimati in so po načrtu irskega inženirja J. P. Hollanda izdelali nekatere ladje. Holland je francoski model še nekoliko skrajšal na 16—24 *m* s premerom 3·1 do 3·4 *m*.

Oglejmo si tako ladjico malo natančneje! Najlože jo primerjamo velikanski, na sredi debeli in na obeh konceh enakomerno ošpičeni smodki. Na vrhu je komaj za tretjino ladje dolg krov, ki ima spredaj majhen kake $^3/_4$ *m* širok in toliko visok stolpič z malimi okenci, ki so pa zaprta z močnim steklom.

Skozi ta stolpič opazuje vodja ladje okolico, ako ni ladjica potopljena pod vodo. Vsa ladjica je napravljena iz 10—13 *mm* močnih jeklenih ploč, ki so znotraj pritrjene na jakih krogih. Vsa ladjica mora biti zelo močno izdelana, da je vodni tlak v globočini ne stare. Ako zaide ladja 20 *m* globoko, tedaj znaša vodni tlak na ladjo okoli dve atmosferi, ali 2 *kg* na kvadratni centimeter. Kvadratni meter površja mora torej vzdržati tlak 20.000 *kg*. Ladjica plava navadno na površju. V slučaju potrebe se pogrezne lahko toliko globoko, da gleda samo zgoraj omenjeni stolpič iz vode, ali pa se skrije popolnoma pod vodo. V ta namen ima ladja v spodnjem delu odločen prostor, v katerega se spusti voda, in ladjica se skrije sedaj pod vodo. Nalašč zato narejena sesalka izrine lahko vodo iz ladje, da vzplava zopet na površje. Razun tega ima ladjica spodaj pritrjeno veliko 2—3 tone težko železno ali svinčeno utego, katera se z vijakom lahko od ladje odloči, ako bi se morda sesalka pokvarila. Za to utego olajšana ladja se sedaj v vodi sama dvigne kviško. Prve ladjice so imele za dviganje posebne navpično postavljene vijake; sedaj rabijo ob straneh ladje plavutam podobna krmila, katera ladjico spotoma, ko plove, dvigajo, ali pa v globino potapljajo. Da ladjica ne zaide pregloboko v vodo, kjer je v nevarnosti, da je vodni tlak ne stare, ima lastni manometer, ki kaže silo tlaka in ob enem tudi globočino, v kateri se ladja nahaja. Ta priprava je pa tako zvezana s plavutami, da jih avtomatično dviga ali pa znižuje, kakor vodni tlak narašča ali pa pojenjuje. Da se pa v ladji tudi pod vodo obdrži prava smer, rabijo nalašč v to prirejeni giroskop.[1])

Gonilna moč podvodnih ladjic je na površju navadni stroj, pod vodo elek-

[1]) Obryjev giroskop se rabi pri torpedih. Znano je, da vreteno, katero se zelo hitro suče krog svoje osi, to os ohrani neizpremenjeno, (n. pr. os naše zemlje, os projektila iz risane cevi,) ako je med krogi tako obešeno (Cardanijev obroč), da se lahko prosto giblje. Tak giroskop vodju ladje tudi v globočini kaže smer, v kateri mu je pluti. Avstrijski inženir Obry ga je vpeljal pri torpedih.

trika. Na površju se rabi parni stoj, ali pa kak drug motor (bencinov, gazolinov motor). Ako se pa ima ladja skriti popolnoma pod vodo, tedaj najprej umaknejo dimnik v ladjico, odprtino zakrijejo z močnim zaklopom, in potem nastopi kot gonilna moč elektrika, nakopičena v akumulatorjih. Ako je ladjica na površju, tedaj akumulatorje s svojim lastnim strojem zopet napolnijo. V bateriji izrabljeni zrak z novim, boljšim. Da se v zraku ne nakopiči preveč ogljikove kisline, rabijo na francoskih ladjah neki poseben kemičen preparat (oxilit), ki naj ogljikovo kislino vsrkava. Seveda se da zrak nadomestiti tudi na ta način, da je kavčukova cev v zvezi s kovinsko posodo plavajočo na površju, po kateri zračna sesalka lahko vedno dovajo svežega zraka. To se dá pa

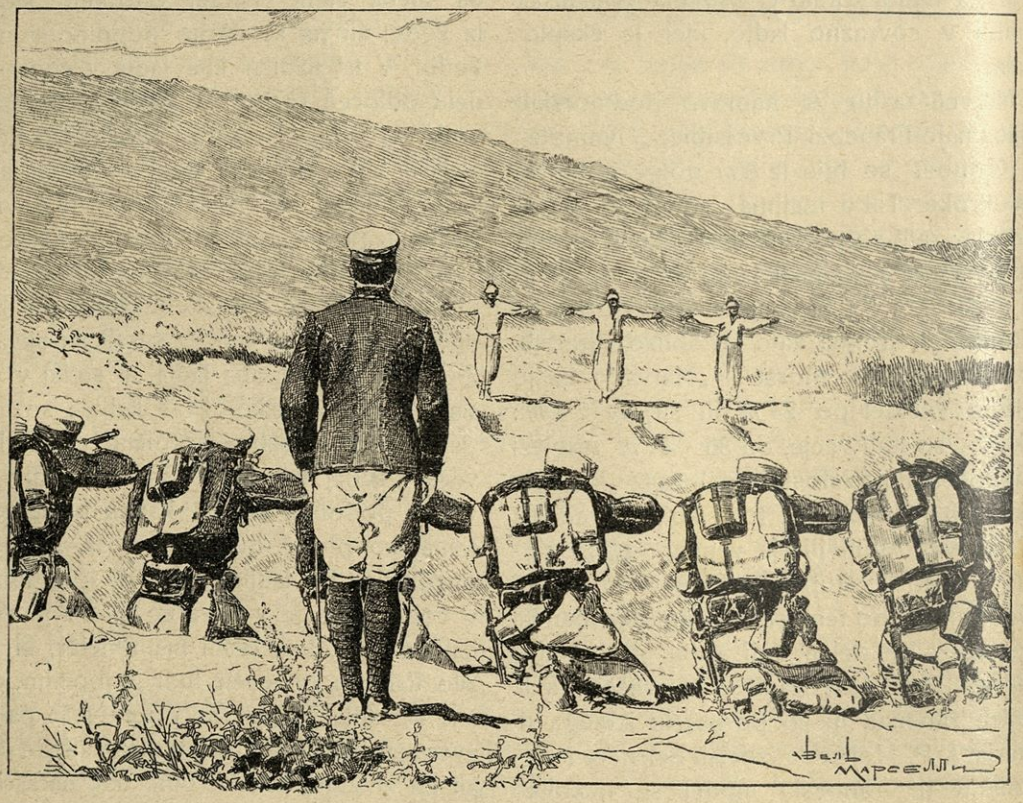

Japonci streljajo nepokorne Korejce.

nakopičena elektrika žene ladjico k večjemu do 50 milj (92 *km*) daleč.

Zrak v ladjici se pa kmalu skvari, tudi stroji izpuhtevajo več ali manj škodljivih plinov. Dolgo časa ne bi ljudje v takem zraku mogli bivati. Tudi temu je bilo treba odpomoči. V močnih jeklenih posodah imajo zrak stisnjen na 100 atmosfer, in tudi nekoliko posod s čistim kisikom se nahaja pod krovom. Iz te zaloge nadomeščajo polagoma rabiti le tedaj, kadar s podvodnimi ladjami izvršujejo kako delo ali kaj raziskujejo na morskem dnu, v očigled sovražniku pa to ni izpeljivo, ker bi plavajoča posoda ladjo sovražniku izdala.

Da podvodne ladjice ne morejo hitro pluti, je umevno. Na površju znaša njihova hitrica še 12 15 milj na uro,[1]) toda pod

[1]) Morska milja meri 1852 *m*.

vodo se doseže komaj polovica. Ker imajo vse druge vojne ladje veliko večjo hitrico (oklopnice po 18 milj, križarice 20—23 milj na uro), tedaj bi se mogel napad na sovražno brodovje le tedaj izvršiti, ako sovražne ladje stoje mirno.

Topov ladjica ne more rabiti. Njeno edino orožje je torpedo, katerih so na ladjici 3—4. Ladjica ima spredaj odprtino, skozi katero izpusti torpedo na sovražno ladjo. Na površju je ladja sicer z nekoliko močnejšimi jeklenimi pločami zavarovana, tudi mali stolpič za opazovavca je jeklen, drugače je pa najboljši oklep ladjice proti sovražnim krogljam — voda.

Oglejmo si pa sedaj tudi še težkoče, katere se kažejo pri praktični uporabi podmorskih ladjic! Ako navadni čoln plava na površju vode, tedaj ga voda sama vzdržuje v ravnotežju in vodoravni smeri. Če tudi par oseb gre iz srede čolna na eden ali drugi konec, se čoln neznatno, morda za kak centimeter globokeje potopi v vodo, toda tega na čolnu še nikdo ne opazi. Podvodna ladjica, ki je enkrat vsa pod vodo, pa ne more nič več vode razriniti, kakor se to zgodi pri čolnu. Ona je prav tako občutljiva, kakor prečka tehtnice, ki se nahaja v ravnotežju in stoji čisto mirno vodoravno. Neznatna peza na eni strani že nagne tehtnico. V istem položaju se nahaja tudi podvodna ladja. Dve osebi naj gresta iz srede ladje na eden ali drugi konec, in ladja bo to čutila in se nagnila. In ako ladja plove pod vodo z vso hitrico 8 milj na uro ali 4 *m* na sekundo, in se pri tem nagne za 15° navzdol, je v pol minute nad 30 *m* globoko v vodi, kjer ji utegne že vodni tlak postati nevaren, da je ne stare. Ladja ima sicer varnostno napravo tudi za tak slučaj

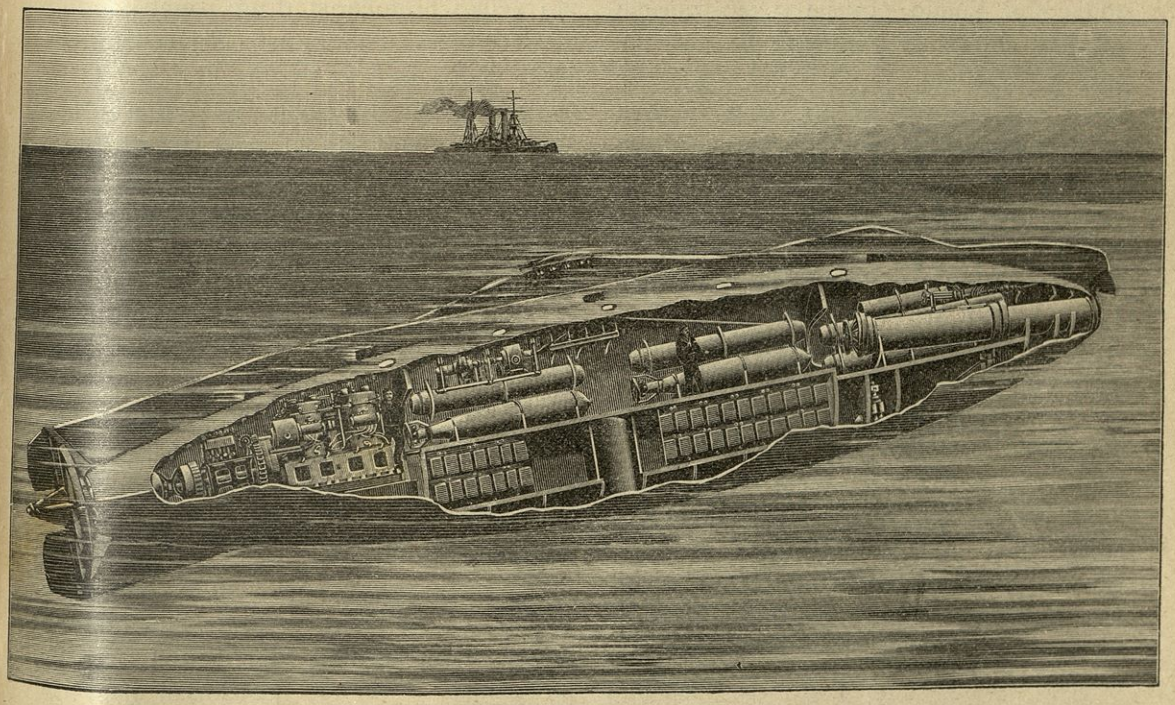

Podvodna ladja.

(manometer, nihalo s plavutami), toda izkušnja uči, da tudi te naprave niso v vseh slučajih zanesljive. Podvodna ladja ne plava pod vodo nikdar sigurno vodoravno, temuč se vedno v valoviti črti premika gor in dol. Kjer morska globina naglo menja in nastopi plitvina, se lahko ladjica pod vodo zarije v obrežje. To se je pripetilo francoski podvodnici „Gymnote“, katero so le s težavo rešili.

Druga težkoča je jako omejeno obzorje pod vodo. Vodno površje veliko zunanje svetlobe odbija in razmerno le malo je prodre v globino. V globočini 6 *m* je še toliko svetlobe, da se pri oknu v krovu ladje navadni tisk za silo bere, toda v daljavo se na 7 *m* daleč komaj nekoliko vidi, na 10 *m* daljave pa tudi že velike ladje ni moči razločiti. Da se ta nedostatek odstrani, so izumili nastopno pripravo. Iz ladje moli kviško na površje železna cev, ki ima na vrhu optični aparat, nekoliko podoben fotografičnemu aparatu. Prizma iz stekla, ali parabolično ogledalo odbija vodoravno sprejete svetlobne trakove navpično navzdol v ladjo. Vodja ladje vidi na mizi sliko obzorja z ladjami, ki so na morju, in po tem uravna svojo smer. Aparat — imenujejo ga „periskop“ — v čisto mirnem morju tudi še povoljno deluje. Ako je pa morje le malo valovito, potem pljuska ob steklo, na njem se napravijo kapljice, pene, in s tem tudi delovanje preneha. Tudi pri čisto mirnem morju lahko iznad vode moleči periskop podmorsko ladjo sovražniku izda. Sicer bi se dalo z močno električno lučjo tudi obzorje pod vodo razsvetliti; poizkušnje pri raziskavanju morskega dna ali potopljenih ladij so se izborno obnesle, toda pri napadu se pa luč ne more rabiti, ker bi napadovavca še nekoliko prej izdala sovražniku. Ako se torej podmorska ladjica sovražni ladji tako zelo približa, da jo že pod vodo opazi, torej na 7 – 9 *m*, in še le tedaj torpedo izpusti, bode sicer sovražna ladja sigurno zadeta, toda taka eksplozija utegne v tej bližini tudi podmorski ladji sami postati pogubna.

Iz teh podatkov posnemamo, da je mehanizem podmorske ladjice jako sestavljen in občuten. Najmanjša hiba, ki se pojavi lahko v najusodnejšem trenutku, provzroči, da se ladjica ne prikaže več na površje.

Glede praktične uporabe podmorske ladje in njene sposobnosti za vojsko so veščaki med sabo zelo needini. Nekateri ji pripisujejo veliko bodočnost, drugi zopet ji odrekajo vse bojne sposobnosti. Največ izkušenj imajo dandanes brez dvoma Francozi, ki so se najbolj temeljito bavili s tem vprašanjem. Angleži in Američani tej novi iznajdbi niso posebno naklonjeni.

Prave pomorske bitke se te ladjice najbrže ne bodo mogle udeleževati. Tam odločujejo sedaj edino težki topovi. Tudi se ne morejo te ladjice posebno daleč oddaljiti od pristanišča. Vsekako pa utegnejo biti važne pri obrambi obrežja ali pri blokadi pristanišč. Torpedovk se nasprotnik obvaruje z neprestano pozornostjo, ponoči z električno lučjo, toda proti podmorskemu čolnu, ki tihoma priplove do ladje, nima nobenega gotovega sredstva. Ladja mora vedno menjati svoj prostor, in to neprestano premikanje združeno s strahom in negotovostjo, mora utruditi tudi najbolj drznega sovražnika. Sicer so poizkušali napraviti nalašč v to prirejene „mikrofone“, orodje, katero naznanja vsak najmanjši šum v vodi, toda uspeh je zelo dvomljiv, ker se ne dá določiti, prihaja li glas od lastnega, ali od sovražnega brodovja.

V rusko-japonski vojski do sedaj podmorskih čolnov niso rabili. Časopisi poročajo, da ima baltiško brodovje pri sebi podmorske čolne, in da so se tudi Japonci ž njimi oskrbeli. V Vladivostoku je baje že več ruskih podvodnih ladjic. Kakšen uspeh se bo ž njimi dosegel, bo pokazala še le izkušnja. *I. Sušnik.*

Boji pred trdnjavo.

Portarturski „Novi Kraj“ je pisal v začetku obleganja: Na prednjih pozicijah Port Arturja so po kinčovskem boju vsi sklenili, da vztrajno zadržujejo hitrega sovražnika, da hočejo prodati vsak svoj korak drago in sicer s kolikor mogoče najmanjšimi izgubami za se. A kadar bo treba, bodo hrabro branili po gričih dohod do Port Arturja in se ne umaknejo brez boja niti za korak.

Branitelji na prednjih pozicijah Port Arturja so stali dan na dan na straži in so neprenehoma poizvedovali o moči in namenih sovražnikovih. — Noč in dan hodijo ogledniki na različne strani in sicer v manjših ali večjih oddelkih, vsak dan se streljajo s sovražnikom. Naši so nekolikokrat s svojo hrabrostjo zapodili cele kolone sovražnika, prodrli v njegove okope, kjer so videli mlake krvi od ubitih in ranjenih sovražnikov. Pobirali so na njih pozicijah patrone, ki jih je sovražnik izstrelil ali izgubil. Po noči pa naši ne veliki oddelki skoro nikdar ne dajo miru sovražniku; prikradejo se prav blizu k njegovim skrivališčem in povzročajo velik nemir ter jih silijo braniti vsako svojo pozicijo. Pri ogledovanju pa premotrivajo in določajo, kolikor mogoče natanko, kako so oddelki sovražnikov razpostavljeni, v kakem stanju so okopi, moč reserve in deloma tudi namene sovražnikove. Vedni spopadi s sovražnikom so bili vzrok, da so naši lovci izvršili marsikateri slaven čin po gričih in to tem bolj, ker vidijo, da se pri prebrisanem in smelem manevru umikajo cele čete in celo bataljoni sovražnikov pred majhnimi oddelki. Pri tem pa naše izgube prav za prav niso zelo velike.

Kako drzni so postali portarturski junaki, se da povzeti iz dveh primerov, ki segajo v začetek dobe, ko se je pričelo obleganje trdnjave.

Naš levi oddelek v desnem krilu se je spoprijel z Japonci 3. junija okoli gore Hunisana. Tu so imeli Japonci precej močan oddelek, okoli dva eskadrona kavalerije in enega bataljona pehote. Naši lovci so zasedli višine in vrhove gora zaporedoma. Dobro so merili in jih tako ovirali s svojimi streli. Tu se loči kakih 20 Japoncev od kolone; skrivaj so prišli po jarku na eno visokih gorskih vej Hunisanskih. Razpostavili so se na njegovem grebenu in pričeli naše vrste obstreljavati. Tedaj so pozvali dva strelca, enega izmed njih že okrašenega s križcem sv. Jurija, da preženeta Japonce. Hitro sta se skrila za vrhom, a nato pojavila na gorskem grebenu, 500 korakov od Japoncev, in jim pričela streljati v bok. Že s prvimi streli sta ubila dva Japonca, drugi pa so prišli v zmešnjavo in pričeli pobirati ubite; oba moža nista na to dolgo premišljala, ampak udarila na nje z glasnim „hura“! Vsi so videli, kako je 20 Japoncev, pobravši ubite, bežalo kolikor se je dalo po gori navzdol pred dvema ruskima junakoma, ki sta se, ne da bi se dosti zmenila za ta uspeh, spustila na tla za kamenje in pogosto streljala na kolono. Tudi to sta prisilila, da se je skrila za goro. Oba mladca sta bila priporočena, da dobita križce za nagrado.

Prišlo je do drugega boja, blizu sovražniških okopov. Tu pride ukaz, da se naši ogledniki pomaknejo nazaj; pogrešili so pri tem enega narednika.

Ta čas pa zaslišijo ob strani posamezne strele in zapazijo, da se je sovražnikova vrsta, zapustivši okope prve linije, pomaknila na drugo linijo okopov, nato pa se skrila popolnoma za goro. Poveljnik lovske čete je poslal iskat narednika Ta se kmalu pokaže in na vprašanje: „Kje si bil?“ odgovori: „Zašel sem v stran.“ Pokazalo se je, da se je, zasledujoč sovražnika, ločil v stran in se trudil, da dobi tako mesto, kjer bi mogel prijeti sovražnika. To se mu je tudi posrečilo: našel je tak kraj ter začel streljati podolžno po vseh okopih in tako primoral Japonce, da so prešli v zadnje

okope. En mož je torej prisilil nekoliko desetoric Japoncev, da so se skrili za okope. Ta je seveda dobil križec za hrabrost in pogum. Tudi v vrsti kaže ruski vojak mnogo samostojnosti. V boju pri Kinčovu se je pripetil dogodek, ki je presenetil vse častnike v skrivališču šestega oddelka in se za vselej vtisnil v spomin vsem navzočim. Artiljerijski boj je že ponehaval in drug za drugim so umolknili topovi na kinčovski poziciji. Že je utihnila baterija štabnega kapitana Visokih in sovražnik je že obrnil vse svoje topove na okope in skrivališča strelcev

Generalmajor Veličko,
zgraditelj portarturskih utrdb.

ter jih začel podirati. Tu zapazijo vsi, da je baterija št. 9, oborožena s starimi kitajskimi topovi, na čelu ji en sam mož, ki je prižigal topove, zopet napravila ogenj.

Baterija št. 9. je bila nedaleč od skrivališča šestega oddelka. S pomočjo daljnogleda se je prav natanko in jasno videlo, kako je eden izmed topničarjev, ne meneč se za ljuti artiljerijski ogenj sovražnika, popolnoma mirno nabijal top; pri merjenju se mu ni nič mudilo, streljal je in gledal, kako leti njegova krogla, in šel proč. Čez kake tri ali štiri minute se vrne — najbrže je šel po strelivo — in zopet prične svoje delo.

Japonci so se očividno razljutili in začeli neprenehoma sipati ogenj na baterijo.

Topničar pa se je prav malo zanimal za to, kar se je krog njega godilo. Imel je edino željo, še več krogelj postreljati in še več škode prizadeti sovražniku. Pretekla je ena ura in druga, in on je še edini kakor prej streljal iz enega topa. Vsi so s silnim zanimanjem zrli na baterijo. Vsi častniki in vojaki so med delom pazili, kako se vse to konča.

Mnogo je bilo treba poguma, da je sam vzdrževal ogenj. Sam je nabijal, meril in streljal ter si sam prinašal streliva. Celo poldrugo uro je trajalo to junaško streljanje.

Razpostavljene lovske čete razven onih, ki imajo nalogo, poizvedovati o sovražnikovi moči, pazijo zlasti s skrbnim očesom, kadar se dovaja Japoncem rogata živina.

Takih čet so razporedili po nekoliko od vsakega polka. Ljudje so pri teh oddelkih kar najmanj otovorjeni; vse, kar je v mirnem času predpisano, da vojak nosi, je sedaj le nepotrebno breme in se zato tudi pušča v Port Arturju. Tako je dana vojaku prilika, da svobodneje deluje.

Lovci smatrajo vsak dan kot izgubljen, kadar se jim ne posreči, izzvati Japonce na streljanje. Pehotna četa lovcev 28. polka z 200 strelci in poveljnikom štabnim kapetanom Ljubinskim se je že devetkrat udeležila prask s sovražnikom.

9. junija se je približalo pol čete japonskim okopom pod Hilidžao na 200 sežnjev in jih potisnilo s skal pred okopom nazaj. Tri in pol ure sta jo, skrivajoč se za kamni, obstreljevali dve japonski četi, ki sta ležali v zelo kratki razdalji v silnih okopih. Blizu so nekaj prej lovci, ogledniki, našli čedo japonske rogate živine. Med bojem z lovci se je mirno pasla za skalami, dokler je niso vzeli. Živine je bilo okoli sto glav. Dober plen za posadko! Ta čas so se že našli

predrzneži, ki so se lotili Japoncev na konjih, ko so čuvali čedo. Brez daljšega odlašanja so izbrali 35 glav govedi in nekaj konj in mul iz staje in jih gnali k svojemu oddelku in odtod v taborišče. Japonci so bili tako presenečeni, da niti poizkušali niso živali dobiti nazaj.

Japonci v Daljnem.

Japonci so Daljni porabili kot pomožno pristanišče pri obleganju Port Arturja, in to tem lažje, ker so Rusi mnogo prepozno

ninski ladjedelnici so delali potem Japonci svoje ladje, tamošnja skladišča so izpremenili v arzenal, kateri je preskrboval japonsko armado v Mandžuriji z municijo in strelivom. Niti dinamskih strojev niso Rusi vzeli seboj. En dinamski stroj so pustili Japonci v Daljnem, druge so pa odpeljali pred Port Artur, da so proizvajali električno luč njihovim projektorjem.

Izpočetka so hoteli Rusi pokončati molo in dok, a iz Port Arturja so dobili povelje, da ju naj puste. Poslednjo minuto pride povelje, da ju naj uničijo, in tedaj so hitro

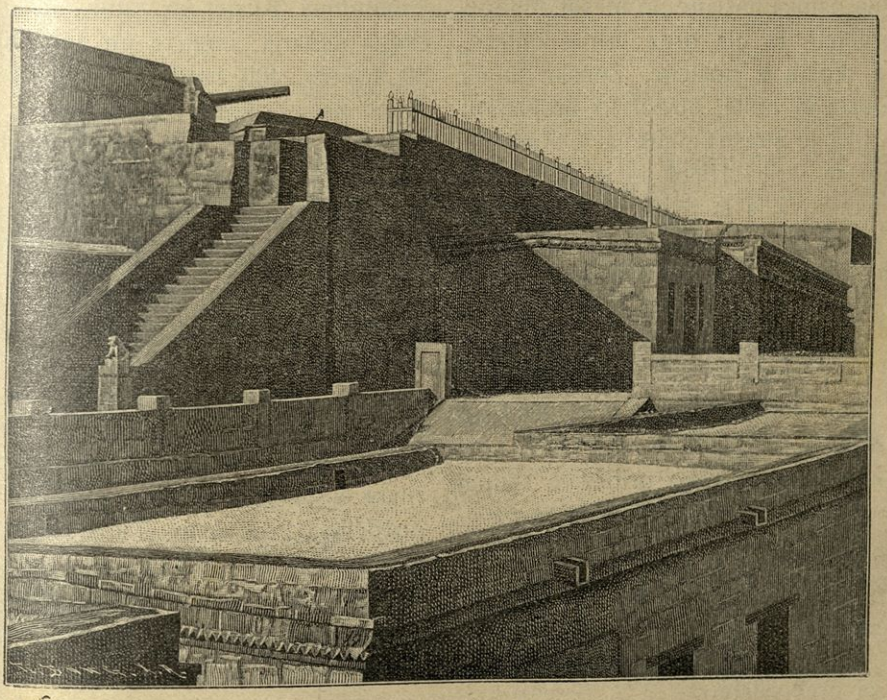

Utrdba portarturska.

zapustili mesto in pustili Japoncem preveč dragocenega materiala. N. D. Popov, ki je večkrat prodrl blokado Port Arturja, pripoveduje o tem:

Ko smo zapuščali Daljni, na mnogih krajih nismo naredili večje škode, nego da smo pobili okna. Drugo je vse ostalo nepoškodovano, in tako so dobili Japonci izvrstno podlago za svoje operacije. V dalj-

pod molo položili mino, a ta se ni razletela, pred dokom so v naglici potopili parnik, a tega so Japonci pozneje dvignili in porabili za prevoz svojih vojakov. Tudi druge škode — pravi Popov — niso bile take, da jih ne bi bili Japonci hitro popravili, in so dobili tako v roke dragoceno mesto. Posebno jim je prav prišla železnica, na kateri so dobili še celo lokomotivo!

Kaj je bilo temu krivo? Popov pripoveduje: Ko je bil Daljni na severu od Japoncev odrezan, se je prebivalstvo obrnilo do generala Steslja s prošnjo, da mu dovoli zapustiti mesto in priti v Port Artur. To jim ni bilo dovoljeno. Železničarjem so dovolili priti v trdnjavo, ako pripeljejo s seboj hrane za enajst mesecev. Naložili so 75 vagonov z moko in konservami in šli za utrdbe, a drugo prebivalstvo je ostalo v Daljnem. Zdaj pa je prišel 26. maj. Rano zjutraj so letali po ulicah policaji, bíli s palicami po oknih in šipah in kričali: „Bežite! Japonci gredó".

Strašna panika nastane po mestu. Mnogo jih je priletelo iz hiš brez vrhne obleke, kakor so skočili iz postelje. Ženske so na ulicah jokale in upile, otroci so preplašeni kričali — bila je strašna zmešnjava. Kam bežati? Kam se skriti? Hiteli so k stanovanju župana Saharova, a ta je bil že dal napreči in se je peljal skozi mesto. Zdaj je vse udrlo iz mesta in hitelo proti Port Arturju. Tolika je bila zmešnjava, da nesrečnežem nihče še tega ni povedal, da je zanje pripravljen železniški vlak, s katerim se je peljalo samo dvajset ljudi, med tem, ko so drugi letali po cesti peš po poti, ki je dolga dobrih 50 vrst! Lačnih in trudnih je tako pribežalo skupaj v trdnjavo kakih 200 daljninskih revežev

Nimamo vzroka dvomiti nad resničnostjo tega pripovedovavca. To je zopet en žalosten zgled silno slabe birokraške ruske uprave, ki niti v vojnem času ni znala poskrbeti za prebivalstvo.

V Daljnem so najprej kitajski roparji izkoristili položaj. Vlomili so v zapuščene hiše in kradli, kar se je dalo. A ko so prišli Japonci in redno zasedli mesto, so te nepoklicane goste polovili in kaznovali.

Iz Tokia se je poročalo, da so morali Japonci v Daljnem najprej pogasiti velik požar, ki je uničil skoro peti del mesta. Mestna in vladna poslopja, šole in železniška postaja, poštni in brzojavni urad so zgoreli. Če je to res, je požar najbrže nastal pozneje, ko so beguni že zapustili mesto.

„Novi Kraj" je priobčil še sledečo zanimivost: V Daljnem sta ostala le vlakov sprevodnik Vasiljevski in grški trgovec: prespala sta bila čas, ko so Rusi zapustili mesto. Zjutraj gre Vasiljevski po delu v pisarno kitajskega podjetnika Tajho, toda tu najde le enega Japonca, ki ga je poznal še iz Vladivostoka. Sluteč, v kaki zagati da se nahaja, sklene Vasiljevski da se skrije a tedaj ga zasači na ulici tolpa Kitajcev, ki jim je načeloval Kitajec — kuhar inženirja Trenjuhina. Kitajci so zahtevali od Vasiljevskega denarja; imel je pri sebi 400 rubljev 80 kopejk. 400 rubljev mu je vzel kuhar, drugi pa so hoteli še ostalo, a kuhar je vztrajal pri tem, da puste Vasiljevskemu 80 kopejk za čufan (obed). Grku so vzeli Kitajci 1600 rubljev. Sicer jima niso prizadejali nič žalega in ju izpustili v Port Artur.

Kitajcev je bilo okoli 1500 ljudi. — Hiteli so ropat in mnogi so tudi požigali v mestu. Tudi Japonci so po prihodu v mesto mnogo požgali. Glavni stan so si uredili v stanovanju glavnega inženirja in načelnika mesta Saharova. V Daljnem je ostal v bolnici en ruski častnik, ki se mu je posrečilo poslati poročilo v Port Artur. Tu opisuje postrežbo za ranjence in hvali Japonce, da so se zanj še posebej pobrinili. V hospitalih strežejo japonskim ranjencem angleške in amerikanske usmiljene sestre.

Junij v Mandžuriji.

Fenvančen je bil strateškega pomena zato, ker obvladuje zvezo med reko Jalu in med severnimi kraji. Odtod je Kuroki pomikal svoje oddelke proti severno ležečim prelazom, kateri so postali torišče hudih bojev. Severnovzhodno in severnozapadno od Sajmace tvori gorovje dva prelaza: Palilin in Fönčulin. Še en prelaz je ob reki Tajce,

katera si je izkopala svojo strugo skozi gorovje.

Kuroki je zdaj porival polagoma svoje desno krilo do Sajmace, da bi dobil v svojo oblast vse gorske prelaze. Tu je bil pa tudi Kuropatkin nastavil močne oddelke, kateri so z vsemi silami izkušali rešiti gorske prehode za Ruse. Saj je bilo pa tod tudi naj lažje zadržavati sovražno prodiranje. Boji so bili za obe stranki jako naporni, ker je svet jako hribovit, in zlasti, ko je napočilo deževno vreme, so vojaki v prelazih mnogo trpeli.

Najprej sta zadrževala Japonce generala Miščenko in Rennenkampf, ki sta imela hkrati tudi nalogo poizvedovanja. Največkrat sta se v teh bojih imenovala kraja Sajmace in Kuandasian.

Nodzuova armada se je bila tačas že vsa izkrcala pri Takušanu in je zdaj začela prodirati proti severu. Tu je udarila na ruske čete pri Siujanu, kjer so se bili sicer Rusi postavili v bran, a ne z namenom, da bi prišlo do kake večje bitke. Oddelek generala Miščenka, sestavljen iz hitrih in drznih kazakov, se je tu spustil v manjšo bitko in je zadrževal nekaj časa Japonce, vsaj toliko, da se je prepričal o moči Nodzuove armade. Sredi junija, ko je bil Stakelberg na Ljaodunu, je padel Siujan v japonske roke. Tu so se Japonci takoj začeli utrjevati. Za bodočnost največjega pomena je to, da Japonci niso bili nikdar zadovoljni samo s tem, da so kak kraj zavzeli, ampak so ga vselej tudi vsaj za silo utrdili, da bi v slučaju kake nezgode imeli zagotovljeno postojanko. Takoj sta obe armadi, Kurokijeva in Nodzuova, že začeli postopati po natančnem koncentričnem načrtu, tako, da sta bili nekoliko v zvezi, a sta vsaka v svoji smeri prodirali proti eni točki, ki je bila križišče tudi smeri Okuove armade —: namreč proti Ljaojanu, tedanjemu ruskemu glavnemu stanu. Že tu se je pokazala izredna spretnost Japoncev, kako so hitro naredili telefonske in brzojavne zveze. V najkrajšem času sta bili obe armadi, krajevno tako silno oddaljeni, že v taki zvezi, da je druga o drugi vedela vse potrebno.

Ta čas je Kuropatkin za svojo armado ustanovil list „Věstnik mandžurskoj armiji", ki je izhajal trikrat na teden in je imel ta namen, da je vojaštvo zanesljivo izvedelo o stvareh, ki so bile zanj potrebne, a je prinašal včasih tudi druge novice. Ker so dohajali evropski listi šele pozno na bojišče in je bila v njih vojska seveda od raznih dopisnikov čudno popisana, je bil tak list Kuropatkinu potreben in se je priporočal zlasti še za to, ker je Kuropatkin pri formiranju svoje armade moral stati mirno v Ljaojanu in je imel torej večji del svoje sile skupaj na enem kraju. Zato so se pa častniki oglasili kot sotrudniki v velikem številu. Kuropatkin je to spoznal tudi kot potrebno vzgojno delo za častnike, kateri so se opozarjali s tem na umstveno strateško delo, ki je v moderni vojski največje važnosti. List je stal 6 rubljev za pol leta. Tiskarna in uredništvo sta bili nastanjeni v železniških vozovih, da sta bili vedno popolnoma pripravljeni na vsako potrebno premestitev. Tudi izven armade je dobil na Ruskem ta list precej naročnikov.

Kuropatkin je uredil dotlej komaj kakih 120.000 vojakov. Dovažanje se nikakor ni vršilo z vedno enako naglico, in včasih je tudi kar za cel teden ali še več zaostalo, kar pač ni čudno pri veliki težavi prevoza. General Linjevič takrat ni bil še podložen Kuropatkinu, ampak je s svojo armado samostojno operiral in se bojev ni udeleževal.

Kuropatkin je videl, kako ga nameravajo Japonci od vseh strani obiti. A on ni mogel takrat udariti na nobeno stran. Držal se je železnice, utrjeval Ljaojan, zadrževal sovražnika in čakal. Seveda je moral vedno napeto paziti na vse, kar se godi okoli njega. Bolj je pa gledal na to, kar se godi za njim, kakor pa pred njim, ker je bila njegova

prva in največja skrb ta, da mu ne odreže sovražnik umikanja.

Ko se je moral Stakelberg vrniti, je Kuropatkin svoje desno krilo zavil daleč na jug in mu je s tem olajšal povrnitev; drugače bi ta oddelek trpel še večje izgube, če ne bi bil morda celo uničen. Takrat so Japonci celo pričakovali, da bo velike oddelke poslal v Njučvan in Kajpin. A on na to seveda ni mislil, ker je bil vesel, da je rešil vsaj ostanke Stakelbergovih čet.

V Sajmaci je bil izpočetka le en ruski bataljon posadke z dvema topoma. Ta se seveda ni mogel braniti Kurokiju, ki ga je potisnil vun in vzel to postojanko. — Izgube niso bile posebne na nobeni strani, le to je čudno, da sta bila vjeta pri tem dva ruska častnika. A Rusi so šli zopet nazaj na Sajmaci. Večji oddelek je pregnal Japonce in ta kraj zopet zasedel.

Štiridnevni boji z ruskimi prednjimi četami so Japoncem polagoma pridobivali vedno več ozemlja proti Kajpinu, ki je precej važno pristanišče in odkoder vodi tudi precej dobra cesta proti Ljaojanu. S tem je bila pridobljena zopet dobra postojanka zapadno od mandžurske železnice. Vendar so

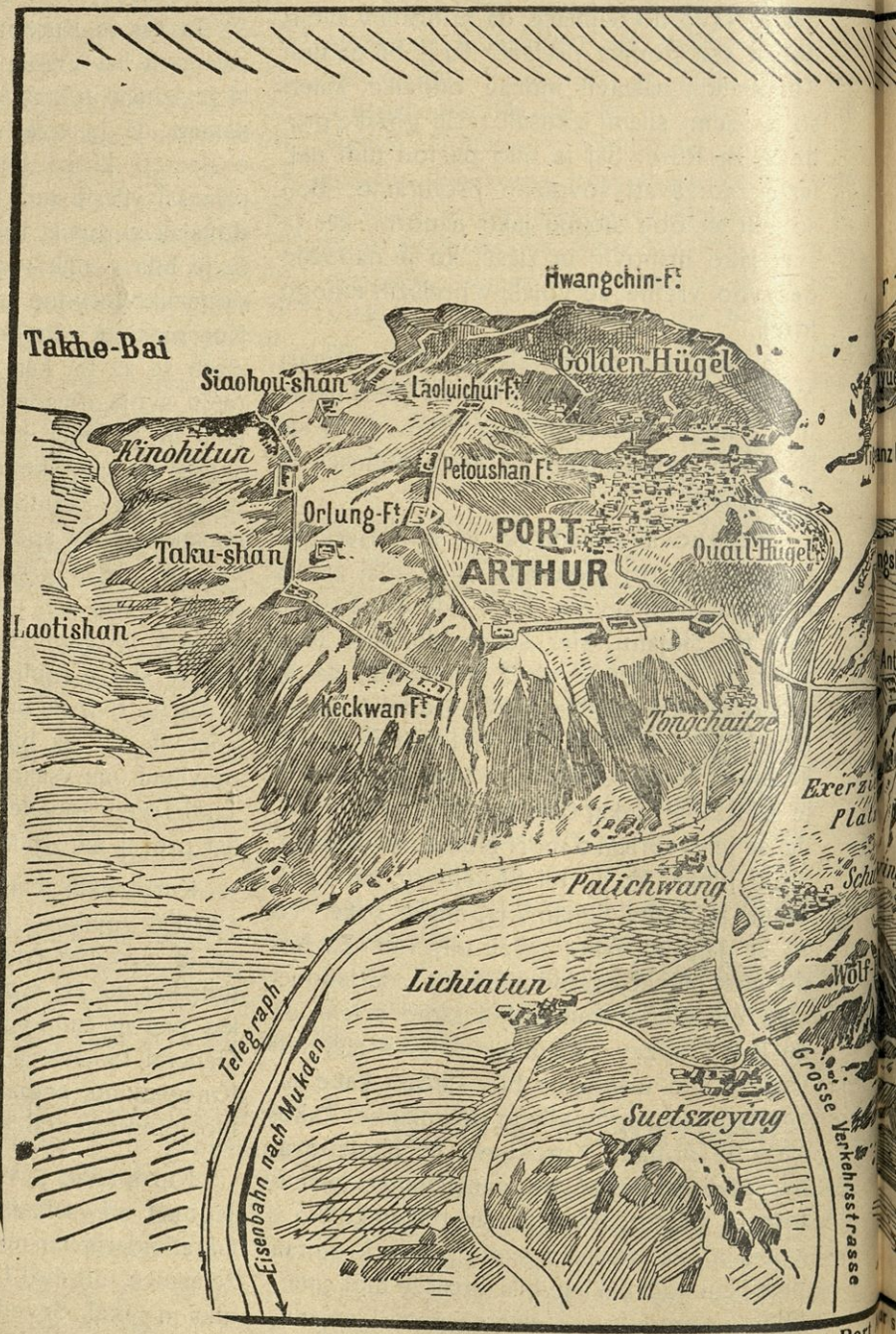

Pogled na Port

se kazaški oddelki tukaj jako dobro izkazali, mnogo bolje, nego pozneje v goratih man-

džurskih krajih, kjer sploh ni bilo ugodno ozemlje za konjico. Dné 25. junija so Japonci

s severne strani.

začeli z manjšimi boji pri Kajpinu, in šele 9. julija ga je mogel general Oku stalno zasesti. Vsled tega je pa bil Kuropatkin prisiljen, da je svoje desno krilo zavil zopet nekoliko proti severu.

Zdaj je bilo torej povsod preskrbljeno za gotovo in varno podlago za japonsko prodiranje, ker so imeli pristanišča in železnico. Sporočilo se je ob tem času še o novi zvijači japonski. Ti so baje z doma pripeljali nove železniške vozove, ki so nekoliko ožji od ruskih. Rusi imajo širši tir, kakor druge države. To so storili zato, da ne more nobena tuja armada s svojih železnic naravnost voziti na Rusko, ampak mora šele prekladati. Če bi Avstrija hotela napasti Rusijo, ne bi mogla s svojimi vozovi voziti po ruskem tiru, ker je širši. Japonci so pa ruske pragove, na katerih so položene šine, okrajšali za toliko, kolikor je njihov tir ožji. Če bi torej Rusi kdaj Japoncem hoteli vzeti železnico, ne bi mogli s svojimi vlaki več po njej voziti, kajti železniški prag se da pač okrajšati, ne da se pa podaljšati. Rusi bi morali torej vložiti čisto nove prage, kar bi bilo silno zamudno in utegne še zelo vplivati na poznejši razvoj dogodkov.

Portarturske utrdbe.

Zdaj se pa ozrimo nekoliko na položaj portarturske trdnjave, ki je postala velik zgled modernim trdnjavam. Že kitajski podkralj kvantunski, znani Li-Hun-Čan, je začel utrjevati ta kraj, ki je po naravi silno pripraven za utrdbe. A šele Rusi so postavili tod popolnoma moderne utrdbe, zmožne, da se uspešno ustavljajo novodobni armadi z vsemi njenimi strašnimi razdiralnimi sredstvi.

Seveda si ne smemo take trdnjave misliti tako, kakor smo jih bili vajeni videti na po dobah iz stare zgodovine, ali kakršne še opazujemo na razvalinah naših srednjeveških gradov. Prej je bilo utrjeno skoro vsako mesto. Stara Ljubljana na primer, kakor jo vidimo še na podobi iz Valvazorjevih časov, je bila majhno mesto, obdano z zidovjem, okoli katerega je bil izkopan globok jarek, napolnjen z vodo. Skozi mestni zid so vodila močna vrata, ki so odprta služila prometu, kadar so jih zaprli, pa so zadrževala sovražnika, ki jih je moral s silo vdreti. Zatiški samostan kaže še podobo takega jarka, čez katerega vodi most do vrat. Ta most so vzdignili, in sovražnik ni mogel čez jarek.

Dandanes taka utrdba ne izda nič, ker zadostuje nekaj strelov iz topov, da razrušijo tudi najmočnejši zid.

Mesto, katero hočejo dandanes utrditi, obdajo z vencem samostojnih utrdb, katere mora sovražnik posamezne napadati, in šele, kadar je dobil vse v svojo oblast, more reči, da je gospodar trdnjave. Za to mora pa biti pripravna cela okolica, kjer morajo biti take višine, da se da z njih dobro videti na oblegajočega sovražnika in ga z gotovostjo obstreljavati.

Port Artur ima tako lego, in zato je tako važen. Okoli izbornega pristanišča je toliko prostora, da se na njem lahko razvija mestno življenje. Na morje vun pa sega gorovje, ki nudi izvrstno lego za utrdbo proti morski strani, kakor smo že opetovano videli pri izbornem dolovanju baterij na Zlati gori. Za mestom se dviga svet polagoma in prehaja v visoke hribe, ki se raztezajo v dolgih hrbtih mnogo kilometrov daleč proti severu. Tam pa, kjer se ti hribje znižujejo, se zožuje zemlja, ker jo objemlje morje, in tu, na najožjem kraju, je Kinčov, katerega vojaška važnost se je pokazala v bitki, ki smo jo opisali. Škoda, da tukaj niso Rusi zgradili pravilne trdnjave. Tu bi bili Japonce mogli zadrževati več mesecev, ako bi bili prej pomislili na pretečo vojsko. Gotovo je, da bodo Japonci, ako ostane ta važna ožina trajno v njihovih rokah, znali izkoristiti to izkušnjo.

Prava utrjena črta okoli Port Arturja se razteza v velikem polkrogu po hribih od morja do morja tako, da je pristanišče v njeni sredi. Ta črta je dolga dobrih dvajset kilometrov in šteje kakih petindvajset močnejših utrdeb. Vse te utrdbe, postavljene od generalmajorja Velička, so tako v zvezi med seboj, da ne more sovražnik nikjer prodreti. Povsod ga dosežejo topovi iz utrdb, in če bi vzel eno samo utrdbo, mu nič ne pomaga, ker ga pobije popolnoma topniški ogenj s sosednih utrdeb.

Zunaj te glavne črte pa je še več manjših utrdeb, katere služijo kakor nekake prednje straže. Najvažnejša med njimi je Volčja gora, katera je ravno na sredi med železnico in med cesto, ki vodi proti severu. Odtod se vidi skozi ozko dolino v pristanišče in se da tudi streljati, seveda le z največjimi topovi, do mesta. Potem so pa utrdbe tudi še notri v tem polkrogu, med katerimi so najvažnejše one proti morski strani (gl. zemljevid str. 120—121) Na Ljaotešanu, ki je najvišji greben na jugu, je stalo tudi nekaj utrdeb, ki so bile pa izven glavne črte.

Vsaka utrdba je dobro zgrajena z močnim zidovjem, a tako pokrita s prstjo od zunaj, da streli topov ne morejo ničesa razbiti, ampak se granate zarijejo v mehko travo

in izgube svojo moč. Več utrdbe je v zemlji, kakor nad zemljo. Poskrbljeno je tudi za podzemska skrivališča, v katerih se lahko zavaruje moštvo pred sovražnimi streli. — Močne baterije so skrite na teh utrdbah in mečejo smrt v naskakujočega sovražnika. Vse utrdbe so pa zvezane z mestom, kjer so velika skladišča streliva in živeža, in odkoder je bilo poveljniku mogoče, da jih je vse sproti preskrboval z vsem potrebnim

Čez te utrdbe je bil postavljen general Kondratenko, izvrsten poveljnik in topničar. Steselj je bil vrhovni poveljnik vsega Kvantuna, a Kondratenko je osebno vodil brambo na utrdbah. Ker se je Stesljeva oblast vedno bolj krčila, tako da je slednjič obsegala samo še portartursko ozemlje, se je vedno le on imenoval kot branitelj trdnjave, dasi je brez dvoma najhujše delo izvrševal Kondratenko.

Ko so bili Rusi leta 1898. zasedli ves Kvantun, se je morala vlada seveda baviti z vprašanjem, kako si ga zavaruje. Bili sta dve struji v odločilnih krogih: eni so poudarjali veliko važnost tega kraja in so zahtevali za obrambo Kvantuna velike vojne sile, drugi so pa opozarjali na prevelike stroške. Port Artur je Rusiji itak zagotovljen, njemu se ni treba braniti — so rekli ti poslednji — saj stoji za njim cela Rusija! Rusi so bili tako uverjeni o nepremagljivi sili svoje države, da se jim je zdelo nemogoče, da bi se sploh še kdo drznil jim kaj jemati.

Slednjič so sklenili v vojnem svetu po večini glasov, da se določi posadka Kvantuna tudi v bodoče na 11.300 mož. Ker so se ozirali v prvi vrsti na denarno stran tega vprašanja, se ni čuditi, da so štedili še bolj pri trdnjavi, kajti utrdbe stanejo ogromne vsote. Zato so že tedaj namestu 528 topov za brambo na suhem, ki so bili predlagani, jih sprejeli le 237. Zato niso mogli dovolj zavarovati višin pred glavno obrambno črto, ki je s tem prišla sama v nevarnost. Izpočetka so bili proračunali za zgradbo in oboroženje utrdeb 15 milijonov rubljev, a so to vsoto znižali na 5 milijonov.

Teh prihranjenih 10 milijonov rubljev je pozneje Rusija plačala s stotinami brez vsake koristi izgubljenih milijonov, kakor bomo še videli.

V vsej naglici so Rusi zdaj popravljali, kar je bilo prej zamujenega. Kopali so rove in zakope, napeljevali žice itd. ter storili vse, kar je bilo mogoče v kratkem času do obleganja trdnjave. Sila kola lomi, in marsikaj, kar se je zdelo prej neizvršljivo, so zdaj naredili v kratkem času na povelje Stesljevo.

Iz Port Arturja.

„Novi Kraj“ je poročal iz začetka oblegania: 12. junija je bila zbrana četa lovcev 25. vzhodno-sibirskega strelskega polka, okrog 120 mož, pod načelstvom poročnika Bicojeva, poleg mlajših častnikov poročnika Zlobinskega in podpraporščaka Sidorova; odpravili so jo pod poveljstvom podpolkovnika Kilenina na našo desnico, da izvrši napad na sovražnika.

13. junija, okoli 6. ure zvečer, je pričela ta četa lovcev napad na levo krilo sovražnikovo, podpirana na svoji levici od čete, ki ji je služila kot straža. Ogledniki so šli spredaj na obeh krilih Tudi japonski okopi so bili tako dobro opravljeni, da so jih spoznali le na razdaljo nekaj desetoric korakov, ko je že začela njih pehota metati ogenj. Ta čas jim je pa že poslal poročnik Bicojev nasproti svojo četo Že prvi sovražnikovi streli so bili usodepolni za poročnika Zlobinskega, ki se je nahajal v koloni. Padel je, ranjen v prsi.

Prišlo je povelje: „Hura!“ Lovci so udarili naprej in pognali Japonce iz okopov. Ti so bežali, razkropljeni po naših strelih. Lovci so se vzdignili dalje in zadeli v kratkem na drugo vrsto okopov. Tukaj sta bili kaki dve četi Japoncev. Sovražnik je začel hud, a nereden ogenj na napadavce. Poročnik

Bicojev, ki je šel spredaj, je padel, smrtno ranjen v trebuh. Vsled izgube drugega častnika je prenehalo streljanje za trenotek. Podpraporščak Sidorov je prišel z reservo na mesto, toda še ni vedel, kaj bi začel.

Vendar je trajal ta presledek le nekaj sekund. Ostal je bil spredaj še starši podčastnik druge čete Roman Arov. S krikom „hura“ se je zagnal on in 60 mož naprej, nesoč sovragu smrt. Japonci niso vzdržali napada ruskih bajonetov in dve četi sta zbežali pred hrabrimi junaki. Preganjali so jih z mnogimi streli. Vzemši druge okope, so hoteli lovci iti še dalje; toda prišlo je povelje podpolkovnika Butusova, da se ne smejo spustiti v boj, in tako so bili primorani odnehati. Poročnik Bicojev je živel še 10 minut. Vzel je slovo od svojega oddelka in ga prosil, da izroči srčen pozdrav njegovim tovarišem. Zadnje besede so mu bile: „Naj zvedo Japonci, kako se znajo boriti Rusi . . .“ in nato mu je glas zamrl.

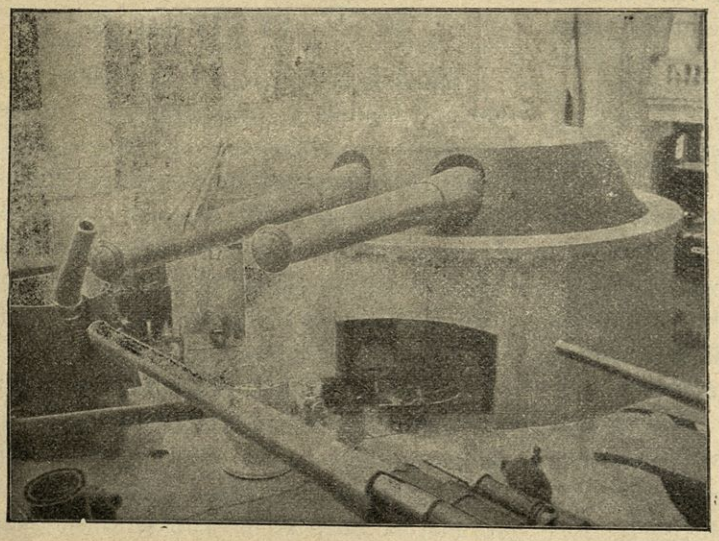

Model dvotopnega stolpiča na portarturski utrdbi.

Komaj so se začeli naši lovci pomikati nazaj, so udarili Japonci na nje in pričeli silno streljati. Kako malo je pazil sovražnik na svoj ogenj, se je očitno pokazalo. Ko bi bili bolje merili in ker se ni bilo bati ruskih bajonetov, bi bili Japonci lahko uničili ves oddelek.

Z mesta, kjer je bila bitka, je odnesel poročnika Zlobinskega njegov ordonančni vojak, strelec četrte čete Vasilij Trusov. Prevezal mu je nekoliko rano; nato se je poročnik Zlobinski s trudom vzdignil in šel. Toda kmalu je vsled izgubljene krvi oslabel in se ni mogel več vzdigniti. Tu pohiti Trusov k stražni četi, izprosi si dva moža, in ta odneseta ranjenega častnika. Že je bilo popolnoma temno in Japonci blizu. V začetku je hotel Vasilij Trusov položiti svojega gospoda v malem gaju, da bi si oddahnil, toda zbal se je, da ne bi Japonci slišali stokanja in jih tako zasledili. Vojaki so napravili nosilnice, položili častnika nanje in se odpravili naprej, spotikajoč se ob kamenje in tavajoč v temini. Po dolgem času so dospeli do kraja, kjer so obvezovali ranjence. Tu so napravili poročniku Zlobinskemu prevezo in ga zjutraj odpravili na nosilnicah v Port Artur. Naslednji dan je umrl.

Dopisnik „Prav. Vestn.“ podaje povest poročnika Makedonskega, kako se mu je posrečilo uiti iz Port Arturja, ko je bil že resno oblegan.

Najemši majhno ladjico z enim jamborom, v kateri je bilo prostora samo za štiri ljudi, se je spustil Makedonski s svojim ordonančnim vojakom in veslarjem Kitajcem pod noč 8. junija na morje iz Golobinjega zaliva na majhnem čolniču. Svoj tek so namerili na Inkov, ker so v smeri na Čifu križali Japonci, ki so polagali mine. Na tej poti pa je rešil le srečen slučaj Makedonskega, da ga niso vjeli Japonci.

Japonsko poljsko topništvo.

Hote ali nehote se je bilo treba ustaviti. Mala ladjica Makedonskega je zadela na dve večji ladji in hipoma sta se prikazala na horicontu dva japonska polagavca min. Zagledala sta čoln in se napotila k njemu. Res je moralo biti nemirno srce hrabrega poročnika. Legel je na dno svojega čolna, pokril se s slamnato plahto, izpod katere je nalahko pomolil svojo glavo in začel zasledovati z daljnogledom, kak namen da imajo sovražni ogledni čolni.

Glej, bližajo se... Bliže, bliže... Prišli so k eni ladji... Nekaj so vprašali... Pridejo k drugi, slednjič tudi k tretji in tedaj — smrt, ali življenje? Nakrat se obrnejo japonski polagavci min na drugo stran in odhajajo vedno dalje in dalje ter izginejo slednjič popolnoma v oni morski daljavi, iz katere so se uro poprej tako hipno pojavili. Ura, ena sama ura, vendar se je zdela Makedonskemu cela večnost.

Kaj so bili napravili? Našli so na obeh večjih čolnih kitajske ribiče, ribe in mreže; zato se je zdelo Japoncem odveč preiskovati malo ladjico. Odleglo je Makedonskemu. Potegnil je vetrček in napel jadro, in ladjica je znova krenila na pot na Inkov. Tja je dospel brez daljnih težav. A vedno ni šlo tako gladko.

Poguba japonskih prevoznih parnikov.

Japonci so morali v Korejski ožini vzdrževati brodovje pod poveljstvom admirala Kavamura, ki je prežal na najožjem kraju, da bi zastavil pot ruskim parnikom, ki so jih pričakovali od Vladivostoka sem. Japonci niso bili nikakor brez skrbi. Kajti pokvarjene ladje „Cesarjevič“, „Retvizan“ in „Palada“ so hitro popravljali, in nadejati se je bilo, da prodre portartursko brodovje iz pristanišča in se reši v Vladivostok. Ko bi se bila dobro zmenila Vitheft in Skrydlov, da bi bilo prodrlo portartursko brodovje, nasproti bi mu bil pa prišel ob istem času Skrydlov, da bi bila udarila od obeh strani na Kavamura, bi ga bili obe brodovji gotovo premagali, ker sta bili mnogo močnejši.

Kako bi bila vojska vse drugače napredovala, ako bi bil imel portarturski poveljnik toliko poguma! A Vitheft ni bil mož za to.

Pač pa je pokazalo vladivostoško brodovje nekaj hvalevredne delavnosti. Dne 15. junija so se pokazale ruske oklopne križarice „Rosija“, „Gromoboj“ in „Rurik“ v Korejski ožini, da bi prestregle kak prevozni parnik. Poveljeval jim je admiral Bezobrazov. Kamimura je imel zopet smolo, da ga takrat

ni bilo tam, ampak je križal nekje po Rumenem morju.

Bilo je podnevu, ko je „Gromoboj“ zapazil prevozni parnik „Idzumimaru“. — Pozval ga je, naj se vda, japonski parnik pa je z vsem parom plul naprej. „Gromoboj“ ga je preganjal in s streli potopil. Bil je poln vojaštva. Japonci so skakali s krova v morje, a Rusi so jih čez sto potegnili iz vode in vjeli. Še dva manjša japonska parnika sta ušla in se rešila na otok Iki.

Kmalu zapazijo Rusi še dva parnika. Eden je bil „Hitahimaru“, ki je prevažal vojake, drugi, „Sadumaru“ pa je bil naložen s konji in z materialom za zgradbo železnic. „Gromoboj“ ju zopet pozove, da se naj vdasta. Poziv je bil brezuspešen, in zdaj so Rusi začeli streljati. Izpustili so tudi torpede, ki so v kratkem času potopili oba. Japonci so izpustili rešilne čolne, v katere so v naglici spravili vojaštva, kar se je dalo. Tudi od teh se je več kot polovica potopila, drugi so se rešili ali v čolnih ali pa plavajoč na bližnje otoke. Potopljeni parniki so imeli skupaj 15.000 ton. Ker se je ž njimi vred potopilo toliko ljudi, je bila ta izguba za Japonce jako občutna. Ob istem času so potopili Rusi še dve jadrnici.

Zdaj je prihitel Kamimura, in tudi Togo je poslal križariško brodovje, da naj Ruse napade in prežene. A Rusi so se ob pravem času umaknili in so izginili proti severu. Na potu so pa Rusi srečali še dva parnika „Allanton“ in „Cheltenham“, ki sta vozila premog in železniški material, ter so ju vzeli in odpeljali v Vladivostok. Tu je po vojnem pravu moralo razsodišče preiskovati, ali je admiral Bezobrazov po pravici vzel ta dva parnika. „Cheltenham“ je bil angleški parnik, ki so ga pa Japonci kupili. Vkljub temu so zagnali Angleži velik hrup in so Ruse dolžili, da so po krivici zasegli angleški parnik. A razsodišče je izreklo, da je ruski admiral ravnal prav, ko ga je vzel, ker je služil Japoncem v vojne namene.

Kamimura se je pa bal, da mu ne bi ruske ladje prišle v hrbet, in se je vrnil v Korejsko ožino, da preži dalje na Ruse.

Ta izlet Bezobrazova se je torej dobro obnesel. Pokazal je, da bi Rusi bili mogli doseči prav mnogo, ako bi bili znali vedno v pravem trenotku udariti.

Ubogi Kavamura je pa prišel pri Japoncih v še večjo nemilost. Demonstrirali so doma pred njegovo hišo in ga zopet dolžili, da je on kriv velikih japonskih izgub.

Vitheft izkuša prodreti.

Kaj je bilo storiti portarturskemu brodovju? Če bi bilo čakalo obleganja, bi se bilo nastavilo v pristanišču najlepše japonskim strelom. Bilo je jasno: Brodovje mora vun! A ravno tako jasno je bilo, da mora biti pri svojem izletu pripravljeno na veliko odločilno bitko. Za to pa je treba pogumnih mož, drznih, odločnih poveljnikov, in tega, žal, Rusi niso imeli na krovu velikanskih, dragocenih ladij, ki so imele braniti njihovo moč na valovih Vzhodnega oceana.

Po smrti admirala Makarova ni bilo v Port Arturju več mornariškega poveljnika, ki bi bil kos svoji nalogi. Uhtomskij je bil nesposoben človek, ki je prišel do visoke stopinje podadmirala le zato, ker je bil knez. Vitheft je bil morda dober uradnik, bi bil v čast vsaki pisarni, a vojak ni bil. Bal se je smodnika in imel velik strah pred japonskimi streli. A ladje so bile popravljene, in zdaj je bilo rusko portartursko brodovje zopet močno in sposobno, da se meri z japonskim. Saj so Rusi imeli šest velikih ladij, torej dve več, kakor Japonci, ki so bili izgubili „Hacuse“ in „Jašimo“. Dasi so imeli Japonci izvrstne križarice, se vendar ni moglo več govoriti o tem, da bi bili brezpogojno močnejši od Rusov na morju, ker so morali velik del svojega brodovja rabiti proti Vladivostoku.

Nekaj se je torej moralo zgoditi. Omahljivi Vitheft je slednjič sklenil, da prodre

blokado in uide. Določil je za to dan 23. junija. A 22 junija popoldne je bilo že več japonskih torpedovk pred pristanom, ki so polagale mine. Ali so bili Japonci izvedeli za Vitheftov sklep? Mogoče je vsekako, da so njihovi ogleduhi poizvedeli v Port Arturju, kaj se namerava, in sporočili Japoncem, da bo Vitheft priplul vun.

„Novi Kraj“ je pisal o tem: Okrog 4. ure se je pokazalo osem sovražnih torpedovk, z očitnim namenom, da bi ovirale naš izhod. Odločili sta se dve torpedovki in prišli tako blizu, da je bilo možno razločno videti na njih število in barvo cevi in dvigajoče se postave ljudi. Prišedši že tako blizu k šesti ladji, je začel sovražnik na nje streljati. K sreči ni bil nihče poškodovan in ladje so nadaljevale svoje delo, pričakujoč pomoči. Na pomoč jim je prišel „Gremjaščij“. Da ni „Gremjaščij“ tega storil, bi bilo prišlo šest parnih tovornih ladij sovražnikom v roke.

Kmalu so dospele štiri naše torpedovke, toda ogenj „Gremjaščega“ je opravil svoje delo — zadržal je napad torpedovk. Krasne črte naših torpedovk so se podale nekoliko dalje v morje. Bilo je očitno, da so sovražniki polagali mine.

Rusi so pregnali te japonske torpedovke, a vedelo se ni, ali niso vendar položile kaj min. Najprej so morali torej tam vse preiskati, kar je jako zakesnilo odhod.

Izhod ruskega brodovja je tako opisan v „Novem Kraju“:

Bila je zvezdnata noč. V pristanu je vladala polna tišina. Artur je spal svoje običajno čuječe spanje. Prenehala je vsaka vožnja in nočni mir so motili le redki klici vojakov na straži, kadar je mimo njih zdrknila kaka majhna, komaj vidna ladjica. Slednjič je vse utihnilo. Naenkrat zadone na eni izmed ladij signalni žvižgi bocmanskih piščalk; njih znamenje je ponovila druga ladja, in na to je ponovila cela eskadra povelje: „Dvigniti se!“

Bilo je ob treh ponoči.

Ladje so oživele. Bilo je že na tem, da zavlada zopet nočni mir, ko zapoje nekje petelin, za njim drugi, tretji. Začelo se je daniti, zvezde so ugašale na svetlikajočem se nebu, eskadra pa se je bila pripravila na izhod.

Ob 4. uri 21 min. je „Novik“ šel mimo „Askolda“, ostavil za seboj „Diano“, izognil se na prehodu stoječemu „Giljaku“ in izšel prvi v zunanje pristanišče. Ob 4. uri 36 minut je sidro snela „Diana“, splavala tja ter, krenivši na levo, se skrila za Zlato goro. Ob 4. uri 51 min. se je dvignil „Askold“.

Admiral Skrydlov.

Ob 5. uri 10 min je zadonel iz zahodnega pristana mogočni glas „Sevastopoljske“ piščalke, silen kakor levje tuljenje, in nato se je pokazal trup krasne oklopnice. Takoj za njo je hitela čez 10 minut „Pobjeda“.

Ob 5. uri 25 min. je priplaval izza ogla admiralske luke lepi orjak „Cesarjevič“, ki je rezal mirno morsko gladino notranjega zaliva. Zastava eskadrinega poveljnika se je komaj majala v pihljanju lahkega jutranjega vetrčka.

Tega krasnega orjaka so došle in prehitele torpedovke, ki so plule v zunanji del zaliva; druge pa, ki so stale ponoči na straži pri vhodu v luko, so šle obratno.

Za „Cesarjevičem“ je odšel „Peresvjet“, za njim pa čez četrt ure „Poltava“. Zganil je odšel ob pol osmi uri „Bajan“ in za njim „Palada“. Prišedši v zunanje pristanišče,

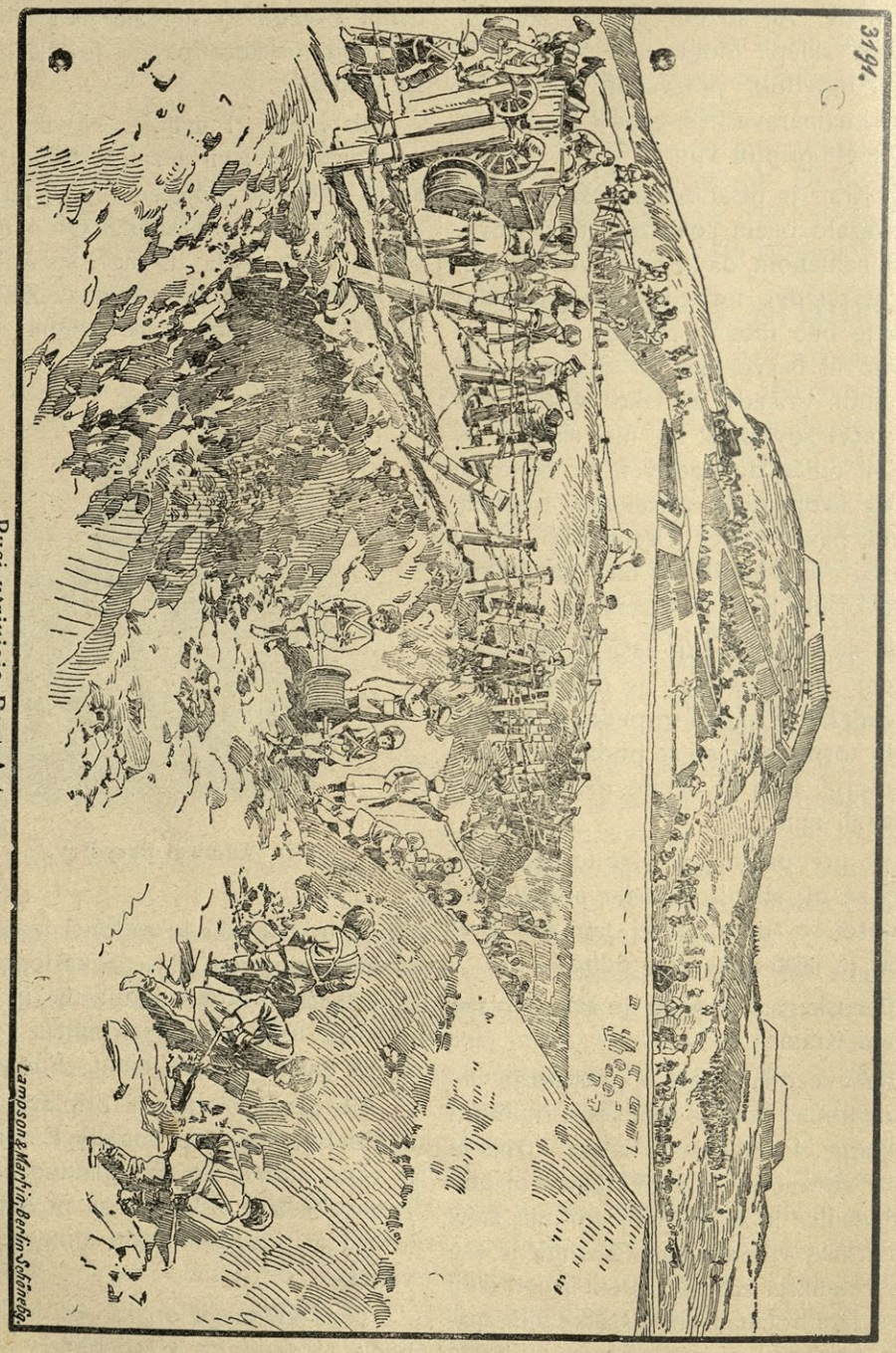

Rusi utrjujejo Port Artur.

se je „Retvizan“ in tudi on odšel ob 6. uri 30 min. v zunanji pristan. Takoj za njim so se ladje ustavile, uvrstile in polagoma usidrale.

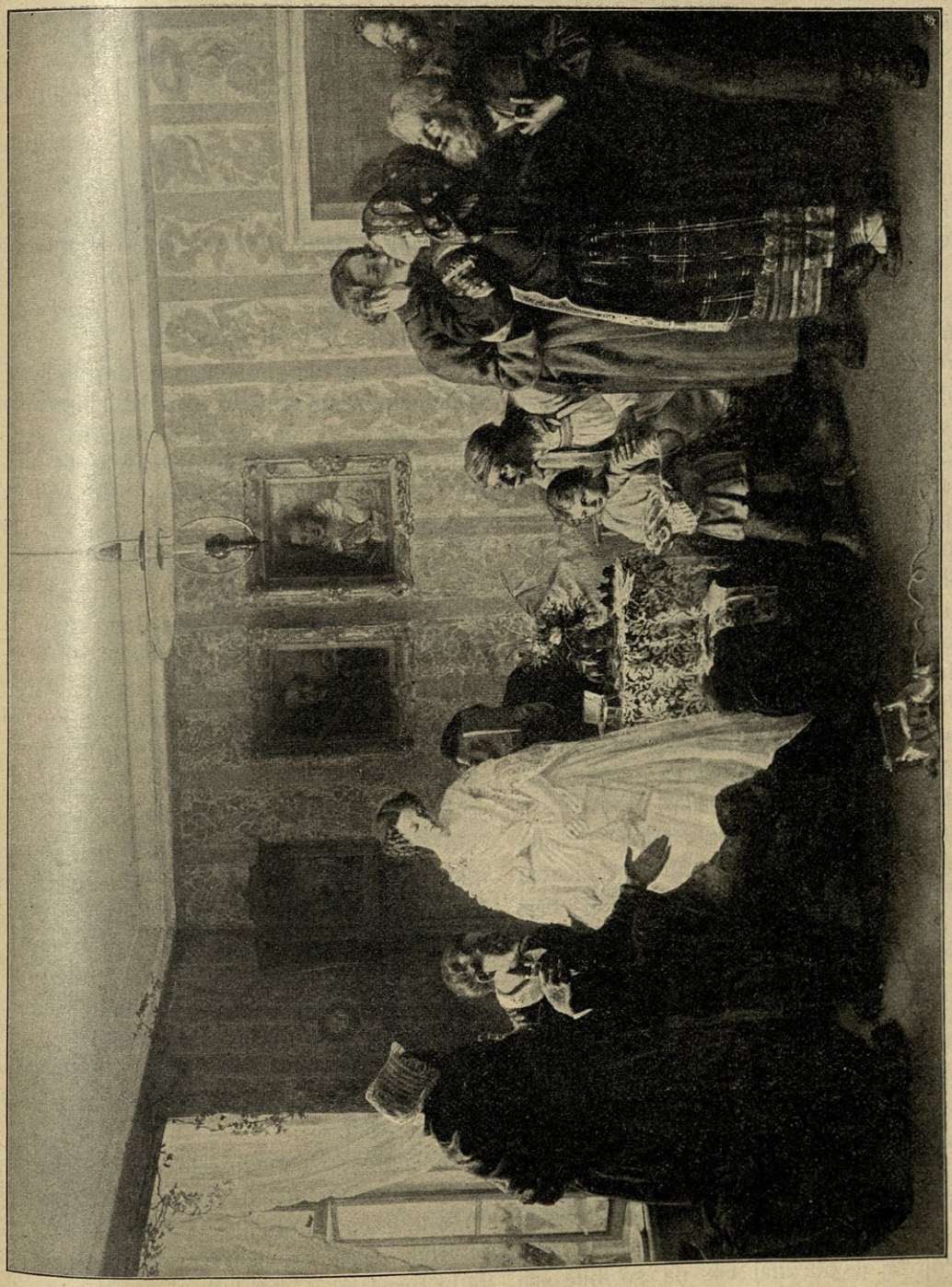

Pozdrav novoporočencema na Ruskem.

Začeli so slednjič iskati min, da bi se kolikor možno obvarovali pred nevarnostimi na daljni poti.

Najprej so poslali več manjših ladij, katerih namen je bil, da preizkusijo morje, ali je prosto min. Izbrali so si najprej smer in v tej smeri preiskovali širok trak, v katerem bi bile morale ladje pluti. Za to so imeli Rusi pripravljene posebne ladje, ki so imele tudi posebne priprave, da sproti sprožijo in uničijo mine, ki bi jim bile napoti. Stvar je bila zamudna, in ruske ladje pred pristaniščem so se zasidrale, ker se jim je sporočilo, da so preiskovalne ladje našle mnogo min, ki jih morajo odstraniti, preden je vožnja za vojne ladje varna.

Čez eno uro, ko je bil napočil že dan, so ladje snele sidra in odrinile na široko morje. Vojne ladje so plule druga za drugo v dolgi vrsti, na čelu jim ladja z zastavo admirala Vithefta. Zaradi varnosti je imel Vitheft pred seboj in ob straneh križarice in torpedovke, ki naj bi zabranjevale torpedne napade na vojne ladje. Z vso hitrostjo se je pognalo celo brodovje naprej, v nadi, da prodre brez boja na široko morje.

Bil je odločilen trenutek za portartursko brodovje. Ali se posreči ali ne?

Japonske čuvajne ladje so bile opazile, kaj namerava Vitheft, in so po brezžičnem brzojavu obvestila Toga. Ta je takoj zbral vse razkropljene japonske ladje in se je z vsem brodovjem skril za majhen otok, ki leži pred Port Arturjem. Bilo je okolo poldneva, ko so se japonke zbrale v vsej naglici na dane signale in so čakale Rusov v tej zasedi.

Rusko brodovje se približa s polnim parom, da odplove mimo otoka. Tedaj pa ravno tako hitro plane Togo iz skrivališča, in sicer tako, da se je njegova bojna vrsta položila ravno počez pred smer ruskih ladij.

Položaj je bil zdaj tak, da so bile vse japonske ladje obrnjene s celo levo stranjo proti Rusom, ti so pa navpično pluli na to črto. Togo je bil toliko na boljem, da je lahko streljal hkrati iz vseh svojih ladij z vsemi topovi ene strani. Od Rusov je pa mogla streljati samo prva ladja, ker so naslednje plule za njo in jim je bila torej prva na poti.

Kaj naj bi bil zdaj storil admiral Vitheft? Pogumno bi bil moral pluti naravnost naprej, ne zmeneč se za sovražno streljanje, da bi bil prodrl japonsko vrsto. Prišlo bi bilo do velike bitke, v kateri bi bil morda Vitheft premagan, a bi bil mogel prizadeti Japoncem vsaj tolike škode na ladjah, kakor ti njemu. Če bi se mu bilo posrečilo potopiti nekaj velikih japonskih ladij, bi bil oslabil japonsko brodovje, ki bi bilo potem nezmožno ustavljati se novemu ruskemu brodovju, ki se je doma že pripravljalo na odhod. Če bi bil v skrajnem slučaju žrtvoval samega sebe, bi bil vendar Rusiji storil neprecenljivo uslugo. Ta dan bi bil odločil vso vojsko, kajti Japonska je močna le, dokler ima moč na morju. Čemu naj bi bil Vitheft štedil portarturske ladje? Saj so bile zaprte v Port Arturju itak brez koristi za Rusijo! Junaški sklep bi bil dal vsemu brodovju še le vrednost.

A Vitheft se je zbal bitke. Ukazal je, da se naj rusko brodovje — vrne nazaj! Začelo se je sicer streljanje. Ruski listi so poročali: „Naše prednje torpedovke so začele boj, podpiran od ‚Novika' in ‚Askolda.' Sovražnik se je hitro umaknil, a ob 6. uri je izginila naša eskadra na obzorju." V resnici so se Rusi takoj obrnili in s polnim parom bežali v Port Artur nazaj! Admiral Togo je takoj plul za njimi. A legel je mrak na morje, in Rusi so bili kmalu zopet pod varstvom obrežnih baterij.

Eskadro so napadle, kakor se je poročalo, sovražne torpedovke; toda vsi napadi so bili srečno odbiti. Ob 9. uri zvečer se je vrnila eskadra z visokega morja v polnem redu nazaj in se usidrala v zunanjem pristanišču. O teh atakah priobčuje 126. številka „Novega Kraja" sledeče:

Vseh napadov, ki so jih izvršile sovražne torpedovke, je bilo do devet; med temi smo sprejeli dva še na potu, ostale pa, ko smo se usidrali. Največkrat je napadel sovražnik po luninem zahodu. Pri napadu niso zdržale torpedovke silnega artilerijskega ognja z naših ladij in so metale iz velike daljave — po 15 kabeljskih dolžin na dobro srečo Wajthedove torpede. Proti jutru so našli v pristanišču okoli 8—10 torpedov, ki se niso razleteli, ker niso zadeli cilja, ter plavali kar naprej. Nekaj se jih je razpočilo na kamenju ob bregu. Napadi so ponehali ob solnčnem vzhodu, okoli 4. ure zjutraj. Po boju so se podale ladje naše eskadre slednjič v luko.

Ker je bila voda tako nizka, da niso mogle velike ladje v notranje pristanišče, so ostale zunaj. Japonci so poizkušali samo s torpedovkami priti k vojnim ladjam, da jih razstrele, a to se jim ni posrečilo.

Tako je izpodletela rešilna namera. Ta neodločnost se ne more dovolj obsojati. Ko bi bil Vitheft ponoči šel iz pristanišča z gotovo smerjo, odločen, da se prebije, bi bil gotovo vsaj polovico brodovja rešil v Vladivostok, in danes bi imela Rusija v Tihem morju brodovje, ki bi bilo japonskemu enako. Ta neodločnost je morala seveda jako slabo vplivati na častnike in na moštvo. Videli bomo pozneje, kako je ta strahopetnost postala usodna za celo brodovje in za izid vse vojske.

Vendar pa Togo ni mogel tako zapreti pristanišča, da ne bi bila prav nobena ladja mogla uiti. Nekaj dni za tem je torpedovka „Poročnik Burakov“ ušla iz Port Arturja, plula ob celem zapadnem obrežju ljaodunskem in prišla v Njučvan. Potem se je po isti poti vrnila v Port Artur. A pri vrnitvi so „Poročnika Burakova“ opazili Japonci in ga začeli odločno preganjati. Vendar jim je ušel, in ko je priplul pod varstvo obrežnih baterij, so te začele obstreljavati Japonce in so jim potopile dve ladji, tretjo pa hudo poškodovale. Poleg tega je pa še japonska topničarica „Kajmon“ zadela ob mino in se je potopila. Podobna nesreča je zadela kmalu nato minski parnik „Tajokomaru“, ki se je pa rešil.

Sledili so še razni japonski torpedni napadi, ki pa niso provzročili nobene škode. Vsak dan in večinoma tudi ponoči so pa prihajale iz pristanišča tudi posamezne ruske križarice in torpedovke, ki so včasih prodirale daleč ob obrežju.

Posebno se je odlikoval „Novik“, ki je s svojo naglico res izvršil marsikak občudovanja vreden izlet. Ruski mornarji in tudi posamezni nižji poveljniki so se pokazali kot ljudi, ki bi bili pod boljšim vrhovnim poveljstvom zmožni za velika dela.

Črnomorske ladje.

Rusi so premišljevali, kako bi v vsej naglici pomnožili svoje vojno brodovje. Najhitreje so pripravljali ladje baltiškega brodovja, da bi moglo čimprej na pot Port Artur osvobodit. A mislili so tudi na to, kako bi spravili kaj ladij iz Črnega morja na široko morje, da bi jim služile v vojne namene.

Povedali smo že, da Rusi ne smejo pošiljati vojnih ladij skozi Dardanele. To prepoved je povzročila Anglija, katera ne trpi ruske moči na morju in hoče imeti prosto pot na Sredozemskem morju. Zdaj so Rusi izkušali diplomatskim potom doseči, da bi smeli skozi Dardanele, a Angleži so se upirali. Turkom bi bilo še prav, ako bi šle ruske ladje iz Črnega morja — čim dalje, tem bolje! — a Anglija ni hotela niti najmanj odnehati.

Rusi se pa niso za to mnogo zmenili. Kaj mari Angležem njihove težave? Saj je bil dardanelski dogovor sklenjen le z ozirom na Balkan in na Turčijo; kdo je mislil tedaj na Vzhodno Azijo!

V Črnem morju je bilo pripravljenih več ladij takozvanega ruskega prostovoljnega

brodovja. To so bile pravzaprav trgovske ladje, a za vojne namene uporabljive. Ko se je namreč l. 1870. pokazalo, da manjka Rusiji vojnih ladij, se je osnovalo društvo, ki si je stavilo namen, vzdržavati brodovje, ki bi v mirnih časih služilo trgovini in varstvu trgovskih ladij, v slučaju vojske pa bi se te ladje uvrstile v vojno brodovje.

Tudi druge države imajo taka brodovja. Italijansko parobrodno društvo na primer ima sto trgovskih parnikov, ki se dajo oborožiti s topovi in postanejo tako naenkrat vojne ladje. Če se take ladje tudi ne dajo rabiti direktno v veliki bitki, pa dobro služijo kot takozvane pomožne križarice za poizvedbe, za morsko policijo itd. Samo to se zahteva po mednarodnem pravu, da so take ladje po zastavi kot take označene in da jih vodijo mornariški častniki in vojni mornarji. Tako se morajo že v mirnih časih razlikovati od navadnih trgovskih ladij. V vojnem času pa morajo imeti vojno zastavo.

Rusi so sklenili, da pošljejo skozi Dardanele tri take ladje. Angleži so skozi Rdeče morje vozili Japoncem vojne potrebščine; to je bila gotovo taka neprijaznost proti Rusiji, da je ta ni mogla mirno gledati, in je poslala ladje „Peterburg“, „Smolensk“ in „Orel“ iz Črnega morja, da preiskujejo angleške ladje v Rdečem morju in jim vzamejo vojni kontraband. A kako priti skozi Dardanele, da ne bi nihče opazil prekršitve dardanelske pogodbe?

Ruski poveljnik je ukazal, da je „Peterburg“ razvil zastavo „Rdečega križa“, druga dva sta pa plula pod zastavo prostovoljnega brodovja. Da se niso videli topovi, so jih skrili pod krov, ko so se vozili skozi Dardanele. Tako so prišli vun v Sredozemsko morje, ne da bi turške oblasti opazile, kaj nameravajo.

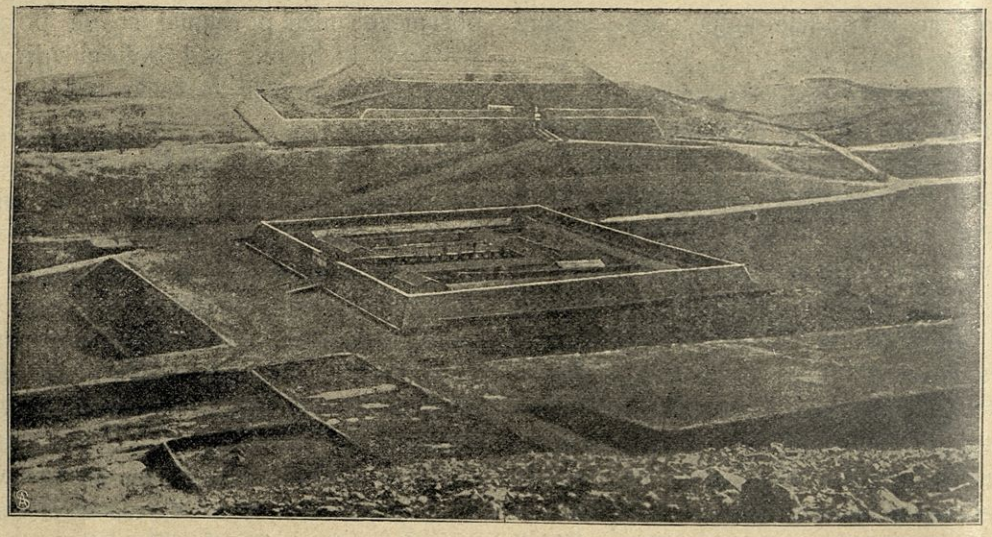

Utrdba pred Port Arturjem.

A njihova zvijača ni mogla ostati tajna, ker so takoj začeli svoje vojno delo.

„Peterburg“ je že dne 11. julija prijel v „Rdečem morju“ angleški parnik „Menelaos“, mu je preiskal tovor in mu dovolil potem, da je nadaljeval svojo pot. „Smolensk“ je prijel nemški parnik „Prinz Heinrich“, in ker je

imel naloženega precej japonskega blaga, mu ga je vzel, preiskal in konfisciral dve vreči namenjeni v Nagasaki. „Prinza Heinricha“ so pustili, da je plul dalje, in druge njegove pošiljatve, ki niso imele vojnega značaja, so poslali z drugim parnikom na Japonsko.

Na angleškem parniku „Malaka“ so našli Rusi 13. julija vojno municijo. Ruski poveljnik je komandiral takoj na njegov krov ruske mornarje, ki so zahtevali, naj pride poveljnik „Malake“ na krov „Peterburga“. Ta se je pa branil in je poslal častnika, ki je vzel seboj vse listine „Malake“. Ruski poveljnik je takoj ukazal, da se naj pošlje „Malaka“ v kako baltiško rusko pristanišče. A to je bilo daleč, ker ni v bližini nobenega ruskega pristanišča, in dal se je Angležu preprositi, da potniki „Malake“ prestopijo na kak drugi parnik, ki bi plul proti jugu. „Malako“ so odpeljali v Suez in natančno preiskavali vse, kar je bila naložila. Tega pa je bilo kakih 5000 ton, in za Japonsko namenjene stvari so bile najrazličnejšega značaja —: od klavirja do ptičje kletke! Rusi so zastražili vso zalogo, in še v Suezu poskrbeli, da niso mogli Angleži govoriti z nikomur na suhem.

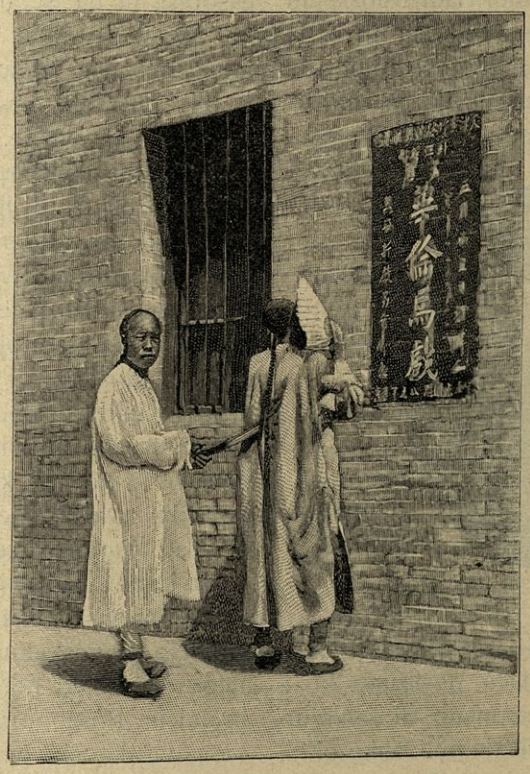

Kitajski lepak.

V Suezu so Rusi naložili premoga, in posadka na „Malaki“ jo je vozila na Rusko. Prišedši v Alžir se je ustavila, in tu prideta na krov angleški in ruski konzul. Tu so začeli preiskavati in doznali, da je bila na „Malaki“ res vojna municija, a naznačeno je bilo, da je namenjena za angleške vojne ladje v njih kitajski postaji.

Ali je bila ta označitev pravilna? Rusi so morali verjeti, da ta vojna municija res ni namenjena Japoncem, so sneli rusko vojno zastavo z „Malake“ in jo izročili zopet Angležem, ki so priznali, da so Rusi ž njimi ves čas jako vljudno ravnali.

Ta ruski korak proti angleškemu kontrabantu je pa Angleže doma jako razburil. Časniki so pisali, kot da se je Angležem zgodila velikanska krivica. Že so z Malte šle nekatere angleške križarice „Malako“ iskat, in grozili so Rusom, da jim z orožjem povrnejo to veliko krivico. „Tri ruske ladje ne spadajo nikakor k vojnemu brodovju“, so pisali Angleži. — „Kajti vojne ladje ne smejo skozi Dardanele. Ker so pa prišle po tej poti, nimajo pravic vojnih ladij, ampak so navadne morske roparice, katere je treba kaznovati kot mednarodne škodljivke.“ Najbolj je torej Angleže bolelo to, da so ruske ladje šle skozi Dardanele. Vendar se ne more reči, da so Rusi nepravilno ravnali, ko so bili enkrat na prostem morju. V vojnem času skrbi vsak za svojo varnost in ne pusti, da bi drugi nasprotnikom pomagal. Angleži v enakem slučaju tudi ne bi bili drugače postopali. Pri diplomatskih obravnavah je Rusija obljubila, da bo kar najbolj mogoče varovala varnost in prostost trgovine, in tako se je ta stvar poravnala.

Dardanelska pogodba je bila pa v resnici od Rusije prelomljena, in to je bil vzrok, da so morale ruske pomožne križarice v Rdečem morju vsled pritiska Angležev prenehati s svojim delovanjem.

Tu je torej zmagal Anglež na korist Japoncu, in odslej so z Angleškega in iz Amerike prevažali še mnogo bolj najrazličnejše potrebščine na Japonsko. V vojnih časih, ko jako trpi v deželi poljedelstvo, obrt in trgovina, je tembolj treba zunanjega dovoza. To je pa dalo povod tudi vladivostoškemu brodovju, da je ostreje pazilo na dovozne ladje in je zaseglo nekaj dragocenih plenov ali pa potopilo obložene ladje na morju. Angleška in ameriška vlada sta odločno ugo-

Ruski general grof Keller.

varjali proti temu, češ da se sme kot kontrabant smatrati samo taka pošiljatev, ki je naravnost določena za armado ali za vojno brodovje. A tako določilo je bilo lahko obiti. Trgovec je naslovil svojo pošiljatev na privatno osebo, in ta jo je potem izročila vojni upravi. Zato so pa Rusi postajali tudi manj tankovestni in so začeli napadati vsako ladjo, ki so jo zasačili na morju, ako je bila namenjena Japoncem. Če pomislimo, da je bil njim po morju odrezan vsak dovoz, jim tudi ne moremo zameriti, ako so postali bolj nestrpni.

Veliko upitja je provzročilo, ko je vladivostoško brodovje potopilo nemški parnik „Thea“, ki je bil naložen z ribami. Da se izognejo nadaljnim težavam, so lastniku vso povzročeno škodo povrnili, in tako je Nemec pri tem naredil še dobro kupčijo.

Japonski fanatizem.

Silna vojna bremena tlačijo s svojo težo japonsko ljudstvo. Čimbolj se vojska nadaljuje, tembolj čuti ljudstvo, da vojska ne donaša le slave, o kateri mu toliko pišejo časopisi, in da se morajo tisti dobički, ki mu jih obeta vlada, drago plačati z ogromnimi stroški in žrtvami življenja in krvi.

Na Japonskem sta uradnik in trgovec prosta vojne službe. Zato pa zadene vojska najhuše kmečki stan. Japonska vlada je storila vse, da pred ljudstvom zakrije svoje lastne izgube in da pretirava ruske neuspehe kot velike poraze. Vendar so kmalu na Japonskem ljudje začeli popraševati, kdaj bo konec te strašne vojske, ki je ustavila trgovino in obrt ter od pluga poklicala poljedelca v tujo deželo, da se bori za negotove bojne uspehe, ki jih bo užival najbrže le bolj veliki kapital, kakor pa preprosto ljudstvo, ki krvavi zanje.

Vse te pomisleke pa ljudstvu preganja vlada in poslušno ji narodno časopisje s tem, da neti japonski fanatizem. Neprenehoma popisujejo japonskemu kmetu Rusa kot strašnega divjaka, ki hoče Japoncem vse pobrati in uničiti. Posebno se potegujejo za nadaljevanje vojske take tvrdke, ki imajo zdaj ogromen dobiček, n. pr. tvrdke za stroje, banke, ki posredujejo posojila, trgovske tvrdke, ki nabavljajo vojne potrebščine itd. Ti kapitalisti po svojih agentih neprenehoma širijo vojnega duha in dokazujejo ubogemu kmetu, da mora vojska proti Rusu trajati do polne zmage, tudi če se je treba boriti še dolgo in naporno. In kmet plačuje, samo da bi se rešil tega strašnega Rusa, ki ga sam niti videl še ni, in ne bi prišel ž njim nikoli v dotiko, razen na bojišču.

Tudi verska čuvstva Japoncev porabljajo, da jim nete bojaželjnost. Mnogo se je pisalo, da Japonec verskega čuta sploh nima in da je popolnoma materialistično misleč človek. A to ni resnično. Priobčujemo tu en tak oklic na japonsko ljudstvo, ki ga pozivlja na boj z njegovega verskega stališča. Spisal ga je neki Enrio, ki pravi:

„Vojska z orožjem v roki je neizogibna v sedanjem zgodovinskem trenotku, dasi ne najdemo poziva k boju niti v veri Konfucejevi, ki uči človekoljubje, niti v veri Buddhovi, ki varuje vsako živo bitje in ž njim sočuvstvuje ter opravičuje vojsko le tedaj, če je potrebna, da varuje čast in postavo. Danes pa je buddhizem za vojsko, ker Buddha sam nastopa kot branitelj dežele — in ne le Japonske — kajti Buddha je rešitelj vseh ljudstev na Vzhodu, katerim zdaj preti smrt. Za toliko Buddhovo milost se morajo vsi buddhisti zahvaliti s tem, da dajo za njo svoje življenje.

„Sedanja vojska z Rusijo ni le politična, ampak tudi verska. Zadostuje, da spomnimo le, kakšni ljudje so ti Rusi, da vsakdo to izprevidi".

Enrio popisuje na to globoko vdanost Rusov do njihove vere, ki jih navdušuje. Na Ruskem so krasne in bogate cerkve, in vsak Japonec, ki potuje po Rusiji, se čudi nad njihovo narodno versko zavednostjo.

„Zato pa", pravi dalje, „moramo tudi mi dvigniti prapor za našo vero in se boriti zanjo, kajti naš sovražnik je najprej sovražnik našega božanstva, in ta vojska nas spominja križarskih vojsk. Japonska, Kitajska in Koreja niso toliko sovražnice Rusije, kakor nasprotnice njenega Boga. Rusi vidijo torej v nas sovražnike svojega Boga, in mi moramo smatrati Ruse za sovražnike Buddhove, in če je njihovo vojaštvo armada ruskega Boga, bodimo mi armada Buddhova!

„Torej: Kitajci, Korejci, Japonci, mislite, da smo vsi eno, ne le edini po barvi in plemenu — po tem zlatem plemenu — ampak edini tudi po veri. Če se Rusom posreči, da zmagajo in s svojo predrzno nogo poteptajo Vzhod — potem je konec Buddhove vere! Mi ne pustimo, da nam iztrgajo to dragoceno svetinjo, ki je toliko ljudi s trudom išče in se je raduje, ko jo najde. Kako bomo mi, če tega ne izpolnimo, stali pred Buddho in s čem se mu bomo zahvalili za njegove dobrote? Ne pozabimo, da je ustanovitelj buddhovske sekte Šintu, ki je najštevilnejša, zapustil sledečo zapoved: ‚Kdor se hoče zahvaliti Buddhu za njegove dobrote, naj samega sebe raztolče v droben prah!'

„A v sedanji vojski nas ne sme voditi edino le bojaželjnost. Premišljevati moramo, kako bi *vse dežele na Vzhodu pritegnili na svojo stran*, posebno Kitajsko, Korejo in Mongolijo. Sijajne zmage same še ne zadoščajo; kaj bi nam koristilo, če bi te narode samo napolnili z nezaupnostjo, zavistjo in sovraštvom, namestu da si pridobimo njihova srca? Če bi mi tako delali, bi bil ves naš trud zastonj.

„Tako je bilo v naši vojski s Kitajci, ko so zaradi naših zmag mislili Tibetci, da jim je naša država sovražna in da se nas morajo bati. Kakor poroča naš preiskovavec Kavaguči Kiekaj, ki jih je sam slišal, pravijo Tibetci, da če le pridejo z nami v dotiko, postanejo naše žrtve. Mi nismo sanjarili o tem, ampak o splošnem miru. Če bodo ljudje videli, kaj in kakšni smo v resnici, če ponehajo predsodki, ki jih imajo o našem narodu in če bomo v prijateljskem razmerju do bližnjih nam narodov, bo s tem storjen prvi korak k našemu pravemu smotru.

„Na tem polju pa lahko storimo mnogo: Dvojne vezi nas družijo z drugimi narodi azijskega vzhoda —: edini smo po plemenu in po veri — in zato je naša moč večja, nego ruska na severnem Kitajskem ali angleška v Indiji. Vera Buddhova in Konfucejeva, ki je Kitajcem tako draga, je tudi nam sveta. Ti dve močni orožji moramo izrabiti, da še bolj utrdimo kraj, kjer stojimo, in

slavo, ki jo vživamo, ter da si priborimo nad vsemi temi narodi duševno gospodstvo in moralni vpliv.

„Kaj pa moramo storiti, da dosežemo ta smoter?

„Na Japonskem se mora ustanoviti veliko buddhovsko in konfucejevsko vseučilišče. Japonska mora postati središče orientskih znanosti s podružnimi šolami v Koreji, v Mandžuriji, v Mongoliji in v Tibetu. Slednjič se mora na Japonskem ustanoviti velika buddhovska sinoda, ki naj združuje v složni enoti misli in čuvstva vseh buddhovskih narodov. Gospoda Okakuri in Oga sta imela že priložnost, da sta dokazala, kako velike so simpatije za Japonsko na verskem temelju, ko sta v Indiji nabirala med brahmini denarne doneske za veliki buddhovski shod na Japonskem.

„Zakaj se nam približuje Siam, če ne zato, ker smo buddhovci? Rusko poslaništvo v Pekinu se je silno razburilo, ko sta v spremstvu velikega mongolskega lama (duhovnika) v Pekinu nastopila tudi gospoda Oga in Takuro. Zato je bilo vznemirjeno, ker se Rusija boji našega vpliva na Mongolijo, ki nam je odprta ravno zaradi te verske

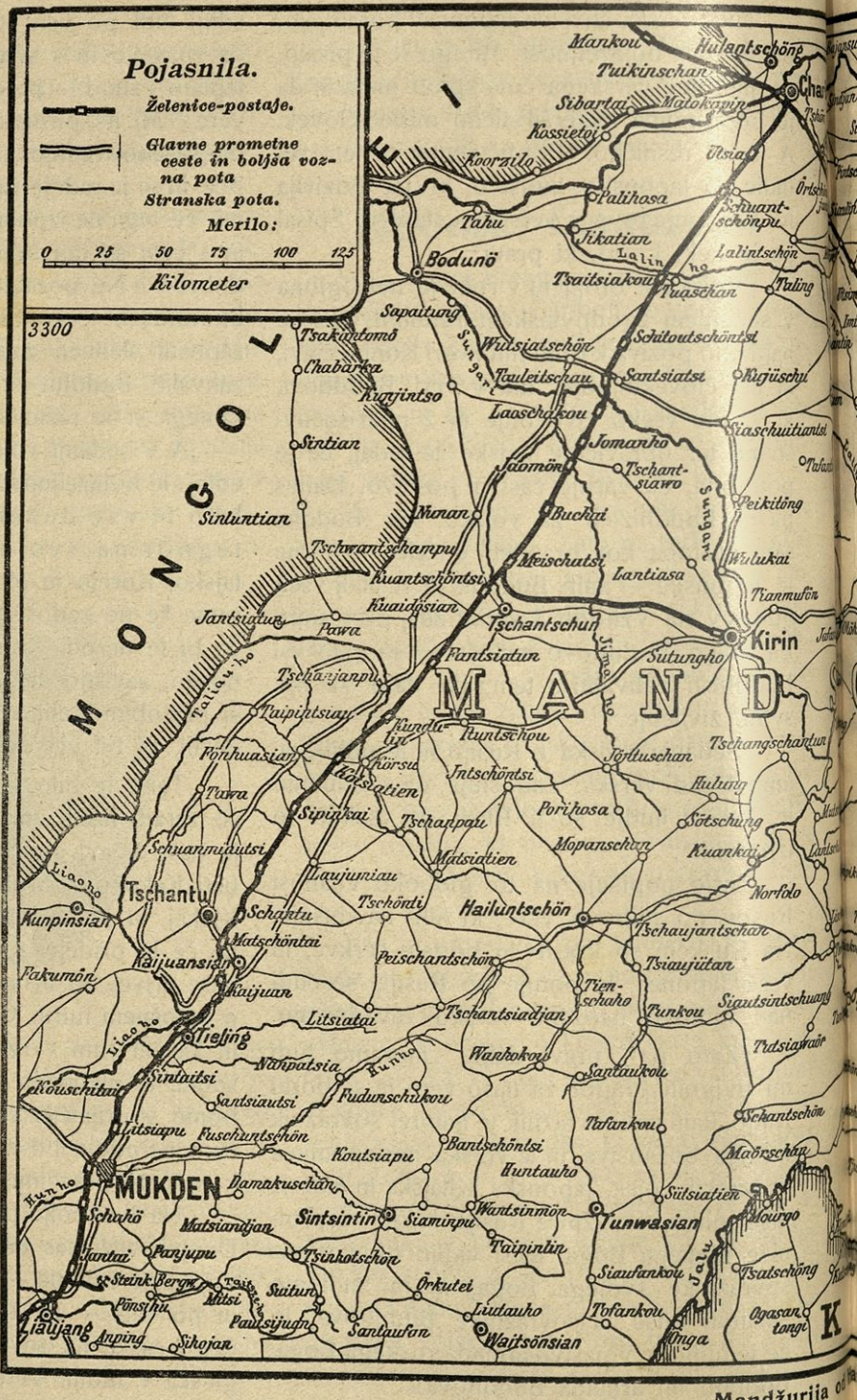
Pojasnila.
Železnice-postaje.
Glavne prometne ceste in boljša vozna pota
Stranska pota.
Merilo:
0 25 50 75 100 125
Kilometer
MONGOLIJA
MANDŽURIJA
3300
Mankou
Tuikinschan
Sibartai
Kossietai
Kworzile
Palihosa
Tahu
Tikatian
Bodunö
Tsaitsiakou
Tuaschan
Sapattung
Tsakiuntomö
Chabartka
Kunjintso
Sintian
Sinluntian
Tschwantschampu
Kuantschöntsi
Jantsiatun
Pawa
Tschanjanpu
Taipintsiatun
Fonhuasian
Sipinkai
Schuanmiutsi
Tschantu
Kunpinsian
Kaijuansian
Fakumön
Kaijuan
Tieling
Litsiatai
Sintaitsi
Santsiautsi
Litsiapu
Fuschuntschön
Koutsiapu
MUKDEN
Damakuschan
Schuhö
Matsiantjan
Sintsintin
Siaminpu
Tsinhotschön
Örkutei
Liutauho
Waitsönsian
Santaufan
Pönshu
Milsi
Suiturn
Paulsijugu
Liaujang
Anping
Sihojan
Tschantschun
Kirin
Sutungho
Buchai
Meischutsi
Lantiasa
Tschantsiawo
Laoschakou
Jomanho
Jalomön
Tschantsiawo
Wilsiatschön
Tauleitschau
Santsiatsi
Schitoutschöntsi
Kirjüschu
Siaschuitiantsi
Peikitöng
Wulukai
Tianmufön
Tschangschantun
Törluschan
Hulung
Porihosa
Sötschung
Kuankai
Norfolo
Hailuntschön
Tschaujantschan
Tsiaujütan
Siautsintschuang
Trutsiawair
Tschantsiadjan
Wankokou
Santaukou
Fudunschukou
Tufankou
Schantschön
Maörschan
Huntauho
Sütsiatien
Tunwasian
Siaufankou
Tsatschöng
Ogasan tange
Tschantsiatien
Matsiatien
Mopanschan
Tschöntsi
Intschöntsi
Tschanpatu
Laujuniau
Matschöntai
Peischantschön
Tienschaho
Funkou
Wantsinmön
Taipintin
Nanpatsia
Huntschou
Kuntu
Kiaotsi
Kiaotsi
Kiaotsi

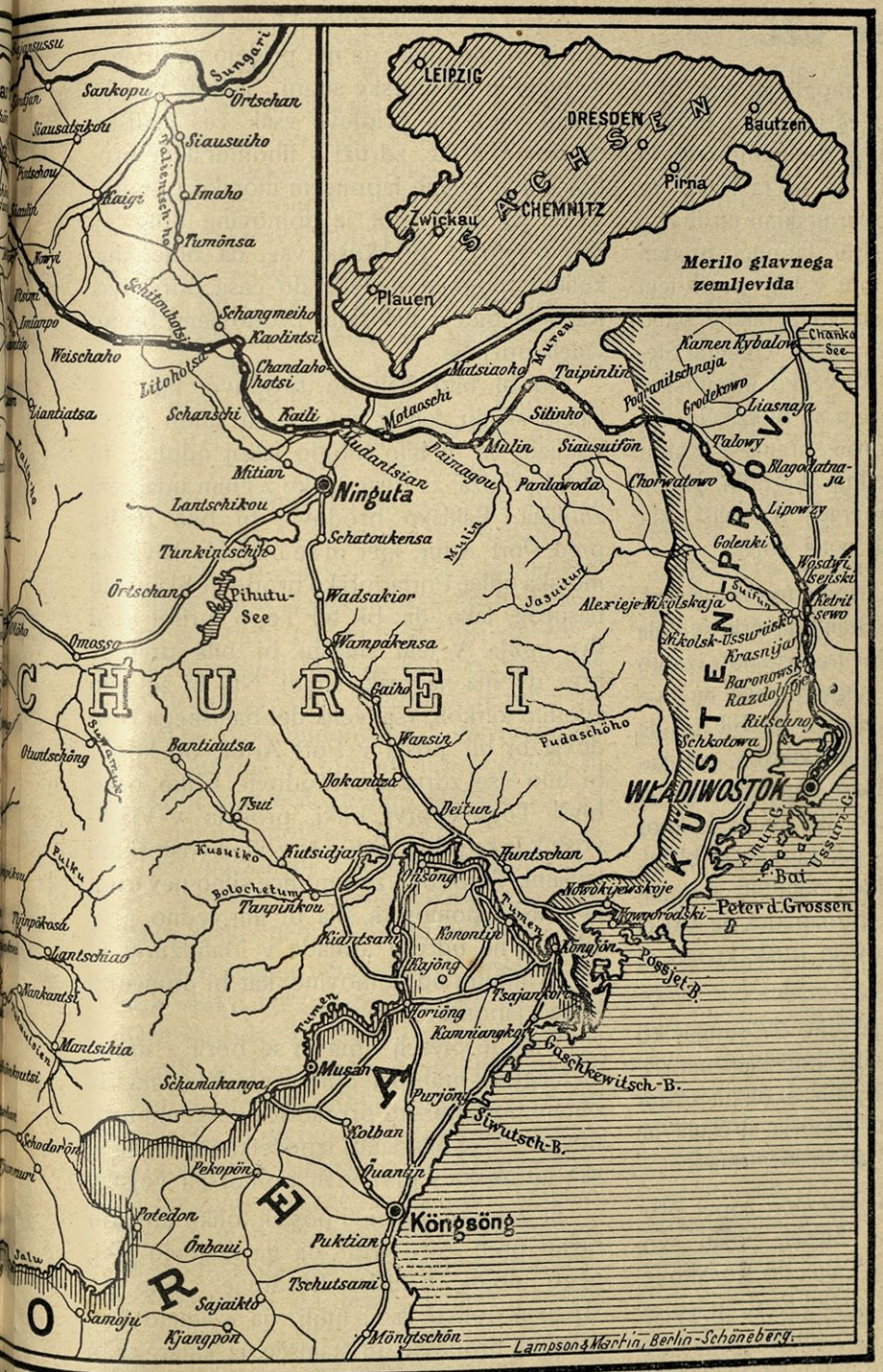

rbina do Ljaojana.

edinosti; ta verski vpliv je močnejši, nego vsa naša armada.

„Ne mislimo torej, da je vsa naša moč samo v orožju! Zavedajmo se, da je naše osvoboditeljno in prosvetno delo na Vzhodu najbolj odvisno od moralne edinosti, po kateri stremimo na verski in umstveni podlagi".

Poleg tega, da japonski oklic pretirava nravno silo buddhizma, o katerem upa, da se bo mogel uspešno meriti s krščanstvom, je pa v teh besedah mnogo resničnosti. Nihče si ne more razlagati japonske predrznosti, s katero so začeli boj, in vztrajnosti, s katero napredujejo, brez teh moralnih sil, ki jih ženejo naprej za gotovim ciljem. Oni hočejo združiti rumeno pleme in njemu na čelu gospodariti azijskemu Vzhodu. To je njihov namen. Vojska z Rusijo ne končuje njihovega načrta. Moč te ideje bo prodirala po vsem Kitajskem in se bo obrnila prej ali slej proti Francozom v Vzhodni Indiji. Francozi, ki so izgubili že toliko cvetočih kolonij, bodo stali nekega dne pred podobnim problemom, kakor Rusi v Mandžuriji. In potem pride vrsta na Angleže . . .

Krog se oži.

Generala Foka niso mogli Japonci preganjati, ker so bili preveč izmučeni, in Rusi so se umaknili za drugo obrambno črto, ki je bila dolga 17 *km* in se je raztezala še 14 *km* pred pravimi portarturskimi utrdbami. Cel mesec junij so rabili Japonci, preden so mogli uspešno stopiti v boj proti tem utrdbam, ki so bile nanovo zgrajene samo zato, da sovražnika zadržujejo. General Steselj je v tem oziru izvršil veliko inženirsko-tehnično delo, pri katerem so pokazali ruski inženirji in tehniki izborno spretnost. Kakor so pokazali tudi naslednji dogodki, je bil ravno ta del vojnih operacij najboljši, kar so sploh Rusi pokazali v tej vojski.

Vendar so bili vsi uspehi tod le začasni, brez trajne vrednosti. Brambna črta je bila tako dolga, da bi bilo treba samo zanjo mnogo večje armade, nego je bila na razpolago Steslju. Ruski namen je bil ta, da prisilijo Japonce vedno k naskoku, pri katerem jih postrele, kolikor mogoče. Njihov dobiček je bil ta, da so bili sami kolikor toliko varni, sovražnik pa, ki se je bližal, se je moral najprej silno zamuditi s kopanjem rovov, in kadar je napadel, je prišel pod ogenj ruskih topov in pušk, ki mu ni prizanašal.

Najhujši boj je divjal dne 27. junija, ko so se Japonci z vso silo potiskali naprej. Ruske torpedovke so priplule okoli na južno-vzhodno obrežje in so z morja streljale na levo krilo napadajoče japonske armade.

Začetkom julija so Japonci zopet prodrli toliko, da je moral Steselj zožiti svoj krog na črto od zaliva Tahe do Vostikove. Le nekaj dni so se tu držali Rusi, in so se umaknili na črto od Lujizinega zaliva do reke Tahe. V teh bojih je padlo na ruski strani približno 1500 mož, med njimi 40 častnikov. Japoncev je moralo pasti seveda še mnogo več, a ti so svoje izgube zamolčali.

S tem je Steselj pridobil kaka dva meseca. On je vedno upal, da mu pridejo na pomoč s severa in od morske strani. Saj mu je bilo obljubljeno, da priplove vsak čas baltiško brodovje, ki se združi s tihomorskim brodovjem in vzame Japoncem morsko premoč. Vedel je, da je pot iz domovine dolga, a ravno zato je poizkušal vse, da obleganje kolikor mogoče zavleče do časa odrešitve. Kako je bilo z baltiškim brodovjem, bomo videli pozneje.

Ko bi bilo baltiško brodovje takrat v takem stanju, kakor smo si ga sploh predstavljali, da bi bilo moglo takoj odpluti, bi se bil položaj za Ruse lahko z enim udarcem zboljšal. Baltiško brodovje bi bilo prišlo pred Port Artur, kjer bi se bila razvila velika morska bitka. Portartursko brodovje bi mu šlo nasproti, tako da bi bil Togo prišel med dva ognja. V tem slučaju bi bila premoč brez dvoma na ruski strani. Naj bi se bilo zgodilo karkoli, vsaj velik del baltiškega brodovja bi bil prišel v Port Artur, od koder bi bilo vse združeno brodovje lahko, oslabivši Toga v prvi bitki, prodrlo v Vladivostok in se tam združilo še z vladivostoškimi ladjami. To bi bilo za Japonce silno nevarno, ker ruska pomorska sila bi jim vedno grozila, da ne odreže armade v Mandžuriji in na Kvantunu od domovine, kar bi pomenilo konec japonske armade.

V to je Steselj upal in se boril z nado, da njegova hrabrost odloči vojsko s tem, da ohrani portartursko pristanišče ruskemu brodovju Saj je bilo takoj izpočetka jasno, da je vsa ta vojska v prvi vrsti pomorska vojska.

In zato so Japonci poslali toliko armado ravno pred Port Artur, da ga vzamejo prej, nego dojde baltiško brodovje. Zato so žrtvovali toliko tisoč ljudi, da vzamejo baltiškemu brodovju pristanišče, iz katerega bi se moglo dalje razvijati. Zato so Japonci ravno pred Port Arturjem tako hiteli, med tem, ko se jim v Mandžuriji ni posebno mudilo.

Steselj je upal, Kuropatkin pa ne. On je poznal razmere v Peterburgu, on je vsaj slutil, kakšno je marnariško gospodarstvo velikega kneza Aleksija, vrhovnega poveljnika vsega ruskega brodovja. Mnogo več, nego japonski topovi, je škodovala Rusiji grozna zanikrnost ljudi, ki so bili v najvišjih službah, a so delali bolj zase, nego za domovino. Ko je prišel odločilni trenutek, se je pokazala vsa gniloba take uprave.

Naj sledi tu nekaj epizod iz te dobe portarturske. Neki Merkulov — tako piše „Novi Kraj“ — se je odpeljal iz Port Arturja 1. julija. Ta dan pa je odšlo od tam tudi 6 džunk (čolnov), v peti od teh so bili Kitajci, v šesti pa Evropci: 11 ruskih podanikov in 2 ruska vojaka. Na poti so odšle džunke le slučajno smrtni nevarnosti. Ustavil jih je japonski minonosec (torped. ruš.), ogledal prednjo džunko, nato pa je oddal kakih 10 strelov; prva džunka se je potopila. Ta čas pa dajo minonoscu iz glavnega oddelka znamenje za prihod; urno odplove in tako se je posrečilo petim džunkam, da so ostale nepoškodovane. Nato pa so nadaljevale ob ugodnem vetru svoje potovanje vsega skupaj 18 ur. Večinoma potapljajo Japonci vsako džunko, ki jo srečajo.

Često napadajo džunke tudi kitajski morski roparji. Tako so ugrabili džunko z 8 Rusi. Roparji so odvedli džunko na otok, odvzeli popotnikom denar, nato pa so jih posadili na čifuski breg. — Kako vrlo so se držali ruski vojaki, dokazuje sledeči čin nekega vojaka 14 vzhodno-sibirskega strelskega polka, ki je pregnal celo četrt japonske stotnije. 6. julija se je bil ta vojak prikradel v sotesko blizo japonskega okopa in začel odtodi streljati. Japonci so ga iskali, a brez uspeha, dasi so njegove kroglje ubile že več Japoncev. Bilo je okoli 40 Japoncev, ki so bili tako zmešani, da so v kratkem času ostavili okop. Posamezne strele so slišali tudi v trdnjavi, a niso vedeli, kaj naj pomenijo. V tem pride poročilo, da so se Japonci umaknili. Strelec pa je tičal v soteski en dan in eno noč. Kaj da so pomenili posamezni streli, je postalo še le jasno, ko se je zopet vrnil na svoje mesto.

Na glavnih višinah Ljaotešana so razpostavili topove. To se je izvršilo po misli morskega častnika Bonde. Pridobil si je že velikih zaslug na „Retvizanu“ in „Cesarjeviču“ in je nameraval napraviti iz Ljaotešana utrdbe. O možnosti tega podvzetja se je silno dvomilo, ker Ljaotešan je visoka, strma gora. Vendar se je poizkus posrečil, položili so železniški tir in topove je vleklo 500 mornarjev.

Ko so nekoč ruske ladje poizkušale manevrirati zunaj luke, piše „Novi Kraj“:

Od Kepa, kjer so imeli Japonci urejeno opazovalnico, se je takoj pojavilo 14 sovražnih minonoscev in ob 8. zjutraj sta se jim pridružili še 2 topničarki in križarka tretjega reda. Japonci so stali v precej umerjeni oddaljenosti. Zato pa je sledeči boj napravil bolj vtis slike mirnega manevra, in skoro se ni videlo, da živimo v času, ko divja huda vojska. Ob 6. zvečer so naši opazili nekaj na bregu; medtem so že čolni dvignili sidro in se podali k bregu. Zagrmeli in zakadili so s svojimi „djadjami“ (topovi) v smeri na eno izmed Lunvandavskih visočin. V velikem daljnogledu Cejsa je bilo možno videti, kako so vlekli Japonci top tja, a po nekolikih strelih se ni že nič več opazilo tam. Okoli šeste ure so dokončali čolni svoje streljanje, ki je bilo pravzaprav le topničarska vaja, in so odplavali v redu k prenočišču. Ko so se vračali, se začno razletavati na potu torpedi in obsujejo tudi križarko „Novik“, ki je bila, kot prva ladja, krasno razsvetljena vsled silnih vodometov. Sovražni minonosci (rušivec torpedov) in minonoske (torpedovka), so kakor trop lačnih, a bojazljivih šakalov sledili našemu oddelku, kar „za petami“ in pričakovali trenutka, da se spuste v boj o prvi ugodni priliki. A ta prilika se jim za sedaj ni ponudila, in naš

Ruski vojni prevoz.

oddelek je srečno dospel na svoja mesta. Ob 9. uri zvečer so spustili Japonci nekoliko strelov po zalivu Tahe, da bi odvrnili pozornost, ko so zapazili naši ta hip 4 sovražne minonosce v razdalji 50—60 kabeljskih dolžin. Šli so v polnem teku proti vhodu v luko. Ob 9. uri 15 minut je oddala „Diana" prvi strel, ob enem pa so začele streljati tudi obrežne baterije. Prva dva minonosca sta dospela na razdaljo 750 sežnjev. Prvi izmed njih se je potopil nasproti Zlati gori, drugi pa se je obrnil in skril. Na šalupe pa, na katerih se je nahajalo rešeno moštvo potopljenega minonosca, so streljali iz pušk. Težko si je misliti, da se je sploh kdo res rešil. Kakor poročajo, se je tudi drugi minonosec potopil, ker je nanj streljala baterija nasproti Kristovi gori. Streljanje je prenehalo o pol deseti uri.

Do 30. junija — tako je poročal „Novi Kraj" — se je nahajal Port Artur še v popolni negotovosti glede armade Kuropatkinove. Na ta dan pa je prinesel prednji oddelek vest, da je slišal okoli Kinčova strele. Mislili so, da se dviga na pomoč ruska armada. Zato je sklenil vojni svet portarturske obrambe, izvršiti napad z namenom, da razdeli vrste japonskih vojev in se zedini s četami, ki jih je poslal general Kuropatkin. Organizacijo izpada so sporočili generalu Foku. Izpad sam pa so izvršili trdnjavski voji od 18. na 19. junija; boj je trajal dva dni, japonski obležni zbor je bil potisnjen na 6 vrst nazaj, a prodreti japonske linije se vendar le ni posrečilo. Rusi so izgubili v teh praskah z ubitimi in ranjenimi več kot 500 ljudi; a izgube Japoncev so znašale okoli 5000 mož. (?)

Zanimivo je, kako sta dva vojaka obvladala japonsko pozicijo, ko sta pregnala z nje 20 Japoncev in se zvijačno polastila štirih topov. Vojaka sta porabila gosto jutranjo meglo, prikradla se neopažena k spečim Japoncem in napravila tak hrup, da so ti kar najhitreje zbežali. Na ta način je bila osvobojena utrdba štev. 77. Japonci so izgubili tu z ubitimi 12 mož.

V Ďaljnem sta ostala le vlakov sprevodnik Vasiljevski in grški trgovec: prespala sta bila čas, ko so Rusi zapustili mesto. Zjutraj gre Vasiljevski po delu v pisarno kitajskega podjetnika Tajho, toda tu najde le enega Japonca, ki ga je poznal še iz Vladivostoka. Sluteč, v kaki zagati da se nahaja, sklene Vasiljevski da se skrije, a tedaj ga zasači na ulici tolpa Kitajcev, ki jim je načeloval neki Kitajec — kuhar inženirja Trenjuhina. Kitajci so zahtevali od Vasiljevskega denarja; imel je pri sebi 400 rubljev 80 kopejk. 400 rubljev mu je vzel kuhar, drugi pa so hoteli še ostalo, a kuhar je vztrajal pri tem, da puste Vasiljevskemu 80 kopejk za čufan (obed). Grku so vzeli Kitajci 1600 rubljev. Sicer

jima niso prizadejali nič žalega in ju izpustili v Port Artur. — Kitajcev je bilo okoli 1500 ljudi. Ti so porabili ugodno priložnost in

Dne 29. junija so vzeli lovci 14. vzhodnosibirskega strelskega polka Kitajcu, ki se je bil pokazal, od Japoncev ponarejeno pro-

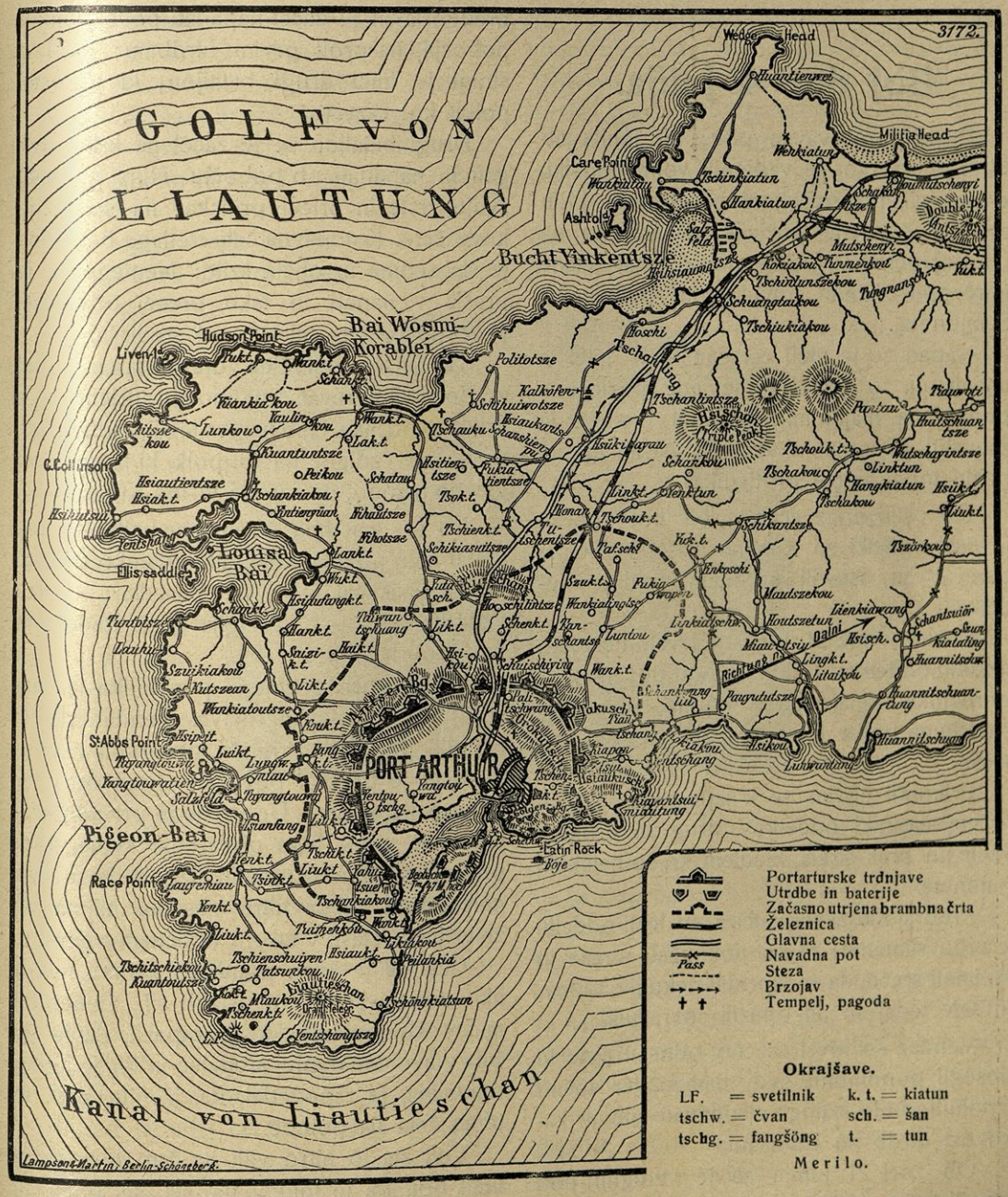

so hiteli ropat in mnogi so tudi požigali v mestu. Tudi Japonci so po prihodu v mesto mnogo požgali.

klamacijo, spisano v ruskem jeziku, a v židovskem žargonu. A drugi dan je pobral tako štabni kapitan lovskega oddelka Lju-

binski od 28. vzhodno-sibirskega strelskega polka, ko je zasledoval umikajoče se Japonce. Tako so Japonci izkušali tudi v Port Artur zanesti nezadovoljnost med ruske vojake.

Boj dne 4. julija.

Ruski poročevavec piše: 20. junija ob štirih zjutraj so se vzdignili vojni oddelki, ki so bili razpostavljeni na desnem krilu prednje osnovne pozicije, da udarijo na „Bolšoj pereval“ (veliki prelaz) in na Zelene gore pod občnim poveljstvom polkovnika Semjonova.

Napad se je vršil cel dan in je imel ta uspeh, da so zasedli omenjene pozicije s primeroma majhnimi izgubami, kar se je zahvaliti pozornemu vedenju naših in slabemu topničarstvu protivnika.

Ob osmi uri zvečer je bil boj končan in naši oddelki so končno zasedli „Bolšoj pereval“ in ostavili na njem prednje oddelke.

Pozno v noč 21. junija je izvelo nekoliko lovskih oddelkov 4. divizije pod poveljstvom poročnika trinajstega vzhodno-sibirskega strelskega polka Jaseviča izpad na goro Kunisan.

Prikradli pa so se k japonskim skrivališčem častniki oddelkov, drug za drugim, vzeli jih brez strela, medtem ko so nataknili bajonete.

Prodrši skozi skrivališča, so lezli oddelki k vrhu samemu; tu so pokončali straže in so imeli srečo, da so izpridili nekoliko topov, in šele tedaj so jih opazili sovražniki.

Vendar so lovci srečno odnesli pete in dosegli popolnoma svoj namen, ter točno izpolnili svojo nalogo: spoznati silo in kakovost utrdb na Kunisanu.

Ob zori 21. junija se je vzdignil pod poveljstvom polkovnika kneza Mačabeli ves trinajsti vzhodno-sibirski strelski polk. Podal se je iz kraja, kjer je taboril (vas Hondzjatun) k vasi Kuansgon, odtod pa na predgorje Kunisan. Dobil je povelje za napad.

3. bataljon polka se je pomaknil po dolini naprej k južnemu pobočju Kunisanskega predgorja in je začel napadati po obronkih pobočja, nasproti prvim utrdbam; na levi strani je imel drugi bataljon, ki je ostal polku kot rezerva.

Drugi bataljon se je začel na krilu dvigati in napadati ob pobočju. Hitro je razvil svoje vrste in pričel pritiskati na sovražnikove čete. Kot glavna četa tretjega bataljona je šla sedma in obšla krilo. Neutegoma je prešla v napad in tako precej odvračala pozornost sovražnikovo od središča.

Ta čas so izršili deli vojev viharen napad z „Bolšova perevala“ na močno utrjeno levo krilo sovražnika. Njih namen je bil, zadržati ga, da se ne vzdigne na 13. polk, ki je imel kot glavno nalogo, da zasede višine Kunisanske.

Ko se je sedma četa pomaknila naprej, je pal njen poveljnik kapitan Hitenko smrtno ranjen; zaklical je le še besede: „Bratci, vzdržite — — —“. Kroglja ga je zadela in mu prodrla prsi.

Vsled smrti četinega poveljnika je nastala za trenutek zmešnjava. Vendar mlajši častnik, poročnik Prigožij, ni izgubil zavednosti in je prevzel poveljstvo nad četo ter jo popeljal naprej. Dobro se je privadil krajini in je vsled tega obvaroval svoje ljudi pred prevelikimi izgubami. Izguba je seveda neizogibna, kakor hitro nastane najmanjša zmešnjava, zlasti v takem kritičnem trenutku.

Četa se je hitro pomikala naprej, nekoliko oddaljivši se od ostalih sil. Generalni major Kondratenko, ki je zapazil, da je šla četa v svojem ognju predaleč in da je lahko odrezana, je zapovedal, da ji hite peta in tretja četa na pomoč.

Četi sta jo hitro vlili na črto, kjer se je vršil boj. Pa le toliko, da sta se pokazali na enem izmed obronkov, sta že prišli v navskrižni ogenj, iz katerega so deževale svinčenke in šrapneli.

Ne glede na silni, dobro zadevajoči, — zlasti kar se tiče svinčenk — navskrižni ogenj, sta četi, ki ji je vodil bataljonov komandant kapitan Gusakovskij, vztrajno in v redu nadaljevali napadanje. Plazeč se, sta uporabljali zavetišča, ki jima jih je nudila okolica, in potiskali desno krilo sovražnikovo nazaj.

Včasih sta se morali četi po dolgem skriti za vzpetimi grički; veljalo je imeti mnogo poguma napram sikanju krogelj, ki so morile cele vrste.

Naše topničarstvo je uspešno obstreljevalo sovražnika in pomagalo pri napadu. Včasih je dalo četam tudi priliko, vzeti Japonce v navskrižni ogenj.

Boj je bil vroč, — Japonci so se stanovitno branili, naši pa so opravljali svoje delo naprej —, postojanke in okopi so se polagoma praznili. Tu sta bila ranjena Ogarkov in podporočnik Tetsov.

Ob dveh popoldne, po dolgem, hudem boju od šeste ure zjutraj so bile vzete vse utrdbe predgorja in pobočja Kunisanskega. Čete pa so obdale njegov vrh z železnim obročem v razdalji 1000 korakov.

Moštvo se je bilo skrilo za grički in je čakalo. Da bi se vzdignilo naprej, ni bilo misliti. Na vsako glavo, ki se je pokazala, so poslali Japonci cel roj krogelj iz pušek, zlasti pa iz topov.

Sovražno topničarstvo je nepretrgoma nadaljevalo ogenj, s katerim je pa le malo doseglo, ker so kroglje zadevale predaleč ali prezgodaj.

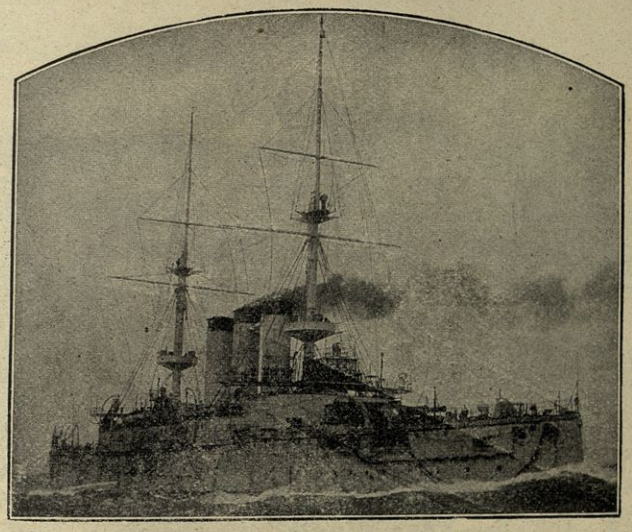

Japonska admiralska ladja Šikišima.

Japonci so mojstrsko streljali po odmerjenih in stalnih ciljih, kakor se je to godilo pri Kinčovu. Moštvo je utrujeno vsled deseturnega boja počivalo; semtertja je kdo v naglici pojedel nekoliko suhorja in se napil vode iz posode, mnogi pa so dremali ne glede na to, da so blizu njih in nad njihovimi glavami žvižgale kroglje.

Delo je bilo končano — vse utrdbe predgorja vzete; pričakovali so povelj.

Po drugi uri pride na levo krilo generalmajor Fok in ustavi daljno napadanje. Ukazal je topništvu, da razbije in uniči utrdbe na vrhu Kunisana.

Bateriji Puzanova in Sablukova sta urno osredotočili uničujoči ogenj po vrhu Kunisana, pobijajoč s šrapneli Japonce in uničujoč z granatami, ki sta jih metali z veliko spretnostjo, skrite topove in strelske okope. Treba je bilo o pravem času paziti, ker je sovražnik rabil zvijače pri vsakem koraku. Dve vrsti okopov sta se razprostirali večjidel po pobočju. Eno so zavzemali strelci, druga pa je bila prazna; topništvo se je vsled tega včasih zmotilo in tratilo zastonj strele. Da bi naše premotili, so napravili Japonci okope, s prednjo stranjo obrnjene proti vrhu, in položili vanje lesene štore. Naredili so to premišljeno z namenom, da bi jih smatralo naše topništvo za prave strelske okope in streljalo nanje. Tako so mislili odvrniti naše strele.

Zvijača je kajpada v vojski zelo dobra reč, včasih neobhodno potrebna; toda taka malenkost ni nikakor v čast sovražniku in

priča le, da sila kola lomi. Bateriji se nista zanimali za lesene Japonce in sta s svojimi streli odvračali mnogo krogelj. Kar strelja, na to se meri. Ogenj topništva je bil ves čas občudovanja vredno izvrsten.

Naj so Japonci še tako dobro skrili svoje topove v okope, naj so jih tudi še tako globoko spuščali vanje, tako da so prišle cevi pod nasip, vendar so jih našli daljnogledi naših topničarjev.

odbil sovražnika na levem krilu 13. polk. Na desnem pa je bil toliko zadržan, da ni mogel tudi prav malo časa več braniti predgorja.

Ko se je pa zmračilo, se je vlil silen dež in 13. polk je začel polagoma odhajati na vnovič zavzete pozicije, a oddelki desnega krila so odšli k velikemu vrhu na južno-arturski dolini, ki so ga vzeli še dne 13. junija.

Japonski „Rdeči križ."

Ogenj iz topov je bil tako hud, da je vrh Kunisana često popolnoma utihnil in tako dal priložnost, da so pristopile pomožne čete in se dvignile vrste.

Ena salva je bila posebno srečna. Granata se je razpočila in vrgla top visoko kvišku in pobila slednjič ne malo ljudi.

Ob treh se je podala baterija Sablukova naprej, in slabo se je godilo Japoncem na vrhu. Na celi liniji, kjer je divjal boj, je

Uspeh osamnajsturnega boja je bil, da je zasedel 13. polk celo južno pobočje; Kunisan je pa postal važna postojanka za našo brambo.

O nočnih torpednih napadih od 23. na 24. dan julija priobčuje v „Novem Kraju" zanimive podrobnosti očividec, ki jih je zasledoval s trdnjave:

Posebno drzni so bili napadi med 11. in 12. uro po noči, potem od 2. do zore.

Tolažnica v zadnjem boju. J. Vrbanija.

Kolika množica minonoscev se je podala v boj, nisem mogel spoznati; dva izmed njih sta bila vendar razločno videti, čeprav nista imela značilnih ognjev. Najbrže sta sklenila, da ali pogineta ali zmagata, ker sta jako hitro plula. Ogenj je silil iz cevi in cevi same so bile svetlordeče, žareče od vročine. Resno sta drvila minonosca v smeri proti Kristovi gori. Pustili so jima približati se na 5 vrst in so ju nato hipoma obsuli s krogljami. Eskadrine ladje, Električna pečina, baterija št. 22. in Ploskov nos so jima pošiljali v izobilju gostoljubnih daril. Krogljе so zvižgale, gromele, ploskale v vodo ... Minonosci so se drvili. Noč in hitrost vožnje sta jih rešila, ker jim ni bilo možno slediti.

Ko sta se minonosca približala Kristovi gori, sta spoznala, da ne smeta misliti na uspeh. Hipoma sta se obrnila in lavirala nekaj časa, a nato drvila nazaj. Sta li srečno ušla? — Dvomim! Kakor se je zdelo meni in drugim, ki smo opazovali smeli poizkus ne glede na ovire, je eden izmed minonoscev žalostno končal, razstreljen na begu, a o drugem je končno mogoče, da se je rešil, vendar je verjetnejše, da je bil poškodovan in je izgubil del svojega moštva, ker je bilo streljanje naše pomorske in pobrežne artiljerije zadosti srečno, ne glede na ponočni čas.

Ni nam mogoče naštevati vseh podrobnih bojev. Omenimo le nekatere.

Torpedni boj.

Žalostna usoda je zadela rušivca torpedovk „Lejtenanta Burakova.“ Dopisnik „Novega Vremena“ popisuje tako-le njegovo pogubo:

10. julija so se nahajali naši minonosci „Lejtenant Burakov“, „Grozovoj“ in „Bojevoj“ v pristanišču in so varovali mrežni oddelek, ki očišča pristanišče min. Ob pol šesti uri popoldne so se vrnili nazaj v luko. Komaj so se dobro usidrali poleg brega, že začujejo signal na „Cesarjeviču“: „Minonosci morajo ob sedmi uri zvečer na delo v zaliv Tahe!“ To je štiri milje od Port Arturja.

Bila je lahna megla in komaj se je videlo obrežje. Japonci so skoraj vsak dan nadlegovali minonosce pri delu, in neprestano se je slišalo lahno streljanje; ker pa je to trajalo vsak dan, so se ga naši mornarji privadili. Povelja: „Minonosci morajo braniti križarko, čolne ali mrežne oddelke!“ so zelo dobro izvajali.

Noč leži nad morjem. Minonosci stoje v zalivu Tahe. Tema povsod. Ob eni uri 20 minut se pokaže na obzorju temen obris ladje. Obzorje je čisto, toda obrežje je megleno. Tu zadoni glas z „Grozovega“: „Riba plava!“ Hipno splava poveljniku pogled tja, dobro premotri morje in vidi, da se bliža torpedo od brega.

„S polnim parom nazaj!“ ukaže. Torpedo se razpoči ravno poleg nosa. Medtem se pa že čuje strašen pok poleg krova „Burakova“. Vsled strelbe se ni videlo nič. Na „Grozovem“ kriče: „Torpedo gre pod krmilo!“ — Zagnali so se naprej, toda tu uvidijo, da gre torpedo tudi pod nos. Vrnejo se vštric, ta čas pa se razpoči torpedo pri „Grozovem“ pod krmilom, in nekaj je bilo s silo vrženo za krov. „Grozovoj“ pa gre dalje in se kaže popolnoma nepoškodovanega. Tu zadene torpedo „Bojevega“ naravnost v kotel pri nosu; v tem pa se čuje med strelbo glas z „Burakova“: „Hitro na pomoč, tonemo!“

V istem času slišijo tudi z „Bojevega“ klic. Toda napadi se nadaljujejo, kroglje letajo. „Grozovoj“ strelja; odšel je naprej in sprejema ves ogenj nase. V tem se mu približajo trije minonosci in z „Grozovega“ spuste v nje torpedo. Kaj da so dosegli, se ni dalo takoj videti, toda že čez nekoliko minut so ugledali raketo, ki jo je bil spustil sovražnik. Po raketah je našel „Grozovoj“ japonske minonosce in odkril na krovu ogenj. To je bil pravi pekel! Ko je ogenj nekoliko potihnil, se je podal „Grozovoj“ k „Burakovu.“ V tem začno iznova streljati, toda videč, da „Burakovu“ ni več rešitve, sklene „Grozovoj“, da ga odvede na plitvo mesto. Tema vlada povsod, ničesar se ne vidi. Na vseh straneh streljajo, a odkod, je negotovo; „Grozovoj“ prime „Burakova“ za krmilo, ker ga za nos niso mogli vleči. Tako ga zavleče v globino zaliva. Silno težka je bila ta rešitev, kroglje so žvižgale, vse je šumelo, mornarji so se bali, da jih ne zadene kak torpedo pod krov. Ni čudno, če jih je to spravilo v nekako mrzlično stanje, vendar so delali vse hladnokrvno.

Postavili so „Burakova“ na globino 15 čevljev, bliže priti ni bilo mogoče, ker je imel „Grozovoj“ sam $12^1/_2$ čevljev pod seboj; minonosec je oddal buksir, spustil šalupe in poprosil „Burakova“, da naj sam spravi svoje stvari na breg ter se zavleče na plitvino.

Ko se je to vršilo, je najbrže „Grozovega“ vsled teka nekoliko zaneslo in ko se je odpravil na odhod, je zašel sam med kamenje. Položaj je bil strašen, in to tem bolj, ker je „Bojevoj“ pričakoval pomoči. Ko se pripravi na tek, zadene vijak ob kamanje; mehanik kriči: „Vijak se je zlomil.“ Poveljnik „Grozovega“ pa sklene, da žrtvuje spodnje dele in zapove zapluti s polnim parom; minonosec odleti kot bomba in se približa „Bojevemu.“ Ves ta čas so streljali.

Približali so se tesno k „Bojevemu“ ter uvideli, da lahko stoji do zore, ker mu še deluje en stroj. Zato se obrne „Grozovoj“ zopet naprej in se ne vrne, dokler ne preneha sovražnik popolnoma streljati. Japonci so imeli štiri večje torpedovke, štiri brezimne in nekoliko minskih čolnov, mi smo pa imeli vsega 3 ladje; baterije itak niso mogle nič pomagati, ker niso mogle vsled megle ničesar razločiti.

Ob četrti uri zjutraj se usidra „Grozovoj“ blizo „Bojevoja.“ Začelo se je daniti in sedaj ni bilo več take nevarnosti zaradi torpedov. „Burakov“ je še plaval, vendar se je trup že nagnil po strani.

Poslali so takoj od baterije vest admiralu Vitheftu in ga prosili pomoči. Ta je prišla ob $5^3/_4$ zjutraj. Prišli so minonosci in pristaniški čolni.

Megla je postajala čimdalje gostejša, „Burakov“ pa se je začel potapljati. Na minonoscih je poveljeval admiral Loščinski, ki je dal pregledati „Grozovega.“ Pri krmilu so našli razpoko. Mornarja, ki ga je bilo odneslo, in še celo psička so rešili. Ranjeni so bili na „Grozovem“ trije, zastrupljenih vsled plinov je bilo dvoje, eden težko ranjen. Na „Burakovu“ sta bila dva ubita, a štirje ranjeni. „Bojevoj“ je imel enega ubitega in štiri ranjence. Čez krov jih je vrglo šest in mehanika zraven, toda te so rešili.

Boj dne 26. julija.

Naj sledi tu rusko poročilo o boju izza sprednjih postojank, kjer je bil osebno navzoč general Kondratenko.

„Dne 25. julija se je izvedelo na najsprednejših postojankah, da nas čaka prihodnji dan japonski napad.

General Kondratenko je objezdil desno krilo naših postojank in je ukazal rezervam, naj se približajo. Ojačenje je došlo iz Port Arturja proti večeru in reserve so bile zbrane šele pozno ponoči. Ob eni uri popolnoči se je šum prihajajočih polegel in vse je leglo, da se odpočije do jutra. Noč je bila tiha in mirna, in le polagoma ponehajoči šum taborišča je motil tišino.

Ob solnčnem vzhodu se je začel napad s tem, da je sovražnik streljal iz svojih 125 *mm* topov, ki so bili nastavljeni na Olzelazih, precej visoki gori, ki je druga za kuinzanskim predgorjem. Streljalo je takoj 24 poljskih topov. Japonci so bili zapazili na ruski strani bateriji kneza Čejdze in Skrydlova in so združili nanje svoje strele iz večjih topov ter ji obsuli z melinitnimi bombami, da jih uničijo. Manjši topovi so pa obsuli s

Maršal Ojama.

šrapneli zakope strelcev. Tačas se je pehota pripravljala za naskok.

Ruske baterije, dobro maskirane, so takoj odgovorile toči sovražnih krogelj. Mnogo sovražnih krogelj je takoj zadelo v naše baterije, druge so pa letele daleč čez nje in so se razletavale blizu pred krajem, kjer se je postavil štab našega oddelka ter bi bile skoro raztrgale polkovnega pribočnika Miropoljskega.

Poldrugo uro je bila v boju samo artiljerija.

Točno ob osmi uri pa se pokaže nasproti desnemu krilu Zelenih hribov gosta kolona

Rusi v zakopih.

Japoncev in se bliža v popolnem redu veliki gori, podpirana od strelov z japonskih ladij.

Poveljnik desnega oddelka, polkovnik V. F. Semjonov, ki je načeloval 26. polku, se je postavil s svojim štabom v dolini Lunvantu in je vodil od tu boj. Varovale so ga pa od vseh stranij zbrane pomožne čete.

Najprej so pokale puške na celi črti „Zelenih gor.“ Ogenj je postajal čimdalje hujši. Sovražnik pa je pričel doline in gore tu pa tam posipavati z močnim šrapnelskim ognjem.

Okoli 9. ure se je razvil boj. Lilo je prav močno. Ordonance pa so dirjale s poročili k polkovniku Semjonovu.

Poveljnik štaba, štabni kapitan Uspenski, je imel komaj dovolj časa, da je dajal naprej odločna in hitra povelja polkovnika Semjonova:

„Ona četa na desnem krilu naprej!“

„Ta vrsta strelcev proti humirniji (kitajskemu svetišču)!“

„Oddelek lovcev naj okrepi desno krilo: boj je tu zelo vroč!“

Lovci na konjih so dirjali s povelji kar najhitreje drug za drugim. Vrsta strelcev se pomakne hitro naprej, kakor se je glasilo povelje.

„Katera četa je to? Kam?“ Sledi odgovor.

„Srečno, da ste mi zdravi, bratci bijte se krepko!“

„Mnogo sreče!“ Zveni v odgovor.

In oddelek dirja naprej, do kolena v blatu.

General Kondratenko pride; njemu in generalu Semjonovu pristoja čast in slava, da sta odbila napad na „Zelene gore“.

Ko je razdelil general Kondratenko nekaj povelj se je podal zopet na „Zelene gore“ med sovražni ogenj.

Bilo je 10. ura zjutraj, ko je divjal boj najhuje. Po poti so se bližale nosilnice z ranjenci in mrtveci; čim bliže so prihajale bojišču, toliko bolj je naraščalo njih število. Že zdaleka so opazili gruče vojakov, ki so prihajali v neredu od desnega krila.

„Kaj pa je to? Morda se umikajo?“

Podali so se v najhitrejši dir.

Res, vojaki niso več vzdržali hudega ognja, dali so se omajati in so se umaknili. Zdelo se je, da je veliki prehod izgubljen. Visoka gora je bila vsled umikanja odrezana, ker so jo zasedli od desne strani; branile so jo le še čete polkovnika Butuzova.

Prišel je odločilni trenutek. Izid boja je bil negotov. Treba je bilo brez vsega obotavljanja ustaviti umikanje. Odločnost generala Kondratenka, njegova osebna hrabrost in zaupanje vojakov pa je rešilo vse.

„Kaj je to? Zakaj se umikati?“ Negotovo mrmranje je bilo v odgovor.

„Obrat na desno, naprej! Okrepilo dobite takoj!“

„Poročnik Modilerski, podprite za sedaj četo s svojim oddelkom! — Tako, sedaj pa le hitro na hrib in skrijte se za kamenje!“ V polnem diru jezdimo na hrib. Cela vrsta nosilnic nam zapre pot. Prišedši na prehod, se ustavi general. Kroglje so sikale okoli.

Četa mu je sledila. Počakal je nekoliko, da se je oddahnil; nato pa se obrne, ne zmenivši se za kroglje, k vojakom in jim pravi glasno in zaupljivo:

„Bratje, boljše je umreti, kakor dati se osramotiti s tem, da bežite. Mislite na to, da se na vas zanaša batjuška car in cela Rusija. — Ne smete bežati; rajši umrimo, kakor pa da to storimo. Sedaj pa z Bogom naprej, junaci!“

Navdušeni napravijo strelci vrsto, se skrijejo za kamenjem in začno hud ogenj. S silnim trudom in z mnogimi težavami se pomikajo naprej; Japonci so se pričeli umikati in proti večeru, ko so dobili naši nove pomoči, so zavzeli vojaki generala Kondratenka zopet stare pozicije.

Ko je slednji tako ustavil umikanje, je dal povelje, da se približa 57 *mm* baterija kapitena Peperenka.

Okoli poldne je boj nekoliko ponehal.

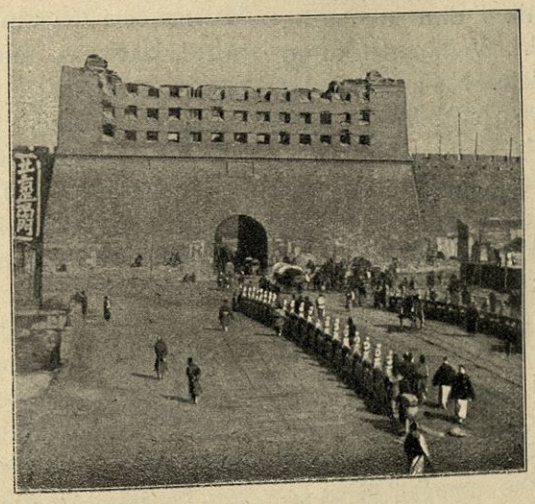

Mestna vrata v Pekingu.

„Gospoda, cel čas žvižgajo kroglje. Odkod prihajajo?“

„Lete preko „Zelenih gor.“ —

„Čas bi bil, da bi že nehali.“ —

„Zelo dobro“, šalil se je drugi, „lačni smo tudi.“

„Major Volski, ste li poslali kuharje že naprej? Prav pravi general Kondratenko: Med bojem morajo biti patrone in kuharji vedno v pravem času na pravem mestu!“ — „Sluga pokoren, gospod general, nekaj kuharjev je že prišlo nazaj.“

Oddelek častnikov se je podal v skalnato globel, kjer se je nahajal telefon; pripravljali so si jedila.

„Kaj, batjuška“, vprašajo duhovnika „vi tudi prihajate od obvezovališča tam spredaj? Torej, kako je z našimi ranjenci, trpe li mnogo bolečin? Se-li nočete nekoliko okrepčati?“

„Mnogo, mnogo ranjencev je, pa kako so vsi potrpežljivi! Pravi kristjani. Za vero in carja žrtvujejo junaško svoje življenje. Izkušal sem jim lajšati bolečine s tem, da sem jih tolažil. Srce mi je tako težko!“

„Vzemite kozarec vina, batjuška, da Vam bo lažje. Sluga, večji kozarec!“

Mirno so se razgovarjali častniki med seboj. Major Volski je pripovedoval svoje spomine o napadu na Plevno. Mlajši častniki so se dobro zalagali s hrano. Polkovnik Semjonov pa, ki je pozabil na vso utrujenost, se je živo pogovarjal s stotnikom Uspenskim, gledajoč na pred seboj razgrnjeni zemljevid.

Rusi branijo „Zelene gore.“

Drugi, hudi in vroči dan boja se je bližal koncu. Utrujenost se je brala na obrazu vseh; saj so morali vsak trenutek pričakovati, da jih zadene morilna kroglja. Vendar se niso dali premagati in bili so vsi dobre volje. Najbolj so občudovali odločnega, delavnega in neutrudnega poveljnika oddelka, polkovnika Semjonova.

Čudna tišina je zavladala.

Pomožne čete so korakale v sotesko. Godba je odšla k štabu.

Mesec je pošiljal svojo bledo luč skozi večerno meglo; zdelo se je, da bo tudi ta noč vsaj deloma mirno prešla. Pričakovali so generala Kondratenka iz glavnega stana.

Naenkrat se prikaže lovec na konju s pisanjem. „Posvetite!“ Bere: „Japonci so prodrli pri Novem potu, naši se umikajo.“

„Ne dé nič, to bo takoj zopet v redu. Držite se dobro, to je prvo! Major Volski, zapovejte, da se pomaknejo pomožne čete tja! Takoj jih preženemo. Konje! Prostovoljec Sagorovski, poizvedite, kako je na levem krilu! Pomožne čete, naprej!“

Spremljan od svojih častnikov in ordonanc, je jezdil poveljnik v diru na mesto, kjer je sovražnik prodrl. V hitrem teku so mu sledile pomožne čete. Na mestu je bil navskrižni ogenj. Naši so se bili z Japonci, ki so pritiskali od treh strani. Prihajajoče čete so pomnožile ogenj, pokanje pušk je postajalo močnejše.

„Gospod polkovnik, v dolini dirja semkaj divizijonar s kozaki.“ Nekaj minut pozneje je prijahal general Kondratenko, ki so ga obvestili o tem, kar se je zgodilo. Trdovratno so silili Japonci naprej; naši pa, ki jih je hrabrila prisotnost poveljnikova, so se bili med dežjem krogelj hrabro kot levi in drli naprej. Japonci so omagali in so se morali, kljub večini, umikati in bežati. Čete so udarile za njimi in se skrile zopet za vrh; pozdravil jih je bil namreč prav peklenski ogenj strojnega orožja. Vse je zopet utihnilo.

Oba poveljnika se postavita na grič. Na desno in levo sta polegli dve četi rezerve. Kmalu pa dojdejo poročila, da so prišli Japonci na nekaterih mestih tako blizu, da je lahko slišati njih pogovore. Treba je torej streljati skoro iz največje bližine.

Povelja so se glasila, okrepiti slaba mesta. Zopet vse tiho. Mesec se je skril za oblake.

Ravno nad glavo je bilo slišatt nekaj strelov, nekoliko naših, nekoliko sovražnih. Kroglje žvižgajo zopet.

„Streljajo na nas.“

„Gotovo, tu je udarila kroglja.“

„Na vsak način streljajo na nas“, se oglasi Kondratenko, ki je bil odet s črnim gumijevim plaščem.

Še en strel in še eden. Vedno krepkejše žvižgajo kroglje. En strelec je mrtev, drugi zadet v trebuh.

„Sem, nosilnice, nosilnice!“ se je slišalo od vseh strani.

Kako strašno zveni beseda, ko more vsaka žvižgajoča kroglja uničiti novo življenje.

„Vladimir Grigorjevič, zapovejte, da stopi še ena četa v vrsto! To zalego je treba prijeti. Skrita za kamenjem, zadeva popolnoma gotovo!“

Lovec 21. polka poroča: „Tu spredaj, v tej smeri, je mogoče videti greben, ki so ga Japonci zasedli. Tu razgrajajo in se utrjujejo. Kmalu nas najbrže poseti kaka granata. Od treh strani oklepajo naše čete. Od tam streljajo.“

„Ena četa v vrsto strelcev, naprej, moramo jih na vsak način pregnati odtod!“ Komaj se je vrsta razvila, ko zagrmi strojno orodje, za njim drugo.

Skrijejo se za strmo skalnato steno.

„To so pa nevarni vragi“, pravi general Kondratenko, smejoč se polkovniku Semjonovu, „že se jim je posrečilo, dvoje topov spraviti na mesto.“

„Pred vrsto strelcev imajo vselej en top. Manjši so kot naši, trije možje ga lahko spravijo na najstrmejšo visočino.“

„Se ni bati, naši jih že preženo!“ Morivno orožje pa omolkne in zopet grmi. Lahko je bilo slišati, kako zadevajo kroglje pred in za nami v zemljo. Isto so opazile tudi spodaj ležeče pomožne čete.

Ko je prenehalo grozovito grmenje strojnega orožja, slišali smo, v primeri z njim, nedolžne strele posameznih strelcev.

„Visokost, ne smete svojega življenja postavljati na kocko; tukaj je gotovo smrtna

nevarnost za vas. Vaš kraj ni tu!“ — Tudi jaz sem bil istega mnenja kakor polkovnik Semjonov.

„Treba je, da se vrnemo na staro mesto pri pečini in da vodimo od tam umikanje. Torej na konje“, pritrdil je general Kondratenko.

Nikdar ne pozabim onega glasu in pogleda, s katerim se je general zahvalil četi strelcev, ki je na povelje, pregnati Japonce, splezala na goro, dasi so sipala strojna orožja ogenj in kroglje.

Gotovo gleda tako oče svojega sina, ko ga pošilja na vojsko. Jezditi smo morali skozi dolino. Mesec je prisijal, kakor nalašč, izza oblakov. Korakoma, z generalom na čelu, smo se pomikali naprej, 30 kozakov nam je sledilo. Komaj dospemo do srede doline — najbrže so nas sovražniki opazovali — ko zagrme 4 strojna orodja, ki so se nahajala na najvišjem mestu „Zelenih gor.“ Nad našimi glavami je sičal svinčen dež. Spustimo se v dir. Ne da bi se zmenil za očividno nevarnost, je pravil general Kondratenko prav živo nekaj polkovniku Semjonovu.

Spoznal sem, da se nahaja življenje ali smrt par tisoč vojakov v roki teh dveh mož, in vedel sem, da nameravata ukazati odhod. Izprevidel sem, da primerno urejeno umikanje ohrani lahko mnogo ljudi pri življenju in zdravju. Prepričal sem se, ker sem sam videl, koliko vrednost da ima hladnokrvnost in odločnost poveljnikov med bojem —: umikanje je stalo na programu našega dela. Treba je bilo le pravočasno in pametno odhajati, da vojakom vsled sistematičnega umikanja ne upade pogum in ne izgube zaupanje v sebe in v poveljnika. Saj ni mogoče vsakemu posebej vsega natanko dopovedati in razložiti. Pokazalo se je, da nam bi bilo popolnoma nezmožno, vztrajati na svojih postojankah, ne da bi prišla rezerva iz Port Arturja na pomoč; razven tega smo mogli razpolagati le z majhnim delom topničarstva, ki pa tvori v sedanji vojski poglavitno moč.

Vprašanje glede umikanja je bilo določeno. Hiteli smo k pečini, general Kondratenko sede za neko skalo k mizi, ki so jo v naglici pripravili. Pred razgrnjenim zemljevidom in pri motni luči svetilke sta dajala on in pa polkovnik Semjonov povelja in poročala generalu Steslju, da je umikanje, ki sta ga sklenila, neizogibno.

Adjutanti in poročevavci so dirjali na vse strani s povelji; dobro je služil tudi telefon. Vse se je vršilo brez naglice, toda točno in previdno. — Kroglje pa so žvižgale še vedno in razbijale skalovje na obeh straneh. Tu je bilo središče celega desnega krila. Sam Bog nam je ohranil generala Kondratenka. Japonci niso vedeli, kakega pomočnika bi generalu Steslju uropali v teh resnih minutah. — Še dve uri je bilo do solnčnega vzhoda.

„So li peljali potem naprej baterijo kneza Tšeidze?“ „Sluga pokoren; stotnik Skrydlov bo branil odhod. Ostale baterije so zavzele nove postojanke na odhodni črti.“

Žvižganje krogelj je ponehavalo in zopet naraščalo; Japonci pa niso slutili, na koga da merijo. „Svetlost, odhod se je pričel“, naznani polkovnik Semjonov. Poročevavci na konjih se vračajo drug za drugim.

„Štiri ura je, posreči se nam!“

Dani se, mesec bledi in jutranja megla se vlači po gorah. V različnih smereh smo opažali naše čete, ki so se umikale. Japonci pa, dospevši na najvišje vrhove „Zelenih gor“, so odkrili brzostrelni ogenj.

„Razkosana telesa so letela kot kosmiči“, je naznanil pozneje strelec strojnega orodja pod poveljstvom poročnika Lebedna. Istočasno je izvršil poročnik Debogori-Mokcievič, ki je vodil delo pri minah, silno eksplozijo; nastala je velikanska zmešnjava pri napadavcih, tako da so naši rešili nekaj strelnih orodij in vzdržali napad. Na celi črti „Zelenih gor“ so silno pokale salve iz pušk. Čete so se med bojem umikale v polnem redu nazaj. General Kondratenko in polkovnik

Semjonov sta osebno vodila odhod. Okrog pa so žvižgale kroglje.

Jutro je napočilo. Ogenj iz pušk je naraščal vedno bolj in bolj. Vsi grebeni „Zelenih gor“ so bili posejani z Japonci, kakor z zajci. Streljajo mnogo, toda ne merijo, ker jih megla ovira. Sedaj je popolnoma jasno in hvala Bogu! odhod je dokončan. Dokončan v popolnem redu in z neznatnimi izgubami. Od vasi Kodziatun do morskega obrežja taborijo po višinah, ki se spuščajo v dolino Sunvantun, naše strelske vrste. Poje stotnik Skrydlov izpremenil svojo pozicijo. Granate so padale druga za drugo na danes prazne prostore, ki smo jih bili včeraj mi zasedli. Baterija strelja na „Zelene gore.“ — Od Port Arturja se bliža z godbo četa, ki naj varuje umikanje. — Ob sedmih zjutraj bi nas bili raz Visoko goro imeli sovražniki kakor na dlani. Le svojih topov ne morejo spraviti tja gori, gora je prestrma. Japonci so očividno presenečeni iu dvomijo, sprejmemo li mi boj ali ne. Naše vrste stoje v popolnem redu. Kuharji so napravili ogenj.

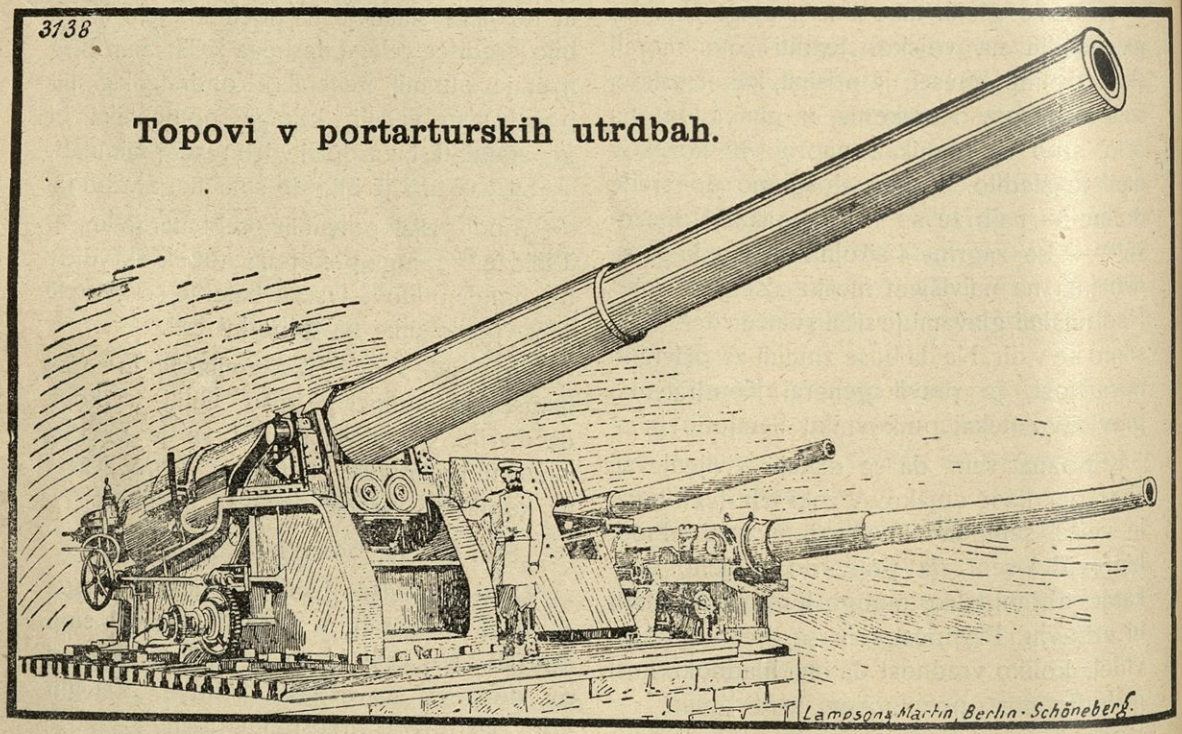

možne čete se pa nahajajo v dolinah, soteskah in globelih.

Solnce vzhaja. Japonci so pričakovali, da bo nastalo veliko presenečenje in huda zmešnjava. Toda zmotili so se: mesto tega so zagledali pretečo moč naših strelcev in opazili, da so cevi topov, ki so se sedaj nahajali na postojankah, Japoncem popolnoma neznanih, proti njim obrnjene. Tako je pričelo desno krilo svoj odhod.

28. julija so sovražnikovi obležni topovi odkrili silen ogenj, ki nam pa ni škodil, ker Novi deli čet prihajajo. Po potu se vozijo semtertja vozovi, rikše in nosilnice. K oddelku prihajajo prostovoljni sanitejci, meščani port-arturski.

Niso pričakovali tega Japonci po osem-inštiridesetumem, hudem boju. Mislili so si, da bo vladala zmešnjava in beg! Na obvezovališču spredaj delajo urno. Tekom poltretje ure je že veliko število ranjencev obvezanih, posebno se pa odlikuje mornarski sanitetni oddelek doktorja Kefela. Zdravnik je prišel sam od sebe tja ....

Boj za prelaze.

Južnovzhodno od Ljaojana je visoko gorovje, čez katero vodi več prelazov. V te prelaze je Kuropatkin potisnil svoje prednje čete, da branijo Japoncem prehod do Ljaojana. Dan na dan so se tu vršili manjši boji, med katerimi so Japonci vedno bolj potiskali naprej svoje glavne čete. Japonsko prodiranje je bilo jako počasno, ker je bilo treba sproti preskrbovati armado z vsem potrebnim blizu. Ti prelazi so ob cestah, ki vodijo naravnost v Ljaojan. Na postajo Hajčön južno od Ljaojana pa vodi Vancelinski prelaz.

Japonska armada, ki je prodirala od Takušana, je pa morala čez Talinski prelaz. Na tej južni strani sta še Čipanlinski in Fönsinlinski prelaz, čez katere je moral general Oku.

Večinoma so se Japonci kmalu polastili prelazov. Kajti Kuropatkin je mogel samo

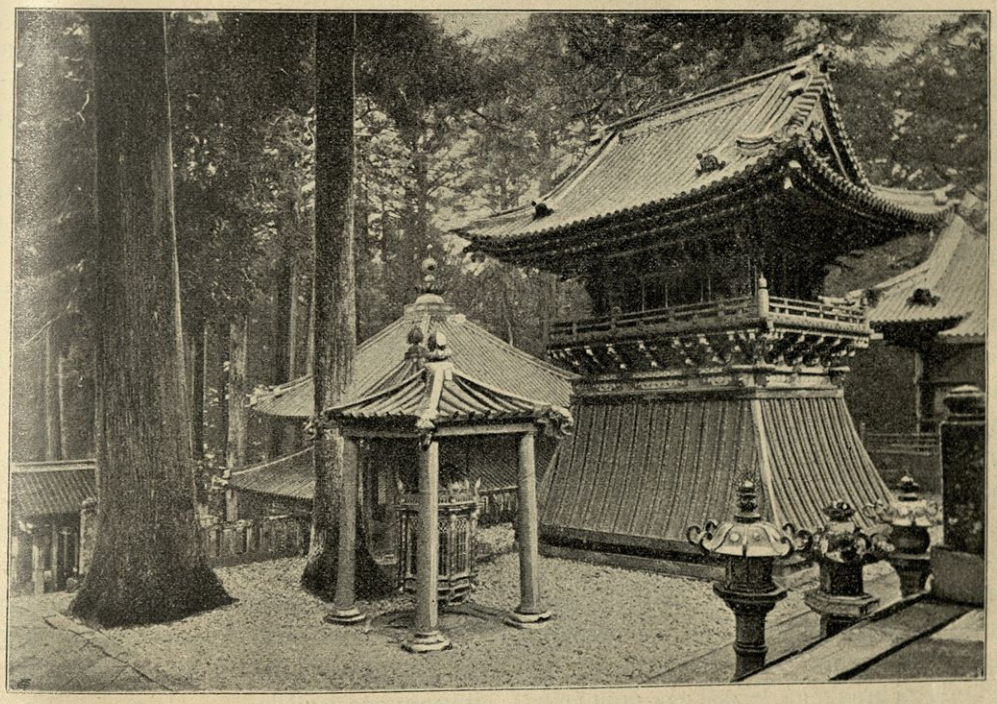

Kitajska malikovalnica.

in ker so Japonci vsako postojanko, ki so jo zasedli, sproti tudi utrjevali in udarili na Ruse šele tedaj, če so bili uspeha popolnoma gotovi.

Oddelek Kurokijeve armade je od Sajmaci prodiral in je potisnil nazaj Rennenkampfove kazake iz Palilinskega prelaza. Druga dva Kurokijeva oddelka sta prodirala proti Fönčerjlinskemu in Motulinskemu prelazu, ki sta čisto nekatere prelaze bolje zavarovati; da bi bil vse prelaze zastražil z dovolj močnimi posadkami, mu je manjkalo moštva. Vendar je trajal ta prehod silno dolgo časa. Prednje straže, ki so zasedle prelaze, so morale čakati, da se je ves ogromni vojni material privlekel za njimi, kar je bilo v teh goratih krajih jako težavno. Potem so pa morali posamezni poveljniki vedno skrbeti tudi, da so ohranili med seboj potrebno zvezo in

da so prodirali vsi enakomerno, ne da bi drug drugega prehitel. Saj če bi bila prišla ena armada predčasno pred Ljaojan, bi jo bil Kuropatkin brez dvoma prijel in potolkel. Ves uspeh je bil odvisen od tega, da vsi ob istem trenutku Kuropatkina oklenejo in starejo. In po tem načrtu so tudi delali. Glavno poveljništvo nad japonsko armado je bil prevzel maršal Ojama, ki je z občudovanja vredno srečo vodil vse vojne operacije.

Ojamova sreča je bila posebno v tem, da je imel sposobne generale, ki so samostojno izvrševali glavni načrt v popolnem soglasju. On je le čuval nad njimi in jim dajal splošna povelja za velika podjetja; v posameznostih je znal vsak izvršiti sam svoj načrt. V tem je bil Ojama mnogo na boljšem od Kuropatkina, ki je imel slabše generale, ki so le čakali, kam jih pošlje glavni poveljnik, in tam so čakali na mestu, dokler jih ni poklical nazaj. Razen Miščenka in Rennenkampfa je redkokdaj kak ruski general v tej vojski pokazal posebno samostojnost. Pač: eden je bil — general Grippenberg, kakor bomo še videli, a tega so morali zaradi svojeglavnosti poklicati nazaj z bojišča.

Boji so se začeli na desnem japonskem krilu. General Rennenkampf se je krepko ustavil. A nesreča je hotela, da je bil takoj izpočetka ranjen na nogi ter se ni mogel dolgo časa osebno udeleževati boja. Bilo je škoda za krepkega kazaškega poveljnika!

Sicer pa kazaki niso posebno dobro izpolnili svoje naloge kot poizvedovalne čete. Deloma so bila tla zanje neugodna, največ je pa odločilo to, ker niso poznali okolice in so bili preskrbljeni le z jako pomanjkljivimi zemljevidi, ker tudi kitajskega jezika niso znali, jim je bilo težko izvrševati nalogo poizvedovanja.

Tu se je zopet pokazalo, kako nujno potrebno je, da umevajo vojaki jezik in običaje one dežele, v kateri se vojskujejo. Neznanje je bilo vzrok premnogim ruskim porazom.

Dašičao.

Najsilnejše so se upirali v Motulinskem prelazu. Kuropatkin je poslal tja generala grofa Kellerja s tretjim sibirskim armadnim zborom, ojačenim s še eno divizijo, da brani v prelazu pot iz Fenvančena v Ljaojan.

A gotovo so Japonci že prej izvedeli za to, kajti ko je Keller ponoči odrinil s svojimi četami in z vso naglico v gosti megli prišel do Motulina, je našel Japonce že pripravljene. Japonci so se bili utrdili, in ko so se Rusi približali, so že zagromeli nanje japonski topovi. Ruski napad jih ni mogel pregnati, in Keller se je moral umakniti celo do Janzelinskega prelaza, kjer je zadržal Kurokijeve čete. Rusi so izgubili pri tem okoli 1000 mož, njihovo topništvo pa ni opravilo skoro nič proti dobro zavarovanim Japoncem v prelazu.

Naslednje dni je Kuroki razprostiral svoje sile čez prelaz doli na cesti proti Ljaojanu in je prišel do Sihojana, kjer so se Rusi krepko ustavljali. Kurpatkin je poslal sem močno ojačenje. A Kuroki se ni hotel spustiti v večjo bitko, ampak se je ustavil. Že tu opazujemo, da se je držal načrta, ki ga je pozneje v velikih bitkah dosledno razvijal, da je s svojimi naglimi in v goratih krajih izborno prodirajočimi četami v odločilnem trenotku hotel priti Rusom vedno za hrbet ter jih odrezati, da bi jih sprednje armade popolnoma uničile.

Ko se je Kuroki ustavil, je pa na jugu prodiral Oku od Kajpina sem ob obeh straneh železnice in je 24. julija napadel Ruse v njihovi dobro utrjeni postojanki pri Dašičavu. Od ranega jutra do poznega večera je divjal hud topniški ogenj, v katerem so ruski topovi ogromno škodovali Japoncem.

Nemirovič Dančenko popisuje to bitko sledeče v „Ruskem Slovu“:

Gorsko tihoto, ki je objemala naše dobro zavarovane topničarje, je ob zori dne 22. julija nenadoma pretrgalo gromenje topov.

Japonce je bil prej neprenehoma vznemirjal polkovnik Leš s svojimi prednjimi stražami in lovskimi oddelki, ki so jim zlasti ponoči bili vedno za petami. Tega so se Japonci naveličali in so sklenili, da narede konec temu zanje jako neugodnemu položaju. Polkovnik Leš je bil svoje topove jako dobro skril in je tudi menjaval njihovo stališče, tako da so Japonci postreljali nanje ogromno streliva, a vse brez uspeha, tako da so bili s šrapneli posuti kraji okoli ruskih baterij. Nekega dne so Japonci ves dan streljali na neki grič, med tem, ko so topovi, ki so bili prej tam, streljali na sovražnika že z drugega hriba.

Dne 22. julija so torej Japonci začeli bombardirati na celi črti. Za njimi je bil kitajski opazovalni stolp in njihovo taborišče. Ruski vojaki so se ognili iz obstreljevanega pasu, so udarili naprej in pregnali sovražnika. A 23. julija je ob solnčnem vzhodu otvoril ogenj na naše. Japonci so si bili osvojili griče zakrite z meglo, gorske hrbte, vse vznesene točke na obzorju in so odtod streljali na doline, razbijali ruske postojanke, sipali šrapnele na razgledni stolp, raztrosili municije brez števila in so pokrivali s krogljami celo kraje, kjer ni bilo nobenega Rusa. Bilo je popolnoma brezmiselno ostati še dalje sredi take toče svinca in železa.

Zadnje čete, izmučene od neprestanih novih napadov, so se umaknile; a ogenj ni prenehal. Japonci so kakor ogromna pošast stezali svoje jeklene kremplje z višin, da zagrabijo naše vojake. Naše postojanke so jim odgovarjale. Ob 3. uri popoldne je ena baterija nehala streljati in se je skrila v visoko travo.

Trije kazaki so prišli sporočit, da je njihova stotnija zadela na več sovražnih postojank v hribovju. Kakor je bilo soditi tudi po poročilih, prihajajočih od Vzhoda, je bilo gotovo, da se japonske kolone bližajo in da general Oku ojačuje svoje prodirajoče oddelke.

Prišla je noč, sveža in jasna ob luninem svitu. Naši vojaki so mirno zaspali, dasi je gibanje v gavljanu na poljih in lajanje psov dalo sklepati, da je sovražnik na potu. Od časa do časa je posvetil skozi gorsko temoto svit kakega ognja.

Japonci sežigajo mrliče.

Dne 24. julija zjutraj, preden smo se zbrali na pozicijah, določenih nam v Hajčenu, smo izzvali sovražnika. Pred zarjo še so se postavili naši topničarji na desnem krilu in v središču. Hribi, raztezajoči se pred njimi, so bili venčani s tremi vrstami zakopov. Naše baterije na desni strani, v središču in za železnico so se tako dobro skrile, da jih niti od blizu ni bilo videti. Pehota, ki je pred njimi zasedla hrbte gričev, jih je branila. Nam, ki smo z višine gledali doli, so se ti zakopi zdeli prava mravljišča.

Ob 5. uri zjutraj smo začeli streljati z vrha gorâ. Zadaj so stali signalerji, ki so napovedovali našim razdalje in smeri. Ti so opazovali vsako gibanje sovražnikovo na

gorskih višinah, za skalami, na poljih, pokritih z bogatimi pridelki, po vrtovih in šumah, ki silno lepo krasé to pokrajino. Z višine, na kateri sem stal, sem videl prvič, odkar se je začela vojska, da je naše topništvo bilo boljše od sovražnega. Skozi štirinajst ur in pol so brzostrelni topovi pod nami delovali brez prestanka; drugi so jih podpirali. Bitka je bila silno huda. Solnce je pripekalo, skale so bile kar žgoče, grozna vročina nas je mučila, da se nam je skoro vertelo v glavi, a nihče ni iskal sence. Okoli nas so se razvijali veličastni prizori. Včasih se je zdelo, da se gore majejo pod gromečimi streli. Vsa dolina z mnogoštevilnimi vasmi, z njivami in travniki, je ječala in se stresala pod stotinami krogelj, ki so letele na njo, pod šrapneli, ki so se razletavali, pod granatami, ki so pokale z votlim, neprijetnim treskom. Vsled neprestanega streljanja se je sčasom v ozračju nabralo mnogo manjših meglic. Za vsakim strelom iz topa pa je sledilo sikanje leteče kroglje in ropot njenega razpoka, iz katerega so se dvignile cele gore prahu in peska.

Tudi sovražnik je kakor besen streljal na grič, na katerem so bili naši zakopi. Naši so zasedli višino na vzhodni strani tega griča, kamor so sovražne kroglje primeroma malo zadevale. — Japonci so oddali več strelov na grič, a niso našli baterije, ki je bila na njem postavljena v ozadju. Povsod so se razletavale japonske kroglje; a naši topovi so bili kakor začarani in so iz skrivališča sipali smrtonosen ogenj. Okoli poldne sta dve bateriji utihnili. Skozi daljnogled smo videli, kako je moštvo zbežalo od njih. Zvečer je utihnila tretja baterija. Ob solnčnem zahodu so pa Japonci bili že zelo na koncu s strelivom.

Topniški general Šikovski in poveljnik baterije Pačenko sta bila ranjena poleg mene; na krilih so bile izgube majhne. Levo krilo se je zlasti odlikovalo ta dan. Vojaki barnaulskega polka so vzdržali bajonetni napad in so imeli velike izgube. Ko je bil boj najhujši, so bili napadeni od spredaj, na desni strani od treh eskadronov in na levi od japonskih strelcev. Enajsta ruska stotnija je vrgla nazaj japonsko konjico s svojimi streli. Japonci so naskakovali kričé: „Nipon banzaj!“ (Živela Japonska!) Boji posameznikov so bili grozni.

Barnaulski junaki so šli naprej in so zagnali Japonce v beg ter jih preganjali, streljaje nanje iz pušk. Častniki govore z navdušenjem o požrtvovalnosti, o pogumu in o vztrajnosti ruskih vojakov. En oddelek tomskega polka, ki je stal na višini, je bil obstreljevan od dveh sovražnih baterij; iz gavljanovega polja je naenkrat pridrlo nadenj petnajst japonskih stotnij, da se je moral umakniti, pustivši ranjence na mestu. Te so postreljali z revolverji japonski konjiki, ki so sledili napadavcem. Hitro so se polastili Japonci višine, a odtod jih je pregnal ogenj ruskih topov. Ves hrib je bil pokrit s svincem; tomski polk ga je zopet zasedel in obdržal, vkljub temu, da so ga od več strani obstreljevale japonske baterije, ki so se zopet uredile. Videli smo ruske čete na pohodu v lepem redu po vzporednih gorskih hrbtih. A v globokih gorskih kotlinah, kjer so ječali naši ranjenci in je deloval „Rdeči križ“ — koliko je bilo tam muk in trpljenja! Gorske steze, kjer so se bojevali z bajonetom, ali postojanke, ki so jih naši morali zapustiti, odrinjeni od japonske premoči, so bile vse pokrite z mrliči. Zrak je bil ves napolnjen od strupenih plinov liditnih in melinitnih krogelj, da je bilo težko dihati. Mnogim je prišlo slabo od smradu.

Tačas so se pa še borili strelci tobolskega polka. Proti večeru so se oslabljene japonske baterije umaknile na levo krilo; naše so šle pa naprej. Sovražnik se je zbiral na svojih zadnjih postojankah; in ko je legla na zemljo noč, razsvetljena od mile mesečne svetlobe, je bitka trajala še dalje. 34. polk so poslali na pomoč generalu Oganovskemu,

Rusko taborišče.

a ta je prodiral dalje, ne čakajoč pomoči. Zdelo se je, da smo zmagoviti na celi črti, vendar smo dobili povelje, da se zberemo okoli Hajčena.

Ko smo šli v mirni noči skozi gaje in vasi, smo že vedeli, da je prva doba te vojske končana. Nova doba se je začela. Povsod so se začeli svetiti ognji našega taborišča; slišalo se je razgetanje konj in zamolkla vojaška govorica. Po enajsti uri ponoči smo odrinili proti hajčenski postojanki. Daleč za nami je bilo nebo rdeče in pokrito od črnega dima; od vzhoda se je še slišalo gromenje topov. Ena baterija zadnjih čet je še zadržavala sovražnika.

Samo 24. julija so naši postrelili 18.000 projektilov. Izgube sovražnikove so bile ogromne.

Tako Nemirovič Dančenko. A zakaj so se Rusi pri Dašičavu umaknili? Rusi pravijo, da za to, ker so opazili, da jih utegnejo Japonci obiti na levem krilu. Povelje, da se naj umaknejo, je dal baje Kuropatkin. Rusi so zapustili na bojišču šest razbitih topov.

Kellerjeva smrt.

Ko se je Keller moral umakniti iz Janzelinskega prelaza, se je ustavil v Motjenskem sedlu. General Oku pa je prodiral v zvezi z Nogijevo 3. armado proti Simučönu, kjer se križata cesti od Dašičava in Sinjana, ki vodita čez Talinski prelaz. Dne 31. julija je divjal hud boj, po katerem so se Rusi umaknili v smeri po Ljaojanu. Zdaj bi bili pa prišli Japonci za hrbet tudi generalu Zasuliču, ako se ne bi bil umaknil iz Hajčöna. To je Japoncem zopet odprlo pot, in naslednje dni so se polastili Hajčöna in okolice. V teh bojih so izgubili Rusi kakih 2000 mož in osem topov.

Za Japonce je bilo posebno važno, da so vzeli Njučvan-Inkov, ker so s tem pristaniščem dobili izvrstno podlago za izkrcavanje vojaštva, za preskrbovanje armade z živili in za nadaljne vojne operacije.

Huda izguba je pa zadela Ruse s smrtjo generala Kellerja, enega najboljših ruskih poveljnikov. Dné 30. julija je ves dan gromelo topništvo okoli Motjenskega prelaza. Rusi niso imeli časa, da bi bili zgradili varne utrdbe; ves njihov odpor je bil tudi tu namenjen le zadrževanju sovražnika. Do noči so Japonci napadali, a brez posebnega uspeha. Na vzhodnem krilu je poveljeval general Keller. Bil je od nekdaj pogumen vojak, ki je v boju stal vedno v prvih vrstah. Tudi tu je dajal drugim dober zgled — a to ga je stalo življenje. Bilo je popoldne ob treh v hudi vročini, ko je stopil k ruski bateriji, ki je bila najbolj izpostavljena so-

vražnemu ognju, in je hotel odtod opazovati sovražnika. Ker udari poleg njega granata, in kos razletevše se kroglje ga težko rani v prsi in v glavo. Dvignili so ga in odnesli, a v dvajsetih minutah je izdihnil.

Bojne sličice.

Tu podajemo nekaj prizorov iz bojev teh dni.

1.

Ploha! To ni več dež, potoki vode lijejo iz neba. Po obeh straneh železničnega tira so se napravile reke, v katerih se neprevidneži potapljajo. Potoki poplavljajo njive, da so mestoma podobne jezerom. Luže na cestah so mnogokje tolike, da se vojaki slačijo, ako jih hočejo prebresti. Veter goni valove po površju, kakor po resničnih jezerih.

Cela Mandžurija je sedaj takšna, da vlažnost predira v telo do kosti. Ne varujejo pred njo noben kavčukov plašč, niti galoši. Tabori so obkoljeni z vodo, šotori molé iz vode, kakor beli in sivi otočiči. Vojaki spijo in prebivajo v vodi, v blatu, v redkem močvirju.

Kako morejo vojaki, četudi smrtno utrujeni, v tako groznih razmerah počiti, vedo samo oni, tihi, skrajno potrpežljivi in vztrajni ljudje. Za dné so delali naravnost vojniške čudeže, šli so v največji hrup vojske, cele vrste so padale, ko so stali nasproti morilnemu ognju japonskega topništva, umikali so se samo takrat, ko ni bilo več česa braniti, in zvečer so se vlegli k počitku v umazano blato, vedôč, da ne more biti drugače.[1])

Bil sem na levem krilu. Vsi so tu bili prepričani o zmagi. Vojaki so šli pogumno naprej; njih obraze treba pogledati, da bi človek poznal mero navdušenja. Besede so za opis preokorne. Vsak izmed teh obrazov je klical: „Navsezadnje je tudi za nas nastal praznik!“ Smejal sem se tudi jaz, vesel njih veselja in pozabljajoč, da zmaga ene strani je vir obupanja za drugo stran in da vsaka bitka požira tisoče človeških žrtev.

„Kam greste?“ vprašal me je naglo neki kapitan poln radosti in lepih nad, ker se je baš pridobila ena sovražnikova utrdba.

„Pri vas je zdaj vse v redu, grem torej na desno krilo!“

„Ostanite tu, gospod! Začelo bo v kratkem grmeti zmagovito ‚urrá.‘“

„Zeló me veseli, ali moram tudi pogledati, kaj se tam godi.“

„Eh, kaj bote tam videli — isto, kar tukaj. Danes je — naš dan!“

Poslovil sem se in sem odjahal.

Kaj to pomeni? Zakaj so hoste, ki se izgubljajo v vijugastih klancih, sedaj zapuščene? Ni videti niti vojakov za spopad pripravljenih, niti ranjencev. Kam so izginili? Nekaj mi nad glavo sika kakor udarec jeklenega biča. Okoli nekaj brenči kakor roji komarjev ob zahodu solnca.

Tsssss . . . .

To so svinčenke.

Žvižg teh groznih poslancev smrti sreča se z odmevom treskajočih granat in z razpokom bomb.

Jezdim počasi naprej. Zelena dolina me je peljala do vijugastega klanca, po katerem sem prišel na hrib.

Tišina, smrtna tišina. Okoli ni živega krsta. Tupatam leže mrtva telesa, ki pričajo o Dantejevem prizoru, ki se je tu pred nedavnim doigral. Zdravniki in njihovi pomočniki so imeli veliko dela z ranjenci; zato so videč, da je že vojak umrl, vrgli ga kamorkoli, v jarek, v prepad, v skalno razpoklino, da bi imeli proste roke za daljše delo.

Iz ene takšne skalne razpokline moli nekaj kakor rdeča kroglja. Jezdim bližje, pogledam — bila je krvava glava. Ostali del telesa je bil nižje, kdo ve, kje.

[1]) Tako piše Nemirovič Dančenko, dopisnik lista „Russkoe Slovo.“

Tu leži orjaški vojak s krasnimi mišicami, v položaju, kakor bi nekaj z roko od sebe odvračal. Na desno se drugi huli, kakor bi ga zeblo. Počenil je, vidijo se samo veliki umazani škornji.

Moj Bog! Mnogo je takih. Zdravniki in njih pomočniki jih niso nesli niti k duhovniku, da bi sprejeli blagoslov za — večni počitek.

Moj „Čunguz“ hrkajoč hitro leti mimo mrtvih vojakov. Enega je zadela svinčenka v senci, mahoma se je zgrudil. Pogledal sem ga, bilo mi je žal tega mladega življenja, toda živci v vojski hitro otope.

Naenkrat začujem čudne glasove, nekako grozno so odmevali v večerni tišini.

Poslušam . . . Da, pes tuli.

Pogledal sem bolj natanko. Zakaj tuli? V grmovju pri nogah mrtvega vojaka sedi pes, zvest, udan sluga in prijatelj v življenju in smrti. Spremljal je svojega gospoda v bitkah, šel je z njim brez strahu, verujoč v njegovo zvezdo. Ali zvezda je otemnela. Vojak je padel, pes liže njegovo kri ter tuli od žalosti. Zdi se mu, da njegovo tarnanje mora prebuditi mrtvega gospoda, katerega rahlo praska z nogo po okrvavljeni nogi, kakor bi hotel reči: „Vstani, ne muči me dalje!“ Ali vojak ne vstaja in pes tuli dalje. Hotel sem ga poklicati, pogledal me je z žalostnim pogledom, in ko nisem nehal vabiti ga — začel je lajati.

2.

Lahko se čitajo kratke brzojavke z bojišča, ali bravcu se godi ravno tako, kakor če gleda mesta in kraje s prostim očesom iz visoko plavajočega zrakoplova. Vidi le splošno meglovito podobo, daljava prikriva posameznosti. Ruski časniki šele po mesecih prinašajo posameznosti, iz katerih se more oceniti junaštvo ruskih častnikov in vojakov. Pravi čudeži pogumnosti se gode navadno od brezimenih junakov, katerim je pač žrtva nekaj, kar se razume samo po sebi. Kot splošno prepričanje stoji trdno, da se ruski vojaki niti enkrat niso umaknili brez ukaza; da, sto slučajev je, da so jih častniki morali s sabljami goniti s stališča, ki so ga vsled povelja morali zapustiti. Velikokrat se je moštvo jokalo od žalosti in jeze, ko je moralo zapustiti hrib, ki je bil po njih mnenju zaseden in varen.

A še večji so le ti brezimeni junaki v trpljenju — v bolnišnici. Prineso vojaka, ki je težko ranjen v lakotnico. Usmiljeua sestra s spretnimi belimi rokami hoče mu odvezati

General Mayendorf.

prvo obvezo. Vojak ne dovoljuje ter odstranjuje roke strežnice.

„Ne boj se, golubček“, tolaži ga sestra, „jaz to storim počasi, ne bo bolelo.“

Vojak stisne zobe od bolečine, toda ne dovoli.

„Ne, sestra, ne; ti imaš takšne majhne, slabe ročice. Jaz sam, ne trudi se, jaz sam . . .“ in sam, ves izmučen od grozne bolečine, odstranjuje obvezo.

Sedaj šele je sestra zapazila, da vojak tako ravna ne iz strahu pred bolečino, ampak

da bi ji prihranil delo. Sestra se nasmehne, obriše z obraza ranjencu kapljice pota in sama polagoma snema obvezo.

3.

Kapitan dobi povelje, da mora iti na pozicijo. Denščik (častniški sluga) kuha v loncu kuro, ki pa še ni dovolj skuhana.

„Bodemo pač lačni streljali", reče kapitan.

„Ne bodete, vaše blagorodje."

Kapitan odide. Za eno uro vidi, kako denščik v dežju svinčenk in šrapnelov nese pisker s kuhano kuro. Je že blizu. Naenkrat mu šrapnel prestreli prsi, denščik polagoma pada na tla.

„Tu je kura, vaše blagorodje!" vzklikne in z zadnjo močjo drži pisker v rokah.

Ko so vojaki do njega prihiteli, bil je mrtev, ali kapitan ni ostal lačen na poziciji.

4.

Bataljon 21. vzhodno-sibirskega polka pod načelništvom polkovnika Nekrasova je stal na Dalinski šoteski, dvanajst milj od polkovega tabora. Dne 14. julija so se k njemu pritihotapili Japonci in so ga napadli. Za nekoliko minut so letale naše in sovražnikove kroglje kakor roji muh — tako piše neki navzoči častnik.

Nismo vedeli, koliko je Japoncev, oni niso vedeli, koliko je nas.

V tem zagrmi strel iz topa in japonska bomba se razleti na tisoč črepov ne daleč od nas.

„Bo že huda, bratje!" reče kapitan Musin in vzame binokelj.

Boj med rusko in japonsko konjico.

Pokazalo se je, da je bilo Japoncev nekoliko polkov s topništvom. Japonci so prihajali od treh strani, da bi obkolili naš bataljon.

Polkovnik je ukazal umikati se.

Začelo je temneti in Japonci so nas izgubili izpred oči.

Počasi smo se umikali. Naenkrat kapitan Musin zaječi in pade vznak.

„Rešite se, bratje!" reče s slabim glasom vojakom. „Mene tu pustite, bil bi vam na potu!"

Baterija težkega japonskega topništva pred Mukdenom.

Vojak Gostrouh, visok, močen Malorus, ne zmeneč se za odpor kapitanov, vzame ga v naročje ter nese kakor otroka.

Po noči zgrešili smo pot in naleteli na japonsko pozicijo. Trideset ruskih vojakov je padlo. Ostali so se rešili. Rešil se je tudi Gostrouh s svojim bremenom. Kapitan ni mogel ganiti ne z roko, ne z nogo.

„Ali vrzi me na tla“, reče bolnik, „z menoj vred pogineš“.

„Nikak, eto nevozmožno“, odgovori Gostrouh.

„Vsaj škornje mi sezuj in vrzi moje orožje proč. Tako me boš veliko lažje vlekel“.

„Ali naj nalašč proč vržem škornje in orožje? Pozneje bi vam bilo žal“.

Zjutraj je Gostrouh, ki je za svojimi tovariši daleč zaostal, privlekel kapitana Musina v kitajsko vas, kjer je malo počil. Kapitanu je bilo čimdalje hujše.

„Ne, ti me ne rešiš več“, reče: „Vidim, da bom umrl“.

„Umreti je zmirom še časa dosti“, odgovori Gostrouh, „ali najprej moramo dohiteti svoje“.

Vprašal je Kitajce za pot in je vlekel kapitana v naročju dalje.

Denarja je imel malo, Kitajci so zahtevali 50 rubljev za pomoč. Drugače niso hoteli pomagati, samo nekaj koruznega kruha so jima prodali.

Tako je tri dni lačni Gostrouh vlekel bolnega kapitana. Navsezadnje je vendar prišel v polkovni tabor.

Ko so vojaki zagledali Gostrouha z njegovim bremenom, obkrožili so ga ter objemali, vriskajoč „urrá“. Nekateri so plesali od veselja. Polkovnik Nekrasov je objel Gostrouha in zahvalil. Kapitana so dali v bolniščnico; v kratkem času je ozdravel. — Gostrouh je dobil Jurjev red. In zaslužil si ga je.

To so ruski vojaki. Za dobrega poveljnika bi dal dušo in življenje. V teh krepkih postavah bije nežno, skoro otroško srce.

Ruski častniki obedujejo.

Obleganje Port Arturja.

Medtem, ko je trpelo rusko vojstvo na bojišču v Mandžuriji, so se vršili hudi boji tudi okoli Port Arturja. Do konca meseca julija sta sovražnika čakala ugodnega trenutka, slednjič se je pa začel boj na celi črti. Zlasti odločen in silen napad so morale trpeti Volčje gore.

1. avgusta se je raztezalo desno rusko krilo na višavah ob desnem bregu reke Lungwang, od tod — ostro zakrivljeno — do Volčjih gora in do zaliva Luize. Ravno Volčje gore so bile za Ruse posebne važnosti, ker ležé ravno severno od Port Arturja in je bilo z njih mogoče obstreljevati en del mesta in pristanišča. Japonci so takoj utrdili svojo posadko na njih in postavili tudi veliko število topov. Že v prvih dneh avgusta so sipali ogenj na en del pristanišča in na tako imenovano Novo mesto. A tudi levo njihovo krilo ni bilo brez dela. Izkrcali so svoje čete severno od zaliva Luize in so se takoj spravili nad sovražnika. 8. avgusta so se že vršili na levem krilu hudi boji, v katerih je igrala izvrstna japonska artilerija veliko ulogo. Njen namen je bil, na vsak način omajati rusko postojanko pri Takušanu, zahodno od reke Lungwanga. Topniški boj je trajal od ranega jutra do poznega večera in so se ga mogli tudi Rusi krepko udeleževati, ker leži Takušan tako blizu ob pravi portarturski trdnjavi, da so se mogli udeleževati boja tudi topovi iz trdnjave. Zvečer 8. avg. so začeli Japonci zopet enega izmed svojih znanih, drznih in divjih napadov, toda ni se jim posrečilo zasesti Takušan za dolgo časa. Dasi so bili že v njem, so se morali naslednjega dne umekniti zaradi strašnega ognja, ki so ga bljuvali veliki ruski obležni topovi z močnih fortov.

Medtem pa tudi rusko brodovje v portarturski luki ni mirovalo. Po ponesrečenem poskusu, dne 24. junija, je odločil Vitheft, da še enkrat poskusi svojo srečo in prodre železno in skoro docela neprodirno blokado.

Dne 10. avgusta ob 5. uri zjutraj so odjadrale ruske ladje. Dasi so se morali bojevati z velikimi težavami — ob vhodu v zaliv je ležalo veliko min in mnogo potopljenih japonskih parnikov — je vendar rusko brodovje zapustilo pristan. Najprej torpedovke in ladje za pobiranje min, nato križarke in slednjič linijski parniki. Okoli 9. ure je bilo ladjevje v prostem pristanišču in ga je moglo slednjič zapustiti. V primerni razdalji so spredaj jadrali mali parniki za pobiranje min. Da bi preprečili napade japonskih ladij, so jih spremljale torpedovke in topniške ladje, ki so plule počasi pred njimi in ob njihovi strani. Nekoliko za njimi je sledila urna in lahka križarka „Novik“, ki ni segala tako globoko v morje, da bi se bila morala bati min. Nato so plule linijske ladje, druga za drugo, v „kiljski črti“. Na čelu jim je bil „Cesarjevič“, najnovejša in najponosnejša ladja rusko-azijskega brodovja, ki se je mogla meriti z vsako izmed japonskih linijskih ladij.

Na krovu „Cesarjeviča“ je stal vodnik vsega brodovja — admiral Vitheft. Ko se admiral Skridlov ni mogel več vrniti v Port Artur, je on prevzel vrhovno poveljstvo in se je pokazal takoj od začetka kot mirnega in razsodnega poveljnika. — Za „Cesarjevičem“ je sledil „Retvizan“, ki je bil za „Cesarjevičem“ najboljša ladja, nato „Pobjeda“ in „Peresvjet“. Na poslednji se je nahajal drugi admiral knez Uhtomski. Dolžnost drugega admirala je bila v slučaju smrti Vithefta prevzeti vrhovno poveljstvo in poveljevati vedno eni polovici eskadre. On je načeloval torej tudi ladjama, ki sta sledili „Peresvjetu“, „Sebastopolu“ in „Poltavi“. — Nato je sledil oddelek križark pod vodstvom admirala Rajcenštajna (Reitzenstein), ki je bil na krovu urnega „Askolda“. Slednjič sta pluli še „Palada“ in „Diana“. „Bajana“ ni bilo, ker je bil preveč poškodovan. Ob strani „Cesarjeviča“ je plulo še osem torpedovk.

Ko se je ladjevje tako uredilo, je plulo počasi in oprezno ravno za ladjami, ki so pobirale mine in iskale varne poti iz pristanišča do prostega morja. Ruska poročila trdijo, da se je našlo precej min, ki so jih bili baje položili Japonci prejšnjo noč. Prve ladje so dobro opravljale svojo službo in tudi precej hitro. Ob 10. uri so že prepluli preko nevarnega mesta in signal z admiralske ladje pošlje ladje za pobiranje min pod pokroviteljstvom nekaterih torpedovk nazaj v pristanišče. Nekaj trenutkov pozneje pa je zavihralo na admiralski ladji veliko pomembnejše znamenje: „V Vladivostok!“

Vitheft se je prejšnji dan natanko posvetoval s svojimi komandanti o vseh podrobnostih boja in je ukrenil vse potrebno tudi za ta slučaj, da se vrsta ladij razbije. A njegov namen je bil ogniti se boju in priti z nepoškodovanimi ladjami v zavetišče — v Vladivostok. Zvišal je kolikor mogoče hitrost svojih ladij — na 13 vozlov — in odplul . . .

Japonci so cel čas vestno opazovali gibanje ruskih ladij v pristanišču. Kakor 27. avgusta je tudi sedaj oddelek za oskrbovanje poročil izborno deloval. Kmalu po 6. uri sprejme že admiral Togo po signalu brezžičnega brzojava poročilo, da namerjajo Rusi zapustiti notranje pristanišče. Togo odrine takoj na morje in dá vsem ladjam, ki so bile v bližini, dogovorjeno znamenje. Tako je bilo v kratkem času vse ladjevje zbrano na prej določenem prostoru, ki je bil seveda daleč izven portarturske luke, a je vendar tako ležal, da je bil vzporeden s črto, v kateri so morali pluti Rusi, kakor hitro odjadrajo iz zaliva. Tako je japonsko brodovje stopilo Rusom na pot, tako da — zlasti z ozirom na neprimerno večjo hitrost japonskih ladij — ni bilo upati, da se Rusom beg posreči.

Japonske ladje so se zbrale jako hitro in zelo natančno. Preden so bili še Rusi v popolnem teku, se je že prikazalo enajst

japonskih križark in sedemnajst torpedovk, ki so bile pripravljene spremljati rusko ladjevje. Tudi sedaj so naznanili takoj vsako najmanjšo kretnjo ruskega brodovja admiralu Togu, ki se je nahajal s svojimi ladjami nedaleč od majhnega otoka, ki leži pred portarturskim zalivom in nosi angleško ime Round Island.

Japonsko brodovje so tvorile sledeče ladje: Admiralska ladja Toga je bila „Mikaza", za njo so plule „Azahi", „Fuji" in „Šikišima", dalje dve močni oklopnjači „Nišin" in „Kasuga". Tako se je bilo japonsko ladjevje po minah skrčilo na štiri linijske ladje, medtem ko so jih imeli Rusi še osem. Vendar pa sta bili „Nišin" in „Kasuga" jako dobro oboroženi in opremljeni z zelo močnimi oklepi.

Admiral Togo je odplul v taki smeri, da se je moral — seveda v veliki razdalji — s smerjo ruskih ladij srečati ali križati. Ko so se Rusi razvili na prostem morju ter ladjali z veliko naglico, so se jim pridružile na obeh straneh japonske križarke z namenom, da jih neprestano spremljajo. Pred rusko črto so plule japonske torpedovke in so jo neprenehoma obsipale s torpedi. Rusi so jih mogli sicer vedno opazovati, a vendar so jim bili ti torpedi zelo nadležni, ker so bile ruske ladje prisiljene izogibati se japonskih torpedov in zato pluti v vijugasti črti. Admiral Togo je hotel tako zase pridobiti časa.

Kakor hitro je admiral Vitheft opazil, da ga namerja nasprotnik napasti, je obrnil svojo poveljniško ladjo, kateri so morale slediti vse druge, nekoliko na desno. Ta smer je držala proti zalivu Ljantung in je bila prej namerjeni nasprotna. Nekaj časa pozneje — še preden je zadonel prvi strel — je Vitheft zopet izpremenil svojo namero ter začel pluti v prejšnji smeri. Kmalu nato se je pričelo streljanje, in sicer na razdaljo najmanj 8000 metrov.

Ruski častniki pripovedujejo, da Rusom zaradi velikanske oddaljenosti sploh ni bilo mogoče odgovarjati na ogenj japonskih topov. Morali so torej mirno čakati japonskih krogelj, ker bi bil vsak njihov poskus v taki razdalji popolnoma ponesrečen. Ko so se pa nekoliko približali Togovemu brodovju — a razdalja je bila še vedno zelo velika — so tudi Rusi začeli streljati, a niso nikoli zadeli, ker je manjkalo njihovemu vojaštvu vaje in izurjenosti.

Kapitan Ozava pripoveduje, da se je Togo bal, da bo admiral Vitheft poskušal kakor 27. junija priti zopet v Port Artur, kakor hitro bo videl, da se na potu ne more ogniti bitke. Zato je uredil poveljnik japonskega ladjevja svoje postopanje tako, da je zvabil Ruse na prosto morje in jim potem s svojimi mnogo urnejšimi ladjami presekal pot v luko.

S tem namenom je najprej odplul mimo ruske črte, ker se je hotel najbrže obrniti proti severu, da bi se tako vrinil med luko in med rusko brodovje. Ob 12 uri 35 minut pa je pokazal obrat ruskih ladij, da se ne namerjajo več vrniti v luko, ampak da skušajo kolikor hitro mogoče priti na prosto morje. Admiral Vitheft je torej še vedno upal, da bo prišel lahko brez boja v Vladivostok. Menil je najbrže, da japonske ladje, ki so dozdaj plule počasi, sploh ne morejo hitreje ladjati, ker so njihovi kotli preveč poškodovani vsled dolgotrajne blokade. Toda to ni bilo tako.

Kakor hitro je opazil admiral Togo Vitheftovo namero, je spremenil tek svojega brodovja in je plul približno vzporedno z ruskim ladjevjem. Admiral Vitheft je ob 1 uri 25 min. zopet spremenil svojo smer; to je storil seveda tudi Togo, tako da je plul zopet nasprotno. Vitheft je najbrže namerjal približati se Togu in začeti boj iz bližine, v katerem bi se bili mogli meriti ruski topovi z japonskimi. Admiral Togo pa se je s svojim zadnjim obratom temu

ognil, ter je tako razdaljo še povečal, ker se je mogel spustiti s svojim izvrstnim topništvom tudi v boj na daljavo. Morda je tudi mislil, da se bo obrnil Vitheft proti jugu ali jugozahodu, kar je pa hotel preprečiti, in je plul vedno pred ostjo ruske črte. Obenem je bil ta položaj zanj tudi v topniškem oziru zelo ugoden; pri tem je precej zvišal hitrost svojih ladij.

Tedaj se obrne admiral Vitheft zopet v svojo prejšnjo smer, tako da sta bila sovražnika približno vzporedna. Dasi je admiral Togo prej bil precej zaostal, se mu je vendar posrečilo v kratkem času dohiteti sovražnika, tako da sta si bili brodovji vzporedni in v isti višini. Bilo je to ob 5. uri. Brodovji sta pluli drugo ob drugem in sta se živahno obstreljevali. Obe sta merili zlasti na admiralsko ladjo, ker se je na njej nahajal poveljnik celega oddelka. Vendar je znašala razdalja še vedno 6000 do 7000 metrov.

Med 5. in 6. uro je zadela Togovo admiralsko ladjo „Mikaza“ prva kroglja in sicer je udarila ob stolp, ki je bil zavarovan z oklepom. Odbila se je sicer od trdega oklepa, ki ga ni mogla razbiti, a je lahko ranila kneza Jušimi, ki je poveljeval na stolpu. Obenem je stolp toliko poškodovala, da se ni dal obračati in da je bil tako nekaj časa za bitko neraben. Šele silnemu trudu vojakov se je posrečilo, da so ga nekoliko popravili.

General Kazbek,
poveljnik v Vladivostoku.

Veliko hujši je bil drugi udarec, ki je tudi zadel „Mikazo“ in bi Japoncem skoro bil postal usodepoln. Zopet je prifrčala ruska kroglja in zadela ladjo ravno pod sprednjim poveljniškim mostičem ter se tam razletela. Toča smrtonosnih črepinj se je usula z veliko silo na vse strani in tudi proti mostiču, kjer je stal admiral Togo, povoljnik „Mikaze“, štabni načelnik in še pet drugih oseb. Pod mostičem je stal častnik za signale s svojimi možmi. Črepinje so v trenotku prebile nezavarovane stene njegovega zavetišča in ubile častnika z vsemi vojaki. Izmed oseb, ki so stale na mostiču, so bile štiri tako ranjene, da se niso več mogle udeleževati boja – med njimi tudi štabni načelnik in poveljnik „Mikaze.“ Pri vsem tem pa je bila sreča Japoncem mila, ker je Togo ostal nepoškodovan.

General Kaulbars.

Toda kljub temu nenavadnemu slučaju in kljub veliki nevarnosti, je stalo častnike veliko prigovarjanja, preden so ga spravili v zapovedniški stolp, ki je stal na zapovedniškem mostu in je bil zavarovan s težkimi oklepi. Iz njega se more voditi ladja in tudi celo ladjevje. more se pa tudi opazovati okolica, ker ima na stenah s steklom pokrite odprtine. Vendar pa je pogled z zapovedniškega mostu veliko prostejši in

tudi lažji nego iz tako ozkega in tesnega stolpa.

Medtem pa tudi japonski topovi niso mirovali in njihov ogenj je imel veliko uspeha. Kot zelo izurjeni strelci so izborno merili. Vedeli so pa ravno tako kot Rusi, da ni misliti na to, da bodo kroglje prodrle oklepe, ter so zato zlasti merili na zgornje dele ladje, posebno na jambore, poveljniške mostiče, dimnike i. t. d.

Ob istem času, ko je padla ruska kroglja pred poveljniškim mostom, je izgubila ena izmed ruskih ladij oba jambora. Razdalja se je med tem že skrčila na 3500 metrov, bliže pa si sovražnika nista prišla, ker so se Japonci jako previdno umikali boju iz bližine.

Tedaj zadene granata tudi „Cesarjeviča.“ Udarila je ob poveljniški stolp, a ga ni mogla prebiti, temveč se je razpršila na tisoče drobnih kosov, ki so vsak posebej divjali in podirali. Vrh granate, ki je moral biti trden, da je kroglja močnejša, se je odbil od stolpa in je odtrgal glave petim možem. Dva druga častnika sta se onesvestila zaradi premočnega zračnega pritiska. Razven tega se je razbil kompas in kabel, ki se je nahajal pod stropom poveljniškega stolpa, razdrta pa je bila tudi mehanična zveza s strojem.

Smrt admirala Vithefta.

Skoro ob istem času je zadela zopet japonska kroglja spodnji del jambora na „Cesarjeviču“. Kroglja pa ni samo jambora skoro popolnoma zlomila, ampak je s svojimi kosčki ubila najimenitnejše može ladje: načelnika brodovja Vithefta, enega štabnega častnika in petnajst mož, med tem ko sta bila admiral Matusevič in kapitan Ivanov težko ranjena. Tudi mož, ki je stal ob krmilu, je bil ubit. A še preden je padel, je nehote potegnil krmilo z zadnjo močjo na eno stran, tako da se je „Cesarjevič“ začel naenkrat obračati na levo. Vsi častniki in vojaki, ki bi mogli pomagati, so bili ali mrtvi ali omamljeni in tako se je vrtil „Cesarjevič“ neprestano v krogu. „Retvizan“, ki je plul tesno za njim, nekaj časa ni vedel, kaj naj pomeni ta kretnja, in se je moral umikati, da ni zadel ob „Cesarjeviča“. Ladje, ki so jim sledile, so bile ravno tako zmešane. Nekatere so mislile, da se hoče admiral vrniti v Port Artur, druge pa so samo videle, da je cela vrsta obstala, in so se ogibale sunkov od sprednjih ladij. Tako je bil red v ruski črti v nekaj trenutkih porušen.

Admiral Felkersam.

Nered pa je postal še večji, ko je naenkrat „Retvizan“ odplul iz vrste naravnost proti japonski bojni črti. Togo je menil, da ga meni „Retvizan“ od strani napasti, in je zapovedal ladjam takoj obrat na levo, tako da so bile vse z nosovi obrnjene proti „Retvizanu“. Obenem so ga začele japonske ladje besno obstreljevati, tako da se je „Retvizan“ obrnil, plul v krogu okoli „Cesarjeviča“, ki je ležal popolnoma mirno, in nastopil pot proti Port Arturju. Za njim je ladjala „Pobjeda“; „Peresvjet“, „Poltava“ in „Sevastopol“ pa so hitele po drugi strani v portartursko luko. — „Retvizan“ je upal, da mu bodo sledile ostale ladje, ko pojde naravnost na sovražnika, a ker tega niso storile, je smatral bitko za izgubljeno in je hitel — domov.

Beg križark.

Ko se je pojavil po nesreči na „Cesarjeviču“ nered v ruski bojni črti. je sklenil poveljnik štirih križark „Novika“, „Askolda“, „Palade“ in „Diane“ uiti iz tega nereda. Zapovedal je svojim ladjam, da mu sledé in dadó strojem tako veliko hitrost, kot jim je mogoče. Nato je zajadral s svojimi štirimi ladjami iz črte — na čelu jim „Askold“. Z velikansko hitrico so plule križarke mimo ostalih ladij, da bi prišle spredaj na prosto morje. A „Matoušima“, „Itsukušima“, „Hašidate“ in križarka oklopnjača „Azama“ so jih že zapazile in so jim skušale zastaviti

Granata obležnega topa izpred Port Arturja.

pot. Toda ruskim ladjam se je kljubu hudemu ognju posrečilo dospeti do odprtega morja. „Askold“ in „Novik“ sta se rešila vsled svoje nenavadne. hitrosti, „Diana“ in „Palada“ pa sta ušli po čudnem naključji japonskim krogljam, dasi sta zelo zaostali.

„Askold“ in „Novik“ sta hitela s hitrostjo 20 vozlov dalje. Ko sta mislila, da sta že na varnem, je signaliziral admiral Rajcenštajn „Noviku“, naj hiti, kolikor mu je mogoče, in skuša dospeti do Vladivostoka. „Askold“ ni mogel več prenesti tolike naglice, ker sta mu bila odstreljena dva dimnika, drugi pa prevrtani. Razun tega je bil kotel pokvarjen in v spodnje prostore je vdirala voda.

„Askold“ se je dovlekel do nevtralne luke Šanghaja, kjer je upal admiral v 24 urah popraviti in s potrebnim oskrbeti ladjo. A določeni rok je pretekel — ladja ni bila popravljena in po mednarodnem pravu se je morala razorožiti.

„Novik“ je prišel naslednjega dne, 11. avgusta, v nemško luko Tsingtan, obskrbel se v veliki naglici s premogom in naslednjega dne odjadral proti Vladivostoku. Ker se mu je zdela Korejska ožina nevarna, je plul po Dimenski ožini do otoka Sahalina, na čigar južnem delu leži ruska postaja za premog Korzakov. Tu je „Novik“ zopet natovoril veliko premoga v čudoviti hitrici, a že ta kratki čas čakanja ga je uničil. Ko je bil še v luki, sta se nenadoma prikazali dne 20. avgusta japonski ladji „Tsušima“ in „Čitoge“, ki sta ga začeli silno obstreljevati. „Novik“ se je tričetrt ure boril z obupno hrabrostjo, a slednjič je bil od japonskih krogelj tako prevrtan, da so bili spodnji prostori polni vode. Zato je komandant pustil razbito ladjo na pesku in odšel s posadko. „Diano“ so napadle pri predgorju Šantung japonske torpedovke, a izmed devetih torped je k sreči ni zadelo nobeno. Tako je prišla v francosko luko Saigon, kjer so jo tudi 25. avgusta razorožili.

Tako nekako se je zgodilo tudi nekoliko torpedovkam, ki so skušale uiti s pomočjo svoje velike hitrosti. „Burni“ se je razbil ob predgorju Šantung, moštvo pa se je rešilo Druge so odšle v Tsingtan in Šanghaj, kjer so bile v naslednjih dneh na carjevo povelje razorožene.

Velika križarka „Palada“ pa sploh ni skušala — najbrže zaradi premajhne hitrosti — priti na prosto morje ali v kako rusko luko, ampak se je vrnila proti Port Arturju.

Konec pomorskega boja.

Ko je bil ubit admiral Vitheft, je prevzel poveljstvo knez Uhtomski. Ta mož se je trudil, da bi spravil ruske ladje zopet v pravilen red, a bilo je zaman. Ruska poročila trdijo, da se mu to ni posrečilo, ker so bili podrti vsi jambori, ki so nosili na vrhu priprave za signaliziranje. Poskusili so si dajati znamenja na drug način, a brez posebnega uspeha. Ko se je ponesrečil „Cesarjevič“, je Uhtomski naznanil ladjam, da on prevzame poveljstvo in naj gredó ladje proti Port Arturju. Toda ladje se niso več mogle zbrati v pravo vrsto, ampak vsak poveljnik je skušal priti na svojo roko v portartursko luko, kar se jim je tudi posrečilo.

Togo je prenehal z bojem, kakor hitro je nastopila tema, ter ni sovražniških ladij niti zasledoval več. Vse delo je prepustil svojim torpedovkam. Trdno se je zanašal na njihovo spretnost in upal, da bodo vse dobro izvršile. In te so imele krasno nalogo: Sovražnik v bližini, ni ga treba v temi še posebej iskati — kar je za torpedovke najtežje delo — hitrost njihovih ladij zelo prekaša hitrost sovražnikovih, treba je bilo samo dobro meriti in nobena izmed ruskih ladij bi več ne bila videla portarturske luke. A ni bilo tako. Japonske torpedovke -- bilo jih je okrog 30 — so se razdelile v dva oddelka: eden je napadel „Cesarjeviča“ in „Palado“, drugi pa ostale ladje. Izstrelili so okoli sto torped — torej skoro vse, kar so so jih imeli v zalogi s seboj — a zadela ni nobena. Sovražnika so našli in dohiteli, a slabo so merili! Ta bitka je zamašila usta onim ljudem, ki so neprestano peli hvalo izurjenosli japonskih torpedovk.

Prelilo se je veliko krvi, ugasnilo mnogo dragocenih življenj, veliko potu in truda so požrli nenasitni morski valovi — a vse zastonj. Rešilo se je nekoliko utrujenih vojakov in malo razbitih ladij zato, da čez nekaj mesecev vendar poginejo . . .

Bitka v Korejski ožini.

Rusi so storili veliko taktično napako, ko so razdelili svoje ladje v Port Arturju in v Vladivostoku. Ko so pa to spoznali, so jo hoteli popraviti, a bilo je prepozno. Križarke v Vladivostoku so imele namreč ukaz oditi iz luke ob takem času, da pridejo pred Port Artur ravno takrat, ko pride portartursko brodovje iz luke na prosto morje, da se tam združi z njim in pripluje nazaj v Vladivostok. Toda bodisi da so se

Ruski vojni zrakoplov.

poveljniki premalo dogovorili, bodisi da so nastopile kake druge ovire — brodovji se nista združili, pač pa sta obe naleteli na sovražnika in v boju trpeli veliko škode. Tri vladivostoške križarke „Rjurik“, „Rosija“ in „Gromoboj“ so ponosno odplavale iz luke v trdnem upanju, da se združijo s portartursko eskadro in da se vrnejo zmagonosne v domačo luko. A zgodilo se je drugače. Odplule so tri križarke, a čez nekaj dni sta se vračali samo dve. Ob obrežju je stalo vse polno ljudstva, ki je

ob odhodu križark gledalo z upom in samozavestjo na njihove ponosne postave, ki so se izgubljale na morski širini. A sedaj se vračata „Rosija“ in „Gromoboj“, ne v spremstvu junaških oklopnic, ampak sami... In kakšni sta bili! Jambori odtrgani, ladji na eno stran nagnjeni, dim se je kadil iz strani, hovski stan. Ta nam popisuje žaloigro, ki se je odigrala na brezdanji vodi s sledečimi besedami:

„Odšli smo iz Vladivostoka 31. julija ob 5. uri zjutraj v družbi treh križark: „Rosija“, „Gromoboj“ in „Rjurik“ ter smo na morju le to zvedeli, da se gremo združit s

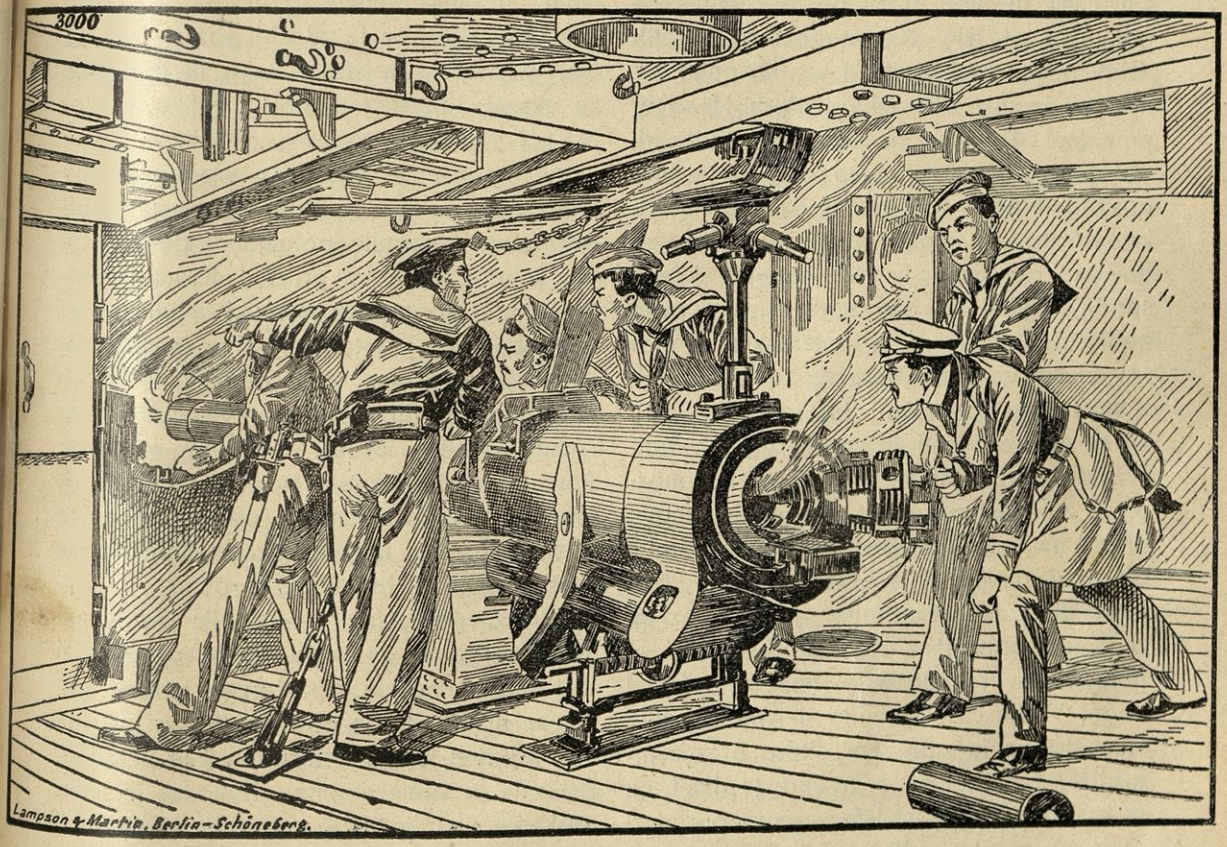

Japonci streljajo pri Vladivostoku.

ker ni bilo več dimnikov — čim bliže sta prihajali, tem strašnejši je bil pogled. Na krovu so ležali zraven topov ranjenci in mrtveci, sempatje so bili odtrgani deli teles, vse pokrito s sajami, začrnelo od smodnika in pobarvano s krvjo.

Najžalostnejšo usodo je pa moral pretrpeti „Rjurik“. Ruski očividec, menih Aleksij Okonešnikov, je prišel po bitki v japonsko sužnost, a se je pozneje vrnil v domovino, ker so se sovražniki ozirali na njegov duportartursko eskadro. 1. avgusta ob pol peti uri zjutraj so se prikazali na horizontu štirje parniki, ki so šli naši eskadri nasproti; to so bile japonske ladje: „Izuma“, „Ivate“, „Azuma“ in „Tokiva“, vse skupaj z 9750 tonami in s hitrostjo od 20 do 22 vozlov. Ko so se približali, so začeli urejevati „kiljno kolono“ in so nam zastavili pot. Ko so se nam toliko približali, da so nas mogli doseči njihovi topovi, je japonska admiralna ladja prva ustrelila. Jaz sem odšel na od-

kazano mi mesto, v lazaretni oddelek. Cez kake pol ure je bilo pri nas že veliko ranjenih. Prvi je bil ubit častnik K. F. Štakeljberg, ki se je nahajal v sprednjem oddelku pri topovih, kmalu nato je bil ranjen poročnik N. N. Hlodovskij, ko je šel s prednjega mostiča v krmarski oddelek, kjer je v tem času slučajno nastal požar. Malo časa potem že ni bilo več mogoče v lazaretih delati obvez: vsi hodniki so bili polni ranjencev in dva zdravnika nista mogla vsem pomagati. Jaz sem jih začel izpovedovati, obhajati pa jih ni bilo mogoče, ker je bilo povsod tesno in sem se bal, da zlijem sveto kri. Kmalu sem moral opustiti tudi izpovedovanje. Šel sem v lazaret, napolnil si žepe spodnje suknje z obvezami in sem začel hoditi po zgornjem in baterijskem krovu ter sem obvezoval. Mornarji so se bojevali z velikim zatajevanjem; ko so bili ranjeni, so se dali obvezati in so šli zopet v boj. Prišedši na zgornji krov, sem zapazil mornarja z zlomljeno nogo, ki se je komaj držala na koži in na žilah; jaz sem ga hotel obvezati, on pa se je branil: „Pojdite, batjuška dalje, tam je mnogo ranjenih, jaz pa že sam opravim" — s temi besedami je potegnil svoj mornarski nož in odrezal nogo. V tem času se mi to dejanje ni zdelo tako strašno in zato sem skoro brez zanimanja šel dalje. Ko sem znova prišel na ta kraj, sem zagledal istega mornarja: oprl se je na nekako palico in meril s topom na sovražnika. Komaj sem k njemu pristopil, je ustrelil, a tudi sam padel kakor podrezan. — Ko sem slišal z baterije, da je ranjen komandant E. A. Trusov, sem hitel k njemu ter ga našel ležečega v bojnem klanju z odtekajočo krvjo. K sreči se je blizu našla voda, da sem umil rane in jih obvezal. V tem času je na križarki poveljeval starejši poročnik, miner N. I. Zenilov. Zgoraj na mostičku se je zgodilo nekaj strašnega: vsi signali, daljemerniki so bili uničeni, krov poln mrtvecev in odtrganih delov teles. Z zadnjim ostankom ovojev sem napravil še nekoliko obvez ter sem šel v lazaret po ovoje; prišel sem na baterijski krov — tu strašen požar; nasproti nam teče poročnik Posteljnikov z obvezano glavo in skupaj z njim smo tudi mi začeli gasiti ogenj; nekateri ranjenci so plazeč se, nekateri na kolenih, nekateri šepaje pomagali in držali cevi. Posrečilo se je udušiti požar. Jaz sem hitel v lazaret; pokazalo se je, da je doktor že ukazal odnesti ranjence v veliko kajuto. Nastali so težki trenutki. Približno okoli osme ure nam je postalo nemogoče voditi ladjo: vse zveze so bile pokončane, pri obračanju so krmilo položili na desni krov in ga tukaj s klinom pritrdili. Krmarski oddelek je bil potopljen, v veliki kajuti je bilo nekoliko lukenj, katerih se ni posrečilo zadelati. Od začetka so vodo odlivali, toda pozneje ni bilo več mogoče tega delati. Poročnik Zenilov je bil ranjen v glavo in komando križarke je prevzel poročnik K. P. Ivanov XIII. Obenem je prišla z mostiča vest, da je ena izmed sovražniških križark poškodovana. Umirajoči poročnik Hladovskij je zavpil: „Ura!" — ta klic je povzelo vojaštvo in začeli so še silneje delati. Cel čas ni bilo opaziti posebnega nereda, nikogar ni bilo treba opominjati; vsi so bili hladnokrvni, delali neutrudljivo in vztrajno, kričanja in šuma ni bilo, slišalo se je samo stokanje umirajočih in ranjenih. Hladovskij je ležeč pel cel čas: „Bože carja hrani" in mene pošiljal hrabrit vojake. Trusov je kmalu končal: kroglja je padla in ga raznesla. Večina topov je bila uničena, toda streljati niso prenehali. Ob devetih sta nas križarki „Rosija" in „Gromoboj" skušali rešiti. S tem namenom sta se nam bližali, toda kake poskuse sta delali — tega ne morem povedati. Ker je admiral videl našo onemoglost in ker je hotel rešiti druge ladje, je dal signal: „Križarkam polni tek", ter se napravil proti Vladivostoku; zasledovat so jih hitele tri japonske križarke.

Na „Rjuriku“ sta ob tem času bila ubita mičmana Platonov in Plazovskij, težko ranjen Hanikov, ranjena poročnik Posteljnikov in Berg, mičmana Širjajev in Terentjev, šturmanski kapitan Salov in starejši doktor Soluha. Mlajšega doktorja Braunšvajga so pred mojimi očmi težko ranili delci topove kroglje, ki je padla v levi minski aparat. Skoro ob istem času je mene vrglo, da sem udaril z glavo ob platneno pregrajo velike kajute in vsled poškodbe izgubil zavest. Koliko časa sem bil v nezavesti, se ne spominjam; ko sem se zopet zbudil, sem lahko vstal in stopil na vrh Ubitih je bilo že tako veliko, da je bilo težko preriniti se na krovu, v vrsti pa jih je ostalo malo. Poročnik Ivanov XIII. je poslal barona Šillinga vse pripravit, da se požene ladja v zrak. Jaz sem hitel v krmarski oddelek. Tu so dva ali trije komanderji streljali iz enega topa; potreba je bilo podajati municijo; zato sem začel pomagati komanderjem. Ko je poročnik Ivanov slišal, da ni mogoče ladje razstreliti, ker so uničene vse zveze, je ukazal odpreti kingstone in zapovedal iznašati ranjene, privezovati jih k ležnicam (pričnam) in jih spuščati s krova. Ko sem to videl, sem šel izpovedovat umirajoče: ležali so na treh krovih vsepovsod. Sredi množice trupel, sredi odtrganih človeških rok in nog, sredi krvi in stokanja sem začel opravljati splošno izpoved. Bila je pretresujoča: nekateri so se prekriževali, nekateri so stegovali roke, drugi zopet, ki se niso mogli vzdigniti, so gledali name s široko odprtimi očmi, polnimi solz . . . Slika je bila strašna . . . Križarka se je topila. Ko sem stopil na zgornji krov, je bilo že mnogo plavajočih po vodi. Poročnik Ivanov mi je podal rešilni obroč in mi svetoval kmalu zapustiti ladjo. Jaz sem začel svlačiti težko ranjenega Hanikova in Zenilova. Umirajoči doktor je prosil, da ga ne rešimo. „Saj vendar ne bom več človek“, je rekel, „pusti me, da umrjem za domovino.“ Ko sem svlekel častnike, sem se začel tudi sam svlačiti. Skupaj z menoj se je privezoval k ležnici starejši mehanik Ivanov VI. „Pojdeva skupaj poginit“, sem mu rekel. „Ne, batjuška, jaz ne znam plavati, zato grem rajši poginit na svojem mestu“, se je odločil on in odrinil ležnico. Jaz sem se spustil v vodo, za moj obroč se je prijel potapljajoč se mornar, jaz sem začel toniti, toda dvignil sem se zopet in zagledal poleg sebe plavajočo ležnico, za katero sem se tudi prijel. Okoli mene se je držalo šest mornarjev, ki so bili skoro vsi ranjeni, za desko; drugi so začeli plavati k meni, in ko so videli, da me prijemlje krč v noge, so mi podali deščico, ki je sem padla; to sem položil pod hrbet, da sem mogel gibati z nogami. Krči so prešli. Začel sem plavati proti struji. Japonske ladje so stale precej daleč. Kmalu sem zapazil, da se križarka potaplja. Njen nos se je tako dvignil, da je bil viden kilj; en trenutek — in ni bilo več naše lepote in našega dedeka „Rjurika“, kakor smo vsi nazivali svojo križarko. Tesno, težko čuvstvo me je obvladalo, plakal sem kot otrok; toda premagal sem se in zakričal „Ura!“ — meni so sledili tovariši in morje je desetkrat odmevalo od tega klica.

Ob tem času so se pokazale tri japonske križarke drugega razreda in pet minonoscev, h katerim so se pridružile ladje, ki so bile odšle za „Rosijo“ in „Gromobojem“; vse so začele spuščati čolničke in pobirati ranjence.“

V jetništvu pri Japoncih.

Mene so vozili sprva na minonoscu. potem so me pa vzeli na „Azumo.“ Zmešnjave na križarki ni bilo videti: očevidno se jim je posrečilo napraviti nekak red; na krovu so uvrščevali ujete vojake. Ti niso razumeli, kaj hočejo z njimi početi. Zapazivši, da nas hočejo prešteti, sem koman-

diral: „Štirje v vrsto!“ Pokazalo se je, da je ujetih 120 ljudi. Jaz sem angleški nekako razjasnil, kdo da sem, ter sem hotel pokazati na lase,[1]) a dotaknivši se glave, sem opazil, da so opaljeni. Kmalu so nas peljali na krov, kjer so stanovanja, meni odkazali častniško kajuto in dali banjo; prišel je doktor, pregledal glavo in rano na nogi, me obvezal in mi svetoval popolnoma ostriči lase. Potem so mi prinesli mornarsko obleko in me poklicali h komandantu „Azume“, kapitanu Fudži, kateri ima naš red Ane druge stopnje. Pri vhodu v kajuto sem se priklonil kapitanu, on pa mi je z resnim pogledom pokazal na tam viseči portret mikada; bilo je treba pokloniti se tudi mikadu. Po tej ceremoniji me je kapitan pozval k mizi, na kateri je bilo pripravljeno vino, sadje, cigare, papiroske in kava. „Kam ste šli?“ — me je angleški vprašal kapitan. Odgovoril sem, da ne vem. Kapitan ni več po tem popraševal, temveč je stavljal druga prašanja in pripovedoval o boju pri Port-Arturju. Pri slovesu mi je dal častniško obleko in pri Japoncih običajni zavoj popirja, kateri mi je, kakor boste pozneje spoznali, prav prišel v važnem slučaju. Kmalu potem sem prisostvoval pri operaciji dveh ruskih mornarjev, potem pa tudi pri pogrebih naših matrozov. Poslednji so se godili na zgornjem krovu; tu so se zbrali japonski mornarji in naši, že oblečeni v čisto japonsko obleko; komandant križarke je bil v uniformi; jaz sem opravil kratko molitev, Japonci so oddali tri salve in telo mornarja, ki je umrl ravno pred operacijo, so spustili v morje. Po pogrebu sem se obrnil s tolažilnimi besedami k mornarjem in jih opomnil, da njim kot nižjim vojakom ni treba odgovarjati na japonska vprašanja. Ko so ruski mornarji šli mimo komandanta križarke, so mu izkazali čast. Jaz sem se mu zahvalil za čast, ki jo je izkazal umrlemu. „Mi hrabre spoštujemo“ — je odgovoril komandant.

Vse to se je dogajalo na poti v Sasebo. Med potjo do Simonoska so minonosci in minske križarke dobile nekako povelje, mi pa smo se ob 8. zvečer usidrali na poti v Sasebo. Ob devetih stopim na hodnik in v svoje začudenje srečam tukaj kapitana Salova in dva naša uradnika — komisarja in mornarskega kapitana Anisimova, ki je držal na svojih prsih podobo Zveličarja, s katero sem jaz na „Rjuriku“ blagoslovil umirajoče: Anisimov jo je ujel v vodi. Osebi, ki sem jih tu srečal, sta hodili, kot se je pokazalo, z jedne križarke na drugo in sta prišli slednjič na „Azumo“. — Zjutraj smo prišli v Sasebo ter se začeli ob devetih zbirati v čolničku; sem so vozili ujetnike tudi z drugih križark. Sredi njih sem zapazil barona Šillinga — po visoki rasti je presegal vse druge; oblečen je bil samo v spodnjo belo obleko, za njegovo visoko postavo se ni našlo pri Japoncih primernega oblačila. Izkrcali so nas na breg, gledavcev in radovednežev je bilo malo; oficirje, med katerimi sem opazil razun prej imenovanih tudi poročnika Ivanova, mičmana Terentjeva, praporščika Orašidži in inžinir — mehanika Dena, so peljali v mornarske vojaščnice. Še dovolj čisto stanovanje je bilo napolnjeno s posteljami z zastori, toda brez vzglavij. Naslednje jutro so zapovedali poročniku Ivanovu sestaviti zapisek vojnih ujetnikov — pokazalo se je, da jih je 604 skupaj z ranjenci (ubitih na „Rjuriku“ je bilo 192, ranjenih 230, izmed njih težko ranjenih 33; od števila 374 zdravih, rednih vojakov na križarki je na koncu boja ostalo od vsega še sto ljudi). Štiri dni so klicali naše oficirje posamezno k načelniku štaba v Sasebo in so jih izpraševali.

Življenje v Sasebu je bilo za nas težko; razun neprestano pri nas bivajočega japonskega oficirja so bile postavljeve k vratom

[1]) Pokazati je hotel dolge lase kot znak, da je duhovnik; ruski duhovniki in menihi nosijo namreč dolge lase.

vojaščnice straže, ki nas niso nikdar puščale izpred oči. Sledile so dobesedno vsakemu našemu koraku. Vsak dan nas je zjutraj obiskoval zdravnik. Papirja in svinčnika ali celo časopisov nam niso dajali. Pri hrani so skušali posnemati ruske jedi in so nas splošno dobro hranili. Petega dne je prišla vrsta name: na vprašanja admirala v štabu o vojnem položaju Vladivostoka, o naših pohodih in ladjah, nisem odgovarjal, slicujoč se na svoj stan; admiral se je opravičeval, da me drži zaradi pomanjkanja prostora skupaj z drugimi ujetniki (on še slutil ni, da je bilo ravno to zame edina uteha). Pri slovesu sem se obrnil nanj s prošnjo, ali bi ne bilo mogoče pokopati naših mrtvecev v Nagazakiju, kjer se nahaja ruska cerkev in kjer bodo za njih grobove vedli njihovi rojaki. „O tem sem se tudi jaz hotel z Vami posvetovati," je odgovoril admiral. „Sasebo je skrita luka, tukaj je nemogoče pokopavati." Po vrnitvi k svojim sem jim naznanil, da mene najbrže kmalu oddelé ali popolnoma pošljejo iz Saseba, in sem izjavil, da se ne vrnem sam v Rusijo; Ivanov je sklical svet, na katerem so sklenili, da moram iti in nesti na kakršenkoli način poročilo. In ponoči je poročnik Ivanov začel pisati kratko poročilo: pri nekomu se je našel svinčnik, jaz pa sem se spomnil na ovoj popirja, ki ga mi je bil podaril še kapitan „Azume". Sestavili smo poročilo, ležeč v postelji; jaz sem legel na desno stran Ivanova, Šilling na levo in bili smo oprezni; ko se je prikazala straža, smo se trudili na vse načine prikriti svoje početje. Ob štirih zjutraj je bilo poročilo gotovo; jaz sem ga položil v bato, z njo pokril rano na nogi in jo obvezal. Zjutraj je prišel zdravnik delat obvezo, pomagal mu je naš ranocelnik; razvezala sta nogo in jaz sem mirno vrgel s sebe vso ovojno bato; rano sta umila, jaz pa sem poprosil bate. „Glejte, ta je še popolnoma čista," je rekel naš ranocelnik, podajajoč mi prejšnjo. Poročilo je ostalo neopaženo, našli ga niso niti pozneje, ko so mi naznanili prostost in me natančno preiskali, niti na potu iz Saseba v Nagazaki. Žalostno je bilo slovo od svojcev in to tembolj, ker so nam pri razstanku prepovedali celo razgovarjati se.

V spremstvu so me odpeljali v pristanišče ter me spravili na majhen parobrod in šele na poti sem zvedel, da grem v Nagazaki. Tega žalostnega popotovanja ne zabim vse svoje življenje: sredi med tujimi ljudmi, ki niti angleški ne govoré, skupaj s štirimi krstami ruskih matrozov sem sedel jaz, svečenik, v japonski obleki in kapi. Dušeče, težko čuvstvo; solze so lile kar same. V Nagazakiju so me peljali k francoskemu konzulu, kateri me je sprejel zelo ljubeznivo in mi naznanil, da bo naslednjega dné pogreb ruskih mornarjev.

Mrtvaške molitve so se opravljale v japonskem hramu Šinto, kamor so nas prevezli na čolnu črez pristanišče. Ob prisotnosti francoskega konzula, gubernatorja Nagazakija, policijskega predstojnika in čete z japonske vojne ladje so začeli trije svečeniki moliti mrtvaške molitve po obredu Šinto, katerih vsebino sem jaz zvedel po tolmačih. Samo na grobu sem jaz molil nad svojimi vojaki, oblečen preko japonske obleke v epitrahilj in rizo (pravoslavna cerkvena oprava), katero sem dobil v ruski kapeli. Po maši za mrtve sem govoril nekoliko besed po rusko, katere so prevajali Japoncem, in ti so bili očevidno zadovoljni. V Nagazakiju sem bival devet dni ter sem čakal parobroda, a vedno s papirjem na nogi; ves ta čas me ni zapuščala tajna policija niti za trenutek. Pri odhodu v Šanhaj so mi dali 35 rubljev. V Šanhaju so me v mojo nesrečo vsi imeli za Japonca: jaz izhajam od severnih inorodnih Jakutov in moj tip je v resnici lahko koga premotil. Sestanek z admiralom Rajcenštajnom, ki je prišel na „Askoljdu", je končal moje muke. Njemu sem izročil svoje poročilo in v mestnih angleških

listih so po mojih besedah napisali resnico o „Rjuriku“. Dné 19. septembra sem odšel iz Šanhaja, 7. oktobra pa sem že bil v Peterburgu. Mnogo težkega sem že preživel v domovini in še ne vem, kaj me čaka v bodočnosti . . .

Bitka pri Ljaojanu.

Japonci prodirajo.

Medtem sta se pripravljala sovražnika v Mandžuriji za veliko bitko. Kuropatkin je zbral vse čete, ki so mu stale na razpolago pri Ljaojangu, ki je bil za obrambo kakor nalašč že po svoji naravni legi pripravljen. Tu se križata tudi reka Taitseho in železniška proga. Vrhutega je bil kraj sam tudi izvrstno utrjen; vsa dela je vodil inžinirski generalmajor Veličko, ki je skončal tudi utrdbe v Port Arturju. Ruske čete so ležale pred mestom razpoložene v loku: Proti jugovzhodu trije oddelki, naravnost proti jugu od Ljaojanga tretji in deseti kor, za tem pa sedemnajsti kor. Prav okoli mesta sta stala šesti in peti kor. Razun tega so obkroževale ruske sprednje straže kakor v loku celo bojno črto.

Japonske čete so se tudi začele zbirati po bitki pri Hajčengu. Nato so se zbrane pomeknile proti Ljaojangu in se postavile tudi v loku, ki je bil popolnoma vzporeden z lokom ruske bojne črte; njihove prednje straže so bile oddaljene od ruskih kakih sedem kilometrov. Na desnem krilu se je nahajala Kurokijeva armada, na sredi je bil Nodzu s svojimi divizijami, levo krilo pa je bilo Okujevo. — Obe vojstvi sta bili približno enako močni, namreč 200.000 mož, Rusi so imeli 650 topov, Japonci pa kakih 50 več.

Dne 24. avgusta so začeli Japonci prodirati in pri tem se je seveda izbojevalo več manjših bojev med prednjimi stražami. Po petih dneh so se Rusi umeknili do svojih zadnjih utrdb. Med temi boji se je Japoncem posrečilo upleniti Rusom eno baterijo topov, ki se je bila tako globoko pogreznila v močvirje, da je niso več mogli izvleči. Generalmajor Rutkovski se je vrgel pri tej priložnosti s svojo brigado na mnogo močnejšega sovražnika, da bi si zopet osvojil izgubljenih osem topov. A padel je zadet od neštevilnih krogelj, njegovi vojaki pa so se morali vrniti z velikanskimi izgubami, dasi so se bojevali z obupno hrabrostjo.

Dne 30. avgusta je začel Ojama najodločneje napadati in sicer — po japonski navadi — najprej s silnim ognjem, da bi omajal sovražniške pozicije. Na obeh straneh so se bojevali z brezprimerno hrabrostjo, a Rusom se ni posrečilo, da bi zavrli Japonce pri njihovem divjem navalu. Čim bolj so se Rusi umikali v svoje utrdbe, tem silneje so jih sovražniki naskakovali, tako da je moral Kuropatkin poklicati en del rezerve na desno krilo.

Medtem je prekoračil Kuroki s svojo armado reko Taitseho; Kuropatkin je zvedel, da mu je prišel sovražnik tako za hrbet, šele naslednjega dne 30. avgusta. General je takoj spoznal, da je bitka izgubljena, a ogniti se je hotel najhujšemu. Zato je zbral vse čete, ki so mu stale na razpolago, in hitel proti Kurokiju. Takoj je ukazal vsem, ki niso bili v vojaški službi, naj zapusté Ljaojang, kateremu ukazu so tudi vsi skušali ugoditi v divji naglici.

Oku in Nodzu nista izrabila Kuropatkinove zadrege, ki bi se bil moral bojevati na dve strani. Njuni vojaki so bili preveč utrujeni vsled besnih napadov in nečloveških naporov — kakor mrtvi so popadali na izvojevane ruske utrdbe in na zasledovanje ni mogel nihče misliti. Kakor hitro pa so se čete malo okrepčale, je začel Ojama z ruskih pozicij streljati na Ljaojan.

Medtem pa je Kuroki krepko napredoval. Prve ruske čete so ga sicer s čudovito hrabrostjo toliko časa zadrževale, da je prišel Kuropatkin z vojstvom, vendar

pa se je posrečilo Kurokiju dne 1. septembra naskočiti važni grič Šinkvantung, kjer se je naslednjega jutra razvila silno

kora na pomoč. A to je bila napaka. Počakati bi bil moral, da pride Kuropatkin s svojimi tremi kori, ter bi bil z njim skupaj

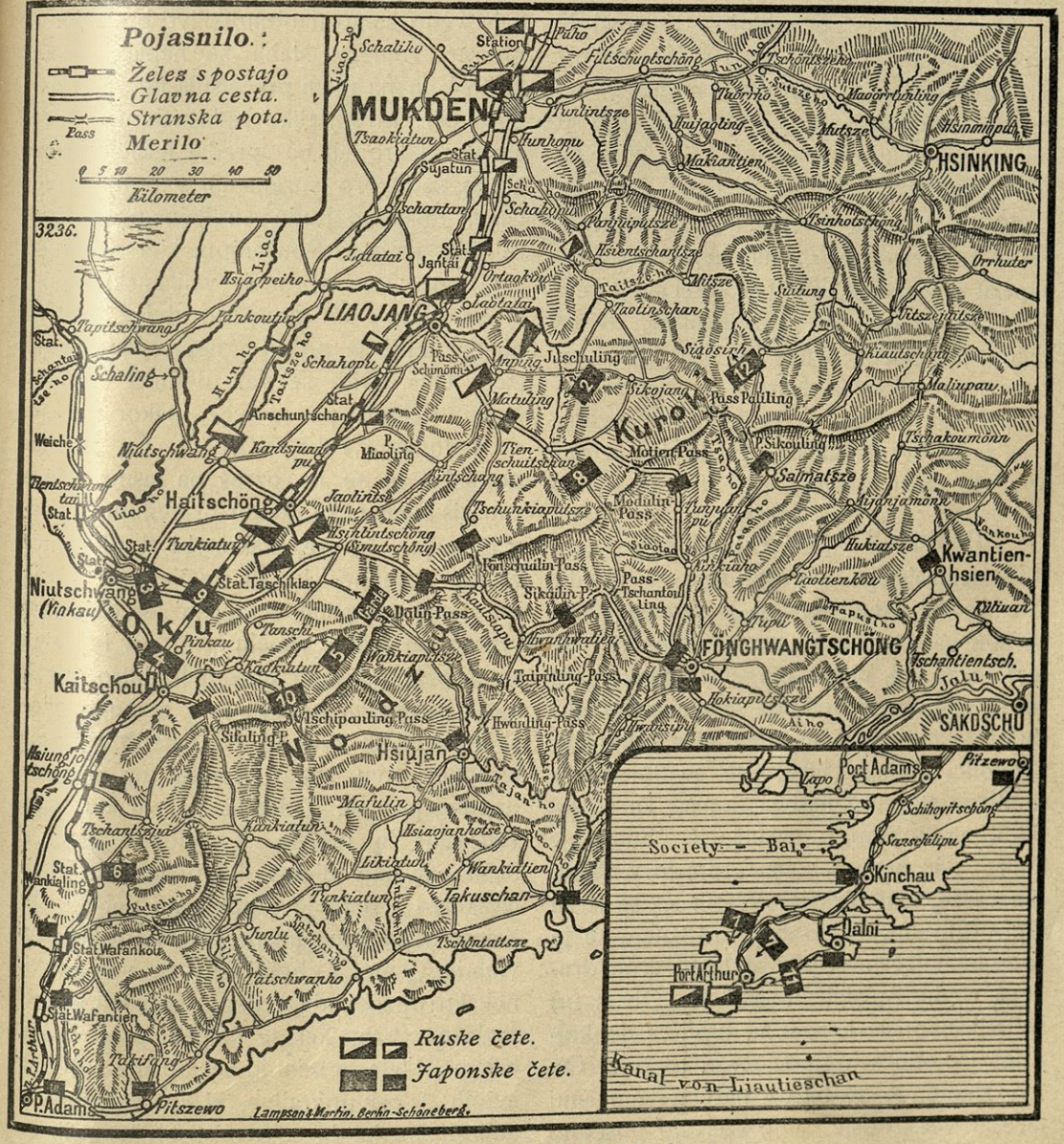

Položaj pred bitko pri Ljaojanu.

krvava bitka. Ruski poveljnik na tem griču, general Orlov, je menil, da je dovolj močan za obrambo in je poslal celó del svojih vojakov prednjim stražam sedemnajstega

napadel Kurokijevo armado, ki je bila kakor odreza a od ostalih Japoncev. Zato tudi Orlov ni imel nobenega uspeha. Ko je prodiral s svojimi vojaki skozi visoko žito

proti sovražniku, se mu je divizija zmedla, Japonci pa so jo v istem trenutku besno napadli. Orlov je bil ranjen med prvimi, padel je tudi generalmajor Fanin, tako da je bila četa brez poveljnika. K sreči je prišel s svojimi četami general Stakelberg na pomoč, ki je preprečil Japoncem nadaljnje prodiranje. A tudi njegovi vojaki so bili po sedemdnevnem boju tako utrujeni, da na napad niso mogli misliti.

Kuropatkin je sprevidel, ko je Kuroki zasedel Šikvantung, da mu ni več mogoče napasti sovražnika. Zbral je torej svoje čete in ukazal zvečer, dne 2. septembra, da se začne umikanje. S tem je bila bitka pri Ljaojangu odločena. Kuroki je sicer še nekoliko časa potiskal ruske čete proti severu, a je zasledovanje kmalu opustil, ker se mu ni zdelo dosti varno.

Poslednji dnevi v Ljaojanu.

Sedemnajstega avgusta sem se zbudil zelo zgodaj zaradi nekega posebnega, nenavadnega ropota. V prvem trenutku, ko sem se zbudil, nisem mogel takoj razumeti, kaj se dogaja, in šele ko sem natanko poslušal, sem zapazil, da buči silna kanonada v okolici mesta. Hitro sem se oblekel in stopil na stopnice našega doma. Tu so se slišali streli mnogo natančneje. Bum . . . bum . . . je neprenehoma gromelo v zraku, čim češče, tem rezkeje. Včasih so se streli topov zlivali v eno salvo, od katere se je stresalo ozračje, včasih so lovili drug drugega, vedno gosteje in gosteje. Ob 6. uri zjutraj so prišle k nam na dvorišče dvokolnice, da odnesejo naše stvari na pot. Ob 7½ zjutraj že ni bilo v našem stanovanju ničesar več. Puste sobe vplivajo posebno neugodno. Duševno stanje neprijetno. Celi kaos čuvstev, ki so se zlila v eno samo, nepopisno, neizrazno čuvstvo pobitosti, ki izhaja zlasti iz popolne negotovosti, kaj se godi sedaj tam na pozicijah in kaj se pripeti v bližnji bodočnosti. Ali pojdemo iz Ljaojana, ali ne? To je bilo vprašanje, ki je bilo vedno vsem v mislih, a gromenje topov postaja vedno močnejše in močnejše. Včasih postajajo streli tako gosti, da se zlivajo v eno samo neobmolkljivo bučanje. Za pisarno vojnega štaba se nahaja nevelik hribček in na njem precejšnja množica opazovavcev, ki z veliko radovednostjo sledé eksploziji krogelj na spredaj ležečih hribih, ki so se skoro spremenili v ognjene vulkane. Posebno hudo streljajo proti jugozahodu, na stari Šoušanjpu, kjer se bojuje prvi kor. Ves obronek velikanskih gorâ, ki se krasno in mogočno dviga proti sinjemu nebu, je pokrit z nepregledno množico dima. Dim se vali deloma visoko v zraku, deloma pa se vije, kakor razsejan od radodarne roke, v dolini. Če natanko pogledaš in se ne ozreš na jasno solnce, zapaziš plamenčke, kakor bi trenutno gorela magnezija. Zdi se, kakor bi ti plamenčki včasih poredno skakali po tleh . . . Časih, ko strelja sovražnik s salvami, se dviga nad vrhom cel šopek vijočih se dimov in potem se razpršé po vseh obronkih; hitro migajo ognji pokajočih krogelj in v zraku grmi cel akord močnih zvokov, od katerih ti postaja tesno pri srcu, kadar pomisliš na njih usodepolni pomen. Oddaleč se zdi kanonada veličastna in strašna. Ko človek gleda to besno divjanje dimov, ko posluša to neobmolkljivo gromenje topov, mu nehote stopajo v domišljijo strašne slike smrtonosnega viharja v vrstah bojujočih se vojakov in nekako pozabi, da velika večina teh krogelj pada na stran, ker se razpoči pred svojim ciljem ali šele za njim in ker obsipa z dežjem svojih delcev pokrajine, ki jih sovražniki ne zavzemajo, in da celo od tistih krogelj, katere padajo v rezervo in na baterije, še od daleč ne delajo vse škode. Često se zgodi, da ena ura, poldruga ura besne kanonade rani kakih desetero ljudi, toda dogaja se i to, da v 15—20 minutah ostane od obstreljevane baterije samo kup teles in razvalin.

Japonci pokopujejo ruske častnike.

Ker nismo mogli z mesta, smo stali v molčeči trumi in dalje gledali za dimom, ki se je valil v zraku . . . Glej levo od nasipa se je veličastno in resno dvignil opazovalni zrakoplov . . . Dvignil se je in obstal v zraku, kakor poražen vsled slike, ki se je razvila pred njim. Videl sem nekolikrat na veseličnih vrtovih podoben zrakoplov, toda nikdar ni nobeden tako vplival name, kakor ta sedaj, sredi množice čet, ki so korakale v vseh smereh, v spremljevanju besne kanonade . . . Sploh se tudi vsa okolica ne zdi taka, kakor včeraj, nekaka posebna slovesnost je razlita po zraku, razlita po obrazih prisotnih . . . Vsakdo, tudi preprosti prevozni vojak čuti, da se godi nekaj velikega, nekaj, kar bo imelo v bodočnosti važne posledice, in ta zavest sili človeka nehote v neko posebno razpoloženje . . . Okoli pisarne na podnožju hriba zapregajo vozniki urno konje in nosijo skrinje z dokumenti in pisarniškim premoženjem. Tako se dela tudi pri drugih uradih: v pisarni dežurnega generala, komandantne uprave i. t. d. Zadaj za postajo se kadijo parostroji in natezajo brezkončne vrste vagonov . . . Del vozov je že odšel in se vleče v dolgih vlakih po cestah in ropota s kolesi . . . Ob dveh je prišel prvi transport z ranjenci. Težko ranjeni ležijo ali posamezni, ali po dva v lazaretnih dvokolnicah s platnenimi zavesami, lahko ranjeni pa v navadnih dvokolnicah, po trije ali štirje na vsaki, v roke ranjeni in s prav lahkimi ranami pa gredó peš. V vsej vojski sem prvič videl tako večjo množico ranjencev in mene je začudila tišina in mir, ki je vladal v transportu. Ni bilo slišati niti kričanja, niti glasnega vzdiha . . . Samo včasih, ko se je tresel voz, na katerem se je tudi zdrav človek težko peljal, ali se zadeval ob kamen, je bil slišati izpod spuščenih zastorov težko ranjenih tih vzdih ali udušen klic: „O, Gospod! . . . Nebeška Gospa! . . . Ah, ne mo-o-rem!“ . . . in ta zategnjeni „o-o-o“ je nehote odmeval v ušesih. Lahko ranjeni so samo gubančili obraz in previdno dvigali ranjeno roko ali nogo, da bi oslabili silo udarca.

Obrazi so pri vseh trudni, toda mirni, niti gneva, niti zlovoljnosti ni na njih. Nekateri so popolnoma ravnodušni, apatični, nekateri pa tudi veseli . . . Meni je ostal v spominu neki podčastnik. Ne visoke postave, v čistem lazaretnem perilu — ranjene so

pripeljali že vse obvezane in večinoma preoblečene — v plašču, visečem preko enega pleča, je sedel na lestvici dvokolnic in veselo gledal na obe strani.

Njegov neveliki obraz na tenkem vratu z lahko upognjenim nosom in s smelo gledajočimi, sivimi očmi je imel na sebi nekaj takega, kar je spominjalo na orla ali sokola. Ko je šel mimo naše gruče, smo vsi postali nehote pozorni nanj. Slišali so se zatajevani vzkliki pohvale.

— Kak mladenček!

— Orel, pravi orel!

— Mora biti izvrsten vojak!

Ko je slišal podčastnik te vzklike, je ves zažarel veselja, njegovo lice se je ožarilo z dobrodušnim nasmehom, še lepše se vzravnal in nas pogledal s tako veselim, izzivajočim pogledom, kakor bi hotel reči: „Resnica! Ali nisem junak?“

Proti svoji navadi so Japonci, ki so običavali ob dvanajsti uri do dveh ali treh ponehati z bojem, takrat spremenili pravilo in nadaljevali bitko povsod . . . Od neprestanega gromenja topov se je začelo človeku vrteti v glavi, zoprni zvoki neprestano zvenijo v ušesih in prešinjajo takorekoč vse njegovo bitje. Ob treh se nebo pokrije z oblaki in dež začne iti . . . Tla, ki se še od prejšnjega dežja niso posušila, se hitro izpreminjajo v eno samo veliko blato. Po njem hitro drdra sanitarni transpot, povsod škropeč z vodo, oddaja ranjence ter zopet hiti nazaj na pozicijo po nove.

Počasi poplavljajo ranjenci mesto, kot val za valom prihajajo k postaji in napolnjujejo zanje pripravljene prostore „rdečega križa“. Nasproti dvorani, v nevelikem drevoredu, kjer ni ostalo nobenega drevesca, se bliščé beli lazaretni šotori. Okrog njih kipi mrzlično življenje . . . Zdravniki, usmiljene sestre, sanitarji, nosivci, ranjenci — vse to se zliva v eno pestro množico, ki se hitro premika, govori, gestikulira . . . Opaziti je okrvavljene nosiljke, kupe s krvjo prepojenih obvez, plasti bate, ovojev, luže s krvjo pobarvane vode . . . Duhovnik v črni široki obleki in širokokrajnem klobuku je videti kakor črna lisa sredi belih predpasnikov in obleke . . .

Počasi mineva čas . . . Šele štiri je ura. Celih 12 ur traja boj brez prenehanja . . . Streljanje ne poneha niti za trenutek. Solnce je pogledalo dvakrat izza oblakov za kratek čas, potem pa se popolnoma skrilo, kakor bi ne hotelo gledati grozovitosti, ki jih počenjajo ljudje. Dež rosi, mehak, gost, neprestan, brezupen ter dela že tako žalostno sliko še bolj tužno. Kanonada ne miruje.

Čim bolj se je bližal večer, so vedno češče in češče prihajali ordonanci z vestmi z bojišča . . Vesti se sprejemajo v letu in se hitro razširjajo med štabom. Prvi kor se drži junaško. — Izgube pri Japoncih so ogromne, posebno nasproti poziciji, ki jo zavzema general Gerngros . . . Eden očevidcev pripoveduje, da je Volčja jama, ki se nahaja pred frontom Gerngrosove pozicije, do vrha napolnjena s telesi Japoncev . . . Naša artilerija je nad vsako hvalo, pehota se drži junaško in se bojuje v vsakem pripravnem slučaju na bajonete.

„Ali imamo veliko izgub?“ — vprašuje nekdo.

„Ne preveč, zlasti v primeri z japonskimi.“

Nekdo je pripovedal gruči, ki se je tesno stisnila okrog njega, kako so pred njegovimi očmi Japonci napadali. Po besedah pripovedovavca je njih drznost nenavadna, naravnost čudovita.

Naše kroglje jih podirajo in pobijajo vrsto za vrsto, a oni kar gredó in gredó, in le ko smo se vrgli z bajoneti nanje, so se začetkoma malo umeknili, a potem zadeli ob zadnje in se zmešali . . . Vendar so se umeknili vsi v redu.

Celi dan, večer in celó en del noči se je nadaljevala kanonada neprenehoma in komaj ob treh ponoči je za kratek čas utih-

nila, da se zopet ponovi z novo silo dne 18. zjutraj.

Zvečer 17. se je glavni stan preselil v vagone, in dasi sem zapustil naš dom, sem bil vendar še daleč od misli, da ga zapustim popolnoma. Na umikanje iz Ljaojana še nihče mislil ni, dasi je bil del uprave že odpeljan, toda to so smatrali za začasno varnostno naredbo, ukazano vsled posebne previdnosti za vsak slučaj.

Zjutraj 18. se je začel boj na celem frontu: na jugozahodu so se bojevale čete prvega kora, na jugu tretjega, na jugovzhodu desetega z rezervami zadaj, potisnjenimi k Ljaojanu, na severovzhodu na črti Covčenczi - Cimpy je operiral 17. kor.

Okoli 9. ure zjutraj se je zopet vzdignil ogledovalni zrakoplov. Vreme je bilo prekrasno. Jaz sem gledal na zrakoplov, kako se je počasi gibal v zraku, in sem mislil: „Kako mora biti od tam razprostrta krasna in veličastna slika!“ Naenkrat se je kakor majhen oblaček odtrgal od horizonta in hitro drsel navzgor ter se razbil ravno pod zrakoplovom, za tem — drugi, tretji . . . Zrakoplov se je stresel in se hitro umaknil nazaj, potegnjen za vrvi navzdol . . . Zrakoplov se umika . . . Zrakoplov beži . . . Skoro se zdi nemogoče, toda v resnici je tako, zrakoplov se umika naglo. Umika se zato, ker so Japonci skrivoma pripeljali po visoki travi dva topova k vasi Tančžuanci ter nenadoma začeli ogenj s šrapnelami. K sreči ga vendar niso poškodovali, toda prisilili so ga, da se je hitro umaknil in opustil natančno opazovanje. Lahko mogoče je, da so to Japonci storili s tem namenom, da bi preprečili zrakoplovu opaziti kako njihovo zvito namero.

Kakor sinoči so Japonci zopet streljali celi dan; posebno silna je bila kanonada pred večer.

Težko si je predstaviti bolj veličastno, bolj čudovito sliko. Celo podnožje gorskega grebena in vsi obronki so se kadili kakor ena sama velika ognjena gora . . .

Kakor da v kotlu kipi — je pripomnil eden izmed opazovavcev s hriba in jaz spoznam to primero za popolnoma dobro. Resnično — čudovit kotel in nad njim se zlivajo v en sam oblak, vijejo se, skačejo, izhlapevajo majhni kolobarji dima . . . Plamenčki eksplozij se vsipljejo kakor iskre, ki so trenutno zabliščale v zraku . . . Na stotine jih je, z njimi je ožarjen ves neizmerni prostor, obstreljevan od stotin topov. Pekel, pravi pekel . . . Stari častniki, ki so se vdeležili rusko-turške vojne, pravijo, da ni bilo ničesar podobnega niti pred Plevno. Od neprestanega gromenja zrak trepeta in se stresa . . .

Nekak težak stok prihaja odtod, stok ranjene pošasti — to stokajo naši težki topovi . . . Celi dve uri besni ta divja bitka . . . Mislil bi človek, da hočejo Japonci zliti na nas vso svojo shrambo streliva. Ali je mogoče tudi eno samo minuto vzdržati ta ogenj? Pokazalo se je, da je ruskim vojakom to mogoče, toda s kakimi žrtvami!? Poglejte na cesto — in prestrašili se boste množice sanitarnih vozov, ki tiho vozijo po cesti . . . Zdi se, kakor bi ne bilo konca . . . in kaka raznovrstnost. Tu navadne nosiljke na plečih štirih nosivcev, tu ležé zlasti težko ranjeni častniki, potem sanitarne dvokolnice s platnenim pokrivalom, za njimi navadni četverokolesni vozovi in nazadnje posebne nosiljke, ki si jih je izmislil polkovnik Uhač-Ogranovič, očevidno zelo pripravne. Napravljene so iz slamnic, v podobi kibitke,[1]) na dolgih drogovih, v katere sta vpreženi dve muli, ena pred kibitko, druga pa za njo. V slučaju, da ni mul, se vprežejo konji ali celo osli; po splošnem mnjenju so mule boljše, ker gredó previdneje in se nikdar ne spodtikajo kot konji in ker nimajo tako počasnega, kratkega koraka kakor osli.

[1]) Kibitka je ruski voz.

Edini resni nedostatek teh nosilnic je to, da se ranjenec naravnost smrtno pretrese, če se ena izmed živali spodtakne ali celo pade.

Nebo, ki je bilo zjutraj jasno, se je proti večeru stemnilo. Zbrali so se oblaki, in ko je ob 8. zvečer utihnilo streljanje topov, se je namesto njega začela druga kanonada — nebesna. Strašni glasovi groma so doneli v črnem nebesnem žrelu, jasno so švigali bliski, za trenutek razsvetljujoč vse naše sive, žalostne domove in v temo pogreznjene ceste. Veliki potoki naliva so se vsipali z neba in poplavljali zemljo. Redko se mi je pripetilo, da sem gledal tako silno nevihto.

Dolgo časa je trajala nevihta z nalivom in je ponehala šele po deveti uri zvečer.

Ob 12. ali malo prej se je zopet slišalo streljanje, toda to pot samo iz pušek.

Vsako smrtonosno orožje ima svoj poseben glas. Pri puškah je ta posebno značilen in spominja na glas, ki se sliši, če se čez polovico trga kako nenavadno močno platno.

Streljanje iz topov bi jaz primerjal z gruljenjem golobov, zlasti če se oddaleč posluša. „Kaka neumnost“ — reče čitatelj.

Ne, ni neumnost. Resnično obstoji velika podobnost med streljanjem topov in gruljenjem trope golobov, samo da je treba seveda zvok primerno okrepiti. Streljanje, ki se blizu posluša, pa je podobno ropotu koles težke kočije, ki drdra po lesenem mostu: zvok je popolnoma isti, tako da je lahko oboje zamenjati, kar se tudi neredko zgodi.

Ruski reservist se poslavlja od rodbine, preden odide na bojišče.

Kanonada spominja na pogosto se ponavljajoči glas velikega bobna, samo težki topovi imajo svoj poseben zvok — umirajoč glas, kateremu je težko najti dobro primero. Ta glas vpliva name posebno neugodno, moreče in me zato spominja zimske noči, kmečkega pokopališča... veter

ostro veje med nagrobnimi križi in z gluhim vzdihom umira tam daleč pri logu, zasutem od snega.

Streljanje iz pušek in topov, ki se je od začetka slišalo v velikem obsegu, je kmalu utihnilo in nastopil je popolen mir. S temo obdani Ljaojan je čuječe spal, še bolj čuječe spanje pa je vladalo na pozicijah, kjer so gotovo pričakovali nočnega napada Japoncev. Vendar pa se napad ni izvršil in noč je minula mirno.

19. avg. ob 6. uri zjutraj se je komandant napravil z vsem svojim spremstvom na ogled pozicije.

Ko sem šel ravno pred odhodom po mestu, sem se ustavil pri cerkvi. Žalostna slika se je razgrnila pred mojimi očmi. Za ograjo, na majhni trati, je ležalo do deset mrtvih trupel, položenih po vrsti in pokritih z rjuhami, izpod katerih so molele noge — črne, strašne, in na njih so viseli kosi ilovice. Na nekaterih so bili še črevlji, večinoma pa so bili bosi. Star duhovnik je z dečkom in 3 4 pevci izmed neartilerijskega vojaštva hitro opravljal nad njimi mrtvaške molitve. Ko so odmolili nad temi, so nosivci hitro prinesli druge in so jih brez ceremonij — v naglici — zvalili z nosiljk k tistim, ki so bili že prej prinešeni.

Do dveh podnevu so nas pustili Japonci na miru. Govorilo se je, da postavljajo oblegalne topove proti mestu. Naše čete so odšle na črto fortov in so začele utrjevati pozicije. Na postaji je vladal velik nered, sestavljali so vlakove, tovorili jih z ranjenci, s topovskimi krogljami, intendantskimi zalogami ter so hitro odpeljevali drugega za drugim v georgijevsko občino. V postajnemu bufetu se je zbralo obilno ljudstva, zlasti častniki rezerve, transporta in prevoza. A tudi uradniki, vojni in mestni, zdravniki, usmiljene sestre. Vsi so hiteli naglo utešiti lakoto, ker ni nihče vedel, kdaj mu bo zopet mogoče obedovati.

Bilo je zelo veliko ljudi, od množice glasov je odmevalo v zraku, šum in vpitje je bilo nepopisno . . . Naenkrat, ravno ob dveh po dnevu, se je razlegel nad streho postaje karakteristični, sikajoči žvižg in na peron je padla — kot nepovabljen gost — topovska krogla. Nenavadni glas je za trenutek prevpil ves drugi šum . . . Vsipalo se je kamenje, padale so šipe . . . Množica se

Maršal Ojama s soprogo.

je razpršila na vse strani . . . Pretresljiv krik se je razlegel po zraku . . . Usmiljeno sestro, ki je šla po platformu postaje, je kosček krogle zadel v bok . . . Nesrečnica je padla, oblita s krvjo. Takoj za prvo kroglo je padla druga, toda nekoliko na stran, blizu vodovoda. Tretja krogla je padla za postajo, na prostor med postajo in hišo, kjer so stanovali tuji vojni agentje. Začelo se je bombardiranje Ljaojana.

Ob vsem cestnem nasipu, prav od georgijevske občine rdečega križa, so postavljeni šotori, kamor spravljajo iz mesta prinešene ranjence, katerih niso mogli natovoriti na postaji v vagone, ali tiste, ki so se nahajali v raznih delih mesta v pred kratkim napravljenih lazaretih. In jim delajo obveze, urejajo jih, tovorijo v vagone. Napolnjeni vagoni gredó drug za drugim proti severu. Solnce zahaja. Nastopa noč. Nekje plapola jasen plamen, nekake zaloge gore, katerih niso mogli odpeljati. Stojim na stopnicah vagona in pazljivo gledam v temno noč... Zamolklo gromé topovi, jasno vzplapolavajo zlovestni ognji eksplozij, strašno se vije ogromni plamen požara, a v srce se je vgnezdila žalost in zavest grenke razžalitve. Sedaj šele si morem predstavljati, kaj so morali občutiti naši predniki zapuščajoč Moskvo, ko mi bolestno stiska srce, ker moramo zapustiti tako malopomembno in celo tuje mesto, kot je Ljaojan. Danes je on še v naših rokah, ali jutri ali najpozneje pojutrnjem pa morda stopijo vanj že Japonci.

Nad vse pa je bila žalostna zavest, da pride naša pravoslavná cerkev v roke poganov in da bo vzbujala pri njih njihovo nečimerno radovednost skupaj z grobovi, kjer počivajo kosti naših rojakov pod senco sv. pravoslavnega križa.

Celo noč so streljali Japonci na Ljaojan, osredotočujoč ogenj na tisto mesto, kjer je bilo komandantovo stanovanje in naše intendantske zaloge, vendar so bile že skoro vse odpeljane. To nelepo, brezkoristno obstreljevanje je razdraževalo živce.

„Zakaj prismode zapravljajo kroglje", godrnja zraven mene neki radovedni opazovavec, „kaj le tam razstreljujejo, prazen prostor in neobljudene hiše. Očevidno imajo preveč krogelj!"

V resnici so morali imeti Japonci še nenačete zaloge streliva, ker so ga tako neusmiljeno tratili.

Mogoče, da Japoncem provzroča estetičen užitek poslušati svoje lastno streljanje.

Pozno zvečer smo zvedeli, da zapusti komandant naslednjega dne, 20. avgusta, čete, ki gredó naravnost proti Mukdenu in da jim bo sledil v razdalji z vsem svojim štabom v pohodnem redu.

Ob 6. zjutraj se je pred vagon uvrstila spremljajoča stotnija amorcev in v krasno vrsto je stopil štab s spremstvom.

Vozovi so bili že izstopili ter se v dolgi črti uvrstili proti vasi Čžanjsutun, kjer so mislili prenočiti.

Po polurnem posvetovanju v komandantovem vagonu je prvi izstopil načelnik štaba, general Saharov. Srednje postave, krepak, nenavadno mlad videti, postaven, nekoliko poln, se zdi že na prvi pogled, da je skrajno energičen mož, dobrega značaja in silne volje. Njegove kretnje so hitre, toda ne prenagle, pogled prodirajoč, izraz obraza miren. Na človeka, ki ga prvič vidi, napravi vtis osornega, oblastnega moža, toda to samo toliko časa, dokler ne izpregovori. A treba je samo slišati njegov glas, poslušati ton njegovega govora in način njegovega govorjenja, bliže pogledati črte njegovega obraza, da človek jasno spozna, četudi ni posebno dober opazovavec, da stoji pred njim mož nenavadne dobrohotnosti, skrajno prijazen in priljuden.

Načelnik štaba je poklical k sebi svoje ordonance, jim kratko in hitro dal svoja povelja ter nato z mladeniško lahkoto skočil v sedlo. On je lep in izkušen jezdec; tisti, ki so ga videli pri velikih lovih kavalerijske častniške šole, pripovedujejo z veliko hvalo o njegovi drznosti in energiji pri skakanju. To je pa tudi razumljivo. V svojem velikem samoljubju hoče doseči pri vsaki stvari popolnost. Samoljubje je glavna črta v značaju generala Saharova, toda samoljubje višje vrste, ki izključuje vsako dotiko s sebičnostjo. V tem oziru se mu ne more ničesar očitati, in ko so mnogi drugi, da bi

dobili zemeljskega blaga ali napravili dobro karijero, neusmiljeno davili in morili vse, ki so jim bili na poti, je bilo to generalu Saharovu popolnoma tuje, in dasi se mu je posrečilo v primeroma mladih letih doseči visoko mesto načelnika štaba v aktivni armadi, se ima on za to zahvaliti edino le svojim lastnim zaslugam. Tako se razlaga njegova velika popularnost v armadi in globoka simpatija, katero občutijo nasproti njemu vsi tisti, ki so imeli z njim kakršnekoli zveze v življenju. Druga posebnost njegovega značaja, ki je pridobila popularnost generalu Saharovu, je njegov ostri pogled pri spoznavanju in ocenjevanju ljudi, sposobnost zapaziti njih slabe in dobre strani, in če je dobrih več, njegova pripravljenost podpirati jih z vsemi sredstvi, ki mu stojé na razplago. Če on torej reče o komurkoli: „Se ne bližči!“ — se že more prepričanjem reči, da se ta človek res ne „bližči“, če se na zunaj še tako lepega kaže.

Tačas je že za Saharovim z urnim korakom izstopil tudi general Kuropatkin.

„Zdravi kazaki!“ — se je zaslišal ne posebno močni, toda jasni in očetovski pozdrav komandantov.

„Zdravi, Vaša prevzvišenost!“ je kakor en mož vzkliknila stotnija.

Komandant je sedel na pripeljanega konja in ves sprevod se je zganil.

General Kuropatkin je tako važna, zgodovinska oseba, po svojem položaju tako vsestranski, on mora nujno tako često skrivati svojo notranjost pod neprodirnim oklepom zunanje ravnodušnosti, da more o njem govoriti le človek, ki ga dobro, intimno pozna. Toda nekatere lastnosti njegovega duha so znane tudi tistim, kateri ga le redko, ali pa nikdar osebno ne vidijo. Prva taka lasnost je njegova prisrčnost. Vsak dober, velik poveljnik skrbi za svoje podložnike, a malo jih dela to iz principa, ker spoznavajo neobodno potrebnost tega. Skrb generala Kuropatkina za vojake in za mlajše častnike pa prihaja naravnost iz globin srca. Ko pride na pohodu k vojakom, jih izprašuje: če so jedli in kaj, ali jim je bilo zadosti, ali so se mogli odpočiti in naspati, in v tonu njegovega glasu in v izrazu njegovih oči, s katerim opazuje obraze vojakov, se jasno vidi, da prihajajo vsa ta vprašanja „od srca“, da so proniknuta odkritosrčne ljubezni k tej sivi, včasih temni, včasih razbojniški — četudi samo iz nepremišljenosti — množici.

Druga poteza ali bolje lastnost Kuropatkinova je njegova nenavadna, brezprimerna vztrajnost pri delu. — On dobesedno ne pozna niti trenutka miru in celo v teku tiste pol ure, ko gre na svoj juternji sprehod, dela silno njegova glava in rešuje ta ali ona vprašanja. Lastno življenje, lastni interesi so popolnoma izključeni in vse sile uma in duše je posvetil eni stvari — izvršitvi svojega dela, dela velikega, zgodovinskega.

Težek križ je padel na rame komandanta; še nikdar se ni Rusija bojevala v tako neprijetnih okolščinah kakor sedaj in potreba je mnogo moči, mnogo talenta, da more zmagonosno oditi iz težav, ki so nagromadene od vseh strani. V armadi ni človeka, kateri bi v resnici dvomil o zmagi, vse veruje vanj in z njim tudi v bližnjo zmago, samo da bi tam v daljni domovini znalo ostati javno mnenje na višini in brez vsakega obsojevanja, brez cenenih sark zmov in ostrih besed, po katerih mi Rusi žalibog tako radi segamo, ter potrpežljivo in dostojno čakalo konca dogodkov.

Umikanje iz Ljaojana.

Skozi dober daljnogled je bilo mogoče videti, kako se počasi, toda vztrajno dviga veriga naših strelcev, kakor pena ob morski plimi ter vedno boljinbolj zavzema še nezasedeni prostor zeleno-rumenega vrha. Za njimi gredó v gosti koloni, zvijajoč se po gorskih obronkih kakor velikanski belo-

siv črv, rezerve. Naši topovi so zavzeli podnožje ter bljujejo cele potoke ognja, pošiljajoč dež krogelj za goro, v vrste počasi odstopajočega sovražnika.

Nastopajoči mrak je preprečil, da ni bilo videti konca odigravajoče se drame. Slednjič se je zvedelo, da je goro zavzel viborgskij polk, ki je za dva ali tri dni pozneje stopil na oder vojnih dejanj. Pod vodstvom mladih častnikov s komandantom polka na čelu, se viborgci od pota niti od-

interesom ter obdajo tako naše čete s celo tropo ogledníkov vsake vrste.

Če se le pokaže naša straža ali vojna kolona na kateremkoli kraju blizu japonskih pozicij, že rastejo iz tal, od desne in leve strani, na vseh bližnjih vrhovih podobe „manzov“, ki natančno in neprestano sledijo vsem našim potom. Včasih so bili ti „manzi“ oboroženi z rdečimi zastavami, s katerimi so dajali Japoncem, ki so jih bili poslali, razumljive znake. Od začetka, ko smo imeli

Japonski naskoki.

počili niso, ampak takoj odkorakali na goro in z bajoneti zapodili z nje Japonce.

Na vrhu, kjer se je nahajal komandant, se je čas vlekel v moreči enoličnosti. Malo življenja so prinesli trije strelci, ki so pripeljali mladega Kitajca, signalista. Kitajci-signalisti so posebno karakteristično zlo sedanje vojne. Treba je priznati Japoncem, da znajo prekrasno organizirati špionstvo. S podkupovanjem, a zlasti s terorizmom prisilijo oni bližnje prebivalstvo služiti svojim

še preveč ceremonij s Kitajci, so bili njihovi ogledniki posebno predrzni in brez ceremonij. Šele ko je dobila ta neceremonielnost primerne meje v obliki nekoliko krogelj, pognanih v glavo, so postali previdnejši in so ostajali v bolj spoštljivi razdalji. Drug način špionstva se primeri često v času kopanja strelnih jarkov in topovskih okopov in podobnih del. Ko so delavci odšli, so se prikazali na še nedogotovljenih in nezasedenih pozicijah nekaki gledavci, večinoma

mladina, skoro še otroci, z dolgimi palicami v roki in z rdečimi cunjami, ki so bile privezane na te palice.

Eden torej izmed dveh signalistov je bil ujet na mestu prestopka in pripeljan od strelcev. Dvema njegovima tovarišema se je posrečilo ubežati, on pa je bil preveč priden in ves zavzet za svoje zanimivo delo ter se je zagledal in bil ujet od vojakov, ki so naglo k njemu prihiteli.

„Ibenju?“ ga izprašuje eden izmed častnikov, ki so v tesnem krogu stali okoli Kitajca.

Tedaj stopi naprej velik kazaški častnik, ki je bil prej v kitajski kompaniji, in začne v dovolj pravilnem kitajskem jeziku izpraševati Kitajca, kje da se je nahajal, ko so ga ujeli vojaki, kaj je delal, ali ni videl Japoncev, odkod je in ali se nahajajo v vasi, kjer on stanuje, japonski vojaki. Ne razumeti vprašanj ni bilo mogoče, ker vsi vemo, da govori ta častnik toliko pravilno kitajski, da se brez truda razume s Kitajci v vseh slučajih, kadar ni tolmača. Kitajec pa upije samo: „Butuide, butuide!“

Toda vendar ni vztrajal v svoji ulogi in je začel v splošno začu-

Japonska pehota v gorskem prelazu.

Bil je mlad, velik mladenič, v modri, raztrgani obleki, z obrazom, na katerem so se poznali nekateri sledovi poškodbe od tistih, ki so ga bili ujeli in katerim se je skušal iztrgati. Trudil se je z vsemi močmi napraviti iz sebe bebca, ki ničesar ne razume in ničesar kriv ni. Na vsa vprašanja je odgovarjal „butuide“ — ne razumem.

Celo na vprašanja, iz katere vasi da je, je Kitajec žalostno odgovarjal svoje neizpremenljivo „butuide“.

denje pripovedovati v dosti razumljivem ruskem jeziku, da ničesar ne ve, da je on samo šel po svojem opravku, a vojaki da so ga ujeli, pobili in sem pripeljali.

„Moja hodil, moja ničesar znala, vojak moja ujela, moja navaden mauza“, je kričal sedaj z isto trdovratnostjo, s kakršno je prej vlekel svoj neprestani „butuide“.

Ni bilo dvoma, da imamo pred seboj izkušenega, prepredenega špiona. Z ozirom na to in z ozirom na nastopajočo popolno

temo in odhod komandanta s pozicije, je bilo sklenjeno poslati Kitajca v vas k preiskovalnemu oddelku, kjer imajo tolmače kitajskega in japonskega jezika in kamor navadno pošiljajo z vseh strani armade vse sumljive osebe tukajšnjega prebivalstva, da jih podrobno in vsestransko izprašajo. Temu oddelku je takrat poveljeval podpolkovnik generalnega štaba L — ov. Častnik velike energije, goreč, neutrudljiv pri delu, samostojen, trdnega značaja in močne volje.

Včasih se je naš vlak srečaval z vojaškimi četami, konjeniki in pešci, ki so šli s pozicije ali na pozicijo. Zdelo se je, kakor bi nas široka reka človeških in konjskih teles pogoltnila: vse je prevpila s šumom korakov, topotom kopit, žvenketanjem orožja in krikom človeških glasov. Natlačeni, stisnjeni k ograjam hiš, smo bili prisiljeni po več minut potrpežljivo čakati, dokler niso sprednji kazaki s trudom napravili pot.

V Čžansutunu je komandantu armade odkazana kot bivališče hiša bogatega Kitajca-„kupeza", kakor jih tukaj navadno nazivajo. Adjutanti komandanta so se nastanili zadaj na vrtu v šotorih. Pri vratih so postavili zakriti voz potujočega telegrafičnega polka s telegrafičnimi in telefonskimi aparati.

Črez dvorišče bivališča komandantovega se nahaja hiša drugega kupeza, ki je bila odločena za predstojnika armadnega štaba. — V njeni desni polovici sta se nastanila načelnik štaba in general-kvartirmajster, v levi pa adjutant štabnega načelnika in njegovi osebni ordonanci. Gluha noč. Vsakdo, kdor more spati, že davno spi, le v polovici štabnega predstojnika gori luč. Za dolgo mizo, pokrito s popirji in kartami, zamišljena sedita general Saharov in general-kvartirmajster. Malo na strani se tu sklanja nad popirjem in hitro škriplje s peresom podpolkovnik generalnega štaba Lomkovskij. Nizke postave, suh, izmučenega, bledega obraza. Skromen v ocenjevanju samega sebe, zelo dobrodušen, četudi nagle jeze, je v delu od ranega jutra do pozne noči; nihče ne vstaja prej kot on, nihče ne lega pozneje kot on, kadarkoli ga potrebujejo podnevi ali ponoči, je vedno na svojem mestu in vedno sposoben delati.

Dalje v senci, na oglu, dremlje na pol na klopi dežurni ordonanc T. Utrudivši se podnevu, komaj — komaj še premaguje spanec. Njegova glava pada na prsa in on za trenutek zadremlje, toda naenkrat se prestraši in s silo odpira oči, ker ne želi, da bi general opazil njegovo slabost. Toda generalu ni do tega. Zamišljen v svoje delo in nalahko nabravši obrvi piše, potem zopet odlaga pero in zamišljeno gleda na karte, ali jemlje iz posode, stoječe od strani, ta telegram ali ono poročilo in pazno prebira.

Med tem že prihajajo kazaki s poročili. Dežurni ordonanc jemlje od njih modre zavojčke, odpira jih, piše na kuverte uro in minuto, kdaj jih je sprejel, svoje rodbinsko ime in jih zopet vrača, poročilo samo pa devlje v že prej omenjeno posodo. Toda dispozicije za jutršnji dan so že napisane. Te so, kakor vse, kar pride izpod peresa generala Saharova, skrajno jedernate, lakonične, preproste in jasne.

„Ukažite, da se razpošljejo korom".

Dežurni ordonanc štabnega predstojnika vzame zapečatene zavoje ter gre z njimi na dvorišče iskat tistih častnikov, katerih dolžnost je bila prinesti te zavoje tja, kamor so bili namenjeni. Toda iskati jih ni potreba: vsi ordonančni oficirji so tu. Eden je sedel na kamen hišnega praga ter spi, položivši glavo na kolena, v takem neudobnem položaju trdneje kakor na mehki blazini; drugi je legel na tla pri hišnih vratih, se zavil v svoj plašč in položil pod glavo vojaško torbo; tretji se zamišljeno sprehaja po dvorišču, pobesivši glavo na prsa. Na strani v senci čepijo kazaki in skrbno držé osedlane konje.

Ob štirih se dvigneta predstojnik štaba in general-kvartirmajster od mize, dokon-

čavši svoje delo, izmučena in z očmi, ki so se od truda kar same zapirale.

„Ravno prav — za kdaj je naročil komandant odhod, ob kateri uri?“

„Ob šestih zjutraj, Vaša prevzvišenost.“

„A koliko je zdaj?“

„Deset minut črez štiri.“

„Ali se splača leči“, se šali general Saharov, „ali bi bilo dobro zaspati za trenutek, kako mislite?“

„Treba je zaspati za trenutek“ se tudi šali in v njegovem tonu odgovori general D.

Dežurni ordonanc se je tačas poslovil in odšel v drugo polovico hiše. Od silne utrujenosti se ni mogel več sleči, temveč se je vrgel tako, kot je bil, v obleki in orožju na razprostrti plašč in takoj zaspal s težkim, trudnim spancem, ki je bil podoben smrti.

Kdo je poslednji zaspal to noč? Jaz mislim, da je poslednji zaspal, če se ne oziramo na straže, štabni načelnik; toda v tem času, ko so se zapirale njegove trudne veje, se je na daljnih pozicijah že začenjalo življenje. Prihajale so čete iz rezerv, nato so postavljali poslednje topove, varno je korakala naprej črta sprednje straže in veliko pred tistim trenutkom, ko je slavnostno in veličastno zasijal jasno-škrlatasti, od raztopljenega zlata se bleščeči žarek solnca na daljnem obzorju, je zamolklo zadonel prvi strel topa . . .

Nastopil je dan 21. avgusta, dan, ko smo se začeli umikati od Ljaojana. To pot ni komandant odšel na pozicije, ampak se je napravil, da pregleda prvi, tretji in peti sibirski kor ter deseti in sedemnajsti vojni kor.

Povsod na cestah so hodile čete, vlekle se vrste vozov in transporti z ranjenci. Komandantovih misli — kakor vedno — ni bilo mogoče ugeniti, njegovo mirno lice z zamišljenim pogledom ni razodevalo čuvstev, ki so se v njem bila razburila; s svojim očetovskim, ne premočnim, toda daleč se razlegajočim glasom se je pozdravljal z mimoidočimi četami, pri čemer je nekatere počastil z laskavim „Spasibo!“ (Hvala lepa!)

„Spasibo, strelci, za junaško službo!“

„Radi se potrudimo, Vaša prevzvišenost?“

Toda tu je že železnična proga.

Dva jeklena tira na zlatorumenem nasipu se bliščita na solncu vsled svoje gladke, polirane površine, ter gresta daleč, daleč in se zlivata s horizontom.

Komaj bi se našla, ne v Rusiji, ampak v katerikoli deželi Evrope katera druga železnična proga, ki bi igrala tako važno, odločilno ulogo v usodi naroda, ki jo je napravil, kakor ravno naša znamenita mandžurska.

Ker je ona edina nit, ki veže našo armado z daljno Rusijo, struga, po kateri tečejo k nam valovi čet ter vojnih in bojnih zalog, je ona vzrok velikih skrbi in težkih misli vojnega komandanta; vse vojne operacije, vsa premišljevanja in kombinacije imajo že v svoji podlagi misel na mandžursko železnico. Ona kot neobhodno potrebni, toda nežni organ, brez katerega ni življenja, potrebuje zase posebne postrežbe in previdnosti pri kroženju in majhna bolezen se pozna pogubno takoj na celem organizmu.

Prišedši preko železničnega nasipa, se je komandant ustavil pri majhni obmejni vojaški postaji, ki je nekdaj služila kot trdnjava, sedaj pa kot — pribežališče za ranjence. Ko sem stopil v notranjost vojaščnice, ki je obsegala štiri nevelike sobe, sem zapazil, da je prenapolnjena z ranjenci. Ležali so na deskah, na kupih svežega, rezanega gaoljana (trave), na posteljah obmejnih vojakov, na ležnicah. Okoli deset jih je, drug težje ranjen od drugega. Dušeč zrak, smrad potu in krvi, neopranega perila, umazanih teles. Nekateri so bili v nezavesti in se jim je bledlo. Dva sta umirala. Žalostno je bilo gledati ju. Strašno sestradana obraza, s štrlečimi čeljustmi, napol zaprtimi očmi, s pogledom, ki ni ničesar druzega izražal kot

trpljenje, koščena, težko se dvigajoča prsa; slišalo se je predsmrtno hropenje in nejasno, nesmiselno šepetanje sešušenih ustnic.

Drugi so ležali ali sedeli v žalostnih položajih, s topim, ravnodušnim pogledom na sanitarne in meni podobne radovedneže, ki so pristopali k njim. Vznemirjen od teh pogledov, sem prišel k črnobradatemu, rujavemu podčastniku, ki je ležal na zemlji, ter sem se sklonil nad njim in ga poprašal, ali bi mu ne mogel s čim postreči.

„Pil bi malo, piti hočem!“ je poprosil on.

K sreči je bil na dvorišču vodnjak z zelo okusno, kot led mrzlo vodo. Vojaki so se gnetli okoli njega ter zajemali vodo s steklenicami, kotlički in samovari. S težavo, skoro s silo se mi je posrečilo dobiti kotliček in odnesti ga ranjencu. S trudom se je ranjenec oprl na komolce, prislonil sesušene ustnice k robu kotlička in dolgo dolgo vlekel vase hladno vodo ter včasih samo na trenutek prenehal, da se oddahne.

„Lepa hvala, Vaše visokoblagorodje!“ je rekel, težko spuščaje glavo na kup suhega gaoljana, ki mu je bil mesto vzglavja.

Japonci pripravljajo granate za strel.

„Kje pa si ranjen?“ začnem jaz s prašanji.

„V obe nogi. Včeraj zvečer . . . celo noč sem se plazil . . . Desna noga je bila kmalu

Ruski general Bilderling.

ranjena, tako da sem se samo na levi plazil; dva, tri korake se plazim in padem na zemljo, da se oddahnem . . . Menil sem, da se ne splazim vun . . . Vrhu tega so še začeli Japonci streljati, ko so zaslišali šelest v gaoljanu, mi pa smo ležali v gaoljanu . . . skupaj z menoj so ranili tovariša, skupaj sva lezla . . . v glavo so ga zadeli in ni zdihnil . . .

„Ali je bilo mnogo takih kot si ti?“

„Veliko . . . . Nekako smo prišli iz gaoljana na prazen prostor, kakor črvi . . . plazimo se in zdihujemo . . . Noč, temno, hladno . . . groza okrog . . . rane pečejo, kakor bi jih z ognjem žgali, a mi se vedno plazimo in drug drugega vzpodbujamo . . .“

„Kdo vas je pobral?“

„Pobrali so nas skoro pri železnični progi . . . Sanitarci nekega polka so bili in obmejni vojaki, zdravnik je prihitel, dva ranocelnika . . . obvezali so nas — Bog jim daj zdravje — in deli sem v tole stražnico . . . Pravijo, da nas bodo dalje odvedli . . .“

Ranjenec se ni motil. Kmalu je prišel z juga tovorni vlak, napolnjen z ranjenci; k sreči sta bila dva vagona prazna in vanje so hitro natovorili ranjence, ki so se nahajali v stražnici . . . Med prvimi so odnesli podčastnika, s katerim sem se bil jaz pogovarjal. Ko je šla njegova nosiljka zraven mene, se je nalahko vzdignil, prijazno pokimal z glavo kot staremu znancu in nekaj zavpil, česar pa vsled šuma in ropota, ki je vladal okrog, nisem mogel razumeti. Razun tega podčastnika je vzbudil moje zanimanje polmrtev, brez vsakega upanja na ozdravljenje. Eden izmed ranjencev je umrl v tistem trenutku, ko so njegovo nosiljko podajali v vagon; bil je v nezavesti, toda v tem trenutku je naenkrat široko odprl oči, zagledal se z začudenim pogledom v odprto žrelo vagona in je s tem izrazom začudenja na obrazu hipoma izdihnil . . . Kaj se mu je prikazalo pred smrtjo – to Bog vedi. Po obrazu mu je preletela senca . . . Začel je hitro rumeneti in dobivati tisti posebni izraz, ki ga opažamo na pokojnikih . . .

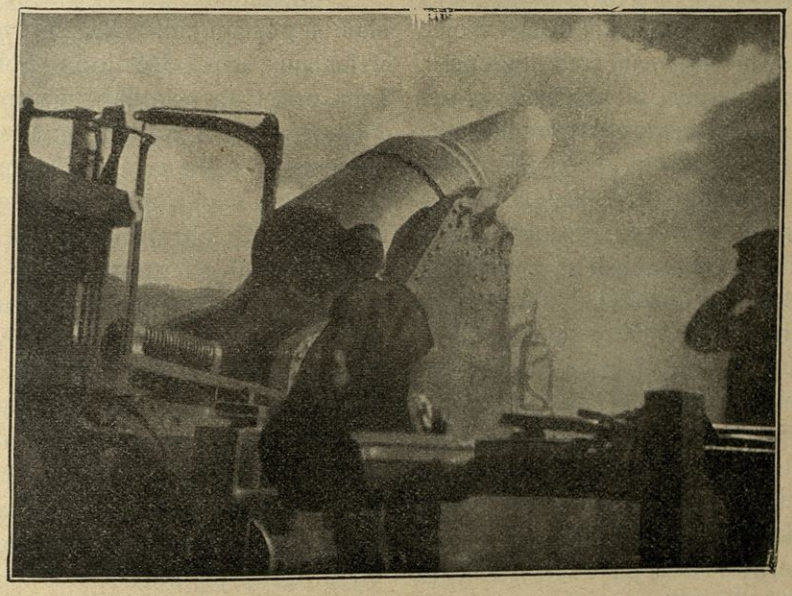

Težki japonski obležni topovi.

mlad vojaček, skoro še deček, z razumnim suhim obrazom, belih rok in golobjih oči. Bil je ranjen v glavo in je ves čas ležeč na nosilnici, nekako čudno nenavadno krilil z rokami in zelo hitro premikal ustnice, šepetaje nekake nezmiselne besede. Morda so se slikale v njegovi bolni domišljiji razne bližnje podobe, njegovi poškodovani možgani so mu čarali pred dušne oči slike bližnjih mu src: očeta, matere, neveste in on se pogovarja z njimi, pripoveduje jim vtiske tega strašnega boja, iz katerega se je bil vrnil

Jaz nisem mogel dočakati, da natovorijo vse ranjence, ker se je v tem času vojni komandant napotil dalje s svojim spremstvom in sem moral slediti ostale.

Počivali smo v mestu Taliengou ter se nato zopet vzdignili na daljnjo pot.

Naslednji počitek je bil v nekem majhnem kraju, ki ga ni opaziti na karti.

Ta počitek sem si zapomnil vsled sledečega slučaja. Kmalu nato, ko so vsi stopili s konj in je komandant stopil v spremstvu vseh svojih uradnikov v odkazano

mu hišo, je prišla k vratom četa sibirskih kazakov pod poveljstvom podesaula barona P. On je prišel, da preda komandantu važne listine, ki so se nahajale v vojni oficirski knjigi, katero so sneli z ubitega japonskega častnika. Po pripovedovanju barona P. se je to dogodilo tako. Prejšnji dan zvečer je njegova četa, močna 20 do 26 mož, nenadoma zadela na pol eskadrona japonske kavalerije. Ne premišljujoč veliko, so kazaki vzeli bajonete k napadu ter se vrgli na Japonce, toda v tem trenutku, ki so prišli popolnoma blizu k njim, so se zaslišale iz japonskih vrst besede v lepem ruskem jeziku: „Bratci, bojte se Boga, kaj delate, svojce koljete . . . kaj ne vidite, mi smo dragonci!“

Kazaki so obstrmeli in se zmedli za trenutek, kar so Japonci dobro porabili in se vrgli na kazake s sabljami. Toda taka verolomnost jim ni mnogo koristila: ko so se kazaki prepričali o prevari, so se vrgli z dvojno hrabrostjo in besnostjo na sovražnike, jih v enem trenutku zmešali, okoli petnajst mož pobili na mestu, ostale pa zapodili v beg. Pri spopadu je med prvimi poginil japonski častnik. Z vzklikom: „Stojte, stojte, mi smo svoji!“ se je vrgel, mahaje s sabljo, na barona, toda ta je odbil sebi namenjeni udarec ter udaril Japonca po glavi, vsled česar je ta izpustil sabljo iz rok in počasi padel iz sedla, neki kazak pa je skočil k njemu in ga usmrtil. Kazaki so uplenili: zgoraj omenjeno torbo, dvoje sedel in lepega avstra'skega konja. Kar se tiče častnikove torbe, je ona res hranila v sebi mnogo zanimivih dokumentov. Predvsem razporedbo boja 13. avgusta, dasi zastarelo, vendar zanimivo zaradi podatkov o moči japonskih čet, ki so jih v boju imeli, dalje fotografični posnetek naše dvovrstne karte, znatno povečan, in slednjič naša dvovrstna karta s prilepljenim planom kraja severno od Ljaojana, t. j. tistega kraja, katerega pri nas v dvovrstnem merilu ni. Razven teh dokumentov se je našlo v torbi začeto pismo in zapisnik.

Ko so komandantu naznanili prihod barona P. s četo, je ukazal, da se četa razvrsti na dvorišču, in je nemudoma prišel k njej. Ko se je pozdravil s kazaki, se jim je toplo zahvalil za njihovo hrabro dejanje ter dostavil, da podeli po moči, dani mu od gosudarja imperatorja, trojici izmed njih, katere sami izberejo, odlikovanje vojnega reda. Nato se je obrnil na barona P. in tudi njemu izrekel svoje priznanje in pohvalo.

Tega dne zvečer je prišel komandant v vas Sjanjrendzi, ki je bila odločena za prenočišče.

Drugega dne, 22. avgusta, je odšel glavni stan na postajo Jantaj. Ker sem imel opravek v Jantaju, sem odšel topot bolj zgodaj in sem prišel za nekoliko ur prej kot štab. Majhna, skroma postaja ni videla najbrž od svoje ustanovitve take velike množice ljudi. Vsa dolina naokrog je bila zasedena od čet in vozov. Brezbrojna množica vagonov je napolnjevala vse proge, ki so se nahajale na postaji. Vlaki so se hitro drug za drugim sestavljali in odhajali na sever. Večina izmed njih je bilo sanitarnih, t. j. navadni tovorni vagoni, urejeni za prevažanje ranjencev. Na postaji v Jantaju mi je bilo mogoče gledati nekoliko ur, kako so prevažali ranjence. Postaja sama sestoji iz dveh kamenitih poslopij. Eno izmed njih — desno (če se gleda od proge proti postaji) je bilo odločeno za obvezovanje. Kakor so prihajali ranjenci, tako so jih uvrščevali na nosiljkah pri vratih prevezne dvorane in so jih nato po vrsti noter nosili. Majhna soba s posteljami, ki so bile ob stenah napravljene, je bila napolnjena z ranjenci, ki so čakali, da pride nanje vrsta. Sredi sobe je stala miza, na kateri so delali obveze ali enostavne operacije. Po obvezovanju so nesli ranjence v prostor, ki je bil pripravljen med obema poslopjema. Predstavite si hitro iz desek zbito ograjo, malo višjo od človeške rasti, namesto strehe platneno pregrinjalo, na tleh postlanih nekoliko plasti slame — to je vsa

na hitro narejena oprava pribežališča skrbi in trpljenja. Ko sem stopil noter, je bil prostor že skoro poln. Težko ranjeni so ležali na slami, lahko ranjeni pa so sedeli na klopeh, postavljenih ob zidu. Vladala je skoro mrtvaška tišina. Ranjenci so molče ležali in sedeli. Prav redkokdaj reče kdo eno ali dve besedi, toda takoj zopet utihne. Slišati je samo, kako težko hropejo umirajoči. Posebno žalosten je pogled na tiste, ki so ranjeni v glavo. Izgubivši zavest ležijo z zaprtimi očmi, skoro mrtvi, toda vendar še ne umirajoči. Videti je, kako uporno se bori v njihovem organizmu življenje z neizprosno smrtjo. Za trenutek obmró in ležijo kakor mrtvi, nato pa kakor bi odnekod prišel val življenja, oživljajo, prsa se začnó visoko dvigati, polodprta usta s težavo dihajo, telo nalahko trepeta, samo oči ostanejo kakor prej zaprte in kakor prej mišice na obrazu mrtvaško mirne. Jaz sem v teku nekoliko ur, ko sem bil na postaji v Jantaju, opazil enega takega ranjenca s prestreljeno glavo in s zelo poškodovanimi možgani. Umiral je in nikakor ni mogel umreti. Na moje vprašanje mi je zdravnik razložil, da se dogodé slučaji, ko živijo taki ranjenci po štiri do pet dni, ves čas v nezavesti, v tihem smrtnem boju.

Na tem prostoru bivajo ranjenci, ko jih tovorijo na vlak. Sredi med njimi sem opazil dva častnika: debelega, visokega podpolkovnika, ranjenega v nogo, in mladega poročnika, ki je bil očevidno težko ranjen. Ležala sta skupaj in sta se poltiho razgovarjala. Zdesna in zleva so ležali ranjeni vojaki. Duh po svežem mesu, krvi in potu se je razširjal po zraku.

Dolgo vztrajati v tem vzduhu je bilo nenavajenemu človeku nemogoče, toda ranjenci so se očevidno že privadili temu duhu in mirno pili čaj, kdor je bil seveda toliko krepak, da je držal v roki posodo.

Okoli ranjenega podpolkovnika se je trudil njegov služabnik. Bilo je genljivo opazovati, kako mu je previdno, skoro pobožno podajal kozarec, pokrival mu s plaščem noge in mu delal tisoče uslug z neko nežnostjo v gibanju, ki je bila nenavadna pri preprostem človeku.

Ranjence vedno privažajo in odvažajo. Jaz sem stopil vun. Pri stranskih vratih stoji že celi transport. General Trepov je že od ranega jutra na kolodvoru. Shujšan, z izrazom utrujenosti na obrazu, sprejema vendar vsaki transport in ne gre proč, dokler niso vsi ranjenci izneseni. Za ranjence je posebno hudo, ko jih jemljejo iz sanitarnih dvokolnic in vozov na drogih. Naj se sanitarci še tako trudijo, da jih varno pobirajo, se vendar zadenejo tu ali tam — in tukaj je zelo koristen opazujoči pogled generalov. Vsi smo ljudje in tudi nosivci so ljudje. Ko delajo nekaj ur, se utrudijo, otopé živci, se morda nehote manj pazljivo obnašajo, trdeje pobirajo ranjence ter jim tako provzročajo nepotrebne bolečine, toda navzočnost generala, njegov klic ob pravem času, zapoved, slednjič tudi lasten vzgled deloma vzdržuje čilost v vojakih-nosivcih, deloma pa vzbuja v ranjencih prepričanje, da bodo ravnali z njimi kolikor mogoče varno. To prepričanje jim prinaša potrpežljivosti in v resnici se mora človek čuditi, s kako ravnodušnostjo prenašajo ranjenci svoje bolečine. Ko jih snemajo z dvokolnic in vozov, se večina izmed njih trudi, če so še tako ranjeni, da bi olehčali delo nosivcem, sami se vzdigujejo na komolcih, se obračajo na stran in se spuščajo na nosiljke . . . Pri nekaterih so obrazi v takih trenutkih naravnost strašni, toda oni stiskajo zobe in prenašajo neznosne muke.

Ko so nosivci ranjence položili na nosílnice, jih nesejo k vratom „obvezovalnice“ in tam postavljajo nosiljke v vrsti, ranjenci pa čakajo, da pride vrsta nanje. Izjemo delajo le pri težko ranjenih in pri tistih, pri katerih se je obveza popolnoma pokvarila. Pozabil sem omeniti, da so vsi ranjenci

prihajali z že narejenimi obvezami. Na postaji samo pregledujejo obveze, popravljajo to, kar se je razvezalo ali skazilo na cesti, nanovo prevezujejo tiste, pri katerih je potrebno, potem pa jih spravljajo v vagone.

Že v mraku je prišel majhen transport kakih dvajset mož, toda vsi težko ranjeni, zlasti s šrapnelami. Sredi med njimi sem zapazil zanimiv obraz. Suh, z majhno, črno brado, s črnimi očmi, ki so se zdele velikanske zaradi globoko vpadlih lic, z bolestnim izrazom trpljenja na tesno stisnjenih ustnicah. Na prsih umazane srajce preprostega vojaka iz kakega pehotnega polka

Ruski general Heršelman.

se je bliščal srebrni znak zavoda vzhodnih jezikov, na desni roki pa je imel ročno zapestnico z uro.

Študent, ki se mi je zdel prostovoljec, je ležal nepremično, vprši oči v daljno oblačno nebo, iz katerega je ravno takrat rosil dež, in je potrpežljivo čakal, da pride na vrsto. Jaz ne vznemirjam rad ranjencev z vprašanji, toda ta študent me je nehote privlačil k sebi z vsem izrazom svojega zamišljeno-bolnega obraza.

„Ali Vam je zelo težko?“ sem ga vprašal, sklonivši se nad njim, in sem se v tem trenutku ustrašil, da ga razdražim s svojim vprašanjem.

Toda študent se ni ujezil. Nasprotno, hitel je takoj in z vidno prijaznostjo odgovoriti.

„Ne. Prej je bilo huje ... Ravnokar je nehalo.“

„Kam ste ranjeni?“

„V želodec, toda, kakor se zdi, ne nevarno“, je hitro odgovoril, kakor bi odganjal sebe samega vznemirjajočo misel.

Za trenutek je molčal, potem pa je začel govorit kakor sam zase:

„Saj rane v želodcu še daleč niso vse smrtne, ali ni res? Zgodi se veliko slučajev ozdravljenja.“

Jaz sem seveda potrdil njegovo mnjenje in navedel nekoliko znanih mi slučajev, v katerih so ljudje bili zadeti v črevesje ali želodec in vendar še ostali živi.

Ko so sanitarci vzdignili nosiljko s študentom in ga odnesli v obvezovalnico, sem odšel s postaje, spremljajoč ga s sočustvujočim pogledom. Ko sem šel mimo vagonov, kjer so pri svetlobi luči hitro tovorili ranjence, sem zopet zapazil generala Trepova. S skrbnim pogledom je hodil med nosilnicami z ranjenci, ki so bile uvrščene pred vagoni, in dajal nekake ukaze. Ta človek je res neutrudljiv ...

Spustila se je noč. Megla, gosta megla je zagrnila z rosečim dežjem prostor pred postajo in celo ravnino. V nočnem mraku se je čulo težko dihanje ogromnega tabora. Tisoči ljudi, tisoči konj ... od njih izdihovane pare visijo v zraku ... Šumenje glasov, ropotanje koles, težki topot tisočerih nog mimoidočega polka se zlivajo v en sam nejasen šum, ki spominja na morsko plimo ... Naenkrat mi je zadonelo v ušesih zategnjeno cviljenje. Pes je bil ranjen ... Zvesto je šel s svojim polkom v boj, bil ranjen, nekako se privlekel do Jantaja in tukaj oslabel ter začel cviliti sredi prostora pred kolodvorom, od vseh zavržen, od

Po bitki pri Ljaojanu.

vseh pozabljen . . . Žrtev vojne in svoje navezanosti k svojim tovarišem-ljudem, ki so ga neusmiljeno prepustili na milost in nemilost usodi.

Temna, nerazsvetljena noč . . . Tabor spava, nastaja tišina; jaz bredem po gostem blatu brez cilja, brez misli, a v trudni glavi vstajajo slike vsega tega, kar sem ravnokar preživel.

Ob štirih po dnevi je prišel komandantov štab na postajo Šahe, a ob šestih je prišel namestnik k posvetovanju z generalom Kuropatkinom. Štiri ure je bila namestnikova četa v Šahe . . . O čem je bilo posvetovanje, kaj je bilo pri njem sklenjeno, ni nikomur, ali bolje rečeno, zelo malo-številnim znano, toda neposrednega pomena ni imelo to posvetovanje in ni moglo imeti. Elementarni dogodki so bili silnejši od volje ene same osebe, naj je ta še tako mogočna, ruska armada ni mogla ostati na poti in je moralá privaliti svoje razburjene valove, ki so se takorekoč odbili od starih zidov Ljaojana, do Mukdena.

Starodavni Mukden, ki je bil morda po volji usode odločen igrati prvo ulogo v usodi svetovne države, ki eno leto prej na nič podobnega mislila ni, je odprl gostoljubno pred nami svoja stara vrata . . . Za sivimi, od plesnobe in mahu pokritimi zidovi, se je vzbudilo življenje s hitrejšim utripanjem žile. Ulice so se napolnile s četami, prodajalne in magazini s kupovavci. Kakor vsled dotika s čarobno palico se je vse prebivalstvo naenkrat spremenilo v „kupeze“ – trgovce. Vsak deček, ki je na ta ali oni način dobil dve grivni, hiti si kupit vsaj en grozd, dve vinski jagodi in gre vsiljivo z njima k tebi s krikom:

„Kapitan, kupi, kupi, izvrstno vinsko jagodo!“

Cele tolpe brezdelnih Kitajcev prodajajo kitajske biče, baje s srebrnimi držali, drugi ponujajo kamenite pečate, pahljače in druge malenkosti. Mesto kipi, se valovi vsled trgovine, ki je oživela. Častniki, zlasti mlajši, so se tega poprijeli in naglo kupujejo razne kitajske predmete, ta, da jih pošlje domov sorodnikom, oni sam zase, a drugi zopet niti sam ne vedoč čemu. V zraku pa se vedno bolj zbirajo temni oblaki bližajočih se vojnih dogodkov.

Kuropatkin napada.

Oklic.

Ruske čete so se umeknile iz Ljaojana v Mukden ter se začele pripravljati na odločilno bitko. Vsled boja pri Ljaojanu še niso Rusi obupali nad zmago in bi tak obup v tistem času tudi še ne bil opravičen. Trdno so pričakovali, da v odločilnem trenutku sijajno pobijejo sovražnika, kar nam priča tudi sledeči Kuropatkinov oklic, ki ga je izdal svojim vojakom:

„Pred več kot sedmimi meseci je sovražnik verolomno napadel Port Artur, še preden je bila vojska napovedana. Od takrat so izvršile ruske čete na suhem in na morju mnogo hrabrih dejanj, na katere je domovina lahko ponosna. Toda sovražnik še vedno sanja o popolni zmagi. Čete madžurske armade, ki so bile vedno vedrega duha, po svojem številu niso bile tako močne, da bi bile mogle pobiti japonsko armado. To je bil vzrok, da ste zapustili postojanke, ki ste jih tako hrabro branili, a zapustili le pokrite s kupi pobitih sovražnikov, sami pripravljeni zopet na nov boj. Ko ste uspešno branili vse važnejše točke pred Mukdenom, ste se umaknili v najtežavnejših okolščinah v to mesto. Napadani od Kurokijeve armade ste maršírali po skoro neprehodnem močvirju, podnevu ste se bojevali, ponoči pa z lastnimi, trudnimi rokami izvlačili topove in vozove iz blata in ste se vrnili v najlepšem redu, ne da bi samo enega ujetnika ali ranjenca pustili brez pomoči na poti. S težkim srcem sem ukazal umikanje, toda v trdnem prepričanju, da je to potrebno, če hočemo popolnoma zmagati, kadar pride pravi trenutek. Car nam je odločil dovolj čet, da moremo zmagati. Če bi bilo teh čet, ki so že poslane, premalo, pridejo zopet nove.

Toda razun moči po številu je potrebno, da so vsi bojevniki od najvišjega do najnižjega trdno odločeni zmagati, naj stane, kar hoče. Potrebno je, da spoznamo, kolike važnosti je zmaga za Rusijo, in pred vsem, da pomnimo, kako potrebna je tudi zmaga, da tem hitreje pomagamo svojim bratom v Port Arturju, ki že sedem mesecev branijo poverjeno jim trdnjavo. Mislite vsak trenutek na to, da vam je poverjena bramba časti in slave celega ruskega vojaštva. Gospodar ruske zemlje moli s celo Rusijo za vas in blagoslavlja vaša hrabra dejanja. Zato hočemo brez strahu naprej v boj brez strahu za svoje življenje. Volja božja bodi z nami!“

Tega pisma Kuropatkin najbrže ni pisal po lastnem prepričanju, ampak na višje povelje iz Peterburga. Kuropatkin je delal in — molčal, to je bil njegov značaj. Vsebina tega oklica tudi ni popolnoma resnična, ker je bil v prvi vrsti namen Kuropatkinov, da s temi vrstami dvigne duha in samozavest svojih častnikov in vojakov.

Rusi prodirajo.

Ta oklic je izdal Kuropatkin dne 2. oktobra, dva dni pozneje pa je že začel napadati sovražnika. Razdelil je svojo armado v tri dele pod poveljstvom generalov Štakelberga, Majendorfa in Bilderlinga. Njegov bojni načrt bi ne bil brezuspešen, da ni že prej napovedal svoj napad, tako da so se mogli Japonci nanj pripraviti. Ko bi bil postopal hitro in odločno, bi bila zmaga ruska.

General Štakelberg je zasedel brez boja kraj Baniapuza. Japonci so se umeknili in se utrdili na prelazih Tomenlin, Čanzanlin in Hualin, katere je Štakelberg zastonj poskušal osvojiti; z velikimi izgubami se je moral nazaj umekniti. Tako se je zgodilo tudi Renenkampfu, ki je bil napadel japonsko topništvo. Pri tem je izgubil skoro 15.000 mož in preko 20 topov; k sreči so bili Japonci tako maloštevilni, da niso mogli zasledovati sovražnika.

General Sarubajev je tako odločno napadel sredo japonske armade in se tako oddaljil od Rusov, da je izgubil že popolnoma vsako zvezo z njimi. Tako se je zgodilo, da ga je napadel Kuroki z velikansko premočjo in da se je moral Sarubajev umekniti z znatnimi izgubami. Japonci so ga sledili in 13. oktobra je prišlo do silno krvavih bitek, v katerih bi Sarubajev ne bil rešil niti enega vojaka, da mu ni poslal Kuropatkin še o pravem času vojaške pomoči.

Medtem se je od 8. oktobra naprej bojeval general Bilderling z Okujevo armado in je začetkoma tudi krepko prodiral. Japonci so se umikali, a čez tri dni je dal japonski poveljnik ukaz k napadu. Nato so Rusi le s težavo ohranili svoje stališče in še to le s pomočjo čet, ki jih jim je poslal Kuropatkin v pomoč. Dne 15. oktobra je Bilderling zopet poskusil napad na Japonce, ki pa je bil ponesrečen: Rusi so se morali celo umekniti z lastnih postojank in prepustiti vrh gore sovražnikom. Toda 16. oktobra so se približale ruske rezerve, ki so bile do zdaj v ozadju, pod poveljstvom generala Putilova. Ta poveljnik je nenadoma osvojil v noči med 17. in 18. oktobrom že izgubljeno goro. Boj je bil zelo vroč; Rusi so se bojevali za svojo rešitev, Japonci pa za slavno zmago. 18. oktobra so se končale krvave bitke v ozemlju Šaho, s temi boji pa je bila končana tudi ruska ofenziva.

Tedaj je nastopila zima in sovražnika sta ostala v položaju, ki sta ga zavzela po končanih oktobrskih bojih. Le general Rennenkampf se je nekolikokrat spoprijel z Japonci, a bistveno se položaj v Mandžuriji ni spremenil.

Baltiško brodovje.

Odhod.

Rusi so težko pričakovali, da se zgradi celotno baltiško brodovje in da odrine iz domovine ter poseže v dogodke na Daljnem Vzhodu. Toda preteklo je mnogo časa, preden so se uresničile njihove želje. Kajti šele v prvih dneh oktobra je stalo brodovje v libavski luki pripravljeno za odhod.

Jedro celega brodovja so tvorile štiri oklopnjače prve vrste, ki so bile popolnoma nove in ki so se mogle meriti z najboljšimi japoskimi ladjami. Bile so to: „Borodino“, „Orel“, „Suvarov“ in „Imperator Aleksander III.“. Drugi oddelek so tvorile ladje „Oslabija“, „Sisoj Veliki“, „Navarin“ in stara velika križarka „Admiral Nahimov“, o katerih se pa mora reči, da so že bile precej zastarele in da niso odgovarjale zahtevam novejšega časa. Izmed križark so bile „Aurora“, „Svetlana“, „Almas“ in „Šemčug“, ki so bile vse moderno opravljene in oskrbljene z vsem potrebnim. Samo „Dmitrij Donskoj“ je bil star in neraben. Torpedovk je bilo sedem in so bile razdeljene na dva oddelka. Prvi oddelek, ki ga je spremljala ladja „Korea“, je imel sledeče torpedovke „Bravi“, „Bezoprečni“, „Blestjašči“. Drugi oddelek je spremljal parnik „Kitaj“ in ta je štel štiri torpedovke: „Bojni“, „Bodri“, „Bistri“ in „Bjedoji“.

Če opazujemo to brodovje Tihega Oceana kot celoto, takoj opazimo, da niso vse ladje združene med seboj v eno samo celotno telo, ampak da so kakor slučajno znešene in uvrščene. Posledice tega so se pozneje tudi očitno pokazale.

Baltiško brodovje je že bilo pripravljeno na odhod, ko dobi ruska vlada svarilo, da so Japonci poslali nekaj ladij, ki naj bi skušale škoditi baltiškemu brodovju. To samo na sebi tudi ni bilo nemogoče. Japonci bi bili lehkó poslali še ob pravem času nekoliko torpedovk Rusom nasproti, katere bi spremljala večja ladja obtovorjena s premogom, da ga ni bilo treba jemati v mednarodnih lukah. Take ladje bi utegnile priti daleč v evropske vode in bi jih nihče ne zapazil, ker bi se ustavljale samo na pustih in neobljudenih otokih. Vrhu tega si lehkó tudi zunanjost spremené. Pobarvajo se s črno

Visoka trava v Mandžuriji.

barvo ali prevlečejo s platnom in ni jih mogoče razločiti od navadnih ribiških čolnov, če se jih ne opazuje prav natanko in še to iz velike bližine. In taki nedolžni čolni mirno plujejo v primerni razdalji zraven brodovja — naenkrat pa se usuje toča torped iz njega in velike, ponosne oklopnjače se potapljajo. Potem so izgubljene seveda tudi torpedovke, a škoda, ki so jo storili sovražniku, jim je dražja nego lastno življenje.

14. oktobra je brodovje odplulo iz domačih luk in ladjalo počasi po Severnem morju. Zlasti je bilo oprezno v ožini med Kategatom in Skagerakom, ker so se Rusi bali, da naleté na mine, ki so jih jim pripravili Japonci.

Zapovednik brodovja je bil admiral Rožd jestvenskij. Ali je bila kriva njegova nezmožnost ali nesrečne okolščine in neizvežbanost ruskih mornarjev in častnikov, da je brodovje tako žalostno končalo, še ni popolnoma dognano. A verjetno je, da je bil Roždjestvenskij bolan na živčevju in da je bila zato ta naloga zanj pretežka in prenaporna.

Dogodek z ribiči.

Ko je dospela eskadra Roždjestvenskega na prosto morje, je začela pluti s polno močjo skozi angleški kanal. Na čelu kolone se je nahajala „Aurora“ in „Dmitrij Donskoj“ s pomožnim parnikom „Kamčatka“. Toda ta je v noči od 20. do 21. izgubila v megli obe križarki ter sama plula dalje. Tako se je zgodilo tudi štirim torpedovkam, kar le priča, kako neizvežbani so še bili ruski mornarji.

Admiral Roždjestvenskij je jadral s štirimi ladjami prvega oddelka oddeljen od drugih in je prejel zvečer dne 21. okt. telegrafičen signal od „Kamčatke“, da so opazili nekoliko sovražniških torpedovk in da so jih obstreljevali. Častniki prvega oddelka so postali po tem sporočilu silno radovedni. Poklicali so moštvo k topovom in tudi pri električnih metalnikih svetlobe so stali vojaki pripravljeni.

Kmalu po polnoči je šla druga divizija mimo majhnega angleškega ribiškega brodovja, ki je tam lovilo ribe na mreže. Ribiči so pozneje pravili, da so Rusi pluli tesno ob njih, jih gotovo spoznali in nato naglo izginili v temi.

Malo pozneje se je bližal oddelek Roždjestvenskega ribiškim ladjam, začel svetiti z metalniki svetlobe na obe strani ter silno streljati. Ribiči so dajali različne znake, da bi jih Rusi spoznali, a zastonj. Več parnikov

je bilo zadetih. „Kranc“ se je potopil; dva človeka sta bila ubita, pet ranjenih. Ogenj je trajal deset minut, nato so ruski topovi utihnili in brodovje je odplulo dalje.

Vsled tega dogodka je nastalo na Angleškem silno razburjenje. Časopisje je bilo jako ogorčeno in je javno in resno sililo vlado k vojni z Rusijo. Angleška vlada je najodločneje protestirala proti takemu napadu na mirne angleške državljane in bati se je bilo, da pride res do nove vojske, dasi je Rusija takoj obžalovala ves dogodek in bila pripravljena poravnati škodo. K sreči je Angleška — najbrže po vplivu kake tuje moči — naenkrat spremenila svoje mnenje in se izrazila, da je bila pomota od strani Rusov lehkó mogoča in opravičljiva.

Med tem je plul Roždjestvenskij dalje in je prišel v špansko luko Vigo, ki ga je sprejela proti mednarodnemu pravu le nerada in po daljšem obotavljanju. Angleško časopisje je zahtevalo, da mora ostati brodovje v Vigu toliko časa, dokler se zadeva popolnoma ne pojasni To se seveda v veliko žalost Angležem ni zgodilo, temveč so samo odšli nekateri častniki kot priče pred mednarodno komisijo, ki je bila sklicana v ta namen, da preišče popisani dogodek.

Nadaljnje potovanje.

Dne 22. oktobra sta pluli „Aurora“ in „Kamčatka“ na onem mestu, kjer so Rusi prejšnji dan obstreljevali ribiške parnike. Kako se je zgodilo, da ste te dve ladji zaostali, ni natanko znano, zlasti ker se poroča, da je bila tudi „Aurora“ po pomoti zadeta od peterih krogelj.

Nato je ladjevje dne 23. oktobra zapustilo angleški kanal. Nekoliko torpedovk je nato odplulo v luko Cherbourg, da natovori premoga. Dne 3. novembra se je pa združilo celo brodovje ob maroški obali pri Tangerju, kjer je nato admiral razdelil vse ladje v dva dela: Prvi je obstojal iz štirih oklopnic prvega reda, dalje iz „Oslabje“, „Admirala Nahimova“, „Dmitrija Donskega“ ter „Aurore“. S tem delom je šel Roždjestvenskij okoli Afrike zraven rtiča Dobre nade, drugo polovico ladij pa je poslal skozi sueški prekop. Svoje brodovje je Roždjestvenskij najbrže zato razdelil, ker se je bal, da mu bo delala angleška vlada, v katere rokah je sueški prekop, kakih sitnosti zaradi dogodka z ribiči. Vrhu tega je bilo lažje oskrbeti velikansko ladjevje po poti s premogom, če ne gredó vse ladje skupaj, ki bi združene rabile silne množice kuriva. Mogoče pa je tudi, da je slutil Roždjestvenskij, da so položili Japonci pri izhodu iz ozkega sueškega kanala v morje mine, pred katerimi je hotel na vsak način ohraniti svoje

General Orlov.

najboljše ladje, in je zato krenil z njimi daljšo, a tem varnejšo pot.

Preden se je pa brodovje razšlo, je določil, da se združi, ko obplove Afriko, pri francoskem otoku Madagaskarju.

Tako je plul Roždjestvenskij proti japonskemu brodovju, katerega števila in moči ni nihče poznal. Japonci so namreč bili toliko pametni, da so tajili vse svoje izgube na ladjah toliko časa, dokler jim je to bilo mogoče. Le to so priznali, kar ni bilo več mogoče tajiti; tako n. pr. pogin ladje „Hatsuze“, ki so jo Rusi opazovali iz Port Arturja. Tako so tudi šteli ladji „Hai-jen“ in „Sai-jen“ še dolgo časa potem med svoje brodovje, ko sta že obe zdavnaj ležali na

morskem dnu. Vrhu tega so skrivali japonski admirali najvestneje vse svoje načrte. Zato so vedno pošiljali v svet samo taka poročila: „Določenega dne sem zapustil neko luko z ladjami, ki so stale pod mojim poveljstvom, ter sem šel v smeri, ki so jo zahtevale okolščine, za nekaj časa na morje.“ Iz takih poročil niso seveda zvedeli niti prijatelji, niti sovražniki prav ničesar.

Mednarodna komisija.

Še v zadnjih mesecih l. 1904. se je zbrala mednarodna komisija v Parizu, da izreče zadnjo sodbo o dogodku z ribiči. Rusija in Angleška sta poslali razun svojega admirala še precejšnje število strokovnjakov in prič. Komisiji je predsedoval francoski admiral Fournier, razun teh so pa poslale Združene države ameriške in Avstrija po enega admirala. Nemčija ni bila povabljena, ker so se bali, da njena sodba ne bo nepristranska.

Šlo se je v prvi vrsti za to, da se določi, ali je bilo mogoče, da bi se nahajale japonske torpedovke v onih vodah. Že prej smo omenili, da bi se kaj takega bilo lahko zgodilo, zlasti ker je bila Rusija od neke tuje države posvarjena pred to nevarnostjo. Razun tega je dokazala izjava parnika „Lotse“, ki plôve po vodah Severnega morja, da se je ravno tiste dni tam prikazala neka torpedovka.

O gibanju svojega brodovja tisto noč in o signalih, ki so si jih dajale posamezne ladje med seboj, so se Rusi izražali jako nejasno. Vrhu tega so vsi govorili ruski — njihove govore so morali sproti prestavljati tako, da se je bilo že bati, da se komisija razbije. Angleži so se na vse načine trudili, da dokažejo, da med ribiškimi čolni ni bilo nobenih japonskih torpedovk. Povabili so pred komisijo ribiče hulskega ribiškega brodovja in razun teh še angleške pomorske častnike kot strokovnjake. Ribiči so dali Rusom svoje signale, da bi jih opozorili, da je pred brodovjem ladjevje lovečih ribičev. Toda rakete so navidezno Ruse premotile, da niso razumeli pravega njihovega pomena. Rusi pa so trdili, da so prav razumeli dane signale, a da so opazili še druge, ki so jih mogle dati le torpedovke, pripravljene k napadu

Ribiči trdijo, da so se ozirali po torpedovkah, ko se je začel ogenj od ruske strani, a niso ničesar opazili. Nekaj časa so imeli eno ladjo za torpedovko, a se je kmalu pokazalo, da so se zmotili. Rusi pa pripovedujejo, da so natanko opazili dve torpedovki, ki sta pluli z največjo hitrostjo od obeh strani. Eno so zadeli in potopili na dno, druga pa da je težko poškodovana ušla. Vsi ruski častniki zagotavljajo, da so precej od začetka prav dobro razločili ribiške parnike in da so vse mogoče storili, da se jim ne zgodi nič hudega. Večkrat je admiral dal znamenje, naj ogenj neha, kadar bi imela biti zadeta kaka ribiška ladja. Tudi ni nihče opazil, da bi bil kateri izmed ribiških čolnov poškodovan.

Tako si nasprotujeta trditvi in težko je določiti, katera je popolnoma resnična. Najbrže je, da so se Rusi v temi in megli zmotili. Vendar pa jim ni popolnoma nič zameriti, da so streljali. Rožd jestvenskij je bil dolžan ukazati, naj streljajo, tudi v tem slučaju, da bi le nekoliko sumil, da se mu bliža japonska torpedovka. Upoštevati pa moramo, da je bil celo svarjen pred to nevarnostjo od tuje države! Edino očitanje, ki je na prvi pogled nekoliko opravičeno, je to, da ni admiral pustil nobenih ruskih ladij poškodovanim parnikom v pomoč. Toda če pomislimo, da Rusi niso vedeli, da so poškodovali katerega izmed parnikov, ter da se je bilo bati Rožd jestvenskemu še vedno torpednih napadov — je umevno, da je odhitel z vsemi ladjami, kakor hitro mu je bilo mogoče.

Razsodba komisije je bila zelo previdna: Priznala je, da je možen ta slučaj, da bi se nahajale japonske torpedovke v Severnem

morju, da je torej bilo ravnanje Roždjestvenskega opravičeno – na drugi strani se je pa izjavila, da bi bili Rusi lahko tudi nekoliko milej postopali. Tako sta bili zadovoljni obe državi. Rusija je plačala nato za vso škodo ogromno vsoto denarja in dogodek, ki je vzdignil toliko prahu, je bil — pozabljen.

Zadnji boji pri Port Arturju.

1. Drzen poskus.

Dné 2. septembra sta poskusila drzna poročevavca, Amerikanec Emerson in Francoz van Lamberghe, priti na navadni, majhni jadrnici iz Čifu v Port Artur. Vsled nenavadno močnega viharja sta bila prisiljena pripeti svojo ladjico na neki obrežni parobrod in sta tako prišla na otoke Miaotao. Toda vsled zelo močne plime se jima je odtrgala vrv, s katero sta bila privezala svoj čoln ob obrežju, in voda ga jima je odnesla.

Van Lamberghe je že enkrat prej poskusil skupaj s poročevavcem „Matina“ priti skrivoma v Port Artur, toda takrat se mu je poskus izjalovil, ker so bili Japonci preveč oprezni. Tudi Emersonu se še dozdaj ni posrečilo izvršiti svoj naklep. Iz Šanhajkuana se je odpeljal na neki džunki proti Port Arturju; ko je pa bil oddaljen samo še dvajset milj od svojega cilja, je upadel njegovemu kitajskemu kapitanu pogum, ker je zapazil na obzorju oblake dima, ki bi utegnili prihajati iz dimnika kake japonske torpedovke. Ni jim torej nič drugega preostajalo kakor obrniti se nazaj.

Zdaj sta sedela podjetna vojna poročevavca na pustih Miaotao otokih, in sicer sta bivala nekaj dni na onem koncu otoka, kjer so se nahajali ostanki ponesrečenega norveškega parnika „Union“. Posrečilo se jima je dobiti rešilni čoln te ladje, kateri bi po njihovem mnenju utegnil tudi njima dobro služiti, če ga oskrbita z jadri. Toda poskusi so pokazali, da je bil čoln že poškodovan in da ga je treba temeljito popraviti; razun tega pa ju je zadrževalo tudi slabo in viharno vreme na morju. A z ozirom na to, da bi jima nemirno morje tudi moglo koristiti, ker je manj verjetno, da bi ob takem vremenu naletela na japonske torpedovke, ki so se nahajale v onih vodah, sta odjadrala dne 27. septembra okoli devete ure.

Pogum teh dveh mož, ki sta se upala v takih okolščinah in v čolnu, ki je bil skoro podoben orehovi lupini, jadrati proti Port Arturju, je res občudovanja vreden. Pač sta imela kompas v rokah in vedela sta tudi, da se morata držati severne smeri, sicer pa je bilo popolnoma od slučaja odvisno, ali sploh še kedaj in kje stopita na suho zemljo. Čeprav sta se dobro premočila in se jima ni ravno najbolje godilo, sta vendar imela dosti energije izvršiti svojo namero.

Ker sta okoli ene po polnoči zagledala četo japonskih bojnih ladij in sta se bala, da bi ju opazili, sta izpremenila svojo smer in sta zdaj jadrala vzporedno z obrežjem. Šele po precejšnjem času sta se zopet upala pluti v prejšnji smeri proti celini. Toda ob solnčnem vzhodu sta zapazila v veliko svojo nevoljo, da sta zašla precejšen kos od svoje prave poti. Škodo pa sta hitro popravila in usoda jima je bila tako ugodna, da sta stopila kmalu po sedmi uri na zgodovinska tla Port Arturja!

Samo ob sebi je umevno, da njuno veselje ni bilo majhno. Emerson, kot pravi Amerikanec, je menil, da najbolj dá duška svojemu veselju, ako začne tuliti in kričati v znamenje zmagoslavja, toda še v zadnjem trenutku se je domislil nečesa pametnejšega in je menil, da je najbolje, ako izprazni na ta račun tri steklenice piva. Komaj sta zasadila na svoj čoln francosko zastavo, se približa ruska torpedovka, ki je v svoji radovednosti in postrežljivosti hotela vedeti, česa želita nenavadna gosta. Poročevavca sta ji odjadrala nasproti in sta dobila od koman-

danta dovoljenje stopiti na krov, kjer so ju pozdravili z veliko prisrčnostjo, potem ko so pregledali njih popirje. Vendar se je moglo le toliko opaziti, da so se nekoliko hladneje obnašali proti Emersonu, katerega so smatrali kot Amerikanca za prijatelja Japoncev.

Oba sta se smela peljati na torpedovki v notranje pristanišče in sta videla pri tej priložnosti neko rusko in neko japonsko potopljeno torpedovko. Morska pot za torpedovke, ki so švigale med Port Arturjem in med Laotišanom semintja, je bila označena z majhnimi zastavicami, ki so naznanjale lego min, položenih v pristanišču.

Pred takoimenovanim Zlatim gričem so stale tri bogato obtovorjene japonske tovorne ladje, katere so Rusi kot dobrodošel plen kaj radi odpeljali. Ostanke različnih od Japoncev pri vhodu v pristanišče potopljenih ladij, so že bili večinoma razstrelili in tako spravili s poti.

Poročevavca so izkrcali ob vznožju Električnega griča, kjer je bila usidrana ladja „Odvažni“, ladja komandirajočega admirala Lošinskega, dokler je ladjevje neaktivno; pozneje prenesejo admiralovo zastavo na „Retvizana“. — Emerson in van Lamberghe sta bila takoj odpeljana od častnika na krov „Peresvjeta“, ki je ležal v notranjem pristanišču. Tu so jima ponudili malo krepčil. Komaj sta se nekoliko poživila, ko pride na krov adjutant generala Steslja, ki je izrazil željo, naj bi se tujca potrudila h komandantu.

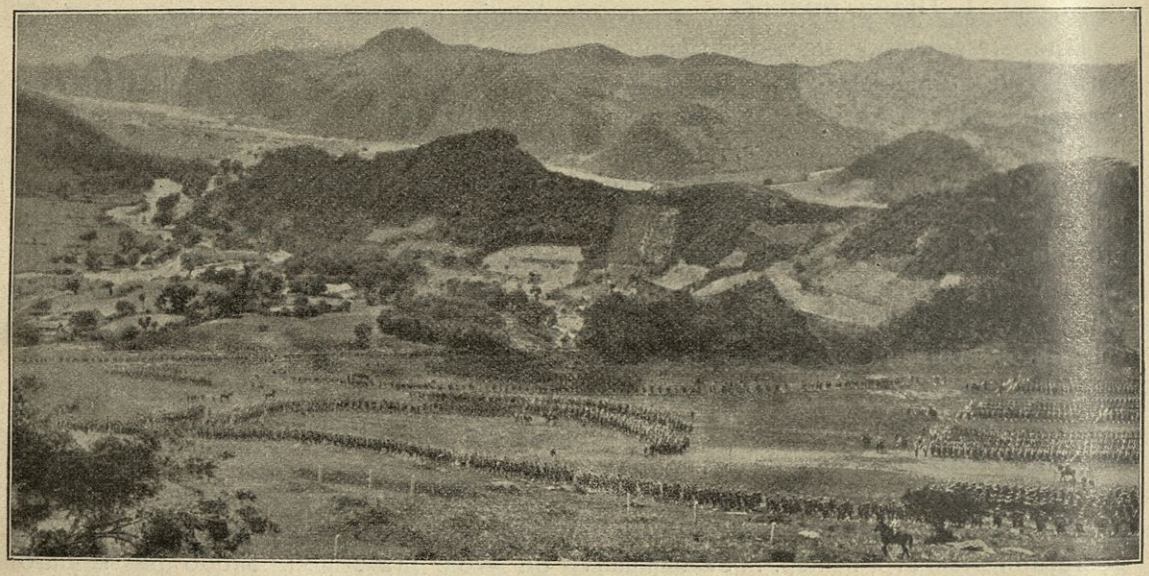

Zadnje zbiranje Okujeve armade pred bitko pri Ljaojanu.

Pri vstopu v generalovo stanovanje so ju peljali v sobo, v kateri sta sedela dva moža. Prvi je imel krasno uniformo, ki je označevala adjutanta; to je bil oberst Reiß. Drugi pa je bil mož, v čigar rokah je bila usoda trdnjave in njene posadke, general Steselj. Nosil je vojaško suknjo kakor vsak navaden vojak brez svetinj in raznih odlikovanj in kineške suknene škornje. Tako se je zgodilo, da ga poročevavca takoj niti poznala nista. Njegova črna, že skoro posivela brada, rdeče obličje in plečata postava se je ujemala z znanimi popisi generala.

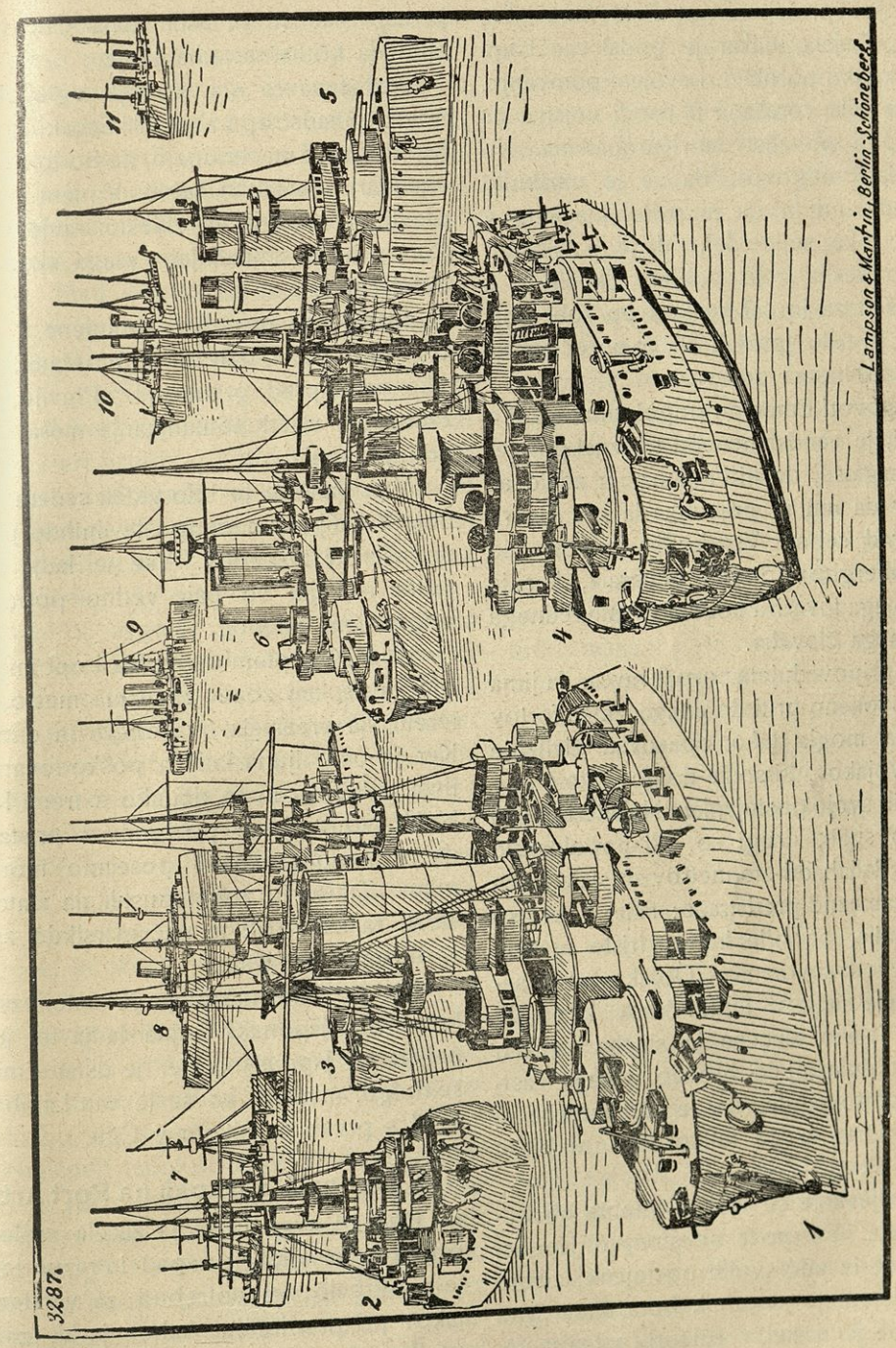

Baltiško brodovje.

Častnika sta sedela ob pisalni mizi v sobi, ki je bila sicer prazna in okrašena edino z dvema velikanskima vazama. Razun tega so visele po stenah različne fotografije v precejšnjem neredu, največ Kuropatkinove slike.

Ko sta poročevavca vstopila, sta častnika vstala, jima stisnila roke in ponudila stole.

Najprej je vprašal oberst Reiß francosko, odkod prihajata, nakar je podal van Lamberghe kratko poročilo o svojem potovanju. Nato sta bila vprašana o usodi vojstva na severu pod poveljstvom Kuropatkina. Ko se je glasil odgovor, da se je umaknilo proti Mukdenu in da je prišel Ljaojang v japonske roke, se je zdelo, da je to žalostno poročilo Šteslja zelo pobilo. Skočil je s svojega sedeža in šel večkrat po sobi gorindol in je nato vprašal, ali sta poročevavca o tem popolnoma gotova.

Dasi govori Emerson popolnoma gladko francoski, je vendar general spoznal po njegovem naglasu, da ni Francoz, in zdelo se je, kakor da mu ni prijetno, da ima Amerikanca pred seboj. Vendar se je posrečilo van Lamberghu pomiriti generala, ker je slikal svojega tovariša kot zelo častivrednega in poštenega človeka.

Dalje pripovedujeta poročevavca, da jima je bilo dovoljeno priti do enega izmed fortov in da sta mogla tako opazovati življenje hrabrih vojakov, ki so že dolgo vrsto mesecev branili svoje postojanke. Nekateri vojaki so ravno spali, drugi so pili popoldanski čaj; v razdaljah od sto metrov so stale izven forta posamezne predstraže; tiste, katere so bile najdalje, so bile komaj tristo metrov oddaljene od sovražnika. Obleka čet je seveda kazala sledove težkih časov, ki so jih preživeli. Kako težavna je služba na teh pozicijah, dokazujejo besede nekega častnika, ki pripoveduje, da že štiri mesece ni prišel iz forta in že toliko časa ni bil v mestu.

Obstreljevanje se vrši večinoma ob belem dnevu. Po noči ne streljajo Japonci radi, da ne izdadó svojih postojank; znano je tudi, da rabijo smodnik brez dima. Van Lamberghe je naštel v eni uri petnajst velikih granat, ki so padle v okolici starega mesta. Tam so Japonci že provzročili precejšnjo škodo, zlasti starim, slabo zidanim hišam se poznajo posledice obstreljevanja. Žita je baje zadosti in mlin dela dan in noč, tako da kruha ne zmanjkuje.

Poročevavca sta si baje ogledala tudi novo, tronadstropno bolniščnico, ki jo ravnokar zidajo. V mestu upajo, da bodo poslopje v januarju že lahko rabili. V njem je, kakor pravijo, prostora za dvesto ranjencev. V Port Arturju se nahajajo vsega skupaj štiri bolniščnice.

Konje ima posadka shranjene v ograji, ki je pokrita z železnimi ploščami, da so tako varni pred granatami. Pravijo, da so zadnji čas vsled pomanjkanja mesa večkrat pobijali konje.

V pristanišču je bilo videti sedem velikih bojnih ladij razun mnogoštevilnih torpedovk in rušivcev torpedov. Vse te ladje in posadke na njih so baje vedno popolnoma pripravljene na boj.

Dné 29. septembra so Rusi opomnili poročevavca, naj zopet zapustita mesto, v katerem sta preživela dva dneva in eno noč. Ker je bila njuna ladjica poškodovana, so jima dali Rusi malo džunko s tremi Kinezi. Neki parnik jih je potegnil iz pristanišča; da je ostalo z minami posejano morje za njimi. Tu so ju zopet pustili na zlato prostost, za katero ju je pač marsikdo zavidal v oklenjenem mestu.

Na širokem morju ju je nato vzela na krov neka japonska bojna ladja ter ju odpeljala na Japonsko, kjer je ostal Emerson še dolgo, medtem ko se je van Lamberghe vrnil s prvim parnikom v Čifu.

2. Japonski naskoki na Port Artur.

Dné 19. avgusta se je začela artilerijska priprava za splošen napad in razun tega se je poskrbelo vse potrebno za varstvo vojakov pri prodiranju, kakor jarki, začasne utrdbe itd., stvari, ki so bile v tej vojski vedno prav koristna posebnost Japoncev. General Nogi je baje tako napravil načrt, da je hotel v sredi zastaviti brezobzirno vse svoje moči, medtem ko je hotel izvršiti na

levem, zahodnem krilu samo dozdeven napad, samo nekako demonstracijo.

V sredi ruske pozicije sta se nahajala na višini, ki se je zniževala proti severo-vzhodu, dva okopa, katerih imen ne poznamo. Japonci so ju imenovali Banjuzan. Zahodno se je nahajala reduta Rojuzan in nekoliko bolj zadaj, toda popolnoma blizu, še druga reduta. Med obema se je nahajala dolina reke in tu je tvoril četverokoten, sklenjen okop z globokim in širokim jarkom resno oviro. V drugi reduti je bil obenem tudi dohod k vodovodu, kateri je obskrboval en del Port Arturja z vodo. Seveda so zato Japonci vedno nanjo merili, toda ponočni nepričakovani napadi so v tem in sledečem mesecu vedno našli Ruse čuječe in na vse pripravljene.

Dne 19. avgusta je zapadna japonska divizija tako silno pritiskala na levo rusko krilo, da se je to moralo umekniti na svojo glavno pozicijo. Tu se je posrečilo Japoncem zavzeti Grič 174 in ga tudi obdržati. Posebno koristila jim pa ta pozocija, ki so si jo s tako velikimi izgubami osvojili, ni, ker je bil imenovani grič zelo izpostavljen hudemu ognju nepoškodovanih ruskih topov. Japonci so ga utrdili, kolikor je bilo mogoče, in skoro tri tedne so si Rusi prizadevali onemogočiti bivanje Japoncem na njem, ravno toliko časa so se pa tudi Japonci trudili obdržati ga v svoji oblasti; pravijo, da so Japonci pri tem dnevno izgubili po sto mož.

Naslednji tedni so potekali med pripravami in razun enega japonskega poizkusa osvojiti si Grič 203, ki je pozneje igral tako važno ulogo, se ni zgodilo nič posebnega. Toliko pridneje pa so delali Japonci za svojim frontom: postavljali so težke in srednje topove, katere so nadomestovali tudi gorski in ladijski topovi. Kajti oboje so dobro rabili pri tem obleganju, ki je v marsikaterem oziru brez dvoma brez primera v svetovni zgodovini.

Mine in ladje, katere so dolgo časa zapirale dohod v luko Daljnega, so že bile odstranjene in razun že prejšnje železnične proge so postavili vojaške proge k različnim važnim točkam; tako je ljubljenec finančnega ministra Witteja, izborno obskrbljeni Daljni, ravno vsled svojih izvrstnih naprav v luki mnogo pripomogel k padcu Port Arturja.

Kajti popolni gospodarji morja so bili od 10. avgusta naprej Japonci in brez vsake skrbi so mogle od tedaj naprej pluti najrazličnejše transportne ladje med Daljnim in japonskimi lukami semintja. In tak živahen promet je bil tudi neobhodno potreben, ker so bile japonske vojaške izgube že v teh mesecih, ko se je obleganje pravzaprav šele začenjalo, velikanske. Število padlih so računali v tistem času, torej začetkom septembra, že na 20.000 mož in razun tega je tudi strašna in zelo razširjena bolezen „beriberi“ neusmiljeno pobirala svoje žrtve.

Toda tudi v teh tednih, katere smo označili kot čas počitka, je japonsko topništvo neumorno delovalo in general Nogi je bil prepričan, da njegovo streljanje ne bo ostalo brez učinka na oblegane Ruse. Dne 19. septembra, torej ravno mesec dni po prvem velikem naskoku, je menil japonski general, da je nasprotnikovo stališče omajano, in je dal zato povelje k novemu velikemu naskoku. Ta naskok je bil zlasti naperjen proti severo-zahodnemu delu ruskih utrdeb in res se je posrečilo Japoncem po hudem in napornem boju zavzeti dne 20. sept. lineto Rojuzan. Tukaj so prvič med obleganjem rabili bajonet. Precejšnje število topov, katerih so se Japonci obenem polastili, so Rusi, že preden so zapustili pozicijo, uničili. Znano jo, da so se v Rojuzanu nahajale vodovodne naprave, tako da je bila izguba za Ruse, četudi so jo že naprej slutili, precejšna. Toda poskus polastiti se trdnjave Etsešan se Japoncem ni posrečil in dan za dnem so jih Rusi z velikanskimi izgubami poganjali nazaj.

Tako je bil tudi ta napad pravzaprav brezuspešen; gotovo je, da Nogi ni mogel izpolniti svojega naklepa, namreč, polastiti se zunanjih utrdeb, da bi potem iz teh prodrl v pravo, notranjo trdnjavo. Dasi se je zgodilo pri utrjevanju Port Arturja mnogo napak, ker je marsikaj koristnega in potrebnega izostalo, moramo vendar priznati, da so bile napravljene utrdbe izborne, zlasti zato, ker ni sovražniku veliko koristilo, ako se je polastil te ali one. Tako se je godilo Japoncem tudi sedaj, ko so napadli fort Išan. Ko so se Rusi umeknili iz te utrdbe, so začeli takoj vsi ruski topovi v okolici meriti nanjo in so tako krepko in vztrajno streljali, da Japoncem ni bilo mogoče ostati na novi po-

General Batjanov.

ziciji in da so bili prisiljeni skriti se pod gričem v nasipih. Pridobili so torej s tem jako malo: edina korist je bila ta, da je utihnilo nekoliko topov, kateri so prej streljali na sedaj zapuščeni utrdbi.

Dne 24. septembra se je končal tudi ta naskok, in sicer z japonskimi izgubami od 3–4000 mož.

Zopet je general Nogi spoznal, da ruska moč še ni opešala in da ima opraviti s hrabrim in prebrisanim nasprotnikom.

Zelo zanimivo je, da so v tej najmodernejši vojski vseh vojsk začeli zopet rabiti ročno bombo, katere so se posluževali pred nekoliko stoletji. Zdi se, da so se tega orožja spomnili Japonci, in ako smemo verjeti nekemu Štesljevemu poročilu, so za bombe rabili prazne posode za konserve, zabojčke in škatljice, katere so napolnili z razstrelji-vimi snovmi, spodaj vtaknili vžigalno vrvico in jo ravno pred napadom zažgali. Če so bili tedaj zadosti blizu sovražnika, so vrgli tako bombo z roko.

Istega sredstva so se posluževali tudi Rusi in sicer, kakor se nam zdi, posebno srečno in z nenavadnim uspehom. Jasno je, da so ravno branitelji pri rabi takih sredstev na boljšem, ker so mogli bombe natančneje metati kakor kak napadajoč in že utrujen japonski vojak. Tako so Japonci dne 23. septembra zavzeli na severo-zahodni črti neko višavo. Ob solnčnem svitu se je posrečilo Rusom tako se približati Japoncem, da so mogli vreči uspešno veliko število takih ročnih bomb. Nepričakovana eksplozija bomb, ki je provzročila pri Japoncih strašno razdejanje, je spravila njihove čete v tako brezumen strah, da so začele bežati in so se na begu zapletle v napotja iz žic, skozi katera so sicer prejšnji dan napravili pot, a jih vendar niso popolnoma odstranili. Tukaj so jih baje vse pobili.

Medtem so že Japonci dobili 28 centimeterske topove in jih primerno razpostavili. Štirje so začeli streljati z Volčje gore, dva pa od zapadne strani sem. Že v prvih dneh oktobra so napravili precejšno škodo, ker se jim je posrečilo z granatami doseči port-artursko luko in poškodovati bojno ladjo „Pobjeda“. Še večjega pomena pa je bil moralični učinek na posadko v Port Arturju, kajti to so bile prve japonske granate, katere so ne posebno nežno naznanjale začetek konca in pokazale, da ne bodo niti mesto, niti arzenal, niti ladje dolgo več na varnem.

Iz dejstva, da so v tistih tednih težki topovi merili ravno na luko in na bojne ladje, moremo sklepati, da Japonci niso bili

popolnoma gotovi o tem, ali je portarturska posadka v resnici in za dalj časa nesposobna za boj. Ko bi oni vedeli, v kakem položaju so bile ladje, bi si bili prihranili tiste granate in rajši merili na forte in utrdbe. Sicer pa so poskusili od začetka do srede oktobra več manjših naskokov, kateri pa so ostali pravzaprav brez uspeha, dasi so stali kakor tudi prejšni mnogo žrtev.

Nov, tretji splošni veliki napad se je začel dne 26. oktobra in bi moral, kot so prezgodaj razglašali japonski listi, dne 3. novembra, ob rojstnem dnevu mikadovem, premagati uporno trdnjavo. V resnici so se topov do bajoneta in ročne bombe. Poročevavci ne morejo prehvaliti ruske brambe, in če hočemo dobiti pravi vzrok teh uspehov, moramo vpoštevati predvsem prodirajočega, ofenzivnega duha, s katerim so znali napolniti svoje vojake ruski generali, in med njimi zlasti Kondratenko in Smirnov.

Dné 3. novembra se je Japoncem z izgubo najmanj 7000 mož posrečilo zavzeti samo sprednje utrdbe, ki so bile daleč oddaljene od glavne obrambne črte. Pravi sprednji pas pa je bil še vedno v ruskih rokah. Dné 6. novembra so še enkrat poskusili z nepričakovanim napadom zavzeti

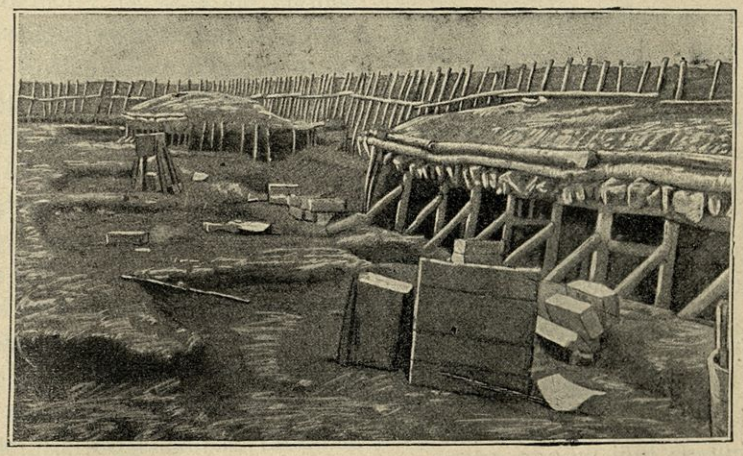

Ruski zakopi v Mandžuriji.

vršile tiste dni v japonskih mestih velike slavnostne priprave in gotovo so upali, da bo general Nogi do tega dne dosegel svoj cilj.

Tako so napeli Japonci dné 26. oktobra skoro vse svoje moči in začeli tretji splošni napad in sicer zopet proti severnemu frontu. Res se je posrečilo Japoncem zopet prodreti za nekoliko korakov in pridobiti si tuintam neznatnejših uspehov. Toda prednje črte tudi sedaj niso mogli predreti. Bojevali so se z nenavadno trdovratnostjo in besnostjo in porabili vse orožje od 28 *cm*-Grič 203, toda brez uspeha. Tudi napad na Kikvan v sredi novembra je bil odbit z velikimi izgubami. Tako so morali opustiti sladko misel na proslavitev mikadovega rojstnega dné in najrazličnejše pripravljene okraske za tokijske ulice lepo spraviti „pod streho“ za drugo priliko.

Sploh so mučile vplivne japonske državnike in tudi mikada samega težke misli. Nihče ni pričakoval, da bo vojska lahka. Kar se pa tiče Port Arturja, so bili vsi prepričani, da ne bo mogel tako vztrajno in uporno kljubovati. Sedaj pa so izgubili v

nekoliko mesecih že neštete tisoče vojakov — konca pa niso mogli nikjer dogledati. Japonci so bili v sitnem položaju: Rusi so vedno dobivali izvrstnega vojaškega materijala iz Evrope, tisoči in tisoči, ki so stali pred Port Arturjem, pa niso mogli Ojamu prav nič pomagati. Priznati jim moramo res nenavadno vztrajnost, da niso odnehali niti za las od svojega programa in da se niso bali niti največjih žrtev, dokler ni Port Artur — p a d e l.

3. Nadaljnji napadi.

Ko je general Nogi pri tretjem splošnem napadu zopet izgubil velikansko število pogumnih častnikov in vojakov, dasi ni prišel dalj kot do pasu zunanjih utrdeb, je sklenil v rovih se bližati trdnjavi. Vzrok temu sklepu je bila morda tudi nevolja in skrb, katero so na Japonskem pri vsakem ponesrečenem napadu vedno glasneje izražali. Japonski listi so najbrže opominjali Nogija, naj odloži vrhovno poveljstvo, in po Evropi se je večkrat raznesla vest, da je to tudi storil. Značilno pa je to za Japonce, da so hoteli razglasiti za nesposobnega tistega poveljnika, kateri ni imel pravzaprav velikih nesreč v boju, ampak je samo rabil veliko časa za izvršitev svoje težavne naloge, ki je tirjala vrhutega tudi mnogo žrtev.

Začelo se je torej težavno, premišljeno delo — kopanje rovov, in sicer najprej proti severnim utrdbam Kikvančang, Erlungšang in Sungtsušang. Rusi so se poprijeli iste taktike, polagali protirove in včasih prav energično napadali Japonce iz trdnjave.

Dné 20. septembra so menili Japonci, da je pripravljalno delo dovolj dovršeno in so naskočili imenovane forte. Dasi se jim je večkrat posrečilo vdreti v utrdbe in prekoračiti jarke, so jih vendar junaški Rusi vedno pognali nazaj. Dné 24. novembra so se Japonci umeknili in junaška posadka se je zopet veselila novega, dasi za drago ceno kupljenega uspeha. Pri vseh teh bojih se je bojeval mož proti možu. Bajonet, puškino kopito, revolver in ročna granata je bilo navadno orožje, ali pa je pograbil mož moža in se zvalil v tesnem objemu z zidu in ob obronku navzdol.

Medtem je prišla Japoncem v Dalnji precejšna vojaška pomoč, katero so tudi po postojankah razdelili, tako da se je mogel dné 26. novembra začeti četrti veliki naskok. Namerjali so zavzeti takoimenovano Visoko goro, katero so zvali tudi Rojuzan ali Grič 211. Ta in zraven njega ležeči Grič 203 sta bila posebno dobro utrjena in tudi zaradi njune oblike se jima je bilo težko približati. Zraven teh dveh gričev je stal še tretji, namreč Akazaka. Ti griči so bili velikega pomena zaradi svoje visočine in zaradi lege, katero so zavzemali z ozirom na ostale portarturske utrdbe. Umljivo je torej, da so se i Rusi i Japonci bojevali z enako unemo.

O teh bojih poroča ruski častnik takole: „Od tistega časa, ko so Japonci napadli dné 28. novembra Visoko goro, smo se neprestano bojevali. Strmi, peščeni obronki griča so bili tuintam pokriti s snegom, ko so Japonci začeli bitko, v kateri junaški čini niso bili prav nič nenavadnega in katera je bila tako krvava, da so se zgražali celo hladnokrvni junaki portarturski.

Japonci so bili prisiljeni lezti po strmih obronkih, ne da bi mogli tudi sami streljati, nasproti odprtim žrelom pušek in topov, ki niso morda še nikdar bruhali bolj gotovo in bolj grozno ogenj in — smrt. Zraven sem bil in zdelo se mi je, da ne more meso in kri niti en trenutek prenesti takega ognja. Cele kompanije sovražnikov so padale naenkrat, toda vedno so vstajale nove, ki so prodirale besno in odločno naprej. Njihove hrabrosti ne morem zadosti prehvaliti, a tudi junaštvo naših čet je bilo nad vsako hvalo. Pogosto se je bojeval mož proti možu, tako da so vojaki nastavljali cevi svojih pušek na prsa nasprotnikov in streljali ali rabili bajonet kakor sabljo.

Obronek gore je bil pokrit z mrtvimi trupli in sneg je bil ves rdeč od krvi ranjencev, izmed katerih so se nekateri splazili na mesta, pokrita s snegom, da bi jim ta ohladil pekoče rane in olajšal smrtne bolečine. Slednjič smo se — kakor je običajno v takih slučajih — umeknili nazaj in prepustili delo, da poženejo sovražnika z vrha, svojim topovom bližnjih fortov.

Neki dogodek se mi ne bo nikdar izbrisal iz spomina. Ko je japonski zastavonosec prišel na vrh in zasadil zastavo v zemljo, je planil neki velikanski ruski narednik z besnim krikom iz vrste umikajočih se tovarišev nazaj na višino, pograbil zastavo, jo raztrgal z rokami in zobmi in omagal, zadet od sedmih sovražniških krogelj.

Ko so se Japonci vsled ognja topov umeknili, smo mi zasedli goro. Drugi in tretji napad je bil podoben prvemu, dasi je bil drugi najhujši izmed vseh, ker smo se bojevali skoro samo iz neposredne bližine. Usmiljenja ni poznal nihče. Ko so se pri tretjem napadu začeli Rusi umikati, toda še vedno obrnjeni proti sovražniku, je splezal japonski zastavonosec, visoko vihteč zastavo v roki, na vrh in padel mrtev na tla. Takoj je vzdignil drugi zastavo, toda v istem trenutku omagal, zadet od mnogih krogelj. Ta slika se je vrstila šestkrat. Ko je slednjič deveti mož prijel za zastavo, je zaklical ruski častnik: „Ne streljajte na moža z zastavo, saj jo bodo vendar zasadili."

Japonci so se poslužili pri tem napadu z dobrim uspehom nenavadnega sredstva. Nakopičili so velike grmade iz oglja in žitnih snopov ter jih zažgali, ko je veter pihal nasproti Rusom. Požar je bil velik. Plamen in dim je prisilil Ruse, da so se umeknili.

Rdeči žar je obseval sliko, groznejšo in strašnejšo, nego si jo je mislil kdaj Dante. Do takrat so Japonci gotovo že bili izgubili 2000 življenj. Naše izgube so bile pod dva tisoč. Ves obronek je bil v pravem pomenu besede pokrit z mrtveci in ranjenci. Jarki so bili potoki krvi in vsaka višja točka, vsaka gruda, vsaka puška, vse je bilo rdeče pobarvano.

General Šteselj je rekel: „Lahko bi si zopet osvojili goro, toda ni tolike važnosti za nas, da bi mogli opravičiti vse nadaljnje žrtve".

Napadu je sledilo peturno premirje, da se pokopljejo mrtveci. Treba je bilo zelo hiteti in Japoci so se gotovo večkrat strašno zmotili. Cele kupe mrličev, med katerimi so se gotovo nahajali tudi obnemogli ranjenci, so pometali v jame in jarke. V temi in v mrzlični naglici, s katero so delali, niso mogli razločevati med mrtveci in ranjenci. Komaj eden izmed častnikov, kateri so branili grič, je izšel nepoškodovan iz boja in število padlih mladih častnikov je bilo neizmerno veliko.

Port Artur je molčeč, izmučen: samo grom topov odmeva. Rusi varčujejo s svojo municijo in streljajo samo takrat, kadar so si gotovi uspeha. V fortih živi še 16.000 mož in ti imajo malokdaj kak trenutek miru. Vsi generali razun Šteslja ležé s svojimi vojaki v fortih. Vsako poslopje v mestu je manj ali več poškodovano.

Port Artur ni bil nikdar strašnejši kakor v noči 9., ko so japonske granate večkrat zadele v bolniščnice in ubile sedem bolnikov. Drugi bolniki, ki so mogli bežati, so tekli po ulicah, pokritih s svežim snegom. V svojih belih, bolniških oblekah so bile te blede, ranjene in onemogle postave naravnost strašne. Minilo je precej časa, preden se je straži posrečilo, da so spravili ljudi zopet v bolniščnice, in mnogo jih je umrlo vsled mraza, kateremu so bili precej časa izpostavljeni. V bolniščnicah leži sedaj 8000 bolnikov in ranjencev."

Neki drugi ruski častnik, kateri je prišel v Čifu, pripoveduje, da je vrh Griča 203, katerega so si Japonci osvojili s tako veli-

kanskimi žrtvami, bil zaseden samo od 600 Rusov. Vendar se to ne ujema prav s poročilom častnika Micenzova, kateri pravi, da je v tem boju poginilo blizu 2000 Rusov. Zanimivo je, da so tudi tukaj, kakor v Šaho, najhujši sovražniki med premirjem stopili iz svojih rovov in da so Rusi pokazali Japoncem svojo naklonjenost s tem, da so jim podarili šest steklenic konjaka. Japonci pa so „prijateljem“ poplačali dobroto z več dolgo braniti. Saj so Japonci vzeli Grič 203, ki je bil velikanskega pomena za trdnjavo, ker se je z njega obvladoval celi položaj. Topov sicer Japonci še niso mogli postaviti nanj, ker so bili vsi griči v okolici zasedeni od Rusov. Kljub temu pa je bil ta grič zanje zelo znamenit: z njega so namreč opazovali, kako padajo japonske kroglje v mesto in v pristanišče, in dajali navodila svojemu topništvu, kako naj strelja.

Japonci po boju ogledujejo svoje mrliče.

osmimi steklenicami piva. Piva namreč ni več bilo v Port Arturju. Ko so dejali japonski častniki svojim ruskim tovarišem: „Vi ste hrabri“, je odgovoril general Smirnov, komandant forta: „Nismo hrabri, temveč se razumemo na svoje delo.“

S tem je bila že skoro odločena usoda trdnjave. Ni se sicer še moglo reči, koliko časa preteče, preden zaplapola japonska zastava na portarturskem zidovju, toda gotovo je bilo, da se Rusi ne bodo mogli

Devet dni po zavzetju Visoke gore je zadela oblegano posadko ravno tako velika in nič manj občutna izguba – ubit je bil namreč general Kondratenko. Ta izvrstni general je bil namreč po svoji priljubljenosti pri vojakih, po nenavadni, neutrudljivi vztrajnosti in po svoji neumorni znajdljivosti duša vsega obrambnega gibanja v trdnjavi. Japonska kroglja je priletela v velikem loku in pobila generala in vse ljudi, ki so bili z njim. Steselj je baje enkrat rekel, da je

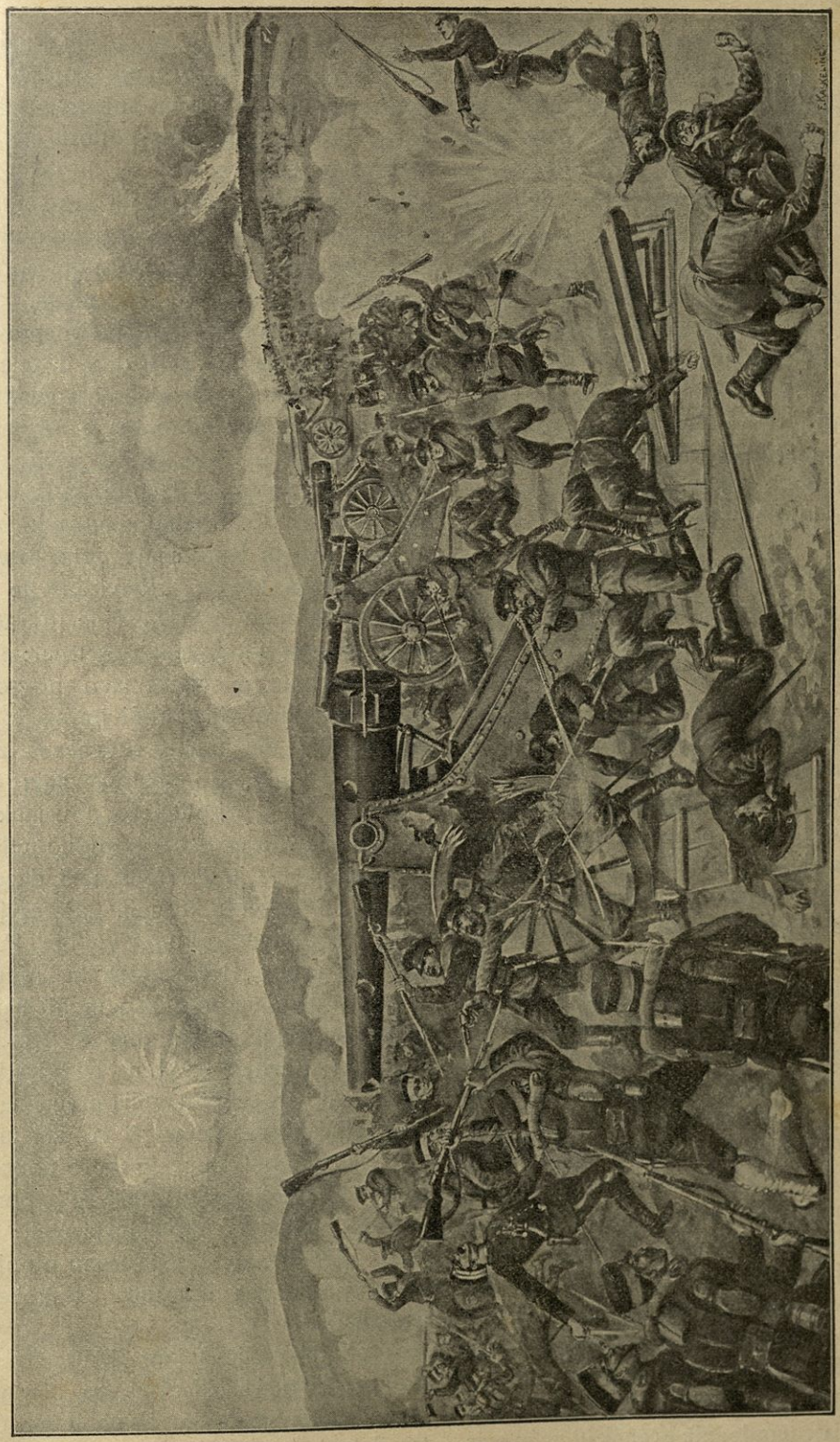

Japonci vzamejo portartursko utrdbo.

Kondratenko njegova desna roka, in če mu to odbijejo, da mora levico podati sovražniku v znamenje, da se je vdal. Ali so te besede resnične ali ne, tega ne vemo, toda to je gotovo, da je bil Kondratenko vodja cele defenzive in da je imel nenavaden dar, da je znal navdušiti častnike in vojake za junaško požrtvovalnost in, kar je še važneje, vzpodbuditi jih k inicijativi.

Kaj je bila pravzaprav Stesljeva uloga, ali je kot komandant kaj storil, tega ne vemo in morda popolnoma gotovo tudi nikdar vedeli ne bomo. Toda v svojih precej temnih brzojavkah je Steselj namignil, da je izgubil s Kondratenkom nekaj koristnega in nenadomestljivega.

4. Japonci obstreljujejo luko.

Ko so Japonci zavzeli Grič 203, so začeli njihovi topovi takoj obstreljevati rusko brodovje, katero se je nahajalo v različnih delih luke. Hoteli so si biti popolnoma gotovi, da so ruske ladje nerabne. Hoteli so pa tudi oprostiti svoje brodovje, ker je bilo baltiško brodovje že poldrugi mesec na poti, japonske ladje pa so nujno potrebovale popravila.

Začeli so meriti na posamezne ruske ladje, in te se niso mogle več skriti v vzhodni del luke, kjer so bile prej na varnem. Kajti sedaj so dosegale japonske kroglje vse dele obsežne luke.

Obstreljavanje se je začelo dne 3. decembra in je trajalo do 12. istega meseca. Glavni cilj japonskim topovom so bile velike ladje „Retvizan“, „Poltava“, „Peresvjet“ in „Pobjeda“, dve križarki „Palada“ in „Bajan“, topničarka „Giljak“ in minonosec „Amur“, ki so v nasprotju s „Sevastopolom“, ki je med obstreljevanjem vedno zapuščal ob jutranjem svitu svoje mesto, ostajale v istem položaju. Na razne načine so razlagali položaj teh ladij. Misel, da so bile vse že ob žačetku obstreljevanja nerabne in da se celo niso mogle nič premikati, je neverjetna. Prej bi verjeli, da so bili Rusi prisiljeni vsled potrebe porabili vojake in topove z ladij v bojih na suhem. Trdilo pa se je tudi, da so Rusi odprli na svojih ladjah spodnje ventile in jih tako potopili v plitvi vodi, da bi jih tako vsaj nekoliko obranili razdirajočih japonskih krogelj. Toda to poročilo nasprotuje japonskim opazovanjem med obstreljevanjem.

Japonci so topove z ladij spravili na suho. „Pobjeda“ je bila dne 3. decembra šestkrat in dne 5. decembra sedemkrat zadeta; dne 8. decembra se je že zelo nagnila na stran, tako da se je z zahodne strani videl že oni del ladje, ki je bil sicer pod vodno črto. Srednji dimnik je bil zelo poškodovan in ladja se je potopila v vodo do glavnega krova. „Retvizan“ je bil v prvih dveh dneh obstreljevanja 19krat zadet in zaradi tega je tudi veliko pretrpel; osmega dne popoldne je bil že tako pogreznjen, da se je dotikal dna; tudi on se je precej nagnil, tako da je bil skoro ves zgornji krov pod vodo. Po obstreljevanju dne 9. je segala voda pri plimi do poveljnikovega stolpiča. Ravno tako se je godilo tudi „Poltavi“, katera se je potopila že 5. decembra, zadeta od devetih krogelj. „Peresvjet“ je ležal z zgornjim krovom v vodi in „Palada“, ki je stala med „Retvizanom“ in „Amurjem“ in katere Japonci zato niso mogli natančno opazovati, se je začela dne 8. dec. počasi potapljati; pozneje se je na tej križarki unel ogenj, tako da se je nagnila precej na stran. Tudi „Bajan“ se je užgal ta dan in se je tako zelo nagnil, da se je skoro popolnoma prebrnil. Minonosec „Amur“ se je pogreznil dne 8., zadet od devetih krogelj; topničarka „Giljak“, ki je stala tesno ob obrežju, se je pogreznila na dno, prestreljena na devetih krajih.

Med obstreljevanjem ladij so veliko tudi trpela ruska skladišča za blago, zaloge in druga poslopja, ki so ležala ob notranji luki in v bližini arzenala. Dne 5. de-

cembra je unela neka kroglja, ki je padla v poln magazin, tako velik ogenj, da so ga komaj zadušili. Dne 13. so merili japonski topovi zlasti na arzenal, skladišče torped in na ladje, ki so bile tam v bližini. Skladišče za torpede je gorelo celo uro in izmed ladij so bile tri razdejane in ena pogreznjena.

Kljubu živahnemu streljanju pa Japonci niso mogli veliko škodovati ladji „Sevastopol“, o kateri so menili, da je bila usidrana v vzhodnem delu luke; videli so namreč s svojih pozicij samo njene jambore in zgornji del, medtem ko je vse ostalo zakrival neki hrib. Vendar so spravili Rusi zaradi varnosti ladjo vsak dan ob jutranjem svitu v zunanje brodišče, kjer so jo mogli sovražniki samo indirektno obstreljavati in kjer je zaradi slabega vremena ni bilo mogoče zadostno opazovati. Japonci so torej poklicali na pomoč svoje torpedovke. Te so napadle „Sevastopola“ ponoči dne 9. dec. in temu napadu sta sledila dva nova dne 12. in 13. Toda ti poskusi so ostali brezuspešni, ker je „Sevastopol“ vedno prepodil sovražniške torpedovke s svojim vztrajnim in silnim ognjem, ki bi bil gotovo še silnejši, ko bi „Sevastopol“ ne bil moral odati precejšen del svojih topov oblegani trdnjavi. Kljubu majhnemu število topov je uničil eno japonsko torpedovko, tako da so jo morali pripeti in odvleči iz boja, in občutljivo zadel tudi tri druge. Dne 14. zjutraj je močno snežilo in tega ugodnega trenutka sta se poslužila dva oddelka japonskih torpedovk ter sta napadla „Sevastopol“. In to pot je že utrujeni ruski ladji odpovedala sreča, zadela jo je nasprotna torpeda, tako da se je potopila do torpedne cevi. Naslednjo noč se je napad ponovil s šestimi oddelki torpedovk in je trajal do drugega jutra. V tem boju je več ruskih krogelj zadelo neko napadajočo ladjo, vsled česar se ta ni mogla več gibati; tudi poveljnik in pet mož je bilo ubitih. Drugo ladjo, ki je poškodovani hitela na pomoč in jo pripela ravno v najhujšem ognju, je zopet zadelo več granat. Težko poškodovano torpedovko so torej morali prepustiti usodi in so se zadovoljili s tem, da so rešili z nje vojake. Še neko drugo japonsko ladjo so Rusi tako srečno zadeli, da je bila nekaj časa nerabna v boju; vendar se je Japoncem posrečilo spraviti jo na varno. Mrtvih in ranjenih je bilo 24 mož. Japonska opazovalna postaja je opazila, da se je izmed ruskih ladij, katere so se razun „Sevastopola“ udeležile boja, (oklopnica „Odvažni“ in več rušivcev torpedovk) potopil s polomljenimi jambori eden rušivec torpedovk. Toda tudi moč „Sevastopola“ je pojemala. Torpedo — neki ruski ujetnik je izjavil, da jih je osem zadelo torpedno mrežo ladje — je napravil skoro osem čevljev veliko luknjo v spodnjem delu. Voda je vdrla v notranji del ladje — ves trud in ves napor zastonj: ladja se je začela potapljati in se je slednjič potopila, potem ko so porabili sovražniki zanjo najmanj 150 torpedovk!

Razun imenovanih ladij so Japonci potopili še pred kapitulacijo Port Arturja tudi ladji „Gajdamak“ in „Vzadnik“, ki sta pripadali k sibirskemu oddelku, ter tri rušivce torpedovk. Po predaji trdnjave so Japonci zasledili v luki še več pogreznjenih ladij, katerih med obstreljevanjem luke niso mogli opaziti in izmed katerih so nekatere gotovo Rusi sami potopili. Nekaterim ruskim rušivcem torpedovk pa se je posrečilo med hudim snežnim viharjem predreti japonsko blokado in dospeti v Čifu, kjer so jih razorožili.

V Rusiji nekaj časa sploh niso hoteli verjeti, v kakem slabem položaju da je portarturska posadka, odkar so se Japonci polastili griča 203. Dvomili so namreč, da bi bila omenjena gora tolike važnosti z ozirom na celo trdnjavo. Zato so tudi trdili, da so poročila admirala Toga namenoma napačna in neresnična in da merijo samo na to, da

bi premotíla in zbegala baltiško brodovje, ki je že bilo na poti proti Port Arturju. Ko so pa tudi od ruske strani potrdili to vest, so skušali to neprijetno resnico na ta način prijetno razlagati, da so rekli: To, da so se Japonci spravili na brodovje v Port Arturju, je najboljše znamenje, da so popolnoma obupali, da bi se mogli polastiti kdaj trdnjave same.

Kako pameten in previden je bil ta japonski korak, da so namreč uničili portartursko eskadro, so pokazali poznejši dogodki. Japonci so namreč morali preprečiti, da bi bila portarturska luka ob prihodu baltiškega brodovja — brez ozira na to, v čigavih rokah da je trdnjava sama — močna opora ruskim ladjam, in so morali skrbeti za to, da oproste do tistega časa svoje brodovje izpred Port Arturja, da se more postaviti proti novemu sovražniku. Ta namen so tudi dosegli. Večina ladij je lahko že pred izročitvijo trdnjave odplula izpred Port Arturja in je bila na razpolago proti ruski moči, ki se je nahajala na severu, in proti ruskemu brodovju, ki se je upov polno pomikalo sem od juga.

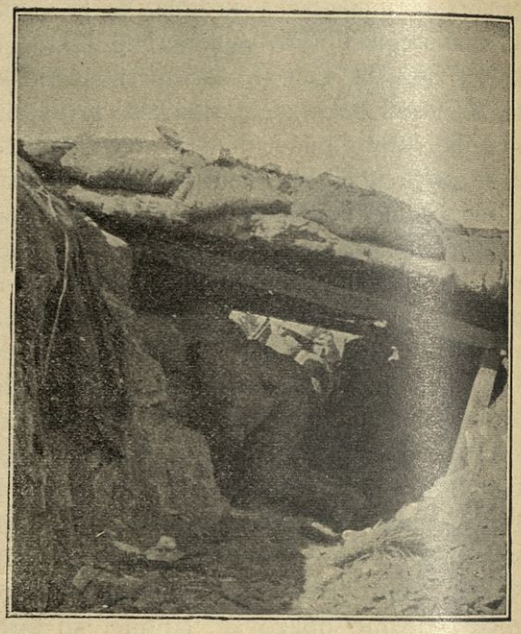

Japonski general Cuhigu med obleganjem Port Arturja.

5. Poslednji boji.

Že v prvih dneh decembra so se raznesle v javnosti vesti, po katerih bi se moglo sklepati, da se nahaja Port Artur v slabem položaju. — Po poročilih ruskih ujetnikov so morali zmanjšati dnevne deleže in kruh pripravljati iz slabejših žitnih vrst; tudi tifus in dizenterija sta bila razširjena. Ta poročila so sicer uradno zanikavali, toda ruski in japonski glavni stan sta jih potrdila. Dasi je bila blokada cel čas obleganja le nepopolna in so jo večkrat prodrle ne le kitajske džunke, ampak celo parniki, ki so tako prinašali municije in hrane, je bilo vendar na ta način trdnjavi malo pomagano, ker so bile potrebe prevelike, da bi jih mogle pokriti tako majhne množine hrane in streliva. Tudi prevažanje oseb in poročil iz trdnjave in vanjo

Japonska vojna pekarna.

je bilo jako težavno in zelo nevarno, deloma zaradi japonske blokade, deloma pa zaradi nezanesljivosti kitajskih mornarjev na džunkah. Ko je bila slednjič v prvih dneh decembra še postaja brezžičnega brzojava ob podnožju Zlate gore (na takoimenovani električni skali) vsled neprestanega obstreljevanja uničena, se je položaj v trdnjavi še shujšal, ker ni dobivala nobenih poročil niti z mandžurskega bojišča, niti o baltiškem brodovju, od katerega je še vedno upala pomoči in rešitve.

Ker je japonska artilerijska postaja na Griču 203 obvladovala ne samo celo luko, ampak tudi vse dele mesta, so se seveda povsod kazale škodljive posledice njenih krogelj. Zato je lehkó umljivo, da so ob obstreljevanju tudi bolniščnice veliko trpele,

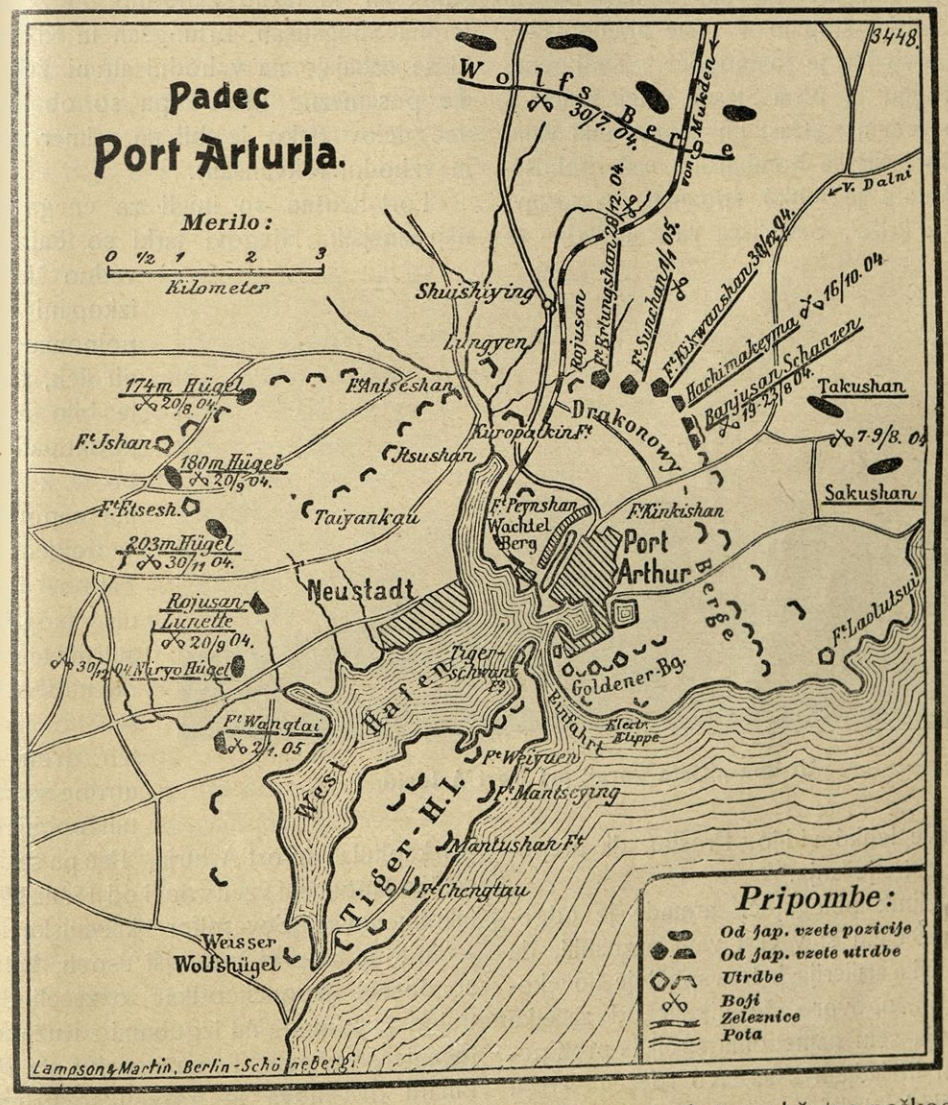

da je bila marsikatera občutno poškodovana ter da je bilo tudi veliko ranjencev (po zadnjem poročilu Stesljevem na carja jih je ležalo 14.000 in vsak dan jih je še prišlo 300 novih!) na bolniških posteljah nanovo ranjenih in celo ubitih; tudi dva zdravnika

in ena postrežnica so bili smrtno poškodovani. Ta kruta dejstva so narekovala generalu Šteslju v že imenovanem poročilu obupne besede: „Sovražnik nas obstreljuje dan in noč povsod z 11 colnimi topovi. Zlasti je naperjen njegov ogenj proti bolniščnicam in lazaretom, ker vé, da vsi naši ranjeni junaki zopet stopajo v vrste brambovcev, kakor hitro jim je to mogoče.“ Tudi generalu Nogiju je pisal Šteselj v tej zadevi s temi besedami: „Čast mi je naznaniti vam, da vaša artilerija bombardira naše bolniščnice, katere je lehkó spoznati po zastavi ‚rdečega križa‘. S stališča vaše artilerije se te zastave lehkó vidijo. Prosim, da prepoveste obstreljevanje.“

Utrdba „Zlata gora“ pri Port Arturju.

Poveljnik oblegajoče armade je odgovoril: „Štejem si v čast vam naznaniti, da ni japonska artilerija, katera spoštuje človekoljublje in ugovore, še nikdar od začetka obleganja sem namenoma streljala proti poslopjem in ladjam z zastavo rdečega križa. Največji del trdnjave se s pozicij naše artilerije ne more opazovati in, kakor vam je znano, ne dosežejo vse kroglje nameravanega cilja in to tembolj, ker topovi vsled dolgotrajnega hrabrega odpora vedno slabše zadevajo. Srčno obžalujoč, da ne morem preprečiti, da ne dosežejo naše kroglje nameravanega cilja, vam zagotavljam svoje visoko spoštovanje.“

Medtem, ko so Japonci obstreljevali luko in mesto, so obenem nadaljevali tudi svoje napade na utrdbe Taijankan, Itzušan in Antzešan, ki ležijo zahodno od železnice, ter na Sungšušan, Erlungšan in Kikvanšan, ki se nahajajo na vzhodni strani železnice. Te posamezne utrdbe pa so obstajale iz več delov (tako je bil na primer zapadni in vzhodni Kikvanšan).

Fort Itzušan so imeli za enega izmed najvažnejših. Njegovi jarki so baje nenavadno široki in izkopani v popolnoma kamenitih tleh, tako da je bilo mogoče podkopati utrdbo le z največjim naporom in v dolgem času. Zato se Japonci niso mogli polastiti niti tega forta, niti utrdbe Antzešan; o izročitvi teh dveh delov utrdbe so se morali pogajati šele pri kapitulaciji Port Arturja. Pač pa se je posrečilo Japoncem vzeti v noči od 18. na 19. dec. takoimenovani „Severnifort“ kikvanske utrdbe — in to je bil prvi znatnejši uspeh, katerega so dosegli Japonci, odkar so začeli dolgotrajno in z mnogimi izgubami združeno obleganje s suhega. Temu uspehu sta sledila kmalu dva nova — zavzeli so Erlungšan (28. decembra) in Sungšušan (30. decembra), kar je bilo za trdnjavo odločilnega pomena.

Japonci so se poslužili pri naskoku na glavni pas portarturskih utrdeb nekega sredstva, katero so smatrali ob velikem napredku topništva novejšega časa za zastarelo in ka-

terega niso rabili od obleganja Sevastopola (1854—1855) sem nikoli več: izkopali so namreč pod okopi predore, jih razstrelili ter tako razdirali močne okope. Po napornem delu, ki je trajalo pod varstvom njihovega topništva cele tedne, se jim je slednjič posrečilo zgotoviti tak predor pod nekim okopom, katerega imenujejo poročila „Severni front Tunghlikvanšana". Predor je obstajal iz dveh, 12 *m* dolgih glavnih hodnikov s štirimi postranskimi prostori in v njem sta bili baje dve toni dinamita. Dne 18. decembra — zgodaj popoldne — so predor razstrelili ter tako napravili precejšnjo vrzel v severnem in vzhodnem frontu okopa. Dva oddelka prostovoljcev sta bila pripravljena za napad; prvi je začel prezgodaj naskok, tako da ga je neka, malo zakasnela eksplozija skoro popolnoma uničila; drugi pa je udrl v utrdbo, katere posadka je bila zelo presenečena vsled napada, ker se ni začel, kakor običajno, s streljanjem topov. Začelo se je strašno klanje, ki je trajalo do polnoči in v katerem je bil pobit velik del ruske posadke. Japonci so uplenili pet manjših in dva velika topova ter veliko zalogo streliva. Rusi so najbrže mislili, da ne morejo več braniti utrdbe Kikvan, kajti general Šteselj je naznanil carju z brzojavko dné 20. decembra, katero so pa objavili šele po kapitulaciji, da je ukazal, naj zapusté fort II. Ostanki čet so se umeknili v „Orlovsko gnezdo" in „Kitajski zid"; izgube teh dveh dni je cenil Šteselj v omenjenem telegramu na 200 mož. Vendar niso mogli zapustiti forta II. pred 21., ker naznanja neka Šteslјeva brzojavka od 21. — objavljena tudi šele po kapitulaciji — da je bil Kondratenko ubit dné 20. ob 9. uri zvečer v tem fortu, in sicer od kroglje iz 11colnega topa, ki je ubila razun generala tudi šest drugih častnikov in dva podčastnika ter ranila sedem častnikov. Mogoče je, da so ti častniki ravno pripravljali, kar je potrebno, da se izvrši dano povelje, ko jih je zadela smrtna kroglja.

Razun uspešnega napada na Kikvanšan, s katerim so Japonci pridobili trdno oporo pri naskokih na vzhodne forte, so se bližali koncu tudi napadi na zapadne utrdbe Erlungšan in Sungšušan. Približno 1 *km* jugovzhodno od Gore 203 so Japonci zasedli dobro pozicijo, da bi od tukaj pripravljali napad na Novo mesto in da bi Rusom pretrgali zvezo s skrajnim, jugozahodnim fortom Liautišanom, če bi hoteli to utrdbo, katero so smatrali za nepremagljivo — morebiti v upanju na pomoč baltiškega brodovja — porabiti kot redut za poslednji odpor.

Naskok na Kikvanšan je presenetil rusko posadko, vest o padcu Erlungšana pa je presenetila skoro celi svet. Zraven Liautišana so namreč smatrali Erlungšan za najmočnejši in največji del obrambnega pasu in zato se je zdelo tem bolj neverjetno, da bi Rusi, ki so se sicer povsod tako imenitno bojevali in se naskakujočim Japoncem tako trdovratno upirali, prepustili sovražnikom to važno točko brez velikih bojev. Dne 28. dec. ob 10. dopoldne so z mino razstrelili prsni ščit utrdbe in ob $7^1/_2$ zvečer je bil že ves fort v rokah Japoncev. Po uradnem poročilu oblegajoče armade so zavzeli fort po razstrelitvi prsnega ščita v naskoku in takoj začeli kljubu hudemu ognju sovražnikov z napornimi obrambnimi deli. —

Ko so si dobili pod varstvom težkih topov trdno stališče na okopu, so začeli okoli 4. popoldne z napadi proti notranjosti forta, zasedli črto težkih topov ter potisnili branitelje kljubu vztrajnemu odporu proti grlu utrdbe in skozi to vun. Majhna ruska četa se je ustavljala do 3. zjutraj na prostoru med črto težkih topov in med grlom utrdbe. Po poročilu generala Šteslja o naskoku na Erlungšan sta bila uničena dva ruska bataljona, ki sta se bojevala na okopih. Trije ruski napadi so ostali brezuspešni. Poročilo se končuje z besedami, polnimi strašne slutnje:

„Ko so zavzeli Japonci ta fort, so oni zdaj gospodarji vsega severovzhoda. Držali se bomo še nekaj dni. Strelivo smo skoraj vse porabili. Poskrbel bom, da se prepreči prelivanje krvi na ulicah.“ Japonci so baje izgubili v teh bojih skoro tisoč mož, dobili 500 ujetnikov in uplenili 43 topov.

Neposredno po zavzetju Erlungšana so se pripravili Japonci za poslednji udarec. Fort Sungšu, kateri je bil tudi eden izmed najimenitnejših, se je odprl Japoncem dne 31. decembra; prvi napad so Rusi sicer odbili, toda ko so Japonci razstrelili oklep v severovzhodnem delu forta, so razvaline pokopale pod seboj precejšen del ruske posadke. Toča ročnih granat se je usula preko okopov na branitelje, kateri so se razun tega tudi prestrašili in zmedli vsled nove eksplozije v notranjosti utrdbe ter bili tako premagani. Ob 11. dopoldne, komaj po enournem boju, je bil fort v rokah Japoncev. Tudi Rusi so razstrelili pri umikanju nekoliko rovov, ki so pa en del posadke, ki je zasedel grlo forta, pokopali pod razvalinami. Japoncem se je posrečilo izkopati izpod podrtin 2 častnika in kakih 160 mož še živih, okoli 150 mož pa je bilo pri eksploziji umorjenih. Mali ostanek posadke je pobegnil na griče, ki so se nahajali na južni strani forta. Zvečer istega dne in naslednje jutro so se Japonci zopet polastili nekaterih utrdeb in višin ter pognali en del „Kitajskega zidu“ v zrak. Tudi na desnem krilu oblegajoče armade so znatno napredovali. Zadnje poročilo generala Šteslja na carja o obleganju je od novega leta (po našem koledarju). Kratko omenja imenovane dogodke in označuje obupni položaj z na-

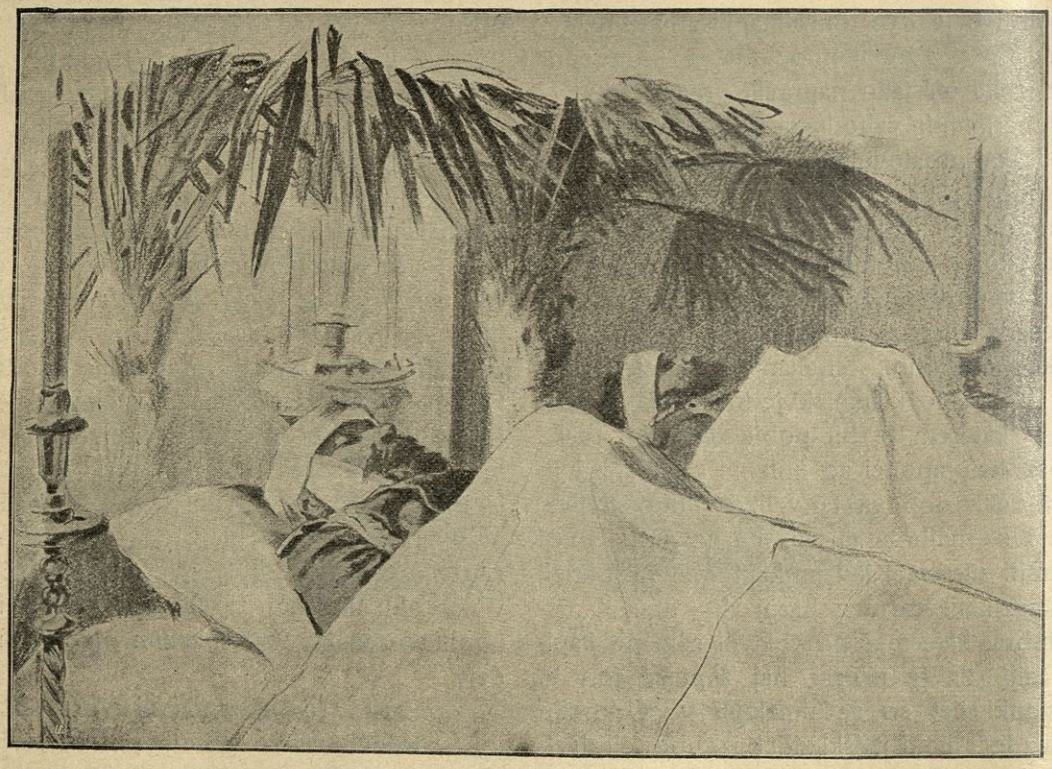

General Kondratenko in stotnik Nomajenko na mrtvaškem odru na Kikvanski utrdbi v Port Arturju.

slednjimi besedami: „Nemogoče je držati se na ‚Kitajskem zidu'. Ukazal sem, naj se čete ponoči umaknejo na krila za ‚Kitajskim zidom'. Velik del vzhodnega fronta je v rokah Japoncev. V novem položaju se ne bomo dolgo držali in potem se bomo morali vdati, vendar je vse v božjih rokah. Dva polkovnika sta ranjena, eden izmed njiju zelo težko. Poveljnik utrdbe 3. je poginil pri eksploziji. Veliki car odpusti nam! Vse smo storili, kar je bilo ljudem mogoče! Sodi nas po §. 64. opravilnika o obrambi trdnjave. A sodi milo. Skoro enajst mesecev neprestanega boja je izčrpalo naše moči. Samo ena četrtina braniteljev, katerih polovica je bolna, je zasedla trdnjavo na 27 vrst, brez vsake pomoči in ne da bi jih kdo zamenjal vsaj za en trenutek. Ljudje so kot sence."

Neki ruski mornarski častnik je podal nekemu časniškemu poročevavcu v Čifu sledečo pretresljivo podobo o položaju v Port Arturju po zavzetju forta Sungšu: „Po groznem klanju so Japonci naskočili fort Sangšu ter pošiljali na nas odondod točo granat, kateri se ni bilo mogoče ustavljati. Ko bi bil general Šteselj še nekaj časa dalj čakal, bi se bila spremenila posadka v kup mrličev. Sam general Surimov je zahteval predajo in posadka, izmučena od dnevnega ognja, se mu je enoglasno pridružila. In vendar so jokali vbogi fantje, ko je odšlo prvo prašanje Nogiju o pogojih kapitulacije. Vojaki, napol obnemogli lakote in izsesani vsled bolezni, so stali v rovih in se gledali topo z velikimi, gladnimi, upadlimi očmi, medtem ko so častniki, pobiti vsled misli na predajo, jokali kakor ženske, ki so izgubile svoje najdražje, kot bi jim hotelo srce počiti. Strašna usoda, grozna nesreča, ki je ni bilo več mogoče odvrniti, je vse spravila v položaj nekake omotice in zmešanosti. Hodili smo okrog kakor žalujoči po pokopališču in Port Artur je to tudi bil".

Naj se smatra to poročilo tudi za pretirano, gotovo je, da se posadka ni mogla več dolgo ustavljati, ko je enkrat bil obrambni pas tako pretrgan vsled osvojitve utrdeb Kikvanšan in Sungušan. Razun tega je opomniti, da prostor, na katerem se je sedaj nahajala ruska posadka, ni imel notranjih okopov, da je gledala iz vseh kotov hujša sovražnica kot so bili Japonci — bleda

Kitajski brodar.

lakota, da so glodale moč hrabrih braniteljev najrazličnejše bolezni in da je zmanjkovalo streliva. Ob pričetku obleganja je štela posadka okoli 50.000 glav (40.000 vojakov na suhem in 10.000 mornarjev). Izmed teh je padlo ali umrlo med obleganjem 9—10.000; 15—16.000 je ležalo ob času predaje ranjenih ali bolnih v bolniščnicah, 25.000 so Japonci odpeljali kot ujetnike.

Izmed teh pa je bilo — po izjavi generala Reißa — samo 8000 mož zmožnih za boj in 3000 izmed teh je moralo opravljati različne manjše službe in torej ni stalo pravzaprav pod orožjem. Ostanek teh 25.000 je obstajal torej iz bolnikov, dušno in telesno popolnoma propalih ljudi, od katerih ni bilo pričakovati nobene pomoči niti v bojih na velike razdalje, kaj šele v bližnjem boju, ki je igral pri obleganju Port Arturja tako važno ulogo. Razun tega je upoštevati velike izgube častnikov, zlasti višjih: izmed 10 generalov sta padla 2; od 10 polkovnikov sta dva padla, dva sta umrla za dobljenimi ranami, štirje so bili ranjeni; izmed 8 komandantov baterij je eden padel, štirje so bili ranjeni. Kompanije so štele povprečno 60 mož, mnogim so poveljevali zastavonosci. Težki topovi so imeli še samo po pet granat; konj je bilo komaj za prevažanje topov. Od severa in zahoda je pritiskal sovražnik, dvakrat bolj močan v svojem zmagoslavnem veselju, vedno naprej proti odprtemu in nezavarovanemu prostoru. Tu je bil vsak upor zastonj in celo nemogoč. Vse je bilo končano.

Letopis obleganega mesta.

(Iz „Novega Kraja“ od 24. septembra.)

Ob svitu 6. avgusta so začeli Japonci posebno silno bombardirati iz svojih mnogoštevilnih topov redut št. 1. Ta osredotočeni ogenj kakih desetih sovražniških topov je provzročil, da naši bateriji ni bilo mogoče delati. Kroglje so — v doslovnem pomenu besede — zasipale redut. Število ubitih in ranjenih se je vsako minuto večalo. Silna izguba na ljudeh je prisilila še nepoškodovane, da so se skrili v okope: strašni ogenj topov je uničil v teku 12 ur vse zgradbe za varstvo ljudi. K sreči je začel sovražnikov ogenj ob 4. uri ponehavati. Ko je to zapazil komandant morske baterije štirih topov, mičman B. I. Bok, je hitro popravil svoje poškodovane topove ter začel iz njih streljati na sovražnika. Po drugem strelu mičmana Boka je sovražnik zopet obrnil vso silo svojega ognja na ta redut. Po polurnem delovanju naše baterije, kjer je slednjič streljal samo še eden top, je bilo končno jasno, da je treba zopet skriti ostanke služabništva pred strašnim, neprestanim ognjem sovražnikovim; zato je mičman Bok zapovedal služabništvu oditi v okope, kjer je ubijanje ljudi bilo znatno manjše. Streljanje na našo baterijo ni ponehalo. Postajalo je samo zdajpazdaj silnejše, potem pa je zopet nekoliko potihnilo.

Nastopila je noč in sovražnik je oslabil svoj ogenj.

Misleč, da se bodo poslužili teme, so naši prišli iz okopov ter se pripravili, da jih popravijo in pokopljejo mrtvece.

Sovražnik pa je razsvetlil pokrajino z raketo in zapazil naše delo na redutu ter začel metodično, preračunano obstreljevanje s šrapnelami. Toda to naših ni motilo in delali so zelo vztrajno. In glej — naša zemna (pod komando poročnika Priklonskega) in morska artilerija je zjutraj 6. avgusta začela streljati na sovražnikovo in redno ter počasno, a dobro merjeno streljanje je prizadelo neprijateljevim topovom mnogo škode, tako da so mnogi za dolgo časa prestali delovati... Dan je minul brez naskoka, toda v vednem artilerijskem obstreljevanju s sovražnikom, ki je zdajzdaj neverjetno silno postajalo, potem pa skoro popolnoma ponehavalo. 8. avgusta zjutraj je sovražnik začel silen naskok na reduta št. 1 in 2. Japonci so šli ob strašnem delovanju svoje artilerije, naperjene proti bližnji bateriji, v gostih kolonah na redut, zadaj pritiskani od lastnih šrapnel in karteč. „Gredó kakor kobilice“, so govorili pri baterijah. In v resnici jih je bilo zelo mnogo. Naša artilerija je dobro delovala. Vsak strel je provzročal večje vrzeli v kolonah, ljudje so se valili v stotinah.

Že prejšnji večer od dveh krogelj ranjeni komandant reduta, kapitan V. N. Gu-

sakovskij, odličen strelec, je ostal v vrsti in je ob času napada stal pri svoji četi s puško v roki ter je z natančnimi streli med drugimi ubil tudi tri japonske častnike, ki so šli pred napadajočimi kolonami. To je zelo razljutilo sovražnika, ki je še vztrajneje, še silneje prodiral, videč, da njegove kroglje zasipajo redut . . . Mi smo razvili strašen ogenj na sovražnika in prodirajoči, mnogoštevilni neprijatelj, priganjan od zadaj s streli svojih topov, ni prenesel našega ognja, temveč se je vrnil ravno pred redutom ter se spustil v beg, spremljan od neprestanega streljanja pušek in topov. Toda sedaj prileti neprijateljska kroglja v shrambo patronov za puške in se tam razpoči ter provzroči požar.

In patroni začnó pokati, kakor bi streljalo mnogo pušek, naperjenih proti Japoncem . . .

Napad je bil odbit z veliko izgubo za sovražnika. Gosto je bil posejan klanec z njegovimi trupli . . . V odgovor za svojo nesrečo, ki jih je zadela pri tem napadu, so znova začeli silno, strašno, demonsko obstreljevanje; ko se je končalo, je bil pri nas samo še eden top nepoškodovan. Kroglje so se usipale na redut kakor toča, razletavale se in otrinki niso puščali niti kosčka zemlje, ki bi ne bil pokrit z njimi . . . Hladen strah smrti je obšel vse, ki se ostali nepoškodovani: smrt je pobirala svojo žetev...

V tem času je bil kapitan Gusakovskij vnovič ranjen, in sicer tako resno, da ni mogel več ostati v vrsti. Na njegovo mesto je stopil poročnik Priklonskij. Naši morski topovi na redutu niso v veliko nevoljo Japoncev niti za trenutek umolknili pod umnim vodstvom mičmana Boka, ki je ostal v vrsti brez ozira na velike bolečine vsled mnogoštevilnih ran, ki jih je dobil prej in sedaj.

In zopet se začenja vrsta obstreljevanj, strašnih po svojih podirajočih učinkih za redut in sosedne utrdbe in forte. Bok in Priklonskij niti za trenutek ne izgubljata hladnokrvnosti, z neverjetno mirnostjo delata pri svojih topovih in s pomočjo strelcev odbijata nove besne napade podivjanih Japoncev . . . Tedaj nastopi jutro 9. avg., katero spravi iz vrste hrabrega poročnika Priklonskega: on je težko ranjen . . .

V trenutku popolnega obupa, ko se nehote prikrade v dušo spoznanje lastne onemoglosti, ko nastopajo poslednje minute bivanja na svetu, gredó ti mladi častniki, še pred kratkim veseli svojega življenja, polni žive, krepke nade v svetlo bodočnost, na najbolj nevarna mesta, naprej, bliže k smrti, in odtod jih z velikim trudom odrivajo roke vdanih ruskih preprostih ljudi, katerih živo, pošteno, mehko, dobro srce čuti vso tragiko v življenju hrabrih načelnikov . . .

Kot komandant in edini oficir v redutu ostaja mičman Bok. Njegova vztrajnost ne oslabi niti za minuto: on je i v okopih pri strelcih i pri morski bateriji, povsod je . . . Silen, hud je ogenj sovražnika . . . Kroglje gosto padajo, razletavajo se, toda naši topovi ne molče, noseč sovražniku z vsakim strelom smrt in razdejanje. Nižji vojaki se boré z močjo nadnaravnega junaštva, toda njih število se vsak trenutek manjša. Ogenj je tako osredotočen, da često pogine vsa poslana pomoč, preden se ji posreči priti na redut.

Hladno dihanje smrti caruje okrog; kri, potoki krvi po strminah gorá, množice trupel in skaženih delov okrvavljenih človeških teles, stokanje ranjencev, gromenje topov, žvižganje in pokanje razletajočih se krogelj v teku 90 ur — glej veličastne, toda temne slike in v njenem ospredju stoji peščica junakov, napolnjena z zavestjo dolžnosti „ne odstopiti sovražniku niti pedi ruske zemlje.“

Toda sila kola lomi. Od števila junakov, ki so tekom štirih dni branili redut, je ostalo samo še enajst ljudi. Častnik je vnovič ranjen in leži stegnjen v nezavesti na kupu drobcev in krogelj, zasipajočih redut . . . Poslednji

Kontradmiral Virén.

top je pokončan. Redut brani le še enajst pušek proti mnogim bataljonom sovražnika, kateri prihaja vedno bliže in bliže . . . zlo prorokujoča tišina, polna groze in temne, negotove bodočnosti . . .

Enajst junakov, ki so po čudnem naključju ostali živi, sname kape, prekriža s širokim mahljajem roke čelo, vzame za vsak slučaj ključavnice iz polomljenih topov, položi na nosila svojega poveljnika, ki se še ni zavedel, ter se tiho vzdigne z reduta, katerega so s takim trudom, uporom in s tolikimi žrtvami branili do konca . . .

Dolžnost vesti je izpolnjena

Kaj dalje? Zmagonosni sovražnik se ni obotavljal povzpeti se na pusti redut in je tam razobesil svoje znamenje, katero je čez nekoliko ur podrl kapitan drugega razreda Lebedev, ki je prišel preko njihovih glav na redut in tam sam izgubil svojo hrabro glavo.

Matroza Šipjelova je dolgo mučila težka vest, ker je pri odhodu samo vzel ključavnice iz topov in ni mogel popolnoma uničiti poslednjega. „A če se sovražniku posreči zopet ga kakorkoli popraviti? Kaj potem?“ Ta misel ga je mučila dan in noč. Z dovoljenjem svojega poveljnika, mičmana Boka, sa je Šipjelov v noči 13. avgusta splazil na baterijo reduta in tam razstrelil patrone in topove.

Port Artur pade.

Na Novega leta dan popoldne je prinesel ruski poslanec iz Port Arturja višjemu poveljniku oblegajoče armade sledeče pismo od generala Steslja:

„Če sodim po celi črti vaših postojank, moram sprevideti, da je nadaljnja obramba Port Arturja zastonj, in ker hočem šteditи človeško življenje, predlagam, da se začnó pogajanja o izročitvi trdnjave. Če ste zadovoljni s to ponudbo, blagovolite imenovati svoje zastopnike ter red in pogoje

Kuropatkin ukazuje častnikom.

kapitulacije in tudi kraj, kjer se sestanejo Vaši in moji odposlanci. Pri tej priložnosti izražam ekscelenci svoje spoštovanje. S t e s e l j."

Nato le odgovoril general Nogi.

„Za komisarja sem imenoval generala Ijihi, štabnega načelnika naše armade. Spremljalo ga bo nekoliko štabnih častnikov in civilnih uradnikov. Ti se bodo sešli z Vašimi poslanci dne 2. januarja v Sušijingu. Poslanci bodo pooblaščeni podpisati dogovor glede izročitve, ki bo veljal tudi brez poznejšega potrdila od strani višjih ter bo stopil takoj v veljavo. Pooblastilo za to pravico naj podpišejo najvišji častniki obeh strank, da ga komisarji potem med seboj zamenjajo. Pri tej priložnosti izražam ekscelenci svoje spoštovanje. N o g i."

Mikado je takoj odgovoril na poročilo Nogijevo o tem važnem dogodku. Ukazal je, da se izrečé hrabremu branitelju Port Arturja njegovo popolno priznanje, ter zapovedal, da se izkažejo generalu Steslju, načelniku njegovega štaba in portarturski posadki vse časti. To se je zgodilo na ta način, da so Japonci v enem členu pogojev kapitulacije priznali hrabro obrambo trdnjave in da so dovolili častnikom in uradnikom obdržati si meče. Niso pa izpolnili želje Stesljeve, da se dovoli vojakom oditi z orožjem v domovino pod pogojem, da se ne udeležé več sedanje vojske.

Pogoji kapitulacije so bili sledeči:

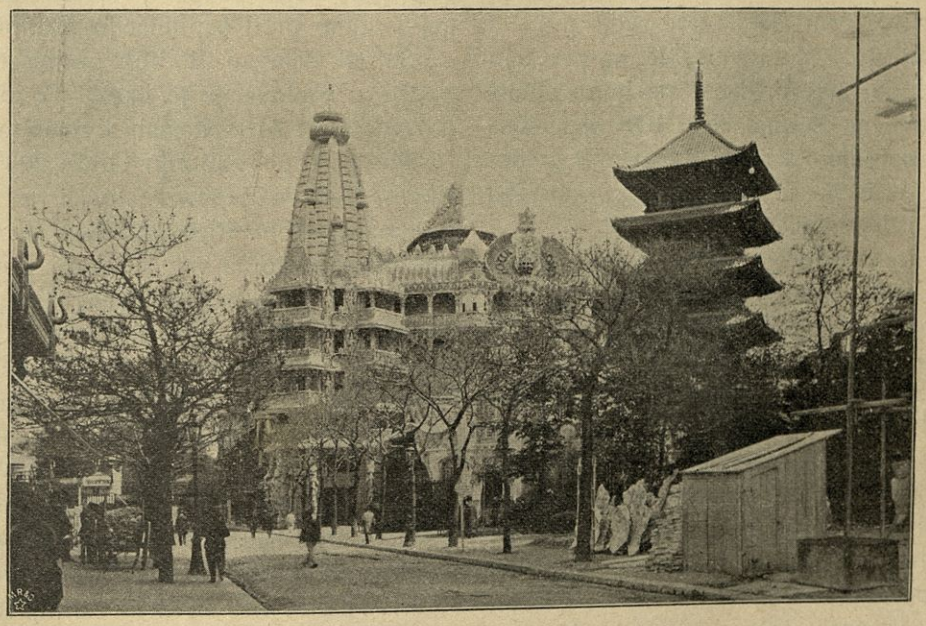

Cesta v Pekingu.

1. Vsi ruski vojaki, mornarji, prostovoljci in državni uradniki, ki spadajo k vojaški posadki v Port Arturju, so japonski ujetniki.

2. Vsi forti, baterije, bojne ladje, druge ladje in čolni, strelivo, konji, vse blago, vsa državna poslopja in vsi državni predmeti naj se izročé Japoncem v njihovem sedanjem stanju.

3. Če Rusi predmete, ki so navedeni pod 2. točko, uničijo ali spremené, potem ko so pogoji že podpisani, je pogodba

neveljavna in japonska armada se ne bo ozirala nanjo.

4. Izročiti morajo tudi vse načrte utrdbe, dalje načrte, kje ležé mine v morju in na suhem, popis vsega osobja v trdnjavi itd.

5. Orožje, s tistim vred, ki ga nosijo vojaki s seboj, municija, vojne potrebščine, državna poslopja, ladje z vso svojo vsebino naj ostanejo nepremično na svojem sedanjem mestu, ruski in japonski komisarji pa bodo odločili o načinu izročitve.

6. Z ozirom na hrabro obrambo trdnjave se dovoljuje ruskim častnikom, uradnikom in prostovoljcem, da obdržé svoje meče in da se vrnejo v domovino, če se zavežejo pod častno besedo, da se ne bodo udeležili nobenega dejanja, ki bi bilo naperjeno proti japonskim koristim. Častnikom se dovoljuje vzeti po enega sluga, za katerega veljajo isti pogoji.

7. Podčastniki in prosti vojaki smejo nositi svojo uniformo; zberó naj se s svojimi šotori in s svojim lastnim premoženjem na kraju, ki ga določi japonsko vojstvo.

8. Sanitetni oddelek bodo Japonci obdržali toliko časa, dokler ga bodo rabili za obskrbo ranjencev, bolnikov in ujetnikov.

9. Kako naj se ravna s knjigami in listinami mestne in finančne uprave, se bo pozneje sklenila pogodba, ki bo imela isto veljavo kakor ta.

10. Japonska in ruska armada si pripravita po en prepis te pogodbe, ki stopi takoj v veljavo, kakor hitro je podpisana.

Pogodba je bila ob $9^{3}/_{4}$ zvečer podpisana. V tistem trenutku, ko so se začela pogajanja, so nehali vsi boji. Pač pa so Rusi tačas še uničili ladje, ki so jih sami potopili v luki, pognali v zrak utrdbe, s katerih so se zjutraj umeknili, ter razbili stroje pešaških pušek.

Po osvojitvi.

Dne 4. januarja so Rusi izročili trdnjavo. Predali so Japoncem 59 zidanih utrdeb, 546 topov, od teh 54 težkih, 149 srednjih, 343 lahkih, 82.670 granat (Rusi trdijo, da so bile nerabne za njihove topove) 3000 *kg* smodnika, 35.265 pušek in 1920 konj.

V luki je bilo razun potopljenih bojnih ladij in križark še 14 rušivcev torpedovk, dalje 10 še dobrih in 35 nekoliko poškodovanih parnikov. Potopljene ladje niso bile niti približno tako nerabne, kakor so pričakovali Japonci, tako da so osvojitelji upali, da jih nekoliko dvignejo iz vode. Res so že 24. junija naznanili, da so dvignili in popravili ladjo „Bajan“, katero so Rusi neposredno pred kapitulacijo potopili.

Še isti dan, ko je bila podpisana pogodba o kapitulaciji, je ukazal Togo, da se blokada Port Arturja znatno zmanjša.

Mesto je po zavzetju Griča 203 veliko trpelo, ker so Japonci streljali z znatno večjim uspehom. Rusi poročajo, da so bila vsa javna poslopja več ali manj porušena. Toda bolj grozno nego kroglje topov so divjali bolezni in pomanjkanje. General Reiss je rekel nekemu časnikarju, da so zadnji čas uživali samo konjsko meso in da ga je dobil vsak mož samo dvakrat na teden po četrt funta. Ko je pa bilo komaj toliko konj, da so ravno zadostovali za prevoz, so nehali tudi ti obroki. Drugi ruski častniki so pripovedovali, da že od decembra 1904. niso več dovažali v trdnjavo sveže hrane. Če si je hotel kdo kaj takega privoščiti, je moral kupiti za neverjetno drag denar. Tako je veljala kokoš 20, gos 60, svinja celo 300 rubljev. Razun tega poročajo, da je manjkalo tudi obvez za bolnike in kuriva. — Toda novejša preiskavanja so dognala, da položaj v trdnjavi ni bil tako obupen. Kajti Japonci trdijo, da so našli pri vstopu v trdnjavo velike zaloge streliva in hrane vsaj še za tri mesece.

Po istem viru je bilo ob času izročitve v Port Arturju okoli 35.000 ljudi, od katerih je bilo vojakov kakih 32.000. Bolnikov in ranjencev je bilo 15—16.000, od katerih

je umrlo precej po kapitulaciji kakih 500. Izmed civilnega prebivalstva je pobegnilo več sto na džunkah in pozneje na parnikih v Čifu, preostali pa so ostali mirni. Le prvi dan po kapitulaciji se je pokazal ogenj na dveh krajih, ki so ga najbrže namenoma zažgali. Nato se je Steselj opravičil, da prostovoljci ne zadostujejo za varstvo mesta, in je prosil, naj kmalu pride v trdnjavo japonska posadka.

Ujetnikov je bilo vseh skupaj 32.107, med temi 12 generalov in admiralov. Častnikom je dal car na prosto voljo, ali oddajo Japoncem častno besedo in se vrnejo v domovino, ali pa gredó v sužnost. Izmed generalov so dali častno besedo razun Steslja še Nadjen in Kostinkov ter admirali Uhtomski, Gregorovič in Roztiliskij. Ostalim pa, ki so hoteli v jetništvo, so določili Japonci za prebivališče veliko mesto Nagoja, ki se nahaja na glavnem japonskem otoku Nipon. Ostali ujetniki so bili razdeljeni po oddelkih v drugih mestih Dne 6. januarja se je odpeljal prvi vlak ujetnikov iz Port Arturja v Daljni tek odtod na ladjah na Japonsko. Pripovedujejo, da so japonski vojaki tekmovali med seboj, kdo se bo skazal prijaznejšega in uljudnejšega ujetim ruskim tovarišem. Ponujali so jim piva, hrane, cigar, da bi jim tako olajšali grenke ure ujetništva. Poročajo tudi, da so se Japonci spomnili nečesa posebnega. Ker je bilo mnogo ruskih ujetnikov, ki niso znali niti brati, niti pisati, so Japonci zbirali take ujetnike v večje oddelke ter jih izročili enemu podčastniku, da jih nauči domače abecede. Večkrat so baje prirejali tudi skušnje ter obdarili one vojake, ki so se posebno odlikovali.

Najžalostnejša je bila usoda bolnikov ina ranjencev. Vendar jim je bilo v toliko bolje, ker ni bilo treba trpeti silnih muk, ki so jih prestali v bolniščnicah v Port Arturju med obleganjem trdnjave, ko kroglje niso prizanašale niti tem poslopjem. Japonci so sicer skušali zboljšati njihov položaj, a to ni bilo veliko mogoče. Kajti treba bi jih bilo hitro spraviti iz kužnega zraka, pota in zveze pa so bile po večini pretrgane. Bližnje evropske kolonije so sicer izjavile, da sprejmejo ranjence v svoje bolniščnice, a tam je bilo le malo prostora, tako da so po večini morali ostati še dalje v Port Arturju.

Dne 8. januarja so praznovali Japonci slavnostni vhod v osvojeno trdnjavo. Od severa sem je stopala skozi Staro in Novo mesto dolga vrsta japonskih vojakov različnih oddelkov, spremljana od zmagoslavnih zvokov godbe. Nato so praznovali slovesnost v spomin padlim Japoncem.

General Steselj in zmagoslavni Nogi sta se sešla kmalu po kapitulaciji — dne 4. januarja — v neki koči vasi Šuišin. Dolgo sta se pogovarjala in sta se slednjič razšla prijateljsko in prisrčno. Podala sta si roke in pri tej priložnosti je Steselj dal najbrže častno besedo, da se ne vdeleži več vojske. Nato je Steselj odšel proti Nagazakiju, da odtod krene v domovino. To pot je tudi nastopil dne 17. januarja, spremljan od svoje soproge, ki mu je stala tudi v najbridkejših trenutkih vedno ob strani, ter mnogih častnikov. V vseh lukah, kjer se je ladja ustavila, so mu prirejali burne pozdrave, v Carigradu ga je pozdravil ruski konzul in odposlanec sultanov.

Na Japonskem je vladalo med tem nepopisno veselje. Prirejali so veselico za veselico, časopisi so rajali in napovedovali Japoncem novo dobo, ki nastopi na bojišču, ko se družita Kurokijeva in Nogijeva armada. Nogi in Togo sta bila moža, ki jih je obožavalo vse ljudstvo, tako da Tokio ni videl večjega veselja, nego je bilo tisti dan, ko sta prišla Togo in Kamimura k mikadu na posvetovanje.

V Rusiji je bilo seveda javno mnenje drugačno. Ni vladala toliko žalost in pobitost, kolikor velikanska ogorčenost nad

državno upravo in vsemi njenimi uradniki. Ljudstvo je prej zrlo s ponosom na Port Artur in je živelo v trdnem prepričanju, da ga skoro ni mogoče osvojiti, sedaj pa kapitulacija v tako nepričakovano kratkem času!

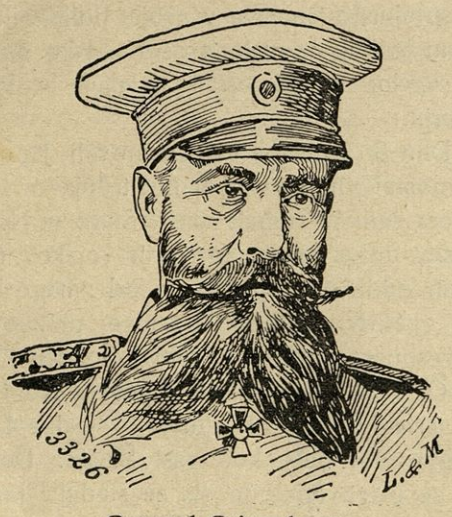

General Gripenberg.

Car je sicer izdal oklic, v katerem proslavlja padle junake in poveličuje hrabrost preostalih vojakov, a tistega morečega čuvstva ni mogel udušiti v ljudstvu, da ga je vlada preslepila s svojimi sladkimi besedami in da se mu je zgodila krivica, ker neizmerni milijoni, porabljeni za Port Artur, niso imeli pričakovanega uspeha. — Vlada je tudi sprevidela, kako nedostatna je bila njena mornarica in je ukazala, naj se začne takoj graditi velikansko brodovje, ki bi stalo veliko milijard lepega denarja.

Nemški cesar je pohitel, da je poslal obema generaloma, Steslju in Nogiju, prvo odlikovanje „Pour le mérite“ („Za zaslugo“).

Tako je padel Port Artur. Ni bilo še vojske v svetovni zgodovini, ki bi se ponašala s takim dogodkom, in ni trdnjave, ki bi se mogla tako dolgo in tako vztrajno braniti besno naskakujočemu sovražniku. Neizmerna množica drage srčne krvi je prelita tam ob kamenitih nasipih Port Arturja, veliko ljubljenih ljudi gnije v črni zemlji: kakor strašen spomenik stoji Port Artur, ves oblit z rdečo krvjo, spomenik človeškega duha, nikdar mirnega in nikoli zadovoljnega.

General Steselj.

Ko je nemški cesar vprašal ruskega carja, ali sme podeliti Steslju red „Za zaslugo“, je car sicer odgovoril silno hladno, a vendar je dejal, da je Steselj storil svojo dolžnost. Sedaj stoji isti Steselj pred vojnim

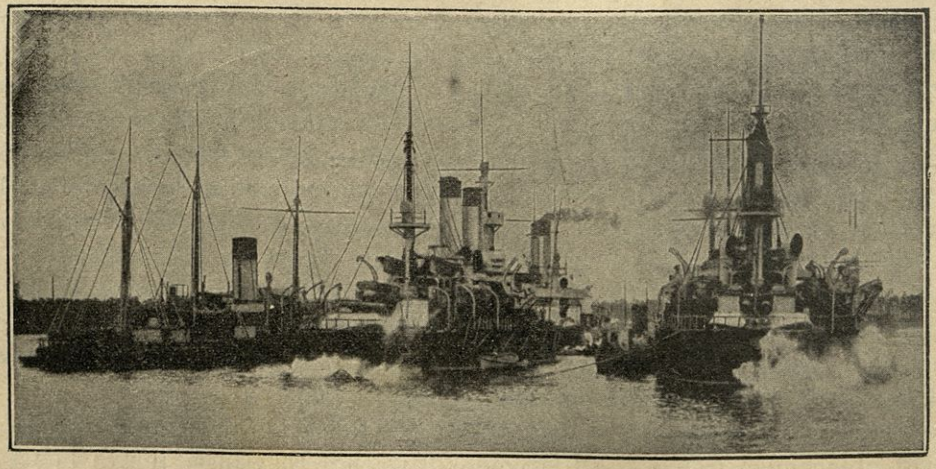

Brodovje admirala Nebogatova.

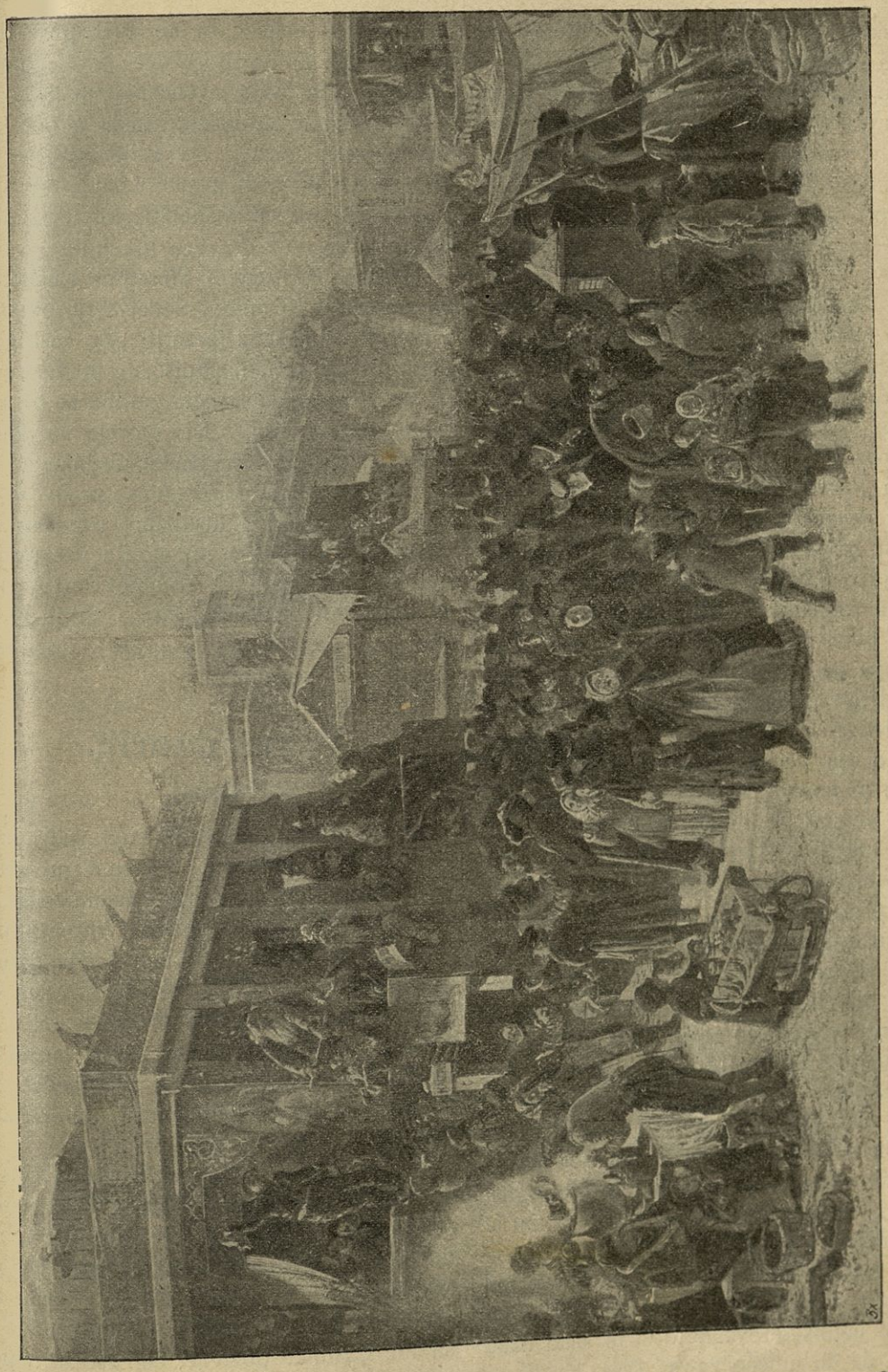

Pustne šeme v Peterburgu.

Vojska na Daljnem Vzhodu.

sodiščem in vesti, ki prihajajo iz Rusije, so vedno neugodnejše zanj.

Po pravici se Steslju lahko očita, da je pripisoval zasluge svojih generalov sebi. V prvi vrsti pride tu v poštev general Kondratenko, ki si je res pridobil sijajnih zaslug pri obrambi trdnjave. Znano je, da se je Steselj nekoč izrazil v ožjem krogu prijateljev: „Tenko — tako je imenoval zaupno Kondratenka — je moja desna roka, in če mi to odbijejo, moram ponuditi levico sovražniku v spravo.“ To se je dobesedno tudi izpolnilo. Kondratenka je zadela krogla iz topa in nekaj dni pozneje je poslal Steselj poslanca k Nogiju zaradi izročitve trdnjave. Razun Kondratenka so se odlikovali tudi drugi generali, zlasti Tmirnov in Zasulič.

Vsi generali so se izrazili z največjo nevoljo o Steslju. Pravijo, da je ponudil Nogiju kapitulacijo proti njihovi volji in da ni hotel poslušati njihovega svéta. Povdarjajo, da bi se bila trdnjava lahko dalj časa držala in da bi bil lahko dobil boljše pogoje za kapitulacijo. — Ta očitanja so gotovo opravičena. Razlagati si je mogoče čudno postopanje tega poveljnika le potem, če se pomisli na njegov omahljivi in nestalni značaj. Ko je bil Kondratenko ubit, je zmanjkalo tistega moža, ki je bil najbolj priljubljen pri vojakih, ki je znal dvigniti pogum in moči že omagujoče posadke, ki je bil neumoren pri vseh važnejših podjetjih. Steselj ni bil priljubljen v trdnjavi in ni znal vliti vojakom novih sil. Kondratenko je padel — Steselj obupal in se vdal, dasi še ni bil čas za to. Kajti v trdnjavi so Japonci našli še polno streliva, živeža, skoro nepoškodovanih ladij in še mnogo dobro utrjenih okopov. Kako lahko bi bil pognal Steselj vse ladje v zrak, kako lahko mu je bilo uničiti vse strelivo! Ukazal bi ga bil vreči v vodo in Japonci bi si ne basali topov z ruskimi krogljami. Mnogo topov je bilo nepoškodovanih, dasi bi stalo malo truda, da jih uničijo za vse čase. Ko bi on bil dober poveljnik, bi spoznal pravi trenutek, kdaj se ne more več braniti, uničil vse, kar bi koristilo sovražniku, in nato ponudil trdnjavo Japoncem. Zakaj ni tega general Steselj storil? To si je mogoče le tedaj razlagati, če si mislimo, da je bil vsled Kondratenkove smrti tako zbegan in zmeden, da ni mogel več pravega ukreniti.

Ko je prišel general Steselj na Rusko, so ga sprejeli jako mrzlo. Sedaj stoji, okrašen z redom nemškega cesarja „za zaslugo“, pred ruskim vojnim sodiščem in že sedaj se lahko reče, da končna sodba ne bo posebno častna zanj. Ne morejo razumeti, kako je izročil sovražniku trdnjavo, še dobro oskrbljeno z živežem, strelivom in z nepoškodovanimi utrdbami, trdnjavo, na kateri je slonelo vse upanje in ves ponos ruskega naroda . . . O obrambi Port Arturja se lahko trdi: prosti vojaki so storili svojo dolžnost, pozabil pa je je v odločilnem trenutku — poveljnik.

V Mandžuriji.

Položaj.

V Mandžuriji sta ostala sovražnika med tem v tistem položaju, kot smo ju videli po umikanju iz Ljaojana. Zanimivo je iz tega časa, da je car podelil vrhovno poveljstvo nad celim vojstvom v Mandžuriji Kuropatkinu, da ni bil nič več odvisen od prejšnjega nadpoveljnika Aleksejeva. Ruska armada je bila razdeljena kakor japonska na tri dele. Zapadnemu je poveljeval general Gripenberg, srednjemu general Kaulbars in vzhodnemu Linjevič.

Ravno tako je bila razdeljena japonska armada na tri oddelke. Oku je izdal nanjo oklic, poln samozavesti in zaupanja v bodočnost. V njem opominja vojake, naj po tolikih slavnih zmagah vztrajajo v boju ter gredó proti sovražniku brez obotavljanja in strahu. Častnike pozivlje, naj ustvarijo prijazno, dobro razmerje med poveljniki in

podložniki in naj vsakega po zaslugi ali odlikujejo ali kaznujejo, a vedno nepristransko. Mlajše častnike tudi opominja, naj se vedno učé in izobrazujejo, ker se vojna ne konča še v kratkem času. Poveljnike opozarja, da se morajo vedno ozirati ne le na položaj bližnjih čet, ampak tudi na celo japonsko bojno črto. Ako bi bil kak bližnji oddelek v nevarnosti, da ga sovražnik premaga, naj

Admiral Roždestvenskij.

mu sosedna četa pride takoj na pomoč, tudi če bi bilo pričakovati, da izgubi vse vojake do zadnjega moža. Častniki morajo paziti tudi na obleko in obutev vojakov, da bodo v tem oziru preskrbljeni z vsem potrebnim.

Umevno je, da je moral tak oklic vzbuditi v častnikih veselje do dela in v vojakih zaupanje do poveljnikov. Vrhu tega je prišlo tudi radostno poročilo iz Port Arturja, da je trdnjava padla in da se združijo Nogijeve čete — okrog 50.000 mož — s četami v Mandžuriji. Zato so se Japonci z veseljem in zaupanjem pripravljali na bodoče boje.

Rusi so med tem utrjevali svoje postojanke. Izkopali so dolg jarek za strelce, skrit med dvema gorskima vrhoma, tako da so ga mogli sovražniki opaziti šele v razdalji od 100 150 *m*. Ob jarku niso naložili kot prsno obrambo izkopane prsti, ampak nizko plast zelene trate, tako da so bili vojaki pred krogljami topov dobro zavarovani. Kakor so bile zavarovane utrdbe pred Ljaojanom in Mukdenom, tako so čuvale vojake tudi tu različne ovire.

Tako n. pr. množica posekanih vej, ki je sovražnika pri prodiranju silno ovirala. Nato tako imenovane volčje jame, ki so globoke tri metre in izkopane tako blizu druga ob drugi, da ne more stopiti noga varno na prostor med dvema jamama. V njih so nasajeni špičasti koli, na katere polagajo vejevja in rumene prsti, tako da jih sovražniku ni mogoče spoznati. Nato nasejejo v prst trave in rož — pade dež — in v nekoliko dneh ne more razločevati takih volčjih jam od ostale zemlje niti tisti, kdor sicer pozna njihovo lego Gorje četi, ki naleti na taka nevarna tla! Ostri koli jo bolj razmesarijo nego kroglje topov. — Vrhu tega so Rusi položili na tla veliko železnih zanjk, ki so mogle konjenike zelo ovirati in ki so imele to prednost, da jih niso mogli pešci niti iz blizu opaziti.

General Miščenko napada.

Ko je Kuropatkin zvedel, da je padel Port Artur — to so mu naznanili Japonci sami, ker so od veselja spustili v zrak na

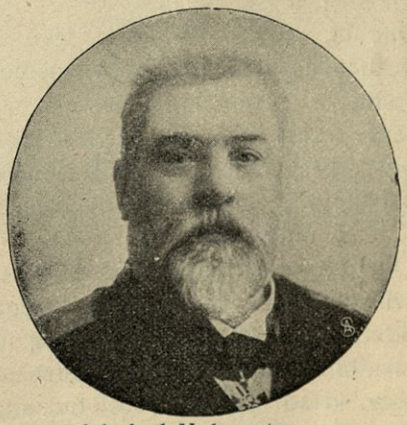

Admiral Nebogatov.

tisoče popirnatih zmajev — je ukazal, naj se umakne Miščenkovo konjeništvo proti jugu in zapadu.

8. januarja je odšel general Miščenko s svojimi četami. Njihova moč ni natančno

Vladivostok.

znana. A misli se, da je imel general s seboj najmanj četrto divizijo donskih kazakov ter eno kavkaško brigado; razen tega še eno kazaško brigado ter šest baterij, vsako po osem topov. Mogoče je, da je bil dvojen namen Miščenkov. Ali je le zato odrinil, da ne odvadi svojih vojakov dela in da jih zopet poživi, ali pa je hotel uničiti velike zaloge, ki so jih imeli Japonci shranjene pri glavnem mestu Inkau.

Dne 11. januarja je zadelo levo rusko krilo ob neko četo Hunhuzov, medtem ko je sreda in desno krilo naskakovala vas Šantoze, v kateri je bila majhna japonska posadka. Istega dne so prišli Rusi do mesta Stari Njučvang, katero so tudi kmalu osvojili. Tu so uničili 500 voz živeža.

Dne 12. januarja so prišli do Inkava ter ga jeli obstreljevati s topovi. Sežgali so kolodvor in veliko množico zalog. Inkau in neka bližnja vas sta bila zasedena od Japoncev, ki so najbrže streljali tudi s topovi. Medtem pa so prišle tudi od zunaj na pomoč japonske čete, tako da se je moral general Miščenko jako hitro umekniti.

Medtem se je zbirala japonska armada vedno bolj. Vedno krepkejša moč je naskakovala Miščenka, tako da je moral opustiti vse nadaljnje prodiranje ter skrbeti za to, da mu Japonci za hrbtom ne zapró poti. Zato so se Rusi v noči med 12. in 13. januarjem začeli umikati in Miščenku se je posrečilo japonske pehotne čete prevariti in obiti. Ker so bile reke zmrznjene, so imeli ruski konjeniki veliko lažjo pot. 14. januarja je prišlo do majhne bitke, v kateri so Rusi izgubili 5 častnikov in 40 mož. Izgube cele ekspedicije so znašale okrog 400 vojakov. Sicer pa je prišel Miščenko skoro nepoškodovan s svojimi konjeniki v ruski tabor. Med tem časom je porušil dva železniška mostova in uničil večjo zalogo hrane, posebnega uspeha pa ni dosegel s svojim napadom.

Bitka pri Zandepu.

Po napadu generala Miščenka je vladal nekaj časa mir med sovražnikoma. Le po neprestanih praskah prednjih straž se je moglo spoznati, da se obe armadi vedno boljinbolj zbližujeta. Proti koncu januarja pa je že bilo popolnoma gotovo, da namerja Kuropatkin napasti sovražnika, in dne 25. januarja so se res začeli tisti boji, ki so znani pod imenom „bitka pri Zandepu“ ali Hai-kon-taju.

Poveljnik desnega japonskega krila, general Kuroki, se je še vedno nahajal v onih gornatih pokrajinah, ki jih je bilo tako težko napadati in tako lahko braniti. Omenjali smo že, da je tu napadal Kurokija konjeniški general Renenkampf in da mu je skušal priti za hrbet, toda brez uspeha. — Nič manj pa ni bilo Rusom težko napasti sredo japonske armade, ker je ta bila svoje postojanke dobro utrdila in zelo zavarovala. Napad bi v sredi stal veliko žrtev in bi imel le malo uspeha. — Rusom ni torej drugega preostajalo, kakor da napadejo levo japonsko krilo. Zanje je bilo to tem ugodneje, ker se je levo krilo nahajalo na ravnih tleh med rekami Hunho, Šaho in Tajtseho ter zapadno od ruske železniške proge.

Desno rusko krilo, ki bi moralo napasti levo japonsko, je obstajalo iz druge armade in je imelo tri vojne kore, en oddelek pešakov in tri strelne brigade. Na njegovi desni strani se je nahajalo konjeništvo generala Miščenka. Proti vzhodu je bila tretja armada, ki je obstajala iz petih vojnih korov, zraven nje pa prva armada — levo krilo — s tremi vojnimi kori in nekoliko divizijami pešaštva in kazakov, katerim je poveljeval Renenkampf. Cela armada je imela okrog 300.000 bojevnikov in 1200 topov.

Na japonskem levem krilu je stalo pet divizij, potem štiri brigade domobrancev, ena brigada konjenikov, dva polka topničarjev, vseh skupaj 115.000 mož in 342 topov. Sredo je tvorila četrta armada, ki je imela 65.000 mož in 198 topov. Desno krilo pa je obstajalo iz prve armade in je imelo 85.000 mož in 306 topov. Vsega skupaj torej 265.000 mož in 846 topov.

Dné 25. januarja je začel general Gripenberg napadati s svojo armado, in sicer na sledeči način: Njegove čete so najprej prekoračile oddeljene in druga za drugo reko Hunho, obrnile se na njenem desnem bregu proti jugozapadu in prestopile zopet na levi breg. Spredaj je jezdil Miščenko s svojimi konjeniki in ta si je izbral najbolj južno točko za vajo, namreč kraj Pejdagon.

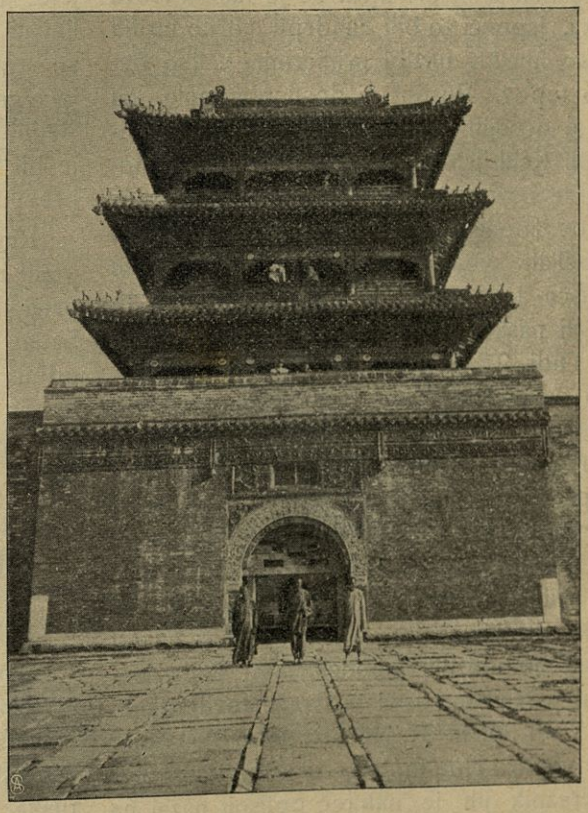

Cesta v Mukdenu.

Ostale čete so se razdelile bolj proti severu ter so prekoračile Hunho na raznih krajih.

General Gripenberg je namerjal hitro in kolikor mogoče tiho obiti levo krilo in ga napasti z vso silo od zadaj ali pa s strani. Ko so tedaj Rusi prekoračili Hunho, so začeli Japonce napadati na celi črti. In res se jim je posrečilo, da so jih pregnali z majhnim trudom z vseh njihovih postojank. Že

25. januarja si je osvojil osmi vojni kor kraj Hai-kou-taj, katerega so Japonci branili z veliko trdovratnostjo. Tudi na južni strani so Rusi napredovali.

Dnè 28. januarja se je posrečilo tamošnjim oddelkom, da so si osvojili Zumapu in Landungou in tako tudi cesto, ki je peljala v severni smeri proti močno utrjenemu Zandepu. Ta kraj so Rusi bili napadli že 26. januarja in pri njem se je razvila vroča bitka. Japonci so bili Zandepu močno utrdili in so imeli v utrdbi primeroma veliko število topov. Rusom ni dosti pomagalo, da so si osvojili neutrjeni del vasi in ga zažgali. Kajti Japonci so jih prisilili, da so morali že osvojeni kraj vsled krepkega ognja topov zopet zapustiti. Šele ko so tudi oni pripeljali svoje topove, so toliko omajali stališče japonskih čet v utrdbi, da so jo mogli naskočiti tudi pešci.

Tudi 27. januarja se Rusom ni posrečilo osvojiti si Zandepu in to je bilo tudi usodepolno. Prišle so namreč Japoncem v Zandepu željno pričakovane prijateljske čete na pomoč in takoj napadle naskakujoče Ruse. Razvil se je zelo trdovraten boj. Rusi so bili kmalu v tako hudi stiski, da jim je moral priti na pomoč 10. vojni kor in 61. pešaška divizija. Tako se je Rusom še enkrat posrečilo potisniti Japonce nazaj. Toda Zandepu je še vedno ostal v sovražnikovih rokah

Tudi 30. in 31. januarja so se Rusi bojevali ob reki Hunho, toda tukaj manj srečno. Sovražnik jih je namreč potisnil nazaj na desni breg reke. Edino kraj Čantanhonau, ki leži še na levem bregu, je še ostal v njihovih rokah. Za ta kraj so se bojevali že prva dva dneva meseca februarja, in kako vroči so bili ti boji, se razvidi iz tega, ker so Japonci dvakrat osvojili in dvakrat izgubili naskakovano rusko postojanko.

S tem so bili boji tudi odločeni in odločeni ne v korist Rusom. Oni so izgubili 12000 mož in 2000 ujetnikov, Japoncev je bilo ubitih 7000. General Miščenko in Štakelberg sta bila ranjena, ravnotako en višji japonski častnik. Glavna krivda, da so Rusi izgubili bitko, je bila zopet na podpoveljnikih, zlasti na generalu Gripenbergu. Že ko je ta odhajal na bojišče, so mnogi dvomili, ali bode žel tudi v bitkah toliko slave, kolikor je je žel v odličnih peterburških salonih. Dogodki so pokazali, da je bil ta dvom opravičen. Nekateri celo pripovedujejo, da je pri Kaj-kou-taju silno jel obstreljevati neki ruski oddelek, ker je menil, da so sovražniki. Po prvih neznatnih uspehih je tegrafiral v Peterburg o slavnih zmagah, slednjič pa je bil poražen. Konec koncev je bil ta, da so ga zopet odpoklicali z bojišča; z njim je odšel tudi baron Štakelberg.

Rusi trdijo, da so že med temi boji bili prišli nekateri oddelki Nogijeve armade izpred Port Arturja Japoncem na pomoč. Sedaj pa, ko je bil Gripenbergov napad odbit, je imel Nogi popolnoma prosto pot. In res slišimo pri bitki ob Mukdenu tudi že o Nogijevi armadi, ki se je nahajala na levem japonskem krilu.

Bitka pri Mukdenu.

Začetni boji.

Sovražnika sta se pripravljala že začetkom meseca februarja za napad. Kuropatkin je hotel začetkom marca ali koncem februarja napasti sovražnika in tako zopet popraviti ruske izgube pri Zandepu.

Pred začetkom boja je bila ruska vojna črta zopet potegnjena v velikanskem loku. Desno krilo je tvorila druga mandžurska armada pod poveljstvom generala Kaulbarsa. Tretji mandžurski armadi je zapovedoval baron Bilderling in ta je tvorila sredo. Prva mandžurska armada je pa bila na desnem krilu in njej je poveljeval njen stari vojskovodja Linjevič. Razun tega je pustil Kuropatkin še 16. vojni kor kot rezervo južno od Mukdena. Moč cele ruske armade pod

Mukdenom je bila nekoliko večja nego v bojih pri Zandepu.

Japonsko desno krilo je stalo pod poveljstvom Kamimura, nato so sledile Kurokijeve čete, sredo je tvorila četrta armada Nodzuja in zraven nje je stal Oku s svojo armado. Zapadno od reke Hanho opazimo novo armado — čete generala Nogija, ki so prihitele izpred Port Arturja. Japonska poročila trdijo, da so imeli Japonci 30.000 mož manj pred Mukdenom nego Rusi.

Kuropatkin je torej namerjal sovražnika napasti, in sicer naj bi zopet začelo boj desno krilo njegove armade, ki je stalo tedaj pod poveljstvom generala Gripenberga. Toda naenkrat je moral Kuropatkin izpremeniti svoj načrt. Kavamuru se je namreč posrečilo priti za hrbet z enim delom svojih čet generalu Aleksejevu, tako da so se Rusi morali umekniti in zapustiti Tsinhočeng.

Kuropatkin je sklepal po gibanju na svojem levem krilu, da morajo tam pričakovati najmočnejšega sovražniškega napada. Zato je hitel, da je okrepil levo krilo z novimi četami; generala Renenkampfa je zopet postavil za konjeniškega poveljnika na levem krilu.

Dne 26. februarja je izrabil general Kavamura ugodni položaj, ki si ga je bil osvojil prejšnji dan, in je napadel nasproti stoječe ruske čete, zlasti generala Renenkampfa. Obenem je Kurokijeva armada naskočila drugi in tretji sibirski vojni kor, toda bila je odbita. Cela leva stran japonske armade je bila ves ta čas popolnoma mirna, na desnem krilu so pa vedno besneje naskakovali. Dne 27. februarja je tudi sreda armade začela hudo obstreljevati Ruse iz velikih — 28 centimetrskih — topov.

Iz teh dogodkov so torej Rusi sklepali, da jim preti nevarnost od desnega krila. Toda nenadoma so spoznali Kuropatkin in njegovi svetovavci dne 1. marca, da je druga stran nevarnejša. Hitro so ukrenili vse, kar je bilo potrebno, a bilo je — prepozno. Kajti Nogijeve čete so že prišle za hrbet ruskemu desnemu krilu. Kuropatkin je hitro poslal rezervne čete v smeri zapadno od Mukdena in prvi sibirski vojni kor z levega krila proti Mukdenu. Celo desno rusko krilo se je moralo umekniti preko reke Hunho.

Vzhodno krilo in sreda sta na obeh straneh neprestano streljala iz topov; samo Kuroki je prodrl nekoliko proti prelazu Kantulin, katerega so bili Rusi zasedli.

Medtem so se Rusi postavili po Kuropatkinovem povelju na desnem bregu reke Hunho. Tudi druga japonska armada se je

Kitajski cesar Kuan Hsy.

obrnila v severovzhodni smeri. Kuropatkin si je bil vedno bolj v svesti, kolika nevarnost mu preti, in je zato zbiral kolikor mogoče veliko čet na severu, da bi onemogočil Japoncem poskus obiti ga. Toda niti on, niti kdo drugi ni takrat še slutil, v kateri smeri da mu namerjajo japonske čete priti za hrbet.

Naenkrat so se pa prikazale dne 3. marca močne japonske čete na veliki cesti, ki druži Mukden z Zinmetunom. Nasproti se jim je postavila polovica ruske divizije, a je bila

premagana in Nogijeve čete so zasedle kraj Tašičao, ki je v severnozapadni smeri oddaljen od Mukdena komaj 15 kilometrov. To je bilo veliko hujše in nevarnejše, nego je sploh kdo pričakoval. Medtem je skušal Kuroki na desnem japonskem krilu prodreti rusko vojno črto. Toda to niso bili več boji na videz, da premotijo sovražnika, ampak odločen in drzen napad. Ti boji so trajali do 5. marca, a Rusi so se jim pod Linjevičem krepko ustavljali.

potisnile Ruse nazaj do kraja Šahopu in na zahodu do Mandiapu. Tedaj ni mogel Kuropatkin več misliti na napad, dasi je bilo prej že vse pripravljeno zanj. Medtem je nehal Kuroki z napadanjem, Nodzu se je pa zastonj trudil s svojimi četami zasesti grič Putilov. — Tako Rusi na svojem levem krilu in v sredi niso izgubili niti pedi zemlje in so se krepko ustavljali sovražniku.

Na desnem krilu se je pa generalu Nogiju posrečilo priti Rusom tako spretno za

Japonci streljajo v hudem mrazu.

Dne 4. marca so bile vse ruske čete na zahodu urejene in Kuropatkin je že namerjal naskočiti Nogija. Toda ker je nekoliko z napadom zamudil, mu je to postalo pozneje popolnoma nemogoče. A tudi Nogi je moral odjenjati s prodiranjem, da se preveč ne oddalji s svojimi ne ravno premočnimi četami. Moral je čakati, dokler se ni približala druga armada pod Okujem toliko, da so bile njegove čete v zvezi z glavno japonsko močjo. Okujeve čete so hrbet, da so ti to šele spoznali, ko je bilo že prepozno. To se je zgodilo zaradi velike Nogijeve hitrosti in zaradi počasnosti ruskih poročevavcev. Tako je Ojama zmešal Ruse — in to je bil tudi njegov namen.

Odločilna bitka.

Vsi ti boji so pa bili le priprava za veliko, odločilno bitko.

Japonci so z navideznimi boji na vzhodu premotili Kuropatkina, da je zbral največjo

silo na svojem levem krilu, med tem pa mu je prišel Nogi na zahodu za hrbet. General Kaulbars je slutil, da ga Nogi obkoljuje, zato se je sam začel umikati, še preden je prišlo Kuropatkinovo povelje. Ko je Kuropatkin spoznal svojo zmoto, je hitro poslal čete z vzhoda na zapadno stran, toda s tem so Rusi izgubili mnogo dragocenega časa, Japonci pa pridobili. Vrhu tega pa so jim bili že itak za hrbtom. S tem je bila bitka pravzaprav že odločena, šlo se je le še za to, da preprečijo Rusom redno umikanje.

Dne 6. marca so se bojevali zapadno od Mukdena in en del ruskih čet je tam začel celo napadati, a je bil obkoljen in se je moral zopet umekniti.

Dne 7. marca so se pomeknili deli okrepljene Nogijeve armade bolj proti severu, da bi vendar prišli umikajočim se ruskim četam za hrbet. Tako so se ponavljali v velikem tisti prizori, ki smo jih gledali v malem pri bitki ob Jalu.

Prvi sibirski vojni kor je stopal z vihrajočimi zastavami in med zvoki godbe proti Japoncem, ki so se nahajali v bližini Taštsaho. Rusi so se pomikali v tesnih kolonah, tako da so bili popolnoma izpostavljeni ognju japonskih topov, a sami niso mogli razviti vseh svojih moči. Ruski napad se je ponesrečil in ostanki so se morali umekniti z velikanskimi izgubami.

Bolj proti sredi armade so se vršili vroči boji, a Japonci niso mogli pridobiti posebnih uspehov. Toda tudi krepki odpor v sredi in na vzhodu ni mogel preprečiti umikanja. Vedno močnejše japonske čete so se prikazovale na severozapadni strani Mukdena Rusom za hrbtom in tako je moral Kuropatkin vedno prestavljati nove čete z levega krila in iz srede na desno krilo ter se neprestano umikati.

To je bilo veliko razočaranje za generala Linjeviča in Bilderlinga, njune častnike in hrabre vojake, ki se niso umeknili niti

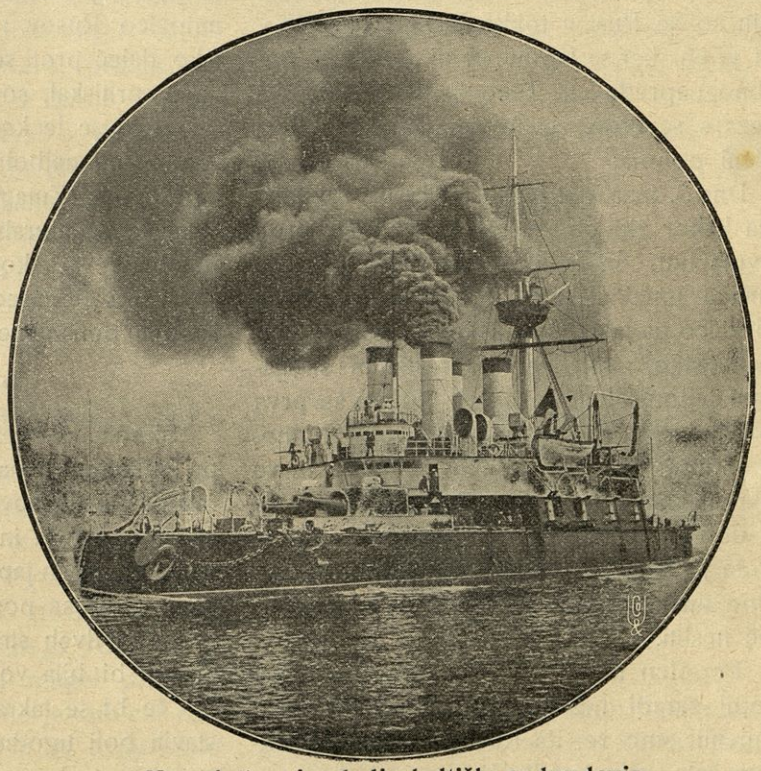

„Navarin", vojna ladja baltiškega brodovja.

v najhujšem ognju japonskih topov za ped zemlje proti severu. Tedaj pa je prišlo dne 7. marca od vrhovnega poveljnika poročilo — in zapustiti so morali vse velike zaloge živil ter oditi s prvo in tretjo armado proti severu. To se je zgodilo v popolnem redu in Japonci jih tudi niso skušali zasledovati, ker so bili po zadnjih bojih preslabi za to.

Ko sta se ti dve armadi oprostili pritiska Kurokijevega in Nodzujevega, ju je

Kuropatkin porabil za to, da je raztegnil desno krilo daleč severno od Mukdena in zapadno od majhnega mesta Vuzitaj, ki ne leži ob železnici. Bili so odločilni trenutki in Nogijeve čete so vedno silneje pritiskale. Rusi bi bili izgubljeni, ko bi se Japoncem bilo posrečilo zasesti železnico in ceste, ki peljejo proti severu. Zato je Kuropatkin zadnje odredbe pame'no ukrenil, a z njimi je tudi storil vse, kar je bilo mogoče, da se odvrne preteča nevarnost. Na desnem krilu so se Rusi v toliko srečno bojevali v teh dneh, ker se Japoncem ni posrečilo posebno napredovati. Tako je bila železniška zveza s severom zavarovana in s tem Rusi rešeni pogina.

Dne 3. marca se je postavila vsa zapadna črta kakor zid ob železnici in cestah proti sovražniku, da se je mogla prva in tretja armada umekniti proti Mukdenu. Varovati železnico na tako velikansko razdaljo je bilo silno težko, zlasti med neprestanim streljanjem japonskih topov. Šele ko sta se prva in tretja armada umeknili preko reke Hunho, se je tudi ta črta nekoliko skrajšala in se zakrivila nekoliko proti vzhodu, tako da sta se desno in levo krilo vedno bolj bližali. Toda iz tega so nastajale zmede in na pravilno umikanje že radi tega ni bilo skoro več misliti.

Popolen nered pri umikanju pa je nastopil zaradi nesreče na vzhodnem krilu. Omenili smo že, da Kurokijeve in Nodzujeve čete niso motile Rusov pri prehodu preko reke Hunho. Naslednjega dne so se pa že toliko okrepile, da so prodrle do imenovane reke. Razvnel se je boj. Toda Japonci so zlomili odporno moč utrujenih ruskih čet in prekoračili reko pri Kujzanu. S tem je bila ruska črta raztrgana in redno umikanje ni bilo nikakor več mogoče. Ko je Kuropatkin spoznal, da ne more sam voditi umikajočega se vojstva, je zapovedal splošno odstopanje proti Mukdenu. Toda to se je izpremenilo v nereden, zmeden beg. Najbolj redno se je še umikal Linjevičev oddelek.

Dne 10. marca so Japonci zasedli Mukden, potem ko so uničili v strašnih bojih skoro ves prvi sibirski vojni kor. Silna bitka se je razvila med zadnjimi ruskimi četami in med Japonci, ki so prodirali od dveh strani. Generalu Kaulbarsu se ni posrečilo obdržati v redu svojih čet in med vojaki je nastal silen strah, ki je postajal vedno večji, če je zadela kaka japonska kroglja v množico Rusov. Ko so prišle ruske čete tako daleč proti severu, da ni več sovražnik nanje pritiskal, so se na daleč razšle.

Tako se je končala bitka pri Mukdenu, ena izmed najbolj krvavih, kar jih pozna zgodovina. Zmagavci so bili Japonci, kajti Rusi so se morali umekniti iz vseh svojih postojank — skoro v popolnem begu — sovražnik je zasedel Mukden in ruske čete so bile potisnjene daleč proti severu.

Posledice.

Škoda na obeh straneh je bila po bitki pri Mukdenu nenavadno velika. Rusi so morali prepustiti sovražniku velikanske zaloge streliva, živeža in obleke. Toda to ni bil največji uspeh japonske zmage. Kajti Ojama je hotel Ruse popolnoma obkoliti, jih napasti od dveh strani in popolnoma uničiti. S tem bi bila vojna na kopnem končana in, če bi se takrat sklepal mir, bi Japonci stavili bolj ugodne pogoje nego pol leta pozneje v Portsmutu. Kuropatkinu torej le ne moremo odrekati vsake zasluge, dasi je napravil začetkoma več napak. Zato Rusom tudi ni bilo toliko na tem, da so izgubili veliko zalog, ker se je šlo v prvi vrsti za vojaški uspeh. Veliko občutljivejša pa je bila izguba na vojakih. Poročila trdijo, da so Rusi izgubili z ranjenci in ujetniki vred okoli 120.000 mož. Tudi Japonci so imeli 50.000 mrtvecev in ranjencev.

Uspeh bitke pri Mukdenu je bil za Japonce med občinstvom velikanski. Vse je

govorilo in bilo trdno prepričano, da je odločilna bitka izvojevana in da so Rusi končno premagani. Tako je sodilo gledajoče občinstvo, a Japonci so takoj spoznali, da je to pomota; tembolj se je pa pokazalo, kako so se zmotili opazovavci, pozneje pri sklepanju miru, ko so Rusi dobili silno ugodne mirovne pogoje. Dasi so bile namreč ruske izgube velikanske, vendar Japonci niso dosegli tistega uspeha, katerega so si tako želeli: popolni poraz Rusov. Kajti Rusi so se umeknili z velikim delom svojih čet — dasi neredno — proti severu, prihajali so jim vedno novi transpoti iz Rusije, Japonci so se pa že dolgo bojevali z domobranstvom in njihove moči bi bile kmalu izčrpane. Ta bitka torej nikakor ni bila tako uničujoča, kakor je sodila Evropa pod vtisom ruskega bega. Vendar pa je bila zadnja velika bitka na kopnem v rusko-japonski vojni, dasi je ta trajala še pol leta.

Kuropatkin odpoklican.

Na peterburškem dvoru je že dolgo ruvala neka stranka proti vrhovnemu poveljniku Kuropatkinu. Da se je še tako dolgo držal na svojem mestu, je gotovo to vzrok, ker ga je car sam osebno poznal kot vestnega, zvestega in nesebičnega vojaka. Ko pa po željah Rusov le ni mogel pridobiti velike, odločilne zmage, se je tudi car vdal pritisku dvornih spletk in je odpoklical Kuropatkina ter na njegovo mesto imenoval generala Linjeviča. Trdi se, da je Kuropatkin sam prosil za odstop in to je — če presodimo njegov značaj — tudi mogoče. Vrhovno poveljstvo v Vzhodni Aziji je nerad prevzel in le na izrecno željo carjevo, ker je to smatral za svojo dolžnost. Kako je bil zvest domovini in carju, priča tudi to, da je prosil vladarja že potem, ko je bil odpoklican, naj mu dovoli ostati na bojišču Car je tej želji tudi ustregel in je zapovedal, naj zamenjata mesti z Linjevičem, tako da je Kuropalkin prevzel poveljstvo prvega kora, katerega je tudi vodil do konca vojne, dasi se ni pozneje o njem več slišalo.

Kak drugi general bi tega ne bil storil: Pokoriti se Linjeviču, kateremu je bil prej sam vrhovni poveljnik. Vrhu tega bi se bil Kuropatkin tudi lahko opravičil pred vsem svetom. Potom evropskega velikega časopisja bi lahko navel toliko tehtnih vzrokov za svoja dejanja, da bi ne le utihnile vse ostre sodbe o njem, ampak da bi si bil celo lahko pridobil ime opreznega in previdnega poveljnika. In on tega ni storil. To samozatajevanje in nesebična ljubezen do domovine ga dela v očeh nepristranskih sodnikov velikega.

General Nogi.

Na njegovo mesto je stopil Linjevič. To je mož že osivel v vojaški službi, čudovito priljubljen pri vojakih, odločen do skrajnosti, silno strog in natančen. Vodil je armado do konca vojne in ni imel znatnih neuspehov. To ga dela v očeh vojakov znamenitega, da ga smatrajo za velikega poveljnika. Kljub svoji starosti stopa pokonci in gibčno, kar pri vojakih veliko velja. Mogoče je, da bi se čete pod njim v kaki veliki bitki krepkeje in odločneje bojevale nego so se poprej. — V japonskem taboru se poveljniki niso spremenili; Japonci so le hiteli dovažat novih rezervnih čet.

Na trgu v Vladivostoku.

Dvoje pisem.

Gunčulin, dne 12. marca 1905.

Ljubi starši!

V svoji veliki nesreči vas prijazno pozdravljam z najljubeznivejšim pozdravom s svojimi prijatelji in znanci vred ter vam naznanjam, da sem do zdaj z božjo pomočjo zdrav, in želim tudi Vam zdravja in vsega najboljšega. Dalje vam tukaj naznanjam, kar je v mojem srcu, namreč kako se nam je godilo od 16. februarja in kje se zdaj nahajamo.

Ljubi starši! Toda kaj naj Vam pišem? Komaj mi je mogoče vse popisati, kaj se je z nami godilo, in tudi bi ne žalil rad Vašega ljubečega srca. A vendar Vam hočem sporočiti, kaj se nam je vse pripetilo. Dne 16. februarja se je začel boj s sovražnikom na črti od vzhoda proti jugozapadu. Boj je bil podnevi in ponoči, brez prestanka in počitka, in mi smo morali biti z vozovi patron vedno pri rokah. Tako je trajalo neprestano do 24. februarja. Mi Rusi smo stali trdno in se nismo umeknili, a naposled so poveljniki slišali, da nas Japonci obkoljujejo v loku na levi in desni strani, tako da je stalo naše vojstvo popolnoma tesno obkoljeno, obsipano od sovražnika s krogljami. Ni bilo druge pomoči, morali smo bežati. Med ognjem in gromom topov smo šli počasi nazaj proti mestu Mukdenu. Toda tudi tukaj se nam ni bilo mogoče držati in zato smo dne 25. februarja hitro zapustili mesto ter odšli na sever proti Harbinu. O moji ljubi starši, morete si misliti, kako mi je bilo pri srcu! Od 16. februarja do 25. februarja vedno dan in noč v ognju, nič lakote, nič žeje, nič spanja, nič utrujenosti, nič misli na dom, ampak tako mi je bilo, kakor bi že bil v grobu, kajti smrt mi je plavala nad glavo. A hvala Bogu, ni se mi zgodilo nič hudega! Ko bi ne bilo nič slabšega, bi bil lahko srečen. A ne, prava nadloga se je šele začela. Ljubi starši! Zdaj Vam povem od 25. februarja do 1. marca. Ko smo zapustili Mukden in bežali proti Harbinu, mi je bilo prav lahko pri srcu; mislil sem: zdaj pridem vendar iz ognja, a ni bilo tako. Komaj smo se peljali eno uro, potem smo šli preko nekega hriba, ko pa pridemo na vrh, je spet začelo grometi in se bliskati iz

japonskih topov na nas z obeh strani, da smo šli drug čez drugega, kajti pot je bila ozka, vozov pa je bilo tako veliko, kolikor jih je le v vojski, a ne samo vozovi, tudi strašno veliko topov in to vse na eni cesti. Težko se je bilo ogibati, človek ni mogel hitro naprej. Tako sem šel s svojim vozom in konjem približno eno uro. Granate so padale in grmele okoli in okoli, kakor bi bil vihar na nebu. Padale so na tla in trgale kose zemlje, da ni bilo nič drugega videti od prahu in dima. Naenkrat zadene kos granate tudi mojega konja, a ni bil precej mrtev, ampak je samo vsled udarca zelo oslabel. Trudil sem se, da ga ne zapustim, lazil sem še nekaj korakov, tedaj se mi je prebrnil voz. Zopet sem vse popravil. Patrone sem ven pometal, da uidem s praznim vozom in s svojo obleko, a bilo je vse zastonj, moral sem pustiti konja in voz in obleko in vse in pobegniti.

Nekaj ur sem romal sam. Naenkrat zadenem na sivca, ki je stal sam in ni imel gospodarja. Hitro sedem nanj in odjaham tako, kakor sem bil: brez obleke in brez hrane. Tako sem jahal do večera s svojim utrujenim konjem. Zvečer sem prišel v neko vasico, oddaljeno eno vrsto od železniške proge. Lakota in utrujenost sta me zelo mučili, bil sem namenjen malo počiti in si poiskati hrane. Toda žalibog nisem našel ničesar razun tovarišev. A komaj sem počival nekoliko trenutkov, kar zaslišim vpitje med tovariši — napadli so nas japonski konjeniki. Strašen je bil beg po noči, kajti vse je bežalo pred sovražnikom. Jaz sem hotel zopet uiti na svojem sivcu, a bilo je zastonj, nisem ga spravil več pokonci in sem moral oditi peš. Kroglje so žvigale in frčale kakor dež. Vozovi, topovi in skrinje z različnimi stvarmi so ležali razbiti okrog. Jaz pa sem potoval utrujen počasi dalje.

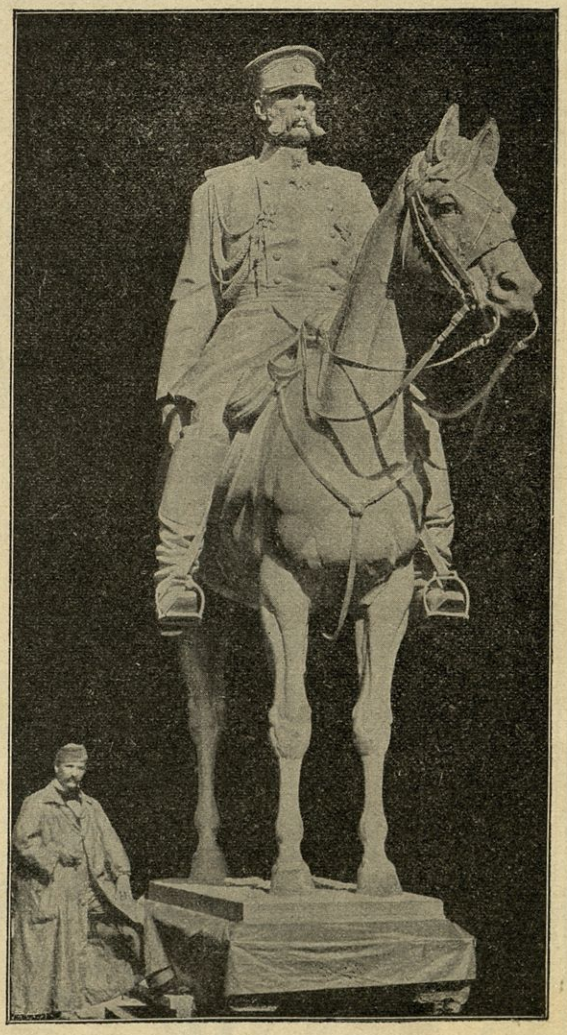

Spomenik carja Aleksandra II. Osvoboditelja za Sofijo.

Slednjič je šum utihnil in bitka se je končala. Naenkrat najdem vrečo cukra, kar mi je bilo zelo ljubo; nabasal sem si dva žepa in šel dalje. Kmalu potem sem zopet našel vrečo cukra, napolnil sem z njim tudi druge prazne žepe in zopet naprej. Nato sem

zopet našel vrečo z obleko in tudi majhno skrinjico.

V vreči je bilo čaja in malo mesa, kar sem vzel s seboj. Tako sem romal celo noč do jutra. Zjutraj sem prišel do neke železniške postaje; zdaj sem imel samo eno željo: spočiti se! Tako sem tudi storil. Ko sem se zbudil, sem si skuhal čaja, pil in jedel ter še nekoliko počival. Tako je trajalo moje popotovanje do 7. marca.

Toda polk je zaostal. Od celega polka sta preostali samo še dve stotniji s približno 200 možmi, drugi so bili vsi od sovražnikov pobiti ali ujeti. Tudi od našega oddelka manjka še veliko vozov in konj, in ne vemo kje so ostali.

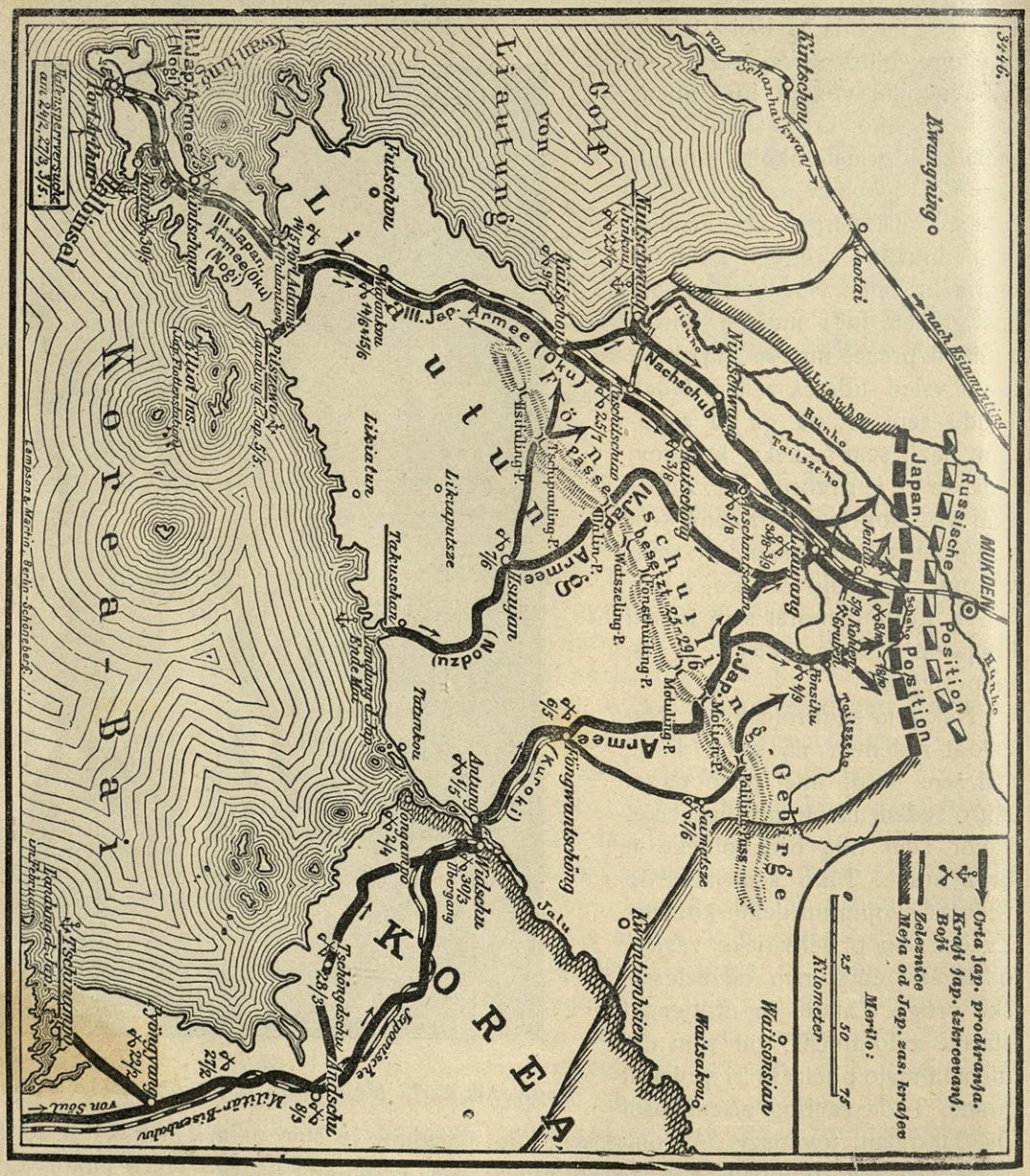

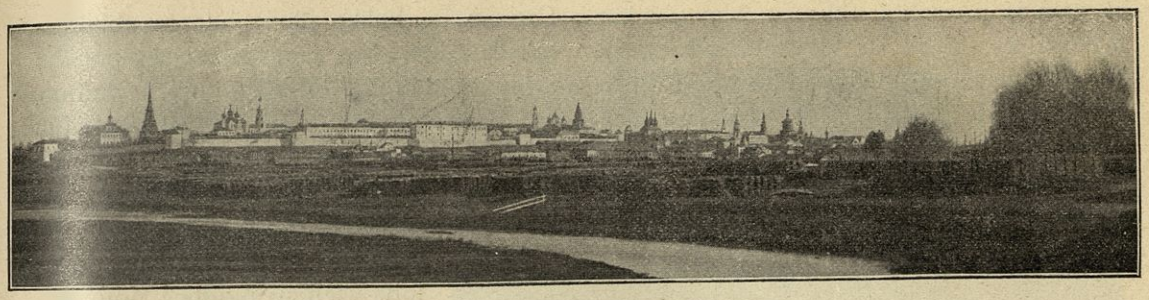

Kazan v Rusiji.

Ljubi starši! Ko bi imel časa, bi Vam lahko napisal celo knjigo, tako pa moram nehati s svojim pisanjem. V imenu božjem, amen. Vaš ljubeči sin Ivan Jakobovič Job v Balickem, okraj Tiraspol.

Majmakaj, 19. marca 1905.

Ljubi brat!

Menim, da si prejel moji dve pismi od 17. decembra in 6. januarja ter da si spoznal, kako se nam je takrat godilo. Tako je bilo do 18. februarja vse lepo brez posebne nevarnosti. Tedaj pa se je naenkrat spremenilo. Ta dan je namreč ob eni uri popoldne naenkrat počila bomba tričetrt vrste daleč od nas. Kak strah! Pretreslo nas je do kosti in vsi smo mislili, da je prišla naša zadnja ura. K sreči nas je kroglja samo ustrašila. Proti večeru je postajal japonski naskok vedno silnejši, njihove bombe so padale vedno pogosteje, nevarnost je naraščala. Vse sosednje vasi so že bile v ognju, vse je gorelo okrog nas. Tako je bilo najbrže nekdaj v Sodomi in Gomori. Tedaj smo popolnoma izgubili upanje, da bomo mogli obraniti svojo postojanko. Kazaki so pridirjali s poveljem, da zapustimo svoje mesto. Ko bi mogel videti, kako smo hiteli izpolnit to povelje! Vsakdo je pograbil svoje stvari kolikor hitro mogoče na hrbet in bežal. Prej smo še vse polili s petrolejem in zažgali, tako da je vse naše premoženje izgorelo. To je bil strašen pogled, a druge pomoči ni bilo, ker je sovražnik presilno prodiral.

Kam tedaj? V Mukden seveda, ker druge poti ni. Ob 11. uri ponoči smo prišli tja na postajo in smo ostali tam do prihodnjega večera, ker nismo imeli proste poti: Tedaj so nas poslali v varstvo 8. vojnega kora, zopet bližje gromenju topov, ki smo ga bili že tukaj preveč siti. Ko smo tja prišli, so takoj postavili naše može na straže, da se ne prikrade noben sovražniški ogleduh. Tu smo preživeli strašno noč, ki pa vendar ni nobenega izmed nas stala življenja. Tu smo ostali do 22. popoldne, ko smo dobili ukaz, da zapustimo svoje mesto. Toda sedaj ni šlo tako hitro naprej kakor prej v Tapu, ker ni bila na potu samo naša prtljaga, ki šteje okrog 600 voz, ampak tudi mnogo druge. O, kaka zmešnjava je bila to! Slednjič, slednjič se nam je posrečilo priti okoli Mukdena in pozno ponoči smo prišli v neko vas, severno od mesta. Toda komaj smo se odpravili prihodnje jutro na pot, ko pride povelje, naj se pripravimo na prihod sovražnika, ki je najbrže zlasti meril na našo prtljago. To ni bila prav posebno prijetna vest: nekatere je spreletaval mraz, druge vročina, kajti Japonci ne streljajo navadno v zrak.

Sedaj je bilo opaziti, da so se ravno tisti najbolj bali, ki so sicer največ govoričili. Tako s pomočjo našega topništva, ki je izvrstno delalo, in s pomočjo pešaštva

se nam je posrečilo uiti za nekim gorskim hrbtom, ne da bi nas bil sovražnik opazil. Naši so se hrabro držali do zadnjega moža. Toda naj je padalo še toliko Japoncev, vedno so prihajale nove čete, dokler se niso naši utrujeni umeknili pred sovražnikom. Lepo mesto Mukden so morali pre-

Ladja v severnem ledu.

pustiti sovražniku, vendar pa so prej skoro vse požgali. Samo dve bolniščnici z ranjenci sta ostali nepoškodovani. Za Mukdenom smo morali žrtvovati tudi Telin. Naše izgube so velikanske. Često so letali naši vojaki okrog kakor ovce brez gospodarja. Grozno je, koliko jih je bilo tu ubitih, ranjenih, ujetih! Kar nam dela vojsko posebno težavno, je to, da se bojujemo v popolnoma tuji deželi. Kitajci so vsi japonski ogleduhi, ki jim vse naznanijo, karkoli se pri nas godi, po dnevu z zastavami, po noči s svetiljkami. Če ujamemo takega tiča, se mu seveda ne godi posebno dobro, toda vseh ni mogoče poloviti.

Kaj človek vse prenese, če mora, to sem spoznal sedaj. Zgodilo se je, da nismo imeli po osem dni nič drugega nego čaj in malo suhorja, nikdar miru niti po dnevu, niti po noči, neprestano kopati jarke, včasi nam je zmanjkalo celo suhorja, tako da enkrat dva dni nismo imeli ničesar jesti, težavna dela so pa le morala biti opravljena. To so bili strašno težki časi, in kdor jih ni preživel, si jih ne more prav predstavljati. Od 18. februarja sicer še nisem okusil kruha, toda od 9. marca nas pusté vsaj Japonci pri miru in mi dobimo vsak dan svoj suhor, funt mesa in krompirja, tako da sedaj ničesar druzega ne želimo, nego da se vojska kmalu konča in da se moremo zopet vrniti v svojo ljubo domovino. Naši tovariši na frontu imajo še manj miru nego mi; po kratkem počitku morajo sedaj neprestano eksercirati, kakor bi bili med umikanjem vse pozabili. Bog vedi, kaj nameravajo Japonci, da nas tako dolgo ne napadejo? Da bi Bog dal, da se kmalu neha to klanje! Jaz sem do zdaj še vedno hvala Bogu ostal nepoškodovan in se počutim dobro. Upam, da se bova še srečno videla. Iskreno pozdravlja tebe in tvojo družino — tvoj brat J. K iz Tarutina, Besarabija.

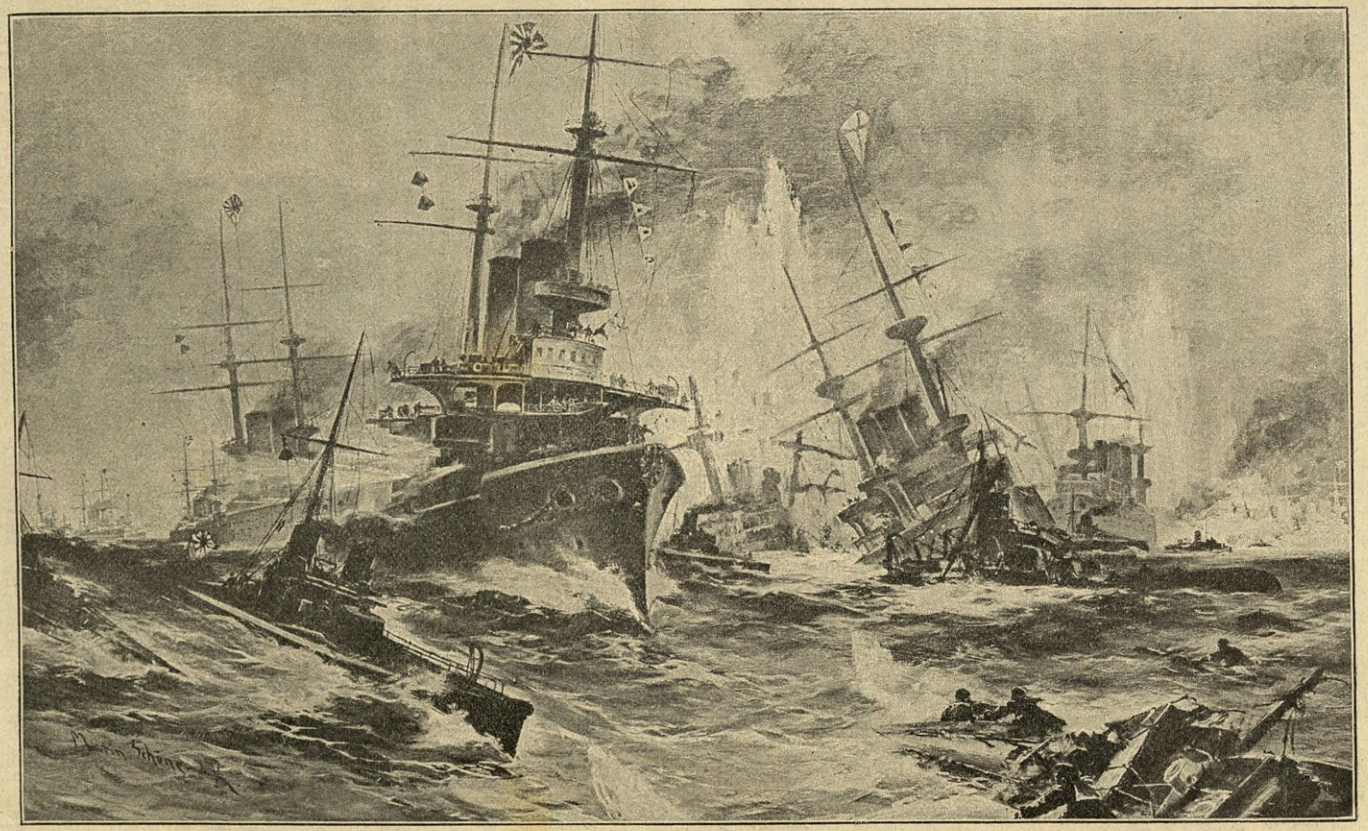

Morska bitka pri Cušimi.

Baltiško brodovje.

Pot na vzhod.

Medtem je Roždjestvenskij, katerega smo pustili pri Madagaskarju, nadaljeval svojo pot proti vzhodu. Bila je dolga pot do bojišča, na morju pa se je moral še združiti z ladjevjem Nebogatova, o katerem smo omenili, da je plul skozi sueški prekop, medtem ko je jadral Roždjestvenskij okoli Afrike. Ladjevje Nebogatova ni tvorilo velike, krepke pomorske sile. Ladje so bile po večini stare, majhne, slabo oborožene; njihova hitrost je bila neznatna, ravno tako njihove zaloge premoga.

Iz Roždjestvenskega so se mnogi jeseni l. 1904. zelo norčevali zaradi dogodka v Severnemu morju. Toda po krivici. Kajti ta admiral je zraven Makarova najboljši in najodločnejši ruski poveljnik, kar jih premore carjeva zemlja. Toda redko kdaj je imel kateri admiral toliko težav kakor Roždjestvenskij. Na njegovih ladjah so bili častniki in vojaki, ki ne le, da niso bili kos svoji težavni nalogi, ampak niso imeli sploh nobene vaje in izurjenosti.

Razun tega je bila disciplina na ruskih ladjah zelo slaba, kot so pokazali poznejši dogodki, ko so bili izbruhnili na ladjah skrajno revolucionarni upori. Mornarji so šli v boj brez navdušenja, brez ljubezni za svojo stvar, ni jih dičila tista požrtvovalnost, ki je pridobila Japoncem toliko zmag.

Kaj naj bi mogel Roždjestvenskij opraviti s takimi vojaki? Svojo dolgo pot je res izrabil za to, da je uril svoje mornarje, a to ni zadoščalo. Vrhu tega ni nikdar streljal pri vajah z ostrimi krogljami, ker se mu je zdelo škoda municije. Po poti je zadušil z najostrejšo strogostjo vsak poskus nepokorščine, a tem huje je planil upor kesneje, kakor so pokazali zlasti dogodki na „Potemkinu“.

V madagaskarskih vodah je brodovje ostalo tri mesece. To je imelo tudi svoje škodljive posledice. Kajti na ladjah se je nabralo tačas toliko školjk, polžev in morskih rastlin, da so znatno ovirale hitrost brodovja. Osnažiti ladij ni bilo mogoče, ker na Madagaskarju ni bilo ladjedelnice, in zato so morale ladje tako odpluti. Vrhu tega ni bilo na njih nobenih pripomočkov za popravilo, tako da je Roždjestvenskij najbrže že takrat slutil svojo žalostno usodo.

Roždjestvenskij je najprej krenil proti Malaški ožini, ker vodi skozi njo najkrajša pot do vzhodno-azijske obale. Pričakoval je, da ga tukaj ne napade sovražnik. In ni se zmotil. Kajti Togo je varoval svoje ladje za veliko, odločilno bitko. Ravno tako se ni uresničilo pričakovanje Evrope, da bo skušal priti Roždjestvenskij v Tihi ocean ponoči in v megli. Kajti 8. marca je naznanil kabelj, da je šel Roždjestvenskij skozi ožino Singapore ob belem dnevu. Počasi so plule pomorske ladje in na krov admiralne ladje je prišel celo ruski konzul iz Singapore, ki je oddal Roždjestvenskemu važna poročila in brzojavke. Nato so plavale ladje mirno proti severovzhodu. Rusko brodovje je plulo zato tako blizu obale, da je dobivalo od svojih agentov vedno poročila, ali ni morda sovražnik v bližini, in da je ostalo v zvezi s Peterburgom in z ladjevjem Nebogatova. To je bilo nekoliko zaostalo. Dne 8. aprila je zapustilo Djibuti, dne 5. majnika Singapore in zdaj se je moralo združiti v kratkem času z glavnim ladjevjem.

Roždjestvenskij se je moral preskrbeti s premogom in živežem za odločilno bitko. Zato se je ustavil sredi marca ob francoski obali na skritih krajih, zlasti v zalivu Kamran in Honko. Prebivalstvo je takoj hitelo prodajat živeža, Roždjestvenskij je sprejemal in pošiljal brzojavke, razvilo se je živahno gibanje. Japonci so se seveda takoj pritožili pri Francozih, da se krši mednarodna pogodba, če ostajajo Rusi v njihovih vodah. Francozi so — kot ruski zavezniki — to naznanili s pri-

merno počasnostjo v Peterburg, nato so prašali o tem oblasti svojih kolonij, Rusi pa Rožđjestvenskega, ta je odgovoril svoji vladi, ruska vlada pa francoski in iz Pariza so slednjič naznanili Japoncem, da to ni kršenje mednarodne pogodbe, ker se nahaja rusko brodovje izven francoskih voda. Ker se ni z vprašanji in odgovori nikomur mudilo, je Rožđjestvenskij tačas vse opravil.

Slednjič se je Rožđjestvenskij združil dne 10. maja z brodovjem Nebogatova. Dne 24. maja se je nahajalo združeno ladjevje nedaleč od izliva kitajske reke Jangze in 26. majnika se je bližalo Korejski ožini, južnemu vhodu v Japonsko morje. Malo dni prej je izdal admiral oklic na svoje vojake, v katerem jim daje še enkrat preprosta, a važna navodila za boj, ki nam pa tudi jasno pričajo, da je bil tudi Rožđjestvenskij preverjen o neizkušenosti svojih mornarjev.

V Vladivostok se je dalo priti po treh ožinah: Ali skozi Korejsko, ali skozi Tsugaru, ali La Peruse. Vse tri ceste je bilo Japoncem izredno lahko stražiti, ker so imeli na obali brzojav, ki bi v istem trenutku, ko bi se bližalo sovražno ladjevje, to naznanil admiralu Togu. Ta je bil s svojimi ladjami v Korejski ožini in sicer v luki Mazampo, na najožjem mestu cele ožine, nasproti otoku Cušimi. Izvolil si je ta kraj, ker je bil v vseh ozirih najugodnejši. Če bi tudi Rusi skušali priti po eni izmed severnejših ožin, bi jim Togo vedno lahko stopil na pot, da ne pridejo brez boja do Vladivostoka. Sicer je pa tudi Togo mislil, da si bodo Rusi izbrali za pot Korejsko ožino, ker je ta najširja in bi v njej imeli največ upanja, da uidejo brez boja. — Zdi se, da je bila ožina Tsugaru zaprta s podvodnimi minami, ker so oblasti prepovedale trgovskim ladjam pot skozi njo.

Za Ruse bi bilo morda ugodneje, da so šli skozi ožino La Peruse, ker je zelo kratka in primeroma še dosti široka. Rožđjestvenskij je najbrže opustil to pot, ker se je bal, da mu zmanjka kuriva za poznejše vaje, ako napravi tolik ovinek.

Priprave za bitko.

Rožđjestvenskij je uvrstil svoje brodovje v dve koloni, ki ju bomo spodaj opisali. Ta razvrstitev pa je bila silno nevarna, če se pomisli, kako neizurjeni so bili ruski mornarji. Če bi bila pot mirna in varna, bi se taka razdelba še dala porabiti, a v Korejski ožini je bila zelo neumestna. Nekateri trdijo, da Rožđjestvenskij ni pričakoval napada, toda o nasprotnem nas prepriča brzojavka, ki jo je poslal carju s svoje zadnje postaje: „Če zmagam, Vam bom naznanil; če bom premagan, Vam bo povedal Togo“. Odločil se je bil torej ali zmagati ali umreti.

Dne 27. majnika zjutraj proti 5. uri je bilo rusko brodovje nedaleč od otoka Quempart, med njim in med otokom Vetošima. Obsegalo je 38 ladij skupaj z dvema bolniškima ladjama, eno pomožno križarko in petimi transportnimi ladjami. Ob istem času je opazila japonska pomožna križarka „Šinano Maru“ rusko brodovje in je to naznanila Togu s pomočjo brezžičnega brzojava.

Togo je bil, kakor smo omenili, v luki Mazampo in je mirno čakal, da se približa sovražnik. Japonsko ladjevje je bilo tako razdeljeno: Prvi oddelek so tvorile „Mikaza“, „Fuji“, „Šikišima“ in „Azahi“ ter oklopnici „Kaguga“ in „Nisin“. Admiral Togo je bil na „Mikazi“, prvi ladji, drugi admiral brodovja, Mizu, pa na „Nivinu“, na zadnji ladji. Drugi oddelek je obstajal iz šest oklopnih križark „Idzuma“, „Azama“, „Tokiva“, „Adzuma“ „Jakuma“ in „Ivate.“ Poveljnik tega oddelka je bil viceadmiral Kamimura na „Idzumi“, medtem ko je bil drugi admiral oddelka, kontreadmiral Šinamura na „Ivati.“ Tretjemu oddelku je

poveljeval viceadmiral Kataoka na krovu „Itsukšime“. Ta oddelek je obsegal sledeče ladje: „Matsuhima“, „Hašidote“, „Idzumi“, „Čin Jen“, „Fuzo“, „Takao“ in „Tsukuši.“ Slednjič so še sledile tri divizije križark, ki so bile samostojne: „Kazagi“, „Čitoze“, „Čijoda“ in „Otova“ pod viceadmiralom „Deva“; dalje „Naniva“, „Jakašiho“, „Niitaka“ in Cušima“ s poveljnikom Urin; „Zuma“, „Akaši“ in Akitsušima“ pod kontreadmiralom Togom. Japonske ladje niso bile Bog vedi kako dobre, a bile so temeljito popravljene in z vsem preskrbljene.

Cesta v Mukdenu.

Togo je poslal dve prednji straži proti jugu, da mu naznanite prihod sovražnikov. To je ena tudi storila, kakor smo omenili zgoraj, a Roždjestvenskij tudi ni veliko prikrival svojega prihoda. Ob solnčnem svitu je stal pred vhodom v ožino, tako da je jadral skozi njo ob belem dnevu. Marsikdo se zastonj poprašuje, zakaj je Roždjestvenskij to storil, zakaj ni uravnal svoje poti tako, da bi bil šel po noči skozi Korejsko ožino. Japonci bi ga bili seveda ravno tako opazili, toda glavni oddelek bi mu ne mogel tako zastaviti poti, kot se je to zgodilo po dnevu. Tako bi se bil bojeval na prostem morju in to bi bilo ugodneje.

Rusi so ladjali mirno dalje, dasi jih je sovražnik bil zapazil, in so tako zavozili v notranjo črto japonske prednje straže. To se je zgodilo okoli 10 ure zjutraj. Ladje prednje straže so plule ob strani ruskega brodovja, obkolile so ga od vseh strani in so naznanjale vsak obrat ruskih ladij Togu. Ta je mogel torej kljubu megli tako pluti, kakor je bilo zanj najugodneje.

Ko so Rusi zapazili križarko „Idzuma“, je bilo ukazano stari ruski oklopni križarki „Vladimir Monomah“, da prepodi sovražno ladjo. Taka naloga, pa je bila za starokopitno, počasno ladjo pretežavna. Ko se je nato prikazalo mnogo križark, je začela druga ruska divizija streljati na zelo veliko razdaljo proti ladjam „Kazagi“, Čitozé“, „Niitaka“ in „Čušima“, ki so se nahajale na zapadni strani ruske kolone. Ta ogenj je bil najbrže brezuspešen.

Vreme je bilo tisto pomladansko jutro neprijazno, morje se je jezno valovilo, ker je pihal precej močen jug, v Korejski ožini pa je ležala gosta megla. Ta je bila za Ruse posebno neugodna, ker je bila ob obali gostejša, na sredi pa redkejša in prozirnejša. — Tako so Japonci natanko opazovali Ruse, sami pa so bili skriti. Vrhu tega je bilo japonske ladje težko zapaziti, ker so bile modro-sivo pobarvane, črne ruske pa so bile že na daleč vidljive.

Admiral Togo je plul v vzhodni smeri tako, da je moral križati pot ruskih ladij. Ko je proti poldnevu admiral Roždjestvenskij začel razumevati svoj položaj, je ukazal, da se ladje urede v bojno vrsto. Do take vrste, vsaj do popolne, ni nikdar prišlo, ker se je začel pri Rusih že začetkom bitke nered. Prvi oddelek pod poveljstvom Roždjestvenskega, ki je obstajal iz štirih najboljših oklopnic, je bil spredaj na desni,

na levi v isti višini druga in tretja divizija in lahke križarke zadaj. Ni tudi popolnoma gotovo, ali so se ruski mornarji takoj pokorili povelju, da se postavijo ladje v bojno vrsto.

Ob 1 uri 45 min. sta se zagledali glavni nasprotni brodovji, do zdaj so bile pred od ruske eskadre ter je prišel v amerikansko luko Manilo. Oni popisujejo bitko tako, kakor so jo opazovali s križarskega oddelka do pozne noči 27. majnika.

Poročilo se glasi:

„Ob svitu 27. majnika je šla eskadra v dveh kolonah, katerih desno je tvoril 1. in

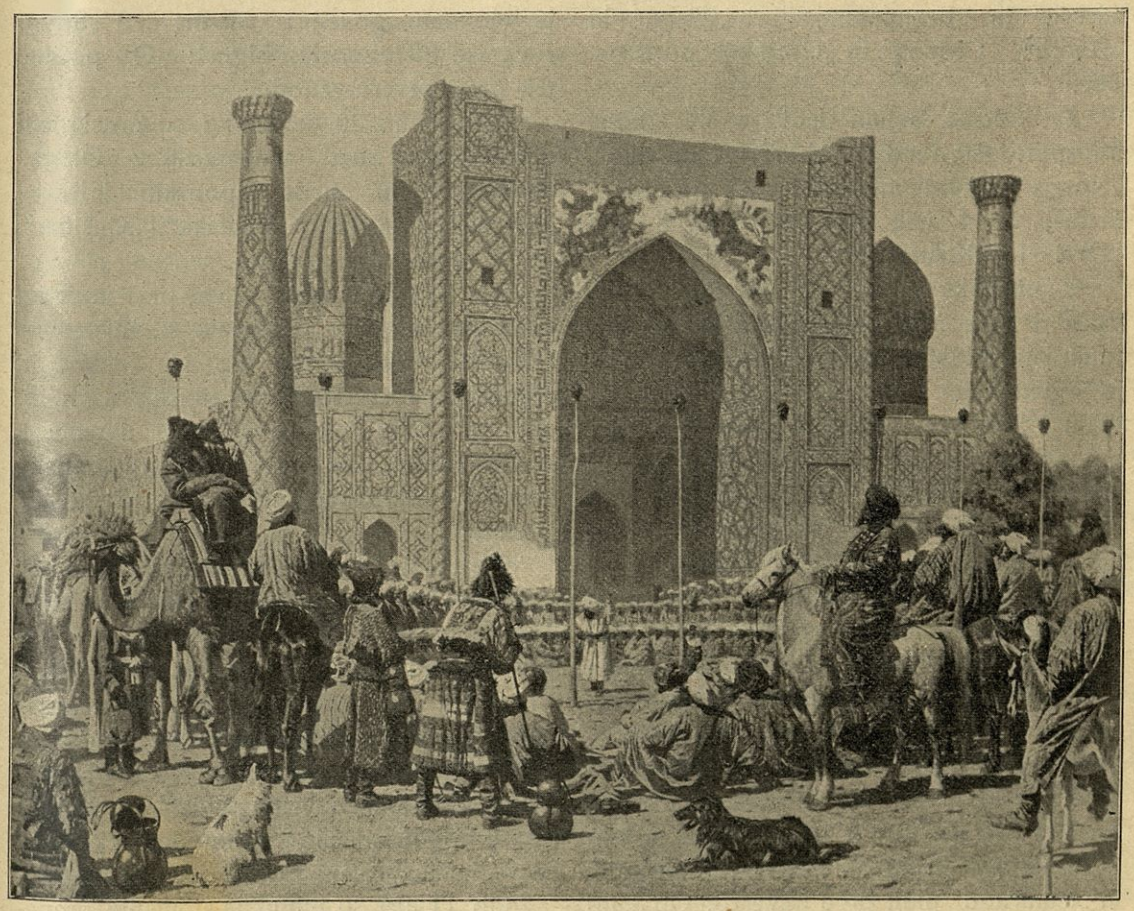

Zmagoslavna slovesnost. V. V. Vereščagin.

Rusi le posamezne japonske križarke. In zdaj se je začela odločilna bitka.

Podrobnosti cušimskega boja.

Po bitki pri Cušimi so se vrnili nekateri mornarji, kateri so se udeležili tega boja. To so vojaki križarskega oddelka admirala Enkvista, ki se je pozneje ločil 2. oddelek oklopnic („Suvorov“, „Aleksandr III.“, „Borodino“, „Orel“ in „Osljabja“, „Sisoj Veliki“, „Navarin“, „Nahimov“) in levo 3. oklopniški oddelek in križarski oddelek („Nikolaj Prvi.“, „Apraksin“, „Senjavin“, „Ušakov“ in „Oleg“, „Avrora“, „Dmitrij Donskoj“, in slednjič „Vladimir Monomah“).

Pred eskadro je plul, uvrščen v podobi klina, ogledniški oddelek („Svjetlana“, „Almas“, „Ural“). Križarka „Žemčug“ se je nahajala na desni strani „Suvorova“ in „Izumrud“ na levi strani „Nikolaja I.“

Minonosci so bili razdeljeni na sledeč način: „Bjedovij“ in „Bistrij“ pri „Žemčugu“, „Bujnij“ in „Bravij“ pri „Izumrudu“, „Bljestjaščij“ in „Bezuprečnij“ pri „Olegu“ in „Bodrij“, „Groznij“ in „Gromkij“ pri transportu.

Za kolono bojnih ladij je šla kolona transportov („Anadir“, „Irtiš“, „Kamčatka“, „Koreja“, „Rus“ in „Svir“). Za eskadro v razdalji 3—4 milj sta šli bolniški ladji „Orel“ in „Kostroma“.

26. majnika in v noči od 26. 27. je eskadra ujela neke telegrafične znake šifriranih japonskih brzojavk. Zjutraj 27. majnika je ogledovalni oddelek po zgodnjem povelju šel za hrbet eskadre in se razvrstil v kolono za transportom. „Dmitriju Donskemu“ in „Vladimirju Monomahu“ je bilo ukazano v boju varovati transporte: prvemu z leve in drugemu z desne strani.

Ob popolnoma meglenem obzorju in vetru je šla eskadra s hitrostjo devet vozlov proti severo-vzhodu med otokoma Cušima in Iki. Ob pol 7. uri zjutraj se je prikazala na desni strani eskadre japonska križarka „Idzuma“, ki je šla vzporedno s tekom naših ladij. Šla je v isti vrsti kot eskadra v veliki razdalji od nje. Ob 7. uri 10 minut je bilo s „Suvorova“ po signalu ukazano „Žemčugu“ in „Izumrudu“ pluti pred traverzo. Ob 8. uri 45 minut so se prikazali na levi traverzi križarskega oddelka obrisi petih ladij, ki so šle v dolgi vrsti vzporedno s tekom eskadre: „Matenšima“, „Itcukušima“, „Hašidate“, „Naniva“ in „Takačiha“.

Ob 9. uri zjutraj je bila s „Suvorova“ po signalu naznanjena razvrstitev: v slučaju, da se prikaže sovražnik izza hrbta, morajo oklopnice napraviti bojno vrsto na levo in desno, križarke in transportne ladje pa oditi naprej. Sovražniške križarke, ki so se bile prikazale z leve strani, so ostajale od eskadre v veliki razdalji in so jo skušale prehiteti v vzporednem teku. Po preteku pol ure so japonske križarke prehitele našo eskadro ter se skrile v temi; v tem času pa je naš prvi in drugi oddelek oklopnic po signalu zvišal hitrost do 11 vozlov in na „Suvorovu“ je bilo dano povelje: „Alarm!“ S „Suvorova“ je bil odposlan signal: „Ob poldne tek proti severo-vzhodu“.

Ob 10. uri 20 minut, ko so po signalu dali vojaštvu obed, so zapazili z „Olega“ na levi strani obrise japonskih križark: „Čitoze“, „Kasuzi“, „Njijitaka“, „Cušima“, ko so dohitevale eskadro.

Ob 10. uri 50 minut je naš prvi in drugi oddelek oklopnic po signalu s „Suvorova“ povečal svojo hitrost na 11 vozlov in oklopnice so se naenkrat obrnile na levo, črez pet minut pa so se zopet uvrstile v dolgo kolono, medtem ko so se japonske križarke približevale eskadri ter jo skušale prehiteti.

Ob 11. uri 10 minut so začeli z oklopnice „Admiral Ušakov“ streljati na japonske ladje, kar sta takoj storila tudi tretji oklopniški in križarski oddelek. Ob 11. uri 15 minut je bil dan s „Suvorova“ signal: „Ne zapravljati krogelj!“ Japonske križarke so se hitro obrnile na levo ter se začele med streljanjem urno oddaljevati. V veliki razdalji od eskadre so se zopet spustile v vzporeden tek z njo in se kmalu potem skrile.

Ob 11. uri 30 minut je streljanje prenehalo. Japonska križarka, ki se je nahajala na desni naše eskadre, se je skrila v megli. Ob poldne so se po signalu vse oklopnice zvrstile v eno vrsto in so jadrale proti severo-vzhodu. S „Suvorova“ je bila po signalu naznanjena hitrost 9 vozlov in „Svjetlani“ je bilo ukazano varovati transportne ladje.

Ob 12. uri 30 minut, ko se je črta oklopnic uvrstila na novem teku, je šel prvi

oklopniški oddelek spredaj na levo. Eskadra je tako nadaljevala pot do 1 ure 30 min., ko so na „Suvorovu“ zapazili sovražnika. Prvi oklopniški oddelek se je obrnil na levo ter odšel, da se združi z drugim in tretjim oklopniškim oddelkom.

Na „Suvorovu“ se je prikazal signal: „Križarke in transporti naj se držijo bolj na desno“ in ob 1. uri 45 minut se je prikazalo japonsko oklopniško ladjevje, ki je šlo nam nasproti.

Križarke so se obrnile na desno, sledeč povelju, da naj se ob času boja drže tiste strani oklopnic, ki je obrnjena od sovražnika, zunaj preletov sovražniških krogelj, ter pospešile hitrost, da bi prišle na sredo črte oklopnic z njihove desne strani. Na desni in za hrbtom „Olega“ in „Avrore“ so se nahajali transporti z „Dmitrijem Donskim“ in „Vladimirom Monomahom“ ob strani ter z ogledniškim oddelkom.

Ob 1. uri 50 minut so začeli kakor z naše tako tudi s sovražniške strani močno streljati.

Prvi oklopniški oddelek se ta čas še ni bil uvrstil pred drugim in tretjim oddelkom in glavna oklopnica v levi koloni je bilo „Osljabja“, na katero so Japonci osredotočili svoj ogenj.

Črez pet minut se je glavna japonska oklopnica „Mikaza“, ko je prišla v isto vrsto z oklopnico „Osljabja“, obrnila na tek, ki je bil vzporeden s tekom naše eskadre, za njo pa so se obrnile tako tudi ostale ladje, ki so šle za njo: „Šikišima“, „Asahi“, „Fudži“, „Nissin“, „Kassuga“ in drugih šest oklopniških križark.

Japonska eskadra je hotela prehiteti naše oklopnice z očevidnim namenom, da jim zapre pot proti severu, podolgem obstreljevajoč črto naših ladij. Glavne neprijateljske oklopnice so začele obstreljevati „Suvorova“, ki je bil stopil s prvim oklopniškim oddelkom na čelo naše kolone, medtem ko so poslednje japonske ladje obsipale z ognjem „Osljabjo“. Na obe admiralni ladji je deževalo krogelj.

Ob 2. uri 15 minut je nastal na „Suvorovu“ v krmarskem oddelku požar, a ob 2. uri 20 minut se je „Osljabja“ silno nagnila na levi krov (na stran sovražnika), ker je tudi na njej bil požar.

Da bi se ne dale prehiteti, so se naše oklopnice začele obračati na desno proti vzhodu in pri tem obračanju je izšel „Borodino“ iz vrste na desno, toda kmalu stopil zopet v vrsto. A tudi križarke in naši transporti, ki so se nahajali na desni strani oklopnic, so se obrnili na desno.

Ob tem času se je severo-zahodno od otoka Kotcušima zopet pokazala „Idzuma“, ki smo jo bili že zjutraj videli, ter začela obstreljevati naše transporte, ki so se nahajali nekoliko bolj zadaj in na desni od križark. „Oleg“ in „Avrora“ sta pospešili hitrost, da bi se približali „Idzumi“, ter sta začeli nanjo streljati; isto je storil tudi „Vladimir Monomah“, ki je bil zapustil svoje mesto, desno stran transportov. Transporti so šli za četo križark, ki so se bile obrnile proti severu, ogledovalni oddelek pa, ki je bil odšel naprej, je tudi začel streljati. — „Idzuma“ se je začela umikati in kmalu je bilo opaziti na njej požar; nato se je skrila v megli.

Ob 2. uri 25 minut sta se prikazala od juga dva oddelka japonskih oklopnih križark; eden je imel štiri, drugi pet ladij. Šle so druga za drugo, z majhnim presledkom med oddelkoma. Tako je bilo sovražniških ladij skupaj deset.

„Oleg“ in „Avrora“ sta se obrnili proti sovražniku ter se spustili z njim v boj v nasprotnem teku. Neprijatelj je ostajal v precejšnji razdalji in naše križarke niso veliko trpele od njegovega ognja.

Japonske oklopnice so še dalje šle ob strani naše eskadre in obsipale s krogljami „Suvorova“ in „Osljabjo“, ki sta silno veliko trpeli od nenavadno natančnega in gostega

ognja; „Suvorov“ je bil že brez jamborov, a pri „Osljabji“ je bil že odtrgan krmarski stolp. Naše ladje so vztrajno odgovarjale, toda njihov ogenj je bil mnogo redkejši od japonskega.

Ob 2. uri 40 minut je „Osljabja“ še bolj stopila iz vrste proti desni, spustila se skoro v nasproten tek ter se črez nekoliko minut prevrnila in potonila, potopivši se takoj z nosom.

Od začetka boja je preteklo vsega 50 minut. Ta čas se je črta naših oklopnic silno raztegnila, ladje tretjega oklopniškega oddelka so ostajale zadaj kljub temu, da je bila hitrost eskadre komaj deset vozlov.

Okoli treh popoludne so se naše oklopnice obrnile proti jugu in potem proti zahodu. Japonske oklopnice so se nato tudi obrnile na desno in boj se je nadaljeval v vzporednem teku.

Ob treh so Japonci zopet ponovili svoj manever ter prišli ob bok našim oklopnicam vsled česar se je naša eskadra obrnila proti severu ter se spustila v nasprotni tek proti sovražniku, katerega ogenj je bil prej osredotočen na „Suvorova“.

Ob 3. uri 35 minut je bil „Suvorov“ ves v plamenu, brez jamborov in dimnikov; prisiljen je bil stopiti iz vrste na levo, t. j. na stran sovražnika, a streljati ni vseeno prenehal.

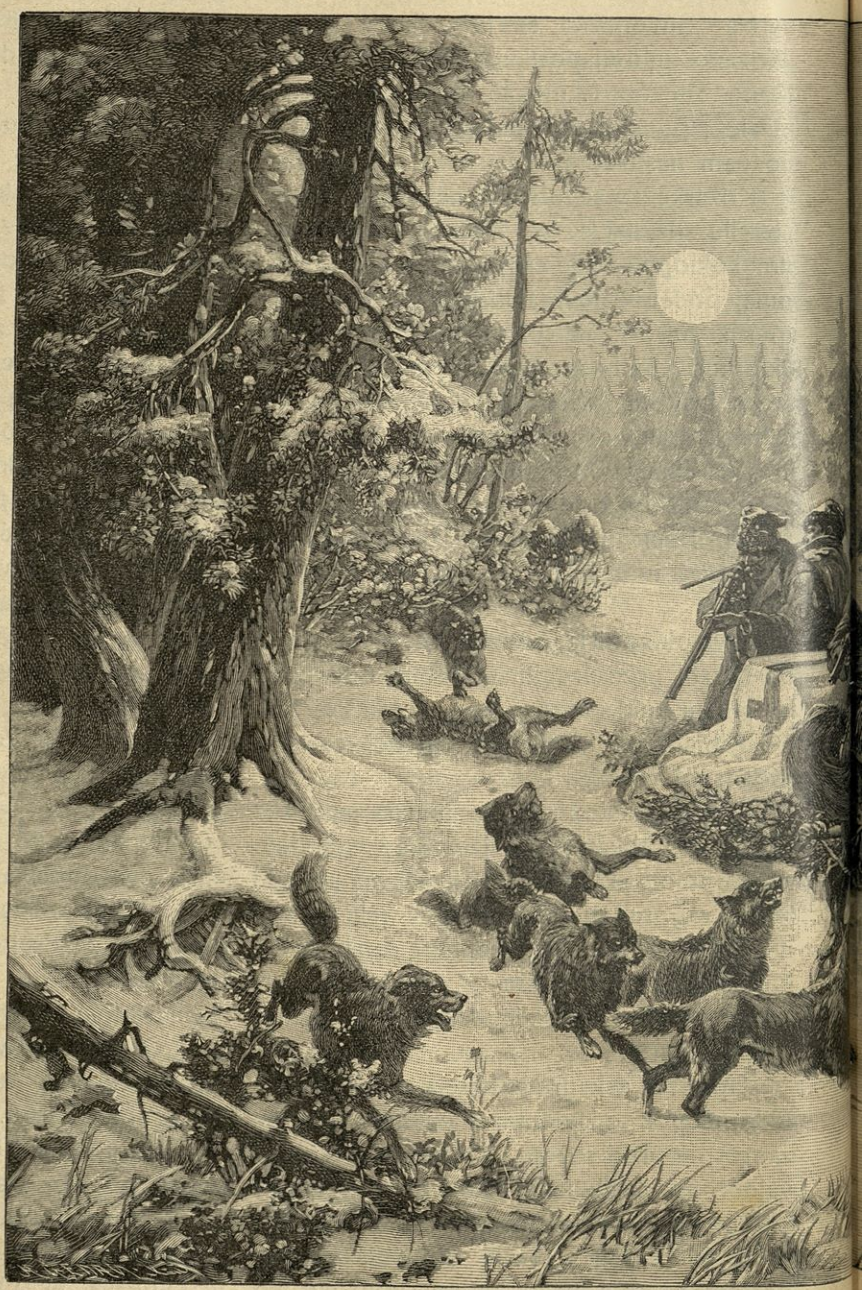

Pogr

Ostale naše oklopnice so nadaljevale boj, jadrajoč proti severu.

Japonci so pustili nekoliko ladij, med njimi „Nissin“ in „Kassugo“, da popolnoma uničijo „Suvorova“, ter se obrnili nato na levo, spustili se v vzporedni tek z našimi oklopnicami in znova začeli pluti ob njihovem boku; tedaj se je glavna oklopnica „Aleksander III.“ začela nagibati na desno; bila je poškodovana in je stopila iz vrste na desno.

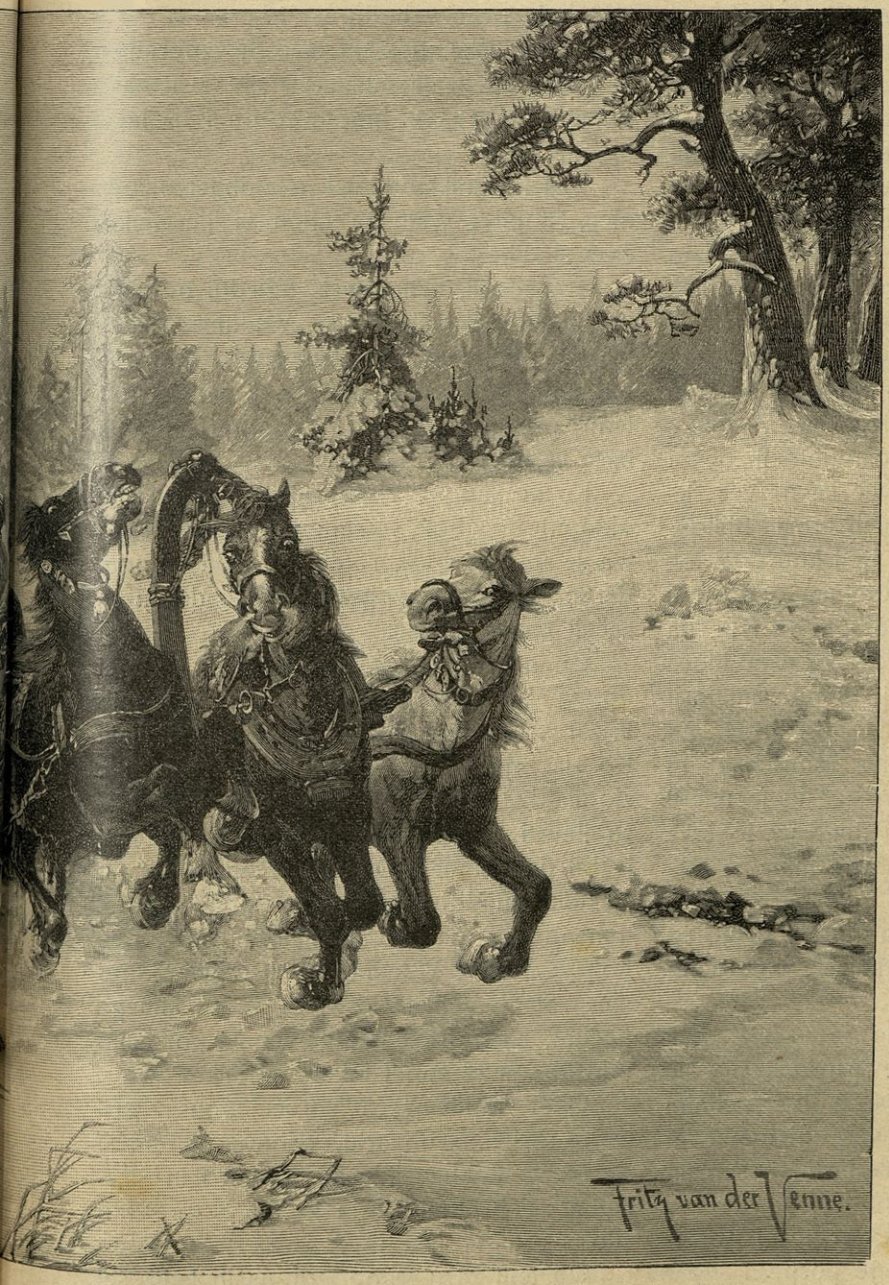

siji.

Ko sta „Oleg“ in „Avrora“, ki sta se bojevali z japonskimi križarkami, zapazili položaj „Suvorova“ in k severu odhajajoče naše oklopnice, sta pohiteli v polnem teku na pomoč „Suvorovu“.

Ko so šli na tej poti mimo „Urala“, so mornarji zapazili, da na njem vihra signal nesreče, da se hitro potaplja z nosom ter da spušča rešilne čolne. Z „Olega“ se je ukazalo „Anadirju“, ki se je nahajal v bližini, da sname ljudi z „Urala“. V tem času je prihitel na pomoč tudi „Svir“, ki ga je prej sovražnik silno obstreljeval.

K „Suvorovu“ in „Aleksandru III.“, ki sta stopila iz vrste, je jadral „Žemčug“ in naši minonosci.

Japonske oklopne križarke, ki so bile vsled obrata „Olega“ in „Avrore“ za njima, so se začele obračati proti severo-vzhodu. Kmalu potem, ko je stopil „Suvorov“ iz vrste, so se spustile naše oklopnice v na-

sproten tek, hiteč na pomoč njemu in „Aleksandru III.“ To gibanje je provzročilo, da sta „Nisin“ in „Kasuga“ odšla in se skrila v megli.

Okoli 4. ure sta se obrnila „Oleg“ in „Avrora“ na desno ter odšla proti sovražniku, ko sta videla, da se bliža eskadra na pomoč „Suvorovu“, in ko sta opazila nevarni položaj transportov, ki so se nahajali ob strani sovražniških oklopnih križark; z njima je plul „Dmitrij Donski“ in „Vladimir Monomah“, ki sta se jima po signalu pridružila. H križarskemu oddelku je pristopil tudi „Žemčug“ in „Izumrud“. Nato so se začele naše križarke obračati proti levi. Pri teh obratih se je nahajal križarski oddelek pod križnim ognjem, z ene strani od oklopniških križark in z druge od ladij „Nisin“ in „Kasuga“. „Oleg“ in „Avrora“, na katere se je najbolj osredotočil ogenj sovražnika, sta trpeli tu več kakor ves čas boja. Na tej poti so zapazili krmar Bjelonsovij in signalista Černev in Iskrič črez tek ležečo, kratko mino z nabojnim oddelkom iz medi, katere pa smo se ognili s tem, da smo položilo krmilo na krov. Za nami idoča „Avrora“ je bila opozorjena po semaforu in tudi njej se je posrečilo ogniti se. Za „Avrovo“ sledeči „Vladimir Monomah“ ni razumel opominov z „Avrore“ in je udaril s svojim nosom v sredo mine ter jo črez polovico zlomil, pri čemer se mina ni razpočila.

Japonske oklopnice so opisale petljo na desno stran in se zopet prikazale vzporedno z našo eskadro.

Okoli 5. popoldne se je začela naša eskadra obračati proti severu in k njej se je zopet pridružil „Aleksandr III.“ s silnim obratom ter „Suvorov“, ves objet od plamena in gostega, črnega dima, z razbitim krmarskim stolpom.

Naš križarski oddelek, ki je bil primeroma daleč od oklopnic, je pospešil svojo hitrost ter šel, da se združi z njimi, nadaljujoč boj s sovražniškimi križarkami, ki so šle vzporedno z našim tekom.

Ko so Japonci zapazili, da so se vrnile naše oklopnice, so odšli proti severu, vsled česar so se naše oklopnice, katerih glavna je bila že „Borodino“, obrnile na desno in odjadrale proti vzhodu.

Sovražniške križarke, ki so šle vzporedno z našimi, so se takrat znašle na nosu naše eskadre in so se morale obrniti na levo od nje.

Naš križarski oddelek je dohitel oklopnice, stopil v vrsto za njimi in jim nekaj časa sledil.

Transporti, minonosci, ogledni oddelek in „Dmitrij Donskoj“ ter „Vladimir Monomah“, „Žemčug“ ter „Izumrud“, ki so se bili vrnili k transportom, so se nahajali ob tem času znotraj kroga, katerega je tvorila naša eskadra.

Ko so Japonci zopet začeli hoditi našim oklopnicam v bok, so se te obrnile na desno ter se spustile v nasproten tek proti zahodu, da so se Japonci zopet očutili zadaj in se začeli znova vračati.

Ob pol 6. so bili naši transporti zopet dovolj blizu pri neprijateljskih oklopnih križarkah, katere so začele nanje streljati. Ko sta zapazila to „Oleg“ in „Avrora“, sta stopila iz vrste in začela sovražnika obstreljevati. Da se okrepi ogenj z „Olega“, je bil dan signal „Dmitriju Donskemu“ in „Vladimirju Monomahu“, da stopita v vrsto, transportom pa je bilo ukazano držati se bolj na desno. V tem času je stopila oklopnica „Sisoj Velikij“ iz vrste vsled silnega požara, katerega se ji je pa vendar posrečilo udušiti, da je zopet kmalu stopila v vrsto.

Okoli šestih zvečer so se japonske križarke skrile na obzorju, njihove oklopnice so začele dohitevati našo eskadro in streljanje za hrbtom se je začelo s prejšnjo silo. —

Ob tem času je ob črti naših ladij šel eden izmed naših minonoscev s signalom:

„Admiral izroča komando admiralu Nebogatovu."

Naše oklopnice z „Borodinom" na čelu, s križarkami, transporti in minonosci na levi, so se začele raztegovati v črti proti severozahodu, malo menjajoč tek proti severu, da bi prišle na pot, ki je peljala k izhodu iz Korejskega preliva. Za ladjo „Borodino" je šel blizu „Orel", za tem so silno zaostali „Nikolaj I.", Apraksin", „Senjavin", „Aleksandr III.", „Ušakov", „Sisoj Veliki", „Navarin" in „Nahimov". Izmed oklopnic je manjkalo „Suvorova" in „Osljabje", izmed križark „Urala", izmed transportov „Kamčatke" in „Rusa", minonosci so bili vsi tu razen „Bujnega", ki ga je bilo videti za hrbtom naše eskadre.

Solnce je že zahajalo, ko so okoli sedme ure zvečer japonske oklopnice, ki so bile dohitele naše ter jim skušale zapreti pot proti severu, osredotočile ves ogenj na našo glavno ladjo. Kmalu se je opazil na „Borodinu" ogenj, ki je postajal vedno večji in večji. Japonci so ga začeli še gosteje obstreljevati in črez nekoliko minut je oklopnica, vsa v plamenu, oddala poslednji strel iz 12-palčnega topa, nagnila se na desni krov in se prevrnila.

Ob tem času je bil opaziti na minonoscu „Bujnem", ki se je od zadaj bližal, signal: „Admiral na minonoscu". „Bujnij" se je pridružil drugim minonoscem in se kmalu obrnil proti jugu.

Po poginu „Borodina" so se naše oklopnice obrnile skoro vse naenkrat na levo in ne pazeč več na vrsto, odšle proti jugu. Po obratu eskadre so se križarke, ki so prehitele transporte in minonosce, obrnile in odplule proti jugo-zahodu.

V tem času so šle za „Olegom" ladje: „Avrora", „Vladimir Monomah" in zaostali „Dmitrij Donskoj", a na levi strani je bil „Žemčug". Vse druge ladje eskadre so se nahajale na levi strani križark.

Pred temo na horizontu so bili videti od jugozahoda preko zahoda do severa mnogoštevilni oddelki sovražniških minonoscev, ki so zapirali naši eskadri pot proti severu.

Po sedmi uri je postalo temno in začeli so se neprestani napadi z minami na naše ladje. Za hrbtom in na levi se je nadaljevalo do 11. ure ponoči obstreljevanje naših ladij, ki so pripravile projektorje, da razsvetle napadajoče minonosce.

To so podrobnosti cušimske bitke. Kakor se jasno razvidi, so izgubili Rusi takoj mirno razsodnost, da so streljali celo na razdaljo 15 *km*, tako da je moral admiral dati signal: „Ne zapravljati streliva!" Vrhu tega se iz tega popisa tudi razvidi, kako so bile Rusom transportne ladje vedno na poti, ker so jih ovirale in mudile.

Takoj od začetka sta največ trpeli „Osljabja" in „Suvorov", dve sprednji ladji. Rusi opisujejo škodo, ki jo je naredil japonski ogenj na „Osljabji", tako le: Eden izmed prvih strelov je zadel ladjo na sprednjem delu, ki ni bil zavarovan z oklopi. Skozi luknjo je vdrla voda v prvi in drugi oddelek in od tukaj v shrambo za strelivo. Zaradi valovanja in premikanje ladje ni bilo mogoče luknje zamašiti, tako da je prišla voda do dinamo-strojev. Drugi strel je zadel v zalogo premoga, voda je vdrla in ladja se je nagnila na eno stran. Pustili so tudi na drugi strani vode v notranje prostore, da bi se ladja zopet zravnala, a zastonj. Proti tretji uri je bila ladja tako nagnjena, da je voda stopila celo k baterijam, ker ni bilo mogoče zapreti vrat, ki so jih odbile sovražniške kroglje.

Strašno je bilo pogledati ladjo, ko se je potapljala: ljudje so plezali na krovu in se oprijemali, a spodrsnilo jim je, padali so, odbiti deli ladje in sovražne granate so jih mečkale. Ko se je potopila prva ladja, se je polastilo čuvstvo pobitosti vseh mornarjev.

Prihitelo je nekoliko torpedovk, ki so rešile okrog 170 plavajočih mornarjev.

Neki komandant japonske torpedovke popisuje konec „Suvorova“ tako:

„Jaz sem se nahajal s svojimi ladjami skupaj z drugimi rušivci daleč za pravo bojno črto in sem imel dalj časa priložnost opazovati, kako nepremišljeno so streljali Rusi. Največ krogelj je letelo v velikem loku preko ladij, katerim so bile namenjene, in je padalo blizu nas v vodo. Šele takrat, ko so vse naše bojne ladje začele streljati na admiralno ladjo, smo dobili tudi mi povelje za napad. Iz razdalje kakih 200 *m* sem opazoval, kako je „Suvorova“ zadel naš torpedo. Tudi granate so ga neprestano obsipale, tako da so se kmalu goreči jambori zvalili na krov. Dimnikov skoro ni bilo več spoznati. Nato smo pognali še en torpedo, ki je prodrl v stroj ruske ladje, tako da se je kmalu potopila. Ruskega admirala je bilo videti do zadnje minute na krovu, dasi je bil ranjen, šele v skrajni sili je prestopil na rušivca torpedovk „Bujnega“, ki je nato skušal ubežati. Naši rušivci so ga zasledovali, zlasti „Sadzanami“, kateremu se je posrečilo odbiti krmilo na „Bujnem“. Med bojem teh dveh rušivcev je bil ruski admiral zopet težko ranjen, slednjič se je moralo moštvo ruskega rušivca vdati. Admiral Roždjestvenskij je bil zadnji, ki so ga zmagavci našli na ladji. Ležal je brez zavesti v najnižjih prostorih in je imel glavo in prsa vsa oblita s srčno krvjo.“

Kitajska gledališka predstava.

To se je zgodilo šele drugi dan, 28. majnika, zjutraj. Težko ranjenega admirala so najprej sprejeli na japonsko torpedovko in nato v mornarsko bolniščnico v Sasebo. Kmalu nato sta se sešla oba admirala in pri tem sestanku je rekel baje Togo Rožđjestvenskemu: „Dasi niso rane v boju nič nenavadnega, mi je vendar zelo žal, da ste ranjeni. Žalibog ni ta bolnišnica, kar se tiče udobnosti, ravno najboljša na Japonskem. Upam, da boste kmalu ozdraveli in se vrnili v domovino. Obenem Vam izražam svoje spoštovanje zaradi Vaših vojaških čednosti.“

Rožđjestvenskij je odgovoril: „Srčno Vam zahvalim; občudujem izvrstne lastnosti Vašega brodovja in si štejem v čast, da sem bil premagan v boju s tako odličnim sovražnikom. Še bolj ste me počastili s svojim obiskom. Odkritosrčno Vam želim sreče pri poveljevanju nad takim neustrašenim ladjevjem.“

Da se Rusom ne posreči priti nepoškodovanim na sever, je bilo popolnoma gotovo, še preden je boj trajal eno uro. Največ ruskih ladij ni bilo več sposobnih za boj, „Osljabja“ se je bila potopila. „Suvorov“ je bil neraben, ravno tako „Aleksander III.“, ki se je pa pozneje zopet za malo časa vdeležil boja. Ruski poveljnik, edini mož, od katerega je še bilo pričakovati pomoči, je ležal težko ranjen v torpedovki in je prišel naslednjega dne sovražnikom v roke. Že njemu je bilo težko vzdržati red in disciplino med mornarji, brez njega pa je bilo enotno poveljstvo nemogoče.

Kitajski igravci.

Ko je Nebogatov prevzel poveljstvo, je ostal na svojem prejšnjem mestu na krovu „Nikolaja II.“, pred katerim so pluli „Borodino“, „Orel“ in „Navarin.“ Admiral Nebogatov je upal, da bo ušel na jugu ter se je obrnil najprej proti jugovzhodu, potem proti jugozahodu; njemu je sledil tako tudi Togo, kakor smo prej obširno popisali. Ruske ladje bi bile tudi ušle, da so bile hitrejše, zlasti ker sta dim in megla tako zakrivala obzorje, da jih Japonci nekaj časa niti videti niso mogli in jih ne bi bili mogli na daljavo zasledovati.

Iz popisa se vidi, da so bile ruske ladje proti večeru vse razkropljene in da so se skušale ali posamezne, ali v skupinah z begom rešiti.

Premagani.

Japonci niso izgubili nobene ladje — tako trdijo Japoncem prijazna poročila, kar pa ni verjetno — samo „Azama“ je bila težko poškodovana in z njo že prej omenjene križarke, ter je morala zapustiti bojno vrsto. Admiral Togo je hotel lahko zmago tudi dobro izrabiti ter je hitel zasledovati sovražnika, da bi ga popolnoma uničil. Mrak je že padal, ko je Kamimura s svojimi oklopnimi križarkami, katerim se je pridružilo mnogo rušivcev, zagledal „Suvorova.“ Ta ladja je skušala sama, oddaljena od drugih, ki jim ni mogla slediti, priti v Vladivostok. Kamimura je poslal nanjo nekoliko torpedovk in ladja je utonila kmalu po 7. uri. Do zadnjega trenutka se je posadka branila kar najhrabreje. Dasi so mogli rabiti samo še en top, so vendar streljali, dokler se ni ladja skrila pod vodo. Boj „Suvorova“ je bil nenavadna prikazen med ostalimi ladjami; najbrž so bili na njem častniki in vojaki, ki so skrbeli za svojo vojaško čast in ki jih na drugih ladjah ni bilo. Obenem so potopili Japonci „Kamčatko“, ki je bila opremljena za delavnico. Kmalu potem so Japonci zapazili „Aleksandra III.“, ki je bil že za boj nesposoben in se je zelo nagibal na eno stran ter se je hitro potopil.

Medtem je Togo dohitel s svojimi križarkami one ladje, ki so se bile združile pod Nebogatovim. Japonski admiral je plul vzporedno z Rusi na njihovi desni strani ter je neprestano streljal. Hotel jim je prerezati pot. To je bilo proti 7. uri, ko se je pogreznil „Borodino“, kakor smo že zgoraj omenili. Pogreznil se je nenadoma in zelo hitro, ko ni tega nihče pričakoval. Mirno je streljal, naenkrat pa se je vnel, nagnil na stran in naslednji trenutek je bil pod vodo.

Ko se je stemnilo, je Togo prepustil svojim torpedovkam nalogo, da dokončajo delo, ki ga je on bil začel. Ob prvem mraku so silile vse japonske torpedovke v bližino sovražnika. Togo pa se je umaknil na stran, a vendar tako, da je bil še vedno v posredni dotiki s sovražnikom. Zvečer dne 27. majnika so obkolile torpedovke sovražnika od vseh strani, da se niso ovirale med seboj in da sovražniku onemogočijo vsak poskus bega. Ko so začele ob 8. uri napadati, so Rusi popolnoma popustili vrsto in zavladala je velika zmešnjava. Uspeh teh napadov je bil: Ob 2. uri po noči je bil „Navarin“ zadet od več torpedov in se je potopil. „Sisoj Veliki“, „Nahimov“ in „Monomah“ so bili tudi zadeti proti jutru in so se pogreznili v nemirne valove. Tudi „Donskoj“ je bil poškodovan in je plul proti korejski obali; v naslednji noči so ga zopet napadle torpedovke, da je obtičal dne 29. majnika v pesku ob korejski obali.

Ruske ladje so se branile s svojim topništvom, kolikor so mogle, a streljale so slabo, ker so se izmed japonskih torpedovk potopile samo tri, ravno toliko jih je pa bilo poškodovanih. Tudi je bilo usodno za ruske ladje, da so se preveč posluževale metavcev svetlobe, ker so na ta način Japonci spoznavali, kje se sovražnik nahaja in v kateri smeri plove.

Zanimivo je, da so se tisto noč nekatere torpedovke tako zelo približale ruskim ladjam, da te niso mogle streljati nanje, ker se dajo topovi na ladjah povesiti samo do gotove meje. Če se torej posreči majhni sovražni ladji priti v bližino na 30 m, potem je precej varna pred krogljami, razun če je ne poškoduje močan zračni tlak kake granate. — Toda če pomislimo, da je bilo rusko moštvo neizurjeno in od dolgega boja utrujeno, se nam ne bodo

zdeli uspehi teh ponočnih napadov posebno občudovanja vredni.

Ko se je danilo dne 28. majnika, je imel Nebogatov še štiri oklopnice in majhno križarko „Orel“, dalje admiralno ladjo „Nikolaja I“, „Admirala Benjavina“, „Apraksina“ in križarko „Izumrud.“ Nebogatov je namerjal priti v Vladivostok in je menil, da se mu bo to tudi posrečilo, ko je naenkrat zapazil okoli 10. ure japonske bojne ladje in križarke. Bližale so se hitro in boj se je vnel. Ko je trajal kakih 20 minut, se je admiral vdal s svojimi štirimi oklopnicami, dasi Rusi niso ravno trpeli veliko škode, „Izumrud“ pa je ušla proti severu.

To dejanje Nebogatova so nekateri hoteli opravičiti. Trdili so, da je admiral spoznal, da je vsak boj brezuspešen, da se je usmilil svojih 2000 ljudi, katere je čakala gotova, strašna smrt. Vrhu tega so nekateri pravili, da je takoj v začetku boja nastal na ruskih ladjah upor, da so mornarji odpovedali pokorščino ter se izjavili, da se nečejo bojevati. — Vse to je verjetno in tudi opravičuje kolikor toliko to dejanje Nebogatova, a opravičiti ga ne more. Vsakdo je prepričan, da je bilo stališče ruskega admirala med neizurjenim, duševno in telesno pobitim ter upornim moštvom silno težavno, a zakaj je predal ladje sovražniku, ko bi jih vendar bil lahko uničil! Kaj tacega niso pričakovali niti Japonci sami, ker se taki slučaji malokdaj dogode v svetovni zgodovini.

Mogoče je, da je bil Nebogatov vsled strašnih dogodkov prejšnjega dne in zadnje noči tako zmeden, da je pozabil na svojo poveljniško dolžnost in na vojaško čast; vrhu tega pa se zdi, da Nebogatov ni posebno bojaželjnega značaja. — Ko je Nebogatov razobesil belo zastavo in ko je naznanil, da se vda, so Japonci poslali na ladjo svoje poveljnike, ki so odstranili rusko zastavo in razobesili svojo. Kratek odpor nekaterih ruskih mornarjev je bil kmalo zadušen. Nebogatov se je odpeljal po čolnu na krov „Mikaze“, da tudi osebno naznani Togu, da se je vdal. Togo je dovolil ruskim častnikom, da si ohranijo sablje. Ruske ladje so takoj odpravili v Basebo, med potjo pa so nekateri mornarji pri stroju skušali pognati „Orla“ v zrak. Japonci niso dolgo sodili, ampak pomorili vse, ki so se udeležili zarote. Admiral Nebogatov ni bil ranjen.

Hrabreje je končala stara obrežna križarka „Ušakov.“ Ta je poskusila ubežati, toda križarki „Jakuma“ in „Ivate“ sta jo dohiteli dne 28. majnika popoldne, prišli v bližino enega streljaja in jo pozvali, naj se vda. Srčni komandant se je branil eno uro proti močnejšemu ognju modernih križark. Proti šesti uri se je potopila ruska ladja s ponosno vihrajočo zastavo v brezdanje morje, a vdala se ni, dasi so jo Japonci večkrat pozivali k temu. En del potapljajočega se moštva so rešile japonske ladje. „Izumrud“ je sicer ušla sovražniku, toda obtičala je v bližini Vladivostoka na neki plitvini in poveljnik jo je zato pognal v zrak. „Svetljana“ se je spustila v boj dne 28. majnika z japonskima križarkama „Nitaka“ in „Otova“, ki sta jo uničili. V Vladivostok je prišla samo križarka „Almaz“ in torpedovki „Groznij“ in „Bravij.“ Proti jugu sta hoteli uiti torpedovki „Bodrij“ in „Blestjaščij.“ A „Bodrij“ se je potopil na poti, druga torpedovka pa je priplula v kitajsko luko Vuzung. Ostale ruske torpedovke so se potopile razun „Bjedovega“, katerega so ujeli Japonci. Transportne ladje so se razkropile naokrog, en del se je pogreznil, druge so Japonci polovili in pripeljali v svoje luke.

Tako se je končala ta znamenita bitka. Rusko ladjevje je bilo skoro popolnoma uničeno. Admiral Togo si je bil lahko v svesti, da je izvojeval bitko, ki se more imenovati zraven Lepanta in Trafalgarja. Telegram, ki ga je poslal japonski admiral

Kitajska cesarica.

mikadu, je povdarjal, da se je za zmago zahvaliti v prvi vrsti neprimerni kreposti mikadovi. Mikado je nato odgovoril: „Naše združeno ladjevje je zadelo ob sovražno brodovje v Korejski ožini in ga uničilo v obupnem boju, ki je trajal dva dni; dosegli smo brezprimeren uspeh in smo veseli, da smo delali s pomočjo zveste vdanosti svojih častnikov in vojakov v duhu svojih prednikov."

Ruski car je odgovoril na kratko naznanilo Roždjestvenskega: „Zahvalim se Vam iz vsega srca, Vam in častnikom brodovja, ki ste častno storili svojo dolžnost v bitki, za vse žrtve, ki ste jih prinesli Rusiji in Meni. Vsemogočni ni hotel, da bi venčal uspeh Vaša hrabra dejanja, a ruski narod bo vedno ponosen na Vašo veliko hrabrost."

Takrat carju še niso bile znane vse podrobnosti bitke in gotovo ni bil poučen o tem, kako strahopetno je ravnal Nebogatov. Kajti nekaj mesecev pozneje je izključil iz mornarice admirala in vse častnike oddelka, ki se je vdal sovražniku. Nekaterim se je zdela ta obsodba pretrda in prestroga, a vprašanje je, ali bi Nebogatov ne plačal tega svojega dejanja v kaki drugi državi s — smrtjo . . .

V Rusiji so sprejeli vest o porazu Roždjestvenskega precej mrzlo. Rusija tudi nikoli ni imela veliko zaupanja v to brodovje. Hoteli so le storiti svojo dolžnost, a na uspeh ni mogel resen opazovavec misliti. Kajti ladje so bile po večini stare, nove pa še od daleč niso dosezale tiste višine, ki bi jo bile morale. Oblasti so sicer naročile brodovje najboljše kakovosti, a ko se je začelo graditi, so vsi uradniki, od najvišjega do najnižjega,

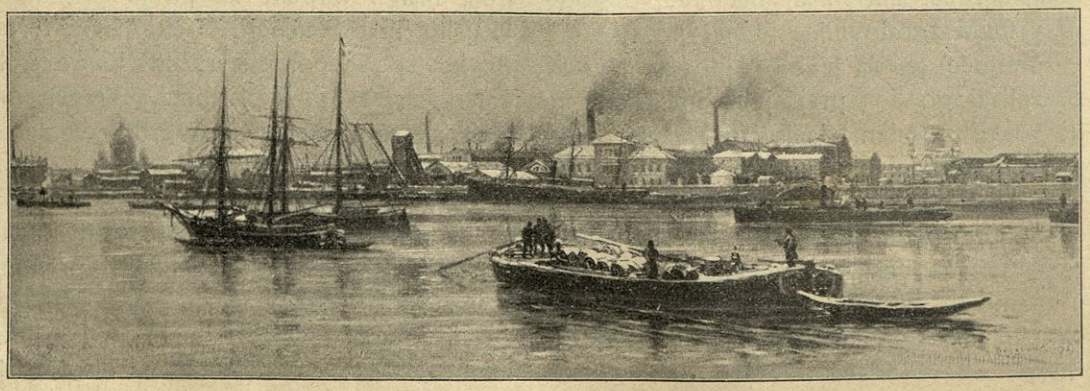

Na Nevi.

I. I. Repin.

Ruska procesija.

iskali pri tem svojega dobička. Vsakdo je spravil v svoj žep, kolikor se je dalo — in posledica? Izmetane so bile velikanske svote denarja, odtrgane iz lačnih rok ruskega kmeta, uradniki so bili bogati in so pili šampanjca, ladjevje pa je bilo za nič in se je udalo Japoncem. Tisto uradništvo, ki je vedno sesalo mlado, krepko kri ruskega mužika, je tudi sedaj izpilo vso njegovo moč in ga celo ugriznilo do kosti. Mužik je stradal, da so ti uradniki slajšali bridke ure svojega žalostnega življenja in da so imeli Japonci nove — čeprav ne najboljše — ladje . . . Zato je tudi umljivo, da je ruska javnost vstala po vesti o cušimski bitki skoro popolnoma mirna.

Drugače na Japonskem. Slovesnost za slovesnostjo, veselje in godba po mestih, vpitje in vriskanje po cestah, okrašene vse ulice — povsod radost. Togo je bil največji vojskovodja, kar jih je kdaj svet videl, in Japonec je gospodar zemlje. In sredi veselja in petja in godbe in navdušenja je zavpil otožno in boječe velik glas tam iz nižine: ljudstvo je prosilo kruha in -- miru. Sito je bilo bojev in zmag in krvi, a lačno je bilo kruha in mirnega, dobrega življenja. Nič ni hotelo slišati o svojih junaštvih in nadčloveških činih in je vedelo, da vriska samo pijan človek iz srca, če so mu pomrli vsi sinovi v tujini, in da se ne spodobi poslušati poskočne godbe, ker umirajo ljudje lakote. In tako se je zgodilo, da je mikado po treh zmagah na kopnem, in ko je bilo že vse rusko brodovje uničeno, podpisal mirovno pogodbo, ki jo je pozdravilo japonsko ljudstvo kot radosten dan vesele zmage.

V Mandžuriji.

Položaj.

Na mandžurskem bojišču je ostalo vse mirno izza bitke pri Mukdenu. Sempatje so se nekoliko spoprijele prednje straže, po večini pa se je govorilo le o namerah za bodočnost. Proti koncu junija je bil položaj na bojišču tak: Rusi so stali severno od Tielinga in zapadno od Kirina. Njihova desna armada je stala s svojim levim krilom ob mongolski meji in se je raztezala od tam v vzhodni smeri do Kerzu. Ta kraj leži ob veliki cesti, ki gre vzporedno z železnično progo. Na obeh straneh železnice se je nahajala tretja armada generala Batjanova, prva pa je taborila med Kerzu in Matsjatjenom. Poveljniki so ostali isti, kakor v boju pri Mukdenu, samo Kuropatkin in Linjevič sta zamenjala svoji mesti. Na desnem krilu se je še nahajalo konjeništvo Miščenka, na levi pa kavalerijske čete generala Renenkampfa. Ta dva generala sta imela nalogo preprečiti, da ne pridejo Japonci ruski armadi za hrbet ali da to hitro naznanijo.

Bolj proti vzhodu so stale še močne rezervne čete. Glavni stan generala Linjeviča se je nahajal v Gunčulinu ob železnici.

Japonske čete so se nahajale nekako v višini kraja Čantu. Pričakovali pa so še iz Koreje močnih pomožnih čet pod poveljstvom generala Hazegava. O njej se še zdaj ničesar ne ve, kako močna da je bila, pravzaprav pa tudi ni popolnoma gotovo, da je sploh kdaj bila. Časopisi so pripisovali — gotovo pod japonskim vplivom — tej izmišljeni armadi najčudovitejše namene. Nameravala je baje obkoliti Vladivostok in ga oblegati ali začeti neki velikanski poskus, da pridejo Rusom za hrbet. To je bil čas navideznega gibanja in najčudovitejših poročil. Ruski položaj ni bil ravno neugoden, Ojama pa je bil vsled groznih izgub pri Mukdenu preslab, da bi mogel sovražnika zasledovati in napasti. Linjevičeve čete so se jačale od tedna do tedna bolj in po pravici lahko sklepamo, da Ojama ni dobil niti približno toliko pomožnih čet.

Nasprotne si čete niso bile popolnoma brez dela, dasi ni bilo velikih podjetij, a manjše drzne praske so se vedno vršile. Za dalj časa je moralo nehati v obeh ar-

madah vsako delo zaradi silnega deževja v Mandžuriji. Tako je vladal mir na bojišču v velikem, dokler ni bila podpisana mirovna pogodba. Vzrok temu je bil, kakor smo omenili, da se je Ojama čutil preslabega za veliko bitko in ni hotel z nepremišljenim korakom izbrisati vtise svojih prejšnjih zmag. Linjevič pa je hotel najbrže toliko počakati s svojim napadom, dokler bi daleč ne nadkriljeval nasprotnika po številu vojakov, ter je vadil svoje novodošle čete. Majhno število japonskih čet je bilo tudi vzrok, da niso ničesar storili proti Vladivostoku. Preslabi so bili, da bi mogli deliti Ojamovo armado na dva dela, katerih eden bi oblegal Vladivostok, drugi bojeval se z Linjevičem. Kajti vse vojaštvo ni moglo odkorakati pred Vladivostok, dokler ni bil Linjevič popolnoma premagan in pognan daleč proti severu. Japonci so bili torej v neljubi zadregi, ker jim je bilo veliko do tega, da hitro končajo vojno in da dosežejo naglo več vojaških uspehov. Ko bi se jim bilo posrečilo pred mirovnimi pogajanji ali med njimi zasesti Vladivostok ali ga vsaj trdno obkoliti, bi to bila važna karta v rokah japonskih zastopnikov pri sklepanju miru, ki bi jo znali vreči ob pravem trenutku in jo dobro izrabiti. To pa je bilo v sedanjem položaju nemogoče — vrhu tega je razdalja med Vladivostokom in Ojamovimi četami vedno naraščala — tako da se je slednjič zdelo pred mirovnimi konferencami, da je sedaj konec japonskih zmag. In vendar so zmagovali v majhnih bitkah, ki so se vrsile tačas na bojišču. Japonci!

Poročilo z bojišča.

Dne 6. junija zjutraj je bilo zbranih na dvorišču nekega bogatega kitajskega trgovca nekoliko častnikov, ki so spadali k oddelku, poslanem, da ogleda sovražnikove postojanke. Ogledovalnemu oddelku je načeloval oberstlajtnant Šulšenko. Ta se je odlikoval v začetku vojske v oddelku transbajkalskih kazakov, bil je poveljnik jahajočih Zaporožcev. Njega ljubeznjiva osebnost se je prikupila ne samo vsem ruskim ampak tudi vsem tujim častnikom, ki so se enkrat nahajali pri generalu Renenkampfu, in tudi pri vojakih je bil jako priljubljen. Vdeležil se je burske vojske in je bil petkrat ranjen, a se je vendar srečno vrnil v domovino.

Danes je dobil povelje, da ogleda stališče Japoncev v dolini reke Tzinho. Poslani so bili trije ogledovalni oddelki, dva proti dolini Tzinhoju, eden proti gornjemu teku reke Hunho. Vsi trije so obstajali iz treh vrst vojakov in so stali pod vodstvom

Umorjeni delavski voditelj Gapon.

starih in izkušenih poveljnikov, ki so že poznali sovražnikov način bojevanja. Šulšenko se je že mlad povzpel do časti oberstlajtnanta, kajti štel je šele okrog trideset let. Stal je s karto tistega ozemlja, katerega bi moral preiskati, v roki pred generalom in prejemal od njega zadnja navodila. Iz njegovega obličja, ki ga je ožgalo mandžursko solnce in ki je zaraščeno s polno brado gleda dvoje odločnih, pametnih oči. Ko je prejel zadnje ukaze zasede konja in odjaha skozi vrata. Oddelek je že bil odšel, samo majhna četa konjenikov je ostala pri obrstlajtnantu.

Še v zgodnjem jutru so ogledovavci prišli mimo prednjih ruskih straž, nato so

šli z veliko pazljivostjo proti jugozapadu, večinoma na gorskih stezah in peš. Kitajec-vodnik je poiskal najbolj skrite steze, po katerih se je moglo priplaziti do sovražniških postojank. Proti 11. uri so zadeli ob japonsko pešaško stražo, ki se je hitro umaknila, ker se ni mogla spoprijeti z mnogokrat večjo močjo. Slučajno je izgubil eden izmed Japoncev svojo torbo za spise — najbrže je bil častnik, ki je hotel poročati svojemu generalu — v kateri so našli dobro izdelan načrt japonskih čet na razdaljo 30 vrst.

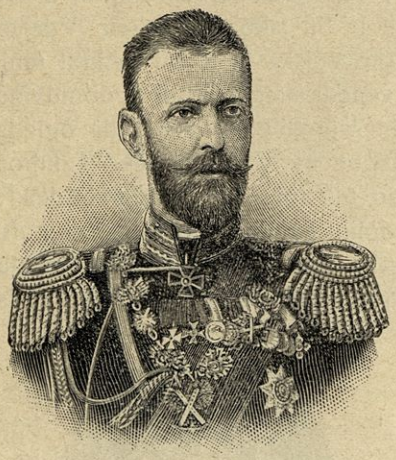

Umorjeni veliki knez Sergij.

S pomočjo tega načrta so nekoliko izpremenili načrt svojega prodiranja, nato so pa odšli dalje. Japonske podčastniške straže so oddale nekoliko strelov za alarm, nato so se umaknile; tudi druga črta pešcev se je le malo ustavljala. Tako so prišli Rusi do roba neke višave, ki je bil zelo utrjen; nato so zasedli višavo in z nje napravili natančen načrt vseh utrdeb. Ta načrt in načrt onega častnika je poslal generalu — zadnje njegovo poročilo. Medtem se je okrepila sovražna infanterija in je šla proti ruski črti. Najprej so se začeli zelo obstreljevati; ko so potem Rusi spoznali, da leži še en oddelek sovražniških strelcev v drugem jarku, je ukazal poveljnik oddelka, naj se umaknejo. Strelci so se umaknili, a trpeli pri tem veliko izgub, kar dokazuje, da je umikanje nevarnejše nego boj sam. Deset mož je bilo ranjenih, med njimi trije smrtno nevarno: enega je zadela kroglja v pleča in je šla skozi oboje pljuč. Ranjen je bil ravno v tistem trenutku, ko je hotel vstati ter se je oprl na komolec.

Ko so se Rusi umeknili, je šel poveljnik z desnega krila z dvema kazakoma v vas Šimjao-tzi; sovražniki so ga zapazili, ker ga je bilo lahko opaziti vsled jasnega, svetlega neba. Začeli so nenavadno močno streljati nanj in po kratkem času mu je predrla kroglja sence, da se je zgrudil mrtev s konja. Za njegovc truplo se je razvnel kratek boj, nato se je posrečilo enemu kazaku ga dvigniti na sedlo in odjahati nazaj s truplom. Večer je že padal, ko se je vrnil ogledovalni oddelek v vas, iz katere je bil odšel. Truplo poveljnika je ležalo na kupu

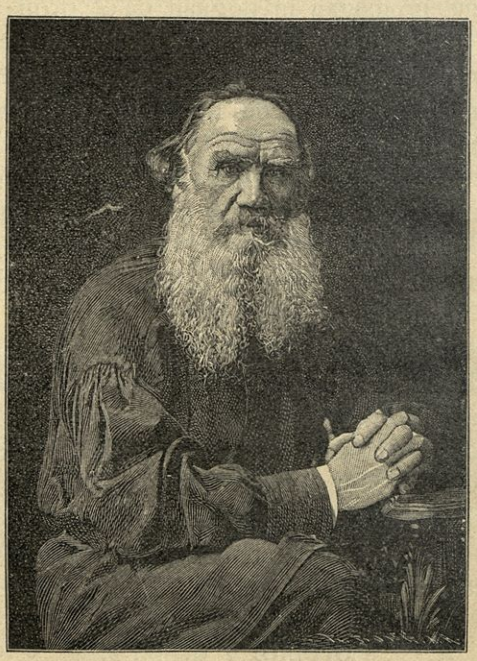

Lev Nikolajevič Tolstoj.

slame, pokrito s plaščem pred vročimi solnčnimi žarki. V trenutku so zvedele vse čete, da je padel splošno priljubljeni oberstlajtnant Šulšenko. Pogreb je bil določen za drugi dan ob 11. uri.

Vojaki so pripravili s skromnimi sredstvi, ki jih je mogoče dobiti na bojišču, pogrebno slovesnost za svojega poveljnika. Krsto so napravili hrabri Zaporožci, katerim je poveljeval padli oberstlajtnant, ter jo prevlekli — po ruski navadi — z belim popirjem in zgoraj prilepili velik rumen križ. Sablja in nožnica sta ležali prekrižani preko krste. Trije duhovniki so peli mašo ob krsti, mrtvec je bil popolnoma pokrit z rožami, zelenimi vejicami in travo, glava in rana sta bili zastrti z robcem. Ko so duhovniki dokončali sveto opravilo, so odnesli odprto krsto generala Renenkampf in Ljubavin ter dva obrsta iz hiše in jo položili na nosila. Pred sprevodom je šel kazak z belim križem, nato dva moža s pokrovom krste ter duhovniki, potem krsta na nosilih. Za krsto so šli častniki z odkritimi glavami, in za njim Šulšenkov sluga z njegovim konjem. Pred hišo so stali kazaki v vrsti s sabljami v roki. V nekem gozdiču daleč izven vasi so položili Šulšenka v samotni grob, težko da bo kdo njegovih znancev po končani vojski zašel v to gorsko vas, da obišče njegovo pozabljeno domovje. Brez nege bo ostal grob v dalnji, tuji deželi, samo mandžurske grmovje bo šumelo nad njim in veter bo nemara pripovedoval, da z njegovo smrtjo ni dobila Rusija zmage, a da Šulšenko ni pozabil svoje vojaške časti in dolžnosti . . .

Mir vživajo le oni, ki v grobu spé; Rusijo pa je začel pretresati silen vihar.

Vojaštvo se upira.

Začetki.

Ko so se polegli notranji nemiri po zimi l. 1905., ni bilo dolgo vrsto mesecev nič več slišati o uporih v Rusiji, vsaj o vojaških ne. Toda ogenj je bil le zadušen in shranjen pod pepelom, a mogel je vsak čas bruhniti na dan s ponovljeno silo. Revolucionarnega, upornega duha je bilo vse polno na Ru-

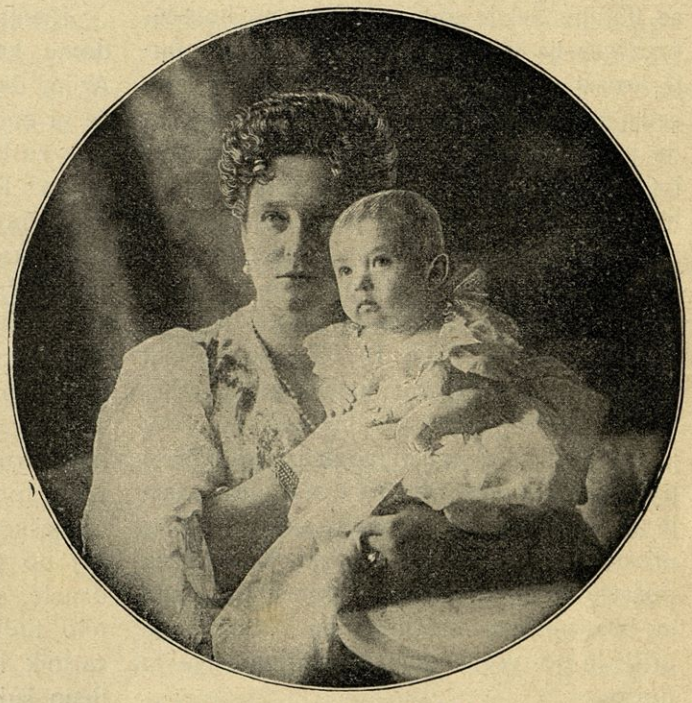

Carica s prestolonaslednikom.

skem in ne samo med nižjimi, delavskimi sloji, ampak tudi celo med vojaštvom. Še celo med častniki se je bila razširila in ojačila uporna, prekucijska misel, kar nam jasno priča tudi dejanje admirala Nebogatova. Koder zaveje strupeni dih socialistični, tam sahne ljubezen do domovine in umira zavest dolžnosti, ki jih ima človek do svojega doma, kakor dokazuje čin Nebogatova, ki je predal štiri najboljše ruske ladje nepoškodovane sovražniku. Pozneje se je hotel

admiral s tem opravičiti, da je rekel, da je to storil iz usmiljenja do svojih vojakov, ki bi morali gotovo poginiti. Čudna beseda iz ust trdega vojaka! To le dokazuje, da je zavela socialistična misel celo v najvišjih vojaških slojih — in kaj naj Rusija pričakuje od takih poveljnikov in takih vojakov?

A to duševno razpoloženje pri ruskih vojakih je lahko umljivo in se da opravičiti. Ko je odhajal ruski rezervist v Mandžurijo, ni vedel niti kam gre pravzaprav, niti zakaj se bojuje. Šel je topo in vdano na bojišče, brez veselja in brez navdušenja. Pred vojno je komaj vedel kdo so Japonci in še celo sedaj med vojno se ni mogel prav prepričati, da je vojna, ki izsesa toliko mlade krvi in toliko krepkih moči, za srečo Rusije neobhodno potrebna. Mislil je, da bi bilo nemara bolje, ko bi pustili Japonci Ruse in Rusi Japonce lepo pri miru. Nato so prišle nenadoma velikanske ruske izgube na dan. Na tisoče pohabljenih beračev, ki so bili odšli pred meseci kot najkrepkejši ljudje, se je vračalo v ruske žalostne vasi. In takrat je zavladal silen strah: Japonci, o katerih so prej govorili ruski častniki z zasmehovanjem in zaničevanjem, so se naenkrat zazdeli prepostemu, ustrašenemu mužiku kakor silna pošast, ki je ni mogoče premagati. Tako je bila njiva pripravljena in socialisti so prišli in so vsejali seme nezadovoljstva in upora.

Tedaj se je pojavilo nezadovoljstvo tudi na zunaj Rezervisti so odhajali in prizori pri slovesu so bili žalostni in grozni. Ljudem se je zdelo, da odhajajo v klavnico, iz katere ni več izhoda, in nič niso vedeli, zakaj se zdi gospodarjem njihovo življenje tako malo važno, ko so vendar neobhodno potrebni domu in družini. Po ulicah so nastajali nemiri pri odhodu vojaških vlakov, ljudstvo je kipelo na tihem, začela se je predigra velike poznejše revolucije . . .

Zato se tudi ni čuditi, da so se dogajali v ruskih lukah redno večji prestopki proti disciplini. Tisti mornarji, ki so še ostali v domačih lukah, so bili pač najslabši izmed vseh. Najboljše so namreč poslali že pred začetkom vojne na Vzhod, in kar je ostalo, ni bilo več najboljše. Nato so od teh zopet odbrali boljše vojake in častnike za ladje Roždjestvenskega, a že pri teh je bilo admiralu težko vedno ohraniti disciplino, kakor smo že omenili. Umljivo je torej, da so potem ostali v ruskih lukah le še najslabši ostanki itak že ne posebno dobrega vojaštva.

Rusija ima v Črnem morju svoje brodovje, katero je hotela poslati v Vzhodno Azijo, da tako okrepi tamošnje ladjevje. To se ni zgodilo, ker obstoji pogodba, da ne sme rusko ladjevje nikamor ven iz Črnega morja Rusija je hotela sicer spremeniti to pogodbo, a se ji to ni posrečilo, ker se je Angleška temu odločno uprla. Zato so Rusi vzeli s črnomorskih ladij vse boljše častnike in mornarje ter jih poslali na Vzhod. Kar jih je torej še ostalo, niso bili ravno na glasu kot najodličnejši mornarji.

Omeniti moramo, da Rusi sami niso imeli črnomorskega ladjevja in njegove posadke posebno v čislih Ne le, da je bilo v vojaškem oziru popolnoma brezpomembno, ker po pogodbi ni smelo oditi skozi Dardanele, ampak ruskim vojaškim oblastim je bilo tudi dobro znano, da se vsak boljši častnik in mornar brani priti na to pozabljeno ladjevje. Vajeno in izurjeno je bilo črnomorsko ladjevje še veliko manj nego baltiško. Vedno je bil samo en del posadke na ladji in od častnikov samo tisti, ki je imel tisti dan službo, če pa jih je bilo več, so vedno skrbeli za to, da jih ni bilo morda več, nego je bilo neobhodno potrebno. Ti so se pečali s svojim moštvom, na to pa ni nihče mislil, da bi skrbel za ladje in redne vaje z njimi. Zato bi Rusiji tudi nič ne koristilo, ko bi se vladi posrečilo izposlovati spremembo dardanelske pogodbe; kaj naj bi počeli s takim brodovjem? Niti tega ne moremo prav verjeti, da bi sploh

moglo priti do Vzhodne Azije. Ladja, ki nikoli ne plove, katere posadka se ni vadila v pravi vojaški službi, je malo vredna. Če je treba resno delati, odpove na njej stroj in kotel, in ko ta dva odpovesta, odpove tudi vojaštvo.

Vsled takih okoliščin so častniki izgubili smisel za vestno izpolnjevanje svojih službenih dolžnosti in vojaki so se odvadili strogega in natančnega reda. Razun tega je še opomniti, da častniki in podčastniki črnomorskega brodovja niso niti toliko izobraženi kakor so bili častniki nekdanjega port-arturskega oddelka. Umljivo je torej, da so socialisti našli pri teh ljudeh razorano in pripravljeno njivo.

Že večkrat so se uprli mornarji v Sevastopolu in v Nikolajevu. V Kronstadtu so pa celo poskusili zažgati arzenale in magazine. A vedno se je oblastim posrečilo zadušiti upor v primeroma kratkem času in v resnici tudi niso imeli ti upori nobenega posebnega pomena, vsaj političnega ne. Gospodje v Peterburgu, ki so morali skrbeti za mornarico, pa so ob teh vesteh začudeno gubančili pametno čelo in zmajevali z modro glavo ter premišljevali težke misli, kako bi prenovili in popravili vse rusko mornarstvo.

Upor v mornarici.

Tedaj pa se je pripetil v Črnem morju sledeči dogodek: Bojna ladja „Knez Patjomkin“ je bila odplula skupaj s torpedovko št. 267 iz Sevastopola na morje, da opravi strelne topniške vaje v zalivu Tendra. Vsled strašnih skušenj v boju na Vzhodu so Rusi hoteli vsaj to brodovje toliko izuriti, da bi bilo sposobno za boj — najbrže v veliko žalost mornarjev, katerim je bilo tako moteno lepo in mirno življenje. Dne 27. junija pa naenkrat izbruhne na ladji upor med moštvom, mornarji umore poveljnika in šest častnikov, ki so pa sami ustrelili pri brambi 30 mornarjev. Ker ni bilo na ladji več poveljnika, so izbrali uporniki odbor 20 podčastnikov, ki bi vodil „Patjomkina“ in tudi spremljujočo torpedovko. Nato so pluli z obema ladjama proti Odesi, kjer so bili že več dni veliki nemiri. Delavske stavke in nemiri na cestah so bili na dnevnem redu in zato je vzbudilo veliko presenečenje, ko naenkrat priplove v luko „Patjomkin“, toda mesto ruske zastave plapola na njem rdeča, revolucionarna. Nato je ogenj upora v Odesi oživel s stotero močjo, uporna množica je razdejala luko in zažgala devet velikih trgovskih ladij, ki so se nahajale ravno v zalivu. Več sto ljudi je bilo ubitih in vso škodo so cenili na 50 miljonov rubljev. Vojaki s „Patjomkina“ so stopili na suho ter pokopali z velikimi slovesnostmi enega ubitega tovariša. Vojaški poveljnik Odese si ni mogel pomagati, ker so zapretili sovražni mornarji, da bodo pri najmanjšem poskusu kakega napada začeli obstreljevati nezavarovano mesto s topovi.

Poveljnik črnomorskega ladjevja je prejel iz Peterburga ukaz, naj kolikor hitro mogoče razoroži upornike ali jih prisili zopet k pokorščini. Zato je odšel en oddelek brodovja, ki je obstajal iz oklopnic „Apostolov“, „Pobjedonoscev“ ter križarke „Kazarski“ in iz več torpedovk, dne 28. junija proti Odesi. Naslednjega dne je sledil poveljnik brodovja, viceadmiral Kriger, z bojnimi ladjami „Rožislav“, „Tri Svjatitelja“ in „Sinop“. — Dne 30. junija zjutraj so prišle ladje pred Odeso, in ko so s „Patjomkina“ zagledali že pričakovano ladjevje, je sklenil odbor upornikov, da se pripravi ladja za boj. K temu odboru je spadal tudi en rezervni častnik, ki bi gotovo mogel v zvezi s krmarji in inženirji voditi nekaj časa ladjo. „Patjomkin“ je odplaval s pripravljenimi topovi proti ladjevju, in ko so to opazili mornarji na „Pobjedonoscevu“, so se tudi uprli, ujeli častnike in se pridružili „Patjomkinu“.

Admiralna ladja brodovja je pozvala „Patjomkina“, naj se takoj vda, toda brez

uspeha. Tedaj je sklenil viceadmiral Kriger vrniti se z ostalimi ladjami v Sevastopol; ko je nastopil to pot, je pozdravljalo njegovo moštvo upornike z navdušenim: „Hura!“

Mnogo se je govorilo o tem, ali je Kriger pravo ukrenil, ko se je obrnil zopet proti Sevastopolu. Do zdaj še ni mogoče povedati s popolno gotovostjo, kako je bilo pravzaprav, ker ruska uradna poročila rajša manj povedó nego več, medtem ko druge stvari zopet silno pretiravajo. Admiral Kriger je navedel kot vzrok svojega odhoda, da se ni mogel zanesti na posadke ostalih ladij. Trdil je, da bi bile zapustile njega in njegove častnike, če bi hotel s silo nastopiti proti upornikom. Z ozirom na upor na „Pobjedonoscevu“ in na navdušene pozdrave na ostalih ladjah, je admiral morda imel prav.

Zato je odjadral proti Sevastopolu, da spravi najprej s svojih ladij vse nestalne mornarje ter jih preskrbi z zvestimi in vdanimi vojaki. „Patjomkin“, „Pobjedonoscev“ in torpedovka pa so se zopet mirno usidrali v luki ter so izkrcali v Odeso častnike z ladij. Toda na „Pobjedonoscevu“ je nastalo že naslednjega dne nesoglasje z upornim odborom „Patjomkina“, ki je samovoljno in ošabno gospodaril tudi na lastni ladji, tako da so se mu že mornarji „Patjomkina upirali. Zato se je moštvo „Pobjedonosceva“ vdalo vojaškemu poveljniku Odese. „Patjomkin“ se je nato odločil zapustiti odeško luko s svojo torpedovko, odplul je proti jugu in se je prikazal po dveh dneh naenkrat v luki mesta Konstance, ki spada k Rumuniji. Tukaj so ravno tako kakor v Odesi takoj zapretili, da bodo bombardirali mesto, ako jim ne da živil in premoga. A rumunske oblasti se niso vdale in zato sta ladji zopet odpluli na širno morje.

Vojaška straža pred carjevo Zimsko palačo med nemiri.

Rusko ladjevje se je medtem z admiralom vrnilo v Sevastopol in takoj se je začelo izmenjavanje mornarjev. Ob istem času je priplul v Odeso tudi „Prut“, na katerem so se mornarji uprli; dva častnika so umorili, ostale s poveljnikom vred pa uklenili. V Odesi se je ladja vdala vojaškemu poveljniku.

Dne 5. julija je admiral Kriger zopet prišel pred Odeso, ker je upal, da tam najde „Patjomkina“. A našli so le „Pobjedonosceva“ in ga poslali z enim delom brodovja v Sevastopol. „Rožislav“ je nato začel iskati s štirimi rušilci torpedovk „Patjomkina“. Zelo značilno je za zvestobo tudi teh mornarjev, da so na enega rušilca, „Smetlivij“, postavili same častnike, ker so njega določili za to, da potopi „Patjomkina“, če bi se ne hotel vdati. Dne 6. julija je zapustil Sevastopol tudi tisti del ladjevja, ki je do tja spremil „Pobjedonosceva“.

„Patjomkin“ je imel med tem srečo in je zadel po poti na neki italijanski parnik, od katerega je dobil premoga, ker je njegova zaloga že skoro bila pošla. Nato se je obrnila ladja proti Krimu in se naenkrat pokazala pred Feodozijo. Po svoji navadi so

Marija Feodorovna, carinja vdova

takoj zahtevali živil in premoga ter zapretili, da bodo začeli mesto obstreljevati; ko jim oblasti niso dale ničesar, so oplenili v luki neki parnik, ki je bil poln živine; ker javno mnenje v Feodoziji ni bilo na strani upornikov in ker so kazaki ubili nekoliko upornih matrozov, je „Patjomkin“ zopet odplul na morje. In zopet so imeli nenavadno

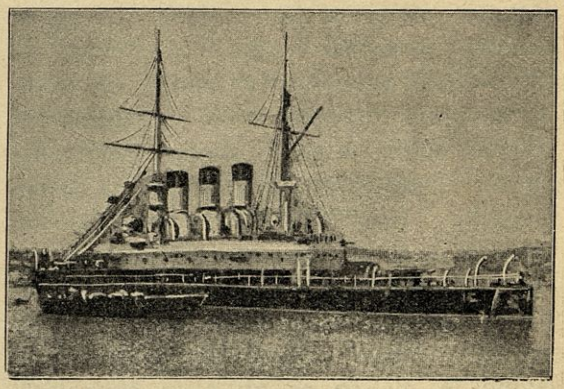

Uporna oklopnica Knjaz Patjomkin.

srečo — naleteli so na neki grški parnik, ki jim je tudi moral dati premoga.

Dne 8. julija je prišel „Patjomkin“ zopet v Kostanco ter se vdal rumunskim oblastim pod pogojem, da mornarjev ne izročé Rusom. Rumunska vlada je bila s tem zadovoljna, nato se je vsa posadka izkrcala in se hitro razkropila po bližnjih vaseh in mestecih. Posadka torpedovke „267“ pa je sklenila vrniti se v Sevastopol in se vdati Rusom. Že dva dni pozneje sta prišli pred Konstanco dve ruski ladji črnomorskega brodovja, ki sta vzeli „Patjomkina“. Pri tem so zapazili, da je posadka odprla na ladji spodnje ventile, preden je odšla, tako da je bil spodnji del v vodi. K sreči je bila voda tako plitka, da je bil ves gornji del nad vodo in da so vodo lahko odstranili ter ladjo dvignili. Nato so privezali „Patjomkina“ ter ga dovlekli v Sevastopol, kjer je že bil „Pobjedonoscev“ in torpedovka „267“. Moštvo so seveda takoj zaprli na suhem in začeli sodno vojaško preiskavo.

Tako se je končalo čudovito popotovanje ruske oklopnice „Patjomkin“, ki mu

pač ni enacega v zgodovini vekov. — Podobni dogodki pa so se vršili tudi v Kronstadtu na krovu stare oklopnice „Aleksander II.“ Tudi tukaj so se uprli mornarji častnikom, kakor tudi na križarkah „Minien“ in „Pocarski.“ Tudi v novem ruskem pristanišču v Libavi niso vojaki le odpovedali pokorščino, ampak se tudi očitno uprli. Mornarji, ki so se nahajaii na suhem, so se ustavili svojim častnikom, jih zvezali ter zažgali ladjedelnico in njene magazine. Toda tukaj se je upor kmalu polegel, ker so Rusi na suhem imeli na razpolago dosti vojaških čet. Mornarje so takoj zaprli in vsem posadkam v Kronstadtu in Libavi odvzeli orožje. Posebno čudno je, da so se ob istem času uprli tudi mornarji admirala Enkvista, ki je ušel s torpedovkami iz Korejske ožine v ameriikansko luko Manila; pretili so častnikom in Amerikanci so morali napravili mir in red.

Tako so dokazali dogodki mesecev majnika in junija prejšnjega leta, da je rusko brodovje malo vredno in da je vse gnilo v ruski mornarici. Častniki z malimi izjemami nimajo nobene izobrazbe, vojaki ne poznajo neobhodno potrebne discipline in poveljniki so počasni, leni in neodločni razun nekaterih redkih mož, ki pa ne morejo vsega izpremeniti.

Po teh žalostnih skušnjah je Rusija takoj začela popravljati napake in nedostatke v svoji mornarici, a bilo je prepozno. Uradniška brezskrbnost, brezvestnost in pohlepnost je zadala rano ruskemu narodu, ki bo krvavela še dolga desetletja in ki je ne morejo zaceliti sedaj nobene reforme več. A v toliko so imele te žalostne izkušnje tudi dobrih posledic, ker se bo znala varovati Rusija v bodočnosti take brezskrbnosti v mornarski upravi in — kdo ve? — morda napoči enkrat véliki dan, ko bodo izbrisani z Rusije vsi grdi madeži in se zablišči njena čast v še neslutni moči in nevidnem veličastvu...

Osvojitev Sahalina.

Dogodki v Mandžuriji so nas prepričali, da Japonci niso mogli misliti na obleganje Vladivostoka, ker jim je stala nasproti močna in naraščajoča armada Linjevičeva, ki je vrhu tega imela tudi ugodne postojanke. Zato so se morali Japonci s tem zadovoljiti, da so blokirali Vladivostok z nekoliko vojnih ladij, ki so preprečile dovoz živeža in municije z morja. Ta naloga pa je bila za Japonce silno težavna, ker sta ležala dva dohoda v luko zelo oddaljena drug od drugega. In četudi se je včasih Japoncem posrečilo vjeti sempatja kako ladjo, ker je plula v luko, ni vendar dovoz bil nikdar popolnoma nemogoč. Razun tega je bilo za trdnjavo skoro popolnoma vse eno, ali je pot na morju odprta ali ne, ker je bila še vedno lehko v zvezi s Karbinom in Evropsko Rusijo.

Ker niso mogli pri Vladivostoku napraviti Rusom posebnih sitnosti, so sklenili Japonci zasesti otok Sahalin, ki se razteza severno od japonskega otočja, od katerega ga deli proliv La Perouse. Ta otok se nahaja v bližini mest Nikolajevska in Aleksandrovska ter v bližini Vladivostoka; ko bi Rusi imeli na njem kako utrjeno luko, bi jim bil torej Sahalin lahko važna vojaška točka. Sahalin je bil nekdaj japonski otok, a v časih japonske nemoči, so si ga Rusi osvojili ter ga porabljali za to, da so pošiljali nanj svoje kaznjence. Otok je baje zelo bogat različnih rudnin, za katere se pa ruske oblasti do zdaj še niso brigale. Ob obali se že sedaj lepo razvija ribarstvo. Ta želja, da bi spravili Sahalin pod svojo oblast, ni torej le bila želja japonskega domoljuba, ampak tudi zaključek resnih računov, ki so pokazali, da bi Sahalin včasih utegnil pomoči Japoncem v denarnih zadregah. Jako srečna pa je bila misel, da so Japonci zasedli Sahalin zdaj proti koncu vojske, ker je ta otok imel važno vlogo

pri mirovnih sklepanjih — in ne v škodo Japoncev.

Dne 7. julija se je naenkrat prikazalo japonsko brodovje v prelivu La Perouse. Na desetih transportnih ladjah so bili ukrcani vojaki s topništvom in te je spremljal oddelek ladij, katerim je poveljeval viceadmiral Kataoka. Ladje so bile sledeče: Dve stari križarki „Juzo“ in „Činjen“, potem ena križarka iste vrste kakor „Azama“, nato šest majhnih križark, štiri topniške ladje in 36 rušivcev torpedovk. S previdnostjo, po kateri so se Japonci vedno odlikovali, so najprej preiskali preliv, ali ni v njem podmorskih min; nato je plulo ladjevje skozi preliv, da bi prišlo na vzhodno stran otoka, in še istega dne je počelo hudo obstreljevati nekatere ruske baterije pri Korzakovsku in Šipizanu, ki leži blizo Korzakovska. Tu se je najprej izkrcal en del vojaških čet in kmalu na to nekoliko bolj proti severu celi kor. Odpor Rusov je bil neznaten, ker so takoj vedeli, da se ne bodo mogli uspešno braniti s svojimi maloštevilnimi četami. Sahalin je bil popolnoma zapuščen in tudi Linjevič ga ni zavaroval z močnejšim vojaštvom, dasi je imel dosti časa za to. Ruski poveljnik v Korzakovsku se je kmalu umaknil pred Japonci, ko je uničil topove in zažgal vladno poslopje. Dne 8. julija so zasedli Korzakovsk in ravno tako utrdbo Sulojevka. Povsod so se Rusi umeknili ter zasedli neke višave pri Vladimirovsku, ki so bile pripravne za obrambo. Dne 10. julija so se Japonci izkrcali pri rtiču Notoro. Zopet ista podoba! Kratko streljanje, Rusi se umaknejo, Japonci izkrcajo. Prej omenjeno postojanko pri Vladimirovsku so Japonci zavzeli že v noči od 10. do 11. julija in Rusi so se umeknili še bolj proti severu. Japoncev se je izkrcalo vsega skupaj okrog 20.000, razun tega pa so imeli s seboj na ladjah še veliko število kulijev, da hitro zgradijo na otoku železniško progo z materialom, ki so ga pripeljali s seboj. S tem pa so si Japonci tudi osvojili otok; ta osvojitev pa je bila, kakor smo že omenili, bolj političnega kot vojaškega značaja.

Ko so se vse čete izkrcale, so ladje začele preiskavati obrežje otoka. To so storili zato, ker so se hoteli prepričati, če se nahaja morda še kje kaka ruska ladja z vojaštvom in ali je morje zavarovano z minami. Morsko pot so preiskali do vasi Aleksandrovska, ki je zato važna, ker se v njej nahajajo ruske oblasti,

Dne 24. julija je ladjevje zopet izkrcalo en del čet in dne 25. julija so Japonci zasedli Aleksandrovsk, tako da je že zvečer istega dne plapolala japonska zastava na ruskih vladnih poslopjih. Ruske čete pod generalom Ljabunovim so se umeknile pred japonsko premočjo.

Nekoliko važnejši boj se je izbojeval due 27. julija v bližini Rikovska. Tukaj je ruska pehota poskusila celo z napadom, a je bila odbita in se je morala umekniti z velikimi izgubami. Takrat so Japonci dobili 200 ujetnikov. Nekoliko dni pozneje se je udal general Ljabunov s 70 častniki in 3200 vojaki. Cela ruska posadka na Sahalinu je štela le 5000 mož in 12 topov. V prvih dneh avgusta so se udali tudi ostali Rusi in tako so si osvojili Japonci Sahalin skoro brez bojev in brez izgub.

Poveljnik japonskih čet, general Haragubi, je takoj uredil na Sahalinu japonsko vojaško upravo in dal — kar so Japonci povsod storili med vojsko — vasem, zalivom, lukam i. t. d. japonska imena namesto prejšnjih ruskih. Gotovo so bili Japonci trdno prepričani, da bo Sahalin sedaj za vedno ostal v japonski oblasti. Sahalin je bil torej japonski, zato se je pa Japoncem zdelo samo po sebi umljivo, da ga dobe prejšnji gospodarji zopet nazaj. toda kmalu bomo videli, da se ta lepa nada ni hotela Japoncem uresničiti in da

so se morali z manjšim zadovoljiti dobili so namreč samo južno polovico, ki je pa vendar boljša in važnejša od severne.

Zadnji vojni dogodki.

Omenili smo že, zakaj ni mogla japonska mandžurska armada oblegati Vladivostoka, dasi bi to Japoncem zelo veliko koristilo pri sklepanju miru. Vendar so se pripravljali Rusi na obleganje s suhega in na napade od morja sem. Izmed ladij, ki so bile še zmožne za boj, so se nahajale v luki „Rossija“ in „Gromoboj“, dalje oklopna križarka „Almaz“ in precejšnje število torpedovk in podmorskih ladij. Vse ladje so stale pod poveljstvom kontreadmirala Jesena. Japonske ladje so bile vedno v veliki razdalji, tako, da ni nikdar prišlo do boja. Včasih sta se obe brodovji nekoliko približali, začelo se je živahno gibanje: zdajzdaj zadone topovi in se začne boj, a potem sta se zopet oddaljili in je bil mir.

Nekatere ruske torpedovke so napadle ob severnem korejskem obrežju neko majhno japonsko trgovsko ladjo, jo začele obstreljevati in zapravile veliko krogelj in dragocenega časa, a brez uspeha; nekoliko so jo sicer poškodovale, a uničiti je le niso mogle. V tistih tednih so tudi japonske torpedovke in križarke večkrat preiskale zalive severno in južno od Vladivostoka, razun tega so pa Japonci zasedli nekatere točke ob morskem obrežju. In tako je ostalo vse do miru.

Ravno tako nekako je bilo tudi v Mandžuriji, kjer je velikansko deževje obe armadi zaviralo, da se nista mogli spuščati v večje boje. Poročali so o bojih japonske in ruske kavalerije pri Hajlungčenu, pri Fakumengu in koncem avgusta tudi pri Artongku. Ko so se pa začela mirovna pogajanja, so nehale tudi bitke, ker nadaljnje prelivanje krvi ni imelo več smisla.

Ljubjanka v Moskvi.

Koncem septembra so sklenili premirje in nato sta se sešla odposlanca obeh armad, japonski general Fukušima in ruski Oranovski, da določita podrobnejše pogoje. S tem se je vojska po več kot poldrugem letu končala.

Mir.

Mirovna pogajanja.

Takoj po cušimski bitki je bilo vedno bolj gotovo, da se morajo začeti v kratkem času mirovna pogajanja. To se je res tudi zgodilo, ko je poslal ameriški predsednik Roosevelt diplomatično noto japonski in ruski vladi. Predsednik je pozval obe državi, naj začneta z mirovnimi pogajanji in se je ponudil pri tem za posredovavca. Že naslednjega dne sta odgovorili obe vladi, da sta zadovoljni s ponudbo. Ker je prišla ta ponudba tako nenadno in ker so iz Peterburga in Tokia tako hitro odgovorili, se dá sklepati, da so se mirovna pogajanja že prej vršila ne skrivnem. Da obema državama ni bilo težko odgovoriti, je samo ob sebi umevno, če se spomnimo vsega, kar smo že povedali o notranjih razmerah v Rusiji in na Japonskem. Oba naroda sta bila izstradana, že drugo leto so bile najboljše in najkrepkejše moči daleč iz domovine, državni dolgovi so silno naraščali, po mnogih krajih se je oglašala lakota in z njo nezadovoljnost in upor. Čemu bi se še dalje borili brez upa zmage?

Ko je bilo razbito brodovje Roždjestvenskega, so Rusi izgubili zadnjo moč, s katero bi mogli popraviti svoje prejšnje žalostne poraze, in tudi japonska vlada je dobro vedela, da je sedaj prišel ugoden trenutek, ker bi ne mogla več pridobiti velikih zmag, pač pa morda doživeti kak poraz v Mandžuriji.

Iz strašnih dni v Moskvi: Razdejanje na ulici.

V ruskih in japonskih listih seveda ni bilo nič brati o kaki pravi naklonjenosti k miru. Ruska vojna stranka se je najodločneje branila vsake misli na mir. Trdila je, da je Linjevičeva armada boljša in močnejša nego kdaj prej, da na obleganje Vladivostoka niti misliti ni mogoče in da moč Japonske vsled dolgotrajne vojske vedno bolj peša in omaguje. Japonski listi so se izražali nekoliko ugodneje za mir, toda za mir pod takimi pogoji, ki bi jih Ruisja ni-

kdar ne mogla sprejeti, dokler bi imela še količkaj moči na Dalnjem Vzhodu.

A mir je postal nujno potreben in zato sta obe državi imenovali svoje zastopnike, ki so se v juliju, oziroma avgustu vkrcali ter odpotovali v Ameriko; nekateri so se pa že prej nahajali tam. Nato so se odposlanci predstavili predsedniku Rooseveltu dne 5. avgusta in dne 10. avgusta so se začela pogajanja. Japonska odposlanca sta bila minister Komura in poslanik v Washingtonu Takahira, ruska pa prejšnji finančni minister Witte in ruski poslanik v Washingtonu, baron Rozen. Pogajanja so se vršila v Portsmouthu v državi New Hamshire.

Pogajanja so se vršila skoro tri tedne; vlekla so se v neskončno dolgočasnost in človek bi jih skoro najlažje primerjal z barantanjem za konje. Kar je eden zahteval, je drugi najodločneje odklonil, skoro vsak drugi dan je naznanjal brzojav, da ni nobenega upanja, da se pooblaščenci zedinijo in takoj nato je zopet presenetila svet vest, da so se pobotali. Položaj je bil najbolj zamotan, ko so Japonci zahtevali, da se jim izplača visoka vojna odškodnina, odstopi cel Sahalin, izroče vse ruske ladje, ki se nahajajo razorožene v tujih lukah ter da Rusija obljubi, da bo imela v Vladivostoku le majhno morsko posadko. Najprej so celo zahtevali, da se uničijo vse utrdbe na suhem in na morju v Vladivostoku.

Ne samo minister Witte, ampak tudi vse rusko časopisje se je temu najodločneje uprlo. Witte je izjavil, da nima pooblastila od carja razpravljati o teh točkah. Rusija da je doživela sicer nekoliko neuspehov, a da ni nikakor premagana in da ji ne pride na misel, da bi sprejela take ponižujujoče pogoje. Ona sicer želi miru, a je še vedno zmožna tudi dalje se bojevati, če to zahteva čast države. Linjevič še ni premagan in Rusija ima v Evropi še vedno toliko izurjenih vojaških čet, da jim lahko neprestano pošilja novih moči. Tudi denarni položaj ni tako slab, ker ima Rusija v Parizu, Berlinu in Newyorku še vedno dosti kredita.

Japonska odposlanca sta se posvetovala s svojo vlado in sta spoznala, da ne moreta tako ničesar doseči; zato sta opustila te zahteve, o katerih se Witte niti pogovarjati ni hotel.

Dne 29. avgusta so se pooblaščenci slednjič zedinili in podpisali mirovno listino, ki se je pa še morala predložiti carju in mikadu. To se je tudi zgodilo dne 15. oktobra, ko sta jo podpisala vladarja v Peterburgu v Tokiu.

Ob istem času so tudi javno razglasili glavne točke mirovne pogodbe, ki so sledeče:

Mirovni pogoji.

Člen 1. določa, da zopet zavlada mir in prijateljstvo med vladarjema, državama in podložniki obeh dežel.

Člen 2. pravi, da imajo Japonci prednost v Koreji in da imajo Rusi pri svojih podjetjih v Koreji iste pravice kakor državljani drugih dežel, ter pristavlja: „Sklenemo tudi, da se ognemo vsakemu nesporazumljenju, da se bosta obe mir sklepajoči stranki vzdržali vsakih vojaških odredeb na rusko-korejski meji, vsled katerih bi utegnilo biti v nevarnosti rusko ali korejsko ozemlje".

Člen 3. se glasi: „Japonska in Rusija se zavezujeta: prvič, da bosta zapustili Mandžurijo popolnoma in obenem, razun najemninskega ozemlja na polotoku Ljautung, kakor določa prvi dopolnilni člen mirovne pogodbe; drugič, da bosta izročili kitajski upravi vse dele Mandžurije, katere so sedaj zasedle japonske ali ruske čete, razun prej imenovanega ozemlja. Ruska carska vlada izjavlja, da nima v Mandžuriji nobenih prednosti . . . ki bi bile v škodo kitajski vladi ali ki bi nasprotovale načelu enakopravnosti."

Člen 4. slove: Rusija in Japonska se zavezujeta, da ne bosta nasprotovali splošnim odredbam, ki se enako tičejo vseh na-

rodnosti in ki bi jih utegnila določiti kitajska vlada, da dvigne trgovino in obrt v Mandžuriji."

Člen 5. določa, da preide ruska najemninska pravica v Port Arturju, Daljnem ter v obmejnih ozemljih in vodah popolnoma na Japonce, da pa zasebniki ne izgube svoje posesti in svojih pravic.

Člen 6. sklepa o delitvi mandžurske železnice in določa, da pripadejo Japoncem rudokopi, do katerih pelje njihova železnica, in da imata obe stranki na osvojenem zemljišču popolno trgovinsko prostost. Zopet se prizna dolžnost Rusije in Japonske dobiti dovoljenje Kitajske za sklepe.

Člen 7. se glasi: „Japonska in Rusija se obvezujeta, da bosta porabljali svoje železnice v Mandžuriji samo v občevalne in trgovske namene, nikakor pa ne v vojne namene. To pa ne velja za železnico v najemninskem ozemlju na polotoku Ljautung."

Člen 8. pravi, da bosta sklenili japonska in ruska vlada kakor hitro mogoče poseben dogovor o uravnavi občevanja na onih progah, kjer se dotikata ruska in japonska mandžurska železnica.

Člen 9. obravnava o južnem delu otoka Sahalina, ki ga dobe Japonci. Zadnji odstavek tega člena slove: „Japonska in Rusija skleneta, da ne bosta zidali nobenih utrdeb ali podobnih vojaških zgradeb v svojem ozemlju na Sahalinu ali na obmejnih otokih. Obvezujeta se tudi, da ne bosta izdali nobenih vojaških odredeb, ki bi mogle škodovati prosti plovitbi v prelivu La Perouse ali v Tatarskem prelivu".

Člen 10. natančneje določa položaj ruskih državljanov v južnem delu Sahalina.

Člen 11. govori o ribarskih pravicah v ruskih vodah Japonskega, Ohotskega in Beringškega morja. Dostavlja se pa, da se ta določila ne tičejo onih ribarskih pravic, ki jih že imajo Rusi ali drugi državljani v teh ozemljih.

Člen 12. pravi: Ker je trgovinska in plovitbena pogodba med Japonsko in Rusijo vsled vojske uničena, se zavezujeta cesarska japonska in carska ruska vlada, da se hočeta v teh zadevah podpirati, dokler se ne sklene na podlagi prejšnje pogodbe nov ugovor.

Člen 13. sklepa o medsebojni izročitvi vjetnikov in o poplačanju stroškov, ki so nastali vsled njih. Rusija se zaveže, da hoče pokriti, kakor hitro ji bo mogoče, tiste stroške, ki so jih imeli Japonci več z vjetniki nego Rusi.

Člen 14. govori o potrditvi mirovne pogodbe.

Člen 15 določa, da se za Ruse napiše pogodba v francoskem, za Japonce pa v angleškem jeziku. V dvomljivih slučajih pa se je ozirati na francosko listino.

Nato sledita še dva dostavka.

Prvi določa, da morata obe vojski 18 mesecev potem, ko stopi mirovna pogodba v veljavo, zapustiti Mandžurijo, razun najemninskega ozemlja na polotoku Ljautung. Število vojakov, ki se dovoli obema strankama za varstvo železnice, še ni določeno. Komandanta obeh armad naj vzameta tako majhno število, kolikor zadostuje za varstvo dotičnih prog. 15 vojakov na en kilometer je najvišje število.

Drugi dopolnilni člen govori o meji med ruskim in japonskim ozemljem na Sahalinu. Komisiji za določitev meje se naroča, da se drži 50. stopinje širine kot meje, če to dovoljujejo krajevne razmere. Če bi pa bili prisiljeni oddaljiti se nekoliko od te stopinje, naj to na drugem kraju zopet primerno poravnajo.

* * *

Nihče se ni mogel načuditi, da so Rusi priznali Japoncem nadvlado v Koreji, če je pomislil, da se je zato pravzaprav začela cela vojska. Ravno tako je tudi z ozemljem, ki so ga imeli Rusi v najemu na Kvantungu, ter z Dalnjim in Port Arturjem. — Japoncem se bodo stroški in napori

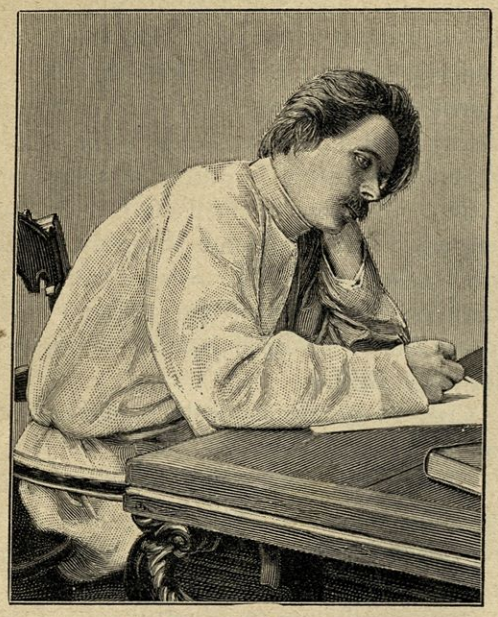

Maksim Gorkij v ječi.

vojske v dolgih letih morda le poplačali s tem, ker so pridobili Korejo, ki je zanje gotovo velikega pomena.

Kajti s tem, da so gospodarji Koreje, bodo imeli tudi velik vpliv na Mandžurijo, in vprašanje bodočnosti je, ali je ne spravijo v dolgih letih mirnim potom pod svojo oblast.

Do zdaj so morali samo gledati, kako dobiva Mandžurija od dne do dne bolj značaj ruske provincije, sedaj pa imajo upanje, da zmagajo z gospodarskim bojem. Če dobi Japonska kdaj to deželo, si bo odprla živ, krepak in neusahljiv vir za sirovine in na drugi strani dober trg za svoje tovarniške izdelke. Mandžurija je bogata rudnikov, ki krijejo v sebi neizmerne zaklade premoga, različnih rudnin, dragih kovin i. t. d.

Politično ni Japonska več samo otoška država, ampak velika sila, ki ji vsi priznavajo posest na celini. Njen vpliv na Kitajsko, ki je bil že do zdaj silno velik, bo rastel z leti vedno bolj. Tudi vojaško se je okrepila, ker ima v posesti Kvantung in korejske luke in obvladuje tamošnja morja, tako da bo lehko pazila, da se ne dvigne preveč na Daljnem Vzhodu nobena njej sovražna sila.

Od otoka Sahalina, katerega so Japonci osvojili in si ga celega prilaščevali, so dobili samo eno polovico, namreč južno, ki je pa boljša in važnejša od severne. Čudno je, da so se Rusi toliko potegovali za to, da Japonci ne dobé celega otoka. Posebnih koristi si niso mogli obetati od severne polovice, v vojaškem oziru tudi ne pomeni bogvekaj — Rusom je šlo v prvi vrsti samo za to, da ne trpi njihova čast. Gotovo je, da se bodo Japonci trudili, da njim pripade

Finsko glavno mesto Helšingfors.

tudi sedanja ruska polovica, toda ali se jim ta trud izplača, bode pač pokazala zgodovina.

Najhujše je bilo za Japonce, da niso dobili nobene vojne odškodnine. Denarja so rabili vedno in rabijo še sedaj Japonci najbolj. Njihovim zastopnikom se ni posrečilo pregovoriti Ruse da plačajo vojno odškodnino, in to je bil hud udarec. Vlada je sicer to pričakovala, ker je vedela, da Rusi niso pravzaprav premagani, a ljudstvo je bilo razočarano. Ljudstvo je slišalo o tolikih slavnih zmagah, pripovedovali so mu, da je Rusija osramočena in omadeževana pred vsem svetom, in ko je dajal narod zadnje denarje, težko zaslužene in v solzah oprane, v vojne namene, so ga tolažili, da dobi vse desetero povrnjeno in stotero poplačano. In prišla je vest: Odškodnine ne bo! Dežela je bila razrušena, zadnja opora ji je še bilo lepo upanje na povračilo — in sedaj je padla zadnja opora. Zavladalo je veliko, obnemoglo nezadovoljstvo, prevarjene nade pečejo in bolijo . . .

Ravno tako so bili Japonci užaljeni, ker niso dobili tistih ladij, ki so stale razorožene v raznih tujih lukah med vojsko. Vrhu tega niso hoteli Rusi ničesar o tem slišati, da bi morali zmanjšati število svojih vojnih ladij v Vladivostoku!

S pridobitvami na celini so se torej morali Japonci zadovoljiti. Mandžurija in Koreja sta popolnoma zadostovali za razvoj

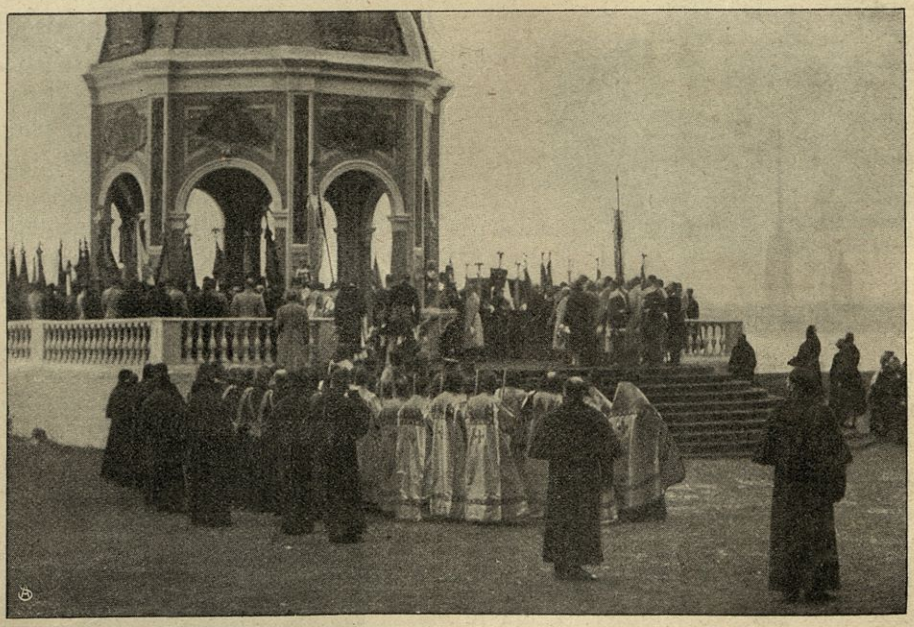

Carski kiosk pri blagoslavljanju vode pred Zimsko palačo.

Japonske. In Vladivostok? Tudi če bi si bili Japonci osvojili to pristanišče, bi jih to stalo veliko dragocenega časa in še več dragocenih moči, ki bi se težko izplačale. Saj tudi sedaj, ko ostane Vladivostok morska utrdba, ni od te strani nobene posebne nevarnosti za Japonce. Tiste moči, ki jo ima Japonska v Rumenem in Japonskem morju, ne bo Vladivostok nikdar dosegel, razun po jako močnem brodovju. Zato bodo pa Japonci vedno pazili, kako se

razvija ruska pomorska sila na vzhodu, in jo bodo skušali omejiti, če bo njim postajala nevarna in če jim bo mogoče to storiti.

Rusko vlado so podpirale pri mirovni konferenci, ko so se dogovarjali o vojni odškodnini, še nekatere druge zunanje okol-

Umorjeni ruski minister Pleve.

ščine, ki so bile odločilnega pomena. Omenili smo že, da sta Japonce zalagali z denarjem Amerika in Angleška. Ti dve državi pa sta postali po bitki pri Cušimi in Mukdenu tega mnenja, da bi že bil čas, da se sklene mir, ker sta menili, da bi že bilo dobro, ko bi se Japonska še bolj okrepila. Angleška je dosegla svoj smoter, ki ga je imela pred začetkom vojne in zaradi katerega je ščuvala in podpirala Japonce proti Rusom: Rusko brodovje je bilo uničeno in ruski vpliv v Aziji zmanjšan.

Tudi Amerika je želela takoj od začetka Rusom obilno lepih neuspehov, ker pa je vzhodna Azija zanjo važna v gospodarskemu oziru in ker bo postala še važnejša, ko se dogotovi panamski prekop; Rusi pa so bili Amerikancem nevarni tekmovavci. Zdaj so spoznali, da je vstal še veliko nevarnejši sovražnik. Iz teh skrbi si moremo razlagati, da se je javno mnenje v Ameriki naenkrat spremenilo v korist Rusom. Najprej je vladalo med občinstvom veliko navdušenje za napredne Japonce in nazadnjaške Ruse ter so njihovo tiransko vlado obsipali z zasmehom in zaničevanjem. Pozneje pa so spremenili svoje naziranje in med mirovnimi pogajanji je bilo vse navdušeno za tedanjega ruskega finančnega ministra Witteja, katerega so proslavljali v govorih in v listih. Kmalu potem je dejal znani ameriški admiral Dewey, da je zelo prav, da niso dobili Japonci nobene vojne odškodnine, ker bi si sicer tako hitro zgradili novo brodovje, da bi bili vse druge prehiteli. Umljivo je torej zakaj se je ponudil predsednik Amerike za posredovavca pri mirovnih pogajanjih.

Mnogo se je govorilo o tem, kako se je predsednik Roosevelt trudil, da se sklene mir. Najbrže je namignil Japoncem, da ne bodo imeli v Ameriki več kredita za posojila, če bodo nadaljevali vojsko. Če pomislimo, da je ravno Amerika Japonce med vojsko najbolj podpirala, je umevno, kako zelo so bili pobiti vsled te izjave, zlasti še, ker jim je tudi Angleška svetovala, naj nehajo z vojsko.

A. G. Bulygin, bivši ruski notranji minister.

Angležem se je takoj mudilo, da sklenejo z Japonci novo zvezo, katero so bili že pred vojsko določili. Angležem se je posrečilo prepričati japonsko vlado, kako

velike koristi bo imela Japonska od te zveze; a s časom se bodo tudi Japoncem odprle oči in bodo spoznali, kako jih je Angleška izrabljala v sebične namene. Da se je Angleška kazala tako miroljubno, je vplivalo kolikor toliko tudi to, ker se je hotela na ta način približati Rusiji in tako nekoliko ublažiti nasprotje, ki bi nastalo, ko bi Angleška objavila novo zvezo med seboj in med Japonci.

* * *

Ko je Rusija izpoznala, da je trenutek ugoden za sklepanje miru, se ni obotavljala ustreči želji amerikanskega predsednika, naj se začno mirovna pogajanja. Car je poslal svojega najspretnejšega diplomata in sploh najboljšega ruskega državnika Witteja v Portsmouth. Ta se je že prej natančno seznanil z značajem Japoncev in je izvrstno opravil svojo nalogo. Trenutek je bil za Rusijo silno ugoden, ker je stal Linjevič na bojišču z vojsko, ki je bila po številu močnejša od japonske, in ker je bil ruski

Knez Svjatopolk Mirski,
bivši ruski notranji minister.

kredit še povsod zelo trden. Tudi vojna stranka na Ruskem je izpoznala, da Rusi ne morejo doseči v kratkem času posebno velikih uspehov na bojišču in da bo denarni položaj države tem slabši, čim dalj bo trajala vojska. Razun tega se je pojavilo v državi sami notranje uporno gibanje, ki je izrabljalo vojsko v svoje svrhe in katero je bilo lažje zadušiti s sklepom miru nego s kazaškimi biči.

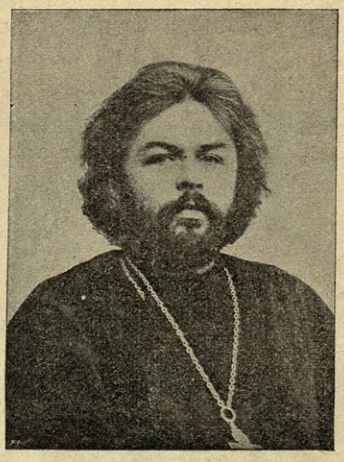

G. S. Petrov,
vodja krščansko-demokratske zveze v Rusiji.

Med pogajanjem je poslal Linjevič iz Mandžurije carju brzojavko, v kateri trdi, da so ruski vojaki pripravljeni in navdušeni za boj, ter prosi carja-gospodarja v svojem imenu in v imenu svojih častnikov, naj ne sklene miru, dokler še enkrat ne poskusi sreče svojega orožja. Ni sicer vladalo res tedaj tako razpoloženje v ruski armadi; a ta brzojavka je bila poslana in objavljena le s tem namenom, da japonski odposlanci pri mirovni konferenci znižajo vsled nje svoje zahteve.

Na Ruskem so sprejeli vest o miru skoro brez vsakega zanimanja, Japonci pa popolnoma drugače. Mnogo japonskih poročevavcev je že med mirovnimi pogajanji javljalo v domovino, kako so njihovi odposlanci vsak dan bolj pobiti in žalostni. Ves japonski narod je čakal z mrzlično nestrpnostjo poročil o pogajanjih in z napeto radovednostjo je vse sledilo njihovemu razvoju.

Ko se je zvedel sklep miru in ko se je ljudstvo prepričalo, da je tudi mikado potrdil za Japonce tako neugodne pogoje, se je vzdignil vihar. Ljudstvo se ni moglo več pomiriti, po vseh mestih so nastali nemiri, ki jih je morala vlada s silom zadušiti. Druhal je zažigala državna poslopja in napadala odlične uradnike. Ljudstvo je želelo miru in ga je bilo v globini srca veselo, a prevarano je bilo v svojih nadah in je spo-

Mestna hiša v Peterburgu.

znalo, da so ga dolgo časa hranili z lažjo in s sijajnimi obljubami, ki se sedaj v zadnjem, odločilnem trenutku niso hotele uresničiti. Pozdravljalo je mir, a vzburilo se je, ker mu mir ni poplačal vsega stradanja in vseh naporov vojne.

Ljudstvo se je uprlo in je v dvji besnosti zaradi neugodnih mirovnih pogojev potopilo z ognjem in eksplozijo admiralno ladjo Togovo „Mikaza“ v noči med 10. in 11. septembrom, ko je bila usidrana v luki Sasebo. Nikakor ni mogoče misliti, da bi bila končala ta ponosna japonska ladja vsled kakega nesrečnega slučaja, ampak je popolnoma gotovo, da je bil ogenj podtaknjen. Ogenj je izbruhnil v neposredni bližini zadnjih magazinov za strelivo in je prišel do njih tako naglo, da je bilo nemogoče preprečiti nesrečo. Zadonel je v mirni noči silen pok, strelivo se je zažgalo ter je eksplodiralo in „Mikaza“, ta ponosna zmagovalka v Cušimski ožini, je izginila v vzkipelih valovih. Utonilo je 251 mornarjev in 6 častnikov, ranjenih pa je bilo 343 mornarjev, ki so hoteli priti potapljajoči se ladji na pomoč. Ob času nesreče poveljnika in veliko častnikov ni bilo na ladji; komandant je takoj prihitel na kraj nesreče ter je izjavil, da sam prevzame vso odgovornost in se je poskusil sam usmrtiti.

Japonska vlada je seveda zvalila vso krivdo strašne nesreče na neki nerazumljiv slučaj in prav natančnih in gotovih podatkov ne bomo najbrže nikdar imeli. A lahkó se reče z veliko gotovostjo, da so pognali v zrak krasno in ponosno ladjo, na kateri je dobil Togo toliko zmag, mornarji sami, ker so videli, da so vsi njihovi trudi in napori brezuzpešni, vse slavne zmage brez učinka: Mikadov podpis na mirovni listini je uničil vse lepo pričakovanje. Najbrže je pa tudi, da uporniki niso vedeli, da bo njihovo maščevanje kupljeno za visoko ceno tolikih človeških življenj.

Mikado je dobro razumel duševno razpoloženje ljudstva in je objavil mirovni manifest, v katerem je povedal svojemu zmagoslavnemu in zelo lačnemu ljudstvu mnogo lepega. K sklepu pa pravi:

„Resno voljo imamo deliti slavo s svojim ljudstvom in še dolgo vživati blagoslove miru z vsemi narodnostmi. Rusija je zopet prijateljica Japonske in mi le želimo, da bi dobri in prijateljski odnošaji postali še tesnejši in prisrčnejši.

Na obisku pri Samojedu na Novi zemlji. Borisov.

V sedanjem času, ko svet ne neha napredovati, bi ne smelo biti trenutka, v katerem bi ne napredovala uprava naših notranjih in zunanjih poslov. Skrbeli bomo, da bo naš narod ohranil in zvišal v mirnem času svoje vojne zmožnosti, a gledali bomo tudi nato, da dosežemo mirnim potom uspehov, tako da bo zagotovljena vedno sreča dežele, obenem pa tudi njen neprestani napredek.

Resno svarimo svoje podložnike, naj se varujejo izjav bahaškega ponosa, in jim ukazujemo, da se lotijo svojega dela ter vse store, kar jim je mogoče, da se okrepi in ojači država."

Kmalu nato je objavil tudi ruski car manifest na ljudstvo in v njem pravi:

„Bog je dovolil, da je pretrpela naša domovina težke izkušnje in udarce dolgotrajne vojske, ki je podala obilno dokazov hrabrosti in junaštva naših slavnih čet v trdovratnem boju proti hrabremu in mogočnemu sovražniku. Ta vsem tako težki boj je končan. Vzhod naše države se bo krepko razvil v miru in v dobrem sosedstvu japonske države, ki je postala sedaj naša prijateljica. S tem naznanjamo svojim podložnikom sklep miru in smo prepričani, da bodo združili svoje molitve z našimi, da Bog blagoslovi veliko delo naše in od ljudstva izbranih mož v izpopolnitev in notranjo srečo Rusije."

S tem je bila vojska končana, eno najvažnejših dejanj svetovne zgodovine doigrano.

Ruska revolucija.

Vsaka velika vojska ima tudi v notranjem državnem življenju svoje težke posledice. Saj razburijo vojni dogodki vse sloje, ki s tem večjo napetostjo zasledujejo zmage in poraze, čim večje so žrtve, ki jih od njih zahteva država. A v Rusiji so bile posledice tem hujše, ker je ljudstvo videlo v tej vojski samo kruto voljo samodrštva, ne pa državne potrebe. Kakor obsojenci so šli vojaki na vojsko v tujo deželo in doma so pustili samo nevoljo na državno oblast, ki jih je siloma odtrgala od domačih ognjišč in tirala na bojišče.

Vojska je bila izgubljena za carstvo in za vladajoči birokraški sistem, ne pa za rusko ljudstvo, ki vojske ni maralo. Zato je ruska javnost izid vojske sprejela z nekakim zadoščenjem, ker je omajala absolutistično oblast. Vsa nevolja ljudstva je padla zdaj na državno upravo, ki je imela tem težje stališče, ker je vojska res odkrila globoko tlečo gnilobo ruske uprave. Generali in admirali so zapravili po neprestanih porazih ves ugled, in to se je pokazalo že v vojaških uporih, uradništvo, od nekdaj sovraženo zaradi svoje oblastne samovoljnosti, je pa moralo prenašati vedno ostrejše kritike. Časopisje, ki je bilo prej pod strogim nadzorstvom, je začelo pogumneje pisati in bičati državno

Stolp Ivan Veliki v Kremlju.

upravo, agitatorji so vedno glasneje govorili na shodih, nastalo je veliko gibanje med delavstvom in kmetje celih gubernij so se uprli. Car se ni upal nastopiti proti temu gibanju, ker je mislil, da se bo samo poleglo. A ta nada je bila prazna: Valovi so bili vedno bolj razburkani in so pretresali državno ladjo s tako silo, da se je bilo bati zanjo, da je ne razbijejo.

Zdaj so pa jeli govoriti revolucionarji „z dejanji“. Staro nihilistiško geslo, da se morajo s krvavimi atentati in poboji oblastniki strašiti toliko časa, da ne odstopijo svoje oblasti iz bojazni pred smrtjo, je zopet nastopilo. Zločinstva brez konca so se pričela. Prvi je bil atentat na carja samega. Na praznik sv. Treh kraljev, ko ob navzočnosti carjevi peterburški nadškof z vso slovesnostjo blagoslovi vodo v Nevi, so porabili revolucionarji priložnost, da pomoré carja s spremstvom vred. Nasproti Zimski palači carjevi so postavljeni topovi, ki ustrele, ko spusti nadškof križ skozi led v Nevo. A eden teh topov je bil ostro nabasan in namerjen na carjev kiosk, v katerem je car s svojim spremstvom prisostvoval ceremoniji. Strel je počil in v bližini carjevi je bilo več ljudi ubitih in ranjenih, kosci kroglje so udarili še v zidovje Zimske palače. Jasno je bilo, da je bil med vojaki revolucionar, ki je to storil, a vso stvar so slikali le kot nesrečo in jo izkušali z molčanjem spraviti s sveta. Car je ostal nepoškodovan, a prestrašil se je tako, da se je od tega časa skrbno varoval.

Revolucionarji so pa tem bolj zalezovali carjeve najvišje uradnike, zlasti generalne gubernatorje, ki imajo kot carjevi namestniki vso oblast po pokrajinah. Umorjen je bil z bombo načelnik policije v Peterburgu, Pleve, ki so ga sovražili zaradi njegovih strogih določb. Bomba je ubila in na drobne kosce razstrgala carjevega strica, velikega kneza Sergija, ki je bil generalni gubernator v Moskvi, ko se je peljal iz Kremlja. Ni prešel teden, da ne bi revolucionarji ustrelili kakega višjega uradnika. Kmetje so ropali veleposestva in požigali grajščine, tovarniški delavci po mestih so ustavili delo in se bili z vojaštvom. Prenapolnjene ječe niso mogle več sprejemati obsojencev.

Tedaj se je car odločil, da pokliče zastopnike ljudstva, naj sami sklepajo o tem, kako bi se dežela pomirila. Carski manifest je sklical državno dumo, ruski državni zbor. Ko to pišemo, zboruje duma prvič, viharno in grozeče.

Da pa razumemo položaj v Rusiji, sezimo nekoliko nazaj in predočimo si tamošnje razmere.

* * *

Prostrana ruska država, ki je bila v prejšnjih vekih dolgo podložna Tatarom, in ki je pretrpela strahovlado takih trinogov, kakor je bil Ivan Grozni, je ostala do devetnajstega veka v orientalskih razmerah.

Arhangelski sabor v Kremlju.

Katarina II., ki se je od francoskih enciklopedistov nasrkala zapadnjaških svobodomiselnih fraz, je sicer poizkusila francoske teorije posnemati tudi v Rusiji, a s tem je dosegla le to, da se je stališče dvorjanstva (veleposestnikov) okrepilo; ljudstvo ni imelo prav nič od tega. Katarina je Francozu Diderotu na njegovo prigovarjanje celo odgovorila, da je njemu lahko pisati projekte na papir, ki vse pretrpi, ona ima pa posla s človeškimi telesi, ki so mnogo občutlji-

vejša. Poslednja leta je tudi Katarina vladala popolnoma absolutno, in reakcija je trpela dalje in dosegla svoj vrhunec pod Nikolajem I. Skozi trideset let je železna sila carstva ležala z vso silo nad Rusijo. Vsaka svobodna beseda je bila kruto kaznovana, cenzura je bila grozno stroga, izganjali so v Sibirijo za vsako malenkost, brez preiskave, in često popolnoma nedolžne ljudi. Ko so si leta 1848. drugi evropski narodi priborili konstitucijo, je pa v Rusiji samodrštvo le še bolj napelo svoje sile, da zabrani vsak svobodni dih v Rusiji.

A svobodomiselni nazori so vendar prodirali vedno bolj. V politiki niso smeli pisati prosto, zato sta se pa leposlovje in literarna kritika postavili v službo svobodomiselnih idej. Izganjali so pisatelje, a njihovi spisi so se vendar razširili in se na skrivnem čitali še tem rajše, če so bili prepovedani.

V tem času so nastali takozvani nihilisti. Bili so večinoma mladi ljudje, ki so se nasrkali naukov nemškega modroslovja. Doma so videli pravoslovno razkolno cerkev, od države ponižano v služabnico vladajočega zistema in podvrženo birokraciji, zunaj so se pa navzeli popolnoma materijalističnega svetovnega naziranja. Bili so prepričani, da bo njihova moderna znanost uničila pravoslavno krščanstvo in da se bo potem enkrat zgrudila tudi ruska država.

S tem, da so razširjali vkljub najstrožji prepovedi spise, ki izpodkopujejo krščansko vero in so zlasti v ustnem občevanju širili materijalizem v najnovejši brezbožni obliki, so pripravljali tla za naslednike.

Za njimi so prišli socialisti. Zapadna Evropa je že od nekdaj imela velik vpliv na Rusijo, vkljub temu, da se je Rusija zapirala vedno liberalnim državnim ustanovam. Jasno je, da so morali tudi uspehi socialne demokracije na Francoskem in v Nemčiji vplivati na rusko ljudstvo.

Ruska plemkinja. Peter Žmitek.

Ne le tovarniško delavstvo, ampak tudi kmečko ljudstvo v Rusiji jako rado sprejema socialistične in komunistiške nauke ter silno hrepeni po delitvi posestev. To izvira iz čudnega in skrajno nenaravnega položaja, v katerem živi ruski kmečki stan. Zato so pa socialisti našli tudi v Rusiji jako hvaležna tla.

Proti vladi je tudi ves srednji stan, ki se smatra za bolj izobraženega in hrepeni po podobnih parlamentarnih razmerah, kakor so urejene v zapadnih evropskih državah. Uradništvo samo je prepričano, da je njegov zistem gnil, in zato se dobe na Ruskem tolikokrat ravno med uradniki in častniki najbolj vneti revolucionarji, seveda na tihem, ker v službi morajo delati, kakor jim zistem ukazuje.

Car Aleksander II. je uvidel, da po starem ne pojde več naprej. Bil je mož jasnega pogleda in milejšega značaja. Sklenil je, osvoboditi kmeta iz suženjstva. Vkljub temu, da se je upiralo dvorjanstvo, je vendar izpeljal svoj namen in si zaslužil ime carja-osvoboditelja. On je vpeljal tudi na Ruskem redna sodišča, kajti pred njim ni bilo ne pravosodja v Rusiji. Pri državni upravi je Aleksander II. dal obilo prostora tudi sodelovanju družbe. Tudi avtonomija deželnih naprav je bila precejšnja, književnosti so dovolili več prostosti, predhodna cenzura časopisov in knjig je bila odpravljena; tudi vojsko je polagoma reformiral.

A te reforme niso zadovoljile, ker so bile le polovičarske. Dano večjo prostost so porabile le skrajne stranke, v prvi vrsti socialisti, za svojo agitacijo. Saj ljudje, ki so čutili v sebi zmožnost in veselje do javnega delovanja, niso imeli priložnosti za to v parlamentarni svobodni obliki, in stara izkušnja uči, da čim manj morejo ljudje praktično delovati, tem bolj so nagnjeni, da se bavijo s teoretičnimi fantazijami. In ruska narodna duša je tako sanjava, nagnjena k fantastičnim teorijam, da so jo morale socialistiške ideje zavesti k najskrajnejšim nazorom. Socialistične ideje, ki so se tako hitro širile, so pa vlado navdale s strahom, in začela je zopet jemati svobodo nazaj.

Blagoveščenska cerkev v Kremlju.

V ta čas je udarila poljska vstaja. Bila je nepremišljena, slabo organizirana, o nepravem času začeta in je bila hitro potlačena. Odtlej pa se je začel nov zistem v Poljski, iz katere so hoteli narediti rusko provincijo in v njej zatreti vse sledi starega poljskega kraljestva. Boj proti katoliški cerkvi in proti poljskemu jeziku se je izvajal z veliko krutostjo, in nasprotstvo je neprenehoma rastlo.

Ta čas so nihilisti okrepili svojo organizacijo, katere sedež je bil v Genevi. Po vsej Rusiji, zlasti po velikih mestih, so imeli revolucionarji svoje ljudi, ki so začeli pretresati rusko javnost z bombami in zavratnimi streli na javne oblastnike.

Najbolj so stregli po življenju carju samemu. Revolucijonarji so se vtihotapili v njegovo najožjo bližino, celo sorodniki vladarske hiše (knežnja Sofija Perovskaja) in možje iz najvišjega plemstva (knez Kraposkin) so bili agitatorji za revolucijo. Delali so rove pod železnicami, da razstrele carjev vlak, počila je bomba v Zimski palači, slednjič

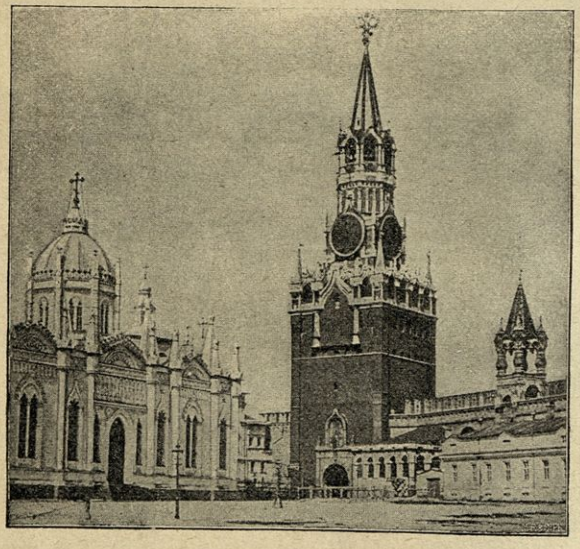

Notranja stran Izveličarjevih vrat v Moskvi.

l. 1881. pa je carja-osvoboditelja raztrgala bomba na drobne kosce, ko se je peljal skozi Peterburg.

S takimi brezumnimi zločini so pa dosegli revolucionarji le to, da se je absolutizem izkušal zopet obraniti z najstrožjimi naredbami. Svobodomiselne naprave je Aleksander III. zatrl drugo za drugo. „Samodrštvo in pravoslavje“ je bilo njegovo geslo, ki ga je napovedal v svojem prvem manifestu. Baltiške pokrajine s Poljsko so morale občutiti težki jarem samodrštva, katoliška vera je bila preganjana, vse so hoteli porusiti, popravoslaviti in vkloniti pod oblast oholega in izprijenega uradništva. Ta zistem je vladal do sedanjega carja. Osebna dobrotljivost Nikolaja II. ga je sicer priljubila ljudstvu, a vsa Rusija sovraži samodrštvo in uradništvo ter upije po svobodi in po samoupravi. Nikolaj omahuje in se ne more odločiti k zadnjemu, energičnemu koraku. Revolucija se širi kakor požar, in car se umika počasi in boječe. Ta njegova omahljivost pa ravno neti bojaželjnost skrajnih strank in kaže, kako je gnilo in slabotno na videz železno samodrštvo.

* * *

Dve stvari je postavila duma v ospredje vseh svojih zahtev: Amnestijo z odpravo smrtne kazni in razdelitev zemlje. To je le stari klic: „Zemlja i volja!“, s katerim so že pred polstoletjem nastopili agitatorji za revolucijo.

Tisoči so bili od ruske vlade obsojeni na smrt brez dokaza krivde, ker so se zdeli „nevarni“, in ječe so ravnokar prenapoljnjene s političnimi kaznjenci. Svobodo tem zahteva prvi ruski parlament.

Dalje pa zahteva tudi zemlje, in tu pridemo do najvažnejšega ruskega vprašanja: Rešitev poljedelske bede

Politična svoboda kmetov je bila tudi po osvobojenju majhna. Sicer so pa tudi kmetje volili svoje zastopnike v zemstva, ki se bavijo z gospodarskimi vprašanji, a to je malo izdalo. Gubernator je izbiral izmed izvoljenih kandidatov sebi všečne zastopnike kmetov po lastni volji. V zboru so pa bili kmetje brez vpliva, ker so z njimi skup sedeli zemski načelniki, ki so mogli vsakega kmeta za vsako neljubo besedo takoj kaznovati in vtakniti v zapor brez vsake preiskave in odgovornosti.

Pa še bolj nego politične razmere, tlačijo ruskega mužika gospodarske neprilike. Ko

so namreč kmete oprostili veleposestniškega robstva, je vlada ohranila načelo veleposestev, tako da so izrezali iz dvorjanskih posestev majhne koščke, ki so jih razdelili med kmete, a veleposestvo je, četudi zmanjšano, ostalo. Kmet je postal posestnik, to je res, a kak posestnik je to, ki komaj vrečo krompirja pridela na svoji krpi? On mora prej ko slej robovati veleposestniku, da se more preživiti. Razloček je pa edino le ta, da je prej roboval kot suženj, zdaj pa robuje iz lakote kot „svoboden državljan".

Pri razdelitvi je pa največji del kmečkih posestev postal občinska last. Občini je bilo svobodno, da ohrani zemljišče kot skupno last ali da jo razdeli. Več kot polovica občinske posesti je ostala skupna last, ki jo občina v gotovih obrokih — od 3—20 ali še več let — razdeli med svoje občane tako, da vsak svoj kos sicer obdeluje in izkorišča, a ostane vendar le občinska last. To je ruski „mir". Vsled tega gospodarskega načina ni pojem zemljiške posesti v Rusiji udomačen v tem smislu, kakor pri nas. Razdelitev zemlje je nekaj običajnega, kar se vedno ponavlja, in zato je tudi ruski kmet jako dostopen za socialistične in komunistične nauke.

Če torej pomislimo, da so po razdelitvi osvobojeni kmetje dobili manj zemlje, nego so je prej obdelovali v svojo korist, se ni čuditi, da kmet čaka vedno nove razdelitve. Ljudstvu manjka kruha. V osrednjih gubernijah imajo kruha za 200 dni na leto, če je letina slaba, še manj. A kmeta tlačijo tudi hudi davki. Vsa država leži s svinčeno težo na kmečkem stanu, in zato so se že takoj v početku kmečke svobode začela kazati jako vznemirljiva znamenja. Vlada je osnovala carsko komisijo, ki naj preišče položaj kmetijstva, in ta je dognala, da je l. 1871. v 37 provincijah evropske Rusije kmet plačal na davkih 92·75 % tega, kar mu je zemlja nesla! Da, v nekaterih krajih so tako brezumno obdavčili kmeta, da je plačeval do 198·23 % svojega dohodka. Seveda tega ni mogel prenesti.

Zaman pravijo kmetu: Naj pa pridnejše in umnejše gospodari! On tega ne more, ker je njegova posest premajhna. Umno se lahko gospodari na večjem posestvu, ako ima kmet kaj premoženja, a na majhni parceli je vsak dober svet zastonj. Premajhna posest ne dá dovolj hrane, in tudi ne porabi vsega časa, ki ga ima kmet na razpolago. V ruskih razmerah more družina, ki šteje osem glav, obdelati do 22. desjatin (primeroma toliko hektarov). A ker ima ta rodbina komaj četrti del te posesti, je veliko njene delavne sile neporabljene. Ljudje, ki bi lahko delali, lenarijo, ali pa morajo iti iskat zaslužka drugam. Ker je položaj kmetijstva tako žalosten, trpi tudi obdelovanje

Granovitaja paláta v Kremlju.

zemlje in odtod pride, da je lakota na Ruskem tako pogosta. V najbolj rodovitnih gubernijah včasih nastane huda lakota. K tem nesrečam pa pridejo kulaki — oderuhi. Ruski kmet je zaostal in ne pozna denarnega gospodarstva v posojilnicah. Zato pa cvete med kmečkim stanom nepopisno oderuštvo.

Poleg svoje revščine vidi kmet velikanska carska in državna posestva, ki jih vlada svojim uradnikom skoro zastonj daje v najem. Vlada se je polastila ogromnih zemljišč, ki so zdaj večinoma last carske rodbine ali uradništva in plemstva. V prejšnjih časih, kadar so se pojavili nemiri v Rusiji, so prišli uradniki jih potlačit in tedaj so se polastili zemlje, ki so jo ljudstvu vzeli. Kmetje gledajo ogorčeni ta rop, in si ne morejo pomagati.

Vse to skeli kmečki stan v Rusiji. Neprestani nemiri kakor krč pretresajo rusko državo, in toliko časa ne bo miru, dokler se ne ustvari poleg političnega tudi gospodarsko ravnotežje v Rusiji. A najbolj je vzplamtela ta notranja bolest po izgubljeni vojski z Japonsko. Ves sovraženi zistem, ki tlači kmeta, je stal pred svetom osramočen v vsej svoji gnjilobi, in zdaj so povzdignili glas možje iz ljudstva, da hočejo oni govoriti v svobodnem zboru o svojih težavah in težnjah.

Car se je vdal in sklical dumo — državni zbor. A ni dal dumi postavodajalne oblasti, ampak le posvetovalen glas. Edini postavodajavec je še vedno car. Duma pa obrača vso svojo ost proti carjevim ministrom in zahteva, da se mora tudi vlada vzeti iz dume, izmed svobodno voljenih zastopnikov ljudstva.

In zadnji sklep je bil: Porazdelitev carskih, cerkvenih in državnih posestev med kmete. To so radikalni nameni, ki jim sedaj ruska vlada seveda ne bo ugodila. A umljivi so iz tega, kar smo ravnokar povedali o ruskih kmetskih razmerah.

Zunanji vojski je sledila notranja. Rusiji želimo, da bi se njeni notranji boji srečneje končali, nego se je njena vojska na Daljnem Vzhodu.

Tavriška palača v Peterburgu, zborovališče državne dume.

Japonsko topništvo.

poročil, da ni odveč, ako pozneje, ko se neresnice popravijo in temna poročila razjasne, zberemo vse, kar je gotovega in podamo v celotnem, urejenem pregledu.

Zato se je odločilo **založništvo „Dom in Sveta“,** da začne izdajati pod naslovom

„Vojska na Daljnem Vzhodu“

natančen popis boja in tamošnjih krajev.

To delo bo izhajalo v snopičih po **šestnajst strani dvakrat na mesec.** Vsak snopič bo imel svoj zavitek.

Kitajski igravci.

Vojne dogodke bomo popisovali le po **najzanesljivejših virih.** Vmes bomo podajali **velezanimive popise očividcev,** zlasti poročila **ruskih častnikov.** Zraven bomo pa priobčevali tudi **popise vzhodnih dežela** in **kulturne slike iz ozemlja rumenega plemena.** Preskrbeli smo, da bo naše delo **krasno in bogato ilustrirano** ter bo prinašalo tudi **slovenske zemljevide.**

Da se more vsakdo naročiti na to velezanimivo delo, smo **nastavili ceno kar najnižje.** Naročnina za en letnik (24 snopičev) stane **4 K 80 v.** Pol letnika (12 snopičev) stane **2 K 40 vin.** Posamezni snopiči se dobe v knjigotrštvu po **20 v.**

Naročnina se naj pošilja na

Upravništvo „Dom in Sveta“
v Ljubljani.

Posamezne številke se dobe po vseh knjigarnah in prodajalnicah pisalnih potrebščin.

Ladja v severnem ledu.

Priporoča se skupno naročanje!

Kdor naroči deset izvodov, dobi enega zastonj.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA
00000514634

